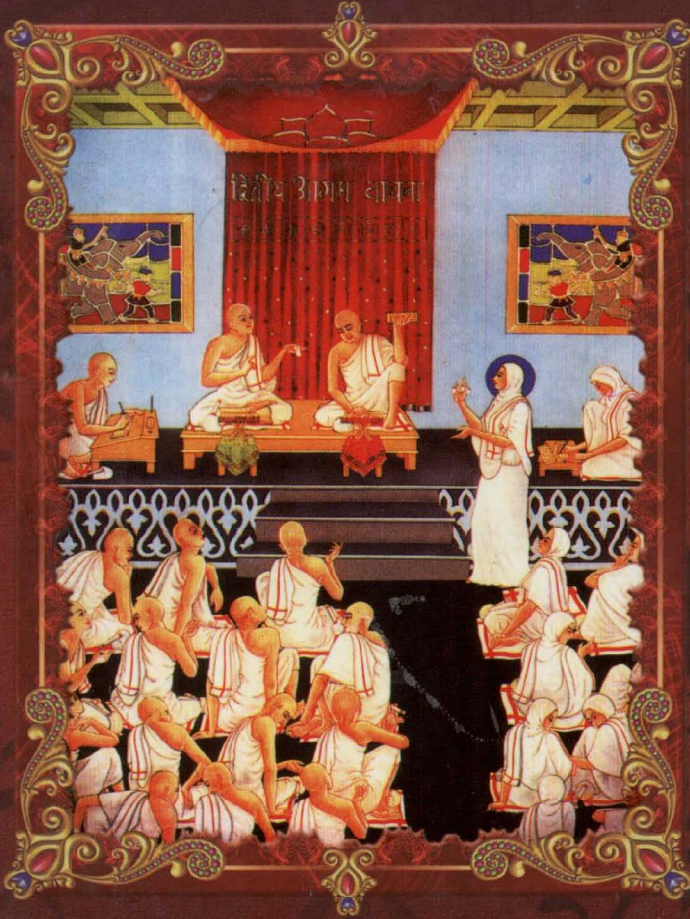

નિર્યુક્તિ-ભાષ્ય-ચૂર્ણિસહિત

જૈન આગમોમાં આવતાં
પ્રાકૃત વિશેષનામોનો પરિચયાત્મક કોશ

દ્વિતીય ભાગ
(પ થી હ)

: પ્રકાશક :

श्री नेमि-विज्ञान-कस्तूरसूरि ग्रंथश्रेणी नं. २७

जैन आगमोमां आवतां
प्राकृत विशेषनामोनो परिययात्मक कोश

द्वितीय भाग
(पथी ६)

प्रेरणादाता

प. पू. स्व. आचार्य श्री विजययंद्रोदयसूरीश्वरज्ज मહाराज
प. पू. स्व. आचार्य श्री विजयअशोकयंद्रसूरीश्वरज्ज मહाराज

श्रुतोपासना

प. पू. आचार्य श्री विजयसोमयंद्रसूरिज्ज मહाराज

प्रकाशक

श्री १०८ जैन तीर्थदर्शन भवन ट्रस्ट
(श्री समवसरण मહामंदिर)
पालीताणा-अमदावाढ-मुंबई

સહયોગ દાતા

શ્રી મહુવા તપા જૈન સંઘ, મહુવા

મધુમાવતી... મધુમતી... મહુવા— ઈતિહાસમાં વિભિન્ન નામે આ નગરી આલેખાતી રહી છે.

કલિકાલસર્વજ્ઞ હેમચંદ્રાચાર્ય, તદ્ગુરુ શ્રી હીરસૂરીશ્વરજી મ.સા.ની વિચરણભૂમિ છે. ઈતિહાસ પ્રસિદ્ધ શ્રાવકરત્નો ભાવડશા જાવડશા આ નગરનું ઘરેણું હતા. તેમણે આણેલા શ્રી જીવિતસ્વામી (મહાવીરસ્વામી) દાદા આ નગરના મુકુટ મણિ છે. શાસનસમ્રાટ, યુગપુરુષ પ. પૂ. શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી દાદાની ભૂમિ તરીકે મહુવા જગપ્રસિદ્ધ છે. તેમનો જન્મ, અંતિમ યાતુર્માસ તથા કાળધર્મ આ પુણ્યભૂમિ પર થયા હતા.

શાસ્ત્રવિશારદ પ.પૂ. આ. શ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી મ.સા. તથા શાસનસમ્રાટશ્રીના પટ્ટધર પ. પૂ. આ. શ્રી વિજયદર્શનસૂરીશ્વરજી મ.સા. આ જ નગરીના પુત્ર હતા અન્ય અનેક મુમુક્ષુઓ પણ મહુવાના ધર્મિષ્ઠ પરિવારોમાંથી દીક્ષિત થયા છે. કર્મગ્રંથના રચિયતા પ.પૂ.આ.શ્રી દેવેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મ.સા.ની પ્રેરણાથી મહુવામાં વિ.સં. ૧૩૦૬ મહા સુદ ૧, ગુરુવારના શુભદિને શ્રી વાગ્દેવતા ભાંડાગારની સ્થાપના થઈ હતી.

કાળની અનેક ચઢતી પઢતી ઝીલ્યા પછીએ આ નગર હજી શ્રાવકોથી હર્યું ભર્યું છે. વર્તમાન કાળે પણ અનેક પૂજ્યોના આવાગમનથી અમે ધન્ય થતા રહીએ છીએ. વિ.સં. ૨૦૬૪ના યાતુમ સમાં પ. પૂ. સોમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ.સા.ની અનુજ્ઞાપૂર્વક તેમના જ શિષ્યરત્ના પ.પૂ. શ્રી શ્રમણચંદ્રવિજયજી મ.સા., પૂર્વાશ્રમમાં મહુવાના જ રહેવાસી પૂ. સંઘચંદ્રવિજયજી મ.સા. આદિ ઠાણા ૩ તથા પૂ. સાધ્વીજી ભગવંતનો શ્રી સંઘને લાભ મળ્યો તથા પૂજ્યશ્રીની પ્રેરણાથી સં. ૨૦૬૪, આસો વદ ૪, શનિવારના રોજ શ્રી સંઘમાં સમૂહ રાત્રિભોજન, વોટરકુલર, તથા સ્વામિવાત્સલ્યમાં ફીઝનાં પાણીના નિપેધનાં ઐતિહાસિક ઠરાવ થયાં. તેની અનુમોદનાર્થે પ્રસ્તુત ગ્રંથ પ્રકાશનમાં દ્રવ્ય-સહયોગનો સંપૂર્ણ લાભ પામી અમે કૃતાર્થ થયા છીએ.

નિર્યુક્તિ-ભાષ્ય-ચૂર્ણસહિત

જૈન આગમોમાં આવતાં
પ્રાકૃત વિશેષનામોનો પરિચયાત્મક કોશ
દ્વિતીય ભાગ
(પથી હ)

[ડૉ. મોહનલાલ મેહતા અને ડૉ. કે. ઋષભ ચન્દ્ર દ્વારા સંકલિત મૂળ અંગ્રેજી
ગ્રન્થ 'Prakrit Proper Names' ના દ્વિતીય ભાગનો ગુજરાતી અનુવાદ]

અનુવાદક
ડૉ. નગીન જી. શાહ

શ્રી ૧૦૮ જૈન તીર્થદર્શન ભવન ટ્રસ્ટ
પાલીતાણા-અમદાવાદ-મુંબઈ

સામાન્ય સંપાદકો :

ડૉ. નગીન શાહ

ડૉ. રમણીક શાહ

પ્રકાશક :

શ્રી અનિલભાઈ ગાંધી, મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી

શ્રી ૧૦૮ જૈન તીર્થદર્શન ભવન ટ્રસ્ટ,

૧૧૦, મહાકાન્ત, વી.એસ.હોસ્પીટલ પાસે,

અમદાવાદ-૬.

પ્રકાશન વર્ષ :

ગુજરાતી આવૃત્તિ : પ્રથમ સંસ્કરણ

વિ. સં. ૨૦૬૪, ઈ.સ. ૨૦૦૮

નકલ : ૫૦૦

મૂલ્ય : રૂ. ૪૫૦/-

લેસર ટાઈપ સેટીંગ :

મયંક શાહ, લેસર ઈમ્પ્રોશન્સ

૨૧૫, ગોલ્ડ સૌક કોમ્પ્લેક્સ,

ઓફ સી. જી. રોડ, નવરંગપુરા,

અમદાવાદ-૯.

મુદ્રક :

કે. ભીખાલાલ ભાવસાર

માણિભદ્ર પ્રિન્ટર્સ

૧૨, શાયોના એસ્ટેટ, દૂધેશ્વર રોડ,

શાહીબાગ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૪.

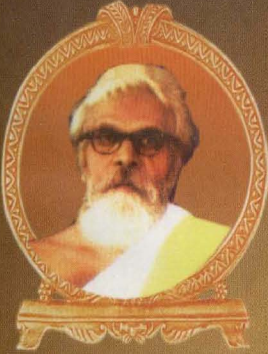

शासनसम्राट् परमपूज्य आचार्यदिव
श्री विश्व नेमिसूरीश्वरश्र म. सा.

महुया सभाधिभंदिर

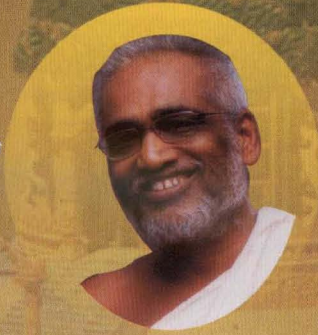
જૈન આગમોમાં આવતાં પ્રાકૃત વિશેષનામોનો પરિચયાત્મક કોશ

વાલ્મીકિયવાસિષ્ઠિ પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવ
શ્રી વિજય વિજ્ઞાન સૂરીશ્વરજી મ. સા.

પ્રાકૃતવિશારદ પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવ
શ્રી વિજય કસ્તૂરસૂરીશ્વર મ. સા.

પ. પૂ. આચાર્ય
શ્રી વિજયસોમચંદ્રસૂરિજી મહારાજ

પ. પૂ. આચાર્ય
શ્રી વિજયઅશોકચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ

પ. પૂ. આચાર્ય
શ્રી વિજયચંદ્રોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજ

જેમના યત્ની જૈન ધર્મ અને સંઘ
ઉજવવા છે એવા જૈન નભોમંડળના
તેજસ્વી તારલાઓ...

શ્રી ૧૦૮ જૈન તીર્થ દર્શન ભવન ટ્રસ્ટ

For Private & Personal Use Only

શ્રી પીતરુપામી ભગવાન

મહુવા જૈનસંઘ મૂળનાયકજી

શુભાશિષ

જૈન સાહિત્યના અણમોલ ગ્રંથમૌક્તિકો અહીં તહીં વિખરાયેલા જોવા જાણવા સાંભળવા મળે છે. આજથી લગભગ ૩૮ વર્ષ પહેલાં કેટલાંક સાક્ષર વિદ્વાનોએ તે મૌક્તિકોને નોંધ રૂપે એક માળામાં ગૂંથી લોકો સમક્ષ “જૈન સાહિત્ય કા બૃહદ્ ઇતિહાસ” નામથી ૧ થી ૭ ભાગમાં હિંદીભાષામાં પ્રકાશિત કર્યા હતા.

ગુજરાતી વાચકો પાસે પણ આ બધી જાણકારી પહોંચે તેવા શુભાશયથી શ્રી ૧૦૮ જૈન તીર્થદર્શન ભવન ટ્રસ્ટે હિંદી સાતે ભાગોનું ગુજરાતી પ્રો. શ્રી નગીનભાઈ શાહ તથા પ્રો. રમણીકભાઈ શાહ પાસે કરાવી “જૈન સાહિત્યનો બૃહદ્ ઇતિહાસ” ભાગ ૧ થી ૭ પ્રકાશિત કરવા નિર્ણય કર્યો.

અમે તેમના આ પ્રયાસને અંતરથી આવકારીએ છીએ અને હૈયેથી શુભાશિષ આપતાં જણાવીએ છીએ કે તમારા આ પ્રયાસને ગુજરાતી સાક્ષરો, જિજ્ઞાસુઓ, વાચકો ઉમળકાથી વધાવશે. જૈન સાહિત્યના અનેક વિષયોની જાણકારી મેળવી અક્ષરની ઉપાસના દ્વારા અવશ્ય અનક્ષર મેળવશે તેવી શુભેચ્છા.

વિ.સં. ૨૦૬૦ મહા સુ. ૧૩ બુધવાર
ગોવાલીયાટૅક, મુંબઈ

— આચાર્ય શ્રી વિજયચંદ્રોદયસૂરિ
— આચાર્ય શ્રી વિજયઅશોકચંદ્રસૂરિ

મુખપૃષ્ઠ પરના ચિત્રનો પરિચય

ભગવાન મહાવીર સ્વામિના મહાનિર્વાણ પછી લગભગ ૧૦૦૦ વર્ષના અંતરાલ પછી ભગવાનના ઉપદેશની અર્થાત્ આગમોની અંતિમવાચના સૌરાષ્ટ્રના વલભીપુર નગરમાં થઈ હતી. આ વાચના દેવર્ધિગણિક્ષમાશ્રમણ નામક મહાન આચાર્યના અધ્યક્ષપદે ભરાયેલી વાચના પરિષદ દ્વારા થઈ હતી.

પ્રસ્તુત ચિત્રમાં નીચેના ભાગમાં આચાર્યશ્રી દેવર્ધિગણિક્ષમાશ્રમણ મુનિ ભગવંતોને આગમના પાઠો લખાવતા દેખાય છે. ચિત્રના ઉપરના ભાગમાં દેવર્ધિગણિક્ષમાશ્રમણના પૂર્વભવની કથાનું આલેખન થયેલું છે. રાજગૃહીનગરીમાં ભગવાન મહાવીરે સમવસરણમાં સૌધર્મેન્દ્રને કહ્યું કે મને ગર્ભાવસ્થામાં દેવાનંદાની કૂખેથી ત્રિશલાની કૂખમાં મૂકનાર હરિશ્ચૈગમેષી દેવ જ દેવર્ધિગણિક્ષ નામથી મારા નિર્વાણ પછી ૧૦૦૦ વર્ષ બાદ થશે. અને તેઓ દૃષ્ટિવાદના બારમા અંગના અંતિમ જ્ઞાણનાર થશે.

ચિત્રમાં ડાબી બાજુએ યુવાન દેવર્ધિને શિકારે જતાં આગળ-પાછળ ત્રાડ નાખતા સિંહ દેખાય છે અને દેવ દ્વારા બોધ પામી તેઓ સન્માગે વળે છે. તે દૃશ્ય છે.

આચાર્ય દેવર્ધિગણિક્ષએ વલભીપુરમાં ૫૦૦ આચાર્ય સમક્ષ પાંચમી આગમ વાચના કરી, ૮૪ આગમ શાસ્ત્રોને લિપિબદ્ધ કર્યા તેમજ ‘નંદીસૂત્ર’ની રચના કરી. વીરનિર્વાણ સંવત ૧૦૦૦(વિ.સં. ૫૩૦)માં તેઓ કાળધર્મ પામ્યા.

આગમ દરિયાના ઊંડા ખેડાણ

“જિન આગમ અને જૈન સાહિત્યના સાગરનો પાર,
અલ્પબુદ્ધિ આપણે ક્યાંથી પામી શકવાના ?

શ્રુત સાગરમાં ડૂબકી માર્યા વગર તેનું મંથન કર્યા વિના,

આગમ સાહિત્યના અમૃતને, રત્નોને, રહસ્યોને ક્યાંથી જાણી શકવાના ?”

જૈન સાહિત્યના બૃહદ્ ઇતિહાસના પ્રથમ ભાગ
“અંગઆગમ”ની પ્રસ્તાવનામાં ચિંતવેલા ઉપરોક્ત વિચારો જાણે અહીં
પુનઃ નવું રૂપ ધારણ કરે છે. આ ગ્રંથ “જૈન આગમોમાં આવતા પ્રાકૃત
વિશેષનામોનો કોશ” આગમરૂપી દરિયાની આવી એક ખેપ છે.

પીસ્તાલીસેય આગમ ગ્રંથો અને તે પરના ટીકાગ્રંથોમાં આવતા
સંજ્ઞાવાચક નામો અર્થાત્ વ્યક્તિવિશેષો— તીર્થંકર, ચક્રવર્તી, ગણધર,
ઋષિ, ઉપાસક, ઉપાસિકા, શ્રમણ, શ્રમણી, રાજા, રાણી, રાજકુમાર,
મંત્રી, શેઠ, શેઠાણી, ગણિકા- નાં નામો; દેવ, દેવી, યક્ષ, ચૈત્ય
ઈત્યાદિનાં નામો; ઉદ્યાન, સરોવર, નગર, ગામ, સન્નિવેશ ઈત્યાદિ
ભૌગૌલિક સ્થળોનાં નામો; ગણ, ગચ્છ, કુળ, ગોત્ર, જાતિ, પંથ
ઈત્યાદિનાં નામો; સમુદ્રો, નદીઓ ઈત્યાદિનાં નામોનો અકારાદિ ક્રમે
ઉલ્લેખ અને સાથેસાથે તે તે નામ વિષયક સંક્ષિપ્ત માહિતી આ કોશમાં
આપવામાં આવી છે. આનાથી આપણને આ વિશેષનામ વિશે
પૌરાણિક, ઐતિહાસિક, ભૌગૌલિક, સામાજિક અનેક પ્રકારની માહિતી
પ્રાપ્ત થાય છે. જૈન સાહિત્યના સંશોધકોને જ માત્ર નહિ પરંતુ
સામાન્યજનોને પણ આ ગ્રંથ દ્વારા અનેકવિધ વિશિષ્ટ વિગતો જાણવા
મળશે.

પ્રસ્તુત ગ્રંથ મૂળ અંગ્રેજીમાં પ્રકાશિત થયેલ. તેનો ગુજરાતી
અનુવાદ ડૉ. નગીનભાઈ શાહે કર્યો છે. પ્રથમ ભાગમાં અ થી ન
સુધીના અક્ષરોથી શરૂ થતાં નામો આપવામાં આવ્યા છે. આ દ્વિતીય
ભાગમાં પ થી હ સુધીના અક્ષરોથી શરૂ થતા નામોનો સમાવેશ થાય
છે. આ વિશેષનામો આગમોની મૂળ ભાષા અર્ધમાગધી પ્રાકૃતમાં જ
હોય તેમ ગુજરાતી લિપિમાં મૂકવામાં આવ્યા છે. આ વિશેષનામો સાથે
સાથે તેમની સાથે સંકળાયેલી વિશિષ્ટ માહિતી પણ આપી દેવામાં
આવી છે.

પરમ પૂજ્ય મોટા મહારાજશ્રી (પ.પૂ. સ્વ. આચાર્યશ્રી વિજયચંદ્રોદયસૂરીશ્વરજી મ.સા.) તથા પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી (પ.પૂ. સ્વ. આચાર્યશ્રી વિજયઅશોકચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ.સા.)ની પ્રેરણાથી શરૂ થયેલ જૈન સાહિત્યના બૃહદ્ ઇતિહાસની શ્રેણીમાં અત્યાર સુધીમાં ૯ ગ્રંથો પ્રકાશિત થઈ ચૂક્યા છે. આ “પ્રાકૃતવિશેષનામો”ના બે ભાગો સાથે કુલ અગિયાર ગ્રંથો આ શ્રેણીમાં પ્રસિદ્ધ થયા.

આજ આપણી વચ્ચે બંને ગુરુભગવંતો સદેહે બિરાજમાન નથી પરંતુ તેમના શુભ આશીર્વાદ અને પ્રેરણા સતત આપણને મળતા રહો એવી અંતરની અભિલાષા.

એ જ

વિ.સં. ૨૦૬૪, શ્રાવણ વદ ૫, મુંબઈ.
સ્વ. પૂ. આ. શ્રી વિજય અશોકચંદ્ર-
સૂરિજી મહારાજનો જન્મદિન.

પ.પૂ.આ. શ્રી વિજય ચંદ્રોદયસૂરીશ્વરજી
મ. ના ગુરુબંધુ પૂ. ગુરુદેવ (પ.પૂ. આ. શ્રી
વિજય અશોકચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ.)ના
ચરણાર્કિકર સોમચંદ્ર વિ.

પ્રકાશકીય

શાસનસમ્રાટ્ શ્રીનેમિ-વિજ્ઞાન-કસ્તૂરસૂરીશ્વરજી મ.સા.ના પટ્ટધર પ.પૂ. આચાર્ય ભગવંતશ્રી વિજય ચંદ્રોદયસૂરીશ્વરજી મ.સા., પ.પૂ. આચાર્યશ્રી વિજય અશોકચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ.સા.ના ઉપદેશથી શ્રી ૧૦૮ જૈન તીર્થદર્શન ભવન ટ્રસ્ટ દ્વારા પ્રકાશિત થઈ રહેલ જૈન સાહિત્યના બૃહદ્ ઇતિહાસના અનુસંધાનમાં પ્રસ્તુત “જૈન આગમોમાં આવતા પ્રાકૃત વિશેષનામોનો પરિચયાત્મક કોશ” વાચકોના હસ્તકમલમાં અર્પણ કરતાં અમે આનંદ અનુભવીએ છીએ.

પ્રસ્તુત ગ્રંથ મૂળ અંગ્રેજીમાં લા.દ. ભારતીય સંસ્કૃતિ વિદ્યામંદિર, અમદાવાદ દ્વારા પ્રકાશિત થયેલ, ડૉ. મોહનલાલ મેહતા અને ડૉ. કે. ઋષભ ચન્દ્ર દ્વારા સંકલિત મૂળ અંગ્રેજી ગ્રંથ ‘Prakrit Proper Names’ ના દ્વિતીય ભાગનો ડૉ. નગીનભાઈ શાહે કરેલો ગુજરાતી અનુવાદ છે. પ્રથમ ભાગ આ પૂર્વે પ્રકાશિત થઈ ચૂક્યો છે. ગુજરાતી અનુવાદ દ્વારા ગુજરાતી ભાષી વિશાળ જૈન મુનિ સમુદાય તેમજ શ્રાવક સમુદાય પાસે આવી અમૂલ્ય સામગ્રી મૂકી આપવા બદલ અમે ડૉ. નગીનભાઈ શાહનો આભાર માનીએ છીએ.

જિનાગમ તથા જૈન સાહિત્યથી સુપરિચિત વિદ્વદ્વય પૂજ્ય સૂરિભગવંતો, પૂજ્ય પદસ્થો, પૂજ્ય સાધુ-સાધ્વી ભગવંતો, સાક્ષર વિદ્વાનો તેમજ સુપ્રસિદ્ધ ગ્રંથાગાર-જ્ઞાનભંડારના સંચાલકો વગેરેને અમે અંતરથી વિનંતી કરીએ છીએ કે આ પૂર્વે પ્રસિદ્ધ થયેલા જૈન સાહિત્યના ઇતિહાસના ગ્રંથો, પ્રમાણમીમાંસા, જૈન ધર્મ-દર્શન તથા પ્રસ્તુત “જૈન આગમોમાં આવતા પ્રાકૃત વિશેષનામોનો પરિચયાત્મક કોશ” વિશે આપનો અભિપ્રાય તથા સલાહ-સૂચનો, માર્ગદર્શન આપી અમને આભારી કરશો.

આ પ્રસંગે અમે પરમ પૂજ્ય આચાર્યશ્રી સ્વ. વિજયચંદ્રોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા પ.પૂ. આચાર્ય સ્વ શ્રી વિજયઅશોકચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજનું પુણ્ય સ્મરણ કરીએ છીએ. અમને અત્યંત ખેદ છે કે આ પ્રકાશન કાર્ય પૂર્ણ થાય તે દરમિયાન પ.પૂ. આચાર્યશ્રી વિજય ચંદ્રોદયસૂરીશ્વરજી મ.સા. તથા પ.પૂ. આચાર્યશ્રી વિજય અશોકચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ.સા.કાળધર્મ પામ્યા. બંને આચાર્ય ભગવંતો આજ આપણી સામે સદેહે બિરાજમાન નથી પરંતુ તેમની પ્રેમાળ પ્રેરણા ભરી સ્મૃતિ આપણી પાસે છે અને તેના સહારે પ.પૂ. આચાર્યશ્રી વિજય સોમચંદ્રસૂરીશ્વર મ.સા.ની રાહબરી તળે તેમણે સોંપેલું કાર્ય આપણે પૂરું કર્યું છે. બંને સ્વ. આચાર્ય ભગવંતોના અનંત ઉપકારનું સ્મરણ કરી આ અગિયાર ગ્રંથો રૂપી ગ્રંથમાળા તેમને સમર્પણ કરતાં અમે ઊંડો આહ્વાદ અનુભવીએ છીએ.

(૧૦)

સમગ્ર ગ્રંથ શ્રેણીનું સુપેરે સંચાલન-સંપાદન કરવા માટે ગુજરાતી આવૃત્તિના માનદ્ સંપાદકો ડૉ. નગીનભાઈ શાહ અને ડૉ. રમણીકભાઈ શાહનો અભાર માનીએ છીએ.

પ્રાકૃત વિશેષનામોના ભાગ-૨ના પ્રકાશનમાં આર્થિક સહયોગ આપવા બદલ સહયોગી સંસ્થાઓનો આભાર માનીએ છીએ. ઉત્તમ છાપકામ માટે લેસર ઈમ્પ્રેશન્સવાળા શ્રી મયંક શાહ તથા માણિભદ્ર પ્રિન્ટર્સવાળા શ્રી કનુભાઈ ભાવસાર અને સુંદર સચિત્ર ટાઈટલ ડિઝાઈન માટે કીંગ ઈમેજ પ્રા. લી.ના ડાયરેક્ટર શ્રી જીવણભાઈ વડોદરિયાનો આભાર માનીએ છીએ.

તા. ૨૧-૮-૨૦૦૮, શ્રાવણ વદ ૫
અમદાવાદ

—અનિલભાઈ ગાંધી, મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી,
શ્રી ૧૦૮ જૈન તીર્થદર્શન ભવન ટ્રસ્ટ

निर्युक्ति-भाष्य-यूगिसहित

जैन आगमोमां आवतां
प्राकृत विशेषनामोनो परिययात्मक कोश
द्वितीय भाग
(पथी ६)

નિર્યુક્તિ-ભાષ્ય-ચૂંચિ સહિત જૈન આગમોમાં આવતાં

પ્રાકૃત વિશેષનામ

૫

પઈગા (પ્રતિકા) પજજુણસેણની પુત્રી અને ચક્કવટ્ટિબંભદત્ત(૧)ની પત્ની.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૭૯.

૧. પઈટ્ટ (પ્રતિષ્ઠ) સાતમા તિત્યંકર સુપાસ(૧)ના પિતા.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૭૦.

૨. પઈટ્ટ ભાદ્રપદ મહિનાનું બીજું નામ.^૧ તે સુપઈટ્ટ(૪) પણ કહેવાય છે.^૨

૧. જમ્બ.૧૫૨

૨. સૂર્ય.૫૩.

પઈટ્ટાણ (પ્રતિષ્ઠાન) દક્ષિણાવહમાં ગોયાવરી નદીના કિનારા ઉપર આવેલું નગર.^૧ રાજા સાલવાહણ ત્યાં રાજ કરતો હતો.^૨ ઉજ્જેણી નગરીના રાજાના દબાણને કારણે ચાતુર્માસની અધવચ્ચે જ આચાર્ય કાલગ(૨) ઉજ્જેણી છોડી પઈટ્ટાણ તરફ પ્રયાણ કરી ગયા. ત્યાં રાજા સાલવાહણની સૂચનાથી કાલગ આચાર્યે પજ્જોસવણાની તિથિ ભાદ્રપદ મહિનાની શુકલ પક્ષની પાંચમથી બદલીને ચોથ કરી કે જેથી સ્થાનિક ઈન્દ્ર મહોત્સવ માટે લોકોને સુવિધા રહે.^૩ ણાગવસુ શેઠ આ નગરના હતા. તેમને ણાગદત્ત(૨) નામનો પુત્ર હતો, તે શ્રમણ બની ગયો હતો.^૪ આચાર્ય પાલિત્તે આ નગરના રાજા મુરુંડ(૨)નું તીવ્ર શિરદર્દ મટાડ્યું, તેથી રાજા તેમનો અનુયાયી બની ગયો.^૫ વરાહમિહિર અને બદબાહુ એ બે બ્રાહ્મણ ભાઈઓને આ નગરમાં દીક્ષા આપવામાં આવી હતી. જ્યારે બદબાહુને આચાર્યપદ આપવામાં આવ્યું ત્યારે વરાહમિહિર પાછો બ્રાહ્મણધર્મી બની ગયો.^૬ પઈટ્ટાણની એકતા ઔરંગાબાદ જિલ્લામાં ગોદાવરી નદીના કિનારા ઉપર આવેલા વર્તમાન પૈઠણ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૭

૧. બૃક્ષે.૧૬૪૭, વ્યવમ.૪.પૃ.૩૬,
ઉત્તરાક.પૃ.૨૨૯.

૨. બૃક્ષે.૧૬૪૭, વ્યવમ.૪.પૃ.૩૬,
આવચૂ.૨.પૃ.૨૦૦, આવનિ.૧૨૯૯,
વિશેષાકો.પૃ.૪૦૬, બૃમ.પૃ.૫૨.

૩. નિશીચૂ.૩.પૃ.૧૩૦-૩૧, કલ્પચૂ.
પૃ.૮૯.

૪. આવચૂ.૨.પૃ.૧૮૮, આવનિ.૧૨૮૦.

૫. પિંડનિમ.પૃ.૧૪૨, બૃક્ષે.૧૧૨૩ મુરુંડનો
કુસુમપુરના રાજા તરીકે ઉલ્લેખ કરે છે.

૬. કલ્પવિ.પૃ.૨૫૧, કલ્પધ.પૃ.૧૬૩,
ઉત્તરાક.પૃ.૨૨૯.

૭. સ્ટજિઓ.પૃ.૧૫૪.

પર્થઠાણ (પ્રતિષ્ઠાન) આ અને પર્થઠાણ એક છે.^૧

૧. આવનિ.૧૨૮૦, ૧૨૮૯, વ્યવમ.૪.પૃ.૩૬.

પર્થણણ (પ્રકીર્ણ) આ અને પર્થણણગ એક છે.^૧

૧. સમ.૮૪.

પર્થણણગ અથવા પર્થણણય (પ્રકીર્ણક) અગિયાર અંગ(૩) અને દિઢિવાય સિવાયના આગમગ્રન્થો.^૧ બધા અંગબાહિર આગમગ્રન્થોને — આવસ્સય હોય કે આવસ્સયવર્ધરિત્ત હોય તે બધાને — પર્થણણગ, પર્થણણગજ્જયણ અથવા પર્થણણ તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવ્યા છે.^૨ શાન્તિસૂરિ પર્થણણગ વર્ગમાંથી ઉવંગને બાદ કરે છે.^૩ પર્થણણગ ગ્રન્થોની સંખ્યા સ્થિર અને ચોક્કસ નથી. તિત્થંકરે તિત્થંકરે તે બદલાય છે. એવું કહેવાય છે કે દરેક તીર્થમાં પર્થણણગ ગ્રન્થોની સંખ્યા જિનના ચાર પ્રકારના જ્ઞાનો ધરાવનારા શિષ્યોની સંખ્યા બરાબર હોય છે. આ શિષ્યો જિનના ઉપદેશોના આધારે પર્થણણગ ગ્રન્થોની રચના કરે છે.^૪ તિત્થયર ઉસહ(૧)ના તીર્થમાં ચોરાશી હજાર પર્થણણગ ગ્રન્થો હતા, પછીના બાવીસ તિત્થયરોના તીર્થોમાં સંખ્યાત પર્થણણગ ગ્રન્થો હતા અને તિત્થયર મહાવીરના તીર્થમાં ચૌદ હજાર પર્થણણગ ગ્રન્થો હતા.^૫ આગમના પ્રવર્તમાન છ વર્ગો ધરાવતા વર્ગીકરણમાં દસ પર્થણણગ ગ્રન્થ છે. તે દસ આ પ્રમાણે છે — ચઉસરણ, આઉરપચ્ચક્રખાણ, મહાપચ્ચક્રખાણ, ભત્તપરિણણા, તંદુલવેઆલિઅ, સંધારગ, ગચ્છાચાર, ગણિવિજ્જા, દેવિંદત્થાય અને મરણસમાહિ. ભાવપ્રભસૂરિ(વિ.સં.૧૭૭૨)થી આ સંખ્યા સ્થિર કરવામાં આવી છે, પરંતુ ગ્રન્થનામોમાં અંતર છે. ભાવપ્રભસૂરિ ગચ્છાચારના સ્થાને ચંદાવિજ્જયને ગણાવે છે. જૈન ગ્રન્થાવલીમાં દસ દસની ત્રણ જુદી યાદીઓ આપવામાં આવી છે. પ્રથમ યાદીમાં મરણસમાહિ અને ગચ્છાચારનું સ્થાન વીરસ્તવ અને ચન્દ્રવેધ્યક લઈ લે છે. બીજી યાદીમાં નીચેનાં દસ નામો છે — અજ્જવકલ્પ, ગચ્છાચાર, મરણસમાધિ, સિદ્ધપ્રાભૂત, તીર્થોદ્ગાર (તિત્થોગાલી), આરાધનાપતાકા, દ્વીપસાગરપ્રજ્ઞપ્તિ, જયોતિષ્કરણક, અંગવિદ્યા અને તિથિપ્રકીર્ણક. અને ત્રીજી યાદીમાં બધાં જ દસ નામો જુદાં છે. તે આ પ્રમાણે છે — પિંડવિશુદ્ધિ, સારાવલિ, પર્યન્તારાધના, જીવવિભક્તિ, કવચપ્રકરણ, યોનિપ્રાભૂત, અજ્જચૂલિયા, વૃદ્ધચતુ:શરણ અને જમ્બુપયત્રો.^૬

૧. ઉત્તરા.૨૮.૨૩.

૨. નન્દિ.૪૪, નન્દિમ.પૃ.૨૦૮, નન્દિચૂ.

પૃ.૬૦, અનુચૂ.પૃ.૩, સમ.૮૪.

૩. ઉત્તરાશા.પૃ.૫૬૫.

૪. નન્દિ.૪૧, નન્દિમ.પૃ.૨૦૮,

ગચ્છાવા. પૃ.૪૧.

૫. એજન, સમ. ૮૪, વ્યવભા. (પીઠિકા.

૧૧૯), વોલ્યુમ ૧૨, પૃ.૧૧૦.

૬. જુઓ હિકે.પૃ. ૪૯-૫૧.

પર્ષણગજ્જયણ (પ્રકીર્ણકાધ્યયન) આ અને પર્ષણગ એક છે.^૧

૧. નન્દિયૂ.પૃ.૬૦.

પર્ષલ્લ (પ્રકલ્પ) આ અને પયલ્લ એક છે.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સૂર્યમ.પૃ.૨૮૫, સ્થા.૮૦.

પર્ષવ (પ્રદીપ) એક જાયવ રાજકુમાર.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૨૨.

૧. પઉમ (પદ્મ) ણીલવંત(૨) સરોવરની મધ્યમાં આવેલું મોટું કમળ. તે એક યોજન લાંબું અને એક યોજન પહોળું છે. તેની જાડાઈ અડધો યોજન છે. તેનો પરિઘ ત્રણ યોજન કરતાં થોડોક વધુ છે. તે પાણીમાં દસ યોજન ઊંડું છે અને પાણી ઉપર બે કોશ ઊંચું છે. તે તળિયેથી ટોચ સુધી દસ યોજનથી કંઈક વધુ છે.^૧

૧. જીવા.૧૪૮. મૂળ અને દીકાનો પાઠ ખોટો જણાય છે, જુઓ જમ્બૂ.૭૩.

૨. પઉમ પુક્રખરવરદીવના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જીવા. ૧૭૬.

૩. પઉમ સહસ્સારકપ્પમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અઢાર સાગરોપમ વર્ષ છે, તેઓ અઢાર પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે, અને તેઓને અઢાર હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.

૧. સમ.૧૮.

૪. પઉમ મહાસુકક(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સત્તર સાગરોપમ વર્ષ છે, તેઓ સત્તર પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેઓને સત્તર હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ.૧૭.

૫. પઉમ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના આઠમા ભાવી બલદેવ(૨).^૧

૧. સમ.૧૫૮, તીર્થો. ૧૧૪૪.

૬. પઉમ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના આઠમા બલદેવ(૨). રાજા દસરહ(૧) અને તેમની રાણી અપરાઈયા(૩)નો પુત્ર અને વાસુદેવ(૧) ણારાયણ(૧)નો ભાઈ. તેના પૂર્વભવમાં તે અપરાઈય(૮) હતો. પઉમની ઊંચાઈ સોળ ધનુષ હતી. તેનું તેમજ તેના ભાઈ ણારાયણ(૧)નું જન્મસ્થાન રાયગિહ કહેવાય છે. તેણે સંસારનો ત્યાગ કર્યો હતો અને મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યો હતો. તે પંદર હજાર વર્ષ જીવ્યા હતા.^૧ જુઓ રામ(૨).

૧. સમ.૧૫૮, તીર્થો. ૫૭૭, આવનિ.૪૦૮, ૬૦૨-૬૧૬, વિશેષા.૧૭૭૧, સ્થા. ૬૭૨, આવભા.૪૧, આવનિ.૪૦૩-૪૧૪.

૭. પઉમ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના આઠમા ભાવી ચક્કવટ્ટિ.^૧

૧. સમ. ૧૫૮, તીર્થો. ૧૧૨૫.

૮. પઉમ પઉમા(૫)ના પિતા અને સાવત્થી નગરના શેઠ.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૭.

૯. પઉમ છાગપુરના શેઠ. તેમને પઉમા(૬) નામની દીકરી હતી.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૧૦. પઉમ પ્રથમ ભાવી તિત્થંકર મહાપઉમ(૧૦) દ્વારા દીક્ષિત થનારા આઠ રાજાઓમાંનો એક.^૧

૧. સ્થા. ૬૨૫.

૧૧. પઉમ પાંચમા તિત્થંકર સુમઈ(૭)ને સૌપ્રથમ ભિક્ષા આપનારો^૧ વસંતપુરનો રહેવાસી.^૨

૧. સમ. ૧૫૭, આવનિ. ૩૨૭:

૨. આવનિ. ૩૨૩.

૧૨. પઉમ આચાર્ય વઈર(૨)નો શિષ્ય. પઉમા(૭) નામની શ્રમણશાખા તેમનાથી શરૂ થઈ.^૧

૧. કલ્પ. પૃ. ૨૬૪.

૧૩. પઉમ ચંપા નગરીના કાલ(૧) અને તેની પત્ની પઉમાવઈ(૧૨)નો પુત્ર. તે સંસારનો ત્યાગ કરી મહાવીરનો શિષ્ય બન્યો. મરણ પછી તે સોહમ્મકપ્પમાં દેવ તરીકે જન્મ્યો.^૧

૧. નિર. ૨. ૧.

૧૪. પઉમ વિયાહપણ્ણત્તિના અગિયારમા શતકનો છઠ્ઠો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ. ૪૦૯.

૧૫. પઉમ કપ્પવડિંસિયાનું પહેલું અધ્યયન.^૧

૧. નિર. ૨. ૧.

૧૬. પઉમ ગંધાવઈ પર્વતનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૧.

૧૭. પઉમ દક્ષિણ રુયગ(૧) પર્વતનું એક શિખર.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩.

૧૮. પઉમ માલવંતપરિઆઅ પર્વતનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧ જુઓ પભાસ(૭).

૧. સ્થા. ૮૭, ૩૦૨, જીવામ. પૃ. ૨૪૪.

૧૯. પઉમ જુઓ મહાપઉમ(૧૦).^૧

૧. તીર્થો. ૧૦૨૬, ૧૧૦૬.

૧. પઉમગુમ્મ (પદ્મગુલ્મ) કપ્પવડિંસિયાનું સાતમું અધ્યયન.^૧

૧. નિર.૨.૧.

૨. પઉમગુમ્મ સોહમ્મ સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાં આવેલું વાસસ્થાન (વિમાન).^૧ ચક્કવટ્ટિ બંભદત્તનો આત્મા અહીંથી ચ્યવીને આવ્યો હતો.^૨ તેને નલિનીગુલ્મ કે નલિનગુલ્મ કહેવામાં આવે છે.^૩ તે પઉમ(૩) નામના સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જેવું જ છે.

૧. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૨૧૪, ૨૨૦, ઉત્તરાશા. | ૨. ઉત્તરા.૧૩.૧.

પૃ.૩૯૫.

૩. ઉત્તરાક.પૃ.૨૫૯, ઉત્તરાશા.પૃ.૩૭૬.

૩. પઉમગુમ્મ વીરકણ્ઠ(૧)નો પુત્ર અને રાજા સેણિઅ(૧)નો પૌત્ર. તે સંસાર છોડી શ્રમણ બન્યો. શ્રમણજીવનની ત્રણ વર્ષની સાધના પછી મરીને તે મહાસુક્ક(૩) નામના સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાં દેવ તરીકે જન્મ્યો.^૧

૧. નિર.૨.૭.

૪. પઉમગુમ્મ પ્રથમ ભાવી તિત્થંકર મહાપઉમ(૧૦) દ્વારા દીક્ષિત આઠ રાજાઓમાંનો એક.^૧

૧. સ્થા. ૬૨૫.

૫. પઉમગુમ્મ સહસારકપ્પમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન(વિમાન) જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અઢાર સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧

૧. સમ.૧૮.

પઉમજિણિંદ (પદ્મજિનેન્દ્ર) આ અને પઉમપ્પભ એક છે.^૧

૧. તીર્થો. ૧૧૫૦.

૧. પઉમણાભ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના નવમા ચક્કવટ્ટિ.^૧ તે મહાપઉમ(૪) તરીકે પણ જાણીતા છે.^૨ જુઓ મહાપઉમ(૪).

૧. આવનિ.૩૯૭, ૪૧૯.

૨. સમ.૧૫૮.

૨. પઉમણાભ ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૨, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

૩. પઉમણાભ ધાયઈસંડ દ્વીપમાં આવેલ અવરકંકા(૧)નો રાજા. તેને સાતસો રાણીઓ હતી. તેણે દોવઈનું અપહરણ કરી તેને પોતાની પત્ની બનવા સમજાવી પણ તેણે તે સ્વીકાર્યું નહિ. આ સંબંધમાં તેને પંડુ રાજાના પાંચ પુત્રો પંડવો — દોવઈના પતિઓ — અને કણ્ઠ(૧) સાથે યુદ્ધ કરવું પડ્યું. યુદ્ધમાં કણ્ઠે તેને હરાવ્યો અને દોવઈને છોડાવી પંડવોને સોંપી. વાસુદેવ (૧) કવિલ(૧)એ પઉમણાભને ગાદીએથી ઉઠાડી

મૂકી તેના પુત્ર સુણાભ(૧)ને રાજા તરીકે સ્થાપ્યો.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૨૩-૨૫, દશહ.પૃ.૧૧૦, પ્રશ્રઅ.પૃ.૮૭, કલ્પવિ.પૃ.૩૯, કલ્પધ.પૃ.૩૪-૩૫, સ્થાઅ.પૃ.૫૨૪.

પઉમણાહ (પદ્મનાભ) જુઓ પઉમણાભ.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૨.

પઉમદહ અથવા પઉમદહ (પદ્મદ્રહ) ચુલ્લહિમવંત પર્વત ઉપર આવેલું વિશાળ સરોવર.^૧ તે એક હજાર યોજન લાંબુ,^૨ પાંચ સો યોજન પહોળું અને દસ યોજન ઊંડું છે.^૩ તેની મધ્યમાં હીરાઓનું બનેલું મોટું કમળ છે. કમળની મધ્યમાં ત્રણ દ્વારવાળો મહેલ છે. મહેલમાં હીરામાણેકનો પલંગ વગેરે છે. મુખ્ય કમળની આજુબાજુ બીજાં એક સો આઠ કમળો છે. જુદી જુદી દિશાઓમાં સંખ્યાબંધ કમળો છે. સરોવરમાં અધિષ્ઠાત્રી દેવી સિરિદેવી(દ)ના રસાલાની ઘણી દેવીઓ છે.^૪ સરોવરમાં સંખ્યાબંધ કમળો હોઈ તેનું નામ પઉમદહ પડ્યું છે.^૫ ગંગા, રોહિયંસા(૨) અને સિંધુ(૧) નદીઓ તેમાંથી નીકળે છે. તેઓ ક્રમશઃ પૂર્વ, ઉત્તર અને પશ્ચિમ તરફના વળાંકોમાંથી પ્રસાર થાય છે.^૬ અભિષેકવિધિ માટે દેવો આ સરોવરનું પાણી લઈ જાય છે.^૭

૧. જમ્બૂ.૭૩, સ્થા.૧૯૭,૫૨૨, પ્રશ્રઅ. ૪. સમઅ.પૃ.૧૦૫.

પૃ.૯૬, જીવામ.પૃ.૯૯, ૨૪૪, ૩૬૮, ૫. જમ્બૂ.૭૩, જમ્બૂશા.પૃ. ૨૮૬-૨૮૪.

પ્રજ્ઞામ.પૃ.૭૫.

૨. સમ. ૧૧૩.

૬. જમ્બૂ.૭૪.

૩. કલ્પવિ.પૃ.૬૧.

૭. જીવા.૧૪૧.

પઉમદ્વય (પદ્મધ્વજ) પ્રથમ ભાવી તિત્થંકર મહાપઉમ(૧૦) દ્વારા અભિષિક્ત આઠ રાજાઓમાંનો એક.^૧

૧. સ્થા. ૬૨૫.

પઉમપ્પભ (પદ્મપ્રભ) વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રના છઠ્ઠા તિત્થંકર.^૧ વચ્છ(૧) દેશના કોસંબી નગરીના રાજા ધર(૨) અને તેમની રાણી સુસીમા(૧)ના પુત્ર.^૨ તેમની ઊંચાઈ બસો પચાસ ધનુષ હતી.^૩ તે રક્ત વર્ણના હતા.^૪ તેમણે એક હજાર પુરુષો સાથે શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું. સંસારત્યાગના પ્રસંગે તેમણે વેજયંતી(૨) પાલખીનો ઉપયોગ કર્યો.^૫ તેમણે તેમના પ્રથમ ઉપવાસના પારણા બંબથલ નગરમાં સોમદેવ(૧)ના ઘરે કર્યા.^૬ ચૈત્ર મહિનાની પૂર્ણિમાના દિવસે કોસંબી નગરના સહસંબવણ(૨) ઉદ્યાનમાં તેમને કેવલજ્ઞાન થયું.^૭ છત્રાભ તેમનું પવિત્ર વૃક્ષ હતું.^૮ સુવ્વય(૩) તેમનો પ્રથમ શિષ્ય હતો.^૯ ૨ઈ તેમની પ્રથમ શિષ્યા હતી.^{૧૦} તેમની આજ્ઞામાં શ્રમણોના એક સો સાત ગણો હતા, એક સો સાત ગણધરો હતા, ૩૩૦૦૦૦ શ્રમણો હતા અને

૪૨૦૦૦૦ શ્રમણીઓ હતા. ^{૧૧} ત્રીસ લાખ પૂર્વ વર્ષનું આયુષ્ય પૂરું કરીને તે મોક્ષ પામ્યા (૭૬ લાખ પૂર્વ રાજકુમાર તરીકે, ૨૧૬ લાખ પૂર્વ રાજા તરીકે અને એક લાખ પૂર્વ કેવલી તરીકે). ^{૧૨} પઉમભ અને સુપ્પભ(૪) તેમનાં બીજાં નામો છે. ^{૧૩} તે તેમના પૂર્વભવમાં ધમ્મમિત્ત હતા. ^{૧૪}

૧. આવનિ.પૃ.૪, આવનિ.૧૦૮૯, કલ્પ.૧૯૯, તીર્થો. ૩૧૯, ૧૦૫૦, સ્થા. ૪૧૧.
૨. આવનિ.૩૮૨-૮૭, સમ.૧૫૭, તીર્થો. ૪૬૯.
૩. સમ.૧૦૩, આવનિ.૩૭૮, તીર્થો. ૩૬૨.
૪. આવનિ.૩૭૬, તીર્થો. ૩૪૧.
૫. સમ.૧૫૭, આવનિ.૨૨૪-૨૫, તીર્થો. ૩૯૧.
૬. આવનિ.૩૨૩, ૩૨૭, સમ.૧૫૭.

૭. આવનિ.૨૪૧-૨૫૪.
૮. સમ.૧૫૭, તીર્થો. ૪૦૫.
૯. સમ.૧૫૭, તીર્થો. ૪૪૫, ૪૬૧.
૧૦. સમ.૧૫૭.
૧૧. આવનિ.૨૫૬-૨૬૬, ૨૭૨-૩૦૫, આવમ.પૃ.૨૦૬થી. તીર્થો. ૪૪૬ પ્રમાણે તેમને ૧૦૧ ગણધર હતા.
૧૨. આવનિ.૩૦૨-૩૦૬.
૧૩. તીર્થો. ૪૪૬, ૪૬૯, વિશેષા. ૧૭૫૮, આવનિ.૩૭૦.
૧૪. સમ.૧૫૭.

પઉમપ્પભા (પદ્મપ્રભા) જંબુસુદંસણા વૃક્ષની ઉત્તરપૂર્વમાં અને ભદ્રસાલવણની અંદરની બાજુ પચાસ યોજનના અંતરે આવેલાં ચાર નન્દા તળાવોમાંનું એક. તે એક કોસ લાંબુ, અડધો કોસ પહોળું અને પાંચસો ધનુષ ઊંડું છે. તેની મધ્યમાં મહેલ છે. ^૧

૧. જીવા. ૧૫૨, જમ્બૂ. ૯૦, ૧૦૩.

પઉમપ્પહ (પદ્મપ્રભ) જુઓ પઉમપ્પભ. ^૧

૧. સ્થા. ૪૧૧, સમ. ૧૫૭, આવ.પૃ.૪, કલ્પ. ૧૯૯.

૧. **પઉમભદ્ર (પદ્મભદ્ર)** રાજકુમાર સુકણ્ડનો પુત્ર અને રાજા સેણિઅ(૧)નો પૌત્ર. તેણે મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી, ચાર વર્ષના શ્રમણજીવન પછી મરીને બંભલોઅના સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાં દેવ તરીકે જન્મ લીધો. ભવિષ્યમાં તે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પ્રાપ્ત કરશે. ^૧

૧. નિર. ૨. ૫.

૨. **પઉમભદ્ર કપ્પવડિંસિયાનું પાંચમું અધ્યયન.** ^૧

૧. નિર. ૨. ૧.

૧. **પઉમરહ (પદ્મરથ)** ઉજ્જેણી નગરીનો રાજા. તેમના પિતાનું નામ દેવલાસુય હતું. ^૧

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૨૦૩, આવનિ. ૧૩૦૪, આવહ. પૃ. ૭૧૪.

૨. **પઉમરહ મિહિલા** નગરીના રાજા. તે પોતાની શ્રદ્ધામાં સાચા અને દૃઢ હતા. ^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૧૯, આવહ. પૃ. ૩૯૧.

પઉમરુક્ષ (પદ્મવૃક્ષ) પુક્રખરવરદીવડના પૂર્વ ભાગમાં આવેલું પવિત્ર વૃક્ષ. ^૧ તે

પઉમ(૨) દેવનું વાસસ્થાન છે.^૨

૧. સ્થા. ૬૪૧.

૨. જ્વા. ૧૭૬.

પઉમવડેસઅ (પદ્માવતંસક) સોહમ્મ(૧) સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૭.

પઉમસંડ (પદ્મખંડ) તે સ્થળ જ્યાં તિત્થંકર ચંદ્રપ્પહ(૧)એ પોતાની પ્રથમ ત્મિકા સ્વીકારી હતી.^૧

૧. આવનિ. ૩૨૩, આવમ. પૃ. ૨૨૭.

૧. પઉમસિરી (પદ્મશ્રી) દંતપુરના શેઠ ધણમિત્ત(૨)ની બે પત્નીઓમાંની એક. તેણે હાથીદાંતના મહેલના નિર્માણની હઠ લીધી હતી. તેની તે હઠને તેના પતિના મિત્ર દઢમિત્તે પૂરી કરી હતી.^૧

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૫૪, આવનિ. ૧૨૭૫, નિશીચૂ. ૪. પૃ. ૩૬૧, વ્યવમ. ૩. પૃ. ૧૭.

૨. પઉમસિરી વિદ્યાધર મહરહ(૩)ની પુત્રી અને ચક્કવટ્ટિ સુભૂમ(૧)ની પત્ની.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૧, સમ. ૧૫૮.

૧. પઉમસેણ (પદ્મસેન) મહાકણ્ડનો પુત્ર અને સેણિઅ(૧) રાજાનો પૌત્ર. તેણે તિત્થયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી હતી. તે ત્રણ વર્ષનું શ્રામણ્ય પાળી મરીને લંતગ સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાં દેવ તરીકે જન્મ્યા. તે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં એક ભવ વધુ કરીને ત્યાં જ મોક્ષ પામશે.^૧

૧. નિર. ૨. ૬.

૨. પઉમસેણ કપ્પવડિંસિયાનું છઠું અધ્યયન.^૧

૧. નિર. ૨. ૧.

૧. પઉમા(પદ્મા) જ્ઞાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના નવમા વર્ગનું પહેલું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૭.

૨. પઉમા ચૌદમા તિત્થંકર અણંતની મુખ્ય શિષ્યા.^૧

૧. તીર્થો. ૪૬૦. સમવાયાંગ(૧૫૭)નો 'પદમ' પાઠ ખોલો છે.

૩. પઉમા સક્ક(૩)ની આઠ મુખ્ય પત્નીઓમાંની એક.^૧

૧. ભગ. ૪૦૬, જ્ઞાતા. ૧૫૭, સ્થા. ૬૧૨.

૪. પઉમા જ્ઞાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના પાંચમા વર્ગનું તેરમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૫. પઉમા સાવત્થી નગરના શેઠ પઉમ(૮)ની પુત્રી. તેને તેવીસમા તિત્થંકર પાસ(૧)એ દીક્ષા આપી હતી. મૃત્યુ પછી તે સક્ક(૩)ની એક મુખ્ય પત્ની તરીકે પુનર્જન્મ પામી. તે અને પઉમા(૩) એક છે.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૭.

૬. પઉમા છાગપુરના શેઠ પઉમ(૮)ની પુત્રી. તેને પાસ(૧)એ દીક્ષા આપી હતી. મૃત્યુ પછી તે ભીમ(૩)ની મુખ્ય પત્ની તરીકે પુનર્જન્મ પામી. આ ભીમ દક્ષિણના રક્ષસ દેવોનો ઈન્દ્ર છે.^૧ મહાભીમ(૧)ની મુખ્ય પત્નીનું નામ પણ આ જ છે.

૧. જ્ઞાતા.૧૫૩, ભગ.૪૦૬, સ્થા.૨૭૩.

૭. પઉમા આર્ય વર્ધર(૨)ના શિષ્ય આચાર્ય પઉમ(૧૨)થી શરૂ થયેલી શ્રમણશાખા. આ અને અજજપઉમા એક છે.^૧

૧. કલ્પ.પૃ.૨૬૪.

૮. પઉમા પઉમપ્પભા સમાન ચાર છંદા તળાવોમાંનું એક.^૧

૧. જીવા.૧૫૨, જમ્બૂ.૮૦,૧૦૩.

૯. પઉમા આ અને પઉમાવર્ધ(૫) એક છે.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

પઉમાભ (પદ્માભ) આ અને પઉમપ્પભ એક છે.^૧

૧. આવનિ.૧૦૮૮, તીર્થો. ૪૬૯.

૧. પઉમાવર્ધ (પદ્માવતી) સાગેય નગરના રાજા પડિબુદ્ધની પત્ની. એક વાર તેણે નાગપૂજાનો ઉત્સવ યોજ્યો હતો.^૧

૧. જ્ઞાતા.૬૮.

૨. પઉમાવર્ધ તેયલિપુરના રાજા કણગરહ(૧)ની પત્ની.^૧

૧. જ્ઞાતા.૮૬, આવચૂ.૧:પૃ.૪૮૮.

૩. પઉમાવર્ધ પુંડરીગિણી(૧) નગરીના રાજા મહાપઉમ(૭)ની પત્ની.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૪૧, ઉત્તરાશા.પૃ.૩૨૬.

૪. પઉમાવર્ધ રાજા સેલગ(૩)ની પત્ની અને રાજકુમાર મંડુઅઅની માતા.^૧

૧. જ્ઞાતા.૫૫.

૫. પઉમાવર્ધ રાયગિહ નગરના રાજા સુમિત્ત(૩)ની પત્ની અને વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચકના વીસમા તિત્થંકર મુણિસુવ્વય(૧)ની માતા.^૧

૧. સમ.૧૫૭, આવનિ.૨૨૮, તીર્થો. ૪૮૩.

૬. પઉમાવર્ધ કોસંબી નગરીના રાજા સયાણિયના પુત્ર ઉદાયણ(૨)ની પત્ની.

પુરોહિત સોમદત્ત(૪)ના પુત્ર વહસ્સઈદત્તે તેના ઉપર બળાત્કાર કર્યો હતો.^૧

૧. વિપા.૨૪.૫.

૭. પઉમાવઈ દક્ષિણના રક્ષસ દેવોના ઇન્દ્ર ભીમ(૩)ની ચાર મુખ્ય પત્નીઓમાંની એક.^૧ તે વસુમઈ(૩) નામે પણ ઓળખાય છે.^૨ મહાભીમ(૧)ની મુખ્ય પત્નીનું નામ પણ પઉમાવઈ છે.

૧. ભગ. ૪૦૬.

૨. સ્થા.૨૭૩, જ્ઞાતા.૧૫૩.

૮. પઉમાવઈ વેસાલીના રાજા ચેડગની પુત્રી, ચંપા નગરીના રાજા દહિવાહણની પત્ની અને કરકંડુની માતા.^૧ બીજી વિગતો માટે જુઓ દહિવાહણ.

૧. આવચૂ.૨.૫.૨૦૪-૨૦૫, નિશીચૂ.૨.૫.૨૩૨, બૃભા. ૫૦૯૯, ઉત્તરાશા. ૫.૩૦૦.

૯. પઉમાવઈ ચંપા નગરીના રાજા કૂણિઅની પત્ની અને ઉદાઈ(૨)ની માતા. હલ્લ(૩) અને વિહલ્લ(૧) પાસે જે હાથી અને હાર હતા તેમની તેને ઈર્ષા થતી હતી. આ ઈર્ષાના કારણે તેણે તેના પતિ કૂણિઅને વેસાલીના ચેડગ રાજા સાથે યુદ્ધ કરવા ઉશ્કેર્યો.^૧

૧. નિર.૧.૧, આવચૂ.૨.૫.૧૭૧-૭૨, ભગઅ.૫.૩૧૬-૧૭.

૧૦. પઉમાવઈ ભરુચચ્છના રાજા છાહવાહણની પત્ની. તે આચાર્ય વઈરભૂતિની કાવ્યપ્રતિભાથી અત્યંત પ્રભાવિત થઈ હતી પરંતુ તેમનો કદરૂપો દેખાવ જોઈને તે નિરાશ થઈ ગઈ હતી.^૧

૧. વ્યવભા. ૩.૫૮.

૧૧. પઉમાવઈ આ નામની એક દેવી.^૧

૧. આવ.૫.૧૯.

૧૨. પઉમાવઈ ચંપા નગરીના કાલ(૧)ની પત્ની અને પઉમ(૧૩)ની માતા.^૧

૧. નિર.૨.૧.

૧૩. પઉમાવઈ કોહીડગ નગરના રાજા મહબ્બલ(૧૧)ની પત્ની અને રાજકુમાર વીરંગય(૨)ની માતા.^૧

૧. નિર.૫.૧.

૧૪. પઉમાવઈ વાસુદેવ કણ્ડ(૧)ની આઠ મુખ્ય પત્નીઓમાંની એક.^૧ તે અરિષ્ટપુરના રાજા હિરણ્ણાભની પુત્રી હતી. તેને મેળવવા માટે કણ્ડને તેના સ્વયંવરમાં નિમન્ત્રિત ઘણા રાજાઓ સાથે યુદ્ધ કરવું પડ્યું હતું.^૨ પઉમાવઈએ તિત્થયર અરિક્ષ્ણેમિ પાસે દીક્ષા લીધી, જક્ષિણી શ્રમણીની આજ્ઞામાં રહીને વીસ વર્ષનું શ્રામણ્ય પાળી મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યો.^૩

૧. અન્ત.૮. આવ.પૃ.૨૮, સ્થા.૬૨૬. | પૃ. ૮૮.
૨. પ્રશ્ન.૧૬, પ્રશ્નઅ.પૃ.૮૮, પ્રશ્નશા. | ૩. અન્ત.૮, સ્થાઅ.પૃ.૪૩૩, સ્થા.૬૨૬.

૧૫. પઉમાવઈ અંતગડસાના પાંચમા વર્ગનું પહેલું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૮.

૧૬. પઉમાવઈ પશ્ચિમ રુચગ(૧) પર્વતની મુખ્ય આઠ દિસાકુમારીમાંની એક. તે મંદર(૪) શિખરની અધિષ્ઠાત્રી છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૪, તીર્થો. ૧૫૭, સ્થા. ૬૪૩.

પઉમાવતી (પદ્માવતી) જુઓ પઉમાવઈ.^૧

૧. ભગ.૪૦૬, અન્ત.૮, વિપા.૨૪, સમ.૬૨૬, સ્થા.૬૪૩, શાતા.૬૮, ૮૬, ૧૪૧, ઉત્તરાશા.પૃ.૩૦૦, નિશીચૂ.૨.પૃ.૨૩૨, આવચૂ.૨.પૃ.૧૬૪, ૨૦૫, આવચૂ.૧.પૃ. ૪૮૮.

૧. પઉમુત્તર (પદ્મોત્તર) ભદ્રસાલવણમાં આવેલું દિસાહત્થિકૂડ.^૧

૧. સ્થા.૬૪૨, જમ્બૂ.૧૦૩.

૨. પઉમુત્તર નવમા ચક્રવટ્ટિ મહાપઉમ(૪)ના પિતા.^૧

૧. સમ.૧૫૮.

૩. પઉમુત્તર પઉમુત્તર(૧) દિસાહત્થિકૂડનો અધિષ્ઠાતા દેવ જે ત્યાં જ વસે છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૩.

પઉરજંઘ (પ્રચુરજંઘ) સુસમા અર દરમ્યાન લોકોના જે ચાર પ્રકારો હોય છે તેમાંનો એક પ્રકાર.^૧ તેમની જાંઘો બહુ જ મજબૂત અને શક્તિશાળી હોય છે.^૨

૧. જમ્બૂ.૨૬.

૨. જમ્બૂશા.પૃ.૧૩૧.

પઉસ (પ્રકુશ) એક અણારિય(અનાર્ય) દેશ.^૧ કદાચ આ અને બઉસ એક જ છે.

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, પ્રશ્ન.૪, ઔપ.૩૩, નિશીચૂ.૨.પૃ.૪૭૦.

પએસિ (પ્રદેશિન્) સેયવિયા નગરનો રાજા. તે અત્યંત કૂર હતો. અને તેને આત્માના સ્વતન્ત્ર અસ્તિત્વમાં શ્રદ્ધા ન હતી. તે આત્માને શરીરથી અભિન્ન માનતો હતો. શ્રમણ કેસિ(૧)એ અનુભવમૂલક દષ્ટાન્તો અને તર્કોને આધારે તેને ખાતરી કરાવી કે આત્મા સ્વતન્ત્ર તત્ત્વ છે. પછી પએસિ ઉપાસક(શ્રાવક) બન્યો. તેની પત્ની સૂરિયકંતાને આ ન ગમ્યું. તે એટલી હદે ગઈ કે તેણે પોતાના પુત્રને તેના પિતાની હત્યા કરી નાખવા કહ્યું. પરંતુ પુત્રે આવું પાપકૃત્ય કરવાની ના પાડી દીધી. એટલે પછી રાણી સૂરિયકંતાએ પોતે જ રાજા પએસિને જેર દઈ મારી નાખ્યો. તે પછી મરીને રાજા પએસિ સોહમ્મકપ્પમાં સૂરિયાત્મ(૨) દેવ તરીકે પુનર્જન્મ પામ્યો.^૧

૧. રાજ.૧૪૨થી, આવનિ.૪૬૮, આવચૂ.૧.પૃ.૨૭૮, વિશેષા.૧૮૨૩, આવહ.પૃ.૧૮૭.

પઓગ (પ્રયોગ) પણ્ણવણાનું સોળમું પદ (પ્રકરણ).^૧

૧. પ્રજ્ઞા.ગાથા ૫.

પઓસ (પ્રદોષ) એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ.^૧ આ દેશમાંથી કન્યાઓ લાવીને અન્ત:પુરમાં દાસી તરીકે નીમવામાં આવતી.^૨

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

૨. ભગવ.પૃ.૪૬૦.

પંકખ્પભા (પડ્કપ્રભા) ચોથી નરકભૂમિ.^૧ તે દેખાવમાં કાદવ જેવી છે.^૨ તેની અંદર દસ લાખ વાસસ્થાનો છે અને ત્યાં વસતા નારકીઓનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય દસ સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૩ તેનું બીજું નામ અંજણા(૩) છે.^૪ તેમાં ભયંકર વિકરાળ છ વાસસ્થાનો અર્થાત્ મહાણિરય છે, તેમનાં નામ આ પ્રમાણે છે — આર, વાર, માર, રોર, રોરુઅ અને ખાડખડ.^૫

૧. સૂત્ર.૫.૧., નિર.૧.૧.

૨. અનુહ.પૃ.૮૮, અનુચૂ.પૃ.૩૫.

૩. સ્થા. ૭૫૭.

૪. એજન.૫૪૬.

૫. એજન. ૫૧૫.

પંકબહુલ (પડ્કબહુલ) રચણખ્પભા નામની પ્રથમ નરકભૂમિના જે ત્રણ કાંડ છે તેમાંનો બીજો કાંડ. ટોચથી તળિયા સુધીનો તેનો વિસ્તાર ચોરાસી હજાર યોજન છે.^૧

૧. સમ.૮૪. અહીં ચોરાસી હજાર યોજનના બદલે ચોરાસી લાખ યોજન એવો ખોટો પાઠ છે. જુઓ સમઅં.પૃ.૮૦ અને જીવા.૭૮.

પંકવર્ઠ (પડ્કવતી) જુઓ પંકાવર્ઠ.^૧

૧. સ્થા. ૧૮૭, ૫૨૨.

૧. પંકાવર્ઠ (પડ્કવતી) મહાવિદેહમાં આવેલો કુંડ. તે પુકખલાવત પ્રદેશની પશ્ચિમે અને મંગલાવત પ્રદેશની પૂર્વે આવેલો છે. તે ણીલવંત(૧)ની દક્ષિણ ધાર ઉપર આવેલ છે. તેનું માપ ગાહાવર્ઠકુંડ જેટલું છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૫.

૨. પંકાવર્ઠ પંકાવર્ઠ(૧) કુંડમાંથી નીકળતી અને પોતાના પ્રવાહથી મહાવિદેહના મંગલાવત અને પુકખલાવત પ્રદેશોને અલગ કરતી નદી.^૧ તે મંદર(૩) પર્વતની ઉત્તરપૂર્વમાં વહે છે.

૧. જમ્બૂ.૮૫, સ્થા.૧૮૭, ૫૨૨.

પંચકખ્પ (પંચકલ્પ) શ્રમણાચારના પાંચ ભેદોનું નિરૂપણ કરતો આગમગ્રન્થ.^૧ કદાચ તે કખ્પભાસના એક ભાગરૂપ છે.

૧. બૃમ.પૃ.૮૩, આવચૂ.૧.પૃ.૪૧૫, વ્યવમ.૪.૩૦૬, ઉત્તરાશા.પૃ.૧૭૮.

પંચજણ્ણ અથવા પંચયણ્ણ (પાંચજન્ય) વાસુદેવ(૨) કણ્ણ(૧)નો શંખ.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૨૪, તીર્થો. ૫૭૨.

પંચવણ્ણા (પઞ્ચવણ્ણા) ચૌદમા તિથ્યંકર અણંત દ્વારા દીક્ષાપ્રસંગે ઉપયોગમાં લેવાયેલી પાલખી.^૧

૧. સમ. ૧૫૭.

પંચસેલ (પઞ્ચસૈલ) જક્રમ વિજ્જુમાલિની પત્નીઓ હાસા(૨) અને પહાસાએ જે દ્વીપ આવવા માટે સોની અણંગસેન અપર નામ કુમારણંદીને નિમન્ત્રણ આપ્યું હતું તે દ્વીપ.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૯૭, નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૧૪૦, ૨૬૯, નિશીભા. ૩૧૮૨, બૃભા. ૫૨૧૯, ૫૨૨૫, બૃક્ષે. ૧૩૮૯, ઉત્તરાક. પૃ. ૩૪૨, કલ્પવ. પૃ. ૧૯૭.

પંચસેલગ (પઞ્ચસૈલક) આ અને પંચસેલ એક છે.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૯૭, આવહ. પૃ. ૨૯૬.

૧. પંચાલ (પઞ્ચાલ) કામવિદ્યાના વિદ્વાન પ્રાચીન ઋષિ. તેમના મતે સ્ત્રીઓ સાથે કોમળતાથી અને નરમાશથી વર્તવું જોઈએ.^૧

૧. વિશેષા. ૩૩૪૬, આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૯૮. આવશ્યકનિર્યુક્તિદીપિકા (૧૯૩૯), ભાગ ૧, પૃ. ૧૬૮.

૨. પંચાલ ૨૫૬ આરિય(આર્ય) દેશોમાંનો એક.^૧ તેની રાજધાની કંપિલ્લ હતી.^૨ દુમ્મુહ(૩)^૩, દુવચ^૪ તેમજ જિયસતુ(૨)^૫ રાજાઓ અહીં રાજ કરતા હતા. પંચાલના લોકો શીઘ્ર ઋહણશક્તિ ધરાવતા ગણાય છે.^૬ મૂળ પંચાલ એક મોટો દેશ હતો જેમાં હિમાલયની તળેટીથી ચંબલ નદી સુધીનો પ્રદેશ તેમજ ઉત્તર તથા પશ્ચિમ દિલ્હીનો પ્રદેશ સમાવેશ પામતો હતો પરંતુ પછીથી ગંગા નદી દ્વારા વિભક્ત ઉત્તર પંચાલ અને દક્ષિણ પંચાલ એવા તેના બે ભાગ પડી ગયા. કંપિલ્લ દક્ષિણ પંચાલની રાજધાની હતી.^૭

૧. સૂત્રશી. પૃ. ૧૨૩, પ્રજ્ઞા. ૩૭.

૨. સૂત્રશી. પૃ. ૧૨૩, જ્ઞાતા. ૭૪, ૧૧૬, ઉત્તરાક. પૃ. ૮૫.

૩. ઉત્તરા. ૧૮. ૪૬, ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૧૭૮,

ઉત્તરાશા. પૃ. ૩૦૩, ઉત્તરાક. પૃ. ૧૮૮,

આવચૂ. ૨. પૃ. ૨૦૭, આવભા. ૨૦૮.

૪. જ્ઞાતા. ૧૧૬, સ્થાઅ. પૃ. ૪૭૯.

૫. સ્થા. ૫૬૪, જ્ઞાતા. ૬૫, ૭૪, ૧૧૬.

૬. વ્યવભા. ૧૦. ૧૯૩.

૭. જિઓડિ. પૃ. ૧૪૫.

પંડગવણ અથવા પંડયવણ (પણ્ડકવન) સોમણસ(૯) વનથી ૩૬૦૦૦ યોજનના અન્તરે આવેલું વન. તે મંદરચૂલિઆને ઘેરી વળેલું છે. તેનો પરિઘ ૩૧૬૨ યોજનથી કંઈક વધારે છે. તેની પહોળાઈ ૪૯૪ યોજન છે.^૧ આ વનની સીમમાં ક્રમશઃ મંદરચૂલિઆની પૂર્વ, દક્ષિણ, પશ્ચિમ અને ઉત્તરે પવિત્ર અભિષેકવિધિ માટેની ચાર શિલાઓ છે, જેમનાં નામ આ પ્રમાણે છે — પંડુસિલા, પંડુંકબલસિલા, રત્તસિલા અને

રત્તકંબલસિલા.^૨ આ શિલાઓ ઉપર તાજા જન્મેલા તીર્થંકરની અભિષેકવિધિ દેવો કરે છે.^૩ આ વનમાં કેટલાંક સિદ્ધચૈત્યો છે.^૪

૧. જમ્બૂ. ૧૦૬, જીવા. ૧૪૧, સ્થા. ૩૦૨, | ૩. જમ્બૂ. ૧૧૭.

સમ. ૯૮, સમઅ. પૃ. ૯૯.

૪. ભગ. ૬૮૩-૬૮૪.

૨. જમ્બૂ. ૧૦૭.

પંડરંગ (પાણુરાજ) આ અને પંડુરંગ એક છે.

૧. આચા. ૨. ૧૭૬, નિશીચૂ. ૨. પૃ. ૧૧૯.

પંડરકુંડગ (પાણુરકુણ્ડક) ગોવાળો યા ભરવાડોની કોમ.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૪૬.

પંડરગ (પાણુરાગ) જુઓ પંડુરંગ.^૧

૧. આચા. ૨. ૧૭૬.

પંડરભિક્ષુખુઅ (પાણુરભિક્ષુક) ગોસાલના શિષ્યોનું અર્થાત્ આજીવગોનું બીજું નામ.^૧ જુઓ પંડુરંગ.

૧. નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૪૧૪.

પંડરજજા (પાણુરાયા) પોતાનાં વસ્ત્રો, પાત્રો આદિ ઉપકરણો ચોખ્ખાં અને સ્વચ્છ રાખવામાં ખૂબ કાળજી લેનારી શ્રમણી. તે મન્ત્રવિદ્યામાં નિપુણ હતી. લોકોમાં પ્રસિદ્ધિ મેળવવા માટે પોતે મન્ત્રવિદ્યાનો ઉપયોગ કરે છે એ હકીકત છૂપાવવા તે છળકપટ કરતી હોવાના કારણે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી શકી ન હતી પણ મૃત્યુ પછી હસ્તિદેવ એરાવણ (૧)ની મુખ્ય પત્ની તરીકે પુનર્જન્મ પામી હતી.^૧

૧. નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૧૫૧-૫૨, કલ્પચૂ. પૃ. ૧૦૦-૧૦૧, દશાચૂ. પૃ. ૬૨, ભક્ત. ૧૫૩, આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૨૨, ગચ્છાવા. પૃ. ૩૧.

પંડવ (પાંડવ) પંડુ રાજાના જુહિષ્ટિલ્લ, ભીમસેણ (૧), અજજુણ (૨), હાઉલ અને સહદેવ એ પાંચ પુત્રો માટે પ્રયોજાતું સમૂહવાચક નામ. તેમની માતા કુંતી હતાં. રાજા દુવયની પુત્રી દોવઈ તેમની એક સમાન પત્ની હતી. પંડુસેણ તેમનો પુત્ર હતો. અવરકંકાના રાજા પઉમણાભ દ્વારા અપહૃત દોવઈને છોડાવવા વાસુદેવ (૨) કણ્ડ (૧) સાથે તેઓ અવરકંકા ગયા હતા. ત્યાંથી પાછા ફરતાં પાંડવોએ ગમ્મત ખાતર ગંગા નદી પાર કરવા માટેની નાવ સંતાડી દીધી. પરિણામે કણ્ડને આખી નદી તરવી પડી. આ પજવણીથી ત્રાસ પામેલા કણ્ડે તેમને દેશનિકાલ કર્યા. કણ્ડના સૂચન ઉપરથી તેમના માતાપિતાએ આપેલી સલાહ મુજબ તેમણે પોતાના વસવાટ માટે પંડુમહુરા નગર વસાવ્યું. પછી તેમણે સંસારનો ત્યાગ કરી આચાર્ય સુક્રિય (૪) પાસે દીક્ષા લીધી. તેઓ ચૌદ પુવ્વ ભણ્યા અને તિથ્યર અરિક્ષેમિના નિર્વાણ પછી સેતુંજ પર્વત ઉપર

મોક્ષ પામ્યા. ^૧ તેમના પૂર્વભવમાં તેમનામાંથી ચાર અયલગ્ગામના ચાર ગૃહસ્થો હતા અને પાંચમો એક શ્રમણ હતો. તેમને બધાને આચાર્ય જસહર(૧)એ દીક્ષિત કર્યા હતા. ^૨

૧. જ્ઞાતા. ૧૧૭-૩૦, આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૮૭, ૩૦૬, મર. ૪૫૮થી.

સુદ્ધિયનું નામ મર. ૪૫૮માં આવે છે.
૨. મર. ૪૪૮થી.

પંડિતિયા (પાણ્ડિતિકા) ચક્કવટ્ટિ વઠરસેણની દીકરી સિરિમતી(૩)ની પરિચારિકા. ^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૭૨.

૧. પંડુ (પાણ્ડુ) આ અને હત્થિણાઉરના પંડુરાય એક છે. ^૧

૧. મર. ૪૬૪.

૨. પંડુ ભરહ(૧) જેવા જંબૂદીવના એક ચક્કવટ્ટિ. ^૧

૧. તીર્થો. ૩૦૩.

પંડુકંબલસિલા (પાણ્ડુકંબલશિલા) પવિત્ર અભિષેક યા સ્નાન માટેની ચાર શિલાઓમાંની એક. પંડગવણની દક્ષિણ સીમા ઉપર અને મંદરચૂલિઆની દક્ષિણે તે આવેલી છે. લંબાઈમાં પૂર્વથી પશ્ચિમ તરફ તે વિસ્તરેલી છે. તેનું માપ પંડુસિલા જેટલું છે. તેના ઉપર એક જ સિંહાસન છે. ભરહ(૨)ના તિલ્થંકરોનો જન્માભિષેક તેના ઉપર થાય છે. ^૧ ઠાણમાં તેને અર્ધપંડુકંબલસિલા કહી છે. ^૨

૧. જમ્બૂ. ૧૦૭.

૨. સ્થા. ૩૦૨.

પંડુણરાહિવ (પાણ્ડુનરાધિવ) આ અને પંડુરાય એક છે. ^૧

૧. મર. ૪૫૭.

પંડુભદ્ર (પાણ્ડુભદ્ર) સંભૂઈવિજય(૪)ના બાર શિષ્યોમાંનો એક. ^૧

૧. કલ્પ. પૃ. ૨૫૬.

પંડુમથુરા (પાણ્ડુમથુરા) જુઓ પંડુમહુરા. ^૧

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૮૭.

પંડુમધુરા (પાણ્ડુમધુરા) જુઓ પંડુમહુરા. ^૧

૧. સૂત્રચૂ. પૃ. ૩૨૬.

પંડુમહુરા (પાણ્ડુમથુરા) દક્ષિણના દરિયાકાંઠે આવેલું નગર. જ્યારે પંડવોને વાસુદેવ(૨) કણ્હ(૧)એ દેશનિકાલ કરેલા ત્યારે વાસુદેવ કણ્હના સૂચનથી જ તેમણે પોતાના વસવાટ માટે વસાવેલું નગર. ^૧ જ્યારે કણ્હ તેમના આ નગર તરફ જઈ રહ્યા હોય ત્યારે કોસંબવણમાં કણ્હનું મૃત્યુ થવું નિશ્ચિત હતું. ^૨ પંડવોનો પુત્ર અને ઉત્તરાધિકારી પંડુસેણ પંડુમહુરામાં રાજ કરતો હતો. ^૩ રહવીરપુરના રાજાએ પંડુમહુરા

જીતી લીધું હતું.^૪ પંડુમહુરાની એકતા તમિલનાડુ (મદ્રાસ) રાજ્યમાં આવેલા મદુરા નગર સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૫

૧. જ્ઞાતા. ૧૨૭, જ્ઞાતાઅ. પૃ. ૨૨૭, કલ્પલ. પૃ. ૩૨, આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૯૭, અન્ત. ૯.
૨. અન્ત. ૯, સ્થાઅ. પૃ. ૪૩૩.

૩. આવનિ. ૧૨૯૬, આચાચૂ. ૨. પૃ. ૬૯.
૪. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૨૭, ઉત્તરાશા. પૃ. ૧૭૯.
૫. લાઈ. પૃ. ૩૨૦.

પંડુવણ (પણકવન) આ અને પંડગવણ એક છે.^૧

૧. સમ. ૯૮, સમઅ. પૃ. ૯૯.

પંડુરગ (પાણુરાગ) આ અને પંડુરંગ એક છે.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૦૫, જ્ઞાતાઅ. પૃ. ૧૯૫.

પંડુરંગ (પાણુરાજ) અજૈન ભિક્ષુકોનો વર્ગ.^૧ તેઓ તેમનાં શરીર ઉપર ભસ્મ(રાખ) લગાવતા હતા.^૨ પંડરભિક્ષુઓ પણ તે જ વર્ગના છે અને તેમને આજીવગ ભિક્ષુઓથી અભિન્ન ગણવામાં આવ્યા છે.^૩ પરંતુ પાલિ સાહિત્યમાં ઉલ્લેખ છે કે તેઓ બ્રાહ્મણ પરિવ્રાજકોનો એક પ્રકાર હતા.^૪ અભયદેવસૂરિના મતે તેઓ શૈવ સંપ્રદાયના હતા.^૫

૧. અનુ. ૨૦, ૧૩૧, અનુહે. પૃ. ૧૪૬, ઓઘલા. ૧૦૭, આચા. ૨. ૧૭૬, નિશીચૂ. ૨. પૃ. ૧૧૯, જ્ઞાતા. ૧૦૫.
૨. અનુહે. પૃ. ૨૫.
૩. નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૪૧૪.

૪. જુઓ Journal of the Oriental Institute, Baroda, Vol. XVI, No. 2 (Dec. 1966), p.120-123.
૫. જ્ઞાતાઅ. પૃ. ૧૯૫.

પંડુરાય (પાણુરાજ) હત્યિણાઉરના રાજા. તે કુંતીના પતિ હતા અને પાંચ પંડવના પિતા હતા.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૧૭થી, સ્થાઅ. પૃ. ૫૧૬, મર. ૪૫૭.

પંડુસિલા (પંડુશિલા) પવિત્ર અભિષેકવિધિ માટેની ચાર શિલાઓમાંની એક. તે પંડગવણની પૂર્વ સીમા ઉપર અને મંદરચૂલિઆની પૂર્વમાં આવેલી છે. તે બીજના ચન્દ્રના આકારની છે. તેની ઉત્તર-દક્ષિણ લંબાઈ પાંચ સો યોજન છે. તેની પૂર્વ-પશ્ચિમ પહોળાઈ બસો પચાસ યોજન છે. તે સોનાની બનેલી છે. તેની ચારે બાજુએ ત્રણ પગથિયાવાળી એક એક સીડી છે અને એક એક કમાન છે. શિલા ઉપર બે સિંહાસન છે — એક દક્ષિણમાં અને એક ઉત્તરમાં, તેમના ઉપર અનુક્રમે મહાવિદેહના વચ્છ આદિના અને કચ્છ આદિના તિત્થંકરોનો જન્મ પછી તરત જ દેવો દ્વારા જન્માભિષેક થાય છે.^૧ ઠાણમાં આ સિલાને પંડુકંબલસિલા કહી છે.^૨

૧. જમ્બૂ. ૧૦૭

૨. સ્થા. ૩૦૨.

પંડુસેણ (પાણ્ડુસેન) પાંચ પંડવનો પુત્ર. તેની માતા દોવર્ધ હતી. તેનાં માતાપિતાએ શ્રામણ્યની દીક્ષા લીધા પછી તે પંડુમહુરાનો રાજા બન્યો.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૨૮, આવચૂ.૨.૫.૧૯૭, આવહ.૫.૭૦૯.

૧. પંથગ (પન્થક) સેલગપુરના રાજા સેલગના પાંચ સો મંત્રીઓમાં મુખ્ય મંત્રી. રાજા સાથે તેણે પણ સંસારનો ત્યાગ કર્યો. એક વાર જ્યારે રાજા શિથિલાચારી બન્યો ત્યારે તેણે રાજાને શ્રમણપણાની મૂળ સ્થિતિએ પાછો વાળ્યો.^૧

૧. જ્ઞાતા.૫૫થી, સમઅ.૫.૧૧૮.

૨. પંથગ રાયગિહ નગરના શેઠ ધણણ(૧૦)નો સેવક.^૧

૧. જ્ઞાતા.૩૪.

૩. પંથગ ચંપા નગરીની જોઈજસાનો પુત્ર.^૧

૧. આવનિ.૧૨૮૮, આવહ.૭૦૪.

૪. પંથગ ણાગજસાનો પિતા અને ચક્કવટ્ટિબંભદત્ત(૧)નો સસરો.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.૫.૩૭૯.

પંથય (પન્થક) જુઓ પંથગ.^૧

૧. જ્ઞાતા.૩૪.

પંસુકુલિઅ (પાંશુકુલિક) ત્રિક્ષુઓનો એક વર્ગ.^૧ એમ લાગે છે કે તેઓ ધૂળના ઢગલાઓ ઉપર પડેલાં ચીંથરાંઓ વીણી સીવી કપડાં બનાવી પહેરતા હતા. આ પ્રથા બૌદ્ધ ત્રિક્ષુઓમાં પ્રચલિત હતી.

૧. આચાચૂ.૫.૨૫૭.

૧. પંસુમૂલિય (પાંશુમૂલિક) કાલિકેય જેવો દેશ.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૬૨, આવમ.૫.૨૧૫.

૨. પંસુમૂલિય કદાચ પંસુકુલિઅ માટેનો ખોટો પાઠ.^૧

૧. આચાચૂ.૫.૨૫૭.

પકપ્પ (પ્રકલ્પ) ણિસીહનું બીજું નામ.^૧

૧. નિશીચૂ.૧.૫.૧, જીતભા.૨૬૫, વ્યવભા.૫.૧૨૨, ૧૦.૩૪૫.

પકકણ (પકૂવણ) એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ.^૧ તેની એકતા પામીરની તરત ઉત્તરે આવેલ ફરધાના સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. પ્રશ્ર.૪, પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.૫.૧૨૩, ભગ.૩૮૦, ભગઅ.૫.૪૬૦.

૨. લાઈ.૫.૩૬૪.

પકુખિ (પક્ષિન્) વિયાહપણ્ણત્તિના સાતમા શતકનો પાંચમો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ. ૨૬૦.

પદ્મિકાયણ (પાક્ષિકાયન) કોસિઅ(પ) ગોત્રની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા. ૫૫૧.

પદ્મિયસુત (પાક્ષિકસૂત્ર) પ્રતિક્રમણ કરવા માટેનો ગદ્યપદ્યમય આગમગ્રન્થ. તેમાં રાત્રિભોજનત્યાગ સહિત છ મહાવ્રતોનું નિરૂપણ છે.^૧ તે આગમગ્રન્થોની સૂચી પણ આપે છે.^૨ તેના ઉપર યશોદેવસૂરિની સંસ્કૃત ટીકા છે.

૧. પાક્ષિય.પૃ.૧૭થી.

૨. એજન.પૃ.૬૧થી.

૧. પગઈ (પ્રકૃતિ) વિયાહપણ્ણત્તિના પ્રથમ શતકનો ચોથો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૩.

૨. પગઈ વણ્ણિદસાનું પાંચમું અધ્યયન.^૧

૧. નિર.૫.૧.

૩. પગઈ બારવઈના રાજા બલદેવ(૧) અને તેમની રાણી રેવઈ(૩)નો પુત્ર. તેને તિત્થયર અરિક્કણ્ણેમિએ દીક્ષા આપી હતી.^૧

૧. નિર.૫.૫.

પગત્તિ (પ્રકૃતિ) જુઓ પગઈ.^૧

૧.નિર.૫.૧., ૫.૫.

પગબ્ભા (પ્રગલ્ભા) તિત્થયર પાસ(૧)ની પરંપરાની શ્રમણી.^૧

૧. આવનિ.૪૮૫, વિશેષા.૧૯૩૯, કલ્પવિ.પૃ.૧૬૬, આવમ.પૃ.૨૮૨.

પચ્ચક્ર્ખાણ્ણ (પ્રત્યાખ્યાન) આવસ્સયનું એક અધ્યયન.^૧ તેની ઉપર ણિજજુત્તિ^૨ પણ છે અને યુણ્ણિ^૩ પણ છે.

૧. આવનિ.૧૫૫૪, આવચૂ.૧.પૃ.૩,

પૃ.૪૧.

અનુ.૫૯, આવનિ(દીપિકા)૨.પૃ.

૨. દશચૂ.પૃ.૨૧૧.

૧૮૩, નન્દિમ.પૃ.૨૦૪, પાક્ષિય.

૩. આવચૂ.૨.પૃ.૩૨૫.

પચ્ચક્ર્ખાણ્ણપ્પવાય (પ્રત્યાખ્યાનપ્રવાદ) ચૌદ પુવ્વ ગ્રન્થોમાંનો નવમો.^૧ તેમાં વીસ પ્રકરણો અને ચોરાશી હજાર પદો હતાં. તે પ્રત્યાખ્યાનનું નિરૂપણ કરતો હતો.^૨

૧. નન્દિ.૫૭, આવચૂ.૨.પૃ.૨૭૩, સમ.૨૦.

૨. નન્દિચૂ.પૃ.૫૭, સમઅ.પૃ.૧૩૧, આવનિ.૧૫૫૪, નન્દિમ.પૃ.૨૪૧.

પજ્જરય (પ્રજરક) રયણ્ણપ્પભા(૨)માં આવેલું મહાણિરય.^૧

૧. સ્થા.૫૧૫, સ્થાઅ.પૃ.૩૬૭.

પજ્જવસણ્ણાકપ્પ (પર્યુષણાકલ્પ) આ અને પજ્જોસવણ્ણાકપ્પ એક છે.^૧

૧. કલ્પચૂ.પૃ.૮૯.

૧. પજજુણ (પ્રદ્યુમ્ન) વાસુદેવ(૨) કણ્ડ(૧)^૧ અને તેમની રાણી રુપ્પિણી(૧)નો પુત્ર.^૨ સાડા ત્રણ કરોડ જાયવ રાજકુમારોમાં તે પ્રથમ હતો. તેણે તિત્થચર અરિટ્ટણેમિ પાસે દીક્ષા લીધી, તે બાર અંગ(૩) ભણ્યો, તેણે સોળ વર્ષનું શ્રામાણ્ય પાળ્યું અને એક મહિનાની સંલેખના પછી મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યો.^૩ વેદભત્તી તેની પત્ની હતી અને અણિરુદ્ધ(૨) તેનો પુત્ર હતો.^૪

૧. અન્ત.૮.

૨. જ્ઞાતા.૧૧૭, ૧૨૨, નિર.૫.૧,
પ્રશ્ર.૧૫, અન્તઅ.૫.૧

૩. અન્ત.૮, આવચૂ.૧.૫.૩૫૫, આવ.૫.

૨૭, સ્થાઅ.૫.૪૩૩.

૪. અન્ત.૮.

૨. પજજુણ અંતગડદસાના ચોથા વર્ગનું છટું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૮.

૩. પજજુણ એવું વાદળ જે વરસે તો એક હજાર વર્ષ સુધી પાક પેદા કરે છે.^૧

૧. સ્થા. ૩૫૭.

પજજુણખમાસમણ (પ્રદ્યુમ્નક્ષમાશ્રમણ) હિસીહવિસેસચુણિણા કર્તા જિનદાસ-ગણિમહત્તર જે આચાર્યને આદરપૂર્વક યાદ કરી વંદન કરે છે તે આચાર્ય.^૧ તે કર્તાના ગુરુ જણાય છે.^૨

૧. નિશીચૂ.૧.૫.૧.

૨. જુઓ 'નિશીથ એક અધ્યયન', નિશીથચૂણિ, વોલ્યૂમ ૪, પૃ.૪૭.

પજજુણસેણ (પ્રદ્યુમ્નસેન) પર્થગાના પિતા અને ચક્કવટ્ટિભંભદત(૧)ના સસરા.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.૫.૩૭૯.

પજજુસણાકપ્પ (પર્યુષણાકલ્પ) જુઓ પજજુસવણાકપ્પ.^૧

૧. સ્થા. ૭૫૫.

પજજુસવણાકપ્પ (પર્યુષણાકલ્પ) આચારદસા અથવા દસાસુચક્ષ્મંધનો આઠમો ઉદ્દેશ.^૧ 'પજજુસવણાકપ્પ' શબ્દનો અર્થ 'વર્ષાવાસના નિયમો' અર્થાત્ ચોમાસા દરમ્યાન શ્રમણોએ પાળવાના આચારના નિયમો (વિધિનિષેધો) છે.^૨ આ ઉદ્દેશ યા ગ્રન્થની રચના ભદ્રબાહુ સ્વામીએ કરી છે.^૩ તે ત્રણ ભાગમાં વિભક્ત છે. પ્રથમ ભાગમાં મહાવીર, પાસ(૧), અરિટ્ટણેમિ અને ઉસભ(૧)નું જીવન વિગતવાર અને બીજા તીર્થકરોનું જીવન સંક્ષેપમાં નિરૂપાયું છે. મહાવીરના જીવનનું નિરૂપણ મોટો ભાગ રોકે છે. બીજા ભાગમાં શ્રમણોના ભિન્ન ભિન્ન ગણો, તેમની શાખાઓ અને તેમના નાયકોની યાદી આપણને મળે છે. ત્રીજા ભાગમાં વર્ષાવાસમાં શ્રમણોએ પાળવાના આચારના નિયમો છે.^૪ આ ત્રીજો ભાગ ગ્રન્થના શીર્ષક પ્રમાણે ગ્રન્થનું ખરું વિષયવસ્તુ નિરૂપે છે. આ ગ્રન્થ લોકોમાં કલ્પસૂત્ર નામથી પ્રસિદ્ધ છે. તે મહદંશે

ગદમાં છે. વીરનિર્વાણ સંવત ૯૮૦ અથવા ૯૯૩માં આણંદપુરના રાજા ધ્રુવસેનની રાજસભામાં સૌપ્રથમ જાહેરમાં તેનું વાચન થયું.^૫ તેના ઉપર મોટી સંખ્યામાં ટીકાઓ લખાઈ છે.

૧. સ્થા. ૧૫૫, ભગઅ. પૃ. ૬૬૫, કલ્પચૂ. પૃ. ૮૯.
૨. કલ્પધ. પૃ. ૨૦૩.
૩. કલ્પવિ. પૃ. ૮.

૪. કલ્પવિ. પૃ. ૧૧, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૩૬.
૫. કલ્પસ. પૃ. ૧૬૦, કલ્પવિ. પૃ. ૧, ૯, કલ્પધ. પૃ. ૯, ૧૩૦-૩૧, આ જ વર્ષે તે લેખનબદ્ધ થયું. જુઓ કલ્પ. ૧૪૮.

પજ્જોઅ, પજ્જોત અથવા પજ્જોય (પ્રદ્યોત) ઉજ્જેણીનો રાજા.^૧ તે મહસેણ(૧)^૨ અને ચંડપજ્જોય^૩ પણ કહેવાતો. જ્યારે મહાવીરે સંસારનો ત્યાગ કર્યો ત્યારે તે સગીર હતો.^૪ તેને આઠ પત્નીઓ હતી.^૫ તેમનામાં સિવા(૧) અને અંગારવર્ધ મુખ્ય હતી. સિવા વેસાલીના રાજા ચેડગની પુત્રી હતી.^૬ પજ્જોયે રાજા ધુંધુમાર ઉપર તેની પુત્રી અંગારવર્ધને લગ્નમાં મેળવવા આક્રમણ કર્યું પરંતુ તે કેદ થયો. ત્યારબાદ તે અંગારવર્ધને પરણ્યો.^૭ પાલઅ અને ગોપાલઅ તેના બે પુત્રો હતા.^૮ તેની પુત્રી વાસવદત્તા(૧) અંગારવર્ધની કૂખે જન્મી હતી. ખંડકણ્ણ પજ્જોયનો મન્ત્રી હતો.^૯ રાણી સિવા, હાથી હાલગિરિ, દૂત લોહજંઘ અને અગ્નિભીરુ રથ આ ચાર પજ્જોયના ચાર રત્નો હતાં.^{૧૦} તેના સમયમાં ઉજ્જેણી વિશ્વના બજાર તરીકે પ્રસિદ્ધ હતું.^{૧૧} કોસંબીના રાજા સયાણીયની રાણી મિગાવર્ધ(૧)ને પોતાની રાણી બનાવવા માટે પજ્જોયે કોસંબી ઉપર આક્રમણ કર્યું.^{૧૨} દરમ્યાન પોતાના પુત્ર ઉદાયણ(૨)ને પાછળ મૂકી સયાણીય મૃત્યુ પામ્યો. મિગાવર્ધએ બુદ્ધિપૂર્વક કુશળતાથી પજ્જોયને વિશ્વાસમાં લઈ પોતાની સ્થિતિ મજબૂત બનાવી. પોતાના શીલનું રક્ષણ કરવામાં અને પોતાનું રાજ્ય બચાવવામાં તે સફળ રહી. છેવટે મહાવીર પાસે દીક્ષા લઈ તે શ્રમણી બની.^{૧૩} ઉદાયણ કોસંબીની ગાદીએ આવ્યો. કંચણમાલાની મદદથી રાજકુમારી વાસવદત્તા ઉદાયણ સાથે ભાગી નીકળી.^{૧૪} પજ્જોયે રાયગિહના રાજા સેણિય(૧) ઉપર પણ આક્રમણ કર્યું પરંતુ રાજકુમાર અભય(૧)ની ચડિયાતી વ્યૂહરચનાએ તેને પાછા ઉજ્જેણી જવા ફરજ પાડી. પજ્જોયે અભયને પકડીને કેદ કરી તેનું વેર વાળ્યું. આ માટે તેણે એક રૂપાળી ગણિકાને રોકી. તે અને તેના સહાયક સાથીઓ શ્રાવકો અને શ્રમણોના છૂપા વેશમાં રાયગિહની યાત્રાએ ગયા. યોગ્ય તકનો લાભ લઈ અભયને છળકપટથી દારૂ પીવડાવી દીધો અને પછી પજ્જોયના કેદી તરીકે તેને ઉજ્જેણી લઈ જવામાં આવ્યો. અભય કેદમાં હતો ત્યારે તેણે પજ્જોયના દૂતની જિંદગી બચાવી, હાલગિરિ હાથીને વશ કરવાની યોજના દ્વારા ઉદાયણને મેળવ્યો, અગ્નિથી નાશ પામતાં ઉજ્જેણી નગરને બચાવ્યું અને સિવાની મદદથી ભયંકર રોગચાળામાંથી

આખી ઉજ્જેણીને બચાવી લીધી.^{૧૫} અભયની બુદ્ધિ અને ચતુરાઈથી ખુશ થઈ પજ્જોયે તેને મુક્ત કર્યો. મુક્ત થયા પછી તેણે એક શેઠનો વેશ લીધો અને બે આકર્ષક રૂપાળી ગણિકાઓને સાથે લઈ તે ઉજ્જેણી ગયો. તેણે ‘હું રાજા પજ્જોય છું’ એમ મોટેથી બોલતા ગાંડા માણસનો પાઠ ભજવવા માટે એક માણસને ભાડે રાખ્યો. જ્યારે સાચો પજ્જોય ગણિકાઓ તરફ આકર્ષાયો ત્યારે ગણિકાઓએ તેને અમુક ચોક્કસ દિવસે એકાંતમાં મળવાનું કહ્યું. અગાઉની યોજના મુજબ પજ્જોયને પકડવામાં આવ્યો. જ્યારે તે મોટેથી બોલતો હતો કે ‘હું પજ્જોય છું, રાજા છું’ ત્યારે બધાં તેને પેલો ગાંડો માણસ સમજ્યા. આમ તેને અપહરણ કરી રાયગિહ કેદી તરીકે લઈ જવામાં આવ્યો. કાલક્રમે તેને મુક્ત કરવામાં આવ્યો.^{૧૬} પંચાલના રાજા દુમ્મુહ(૩)નો આશ્ચર્યજનક અદ્ભુત મુગટ મેળવવા માટે પજ્જોયે તેના ઉપર ચડાઈ કરી પરંતુ તે હારી ગયો અને કેદ થયો. ત્યાં તેને રાજકુમારી મયણમંજરી સાથે પ્રેમ થયો અને તેના પિતા દુમ્મુહની સમ્મતિથી તેણે તેની સાથે લગ્ન કર્યા.^{૧૭} વિતિભયના રાજા ઉદાયણ(૧)ની દાસી દેવદન્તા(૪)નું પજ્જોયે અપહરણ કર્યું અને ત્યાંથી તિત્થયર મહાવીરની પ્રતિમા પણ ઉઠાવી ગયો. એટલે પછી ઉદાયણે તેના ઉપર આક્રમણ કર્યું અને તેને બંદી બનાવ્યો. જ્યારે ઉદાયણ પાછો વિતિભય જતો હતો ત્યારે પજ્જોસણા પર્વની આરાધના દરમ્યાન ક્ષમારૂપ સત્કર્મ તરીકે તેણે પજ્જોયના કપાળ ઉપર ‘દાસીઓનો પતિ’ એવું લખાણ લખી તેને મુક્ત કરી દીધો.^{૧૮} પજ્જોયે કામુક વ્યભિચારી માહિસ્સરને મરાવી નાખ્યો હતો.^{૧૯}

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૮૮.
૨. ભગ. ૪૮૧.
૩. ઉત્તરાનિ. પૃ. ૧૩૬.
૪. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૪૮.
૫. આવચૂ. ૧. પૃ. ૮૧.
૬. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૬૪.
૭. એજન. પૃ. ૨૦૦, આચાચૂ. પૃ. ૮૭, આવનિ. ૧૨૮૮.
૮. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૮૮.
૯. વ્યવભા. ૩. પૃ. ૯૩.
૧૦. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૬૦.
૧૧. ભૃભા. ૪૨૨૦, બૃક્ષે. ૧૧૪૫.
૧૨. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૬૭.
૧૩. આવચૂ. ૧. પૃ. ૮૮થી, વિશેષાકો. પૃ. ૩૩૨.

૧૪. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૬૧-૧૬૨.
૧૫. આવચૂ. ૨. પૃ. ૨૭૦.
૧૬. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૫૮-૧૬૩, આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૫૭, નન્દિમ. પૃ. ૧૬૬, સ્થાઅ. પૃ. ૨૫૮, દશચૂ. પૃ. ૫૩, દશહ. પૃ. ૫૩, સૂત્રશી. પૃ. ૩૨૮.
૧૭. ઉત્તરાનિ. પૃ. ૧૩૬, ઉત્તરાક. પૃ. ૧૮૮.
૧૮. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૦૦-૪૦૧, આવચૂ. ૨. પૃ. ૨૭૦, નિશીભા. ૩૧૮૫, નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૧૪૫થી, આચાચૂ. પૃ. ૬૪, સ્થાઅ. પૃ. ૪૩૧, પ્રશ્નઅ. પૃ. ૮૮-૯૦, દશાચૂ. પૃ. ૬૨, કલ્પચૂ. પૃ. ૮૮, ઉત્તરાક. પૃ. ૩૪૬, ઉત્તરાશા. પૃ. ૮૬, કલ્પવિ. પૃ. ૨૮૮.
૧૯. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૭૬.

પજ્જોયણ (પ્રદ્યોતન) આ અને પજ્જોય એક છે. ^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૨૭૦.

પજ્જોસમણાકપ્પ (પર્યુપશમનાકલ્પ) આ અને પજ્જુસણાકપ્પ એક છે. ^૧

૧. દશાયૂ.પૃ.૫૨, ૫૫, કલ્પચૂ.પૃ.૮૫.

પજ્જોસવણાકપ્પ (પર્યુપશમનકલ્પ) આ અને પજ્જુસણાકપ્પ એક છે. ^૧

૧. કલ્પવિ.પૃ.૪.

પજ્જોસવણાકપ્પ (પર્યુપશમનાકલ્પ) આ અને પજ્જુસણાકપ્પ એક છે. ^૧

૧. સ્થા.૭૫૫, કલ્પચૂ.પૃ.૮૮, આવચૂ.૧.પૃ.૨૩૬.

પટ્ટક કાલિકેય સમાન દેશ. ^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૬૨.

પટ્ટાગ (પટ્ટકાર) વણકરોનું ઔદ્યોગિક યા ધંધાકીય આરિય (આર્ય) મંડળ. ^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

પડિક્કમણ (પ્રતિકમણ) આવસ્સયનો ચોથો અધ્યાય. ^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૩, આવનિ. (દીપિકા) ૨.પૃ.૧૮૩, નન્દિમ.પૃ.૨૦૪, અનુ.૫૯, પાક્ષિય. પૃ.૪૧.

પડિણીય (પ્રત્યનીક) વિયાહપણ્ણત્તિના આઠમા શતકનો આઠમો ઉદ્દેશક. ^૧

૧. ભગ.૩૦૯.

પડિબુદ્ધ (પ્રતિબુદ્ધ) સાગેયનો રાજા અને પઉમાવઈ(૧)નો પતિ. ^૧

૧. જ્ઞાતા.૬૮.

પડિબુદ્ધિ (પ્રતિબુદ્ધિ) ઈક્ષ્વાગ દેશ ઉપર રાજ કરનાર એક રાજા. ^૧

૧. જ્ઞાતા.૬૫.

પડિરૂવ (પ્રતિરૂપ) ઉત્તરના ભૂય(૨) દેવોનો ઈન્દ્ર. ^૧ તેને ચાર મુખ્ય પત્નીઓ છે — રૂવવતી(૧), બહુરૂવા(૩), સુરૂવા(૫) અને સુભગા(૩). ^૨

૧. સ્થા.૯૪, ભગ.૧૬૯, પ્રજ્ઞા.૪૮.

૨. સ્થા.૨૭૩, ભગ.૪૦૬.

પડિરૂવા (પ્રતિરૂપા) વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા ચોથા કુલગર અભિચંદ(૧)ની પત્ની. ^૧

૧. સ્થા. ૫૫૬, સમ. ૧૫૭, તીર્થો.૭૯, આવનિ.૧૫૯, વિશેષા.૧૫૭૨.

પડિસત્તુ (પ્રતિશત્રુ) જન્મથી જ વાસુદેવ(૧)નો શત્રુ. તે તેના પોતાના જ ચક્રથી વાસુદેવના હાથે હણાય છે. જેટલા વાસુદેવો છે તેટલા જ પડિસત્તુઓ છે. તે બધા મૃત્યુ પછી નરકમાં જાય છે. ^૧ આગમેતર સાહિત્યમાં પડિસત્તુ પડિવાસુદેવ તરીકે પણ પ્રસિદ્ધ

છે. વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલયકમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા પડિસતુઓનાં નામ આ પ્રમાણે છે.^૨ — આસગ્ગીવ, તારઅ, મેરઅ, મહુકેઢવ, ણિસુંભ, બલિ(૨), પહરાઅ(૨), રાવણ અને જરાસિંધુ. ભરહ(૨) ક્ષેત્રના ભાવી પડિસતુઓનાં નામ — તિલઅ, લોહજંઘ(૨) અથવા જંઘલોહ, વર્ઠરજંઘ(૨), કેસરિ(૧), પહરાઅ(૧), અપરાઈઅ(૮), ભીમ(૧), મહાભીમ(૨) અને સુગ્ગીવ(૧).^૩

૧. ભગ. ૨૦૩, સમ. ૧૫૮-૫૯, તીર્થો.

૬૦૮.

૨. આવનિ. (દીપિકા) પૃ. ૭૮, સમ.

૧૫૮, તીર્થો. ૬૧૦, વિશેષા. ૧૭૬૭.

૩. સમ. ૧૫૯, તીર્થો. ૧૧૪૬.

પડિસુઈ (પ્રતિશ્ચુતિ) જુઓ પડિસ્સુઈ.^૧

૧. સમ. ૧૫૯.

પડિસુત (પ્રતિશ્ચુત) ભરહ(૨) ક્ષેત્રના ભાવી કુલગર.^૧ જુઓ કુલગર.

૧. સ્થા. ૭૬૭.

૧. પડિસ્સુઈ (પ્રતિશ્ચુતિ) એરવય(૧) ક્ષેત્રના દસ ભાવી કુલગરોમાંનો એક. જુઓ કુલગર.

૧. સમ. ૧૫૯, તીર્થો. ૧૦૦૭.

૨. પડિસ્સુઈ ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં આ ઓસપ્પિણી કાલયકમાં થયેલ પંદર કુલગરોમાંના બીજા.^૧

૧. જમ્બૂ. ૨૮, ૪૦.

પડિસ્સુય (પ્રતિશ્ચુત) ભરહ(૨) ક્ષેત્રના દસ ભાવી કુલગરોમાંના એક.^૧

૧. સ્થા. ૭૬૭.

પઢમ (પ્રથમ) વિયાહપણ્ણત્તિના અઢારમા શતકનો પ્રથમ ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ. ૬૧૬.

પઢમા (પ્રથમા) પઉમા(૨)નો ખોટો પાઠ.^૧

૧. સમ. ૧૫૭.

પણપણ્ણ (પજ્યપ્રજ્ઞમ) આ અને પણવણ્ણિય એક છે.^૧

૧. સ્થા. ૯૪.

પણવણ્ણિય અથવા પણવણ્ણિય (પજ્યપ્રજ્ઞમિક) વાણવંતર દેવોનો વર્ગ.^૧ ધાય અને વિહાય તે વર્ગના દેવોના બે ઈન્દ્રો છે.^૨

૧. પ્રજ્ઞા. ૪૭, પ્રશ્ન. ૧૫.

૨. એજન. ૪૯, સ્થા. ૯૪.

પણિઅભૂમિ (પણિતભૂમિ) જ્યાં મહાવીરે એક વર્ષાવાસ કરેલો તે વજ્રભૂમિમાં આવેલું સ્થાન.^૧

૧. દશાયૂ. પૃ. ૬૫, કલ્પ. ૧૨૨, કલ્પચૂ. પૃ. ૧૦૩, કલ્પવિ. પૃ. ૧૮૮.

પણ્ણઈ (પત્રગી) એક દેવીનું નામ.^૧

૧. આવ.પૃ.૧૯.

૧. પણ્ણત્તિ (પ્રજ્ઞત્તિ) વિયાહપણ્ણત્તિ^૧, ચંદપણ્ણત્તિ, સૂરિયપણ્ણત્તિ, જંબુદીવપણ્ણત્તિ અને દીવસાગરપણ્ણત્તિનું^૨ સામાન્ય સંક્ષિપ્ત નામ.

૧. સૂર્ય.૧૦૮.ગાથા.૧, વિશેષા.૪૨૮૫, ૬૨,૧૭૩, ૨૪૨.
બૃક્ષે.૨૨૦,આવચૂ.૧.પૃ.૩૧૬, ૨.સ્થા.૧૫૨, ૨૭૭.
૪૧૬, ૪૧૮-૧૯, ૫૮૩, ૨. પૃ.

૨. પણ્ણત્તિ એક દેવી.^૧

૧. આવ.પૃ.૧૯.

૧. પણ્ણવણા (પ્રજ્ઞાપના) અંગબાહિર ઉક્કાલિઅ આગમગ્રન્થ.^૧ સમવાય અંગ(૩) આધારિત ચોથું ઉવંગ તેને માનવામાં આવે છે.^૨ તેના કર્તા આર્ય સામને ગણવામાં આવે છે.^૩ તે તત્વો વગેરેનું વ્યવસ્થિત જ્ઞાન આપતું હોઈ તેને પણ્ણવણા (પ્રજ્ઞાપના) કહેવામાં આવે છે, તેનું શીર્ષક પણ્ણવણા રાખવામાં આવ્યું છે.^૪ તે છત્રીસ પ્રકરણોમાં વિભક્ત છે, પ્રકરણોને પય-પદ નામ આપ્યું છે.^૫ પ્રત્યેક પ્રકરણ એક વિશિષ્ટ મુદ્દો યા વિષય લઈ તેનાં બધાં પાસાંનો વિચાર કરે છે. છત્રીસ પ્રકરણો યા પદોનાં શીર્ષકો નીચે પ્રમાણે છે.^૬ - (૧) પણ્ણવણા(૨), (૨) ઠાણપદ, (૩) બહુવત્ત્વ, (૪) ઠિઈ, (૫) વિસેસ, (૬) વક્કંતિ, (૭) ઉસાસ, (૮) સણ્ણા, (૯) જોણિ, (૧૦) ચરિમ, (૧૧) ભાસા, (૧૨) સરીર, (૧૩) પરિણામ, (૧૪) કસાય, (૧૫) ઈદિય, (૧૬) પઓગ, (૧૭) લેસ્સા, (૧૮) કાયકિઈ, (૧૯) સમ્મત, (૨૦) અંતકિરિયા, (૨૧) ઓગાહણસંઠાણ, (૨૨) કિરિયા, (૨૩) કમ્મ, (૨૪) કમ્મબંધઅ, (૨૫) કમ્મવેદઅ, (૨૬) વેદબંધઅ, (૨૭) વેયવેયઅ, (૨૮) આહાર, (૨૯) ઉવઓગ(૨), (૩૦) પાસણયા, (૩૧) સણ્ણિ, (૩૨) સંજમ, (૩૩) ઓહિ, (૩૪) પવિયારણા, (૩૫) વેદણ અને (૩૬) સમુગ્ધાય. વિયાહપણ્ણત્તિ^૭ અને જીવાજીવાભિગમમાં^૮ વારંવાર પણ્ણવણાનો ઉલ્લેખ થયો છે. આચાર્ય મલયગિરિ અને હરિભદ્રસૂરિએ પણ્ણવણા ઉપર સંસ્કૃત ટીકાઓ લખી છે.

૧. નન્દિ.૪૪, પાશ્વિ, પૃ.૪૩, નન્દિમ.
પૃ.૨૦૪.

૨. પ્રજ્ઞામ.પૃ.૧

૩. પ્રજ્ઞામ.પૃ.૫, નન્દિમ.પૃ.૧૦૫.

૪. પ્રજ્ઞામ.પૃ.૧, અનુહ.પૃ.૩૮,
અનુહ.૨૨.

૫. પ્રજ્ઞામ.પૃ.૬.

૬. પ્રજ્ઞા.ગાથા ૪-૭.

૭. ભગ.૯, ૧૫, ૨૨, ૨૪, ૩૮, ૧૭૪-૭૫,
૨૩૨, ૨૫૨, ૨૭૩, ૩૧૨, ૩૨૪, ૩૨૬-
૨૭, ૩૩૮, ૩૯૭-૯૮, ૪૨૭, ૪૬૨,
૪૭૪, ૪૮૮, ૪૯૭, ૪૯૯, ૫૧૪, ૫૫૪,
૫૫૯, ૫૭૦, ૫૮૨, ૫૮૮, ૬૦૩, ૬૨૪,
૬૪૮-૬૫૦, ૬૫૭, ૬૬૭, ૬૯૧, ૭૩૪,
૭૩૮, ૭૪૬.

૮. જીવા.૪-૫, ૧૫, ૫૩, ૧૧૩, ૧૧૬-૧૭,
૧૧૯, ૨૦૫-૨૦૬.

૨. પણવણા પણવણા(૧)નું પહેલું પદ (પ્રકરણ).^૧

૧. પ્રજ્ઞા.ગાથા.૪-૭.

પણવ (પહ્લવ) આ અને પહ્લવ એક છે.^૧

૧. પ્રશ્ન.૪.

પણવાહણય (પ્રશ્નવાહનક) કોડિયગણ(૨)ના ચાર કુલોમાંનું એક કુલ.^૧

૧. કલ્પ.પૃ.૨૬૦.

પણવાગરણ (પ્રશ્નવ્યાકરણ) બાર અંગ(૩) ગ્રન્થોમાંનો દસમો.^૧ તે દસ અધ્યયનોમાં વિભક્ત છે. દસમાંથી પહેલાં પાંચ અધ્યયનો આસ્રવનું નિરૂપણ કરે છે અને છેલ્લા પાંચ સંવરનું. વર્તમાન ગ્રન્થમાં મળતાં આ અધ્યયનોનાં નામો અને વિષયો ઠાણ, સમવાય અને ણ્દીમાં આપેલાં નામો અને વિષયોથી સાવ ભિન્ન છે. ણ્દી અને સમવાય અનુસાર આ ગ્રન્થમાં ૧૦૮ પ્રશ્નો, ૧૦૮ અપ્રશ્નો અને ૧૦૮ પ્રશ્નાપ્રશ્નો છે.^૨ તે મોટે ભાગે અલૌકિક કલાઓ(વિદ્યાઓ) અને મન્ત્રોનું નિરૂપણ કરે છે.^૩ અણુઓગદ્વારમાં પણવાગરણનો ઉલ્લેખ છે.^૪ ઠાણ અનુસાર તેમાં દસ અધ્યયનો છે — (૧) ઉવમા, (૨) સંખા, (૩) ઈસિભાસિય, (૪) આયરિયભાસિય, (૫) મહાવીરભાસિય, (૬) ખોમગપસિણ, (૭) કોમલપસિણ, (૮) અદાગપસિણ, (૯) અંગુક્ટપસિણ અને (૧૦) બાહુપસિણ.^૫

૧. નન્દિ.૪૫, પાક્ષિ.પૃ.૪૬.

૨. નન્દિ.૫૫, સમ.૧૪૫, નન્દિચૂ.

પૃ.૬૯, નન્દિહ.પૃ.૮૪, નન્દિમ.

પૃ.૨૩૪.

૩. પ્રશ્નઅ.પૃ.૧.

૪. અનુ.૪૨.

૫. સ્થા.૭૫૫.

પણવાગરણદસા (પ્રશ્નવ્યાકરણદસા) દસ દસા ગ્રન્થોમાંનો એક.^૧ તે અને પણવાગરણ એક છે.

૧. સ્થા.૭૫૫.

પતઅ (પતગ) જુઓ પયગ.^૧

૧. સ્થા. ૯૪.

પતયવર્ઠ (પતગપતિ) જુઓ પયગવર્ઠ.^૧

૧. સ્થા. ૯૪.

પતિટ્ટાણ (પ્રતિષ્ઠાન) જુઓ પર્ઠટ્ટાણ.^૧

૧. બૃક્ષે.૧૬૪૭. નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૧૩૦, આવચૂ.૨.પૃ.૨૦૦.

પતકાલગ (પત્રકાલક) આલભિયા નગરની બહાર આવેલું ચૈત્ય.^૧

૧. ભગ. ૫૫૦.

પત્તકાલય (પત્રકાલક) આ અને પતાલય એક છે.^૧

૧. આવહ. પૃ.૨૦૨, આવમ. પૃ.૨૭૭.

પતાલય (પત્રાલક) કાલાય સંનિવેશ છોડીને મહાવીર અને ગૌસાલ જે ગામ ગયા હતા તે ગામ. પોતાનું અપમાન કરવા બદલ ખંદ(૧)એ ગૌસાલને અહીં માર માર્યો હતો.^૧

૧. આવનિ.૪૭૭, વિશેષા.૧૯૩૧, આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૪, કલ્પવિ.પૃ.૧૬૫, કલ્પશા. પૃ.૧૨૭, આવહ.પૃ.૨૦૨.

પતાહાર (પત્રાહાર) પાંદડાં ખાઈને જીવતા વાનપ્રસ્થ તાપસોનો વર્ગ.^૧

૧. ભગ. ૪૧૭, નિર.૩.૩, ઔપ.૩૮.

પત્તેયબુદ્ધ (પ્રત્યેકબુદ્ધ) બાહ્ય કારણને લઈને (બાહ્યપ્રત્યયમપેક્ષ્ય) જે બોધિ પામે છે તે પત્તેયબુદ્ધ કહેવાય છે.^૧ અન્ય સાધુઓના સાથમાં કે કોઈ ગચ્છ સાથે સંબંધ રાખ્યા વિના તે વિચરે છે અર્થાત્ તે એકલવિહારી છે. બોધિપ્રાપ્તિ પહેલાં તે સુયનું જ્ઞાન અવશ્ય ધરાવે છે. પત્તેયબુદ્ધ અને સયંબુદ્ધ(૧) (સ્વયંબુદ્ધ) વચ્ચેનો ભેદ એ છે કે સયંબુદ્ધને બોધિની પ્રાપ્તિ માટે બાહ્ય કારણની મદદ લેવી પડતી નથી, તેમને સ્વયં આપોઆપ બોધિની પ્રાપ્તિ થાય છે જેમ કે પૂર્વભવનું જાતિસ્મરણ જ્ઞાન આદિ દ્વારા, વળી બોધિપ્રાપ્તિ પહેલાં સયંબુદ્ધને સુયનું જ્ઞાન હોય પણ ખરું અને ન પણ હોય, તથા સયંબુદ્ધ અન્ય શ્રમણોની સાથે સામાન્ય રીતે વિચરે છે અને ગચ્છમાં હોય છે. સયંબુદ્ધના બે પ્રકાર છે — તિત્થંકર અને તિત્થંકર સિવાયના કેવલી.^૨ કરકંડુ, દુમ્મુહ(૩), હામિ, હાગ્ગઈ(૧) વગેરે પત્તેયબુદ્ધ હતા.^૩

૧. ભગ.૭૫૮, નન્દિ. ૨૧, પ્રજ્ઞા.૭,

પિંડનિ.૧૪૭, ૧૫૧-૫૨, વ્યવભા.

૧૨.પૃ.૧૧૦, ગાથા.૧૧૯, આવચૂ.

૧.પૃ.૨૨, ૧૩૪, સૂત્રચૂ. પૃ.૧૨૦.

૨. નન્દિચૂ. પૃ. ૨૬, નન્દિમ. પૃ. ૧૯-૨૦,

આવચૂ. ૧.પૃ.૭૫-૭૬, ઓધનિ.૧૨૫,

પાક્ષિય. પૃ. ૩.

૩. ઉત્તરા. ૧૮.૪૫, ઉત્તરાશા. પૃ. ૨૯૯,

આવચૂ. ૨. પૃ. ૨૦૪-૨૦૮.

પટેસિ (પ્રદેશિન્) જુઓ પએસિ.^૧

૧. આવહ. પૃ. ૧૯૭, આવમ. પૃ. ૨૭૪.

પભ (પ્રભ) વિજ્જુકુમાર દેવોના બે ઈન્દ્રો હરિકંત અને હરિસ્સહના ચાર લોગપાલમાંનો એક.^૧

૧. સ્થા. ૨૫૬, ભગ. ૧૬૯.

૧. પભંકર (પ્રભકુકર) સણકુમાર(૧) અને માહિંદ(૩)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ત્રણ સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧

૧. સમ.૩.

૨. પભંકર જ્યાં વરુણ(૪) દેવો વસે છે તે લોગંતિય સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧ તે અચ્ચિ જેવું જ છે.^૨

૧. ભગ. ૨૪૩

૨. સમ.૮.

૩. પભંકર અઠ્ઠાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સ્થા.૮૦, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૪-૩૫, સૂર્યમ.પૃ.૨૮૫-૮૬, સ્થાઅ.પૃ.૭૮-૭૯.

૧. પભંકરા (પ્રભક્કરા) ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના (૧) સાતમા વર્ગનું^૧ અને (૨) આઠમા વર્ગનું ચોથું અધ્યયન.^૨

૧. જ્ઞાતા.૧૫૫.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૬.

૨. પભંકરા સૂર(૧)ની ચાર મુખ્ય પત્નીઓમાંની એક.^૧ પોતાના પૂર્વભવમાં તે અરકુખુરી નગરના શેઠની પુત્રી હતી અને તેણે તિત્થયર પાસ(૧) પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી હતી.^૨

૧. જ્ઞાતા.૧૫૫, ભગ.૪૦૬, જમ્બૂ.૧૭૦, સૂર્ય.૮૭, સ્થા.૨૭૩.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૫.

૩. પભંકરા ચંદ(૧)ની ચાર મુખ્ય પત્નીઓમાંની એક.^૧ પોતાના પૂર્વભવમાં તે મહુરા(૧) નગરના શેઠની પુત્રી હતી અને તેણે તિત્થયર પાસ(૧) પાસે દીક્ષા લીધી હતી.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૬, જમ્બૂ.૧૭૦, ભગ.૪૦૬, સૂર્ય.૮૭, ૧૦૬,

૨. જ્ઞાતા.૧૫૬.

૪. પભંકરા વચ્છાવર્ષ વિજય(૨૩)નું પાટનગર. વૈદ્ય સુવિહિ(૨) આ નગરના હતા.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૬, આવચૂ.૧.પૃ.૧૭૯.

૧. પભંજણ (પ્રભજ્જન) લવણ સમુદ્રમાં આવેલા પાયાલકલસ ઈસર(૧)ના અધિષ્ઠાતા દેવ. તે દેવનું આયુષ્ય એક પલ્યોપમ વર્ષનું છે.^૧

૧. સ્થા. ૮૫, ૩૦૫.

૨. પભંજણ ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૨, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

૩. પભંજણ ઉત્તર ક્ષેત્રના^૧ વાઉકુમાર દેવોના ઈન્દ્ર.^૨ તેને છેતાલીસ લાખ વાસસ્થાનો યા મહેલો છે.^૩ તેની છ મુખ્ય પત્નીઓનાં નામ ભૂયાણંદ(૧)ની છ મુખ્ય નામના સરખાં છે.^૪

૧. સમઅ. પૃ. ૬૯.

૨. ભગ. ૧૬૯, સમ. ૪૬, સ્થા. ૨૫૬.

૩. સમ. ૪૬.

૪. સ્થા. ૫૦૮, ભગ. ૪૦૬.

પભકંત (પ્રભકાન્ત) વિજયકુમાર દેવોના બે ઈન્દ્રોના ચાર લોગપાલમાંનો એક.^૧

૧. સ્થા. ૨૫૬, ભગ. ૧૬૯.

પભવ (પ્રભવ) આર્ય જંબૂના ઉત્તરાધિકારી. તે કચ્ચાયણ(૧) ગોત્રના હતા.^૧ પહેલાં તે પાંચસો ચોરની ટોળીના સરદાર હતા પણ તેણે અને તેની ટોળીના બધા ચોરોએ સુહમ્મ(૧) પાસે દીક્ષા લીધી.^૨

૧. કલ્પ. (થેરાવલી). પં, નન્દિ. ગાથા. ૨૩, આવ. પૃ. ૨૭, નન્દિમ. પૃ. ૪૮, તીર્થો. ૭૧૨, નન્દિયુ. પૃ. ૨૬, નિશીયુ. ૨. પૃ. ૩૬૦, દશયુ. પૃ. ૬, કલ્પવિ. પૃ. ૨૫૦.

૨. કલ્પધ. પૃ. ૧૬૨, કલ્પલ. પૃ. ૧૫૭.

પભાકર (પ્રભાકર) આ અને પભાસ(૨) એક છે.^૧

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૯૫.

૧. પભાવઈ (પ્રભાવતી) હત્થિણાગપુરના રાજા બલ(૪)ની રાણી અને રાજકુમાર મહાબલ(૧)ની માતા.^૧

૧. ભગ. ૪૨૮.

૨. પભાવઈ શિસઢ(૧)ની પત્ની અને સાગરચંદ(૧)ની માતા.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૧૨.

૩. પભાવઈ વીતભયના રાજા ઉદાયણ(૧)ની પત્ની અને વેસાલીના રાજા ચેડગની પુત્રી.^૧ એક ખાસ પ્રકારના ચન્દનકાજની બનાવેલી મહાવીરની મૂર્તિની પૂજા તે રોજ કરતી. આ માટે તેણે મહેલમાં એક મોટું મંદિર નિર્માણ કરાવ્યું હતું અને મૂર્તિની સેવાપૂજા માટે દેવદત્તા(૪) નામની દાસીને નીમી હતી.^૨ સૈનિકોની સુવિધા માટે તેની સૂચનાથી સરોવરો અને કૂવાઓનું નિર્માણ કરવામાં આવ્યું હતું.^૩ તેની એક દાસીના મરણથી તેને એટલો બધો આઘાત લાગ્યો કે તે સંસારનો ત્યાગ કરી શ્રમણી બની ગઈ.^૪

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૬૪, પ્રશ્ન. પૃ.

૮૯, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ.

૯૬, ભગ. ૪૯૧, નિશીયુ. ૩. પૃ.

૧૪૨-૪૬.

૨. આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૯૯.

૩. એજન. પૃ. ૪૦૦.

૪. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ. ૯૬.

૪. પભાવઈ મિહિલા નગરીના રાજા કુંભગની પત્ની અને તિત્થયર મલ્લિ(૧)ની માતા.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૬૫, સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૮૨, સ્થા. પૃ. ૪૦૧.

૫. પભાવઈ દીહદસાનું પાંચમું અધ્યયન.^૧

૧. સ્થા. ૭૫૫.

પભાવતી (પ્રભાવતી) જુઓ પભાવઈ.^૧

૧. જ્ઞાતા.૬૫, સ્થા.૭૫૫, ભગ.૪૯૧, સૂત્રયૂ.૫.૨૮, આવયૂ.૧.૫.૧૧૨, ૩૯૯, આવહ.૫.૨૯૮, તીર્થો.૪૮૨, નિશીયૂ.૩.૫.૧૪૨.

૧. **પભાસ (પ્રભાસ) મહાવીરના અગિયારમા ગણધર. તે રાયગિહના બલ(પ) અને તેની પત્ની અઈભદ્વાના પુત્ર હતા. તે તેમના સમયના મહાન બ્રાહ્મણ વિદ્વાન હતા. તેમને મોક્ષના અસ્તિત્વ વિશે શંકા હતી. મહાવીરે તેમની શંકા જાણી અને પછી દૂર કરી. મહાવીરે રજૂ કરેલી સબળ દલીલો અને તર્કોથી સમાધાન પામેલા અને પ્રભાવિત થયેલા તે તેમના ત્રણ સો શિષ્યો સાથે મહાવીરના શિષ્ય બન્યા. તે મહાવીરની હયાતિમાં જ ચાલીસ વર્ષની ઉંમરે મોક્ષ પામ્યા.^૧**

૧. આવનિ.૫૯૫થી, વિશેષા.૨૦૧૩, ૨૪૫૧, કલ્પવિ.૫.૧૭૯, ૧૮૬, ૨૪૭, કલ્પધ.૫.૧૧૫થી, સમ.૧૧.

૨. **પભાસ સાગેય નગરનો ચિત્રકાર. તે તેની ચિત્રકળા માટે પ્રસિદ્ધ હતો. તે નગરનો રાજા મહબ્બલ(૧) તેની ચિત્રકળાથી ખૂબ પ્રભાવિત હતો.^૧**

૧. આવયૂ.૨.૫.૧૯૪-૯૫, આવનિ.૧૨૯૨.

૩. **પભાસ વિયડાવઈ પર્વતનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧**

૧. સ્થા.૯૨, ૩૦૨.

૪. **પભાસ અચ્યુતમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય બાવીસ સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ બાવીસ પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને બાવીસ હજાર વર્ષે એક વાર તેમને ભૂખ લાગે છે.^૧**

૧. સમ.૨૨.

૫. **પભાસ સુરક્ટ દેશને સ્પર્શતા સમુદ્રના કિનારા ઉપર આવેલું તીર્થસ્થાન. જેમના મૃત શરીરો દરિયાકિનારે તરતાં તરતાં આવ્યાં હતાં તે પંડુસેણની બે પુત્રીઓ મતિ અને સુમતિ (૩)ની મોક્ષપ્રાપ્તિને ઉજવવા આ સ્થાને લવણ સમુદ્રના ઈન્દ્રે રોશની કરી હતી તે ઉપરથી તેનું નામ પભાસ પાડવામાં આવ્યું હતું. મતિ અને સુમતિએ સેતુંજ પર્વતની યાત્રા માટે પ્રયાણ કર્યું હતું પરંતુ રસ્તામાં તેમનું વહાણ ડૂબી ગયું.^૧ આ પભાસની યાત્રાએ આવેલા યાત્રીઓ સંખડીમાં (નાતની ઉજાણીમાં) ભાગ લેતા હતા.^૨ જુઓ પભાસતિત્થ અને પહાસ.**

૧. આવયૂ.૨.૫.૧૯૭, સ્થા. ૧૪૨.

૨. બૃભા.૩૧૫૦, બૃક્ષે.૮૮૪.

૬. **પભાસ એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સાત સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેમને સાત હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે અને તેઓ સાત**

પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે. તે સમના જેવું છે.^૧

૧. સમ.૭.

૭. પભાસ માલવંતપરિઆઅ પર્વતનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૧.

પભાસતિત્થ (પ્રભાસતીર્થ) વરદામની ઉત્તર-પશ્ચિમ દિશામાં આવેલું તીર્થસ્થાન.^૧ તે ભરહ(૨)ના સાવ પશ્ચિમ છેડે લવણ સમુદ્રના કિનારે અને જ્યાં સિંધુ(૧) નદી સમુદ્રને મળે છે તે સ્થળે આવેલું છે.^૨ તેના પ્રભુને ભરહ(૧)એ તાબે કર્યો હતો.^૩ તે અને પભાસ(પ) એક છે.

૧. જમ્બૂ.૪૭, આવચૂ.૧.પૃ.૧૮૯,
૨૪.૧૩૫, જીવામ.પૃ.૨૪૪.

૨. જમ્બૂશા. પૃ. ૨૧૩.
૩. જમ્બૂ. ૪૫-૬૨.

પભાસતિત્થકુમાર (પ્રભાસતીર્થકુમાર) પભાસતિત્થનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૫૦.

પમયવણ (પ્રમદવન) તેયલિપુર નગરની સમીપ આવેલું ઉદ્યાન.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૯૬.

પમાદપ્પમાદ (પ્રમાદાપ્રમાદ) જુઓ પમાયપ્પમાય.^૧

૧. નન્દિમ.પૃ.૫૮.

પમાયઠાણ (પ્રમાદસ્થાન) ઉત્તરજૂઝયણનું બગીચાનું અધ્યયન.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૯, સમ.૩૬.

પમાયઠાણઈ (પ્રમાદસ્થાનાનિ) આ અને પમાયઠાણ એક છે.^૧

૧. સમ.૩૬.

પમાયપ્પમાય (પ્રમાદાપ્રમાદ) એક અંગબાહિર ઉક્કાલિઅ આગમગ્રન્થ.^૧ તે પ્રમાદની પ્રતિકૂળ અસરો યા પરિણામોનું અને અપ્રમાદની અનુકૂળ અસરો યા પરિણામોનું નિરૂપણ કરે છે.^૨ તે હાલ અસ્તિત્વમાં નથી, નાશ પામ્યો છે.

૧. નન્દિ.૪૪, પાક્ષિ.પૃ.૪૩,

૨. નન્દિયૂ.પૃ.૫૮, નન્દિમ.પૃ.૨૦૪, નન્દિહ.પૃ.૭૦-૭૧.

પમુહ (પ્રમુખ) અઢ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સ્થા.૯૦, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૪-૩૬, સૂર્યમ.પૃ.૨૯૫-૯૬, સ્થાઅ.પૃ. ૭૮-૭૯.

૧. પમહ (પક્ષમ્) મહાવિદેહનો એક પ્રદેશ. તે મંદર(૩) પર્વતની પશ્ચિમે અને સીઓઆ નદીની દક્ષિણે આવેલો છે. તેની રાજધાની આસપુરા છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૨.

૨. પમ્હ બંભલોઅમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય નવ સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેમને નવ હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે અને નવ પખવાડિયે એક વાર તેઓ શ્વાસ લે છે.^૧

૧. સમ.૯.

૩. પમ્હ અંકાવઈ(૨) પર્વતનાં ચાર શિખરોમાંનું એક.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૦૨.

પમ્હકંત (પક્ષકાન્ત) પમ્હ(૨) જેવું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

૧. પમ્હકૂડ (પક્ષકૂટ) મહાવિદેહમાં ણીલવંત પર્વતની દક્ષિણે, સીઆ નદીની ઉત્તરે, મહાકચ્છ(૨)ની પૂર્વે અને કચ્છાવઈ(૨)ની પશ્ચિમે આવેલો વક્ષાર પર્વત. તેને ચાર શિખરો છે — સિદ્ધાચયણકૂડ, પમ્હકૂડ(૩), મહાકચ્છ(૪) અને કચ્છાવઈ(૩). તે પમ્હકૂડ(૨) દેવનું વાસસ્થાન છે, તેથી તે પણ તે નામે ઓળખાય છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૯૫, સ્થા. ૩૦૨, ૪૩૪, ૬૩૭.

૨. પમ્હકૂડ પમ્હકૂડ(૧)નો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૯૫.

૩. પમ્હકૂડ પમ્હકૂડ(૧)નાં ચાર શિખરોમાંનું એક.^૧

૧. જમ્બૂ. ૯૫.

૪. પમ્હકૂડ મહાવિદેહમાં આવેલા વિજજુપ્પભ(૧) નામના એક વક્ષાર પર્વતનાં ચાર શિખરોમાંનું એક.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૦૧, સ્થા. ૬૮૯.

૫. પમ્હકૂડ પમ્હ(૨) જેવું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

૧. પમ્હગાવઈ (પક્ષકાવતી) મહાવિદેહનો એક પ્રદેશ. તે મંદર(૩) પર્વતની પશ્ચિમે અને સીઓઆ નદીની દક્ષિણે આવેલો છે. તેની રાજધાની વિજયપુરા છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૦૨.

૨. પમ્હગાવઈ પમ્હાવઈ પર્વતનાં ચાર શિખરોમાંનું એક.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૦૨.

પમ્હજૂઝય (પક્ષધ્વજ) પમ્હ(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

પમ્હપ્પભ (પક્ષપ્રભ) પમ્હ(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

પમ્હલેસ્સ (પક્ષ્મલેશ્ય) પમ્હ(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

પમ્હવણ્ણ (પક્ષ્મવણ્ણ) પમ્હ(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

પમ્હસિંગ (પક્ષ્મશૃંગ) પમ્હ(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

પમ્હસિક્ક (પક્ષ્મસૃષ્ટ) પમ્હ(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

૧. પમ્હાવર્ઠ (પક્ષ્માવતી) સીઓઆ નદીની દક્ષિણે અને મંદર(૩) પર્વતની પશ્ચિમે આવેલો એક વક્ષાર પર્વત. તે મહાવિદેહના બે પ્રદેશો મહાપમ્હ અને પમ્હગાવર્ઠને જુદા પાડે છે. તેને ચાર શિખરો છે — સિદ્ધાયયણ્ણકૂડ, પમ્હાવર્ઠ(૨), મહાપમ્હ(૨) અને પમ્હગાવર્ઠ(૨).^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૨, સ્થા.૩૦૨, ૬૩૭.

૨. પમ્હાવર્ઠ પમ્હાવર્ઠ (૧)ના ચાર શિખરોમાંનું એક.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૨.

૩. પમ્હાવર્ઠ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના રમ્મગ(૪) પ્રદેશની રાજધાની.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૬.

પમ્હાવતી (પક્ષ્માવતી) જુઓ પમ્હાવર્ઠ.^૧

૧. સ્થા.૩૦૨, ૬૩૭.

પમ્હાવત્ત (પક્ષ્માવત) પમ્હ(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

પમ્હુત્તરવડિંસગ (પક્ષ્મોત્તરાવતંસક) પમ્હ(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

પયંગ (પતંગ) આ અને પયગ એક છે.^૧

૧. પ્રશ્ન.૧૫.

૧. પયગ (પતગ) વાણમંતર દેવોનો વર્ગ.^૧ પયગ(૨) અને પયગવર્ઠ તે દેવોના બે ઈન્દ્રો છે.^૨

૧. પ્રજ્ઞા.૪૭, સ્થા.૯૪.

૨. પ્રજ્ઞા.૪૪, સ્થા.૯૪.

૨. પયગ દક્ષિણના પયગ(૧) દેવોનો ઈન્દ્ર.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૪૪, સ્થા.૯૪.

પયગવર્ધ (પતગપતિ) ઉત્તરના પયગ(૧) દેવોનો ઈન્દ્ર.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૪૯, સ્થા.૯૪.

પયલ્લ (પ્રકલ્ય) અઠ્ઠવાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૪-૩૫, સ્થાઅ.પૃ.૭૮-૭૯, સૂર્યમ.પૃ.૨૯૫-૯૬.

પયાઉસ આ અને પઉસ એક છે.^૧

૧. ઔપ.૩૩.

પયાગ (પ્રયાગ) એક તીર્થસ્થાન. આ સ્થાન નજીક પુષ્કભદ્ર નગર આગળ ગંગા નદી પાર કરતાં પોતાના શિષ્યો સાથે આચાર્ય અણ્ણિયાપુત્ર ડૂબી ગયા હતા. ત્યાં અને ત્યારે જ તે બધાને કેવળજ્ઞાન થયું અને બધા મોક્ષ પામ્યા. દેવોએ આ સ્થાને આ પ્રસંગ ઉજવ્યો. તે કારણે આ સ્થાન તીર્થ ગણાવા લાગ્યું.^૧ જેમ તેને તીર્થ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યું છે તેમ અન્ય મતવાદીઓએ તેને કુતીર્થ ગણ્યાના ઉલ્લેખો પણ છે.^૨

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૭૯.

૨. નિશીચૂ.૩.પૃ.૧૯૩.

૧. પયાવર્ધ (પ્રજાપતિ) પોયણપુરના રાજા રિવુપડિસતુનું બીજું નામ. તેની રાંણી ભદ્રા(૨)એ અયલ(૬) અને મિયાવર્ધ(૨)ને જન્મ આપ્યો હતો. તે પોતાની જ પુત્રી મિયાવર્ધને પરણ્યો હતો એટલે લોકો તેને પયાવર્ધ (પ્રજાપતિ) નામે ઓળખતા. વેદ અનુસાર પ્રજાપતિ એટલે કે બ્રહ્માએ પોતાના લગ્ન પોતાની જ પુત્રી સાથે કર્યાં હતાં.^૧ મહાવીરનો પૂર્વભવ વાસુદેવ(૧) તિવિક્ટ(૧) પયાવર્ધ રાજા અને મિયાવર્ધ રાણીનો પુત્ર હતો.^૨

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૩૨, કલ્પવિ.પૃ.૪૩.

૨. આવનિ.૪૪૮, તીર્થો.૫૬૮, ૬૦૨-૩, વિશેષા.૧૮૧૪, કલ્પધ.પૃ.૩૮, સમ. ૧૫૮, સ્થા. ૬૭૨.

૨. પયાવર્ધ રોહિણી(૧૦) નક્ષત્રનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૭, ૧૭૧, સ્થા.૯૦.

૩. પયાવર્ધ સ્થાવરકાય જીવોના પાંચ અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. સ્થા. ૩૯૩.

૪. પયાવર્ધ કેટલાકના મતે પયાવર્ધ એટલે કે પ્રજાપતિ બ્રહ્મા જગતનો સ્રષ્ટા છે.^૧

૧. પ્રશ્ન.૭, સૂત્રશી.પૃ.૪૧.

૫. પયાવર્ધ દિવસરાતના ત્રીસ મુહુત્ત (વિભાગો)માંનું એક મુહુત્ત.^૧ તેને પાયાવચ્ચ પણ કહેવામાં આવે છે.

૧. સૂર્ય.૪૭, જમ્બૂ.૧૫૨, સમ.૩૦.

પયાવતિ (પ્રજાપતિ) જુઓ પયાવર્ષ.^૧

૧. તીર્થો. ૬૦૨.

પરમાધમ્મિય (પરમાધાર્મિક) જુઓ પરમાહમ્મિય.^૧

૧. પ્રશ્ન.૨૮.

પરમાહમ્મિય (પરમાધાર્મિક) જુઓ પરમાહમ્મિય.

૧. મનિ.૮૪.

પરમાહમ્મિય (પરમાધાર્મિક) પાપી વલણવાળા દેવોનો વર્ગ.^૧ આ દેવો નરકપાલો (નરકોના રક્ષકો) તરીકે પણ જાણીતા છે.^૨ તેમના પંદર પ્રકારો છે. તેમનાં નામ આ પ્રમાણે છે — અંબ, અંબરિસિ(૨), અસિપત્ત, ઉવરુદ્ધ, કાલ(૮), કુંભ(૧), ખરસ્સર, ધણુ(૨), રુદ્ધ(૧), વાલુ, વેયરણિ(૩), સબલ(૧), સામ(૪), મહાકાલ(૧૨) અને મહાધોસ(૫).^૩ તેમનો સ્વભાવ દુષ્ટ છે અને તેમનાં કાર્યો પણ દુષ્ટ છે. તેઓ નારકીઓને વિવિધ રીતે ત્રાસ આપે છે અને તે માટે જાત જાતની પદ્ધતિઓ પ્રયોજે છે.^૪ અસુરકુમાર દેવોનો જે પેટાભેદ છે તે પેટાભેદના તેઓ છે.^૫ તેઓ લોગપાલ જમ(૨)ના હુકમોનો અમલ કરે છે.^૬

૧. ભગ.૧૬૬, ઉત્તરા.૩૧.૧૨, પ્રશ્ન.

૨૮, પાશ્વિ.પૃ.૬૭, મનિ.પૃ.૮૪,
આવનિ.૨.પૃ.૮૮.

૨. સૂત્રયૂ.પૃ.૧૫૪.

૩. સમ.૧૫, આવનિ.૨.પૃ.૮૩,
ઉત્તરાશા.પૃ.૬૧૪, આવયૂ.૨.પૃ.

૧૩૬, ભગ.૧૬૬, ભગઅ.પૃ.

૧૯૮, સૂત્રનિ. ૬૮-૬૯.

૪. સૂત્રનિ.૭૦-૮૪, સૂત્રયૂ.પૃ.૧૫૪-૧૫૬,
ઉત્તરાશા.પૃ.૬૧૪, સમઅ.પૃ.૨૮, પ્રશ્નઅ.

પૃ. ૧૪૩, આવયૂ.૨.પૃ.૧૩૬.

૫. સમઅ.પૃ.૨૮, પ્રશ્નઅ.પૃ.૧૪૩, ભગઅ.
પૃ.૧૯૮.

૬. ભગ.૧૬૬.

પરમહંસ પરિવ્રાજક સાધુઓનો તે વર્ગ જે નદીના કિનારે યા સંગમસ્થાને રહેતો અને ચીંધરાં અને ફેંકી દીધેલાં કપડાં પહેરતો.^૧

૧. ઔપ.૩૮, ઔપઅ.પૃ.૮૨.

પરસુરામ (પરશુરામ) જમદગ્ગિ ઋષિ અને રેણુગાના પુત્ર. તેમનું મૂળ નામ રામ(૩) હતું પરંતુ અસરકારક હથિયાર તરીકે પરસુ(પરશુ)નો ઉપયોગ કરવાની કળામાં તેમની નિપુણતાના કારણે તે પરસુરામ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા. એક વાર રેણુગાએ પોતાના બનેવી રાજા અણંતવીરિય સાથે સંભોગનો આનંદ માણ્યો અને તેને પુત્ર જન્મ્યો. આથી પરસુરામ અત્યંત ક્રોધે ભરાયા અને તેમણે પોતાની માતાને, નવજાત બાળકને અને અણંતવીરિયને ત્રણેને હણી નાખ્યા. પોતાના પિતાની હત્યાનો બદલો

લેવા અણંતવીરિયના પુત્ર કત્તવીરિયે જમદગ્ગિને મારી નાખ્યા. પોતાના પિતાની હત્યાનું વેર વાળવા પરસુરામે રાજા કત્તવીરિયને હણી નાખ્યા. કહેવાય છે કે પરસુરામે સાત વાર બધા ક્ષત્રિયોને હણીને પૃથ્વીને સાત વાર ક્ષત્રિયવિહોણી કરી હતી. પછી કત્તવીરિયના પુત્ર સુભૂમ(૧)એ પરસુરામને હણ્યા અને એકવીસવાર બધા બ્રાહ્મણોને હણીને એકવીસવાર પૃથ્વીને બ્રાહ્મણવિહોણી કરી હતી.^૧

૧. આવયૂ.૧.૫.૫૨૦-૨૧, આયાયૂ.૫.૪૯, વિશેષા.૩૫૭૫, જીવા.૮૯, જીવામ.૫.૧૨૧, આયાશી.૫.૧૦૦, સૂત્રશી.૫.૧૭૦, ભક્ત.૧૫૩, સૂત્રયૂ.૫.૨૦૯.

પરાસર (પરાશર) એક બ્રાહ્મણ ઋષિ અને તેના અનુયાયીઓ.^૧

૧. ઔપ.૩૮.

પરિકમ્મ (પરિકર્મન્) દિદ્ધિવાયના પાંચ વિભાગોમાંનો એક વિભાગ. તે વિભાગના સાત પેટાવિભાગો હતા જે પરિકમ્મ(શુદ્ધિ)ના સાત પ્રકારોનું નિરૂપણ કરતા હતા.^૧

૧. સમ.૧૪૭, સ્થા.૨૬૨, નન્દિ.૫૬.

પરિણામ પણ્ણવણાનું તેરમું પદ (પ્રકરણ).^૧

૧. પ્રજ્ઞા.ગાથા.૫.

પરિવાયય (પરિવ્રાજક) જુઓ પરિવ્વાયગ.^૧

૧. નિશીયૂ.૩.૫.૪૧૪.

પરિવ્વાયગ (પરિવ્રાજક) સમણો(૧)ના પાંચ સંપ્રદાયોમાંનો એક.^૧ ગેરુય તેનું બીજું નામ છે.^૨

૧. આવયૂ.૧.૫.૧૫૭.
૨. બૃમ.૫.૨૪૭, આયાશી.૫.૩૧૪, નિશીયૂ.૩.૫.૪૧૪.

પરિસડિયકંદમૂલપંડુપત્તપુફ્ફલાહાર (પરિશટિતકન્દમૂલપાણુપત્રપુષ્પફલાહાર) વાનપ્રસ્થ તાપસોનો વર્ગ જે તૂટી પડેલાં, સૂકાં, કોચાચેલાં, કન્દમૂળ, પાંદડાં, ફૂલો અને ફળો ઉપર જીવે છે.^૧

૧. ભગ.૪૧૭, નિર.૩.૩, ઔપ.૩૮, આયાયૂ.૫.૨૫૭.

પરિસણ ઈરાન દેશ અને ઈરાની લોકો, જુઓ પારસ.^૧

૧. નિશીયૂ.૨.૫.૪૭૦.

પરિસા (પરિષદ્) વિયાહપણ્ણત્તિના ત્રીજા શતકનો દસમો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૧૨૬.

પરીસહ (પરીષહ) ઉત્તરજૂઝયણનું બીજું અધ્યયન.^૧

૧. સમ.૩૬, ઉત્તરાનિ.૫.૯.

૧. પલંબ (પ્રલંબ) અઢ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સ્થા.૮૦, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૪-૩૫, સૂર્યમ.પૃ.૨૮૫-૮૬, સ્થાઅ.પૃ.૭૮-૭૯.

૨. પલંબ પાણતમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ઓગણીસ સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ ઓગણીસ પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને ઓગણીસ હજાર વર્ષે એક વાર તેમને ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ.૨૦.

૩. પલંબ આ અને બલવ નામનું મુહુત્ત એક છે.^૧

૧. સમ.૩૦.

૪. પલંબ રુચગ(૧) પર્વતના પૂર્વ ભાગનું શિખર.^૧

૧. સ્થા.૬૪૩.

૧. પલાસ (પલાશ) લોગપાલ વરુણ(૧)ની આજ્ઞામાં રહેલા દેવાનો પ્રકાર.^૧

૧. ભગ. ૧૬૭.

૨. પલાસ વિયાહપણ્ણત્તિના અગિયારમા શતકનો ત્રીજો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૪૦૯.

પલાસય (પલાશક) ભદ્રસાલવણમાં આવેલો દિસાહત્થિકૂડ.^૧

૧. સ્થા.૬૪૨.

પલ્લતેતિય અંતગડદસાનું નવમું અધ્યયન.^૧ હાલ તે અસ્તિત્વમાં નથી, નાશ પામ્યું છે.

૧. સ્થા.૭૫૫.

પલ્લવ, પલ્હગ, પલ્હવ (પહ્લવ) એક અણારિય(અનાર્ય) દેશ.^૧ તેની એકતા આધુનિક ઈરાન(Persia)ના પ્રાચીન પાર્થિયા રાજ્યનો જ્યારે મિડીઆ (Media) ભાગ હતો ત્યારના મિડીઆ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે. પલ્હવોની એકતા પાર્થિયાવાસીઓ (Parthians) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, પ્રશ્ન.૪, જમ્બૂ.૪૩, જ્ઞાતા.૧૮, ભગ.૩૮૦, ભગઅ.પૃ.૪૬૦.

૨. જિઓરિ.પૃ.૧૪૩.

પલ્હાઅ (પ્રહલાદ) આ અને પહરાઅ(૨) એક છે.^૧

૧. આવમ.પૃ.૨૩૮.

પવયણ (પ્રવચન) પવયણ એટલે જિનનો ઉપદેશ^૧ અને દુવાલસંગ.^૨ તે અને જિનશાસન^૩ તેમજ સંઘ (ચતુર્વિધ)^૪ પણ એકાર્થક છે. તેમની મૌલિકતા અને માંગલિકતાના કારણે જિનોપદેશોને યા જિનવચનનોને પવયણ (પ્રવચન) કહેવામાં

આવે છે. ^૧ જુઓ સુય અને આગમ.

૧. ઉત્તરા. ૨૯. ૨૩, ઉત્તરાશા. પૃ. ૫૮૫, શાતા. ૬૪, શાતાઅ. પૃ. ૧૨૩, પ્રજ્ઞા. ૩૭(૧૧૯), આયાનિ. ૯, આયાશી. પૃ. ૬, નિશીયૂ. ૧. પૃ. ૧૯, વિશેષા. ૧૩૫૪-૫૬.
૨. ઉત્તરા. ૨૪. ૩, ઉત્તરાનિ. પૃ. ૫૧૩-૧૪, ઉત્તરાયૂ. પૃ. ૧, ૨૬૬, વ્યવભા. ૬. ૧૮૩, જીતભા. ૧, વિશેષા.

- ૧૦૬૮, ૧૧૨૯, નન્દિયૂ. પૃ. ૯, નિશીયૂ. ૧. પૃ. ૧૬૫, આવનિ. ૨૭૦, આવયૂ. ૧. પૃ. ૮૬, પ્રશ્નઅ. પૃ. ૨.
૩. પ્રશ્નઅ. પૃ. ૨.
૪. જીતભા. ૧, પિંડનિ. ૧૪૦, આવયૂ. ૧. પૃ. ૮૭.
૫. વિશેષા. ૧૩૭૪, વિશેષાકો. પૃ. ૩૯૮.

પવિચારણા (પ્રવિચારણા) પણ્ણવણાનું ચોત્રીસમું પદ (પ્રકરણ). ^૧

૧. પ્રજ્ઞા. ગાથા ૭.

પવ્વતિંદ (પર્વતેન્દ્ર) મંદર(૩) પર્વતના અનેક નામોમાંનું એક. ^૧

૧. સૂર્ય. ૨૬.

પવ્વતેય (પાર્વતેય) કાલિકેય સમાન દેશ. ^૧

૧. આવયૂ. ૧. પૃ. ૧૬૨.

પવ્વપેચ્છઈ (પર્વપ્રેક્ષકિન્) કાસવ(૧) ગોત્રની સાત શાખાઓમાંની એક. ^૧

૧. સ્થા. ૫૫૧.

પવ્વયઅ (પર્વતક) બીજા વાસુદેવ(૧) દુવિક્ટ(૨)નો પૂર્વભવ. તેમના (પવ્વયઅના) ગુરુ સુભદ્ર(૧) હતા. તેમણે (પવ્વયઅ) કણ્ણગવન્થુમાં તીવ્ર ઈચ્છા (નિદાન) કરી કે તે પોતાના પછીના જન્મમાં વાસુદેવ(૧) તરીકે જન્મ લે, આવી તીવ્ર ઈચ્છા કરવાનું કારણ હતું ચોપાટની રમત. ^૧

૧. સમ. ૧૫૮, તીર્થો. ૬૦૫થી, સમઅ. પૃ. ૧૫૮.

પવ્વયરાય (પર્વતરાજ) મંદર(૩) પર્વતનાં અનેક નામોમાંનું એક. ^૧

૧. સૂર્ય. ૨૬.

પવ્વા (પર્વા) ચમર(૧) આદિ દેવોના કેટલાક પેટા વિભાગોના ઈન્દ્રોની બાહ્ય સભા. ^૧

૧. સ્થા. ૧૫૪.

પવ્વાણ (પ્રભ્વાન) વેસમણ(૯) લોગપાલની આજ્ઞામાં રહેલા દેવોનો એક પ્રકાર. ^૧

૧. ભગ. ૧૬૮.

પસણ્ણચંદ (પ્રસન્નચન્દ્ર) પોતણપુર નગરના રાજા. ^૧ તે સોમચંદ(૨) અને ધારિણી(૨૦)ના પુત્ર હતા. તે પોતાના સગીરં પુત્રને રાજ્ય સોંપી દઈ શ્રમણ બની

ગયા. એક વાર જ્યારે તે ધ્યાનમાં હતા ત્યારે તેમણે કોઈને આ પ્રમાણે કહેતાં સાંભળ્યા : “રાજા પસણણચંદે સગીરપુત્રને રાજ્ય સોંપી શ્રમણત્વનો સ્વીકાર કરવામાં મોટી ભૂલ કરી છે. તેના મંત્રીઓ સગીર રાજાનો અને તેના આખા કુટુંબનો નાશ કરવાનું કાવતરું ઘડી રહ્યા છે. રાણી તો ક્યારની મહેલ છોડી ક્યાંક ભાગી ગઈ છે.” આ સાંભળી શ્રમણને ક્રોધ વ્યાપ્યો. તે મનમાં ને મનમાં મંત્રીઓ સાથે ધોર યુદ્ધ લડ્યા. પણ પછી તેમને ભાન થયું કે પોતે શ્રમણ છે અને હવે તો રાજા નથી. તેમને પોતાના દુષ્ટ વિચારો માટે ઊંડો પસ્તાવો થયો, પરિણામે તેમને કેવળજ્ઞાન થયું અને તે મહાવીરની ઉપસ્થિતિમાં મોક્ષ પામ્યા.^૨

૧. પાશ્વિય (પૃ.૧૧) અનુસાર તે ખિઈપઈક્રિય(૨)ના રાજા હતા.

૨. આવચૂ.૧.પૃ.૪૫૬, નિશીચૂ.૪.પૃ.૬૮, આવનિ.૧૧૫૮, આચાચૂ.પૃ.૧૭૮, સ્થાઅ. પૃ.૪૪, આવ.પૃ.૨૭.

૧. પસેણઈ (પ્રસેનજિત્) અંતગડદસાના પ્રથમ વર્ગનું નવમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૧.

૨. પસેણઈ બારવઈના રાજા અંધગવણ્ડિ(૧) અને રાણી ધારિણી(૫)ના પુત્ર. તેમને તિત્થયર અરિક્કણેમિએ દીક્ષા આપી હતી. તે બાર વર્ષનું શ્રામણ્ય પાળી સેતુંજ પર્વત ઉપર મોક્ષ પામ્યા.^૧

૧. અન્ત.૨.

૩. પસેણઈ સાવત્થી નગરીના રાજા.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૨૮૬, ઉત્તરાશા.પૃ.૨૮૮.

૪. પસેણઈ વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલયકમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા પાંચમા કુલગર.^૧ ચક્ષુકંતા તેમની પત્ની હતી.^૨ તેમની ઊંચાઈ છ સો ધનુષ હતી.^૩

૧. સમ.૧૫૭, સ્થા.૫૫૬, તીર્થો. ૭૫, આવનિ.૧૫૫, વિશેષા. ૧૫૬૮, જમ્બૂ.૨૮-૨૯, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૨.

૨. સ્થા.૫૫૬.

૩. આવનિ.૧૫૬.

૫. પસેણઈ કુસગ્ગપુરના રાજા. તે રાજા સેણિઅ(૧)ના પિતા, રાયગિહ નગરના સ્થાપક^૧ અને તિત્થયર પાસ(૧)ના અનુયાયી હતા.^૨ સંસ્કૃત ટીકાકારોના મતે તેમની પુત્રી પ્રભાવતી પાસને પરણી હતી, તેથી તે પાસના સસરા પણ હતા.^૩

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૫૮, ૧.પૃ.૫૪૬, નન્દિમ.પૃ.૧૫૦.

૨. તીર્થો.૪૮૬.

૩. કલ્પવિ.પૃ.૧૩૩, કલ્પવિ.પૃ.૨૦૪, કલ્પલ.પૃ.૧૧૨.

પસેણઈય (પ્રસેનજિત્) જુઓ પસેણઈ.^૧

૧. તીર્થો.૭૫, ૪૮૬, સમ.૧૫૭, આવનિ.૧૫૫, આવમ.પૃ.૧૫૪.

પહ (પ્રભ) આ અને પ્રભાસ (ર) એક છે.^૧

૧. આવનિ.૧૨૯૨.

૧. પહરાઅ (પથરાજ) ભરહ(ર) ક્ષેત્રના પાંચમા ભાવી પડિસત્તુ.^૧

૧. સમ.૧૫૯, તીર્થો. ૧૧૪૬.

૨. પહરાઅ (પ્રહ્લાદ) વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ(ર) ક્ષેત્રમાં થયેલા સાતમા પડિસત્તુ. તે દત્ત(ર) વડે હણાયા હતા.^૧ તિલોયપણ્ણત્તિમાં તેમનું નામ પ્રહરણ આપવામાં આવ્યું છે.^૨ જુઓ પહિરાય અને પહ્લાઅ.

૧. આવનિ.૪૨(દીપિકા), વિશેષા.૧૭૬૭, સમ.૧૫૮,આવમ.પૃ.૨૩૮, તીર્થો.૬૧૦.

૨. ૪.૫૧૯.

પહલિઅ (પહલિક) આ અને બહલીય એક છે.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

પહારાઈયા (પ્રભારાજિકા) અઢાર બંભી(ર) લિપિઓમાંથી એક.^૧

૧. સમ.૧૮, પ્રજ્ઞા.૩૭.

પહાસ (પ્રભાસ) તેનો અનેક કુતીર્થોમાંના એક કુતીર્થ તરીકે ઉલ્લેખ આવે છે,^૧ કારણ કે અન્યમતવાદીઓએ તેને કુતીર્થ તરીકે સ્વીકારેલ છે. અન્યથા, તેને તીર્થ ગણવામાં આવેલ છે. જુઓ પભાસ(પ).

૧. નિશીચૂ.૩.પૃ.૧૯૩.

પહાસા (પ્રહાસા) પંચસેલ દ્વીપના જકૂખ વિજ્જુમાલિની બે પત્નીઓમાંની એક. તેણે ચંપા નગરના સોની અણંગસેણને પોતાના દ્વીપમાં નિમંત્રણ આપી બોલાવ્યો હતો.^૧

૧. નિશીચૂ.૩.પૃ.૧૪૦, ૨૬૯, બૃક્ષે.૧૩૮૯.

પહિરાય (પ્રહ્લાદ) આ અને પહ્લાઅ એક છે.^૧

૧. તીર્થો. ૬૦૯.

પાઈણ (પ્રાચીન) ભદ્રબાહુ(૧)ના ગોત્રનું નામ.^૧

૧. નન્દિ.ગાથા ૨૪, કલ્પ(થેરાવલી)૬.

પાઉસ (પ્રકુશ) આ અને પઉસ એક છે.^૧

૧. નિશીચૂ.૨.પૃ.૪૭૦.

પાગસાસણ (પાકશાસન) સકક(૩)નું બીજું નામ.^૧

૧. ભગ.૧૪૪, જમ્બૂ.૧૧૫, કલ્પ.૧૪.

પાડલ (પાટલ) આ અને પાડલિપુત્ત એક છે.^૧

૧. બૃભા.૨૯૨.

પાડલપુત્ર (પાટલપુત્ર) આ અને પાડલિપુત્ર એક છે.

પાડલસંડ (પાટણખણ્ડ) જે નગરમાં વણસંડ ઉદ્યાન આવેલું હતું તે નગર. તેમાં જકૂખ ઉંબરદત્ત(૨)નું ચૈત્ય હતું. ત્યાં સિદ્ધત્ય(૬) રાજ કરતા હતા. આ નગરના શેઠ સાગરદત્ત(૫)ને પોતાની પત્ની ગંગદત્તાથી જન્મેલો એક પુત્ર હતો, તેનું નામ હતું ઉંબરદત્ત(૧). એક વાર તિત્યયર મહાવીર આ નગરમાં આવેલા અને ત્યારે તેમણે ઈંદભૂતિ ગોયમ(૧)ને ઉંબરદત્તના પૂર્વભવની વાત કહી હતી.^૧ સાતમા તિત્યંકર સુપાસ(૧)એ મહિંદ(૪)એ આપેલી ભિક્ષાથી પોતાનું પ્રથમ પારણું આ નગરમાં કર્યું હતું.^૨

૧. વિષા.૨૮, સ્થા.પૃ.૫૦૮.

૨. આવનિ.૩૨૩, ૩૨૭.

પાડલિ (પાટલિ) આ અને પાડલિપુત્ર એક છે.^૧

૧. બૃભા.૨૨૯૨.

પાડલિપુત્ર (પાટલિપુત્ર) રાજા ઉદાઈ(૨) એ ગંગા નદીના કિનારે પાડલિ વૃક્ષની ફરતે વસાવેલું યા સ્થાપેલું નગર.^૧ આ નગરમાં આ વૃક્ષની પૂજા થશે એવું ભવિષ્ય તિત્યયર મહાવીરે ભાષેલું.^૨ રાજા ઇંદ(૧)^૩, ચંદગુત્ત^૪, બિંદુસાર(૨)^૫, અસોગસિરી^૬ અને મુરુંડ(૨)એ^૭ અહીં રાજ કર્યું. જેનો મન્ત્રી ખેમં હતો તે રાજા જિયસુત્ત(૪૧)ની તે રાજધાની હતી.^૮ વળી, જેનો મન્ત્રી રોહગુત્ત(૨) હતો તે જિયસુત્ત(૨૪)એ પણ અહીં રાજ કર્યું.^૯ ઉપરાંત ઉજ્જેણીના રાજા ઉપર આક્રમણ કરનાર કાકવણ્ણે પણ અહીં રાજ કર્યું.^{૧૦} એવું ભવિષ્ય ભાખવામાં આવ્યું હતું કે રાજા ચઉમુહ ઉત્ખનન કરાવી નગરના પાંચ સ્તૂપો બહાર કાઢશે જેમને રાજા ઇંદે પહેલાં સુવર્ણથી ભરી દીધા હશે.^{૧૧} રાજા ચંદગુત્તનો મન્ત્રી^{૧૨} ચાણક^{૧૩} આ નગરનો હતો. આ નગરથી જ રાજા અસોગ(૧)એ ઉજ્જેણી નગર પોતાના પુત્ર કુણાલને પેલો પત્ર મોકલ્યો હતો જેમાં કુણાલની અપરમાએ ‘અધીયતામ્’ શબ્દમાં ‘અ’ ઉપર છૂપી રીતે અનુસ્વાર ઉમેરી ‘અંધીયતામ્’ કરી નાખ્યું હતું, જેના પરિણામે કુણાલે પોતાની આંખો ગુમાવી હતી.^{૧૪} આ નગરની ગણિકા કોસામાં થૂલભદ્ર આસક્ત હતા.^{૧૫} થૂલભદ્ર નવમા ઇંદના મન્ત્રી સગડાલના મોટા પુત્ર હતા.^{૧૬} આચાર્ય સંભૂય(૪)^{૧૭}, સુક્ટિય(૨)^{૧૮}, મહાગિરિ, સુહત્થિ(૧)^{૧૯} અને પાલિત્તય^{૨૦} આ નગર સાથે જોડાયેલા હતા. શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યા પહેલાં આર્ય રકૂભિય(૧) દસઉરથી અહીં વેદો ભણવા આવ્યા હતા.^{૨૧} બાર વર્ષના લાંબા કરાળ દુકાળે ઊભી કરેલી મુશ્કેલીઓના કારણે કમશઃ ભુલાવા માંડેલા અને ઘ્રાસ પામી રહેલા પવિત્ર આગમોને યાદ કરી સંગૃહીત કરવા અને વાયના તૈયાર કરવા શ્રમણોનું એક સમ્મેલન આ નગરમાં બોલાવવામાં આવ્યું.^{૨૨} નવમા ઇંદના

રાજ્યકાળમાં આ સમ્મેલન ભરાયું.^{૨૩} શ્રેષ્ઠીઓ વસુભૂઈ(૨)^{૨૪}, ધણ(૮)^{૨૫}, ણંદ(૨)^{૨૬}, જિણદાસ(૫)^{૨૭} અને ધમ્મસીહ(૪)^{૨૮} આ નગરના હતા. આ નગરના બ્રાહ્મણ હુયાસણ(૧)એ, તેની પત્ની જલણસિહાએ અને તેમના પુત્રો જલણ અને દહણે શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું હતું.^{૨૯} બ્રાહ્મણી કપિલા^{૩૦}, ગણિકાઓ દેવદત્તા(૭)^{૩૧}, કોસા અને ઉવકોસા^{૩૨} આ નગરની હતી. કામશાસ્ત્રની વિદ્યા માટેનું કેન્દ્ર આ નગર હતું.^{૩૩} મહુરા(૧)ના લોકો કરતાં આ નગરના લોકો વધારે દેખાવડા અને રૂપાળા ગણાતા.^{૩૪} રાયગિહથી આ નગર નવ યોજન દૂર આવેલું કહેવાતું.^{૩૫} આ નગરના ચલણમાં ચાલતો રૂપક ઉત્તરાપહમાં ચલણમાં ચાલતા બે રૂપક બરાબર હતો.^{૩૬} આ નગરનાં બીજાં નામો કુસુમપુર^{૩૭} અને કુસુમણગર^{૩૮} હતાં.

૧. આવનિ.૧૨૭૮, આવચૂ.૨.પૃ.૧૭૯.	કલ્પશા.પૃ.૧૮૪, ઉત્તરાશા.પૃ.૧૦૫.
૨. ભગ.૫૨૯.	૧૭. ઉત્તરાશા.પૃ.૧૦૫.
૩. આવચૂ.૧.પૃ.૫૬૩.	૧૮. નિશીચૂ.૩.પૃ.૪૨૩.
૪. નિશીચૂ.૩.પૃ.૪૨૩, આવચૂ.૨.પૃ. ૨૮૧, બૃભા.૨૯૨, બૃમ.પૃ.૮૮-૮૯, બૃક્ષે.૭૦૪, સંસ્તા.૭૦, વિશેષાકો. પૃ. ૨૭૫.	૧૯. આવનિ.૧૨૭૮.
૫. બૃભા.૨૯૨, બૃમ.પૃ.૮૮-૮૯, વિશેષાકો. પૃ. ૨૭૫.	૨૦. આવચૂ.૧.પૃ.૫૫૪.
૬. એજન, બૃક્ષે.૯૧૭.	૨૧. આવચૂ.૧.પૃ.૪૦૧, ઉત્તરાક.પૃ.૩૭.
૭. બૃભા.૨૨૯૧-૯૩, ૫૬૨૫, બૃક્ષે. ૪૮૮, ૬૫૦, નન્દિમ.પૃ.૧૬૨, જીતભા.૧૪૪૪.	૨૨. આવચૂ.૨.પૃ.૧૮૭.
૮. આવચૂ.૨.પૃ.૨૮૩.	૨૩. ઉત્તરાક.પૃ.૩
૯. આવચૂ.૧.પૃ.૧૩૨.	૨૪. આવનિ.૧૨૭૮, આવચૂ.૧.પૃ.૧૫૫.
૧૦. આવચૂ.૧.પૃ.૫૪૦.	૨૫. આવચૂ.૧.પૃ.૩૯૫, કલ્પવિ.પૃ.૨૬૨.
૧૧. તીર્થો.૬૩૫થી.	૨૬. આવચૂ.૧.પૃ.૫૨૮.
૧૨. નિશીચૂ.૩.પૃ.૪૨૩, આવચૂ.૨.પૃ. ૨૮૧.	૨૭. એજન.
૧૩. સંસ્તા.૭૩.	૨૮. સંસ્તા.૭૦.
૧૪. બૃભા.૨૯૨, બૃક્ષે.૯૧૭, વિશેષાકો. પૃ. ૨૭૫-૭૬.	૨૯. આવચૂ.૨.પૃ.૧૯૫, આવનિ.૧૨૯૪.
૧૫. આવચૂ.૧.પૃ.૫૫૪.	૩૦. વિશેષાકો.પૃ.૨૯૨.
૧૬. આવચૂ.૨.પૃ.૧૮૩, કલ્પવિ.પૃ. ૨૫૨,	૩૧. એજન.પૃ.૨૯૩.
	૩૨. આવચૂ.૧.પૃ.૫૫૪.
	૩૩. સૂત્રશી.પૃ.૧૧૧.
	૩૪. આચાશી.પૃ.૯૭.
	૩૫. સૂર્યમ.પૃ.૨૬૦.
	૩૬. નિશીભા.૯૫૮, બૃભા.૩૮૯૧.
	૩૭. તીર્થો.૬૨૪, નિશીચૂ.૨.પૃ.૯૫.
	૩૮. નિશીભા.૯૫૯, વિશેષા.૨૭૮૦.

પાડલિસંડ (પાટલિખંડ) આ અને પાડલસંડ એક છે.^૧

૧. આવનિ.૩૨૩, આવમ.પૃ.૨૨૭, સ્થાઅ.પૃ.૫૦૮.

પાઠ મહાવીરના સમયના સોળ દેશોમાંનો એક દેશ.^૧

૧. ભગ.૫૫૪, લાઈ.પૃ.૩૧૮.

પાઠી વિયાહપણ્ણત્તિના તેવીસમા શતકનો ચોથો ઉદ્દેશક(વર્ગ). તેને દસ અધ્યયનો છે.^૧

૧. ભગ. ૬૯૨.

પાણજંભગ (પાણજંભક) જંભગ દેવોના દસ પ્રકારોમાંનો એક પ્રકાર.^૧

૧. ભગ.૫૩૩.

પાણત (પ્રાણત) આ અને પાણય એક છે.^૧

૧. સમ.૧૯, ૨૦.

૧.પાણય (પ્રાણત) દસમું કપ્પ(૧) (સ્વર્ગીય ક્ષેત્ર).^૧ તેમાં નવસો યોજનની ઊંચાઈવાળા ચાર સો વાસસ્થાનો (આણય ક્ષેત્રના વાસસ્થાનો સહિત)^૨ છે.^૩ આ સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ અને જઘન્ય આયુષ્ય અનુક્રમે વીસ અને ઓગણીસ સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૪ મહાવીરનો આત્મા આ કપ્પ (સ્વર્ગીય ક્ષેત્ર)માંથી અ્યવી દેવાણંદા(૨)ની કૂખમાં આવ્યો હતો.^૫

૧. પ્રજ્ઞા.૫૩.

૨. જમ્બૂ.૧૧૮, સમ.૧૦૬, ભગ.
૪૦૪, ૫૨૦.

૩. સમ.૧૧૨.

૪. સમ.૧૯, ૨૦.

૫. કલ્પવિ.પૃ.૪૪.

૨. પાણય આણય કપ્પમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ઓગણીસ સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ ઓગણીસ પખવારિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને ઓગણીસ હજાર વર્ષે એક વાર ભોજન લેવાની ઈચ્છા થાય છે અર્થાત્ ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ.૧૯.

પાણવહ (પ્રાણવધ) વિયાહપણ્ણત્તિના વીસમા શતકનો ત્રીજો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૬૬૨.

પાણાઈવાય (પ્રાણાતિપાત) વિયાહપણ્ણત્તિના અઢારમા શતકનો ચોથો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૫૧૬.

પાણાઉ (પ્રાણાયુષ્) બારમો પુવ્વ ગ્રન્થ. તે તેર અધ્યયનોમાં વિભક્ત હતો.^૧

૧. નન્દિ.૫૭, સમ.૧૩,૧૪, ૧૪૭.

પાણિણિ (પાણિનિ) જેમનાં સૂત્રો દસવેયાલિયયુણ્ણિમાં ઉદ્ધૃત કરવામાં આવ્યાં છે તે

વૈયાકરણ.^૧ કહેવાય છે કે તેમણે પ્રાકૃતલક્ષણ નામનું પ્રાકૃત વ્યાકરણ રચ્યું હતું^૨ પણ તે હાલ અસ્તિત્વમાં નથી.

૧. દશયૂ.પૃ.૬૧-૬૪, ૧૩૩-૩૬, ૧૯૨-૯૩.

૨. પિંડનિમ.પૃ.૮, ૧૩, ૪૬, વ્યવમ.૧.પૃ.૫.

પાયાવચ્ય (પ્રાજાપત્ય) આ અને પયાવઈ(પ) એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨.

પારસ એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ.^૧ આચાર્ય કાલગ(૧) ત્યાં ગયા હતા અને છત્રુ રાજાઓ સાથે પાછા આવ્યા હતા.^૨ ગિરિણગરની કેટલીક સ્ત્રીઓને અપહરણ કરી આ દેશમાં લાવવામાં આવી હતી. તે સ્ત્રીઓ આ પારસ દેશમાં વેશ્યાઓ તરીકે જીવતી હતી.^૩ આ દેશની એકતા વર્તમાન ઈરાન (Persia) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૪

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩, પ્રશ્ન.

૪, જ્ઞાતા.૧૮, ભગ.૩૮૦, ઔપ.

૩૩, નિશીયૂ.૨.પૃ.૪૭૦, વ્યવમ.

૩.પૃ.૧૨૨, ઉત્તરાશા.પૃ.૧૪૭.

૨. નિશીયૂ.૩.પૃ.૫૯.

૩. આવચૂ.૨, પૃ.૨૮૯.

૪. લાઈ.

પારસકૂલ આ અને પારસ એક છે.^૧

૧. નિશીયૂ.૩.પૃ.૫૯, ઉત્તરાશા.પૃ.૧૪૭.

પારસદીવ (પારસદીપ) વેપાર કરવા વેપારીઓ જે દેશ જતા તે દેશ.^૧ આ દેશ અને પારસ એક છે.

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૪૪૮.

૧. પારાસર (પારાશર) એક ઋષિ યા અજૈન સાધુ જે ઠંડુ (કાયું) પાણી, વનસ્પતિ, ફળ આદિનો ઉપયોગ કરવા છતાં મોક્ષ પામ્યા હતા.^૧

૧. સૂત્ર.૧.૩.૪૩, સૂત્રશી.પૃ.૯૫.

૨. પારાસર આ અને કિસિપારાસર એક છે.^૧

૧. ઉત્તરાશા.પૃ.૧૧૯.

૩. પારાસર વાસિક્ક ગોત્રની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા.૫૫૧.

પારિહદગિરિ (પારિહદગિરિ) જ્યાં આચાર્ય વઈર(૨)એ સલ્લેખના કરી હતી તે ડુંગર.^૧

૧. આચાર્ય.પૃ.૨૪૭.

પારિહાસય (પારિહાસક) ઉદ્દેહગણ(૨)ની એક શાખા.^૧

૧. કલ્પ.૨૫૯.

પાલ વિયાહપણ્ણત્તિના ત્રીજા શતકનો સાતમો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૧૨૬.

પાલઅ (પાલક) જુઓ પાલગ(૨).^૧

૧. તીર્થો.૬૨૦, આવનિ.૧૧૧૨, આવમ.પૃ.૧૮૪, આવચૂ.૨.પૃ.૧૮૯.

પાલક જુઓ પાલગ(૧).^૧

૧. ઉત્તરાશા.પૃ.૧૧૫.

પાલકક (પાલક) જુઓ પાલગ(૧).^૧

૧. જીતભા.૫૨૮.

૧. પાલગ (પાલક) કુંભકારકડ નગરના રાજા દંડગિના પુરોહિત. તે ક્રિયાવાદમાં માનતા ન હતા. જ્યારે તેમણે કેટલાક જૈન શ્રમણોનું અપમાન કર્યું ત્યારે ધાર્મિક વાદમાં સાવત્થીના રાજા ખંદઅ(૧)એ તેમને હરાવ્યા હતા. આના કારણે તે ખંદઅના દુશ્મન બની ગયા. શ્રમણાવસ્થામાં ખંદઅ કુંભકારકડ જ્યારે ગયા હતા ત્યારે તેમણે ખંદઅ અને તેમના પાંચ સો શિષ્યોને છળકપટ કરી ઘાણીએ ઘાલી પીલી નાખ્યા.^૧

૧. નિશીચૂ.૪.પૃ.૧૨૭-૨૮, જીતભા.૫૨૮, વ્યવભા.૧૦.૫૮૯, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૭૩, ઉત્તરાશા.પૃ.૧૧૫, સૂત્રશી.પૃ.૨૩૯.

૨. પાલગ અવંતી અથવા ઉજ્જેણીના રાજા. જે રાત્રિએ મહાવીર નિર્વાણ પામ્યા તે જ રાત્રિએ તેમનો રાજ્યાભિષેક થયો હતો. તેમણે ૬૦ વર્ષ રાજ કર્યું.^૧ તે પજ્જોઅના પુત્ર, ગોપાલઅના ભાઈ તથા અવંતિવદ્ધણ અને રઠ્ઠવદ્ધણના પિતા હતા.^૨

૧. તીર્થો. ૬૨૦-૬૨૧. ૨. આવનિ.૧૨૮૨, આવચૂ.૨.પૃ.૧૮૯.

૩. પાલગ કણ્ણ(૧)નો પુત્ર જે અભવ્ય (સદા મોક્ષને માટે અયોગ્ય) જીવ હતો.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૯, આવનિ.૧૧૧૨, નિશીચૂ.૧.પૃ.૧૦.

૪. પાલગ સકક(૩)નું પ્રવાસ માટેનું વિમાન.^૧ તેનો વિસ્તાર એક લાખ યોજનનો છે.^૨

૧. સ્થા.૩૨૮, ૬૪૪, ભગ.૫૬૭. ૨. સમ.૧.

૫. પાલગ પાલગ(૪)નો અર્થાત્ સકક(૩)ના પ્રવાસ માટેના વિમાનનો વ્યવસ્થાપક દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૫-૧૬, ૧૧૮, આવચૂ.૧.પૃ.૧૪૧, ૧૪૫.

૬. પાલગ સુમંગલા(૩)થી વિહાર કરી મહાવીર જે ગામ આવ્યા હતા તે ગામ. પ્રવાસ માટે નીકળતાં શેઠ વાઈલે તેમને જોયા હતા. તેમના મોઢાનું દર્શન તે અપશુકન માનતો હતો એટલે તેણે મહાવીર ઉપર પોતાની તલવારથી હુમલો કર્યો. પરંતુ સિદ્ધત્થ(૮) દેવ વચ્ચે પડ્યા અને શેઠનું માથું કાપી ધડથી જુદું કરી નાખ્યું.^૧

૧. આવનિ.૫૨૩, વિશેષા.૧૯૭૮, આવચૂ.૧.૫.૩૨૦, કલ્પજ.૫.૯૬.

૭. પાલગ કાલસોયરિયનો પુત્ર અને અભઅ(૧)નો મિત્ર. ^૧ જુઓ સુલસ.

૧. આવહ.૫.૬૮૧.

પાલય (પાલક) જુઓ પાલગ(૬). ^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૫, આવચૂ.૧.૫.૩૨૦.

પાલાસઅ (પાલાશક) જંબુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં આવેલી વસાહત. આ સ્થાનના તેત્રીસ વેપારીઓ તપસ્યા કરી મૃત્યુ પામ્યા અને ચમર(૧)ના આધિપત્ય નીચેના તાયતીસગ (ત્રાયસ્ત્રિંશક) દેવો તરીકે પુનર્જન્મ પામ્યા. ^૧

૧. ભગ.૪૦૪.

પાલિત (પાદલિમ) રાજા મુરુંડ(૨)ના સમકાલીન આચાર્ય. જ્યારે બધા વૈદ્યો નિષ્ફળ ગયા ત્યારે પાલિતે મન્ત્રબળે રાજા મુરુંડનું તીવ્ર શિરદર્દ મટાડ્યું. ^૧ તે શાસ્ત્રો અને વિદ્યાઓમાં નિષ્ણાત હતા અને આશ્ચર્યજનક કાર્યો પાર પાડતા કે કરતા. ^૨ એક વાર તેમણે રાજાની બેનની પ્રતિમા બનાવી અને તેમાં યાંત્રિક કરામત ગોઠવી. તે પ્રતિમા ચાલતી, આંખો મટમટાવતી અને વીંજણો વીંજતી. રાજા તો તે જોઈ આશ્ચર્યથી ચકિત થઈ ગયા. ^૩ કહેવાય છે કે પાલિતે કાલજ્ઞાન^૪ ગ્રંથની રચના કરી હતી અને જ્યોતિષકરણક ઉપર ટીકા લખી હતી. ^૫ પ્રભાવકચરિત્રના ઉલ્લેખ પ્રમાણે આચાર્ય કોશલ નગરના કુલ્લ શેઠ અને તેમની પત્ની પ્રતિમાદેવીના પુત્ર હતા. તેમનું મૂળ નામ નાગેન્દ્ર હતું. તેમણે આઠ વર્ષની ઉંમરે નાગહસ્તિનૂના શિષ્ય-ભાઈ સંગમસિંહ પાસે દીક્ષા લઈ શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું હતું. મહાનગણીએ તેમને ભણાવ્યા હતા અર્થાત્ તે તેમના વિદ્યાગુરુ હતા. દીક્ષાના દસ વર્ષ પછી તે આચાર્ય બન્યા. ^૬

૧. નિશીચૂ.૩.૫.૪૨૩, પિંડની.૪૮૮-
૮૮, જીતભા.૧૪૪૪.

૨. આવચૂ.૧.૫.૫૫૪, નન્દિમ.૫.
૧૬૨.

૩. બૃભા.૪૮૧૫, બૃક્ષે.૧૩૧૬.

૪. સૂર્યમ.૫.૭૩, જીવામ.૫.૧૨૨.

૫. વ્યવમ.૨.૫.૯૧.

૬. જુઓ પ્રકરણ પાંચમું.

પાલિત્તગ અથવા પાલિત્તય (પાદલિમક) જુઓ પાલિત. ^૧

૧. આવચૂ.૨.૫.૫૫૪, બૃભા.૪૮૧૫, પિંડની.૪૮૮.

પાલિય (પાલિત) ચંપા નગરીના શેઠ. તે શ્રાવક હતા અને તેમને સમુદ્રપાલ નામનો પુત્ર હતો. ^૧

૧. ઉત્તરા.૨૧.૧, ઉત્તરાચૂ.૫.૨૬૧.

પાવસમણિજજ (પાપશ્રમણીય) ઉત્તરજ્ઞયણનું સત્તરમું અધ્યયન. ^૧

૧. સમ.૩૬, ઉત્તરાનિ.૫.૯.

૧. પાવા(પાપા) ભંગી દેશની રાજધાની.^૧ તે પારસનાથ ટેકરીઓની બાજુના પ્રદેશમાં હોવું જોઈએ.^૨

૧. પ્રજ્ઞા. ૩૭, સૂત્રશી. પૃ. ૧૨૩.

૨. શ્રભમ. પૃ. ૩૭૫.

૨. પાવા મહાવીર આ સ્થળે નિર્વાણ પામ્યા હતા.^૧ મહાપઉમ(૧૦) પણ આ સ્થળે મોક્ષ પામશે, આ સ્થળ પાવામજ્જિમાથી જુદું ગણાય છે.^૨ પાલિ સાહિત્યમાં ઉલ્લેખ છે કે નિર્ઝન્ય જ્ઞાતૃપુત્ર (અર્થાત્ મહાવીર) જે સ્થળે નિર્વાણ પામ્યા તે મલ્લોનું નગર હતું અને તે કુસિનારા પાસે આવેલું હતું.^૩ તેની એકતા કુસિનગર પાસે આવેલ પદ્રઓન (Padraona) સાથે અથવા જે મલ્લોની રાજધાની હતી તે સેવાન (Sewan) નજીક આવેલા પપ્પૌર (Pappaur) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૪ કેટલાક તેની એકતા કુસિનારાથી દક્ષિણપૂર્વમાં દસ માઈલના અંતરે આવેલ સઠિયાન્વ ડીહ(Sathiyānva Dīha) સાથે સ્થાપે છે.^૫

૧. આવનિ. ૩૦૭, વિશેષા. ૧૧૦૨, તીર્થો. ૫૫૫.

૨. તીર્થો. ૧૧૦૬.

૩. ડિપા. પૃ. ૧૯૩-૧૯૪.

૪. જિઓડિ. પૃ. ૧૫૫, શ્રભમ. પૃ. ૩૭૫.

આ ગ્રંથો પાવાની એકતા વર્તમાન પાવાપુરી (દક્ષિણ બિહાર) સાથે સ્થાપે છે.

૫. 'વૈશાલી', વિજયેન્દ્ર સૂરિકૃત બીજી આવૃત્તિ, પૃ. ૮૫-૮૭.

પાવામજ્જિમા જે શહેરનો ઉલ્લેખ મજ્જિમા(૧), મજ્જિમાણયરી અને મજ્જિમા પાવા તરીકે થયેલો છે તે શહેર.^૧ કેવલજ્ઞાન થયા પછી મહાવીર આ નગરમાં આવ્યા હતા અને આ નગરના મહાસેણવણ ઉદ્યાનમાં રહ્યા હતા. તે વખતે બ્રાહ્મણ સોમિલ(૨) મોટો યજ્ઞ કરતો હતો. મહાવીરનું બીજું સમોસરણ (સમવસરણ) અહીં ભરાયું. અહીં તેમણે મહાન ઉપદેશપ્રવચન આપ્યું તેથી તે ધમ્મવરચક્કવટ્ટિ (ધર્મવરચક્કવર્તિન)ની પ્રતિષ્ઠા પામ્યા.^૨ તેમણે અહીં ઈંદભૂઈ અને બીજા દસ બ્રાહ્મણોને દીક્ષા આપી અને તેમને ગણધર તરીકે નીમ્યા.^૩ મહાપઉમ(૧૦)નું પણ બીજું સમવસરણ અહીં જ ભરાશે. તે પણ અહીં દીક્ષા આપી અગિયાર ગણધરની નિમણૂક કરશે.^૪ આ સ્થળની એકતા બિહારમાં આવેલા બિહારશરિફથી પૂર્વમાં સાત માઈલના અંતરે રહેલા વર્તમાન પાવાપુરી સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૫ કલ્પસૂત્ર જણાવે છે કે આ સ્થળે રાજા હચિવાલની રજજુગસભામાં મહાવીરે પોતાનો છેલ્લો વર્ષાવાસ પસાર કર્યો અને આ સ્થળે જ તેમનું નિર્વાણ થયું.^૬ પરંતુ તિત્થોગાલી અનુસાર પાવા અને પાવા મજ્જિમા બે જુદાં સ્થળો છે.^૭ કલ્પસૂત્રયૂર્ણિ કહે છે કે મહાવીર આ સ્થળે મૃત્યુ પામ્યા હોઈ દેવોએ આ સ્થળનું નામ પાવા પાડ્યું.^૮ ઉત્તરકાલીન ટીકાકારો આપણને જણાવે છે કે પહેલાં આ સ્થળનું નામ અપાપા હતું

પરંતુ આ સ્થળે મહાવીરનું મૃત્યુ થવાથી પછીથી તેનું નવું નામ પાપા(પાવા) પાડવામાં આવ્યું.^૯

૧. આવચૂ.૧.૫.૩૨૨,૩૨૪, આવનિ. ૫૨૬, કલ્પવિ.૫.૧૭૧.	૫. જિઓડિ.૫.૧૫૫, શ્રલમ.૫.૩૭૫.
૨. એજન.આવનિ.૫૪૧, વિશેષા. ૧૯૯૬.	૬. કલ્પ.૧૨૨-૧૨૩, ૧૪૭.
૩. આવનિ.૫૯૩, વિશેષા.૨૦૧૧.	૭. જુઓ પાવા(૨).
૪. તીર્થો. ૧૦૯૩.	૮. કલ્પચૂ.૫.૧૦૩.
	૯. કલ્પવિ.૫.૧૮૮.

૧. પાસ (પાર્શ્વ) વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં જંબુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા તેવીસમા તિથ્યંકર.^૧ તેમના પૂર્વભવમાં તે સુદંસણ(પ) હતા.^૨ વાણારસી નગરના રાજા અસસેણ અને તેમની રાણી વામાના તે પુત્ર હતા.^૩ તેમની ઉંચાઈ નવ રયણિ(રન્નિ) હતી.^૪ ચૈત્ર મહિનાના કૃષ્ણ પક્ષની ચોથે જ્યારે ચન્દ્ર વિસાહા નક્ષત્ર સાથે સંલગ્ન હતો ત્યારે તે પાણચ સ્વર્ગમાંથી ચ્યવી વામાની કૂખમાં આવ્યા.^૫ તે વખતે તેમને ત્રણ જ્ઞાનો હતાં.^૬ નવ મહિના અને સાડા સાત દિવસ પછી પોષ મહિનાના કૃષ્ણ પક્ષની દસમે જ્યારે ચન્દ્ર પુનઃ વિસાહા નક્ષત્ર સાથે સંલગ્ન હતો ત્યારે વામાએ સંપૂર્ણ તંદુરસ્ત બાળકને જન્મ આપ્યો,^૭ જેનું નામ પાસ પાડવામાં આવ્યું.^૮ તેમનો વર્ણ નીલ હતો.^૯ તે ત્રીસ વર્ષ ગૃહસ્થ તરીકે જીવ્યા.^{૧૦} પછી તે ત્રણસો ગૃહસ્થો સાથે શ્રમણાવસ્થામાં પ્રવેશ્યા.^{૧૧} આ પ્રસંગે તેમણે વિસાહા(૩) પાલખીનો ઉપયોગ કર્યો. તેમને પ્રથમ ભિક્ષા આપનાર ધણણ(૩) હતા.^{૧૨} શરીર આદિની આસક્તિ છોડી, તેમનો કોઈ વિચાર કર્યા વિના પાસ આત્મધ્યાનમાં ત્યાસી(૮૩) દિવસ મગ્ન રહ્યા.^{૧૩} ચોરાશીમાં દિવસે તેમને કેવળજ્ઞાન થયું.^{૧૪} તેમનું પવિત્ર વૃક્ષ ધાતકી હતું.^{૧૫} પાસની આજ્ઞામાં શ્રમણોના આઠ ગણો, આઠ ગણધરો, સોળ હજાર શ્રમણો જેમના નાયક હતા આચાર્ય દિણણ(૪), આડત્રીસ હજાર શ્રમણીઓ જેમની નાયિકા હતી પુકચૂલા(૧), એક લાખ ચોસઠ હજાર શ્રાવકો જેમના નાયક હતા સુવ્વચ(૬), ત્રણ લાખ સત્તાવીસ હજાર શ્રાવિકાઓ જેમની નાયિકા હતી સુણંદા(૫), ચૌદ પુવ્વનું જ્ઞાન ધરાવનાર ત્રણ સો પચાસ શ્રમણો, ઈત્યાદિ હતાં.^{૧૬} એક સો વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી તે સમ્મેય પર્વતના શિખર ઉપર મોક્ષ પામ્યા.^{૧૭} મહાવીરના નિર્વાણના બસો પચાસ વર્ષ પહેલાં તેમનું નિર્વાણ થયું હતું.^{૧૮} અને અરિક્કણેમિના નિર્વાણના ૮૩૭૫૦ વર્ષ પછી (તેમનો જન્મ થયો હતો).^{૧૯} પાસ આમલકપ્પા, સાવત્થી, ચંપા, ણાગપુર, સાગેય, અરકખુરી, મહુરા(૧), રાયગિહ, કંપિલ્લપુર, કોસંબી, હલ્હિણાઉર વગેરે સ્થળે ગયા હતા.^{૨૦}

જે ચાર વ્રતો(યામો) સ્વીકારે છે અને શ્રમણને વસ્ત્ર પહેરવાની છૂટ આપે છે તે પાશ્વોપદિષ્ટ ધર્મ માટે જુઓ ઈદભૂઈ અને કેસિ(૧).^{૨૧} કમઠ, ધરણ અને પદ્માવતી સાથેના પાસના સંબંધ માટે વાયકને કલ્પસૂત્ર ઉપરની સમયસુન્દરની ટીકા જોવા ભલામણ કરવામાં આવે છે.^{૨૨}

પાસના જીવનની અત્યંત મહત્વની નીચે જણાવેલી ઘટનાઓ ચન્દ્ર જ્યારે વિસાહા નક્ષત્ર સાથે સંલગ્ન હતો ત્યારે બનેલી — (૧) સ્વર્ગમાંથી ચ્વીને માતાની કૂખમાં પ્રવેશ, (૨) જન્મ, (૩) સંસારત્યાગ, (૪) કેવલજ્ઞાનપ્રાપ્તિ અને (૫) મોક્ષપ્રાપ્તિ.^{૨૩} તેમના નામની બાબતમાં ટીકાકારો કહે છે કે તેમના જન્મ પહેલાં તેમની માતાએ કૃષ્ણ પક્ષમાં અંધારામાં કાળા નાગને સરકતો પોતાની શય્યા પાસે (પાસ-પાર્શ્વ) જોયો હતો તે ઉપરથી તેમનું નામ પાસ પાડવામાં આવ્યું હતું.^{૨૪} સંસ્કૃત ટીકાકારો અનુસાર પ્રસેનજિત્ની પુત્રી પ્રભાવતીને પાસ સાથે પરણાવવામાં આવી હતી.^{૨૫}

જ્યારે જ્યારે મહાવીરે પાસનો ઉલ્લેખ કર્યો છે ત્યારે ત્યારે આદરદર્શક શબ્દોમાં કર્યો છે. તે તેમને ‘અરહા પુરુસાદાણીએ’ (અર્થાત્ પૂજવા અને અનુસરવા યોગ્ય) કહે છે.^{૨૬} અસંખેજ્જે લોए (લોકના અસંખ્યાત પ્રદેશો), અણંતા રાત્તિદિયા (અનન્ત દિવસો અને રાત્રિઓ), સાસए લોए અણાદીए લોए (શાશ્વત અને અનાદિ લોક), ઈત્યાદિ જેવા પાસના ઘણા ઉપદેશો સાથે મહાવીર સંમત હતા એ મતલબના ઉલ્લેખો આપણને મળે છે.^{૨૭}

૧. નન્દિ.ગાથા ૧૯, આવનિ.૩૭૧,
વિશેષા.૧૭૫૯, તીર્થો.૩૩૪,
આવ.પૃ.૪, ૧૯, સમ.૨૪, ૧૫૭,
સ્થા.૪૧૧.

૨. સમ.૧૫૭.

૩. કલ્પ.૧૫૦, સમ.૧૫૭, આવનિ.
૩૮૪-૮૯, તીર્થો. ૪૮૬.

૪. સમ.૯, નિર.૩.૧, આવનિ.૩૮૦,
સ્થા.૬૯, તીર્થો.૩૬૪.

૫. કલ્પ.૧૫૦.

૬. એજન. ૧૫૧.

૭. એજન. ૧૫૨.

૮. એજન. ૧૫૪.

૯. આવનિ.૩૭૭, તીર્થો.૩૫૩.

૧૦. સમ.૩૦, કલ્પ.૧૫૫, આવનિ.

૨૮૯.

૧૧. કલ્પ.૧૫૭,સ્થા.૨૨૯,આવનિ.
૨૨૧-૨૩૨, ૨૮૯, તીર્થો.૩૯૩.

૧૨. સમ.૧૫૭.

૧૩. કલ્પ.૧૫૮-૫૯.

૧૪. એજન.૧૫૯, આવનિ.૨૫૨-૫૪.

૧૫. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૦૭.

૧૬. કલ્પ.૧૬૦-૧૬૬,નિર.૩.૧. સ્થા.

૫૨૦, ૬૧૭, સમ.૮, ૧૬, ૩૮,
૧૦૫, ૧૦૯, ૧૧૩, ૧૧૫, ૧૨૬,

આવચૂ.૧.પૃ.૧૫૯, તીર્થો.૪૫૫,
૪૬૨, આવનિ.૨૫૯, ૨૬૨,આવનિ.

૨૬૮ અનુસાર પાસને દસ ગણધરો
હતા. જુઓ સ્થાઅ.પૃ.૧૪,૪૩૦.

૧૭. કલ્પ.૧૬૮,સમ.૭૦,૧૦૦, આવનિ.

૩૦૫.

૧૮. આવભા.૧૭.

૧૯. એજન.૧૬.

૨૦. જ્ઞાતા.૧૪૮-૧૫૮, નિર.૪.૧,
આવચૂ.૨.૫૨૦૨, આવનિ.

૨૩૪.

૨૧. ઉત્તરા. અધ્યયન ૨૩, ભગ.૨૨૬.
૩૭૮, ઉત્તરાચૂ.૫૨૬૫.

૨૨. કલ્પસ.૫.૧૬૪-૬૫.

૨૩. કલ્પ.૧૪૮, સ્થા.૪૧૧.

૨૪. આવમિ.૧૦૮૮, કલ્પધ.૧૩૩,
કલ્પવિ.૫.૨૦૪.

૨૫. કલ્પધ.૫.૧૩૩, કલ્પવિ.૫.૨૦૪,
કલ્પલ.૫.૧૧૨.

૨૬. ભગ.૨૨૬,૩૭૮, જ્ઞાતા.૧૪૮-૧૫૮

૨૭. ભગ.૨૨૬,૩૭૮, ભગઅ.૫.૨૬૮,
૪૫૫.

૨. પાસ (પાશ) આ અને માસ દેશ એક છે.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

૩. પાસ તિથ્યર પાસ(૧)ના તીર્થમાં થયેલા એક અજૈન ઋષિ જેમને પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા છે.^૧

૧. ઋષિ.૩૧, ઋષિ (સંગ્રહણી)

પાસણયા (પશ્યતા) પણણવણાનું ત્રીસમું પદ(પ્રકરણ).^૧

૧. પ્રજ્ઞા.ગાથા ૭, પ્રજ્ઞામ.૫.૫૨૮.

પાસમિય (પાશમૃગ) જેનું ચૈત્ય સાગેય નગરના ઉત્તરકુરુ(૫) ઉદ્યાનમાં આવેલું હતું તે જકૃમ.^૧

૧. વિપા.૩૪.

પાહુણિઅ અથવા પાહુણિય (પ્રાધુણિક) અઠ્યાસી ગણમાંનો એક.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૭૦, સૂર્ય.૧૦૭, સ્થા.૮૦, જમ્બૂશા.૫.૫૩૪-૩૫, સૂર્યમ.૫.૨૮૫-૮૬,
સ્થાઅ.૫.૭૮-૭૯, તેનું સંસ્કૃત રૂપ 'પ્રાધુનિક' લિપિદોષના કારણે છે.

પિઈ અથવા પિઉ(પિતૃ) મઘા(૨) નક્ષત્રનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૭, ૧૭૧, સૂર્ય.૪૬.

પિઉદત્ત (પિતૃદત્ત) સાવત્થીનો ગૃહસ્થ. તેની પત્નીનું નામ સિરિભદ્રા હતું.^૧

૧. આવનિ.૪૮૦, આવચૂ.૧.૫.૨૮૮, વિશેષા.૧૯૩૪, કલ્પધ.૫.૧૦૬, કલ્પવિ.
૫.૧૬૫.

પિઉસેણકણ્ણ (પિતૃસેનકૃષ્ણ) શિરયાવલિયા(૧)નું નવમું અધ્યયન.^૧

૧. નિર.૧.૧.

૧. પિઉસેણકણ્ણા (પિતૃસેનકૃષ્ણા) અંતગડદસાના આઠમા વર્ગનું નવમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૧૭.

૨. પિઉસોણકણ્ડા ચંપા નગરીના રાજા સેણિઅ(૧)ની પત્ની. તેને મહાવીરે દીક્ષા આપી હતી. તે સોળ વર્ષનું શ્રામણ્ય પાળી ઉગ્ર તપસ્યા પછી મોક્ષ પામી.

૧. અન્ત. ૨૫.

પિંગ (પિજ્ઞ) જેમને પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા છે તે બ્રાહ્મણ ઋષિ. તે તિલ્થયર પાસ(૧)ના તીર્થમાં થઈ ગયા.^૧

૧. ઋષિ.૩૨, ઋષિ(સંગ્રહણી).

પિંગલ (પિજ્ઞલ) આ અને પિંગલઅ(૨) એક છે.^૧

૧. સ્થા.૯૦.

૧. પિંગલઅ (પિજ્ઞલક) મહાવીરના અનુયાયી^૧ શ્રમણ. તે સાવત્થી નગરના હતા. તેમણે લોકના સ્વરૂપ વિશે કેટલાક પ્રશ્નો ખંદઅ(૨) પરિવ્રાજકને પૂછ્યા હતા પણ ખંદઅ ઉત્તર આપી શક્યા ન હતા.^૨

૧. તેમને નિર્ગ્નથ તેમજ શ્રાવક કહેવામાં આવ્યા છે.

૨. ભગ.૯૦-૯૧.

૨. પિંગલઅ અઙ્ઘ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સૂર્ય. ૧૦૭, સ્થા.૯૦, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૪-૩૫, સૂર્યમ.પૃ.૨૯૫-૯૬, સ્થાઅ.પૃ.૭૮-૭૯.

૩. પિંગલઅ પોતાના જ સૂચનનો શિકાર બનનાર પરિવ્રાજક યા મુનિ.^૧

૧. દશયૂ.પૃ.૫૩, સ્થાઅ.પૃ.૨૫૯.

પિંગલા (પિજ્ઞલા) ચક્રવર્ત્તિ બંભદત્ત(૧)ની પત્ની.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ.૩૭૯.

પિંગલાયણ (પિજ્ઞલાયન) કોચ્છ ગોત્રની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા. ૫૫૧.

પિંગાયણ (પિજ્ઞાયન) મધા નક્ષત્રનું ગોત્રનામ.^૧

૧. સૂર્ય. ૫૦, જમ્બૂ. ૧૫૯.

પિંડણિજ્જુત્તિ (પિંડણિનિર્યુક્તિ) દેસવેયાલિયના પાંચમા અધ્યયન ઉપરની ગાથાબદ્ધ ટીકા.^૧ તેનો ઉલ્લેખ દસવેયાલિયયુણ્ણિ, ઉત્તરજ્ઞઘણયુણ્ણિ વગેરેમાં આવે છે.^૨ મલયગિરિ પોતાની તેના ઉપરની ટીકામાં પોતાની ટીકા પહેલાં તેના ઉપર રચાયેલી વધુ પ્રાચીન કેટલીક સંસ્કૃત ટીકાઓનો ઉલ્લેખ કરે છે.^૩

૧. પિંડનિમ.પૃ. ૧.

૨. આયાયૂ.પૃ. ૨૦, ૨૬૨, ૩૨૭, ૬૨૫.

પૃ. ૬૭, ૧૧૨, ૧૭૮, ઉત્તરાયૂ.

પૃ. ૬૭.

નિશીયૂ. ૨.પૃ. ૨૪૯, ૪.પૃ. ૬૭, ૧૯૧,

૨૦૭, ૨૨૦.

૩. પિંડનિમ.પૃ. ૧૭૯.

પિંડેસણા (પિંડેષણા) (૧) દસવેયાલિયનું પાંચમું અધ્યયન^૧ તેમજ (૨) આયારંગના બીજા શ્રુતસ્કન્ધનું પહેલું અધ્યયન.^૨

૧. દશનિ.પૃ.૧૬૧, દશયૂ.પૃ.૧૬૫, દશહ.પૃ.૧૮૦, પિંડનિમ.પૃ.૧.

૨. આચાશી.પૃ.૩૨૧, પિંડનિમ.પૃ.૪.

પિક્ષુર એક અણારિય (અનાર્ય) જાતિના લોકો જે સિંધુ(૧) નદીની પશ્ચિમે વસતા હતા. તેમને ભરહ(૧)ના સેનાપતિ સુસેણ(૧)એ જીત્યા હતા.^૧

૧. જમ્બૂ.૫૨.

પિક્ષ્યાંપા (પૃષ્યાંપા) જ્યાં મહાવીરે પોતાનો ચોથો વર્ષાવાસ ગાળ્યો હતો તે સ્થાન.^૧ આ સ્થાનના રાજા સાલે મહાવીર પાસે દીક્ષા લઈ શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું હતું.^૨ તે યંપાની પશ્ચિમે રાયગિહ તરફ જતા માર્ગ ઉપર આવેલું હતું.^૩

૧. કલ્પ.૧૨૨, આવનિ.૪૭૯, વિશેષા. ૧૮૩૩, કલ્પવિ.પૃ.૧૬૫, ૧૮૮, કલ્પધ.પૃ.૧૨૧.

૨. આવયૂ.૧.પૃ.૩૮૧, ઉત્તરાશા.પૃ.૩૨૧, ૩૨૩, ઉત્તરાક.પૃ.૨૧૫.

૩. શ્રભમ.પૃ.૩૭૭.

પિક્ષ્યાંપા (પૃષ્યાંપા) જુઓ પિક્ષ્યાંપા.^૧

૧. આવયૂ.૧.પૃ.૩૮૧, આવહ.પૃ.૨૮૬, આવમ.પૃ.૨૭૯.

૧. પિક્ષિમાઈઅ (પૃષ્ઠિમાતૃક) અણુતરોવવાઈયદસાના ત્રીજા વર્ગનું સાતમું અધ્યયન.^૧

૧. અનુત.૩.

૨. પિક્ષિમાઈઅ વાણિયગ્ગામની ભદ્રા(૯) સાર્થવાહીનો પુત્ર. તેને મહાવીરે દીક્ષા આપી હતી. મૃત્યુ પછી તે સવ્વક્રસિદ્ધ નામના સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં (વિમાનમાં) દેવ તરીકે જન્મ પામ્યો. ભવિષ્યમાં તે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મોક્ષ પામશે.^૧

૧. અનુત.૬.

પિક્ષ્યાંપા (પૃષ્યાંપા) જુઓ પિક્ષ્યાંપા.^૧

૧. આવનિ.૪૭૯, વિશેષા.૧૮૩૩, ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૨૩.

પિઠર (પિઠર) કંપિલ્લપુર નગરના રાજા. તે રાણી જસવઈ(૧)ના પતિ અને રાજકુમાર ગાગલિના પિતા હતા.^૧

૧. ઉત્તરાશા.પૃ.૩૨૩, ઉત્તરાક.પૃ.૨૧૫, આવયૂ.૧.પૃ.૩૮૧, અપહ.પૃ.૨૮૬.

૧. પિયંગુ (પ્રિયકુ) યંપા નગરીના રાજા મિત્તપ્પભના મન્ત્રી ધમ્મઘોસ(૩)ની પત્ની. તે તે જ નગરીના શેઠ ધણમિત્ત(૧)ના રૂપાળા પુત્ર સુજાત(૨) પ્રત્યે ખૂબ આકર્ષાઈ હતી.^૧

૧. આવયૂ.૨.પૃ.૧૮૭, આવનિ.૧૨૮૭.

૨. પિયંગુ વદ્ધમાણપુરના શેઠ ધણદેવ(૧)ની પત્ની અને અંજૂ(૪)ની માતા હતી.^૧
૧. વિપા.૩૨.

પિયકારિણી (પ્રિયકારિણી) તિત્થયર મહાવીરની માતા તિસલાનું બીજું નામ.^૧
૧. આચા.૨.૧૭૭, કલ્પ.૧૦૮.

પિયગ્ગંથ (પ્રિયગ્ગંથ) આચાર્ય સુદ્ધિય સુપ્પડિબુદ્ધના પાંચ શિષ્યોમાંનો એક.^૧
૧. કલ્પ. (ધેરાવલી).૭, કલ્પવિ.પૂ.૨૬૧-૬૨, કલ્પધ.પૂ.૧૬૮.

પિયચંદ (પ્રિયચન્દ્ર) કણગપુરના રાજા, સુભદ્રા(પ)ના પતિ અને વેસમણ(૨)ના પિતા.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૧. પિયદંસણ (પ્રિયદર્શન) ધાયઈસંડના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧
૧. જીવા.૧૭૪.

૨. પિયદંસણ પાયમું ગેવિજ્જગ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧
૧. સ્થા. ૬૮૫.

૩. પિયદંસણ મંદર(૩) પર્વતનું બીજું નામ.^૧
૧. સમ.૧૬.

પિયદંસણા (પ્રિયદર્શના) મહાવીર અને તેમની પત્ની જસોયાની પુત્રી,^૧ જમાલિ(૧)ની પત્ની^૨ અને જસવઈ(૧)ની માતા.^૩ મહાવીરે તેને દીક્ષા આપી હતી.^૪ તેનું બીજું નામ અણુજ્જા હતું.^૫ પહેલાં પોતાના પતિ તરફની આસક્તિના કારણે તેના સંઘભેદક મતોને તે સ્વીકારતી હતી પરંતુ પછીથી તે મહાવીરના સંઘમાં પુનઃ પ્રવેશી.^૬ એક વાર તેણે સાવત્થીમાં કુંભાર ઢંકના ઘરમાં વાસ કર્યો હતો.^૭

૧. આવભા.૮૦, કલ્પ.૧૦૮, આચા.

૨. ૧૭૭, આવચૂ.૧.પૂ.૨૪૫,

૪૧૬, ઉત્તરાક.પૂ.૧૦૧.

૨. આવચૂ.૧.પૂ.૪૧૬.

૩. એજન.પૂ.૨૪૫

૪. એજન.પૂ.૪૧૬.

૫. આચા.૨.૧૭૭.

૬. વિશેષા.૨૮૨૫, ૨૮૩૨.

૭. આવચૂ.૧.પૂ.૪૧૮.

પિયદરિસણ (પ્રિયદર્શન) જુઓ પિયદંસણ.^૧

૧. સ્થા. ૬૮૫.

૧. પિયમિત (પ્રિયમિત્ર) મહાવીરનો પૂર્વભવ. અવરવિદેહ(૧) ક્ષેત્રમાં આવેલા મૂયા નગરના રાજા ધણંજય(૨) અને રાણી ધારિણી(૮)ના પુત્ર તે હતા. તે પોતાના સમયના ચક્કવટ્ટિ હતા. તેમણે પુટ્ટિલ(૧) પાસે દીક્ષા લીધી હતી.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૨૩૫, આવન.૪૨૫, ૪૪૯-૪૫૦, આવમ.૫.૨૫૧-૫૨, વિશેષા. ૧૭૮૮, ૧૮૧૫, કલ્પવિ.૫.૪૧, ૪૪, કલ્પધ.૫.૩૬, તીર્થો.૬૦૫.

૨. પિયમિત્ત છઠ્ઠા વાસુદેવ(૧) પુરિસપુંડરીઅનો પૂર્વભવ. તેમના ગુરુ હતા આચાર્ય ગંગદત્ત(૧). કાર્યદીમાં તેમણે નિદાન (તીવ્ર ઈચ્છા) કર્યું અને તેનું કારણ હતું તેમની પોતાની પત્નીમાં તેમની અત્યંત આસક્તિ.^૧

૧. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૯.

પિયસેણ (પ્રિયસેન) ઉજ્જિયઅ(૨)નો ઉત્તરભવ. તે ઈંદ્રપુરની ગણિકાનો પુત્ર હતો. તેને બાળપણમાં નપુંસક યા વંધ્ય બનાવી દેવામાં આવેલો.^૧

૧. વિપા.૧૪.

પિયા (પ્રિયા) રાયગિહના શેઠ સુદંસણ(૧)ની પત્ની અને ભૂયા(૧)ની માતા.^૧

૧. નિર.૪.૧, સ્થાઅ.૫.૫૧૨.

પિસાય (પિશાય) વાણમંતર દેવોનો એક વર્ગ. રચણપ્પભા(૨) નરકભૂમિના રચણ કાણડના ઉપરના ભાગના સો યોજન અને નીચેના ભાગના સો યોજન છોડી તે કાણડના બાકીના ભાગમાં તેઓ વસે છે.^૧ તેમના બે ઈન્દ્રો કાલ(૪) અને મહાકાલ(૯) છે.^૨

૧. પ્રજ્ઞા.૪૭-૪૮, પ્રશ્ન.૧૫

૨. પ્રજ્ઞા.૪૮, ભગ.૧૬૯.

પિહુંડ એક નગર. ચંપા નગરનો મહાવીરનો ઉપાસક શેઠ પાલિય વેપાર કરવા વહાણમાં ત્યાં ગયો હતો. ત્યાં તે શ્રેષ્ઠીની પુત્રીને પરણ્યો અને પછી ઘરે પાછો આવ્યો.^૧ તેની એકતા ખારવેલના શિલાલેખમાં ઉલ્લેખ પામેલા પિથુડ અથવા પિથુડગ સાથે કરવામાં આવી છે, જે પિથુડ યા પિથુડગ નાગવતી નદીના પ્રવાહ તરફ ચિકકોલે (Chicakole) અને કલિંગપટમ્ (Kalingpatam)ના અંદરના ભાગમાં આવેલું છે.^૨

૧. ઉત્તરા.૨૧.૨,૩

૨. લાઈ.૫.૩૨૨.

પીઈગમ (પ્રીતિગમ) મહાસુક્ક(૧) સ્વર્ગીય ક્ષેત્રના ઈન્દ્રના યાત્રા માટેના પીઈમણ વિમાનના વ્યવસ્થાપક દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૮, આવચૂ.૧.૫.૧૪૫.

પીઈધમ્મિય (પ્રીતિધાર્મિક) ચારણગણ(૨)ની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. કલ્પ.૫.૨૫૯.

પીઈવદ્ધણ (પ્રીતિવર્ધન) કાર્તિકમહિનાનું અસામાન્ય નામ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૫૩.

પીઠ (પીઠ) પુંડરીગિણી(૧) નગરીના રાજા વઈરસેણ(૧)નો પુત્ર. તેનો મોટો ભાઈ

વર્ષરણાભ (ઉસભ(૧)નો પૂર્વભવ) આ ક્ષેત્રનો ચક્કવહિ હતો.^૧

૧. આવચૂ. ૧.પૃ.૧૩૩, ૧૮૦, આવનિ. ૧૭૬.

પીઠર (પીઠર) જુઓ પિઠર.^૧

૧. આવચૂ. ૧.પૃ.૩૮૧.

પીતિમણ (પ્રીતિમનસ્) મહાસુક્ક(૧) સ્વર્ગીય ક્ષેત્રના ઈન્દ્રનું યાત્રા માટેનું વિમાન. પીઠગમ તેનો વ્યવસ્થાપક દેવ છે.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૪, જમ્બૂ. ૧૧૮.

પુંખ (પુદ્ગ) કંબુ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૨.

૧ પુંડ (પુણ્ડ) કંબુ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૨.

૨. પુંડ સક્ક(૩)ના લોગપાલ વરુણ(૧)ના તાબામાં જે દેવો છે તે દેવોનો એક પ્રકાર.^૧

૧. ભગ. ૧૬૭.

૩. પુંડ જેની રાજધાની સયદુવાર હતી તે જનપદ.^૧ કણ્ઠ(૧)નો આત્મા અમમ(૨) તીર્થંકર તરીકે અહીં જન્મ લેશે.^૨ એક સ્થાને કહેવામાં આવ્યું છે કે તે વેયડ્ઠ (૨) પર્વતની તળેટીમાં આવેલું છે,^૩ જ્યારે બીજા સ્થાને એવો ઉલ્લેખ છે કે તે વિંઝગિરિની તળેટીમાં આવેલું છે.^૪ કદાચ આ તે જ પુણ્ડ છે જેની એકતા તે પ્રદેશ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે જેમાં સમાવિષ્ટ છે વર્તમાન સંતાલપરગણા અને બીરભૂમ જિલ્લાઓ તથા હઝારી બાગ જિલ્લાનો પૂર્વભાગ.^૫

૧. ભગ. ૫૫૯, સ્થા. ૬૯૩.

૨. અન્ત. ૯.

૩. તીર્થો. ૧૦૧૭, સ્થા. ૬૯૩.

૪. ભગ. ૫૫૯.

૫. જિઓમ. પૃ. ૧૦૯.

પુંડરિઅ (પુણ્ડરીક) જુઓ પુંડરીય(૪).^૧

૧. આવ. પૃ. ૨૭, મર. ૬૩૭, આવહ. પૃ. ૭૦૧.

પુંડરિગિણી (પુણ્ણરીકિની) જુઓ પુંડરીગિણી.^૧

૧. તીર્થો. ૧૫૯, આવમ. પૃ. ૧૫૯, આવચૂ. ૧.પૃ. ૧૮૦, વિશેષા. ૧૫૯૦.

પુંડરીઆ (પુણ્ણરીકા) રુચગ(૧) પર્વતના ઉત્તર ભાગમાં આવેલા શિખર સવ્વરયણ(૨) ઉપર વસતી એક મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૪, તીર્થો. ૧૫૯, સ્થા. ૬૪૩.

પુંડરીગ (પુણ્ણરીક) જુઓ પુંડરીય(૫).^૧

૧. જીવા.૧૮૧.

૧. પુંડરીગિણી (પુણ્ડરીકિણી) મહાવિદેહના પુક્રખલાવર્ઠ(૧) પ્રદેશ (વિજય(૨૩))ની રાજધાની.^૧ તે બાર યોજન લાંબી અને નવ યોજન પહોળી છે. આ નગરની ઉત્તરપૂર્વમાં હાલિણિવણ ઉદ્યાન આવેલું છે.^૨ અહીં રાજા મહાપઉમ(૭) રાજ કરતા હતા. તેમને પઉમાવતી(૩) નામની રાણી હતી. તેમને બે પુત્રો હતા— પુંડરીય(૪) અને કંડરીય(૧)^૩ તિલ્થંકર જુગબાહુ(૨) આ નગરમાં આવ્યા હતા. રાજકુમાર વિજયકુમારે તેમને ભિક્ષા આપી હતી.^૪ ઉસહ(૧) તેમના એક પૂર્વભવમાં વર્ઠરસેણ(૧)ના પુત્ર^૫ ચક્કવટ્ટિ વર્ઠરણાભ^૬ તરીકે આ નગરમાં જન્મ્યા હતા. વર્ઠરસેણ(૨) પણ અહીં રાજ કરતા હતા.^૭

૧. જમ્બૂ.૮૫, આવચૂ.૧.૫.૧૩૩,
૩૮૪. જ્ઞાતા.૧૪૧.

૨. જ્ઞાતા.૧૪૧, આવચૂ.૧.૫.૩૮૪.

૩. જ્ઞાતા.૧૪૧, ઉત્તરાશા.૫.૩૨૬,
આવચૂ.૧.૫.૩૮૪, ૫૦૧.

૪. વિપા.૩૪.

૫. આવચૂ.૧.૫.૧૮૦, કલ્પવિ.૫.૨૪૦,
આવહ.૫.૧૧૭.

૬. આવનિ.૧૭૫, વિશેષા.૧૫૮૦.

૭. આવચૂ.૧.૫.૧૭૨.

૨. પુંડરીગિણી આ અને પુંડરીઆ એક છે.

૧. તીર્થો. ૧૫૮.

૧. પુંડરીય (પુણ્ડરીક) સહસ્સારકપ્પમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન (વિમાન) જે પઉમ(૩) સમાન છે.^૧

૧. સમ.૧૮.

૨. પુંડરીય સાએયના રાજા. પોતાના નાના ભાઈ કંડરીય(૨)ની પત્ની જસભદાને વશ કરવા તેણે કંડરીયને મારી નાખ્યો, પરંતુ જસભદા છટકીને સાવત્થી ભાગી ગઈ અને શ્રમણી બની ગઈ. તે વખતે પુંડરીયનો મન્ત્રી જયસંધ હતો.^૧

૧. આવચૂ.૨.૫.૧૮૧-૮૨, આવનિ.૧૨૮૩-૮૪.

૩. પુંડરીય(૧) છાયાધમ્મકહાના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધનું ઓગણીસમું અધ્યયન^૧ તેમજ(૨) સૂયગડનું સાતમું અધ્યયન.^૨

૧. જ્ઞાતા.૫, આવચૂ.૧.૫.૩૮૪, સમ.૧૮.

૨. સમ.૨૩, વ્યવભા.૨.૧૫૮, વ્યવમ.૪.૫.૩૭, સ્થાઅ.૫.૨૫૬, સૂત્રચૂ.૫.૧૦૮.

૪. પુંડરીય જંબુદીવમાં મહાવિદેહના પુક્રખલાવર્ઠ(૧)માં આવેલી પુંડરીગિણી(૧)નો રાજા પહાપઉમ(૭) અને તેમની રાણી પઉમાવતી(૧)નો પુત્ર. તે શ્રાવક બની ગયો જ્યારે તેનો નાનો ભાઈ કંડરીય(૧) શ્રમણ બન્યો. કંડરીય શ્રમણાચારના નિયમોનું પાલન ન કરી શક્યો અને ક્રમશઃ જગતના વિષયો પ્રતિ તેની આસક્તિ વધતી ચાલી.

એટલે પુંડરીયે રાજ કંડરીયને સોંપી દીધું અને તેના ભાઈ પાસેથી શ્રમણનાં ઉપકરણો લઈ પોતે શ્રમણ બની ગયો. શ્રમણજીવનમાં પુંડરીય ઘણા રોગોથી પીડાતા હતા પણ તે શ્રમણાચારના નિયમોના પાલનમાં અડગ અને ચુસ્ત રહ્યા. મૃત્યુ પછી તે સવ્વટ્સિદ્ધ સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં (વિમાનમાં) દેવ તરીકે જન્મ્યા. કાળક્રમે તે મોક્ષ પામશે.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૪૧-૧૪૬, આવચૂ.૧.પૃ.૩૮૪-૮૯, આવ.પૃ.૨૭, મર.૬૩૭, ઉત્તરાક. પૃ. ૨૧૬-૧૭, આચાચૂ.પૃ.૫૮, આચાશી.પૃ.૧૧૧.

૫. પુંડરીય પુફ્ખરવરદીવના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જીવા.૧૭૬, ૧૮૧, સ્થા.૭૬૪.

૬. પુંડરીય જ્યાં થાવચ્યાપુત્રે સલ્લેખના કરી હતી તે પર્વત.^૧ તેની એકતા સેતુંજય સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. જ્ઞાતા.૫૫, ૫૬, ૨. જ્ઞાતાઅ.પૃ.૧૧૧.

૭. પુંડરીય જંબુદીવના સિહરિ(૧) પર્વત ઉપર આવેલું સરોવર. સુવણ્ણકૂલા, રત્ના અને રતાવર્ણ નદીઓ અનુક્રમે તેની દક્ષિણ, પૂર્વ અને પશ્ચિમ બાજુએથી નીકળે છે.^૧ સરોવરની લંબાઈ એક હજાર યોજન છે.^૨ તે લચ્છી(૧) દેવીનું વાસસ્થાન છે.^૩ અભિષેકવિધિ માટે દેવો તેનું પાણી લઈ જાય છે.^૪

૧. જમ્બૂ.૧૧૧, સ્થા.૧૯૭, ૫૨૨, ૩. સમઅ.પૃ.૧૦૫.
જીવામ.પૃ.૨૪૪. ૪. જીવા.૧૪૧.
૨. સમ.૧૧૩.

૮. પુંડરીય ખીરવર દ્વીપના અધિષ્ઠાતા બે દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જીવા.૧૮૧.

૯. પુંડરીય જુઓ પોંડરીઅ.

પુંડરીયગુમ્મ (પુણ્ડરીકગુલ્મ) સહસ્સારકપ્પનું એક વાસસ્થાન (વિમાન) જે પઉમ(૨) સમાન છે.^૧

૧. સમ.૧૮.

પુફ્ખરદંત (પુષ્કરદન્ત) ખીરવર દ્વીપના અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જીવા.૧૮૧.

પુફ્ખરદ્ધ (પુષ્કરાર્ધ) આ અને પુફ્ખરવરદીવદ્ધ એક છે.^૧

૧. સૂર્ય.૨૯.

પુફ્ખરવર (પુષ્કરવર) કાલોય સમુદ્રને ઘેરી વેળેલો વલયાકાર દ્વીપ. વલયના બધાં બિંદુઓએ તેની પહોળાઈ એકસરખી સોળ લાખ યોજન છે. તેનો પરિઘ ૧૯૨૮૯૮૯૪ યોજન છે. તેને ૧૪૪ સૂર્યો, ૧૪૪ ચન્દ્રો, ૪૦૩૨ નક્ષત્રો, ૧૨૬૭૨

ગ્રહો, અને ૯૬૪૪૪૦૦ કોટાકોટિ તારાઓ છે. તે વર્તુળાકાર માણુસુતર પર્વતથી બે અર્ધા ભાગમાં વહેંચાઈ ગયો છે.^૧ આ બે અર્ધાભાગો અભિંતરપુક્રખરદ્ધ અને બાહિરપુક્રખરદ્ધ તરીકે જાણીતા છે. તે પુક્રખરોથી (કમળોથી) ભરપૂર છે તેથી તેને પુક્રખરવર કહેવામાં આવે છે. પઉમ(૨) અને પુંડરીય(૫) તેના અધિષ્ઠાતા દેવો છે.^૨ પુક્રખરવરના બે અર્ધા ભાગોમાંનો પ્રત્યેક ભાગ પહોળાઈમાં આઠ લાખ યોજન છે. અંદરની બાજુના અર્ધા ભાગનો પરિઘ ૧૪૨૩૦૨૪૯ યોજન છે. તેને અડધી સંખ્યાના સૂર્યો, ચન્દ્રો વગેરે છે.^૩

પુક્રખરવર દ્વીપની પીઠિકા બે ગવ્યૂતિ ઊંચી છે. દ્વીપના અંદરની બાજુના અર્ધા ભાગના પૂર્વ તરફના ખંડમાં ભરહ(૨), એરવય(૧) વગેરે ક્ષેત્રો આવેલાં છે. તેમાં કૂડસામલિ અને પઉમનાં બે મોટાં વૃક્ષો આવેલાં છે. આ બે વૃક્ષો ગરુલ અને વેણુદેવનાં વાસસ્થાનો છે. આવાં જ ક્ષેત્રો અંદરની બાજુના અર્ધા ભાગના પશ્ચિમ તરફના ખંડમાં પણ આવેલાં છે. તેમાં કૂડસામલિ અને મહાપઉમનાં વૃક્ષો આવેલાં છે અને દેવો ગરુલ તથા વેણુદેવ છે. આમ ધાયઈસંડની જેમ પુક્રખરવર દ્વીપના અંદરની બાજુના અર્ધા ભાગમાં બે ભરહ, બે એરવય, વગેરે, બે મંદર(૩), બે મંદરચૂલિયા વગેરે છે.^૪

૧. સૂર્ય. ૧૦૦, જીવા. ૧૭૬. દ્વીપના
પરિઘ અંગેનો જે પાઠ સુરિયપણ્ણત્તિમાં
મળે છે તે ખોટો છે. જુઓ દેવે. ૧૧૮-
૨૦, અનુહ. પૂ. ૯૦, ભગ. ૩૬૩.

૨. જીવા. ૧૭૬.

૩. સ્થા. ૬૩૨, સૂર્ય. ૨૯, ૧૦૦, જીવા. ૧૭૬,
ભગ. ૩૬૩, સમ. ૭૨, દેવે. ૧૨૧-૨૩.

૪. સ્થા. ૯૩.

પુક્રખરવરદીવ (પુક્રખરવરદ્વીપ) જુઓ પુક્રખરવર.^૧

૧. જીવા. ૧૭૬, સૂર્ય. ૧૦૧.

પુક્રખરવરદીવડ્ઢ (પુક્રખરવરદ્વીપાર્ધ) પુક્રખરવર દ્વીપનો આભ્યંતર અર્ધોભાગ. પુક્રખરવરદીવડ્ઢના પૂર્વ ખંડને અને પશ્ચિમ ખંડને પોતપોતનાં ક્ષેત્રો, ઉપક્ષેત્રો, પર્વતો નદીઓ વગેરે છે.^૧

૧. સ્થા. ૫૨૨, ૫૫૫, ૬૪૧, ૭૨૧, ૭૬૮.

પુક્રખરસારિયા (પુક્રખરસારિકા) અઢાર બંભી (૨) લિપિઓમાંની એક.^૧ તેનો ખરસાવિયા તરીકે પણ ઉલ્લેખ છે.^૨

૧. પ્રજ્ઞા. ૩૭.

૨. સમ. ૧૮.

પુક્રખરોદ (પુક્રરોદ) પુક્રખરવરદીવને ઘેરી રહેલો વલયાકાર સમુદ્ર. તેનો વિસ્તાર અને પરિઘ સંખ્યાત હજાર યોજન છે.^૧ તેના પાણીને રસોદય કહેવામાં આવે છે, તે શુદ્ધ, સ્વાસ્થ્યવર્ધક, સ્ફટિક જેવું સ્વચ્છ છે.^૨ આ સમુદ્રને ઘેરીને વરુણવર દ્વીપ આવેલો

છે.^૩ તેને સંખ્યાત ચન્દ્રો અને કોટાકોટિ તારાઓ વગેરે છે.^૪

૧. સૂર્ય. ૧૦૧, જીવા. ૧૮૦, સ્થા. ૫૫૫, અનુહ. પૃ. ૮૦.
૨. જીવા. ૧૮૦, પ્રજ્ઞા. ૧૬, પ્રજ્ઞામ. પૃ. ૨૮.
૩. જીવા. ૧૮૦.

૪. જીવા. ૧૮૦, ૧૬૬, ૧૪૧, વિશેષા. ૩૪૫. ભગવતીસૂત્ર (૩૬૩)માં પાઠ 'પુક્રખરદ્વે સમુદે' છે.

૧. પુક્રખલ (પુષ્કલ) કદાચ આ અને પક્કણ એક છે.^૧

૧. ભગ. ૩૮૦.

૨. પુક્રખલ પુક્રખલાવત વિજય(૨૩)નો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૮૫.

પુક્રખલવટ્ટમ (પુષ્કરવર્તક) અથવા પુક્રખલસંવટ્ટમ (પુષ્કરસંવર્તક) એવું વાદળ કે જે એક વાર વરસે તો દસ હજાર વર્ષ સુધી પાક ઊગ્યા કરે.^૧ ઉત્સાપ્પિણી કાલચક્રના બીજા અરની શરૂઆતમાં આ વાદળ વરસે છે.^૨

૧. સ્થા. ૩૪૭, તીર્થો. ૮૮૦.

૨. ભગ. ૨૧૪, જમ્બૂ. ૩૮, અનુહ. પૃ. ૧૬૨.

૧. પુક્રખલાવઈ (પુષ્કલાવતી) મહાવિદેહના ઉપક્ષેત્ર પુવ્વવિદેહમાં આવેલો એક વિજય(૨૩) અર્થાત્ પ્રદેશ.^૧ તે ણીલવંત પર્વતની દક્ષિણે, સીઆ નદીની ઉત્તરે, એગસેલ(૨) પર્વતની પૂર્વે અને સીઆમુહ વનના ઉત્તર ભાગની પશ્ચિમે આવેલો છે. તેની ઉત્તર-દક્ષિણ લંબાઈ કચ્છ(૧) પ્રદેશની લંબાઈ જેટલી છે. તેની રાજધાની પુંડરીગિણી(૧) છે.^૨ પુક્રખલાવઈ(૩) દેવ આ પ્રદેશનો અધિષ્ઠાતા છે.^૩ તિલ્થંકર વઈરસેણ (૧) અને ચક્કવટ્ટિવઈરણાભ અહીં જન્મ્યા હતા.^૪ ચક્કવટ્ટિવઈરસેણ(૨) પણ અહીંના હતા.^૫

૧. જમ્બૂ. ૮૫, જ્ઞાતા. ૧૪૧, આવચૂ.

૧. પૃ. ૧૩૩, સ્થા. ૬૩૭.

૨. જમ્બૂ. ૮૫, આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૮૪, ૫૦૧, ઉત્તરાશા. પૃ. ૩૨૬.

૩. જમ્બૂ. ૮૫.

૪. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૩૩.

૫. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૭૨.

૨. પુક્રખલાવઈ પાંચ સો યોજનની ઊંચાઈવાળું એગસેલ(૨) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ. ૮૫.

૩. પુક્રખલાવઈ પુક્રખલાવઈ(૧) પ્રદેશનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૮૫.

પુક્રખલાવતી જુઓ પુક્રખલાવઈ.^૧

૧. સ્થા. ૬૩૭, આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૭૨.

૧. પુક્રખલાવત (પુષ્કલાવત) ણીલવંત(૧) પર્વતની દક્ષિણે, સીયા(૧) નદીની ઉત્તરે,

પંકાવઈ(૬)ની પૂર્વે અને એગસેલ(૨)ની પશ્ચિમે મહાવિદેહમાં આવેલો પ્રદેશ. તે કચ્છ(૧) વિજય સમાન છે. તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ પુક્ખલ(૨) છે. આ પ્રદેશની રાજધાની ઓસહિ છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૫, સ્થા.૬૩૭.

૨. પુક્ખલાવત્ત પાંચ સો યોજનની ઊંચાઈવાળું એગસેલ(૨) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૫.

પુચ્છાર (પુચ્છકાર) ચામર આદિ બનાવનારાઓનું ઔદ્યોગિક ધંધાદારી આર્ય મંડળ.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

પુટ્ટસાલ (પોટ્ટશાલ) જુઓ પોટ્ટસાલ.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૧૬૮.

૧. પુટ્ટિલ જે તિત્થયર મહાવીરનો પૂર્વભવ હતો તે ચક્કવટ્ટિ પિયમિત્ત(૧)ને દીક્ષા આપનાર આચાર્ય.^૧

૧. આવનિ.૪૫૦, વિશેષા, ૧૮૧૬, આવચૂ.૧.પૃ.૨૩૫, કલ્પવિ.પૃ.૪૪.

૨. પુટ્ટિલ જે આચાર્ય પાસે રાજકુમાર ઇંદણે - જે તિત્થયર મહાવીરનો એક પૂર્વભવ હતો - દીક્ષા લીધી હતી તે આચાર્ય.^૧

૧. આવનિ.૪૫૧, વિશેષા.૧૮૧૭, આવચૂ.૧.પૃ.૨૩૫.

૩. પુટ્ટિલ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના ચોથા ભાવી તિત્થંકર સયંપભ(૩)નો પૂર્વભવ. તે મહાવીરના સંઘમાં શ્રમણ હતા.^૧

૧. સમ.૧૫૮, સ્થા.૬૮૨, સ્થાઅ.પૃ.૪૫૬.

પુટ્ટિલા જુઓ પોટ્ટિલા.^૧

૧. સૂત્રચૂ.પૃ.૨૮, ઋષિ.૧૦.

૧. પુટ્ટિલ (પ્રોહિલ) અણુતરોવવાઈયદસાના ત્રીજા વર્ગનું નવમું અધ્યયન.^૧

૧. અનુત્ત.૩.

૨. પુટ્ટિલ હત્થિણાપુરની ભદ્રા(૧૦) સાર્થવાહીનો પુત્ર. તેણે મહાવીર પાસે શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું હતું અને મૃત્યુ પછી સવ્વક્રસિદ્ધ સ્વર્ગમાં તે દેવ થયો હતો. તે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પામશે.^૧ તે પોટ્ટિલ(૫) તરીકે પણ જાણીતો હતો.^૨

૧. અનુત્ત.૬.

૨. સ્થાઅ.પૃ.૪૫૬.

૧. પુઠ્ઠવી (પૃથિવી) ઈસાહિંદના ચાર લોગપાલોમાંના દરેકને ચાર ચાર મુખ્ય પત્નીઓ છે જેમાંની એકનું આ નામ છે.^૧

૧. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૨૧૩.

૨. પુઢવી વિયાહપણ્ણત્તિના (૧) પહેલા શતકનો પાંચમો ઉદ્દેશક^૧, (૨) છઠ્ઠા શતકનો આઠમો ઉદ્દેશક,^૨ (૩) બારમા શતકનો ત્રીજો ઉદ્દેશક^૩, (૪)-(૫) તેરમા શતકનો પહેલો તેમજ ચોથો ઉદ્દેશક^૪, (૬)-(૭) સત્તરમા શતકનો ઉઠ્ઠો તેમજ સાતમો ઉદ્દેશક^૫ અને (૮) ઓગણીસમા શતકનો ત્રીજો ઉદ્દેશક.^૬

૧. ભગ.૩.

૨. એજન.૨૨૯.

૩. એજન.૪૩૭.

૪. એજન.૪૭૦.

૫. એજન.૫૯૦.

૬. એજન.૬૪૮.

૩. પુઢવી જુઓ પુહઈ.^૧

૧. સ્થા.૬૪૩.

પુઢવીવડેસઅ (પૃથિવ્યવતંસક) રોહીડઅ નગરમાં આવેલું ઉદ્યાન. તેમાં જક્ષ્મ ધરણ(પ)નું ચૈત્ય આવેલું હતું.^૧

૧. વિપા.૩૦.

પુઢવીસિરી (પૃથ્વીશ્રી) ઈદપુરની ગણિકા. તે અંજૂસિરી(૪)નો પૂર્વભવ હતી.^૧

૧. વિપા.૩૨, સ્થાઅ.પૃ.૫૦૮.

પુણણંદ (પૂર્ણનન્દ) આ અને પુણણંદ એક છે.^૧

૧. આવનિ.૩૨૮.

૧. પુણવ્વસુ (પુનર્વસુ) અઠાવીસ ણક્રખત(૧)માંનું એક. તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ અઈઈ છે. વાસિક્ક તેનું ગોત્રનામ છે.^૧

૧. સ્થા.૨૦, જમ્બૂ.૧૫૫-૧૬૧, સૂર્ય.૩૬થી, ૫૦, સમ.૫.

૨. પુણવ્વસુ દસમા તિત્થંકર સીયલને પ્રથમ ભિક્ષા આપનારો રિક્કપુર નગરનો ગૃહસ્થ.^૧

૧. સમ.૧૫૭, આવનિ.૩૨૪, ૩૨૮, આવમ.પૃ.૨૨૭.

૩. પુણવ્વસુ આઠમા વાસુદેવ(૧) ણારાયણ (૧)નો પૂર્વભવ. તેના ગુરુ હતા આચાર્ય સમુદ્ધ(૨). તેણે મિહિલાપુરીમાં નિદાન (તીવ્ર ઈચ્છા, સંકલ્પ) કર્યું અને તેનું કારણ હતું બીજાઓની ચમત્કારી શક્તિ (પરઈડ્ઢિ).^૧

૧. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૫.

૧. પુણ (પૂર્ણ) પુષ્કિયાનું પાંચમું અધ્યયન.^૧

૧. નિર.૩.૧.

૨. પુણ પખવાડિયાનો પાંચમો, દસમો તેમ જ પંદરમો દિવસ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૪૯.

૩. પુણ્ણ દક્ષિણના દીવકુમાર દેવોનો ઈન્દ્ર.^૧ તેને છ મુખ્ય પત્નીઓ છે, તેમનાં નામ અને ધરણ(૧)ની છ મુખ્ય પત્નીઓનાં નામ એકસરખાં છે.^૨

૧. ભગ.૧૬૯.

૨. એજન.૪૦૬, સ્થા.૫૦૮.

૪. પુણ્ણ મહાવિદેહના કચ્છ(૧) પ્રદેશમાં આવેલા વેયડ્ઢ(૧) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૩, સ્થા.૬૮૯.

૫. પુણ્ણ આ અને પુણ્ણભદ્ર એક છે.

૧. સ્થા.૬૮૯, જીવા.૧૮૨.

પુણ્ણકલસ (પૂર્ણકલશ) તિત્થયર મહાવીરના મુખને અપશુકનિયાળ માનતા બે ચોરો. તે બે ચોરોએ પોતાની તલવારથી મહાવીર ઉપર આક્રમણ કર્યું પણ સક્ક(૩)એ તેમને મારી નાખ્યા અને મહાવીરને બચાવ્યા.^૧ અનાર્ય લોકોના લાઢ દેશમાં આવેલા એક ગામ તરીકે પણ પુણ્ણકલસનો ઉલ્લેખ આવે છે. તે ગામના બે ચોરોએ મહાવીર ઉપર હુમલો કર્યો પણ સિદ્ધત્થ(૮) દેવ વચ્ચે આવ્યા અને તેમણે બે ચોરોને હણી નાખ્યા.^૨

૧. આવનિ.૪૮૩, (દીપિકા) પૃ.૧૦૦.

૨. આવચૂ.૧.પૃ.૨૯૦, કલ્પવિ.પૃ.૧૬૬, આવમ.પૃ.૨૮૧.

પુણ્ણઘોસ (પૂર્ણઘોષ) એરવચ(૧) ક્ષેત્રના દસમા ભાવી તિત્થંકર. તિત્થોગાલી તેમનો ઉલ્લેખ બીજા તિત્થંકર તરીકે અને દઢકેઉનો ઉલ્લેખ દસમા તિત્થંકર તરીકે કરે છે.^૧

૧. સમ.૧૫૯, તીર્થો.૧૧૧૭-૧૧૧૮.

પુણ્ણણંદ (પૂર્ણનન્દ) આ અને ણંદ(૪) એક છે.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

પુણ્ણપત્તિઆ (પૂર્ણપત્રિકા) ઉદેહગણ(૨)ની એક શાખા.^૧

૧. કલ્પ.પૃ.૨૫૯.

૧. પુણ્ણભદ્ર (પૂર્ણભદ્ર) અંતગડદસાના છઠ્ઠા વર્ગનું અગિયારમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૧૨.

૨. પુણ્ણભદ્ર તિત્થયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લેનાર અને વિપુલ પર્વત ઉપર મોક્ષે જનાર વાણિયગામનો શેઠ.^૧

૧. અન્ત.૧૪.

૩. પુણ્ણભદ્ર સંભૂઈવિજય(૪)ના શિષ્યોમાંનો એક શિષ્ય.^૧

૧. કલ્પ.પૃ.૨૫૬.

૪. પુણ્ણભદ્ર ચંપા નગરીની ઉત્તરપૂર્વમાં આવેલું ચૈત્ય.^૧ ત્યાં પાસ(૧)^૨, મહાવીર^૩ અને સુહમ્મ(૧) તથા જંબૂ(૧)^૪ આવ્યા હતા. તે તે જ નામના જંબૂનું ચૈત્ય હતું.^૫

૧. ઔપ. ૨, જ્ઞાતા. ૭૯, ૯૧, ૧૦૫,
૧૫૨, વિપા. ૩૪.
૨. જ્ઞાતા. ૧૫૨.

૩. જ્ઞાતા. ૧૭૬, અન્ત. ૧૭-૨૬, દશા. ૯. ૧.
૪. ઉપા. ૨, નિર. ૧. ૧, પ્રશ્નઅ. પૃ. ૧. જ્ઞાતા. ૨.
૫. વિપા. ૩૪.

પ. પુણ્ણભદ્ર જકૂખ દેવોના બે ઈન્દ્રોમાંનો એક.^૧ જ્યારે તિત્થયર મહાવીર ચાર મહિના ચંપા નગરીમાં હતા ત્યારે તે દરરોજ રાતે તેમની પૂજા કરતો હતો.^૨ તે લોગપાલ વેસમણ(૯)ના આધિપત્ય નીચે છે.^૩ તે સયદુવારના મહાપઉમ(૯) અને (૧૦)ની સેનાનો નિર્વાહ કરશે.^૪ તેની મુખ્ય પત્નીઓ ચાર છે — પુણ્ણા(૧), ઉત્તમા(૨), તારયા અને બહુપુત્તિયા(૧).^૫

૧. ભગ. ૧૬૯, કલ્પધ. પૃ. ૧૧૦, પ્રજ્ઞા.
૪૮, નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૨૨૪.
૨. આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૨૦.

૩. ભગ. ૧૬૯.
૪. ભગ. ૫૫૪, ૫૫૯, સ્થા. ૬૯૩.
૫. ભગ. ૪૦૬, સ્થા. ૨૭૩, જ્ઞાતા. ૧૫૩.

દ. પુણ્ણભદ્ર ભરહ(૨)માં આવેલા વેયડ્ઢ(૨) પર્વતનું શિખર. તે સુવર્ણનું છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૨.

૭. પુણ્ણભદ્ર મહાવિદેહમાં આવેલા માલવંત પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ. ૯૧, સ્થા. ૬૮૯.

૮. પુણ્ણભદ્ર પુણ્ણભદ્ર(દ) શિખરના અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૪.

૯. પુણ્ણભદ્ર સોહમ્મ(૧) સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાં આવેલા પુણ્ણભદ્ર(૧૦) સ્વર્ગીય વાસસ્થાનનો દેવ. તેણે તિત્થયર મહાવીર સમક્ષ બત્રીસ પ્રકારનાં નાટકો ભજવ્યાં હતાં. તેના પૂર્વભવમાં તે મણિવર્ષયા નગરીમાં આ જ નામ ધરાવતો શેઠ હતો. તે શ્રમણ બન્યો હતો અને શ્રામણ્ય પાળ્યું હતું. ભવિષ્યમાં તે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પામશે.^૧

૧. નિર. ૩. ૫.

૧૦. પુણ્ણભદ્ર સોહમ્મ(૧) સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. નિર. ૩. ૫.

૧૧. પુણ્ણભદ્ર ખોદોદ સમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જ્ઞા. ૧૮૨.

પુણ્ણભદ્રકૂડ (પૂર્ણભદ્રકૂટ) આ અને પુણ્ણભદ્ર(દ) એક છે.

૧. જમ્બૂ. ૧૨.

પુણ્ણરકૂખ (પૂર્ણરક્ષ) લોગપાલ વેસમણ(૯)ના આધિપત્યમાં રહેલો દેવ.^૧

૧. ભગ. ૧૬૯.

૧. પુણ્ણસેણ (પૂર્ણસેન) અણ્ણતરોવવાઈયદસાના બીજા વર્ગનું તેરમું અધ્યયન.^૧

૧. અનુત્ત. ૨.

૨. પુણ્ણસેણ રાયગિહ નગરના રાજા સેણિય(૧) અને તેની રાણી ધારિણી(૧)નો પુત્ર. તે સંસારનો ત્યાગ કરી તિત્થયર મહાવીરનો શિષ્ય બન્યો. સોળ વર્ષનું શ્રામણ્ય પાળી તે મૃત્યુ પામ્યો અને સવ્વકુસિદ્ધ સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં દેવ તરીકે પુનર્જન્મ પામ્યો. તે પછી તે એક વધુ ભવ કરી મોક્ષ પામશે.^૧

૧. અનુત્ત. ૨.

૧. પુણ્ણા (પૂર્ણા) જકુખ દેવોના ઈન્દ્ર પુણ્ણભદ્ર(૫)ની ચાર રાણીઓમાંની એક રાણીનું નામ.^૧ માણિભદ્ર(૧)ની એક રાણીનું નામ પણ આ જ છે.

૧. ભગ. ૪૦૬, સ્થા. ૨૭૩, જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૨. પુણ્ણા ણાગપુરના શેઠની પુત્રી. તે પરણી ન હતી. તેણે તિત્થયર પાસ(૧) પાસે શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું હતું અને તે શ્રમણી પુષ્કયૂલા(૧)ની શિષ્યા બની હતી. મૃત્યુ પછી તે વાણમંતર (જકુખ) દેવોના ઈન્દ્રની રાણી બની^૧ જે અને પુણ્ણા(૧) એક જ છે.

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૩. પુણ્ણા ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના પાંચમા વર્ગનું નવમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

પુત્થી (પુસ્તી ?) ચક્કવકિંભદત્ત(૧)ની પત્ની.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. પૃ. ૩૭૯.

૧. પુષ્ક (પુષ્પ) આ અને પુષ્કકેઉ(૧) એક છે.^૧

૧. સૂર્ય. ૧૦૭, સૂર્યમ. પૃ. ૨૯૫, જમ્બૂશા. પૃ. ૫૩૫, સ્થા. પૃ. ૭૯.

૨. પુષ્ક પાણતમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય વીસ સાગરોપમ વર્ષનું હોય છે, તેઓ વીસ પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને વીસ હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખનો અનુભવ કરે છે.^૧

૧. સમ. ૨૦.

૧. પુષ્કઅ (પુષ્પક) એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧ સંભવતઃ આ અને પુષ્ક(૨) એક છે.^૧

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૭૫.

૨. પુષ્કઅ ઈસાણ સ્વર્ગીય ક્ષેત્રના ઈન્દ્ર માટેનું યાત્રા કરવા માટેનું વિમાન.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૪.

૩. પુષ્કઅ ઈસાણ સ્વર્ગીય ક્ષેત્રના ઈન્દ્રના યાત્રા માટેના વિમાન પુષ્કઅ(૨)નો વ્યવસ્થાપક દેવ.^૧

૧. આવચૂ. ૧.૫. ૧૪૫.

પુષ્કંત (પુષ્પકાન્ત) પુષ્ક(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૨૦.

૧. પુષ્કકરંડઅ (પુષ્પકરંડક) હત્થિસીસ નગરના ઉત્તરપૂર્વમાં આવેલું ઉદ્યાન. તેમાં જડ્ડ કયવણમાલપિયનું ચૈત્ય આવેલું હતું.^૧

૧. વિપા. ૩૩.

૨. પુષ્કકરંડઅ રાયગિહ નગરનું ઉદ્યાન. બે રાજકુમાર વિસ્સભૂતિ અને વિસાહણંટી વચ્ચે આ ઉદ્યાનમાં ઝઘડો થયો હતો.^૧

૧. આવચૂ. ૨.૫. ૨૨૩.

પુષ્કકરંડગ (પુષ્પકરંડક) જુઓ પુષ્કકરંડઅ.^૧

૧. આવચૂ. ૧.૫. ૨૩૦.

૧. પુષ્કકેઉ (પુષ્પકેતુ) અદ્યાસી ગહમાંનો એક. તે પુષ્ક(૧) તરીકે પણ જાણીતો છે.^૧

૧. સૂર્ય. ૧૦૭, સ્થા. ૮૦, સ્થાઅ. ૫. ૭૯.

૨. પુષ્કકેઉ પુષ્કભદ્ર નગરનો રાજા.^૧ તે પુષ્કસેણ પણ કહેવાતો.^૨ તેને પુષ્કચૂલ(૧) નામનો પુત્ર અને પુષ્કચૂલા(૨) નામની પુત્રી રાણી પુષ્કવતી(૪)થી થયાં હતાં. તેણે બેને એકબીજા સાથે પરણાવ્યાં હતાં કારણ કે તે બે પરસ્પર પ્રેમ કરતાં હતાં.^૩

૧. આવચૂ. ૨.૫. ૧૭૭.

૨. આવચૂ. ૧.૫. ૫૫૯, આવહ. ૫. ૪૨૯. | ૩. આવચૂ. ૨.૫. ૧૭૭, આવચૂ. ૧.૫. ૫૫૯, બૃક્ષે. ૪૧૧.

૩. પુષ્કકેઉ એરવચ(૧) ક્ષેત્રના સાતમા ભાવી તિત્થંકર.^૧ તિત્થોગાલી આ સંદર્ભમાં મહાયસનો ઉલ્લેખ કરે છે.^૨

૧. સમ. ૧૫૯.

૨. તીર્થો. ૧૧૧૮.

પુષ્કકેતુ (પુષ્પકેતુ) જુઓ પુષ્કકેઉ(૧).^૧

૧. સ્થા. ૮૦.

૧. પુષ્કચૂલ (પુષ્પચૂલ) પુષ્કપુર નગરનો રાજા. તે પુષ્કકેઉ(૨) અને તેની રાણી પુષ્કવતી(૪)નો પુત્ર હતો. તે પોતાની સગીબેન પુષ્કચૂલા(૨)ને પરણ્યો હતો. તે સંસારનો ત્યાગ કરી શ્રમણ બન્યો હતો. એક વાર તે ધ્યાનમાં હતા ત્યારે પુષ્કચૂલા(૨) ઉપર એક બદમાશ બળાત્કાર કરી રહ્યો હોય એવું દૃશ્ય ખડું કરી એક દેવે તેમને ક્ષુબ્ધ કરી ચલિત કરવા કોશિશ કરી હતી પરંતુ તે ક્ષુબ્ધ કે ચલિત થયા ન હતા.^૧

૧. બૃભા. ૧૩૪૯-૧૩૫૧, બૃક્ષે. ૪૧૧.

૨. પુષ્કચૂલ ચંપા નગરીનો રાજા અને ચક્કવઢિબંભદત(૧)નો મિત્ર.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૭૭, ઉત્તરાક.પૃ.૨૫૪, ઉત્તરાશા.પૃ.૩૭૭.

૧. પુષ્કયૂલા (પુષ્પચૂલા) તેવીસમા તિત્થંકર પાસ(૧)ની મુખ્ય શિષ્યા.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૪૮, ૧૫૮, તીર્થો.૪૬૨, સમ.૧૫૭, આવચૂ.૧.પૃ.૧૫૯, આવ.પૃ.૨૮.

૨. પુષ્કયૂલા પુષ્કભદ્ર નગરના રાજા પુષ્કકેઉ(૨) અને તેમની રાણી પુષ્કવતી(૪)ની પુત્રી. તે પોતાના પિતાની સંમતિથી પોતાના સગા ભાઈ પુષ્કયૂલ(૧) સાથે પરણી હતી.^૧ તેની માતાને તે ગમ્યું નહિ અને તેણે સંસારનો ત્યાગ કર્યો. તે મૃત્યુ પછી દેવી તરીકે જન્મી. તેને તેની પુત્રીને બોધ કરવો હતો. તેણે તેની પુત્રીને સ્વપ્નોમાં નરક અને સ્વર્ગનાં દૃશ્યો દેખાડ્યા. પુષ્કયૂલા ભય પામી. પછી તેના પિતાએ અન્યમતવાદીઓને સ્વર્ગ અને નરક કેવાં છે એ વર્ણવવા કહ્યું. પરંતુ તેઓ સાચી માહિતી આપી શક્યા નહિ. આચાર્ય અણ્ણિકાપુત્રે સાચું વર્ણન કર્યું અને કેવાં કેવાં કૃત્યો કરવાથી નરકમાં અને સ્વર્ગમાં જન્મ લેવો પડે તે પણ જણાવ્યું. એટલે પછી પુષ્કયૂલાએ તે આચાર્ય પાસે શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું— એક શરતે કે તે તેના પિતાના ધરેથી ભિક્ષા લેશે. કાળક્રમે તેને કેવળજ્ઞાન થયું. એક વાર જ્યારે તે નાવમાં બેસી ગંગા નદી પાર કરી રહી હતી ત્યારે બીજાઓ સાથે તે પણ નદીમાં ડૂબી ગઈ. તે સ્થાન ધયાગ તરીકે જાણીતું બન્યું.^૨ જુઓ ધયાગ.

૧. બૃભા.૧૩૪૯-૫૧.

૨. આવચૂ.૨.પૃ.૧૭૭-૭૮, ૧.પૃ.

૫૫૯, આવનિ.૧૧૯૧ (પ્રક્ષિપ્ત),

આવચૂ.૨.પૃ.૩૬, સ્થાઅ.પૃ.૪૭૪,

સંસ્તા.૫૬, નન્દિમ.પૃ.૧૬૬.

૩. પુષ્કયૂલા હત્થિસીસના રાજા અદીણસત્તુ(૨)ના પુત્ર રાજકુમાર સુબાહુ(૧)ની પત્ની.^૧

૧. વિપા.૩૩.

૪. પુષ્કયૂલા આ અને પુષ્કયૂલિયા એક છે.^૧

૧. નિર.૪.૧, નન્દિચૂ.પૃ.૬૦, નન્દિહ.પૃ.૭૩.

પુષ્કયૂલિયા (પુષ્પચૂલિકા) અંગબાહિર કાલિઅ આગમગ્રન્થ.^૧ તે ઉવંગના વર્ગમાં આવે છે.^૨ તેમાં નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે દસ અધ્યયનો છે.^૩ — (૧) સિરિ(૩), (૨) હિરી(૬), (૩) ધિતિ(૩), (૪) કિત્તિ, (૫) બુદ્ધિ(૧), (૬) લચ્છી(૩), (૭) ઈલાદેવી, (૮) સુરાદેવી(૧), (૯) રસદેવી(૧) અને (૧૦) ગંધદેવી(૧).

૧. પાક્ષિ.પૃ.૪૫, નન્દિ.૪૪, નન્દિચૂ.

પૃ.૬૦, નન્દિહ.પૃ.૭૩, નન્દિમ.

પૃ.૨૦૮.

૨. નિર.૧.૧.

૩. એજન.૪.૧.

પુષ્કજંભગ (પૃષ્પજૃમ્ભક) જંભગ દેવોના દસ પ્રકારોમાંનો એક પ્રકાર.^૧

૧. ભગ. ૫૩૩.

પુષ્કજ્વલ્ય (પુષ્પધ્વજ) પુષ્ક(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૨૦.

૧. પુષ્કદંત (પુષ્પદન્ત) વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રના નવમા તિથ્યંકર.^૧ તે તેમના પૂર્વભવમાં જુગબાહુ(૩) હતા.^૨ તે સુવિહિ(૧) નામે પણ જાણીતા છે.^૩ કાગંદીના રાજા સુગ્ગીવ(૨) તેમના પિતા હતા અને રાણી રામા(૩) તેમના માતા હતા.^૪ તેમની ઊંચાઈ એક સો ધનુષ હતી.^૫ તેમનો વર્ણ ચંદ્ર જેવો ચમકતો ધવલ હતો.^૬ તેમણે એક હજાર પુરુષો સાથે શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું. આ પ્રસંગે તેમણે અરુણપ્પભા પાલખીનો ઉપયોગ કર્યો.^૭ સેયપુર નગરમાં પુસ્સ(૨) ગૃહસ્થના ઘરે તેમણે પ્રથમ પારણું કર્યું.^૮ કાગંદી નગરીની બહાર આવેલા ઉદ્યાનમાં તેમને કેવલજ્ઞાન થયું.^૯ તેમનું પવિત્ર વૃક્ષ માલિ અથવા મલ્લિ હતું.^{૧૦} વરાહ(૧) તેમનો પ્રથમ શિષ્ય હતો.^{૧૧} વારુણી(૧) તેમની પ્રથમ શિષ્યા હતી.^{૧૨} તેમની આજ્ઞામાં શ્રમણોના ૮૬ ગણો, ૮૬ ગણધરો^{૧૩}, ૨,૦૦,૦૦૦ શ્રમણો અને ૩,૦૦,૦૦૦ શ્રમણીઓ હતાં.^{૧૪} તે બે લાખ પૂર્વ વર્ષોનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી મોક્ષ પામ્યા.^{૧૫}

૧. આવ.પૂ.૪,નન્દિ.ગાથા ૧૮,વિશેષા.

૧૭૫૮,આવનિ.૧૦૮૧,તીર્થો.

૪૭૨,કલ્પ.૧૮૬, સ્થા.૪૧૧.

૨. સમ. ૧૫૭.

૩. આવ.પૂ.૪,સમ.૭૫,૭૬,૧૦૦, તીર્થો.૩૨૨.

૪. સમ. ૧૫૭,આવનિ.૩૮૫,૩૮૮, તીર્થો.૪૭૨.

૫. સમ. ૧૦૦, આવનિ.૩૭૮, તીર્થો.૩૬૨.

૬. આવનિ.૩૭૬, તીર્થો.૩૪૨.

૭. સમ. ૧૫૭, આવનિ.૨૨૫, તીર્થો. ૩૮૧.

૮. આવનિ.૩૨૪,૩૨૮, સમ. ૧૫૭.

૯. આવનિ. ૨૫૪, સમ. ૧૫૭.

૧૦. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૦૬.

૧૧. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૪૭.

૧૨. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૪૮,૪૫૮.

૧૩. સમ. ૮૬. આવનિ. ૨૬૬ પ્રમાણે આ સંખ્યા ૮૮ છે જ્યારે તીર્થો. ૪૫૦ પ્રમાણે ૮૪ છે.

૧૪. આવનિ. ૨૫૭, ૨૬૧.

૧૫. એજન. ૩૦૩, ૩૦૭.

૨. પુષ્કદંત ઈસાણિદના ગજદળનો સેનાપતિ.^૧

૧. સ્થા. ૪૦૪, ૫૮૨.

પુષ્કદન્ત (પુષ્પદન્ત) ઉસુયાર(૩) નગરના શેઠ ઉસભદન્ત(૨) પાસેથી ભિક્ષા સ્વીકારનાર શ્રમણ.^૧

૧. વિપા. ૩૪.

પુષ્કપભ (પુષ્પપ્રભ) પુષ્ક(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૨૦.

પુષ્કપુર (પુષ્પપુર) આ અને પુષ્કભદ્ર નગર એક છે.^૧

૧. બૃભા. ૧૩૪૯.

પુષ્કફલજંભગ (પુષ્પફલજૃમ્ભક) જંભગ દેવોના દસ પ્રકારોમાંનો એક પ્રકાર.^૧

૧. ભગ. ૫૩૩.

પુષ્કભદ્ર (પુષ્પભદ્ર) ગંગા નદીના કિનારા ઉપર આવેલું નગર. આ પુષ્કપુર નામે પણ જાણીતું હતું. રાજા પુષ્કકેઉ(૨) અને તેમની રાણી પુષ્કવતી(૪) અહીં રાજ કરતાં હતાં. તેમને પુષ્કચૂલા(૧) નામે પુત્ર અને પુષ્કચૂલા(૨) નામે પુત્રી હતી.^૨ પુષ્કકેઉ પુષ્કસેણ નામે પણ જાણીતા હતા.^૩ આ નગરની એકતા પાટલિપુત્ર સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૪

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૭૭, આવહ. પૃ. ૪૨૯.

૨. બૃભા. ૧૩૪૯-૫૧, બૃક્ષે. ૪૧૧.

૩. આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૫૯.

૪. લાઇ. પૃ. ૩૨૪.

પુષ્કમાલા (પુષ્પમાલા) અધોલોકની મુખ્ય દિસાકુમારી દેવી.^૧ ઠાણા અનુસાર તે ઊર્ધ્વલોકની દિસાકુમારી છે.^૨

૧. જમ્બૂ. ૧૧૨.

૨. સ્થા. ૬૪૩.

પુષ્કલેસ (પુષ્પલેશ્ય) પુષ્ક (૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૨૦.

પુષ્કવર્ષ (પુષ્પવતી) જુઓ પુષ્કવતી.^૧

૧. બૃભા. ૧૩૫૧, આવહ. પૃ. ૪૨૯.

પુષ્કવણ્ણ (પુષ્પવર્ણ) પુષ્ક (૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૨૦.

૧. પુષ્કવતી (પુષ્પવતી) વીસમા તિથંકર મુણિસુવ્વય(૧)ની મુખ્ય શિષ્યા.^૧

૧. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૬૧.

૨. પુષ્કવતી તુંગિયા નગરની ઉત્તરપશ્ચિમે આવેલું ચૈત્ય.^૧

૧. ભગ. ૧૦૭.

૩. પુષ્કવતી જ્ઞાયાધમ્મકહાના બીજા શ્વેતસ્કન્ધના પાંચમા વર્ગનું ચોવીસમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૪. પુષ્કવતી પુષ્કપુર અથવા પુષ્કભદ્ર નગરના રાજા પુષ્કકેઉ(૨) અથવા પુષ્કસેણની રાણી.^૧ તેણે સંસારનો ત્યાગ કર્યો અને મૃત્યુ પછી દેવી તરીકે જન્મી. તેણે તેની પુત્રી પુષ્કચૂલા(૨)ને ડરાવીને સન્માર્ગે વાળવા અને બોધ પમાડવા માટે સ્વપ્નમાં નરક અને

સ્વર્ગનાં દૃશ્યો દેખાડ્યાં.^૨

૧. બૃભા. ૧૩૫૧, બૃક્ષે. ૪૧૧.

૨. આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૫૯, ૨. પૃ. ૧૭૭-૭૮, નન્દિમ. પૃ. ૧૬૬.

૫. પુષ્કવતી ણાગપુરના શેઠની પુત્રી. તેણે તિત્થયર પાસ(૧) પાસે દીક્ષા લીધી હતી. બાકી બધું પુણ્ણ(૨) જેવું છે.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૬. પુષ્કવતી કિંપુરિસ(૩) દેવોના ઈન્દ્ર સપ્પુરિસની ચાર મુખ્ય પત્નીઓમાંની એક. તેના પૂર્વભવમાં તે ણાગપુરના શેઠની પુષ્કવતી(૫) નામની પુત્રી હતી. મહાપુરિસની એક મુખ્ય પત્નીનું નામ પણ પુષ્કવતી જ છે.^૧

૧. ભગ. ૪૦૬, સ્થા. ૨૭૩, જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૧. પુષ્કસાલ (પુષ્પશાલ) વસંતપુર(૩)નો પ્રસિદ્ધ ગાયક. તે જ નગરના શેઠની પત્ની ભદ્રા(૪) તેના સંગીતમાં એટલી બધી તલ્લીન બની ગઈ હતી કે તે પોતાની જાતને સાવ ભૂલી ગઈ અને ઉપરના માળથી નીચે પડી મરી ગઈ.^૧

૧. આવહ. પૃ. ૩૯૮, આચાશી. પૃ. ૧૫૪, આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૨૯-૩૦.

૨. પુષ્કસાલ ગોબ્બરગામ(૧)ના શેઠ.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૬૯.

૩. પુષ્કસાલ જુઓ પુષ્કસાલપુત્ર.^૧

૧. ઋષિ(સંગ્રહણી)

પુષ્કસાલપુત્ર (પુષ્પશાલપુત્ર) અરિકટ્ટણોમિના તીર્થમાં થયેલા એક અજૈન ઋષિ જેમને પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા છે.^૧

૧. ઋષિ. ૫, ઋષિ(સંગ્રહણી).

પુષ્કસાલસુઅ (પુષ્પશાલસુત) ગોબ્બરગામ(૧)ના શેઠ પુષ્કસાલ(૨)નો પુત્ર.^૧ તે નમ્ર, વિનયી અને પરોપકારી હતો. જ્યારે તિત્થયર મહાવીરે તેને રજ્જોહરણથી પોતાની સેવા કરવાનું કહ્યું ત્યારે તેને બોધ થયો.^૨

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૬૯.

૨. એજન, આવનિ. ૮૪૭, આચાચૂ. પૃ. ૧૨૦, વિશેષાકો. પૃ. ૭૮૭.

પુષ્કસિંગ (પુષ્પશૃંગ) પુષ્ક(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૨૦.

પુષ્કસિદ્ધ (સિદ્ધ) (પુષ્પસિદ્ધ(સૃષ્ટ)) પુષ્ક(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૨૦.

પુષ્કસેણ (પુષ્પસેન) પુષ્કકેઉ(૨)નું બીજું નામ.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૫૫૯, આવહ.પૃ.૪૨૯.

પુષ્કારામ (પુષ્પારામ) રાયગિહ નગરની બહાર આવેલું ઉદ્યાન.^૧

૧. અન્ત.૧૩.

પુષ્કાવત્ત (પુષ્પાવત્ત) પુષ્ક(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૨૦.

પુષ્કાહાર (પુષ્પાહાર) કૂલોનો જ આહાર લઈને જીવતા વાનપ્રસ્થ તાપસોનો વર્ગ.^૧

૧. ભગ.૪૧૭, નિર.૩.૩, ઔપ.૩૮.

પુષ્કિયા (પુષ્પિકા) અંગબાહિર કાલિઅ આગમગ્રન્થ.^૧ તે ઉવંગનો ભાગ છે.^૨ તેમાં નીચે જણાવેલાં દસ અધ્યયનો છે.^૩— (૧) ચંદ(૨), (૨) સૂર(૮), (૩) સુક્ક(૫), (૪) બહુપુત્તિયા(૬), (૫) પુણ્ણ(૧), (૬) માણિભદ્ર(૩), (૭) દત્ત(૧૩), (૮) સિવ(૪), (૯) બલ(૯) અને (૧૦) અણાઢિય(૩).

૧. પાક્ષિ.પૃ.૪૫, નન્દિ.૪૪, નન્દિચૂ.

પૃ.૬૦, નન્દિહ.પૃ.૭૩, નન્દિમ.

પૃ.૨૦૭-૨૦૮.

૨. નિર.૧.૧.

૩. એજન.૩.૧.

પુષ્કુજ્જઅ (પુષ્પયુત) તિત્થયર ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૧, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

પુષ્કુત્તર (પુષ્પોત્તર) એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન. મહાવીરનો આત્મા આ સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાંથી ચ્યવીને દેવાણંદા(૨)ની કૂખમાં આવ્યો હતો.^૧ તેનું બીજું નામ મહાવિજય છે.^૨

૧. આચા.૨.૧૭૬, કલ્પ.૨, વિશેષા.૧૮૧૭.

૨. આવચૂ.૧.પૃ.૨૩૬, આચા.૨.૧૭૬.

પુષ્કુત્તરવડેસગ (પુષ્પોત્તરાવતંસક) જુઓ પુષ્કુત્તરવડેસઅ.^૧

૧. સમ.૨૦.

પુષ્કુત્તરવડેસઅ (પુષ્પોત્તરાવતંસક) પુષ્ક(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૨૦, આવચૂ.૧.પૃ.૨૩૫.

પુરંદર (પુરન્દર) જુઓ સક્ક(૩).^૧

૧. ઉત્તરા.૧૧.૨૩.

પુરંદરજસા (પુરન્દરયશા) રાજા જિયસતુ(૨૨)ની પુત્રી, ખંદઅ(૧)ની બહેન અને રાજા ડંડગિની પત્ની.^૧ તેને વીસમા તિત્થંકર મુણિસુવ્વય(૧)એ દીક્ષા આપી હતી.^૨

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૧૧૪-૧૫, નિશીયૂ.૪.પૃ.૧૨૭, બૃક્ષે.૮૧૫-૧૬, વ્યવભા.૧૦.૫૮૯, ઉત્તરાયૂ.પૃ.૭૩.

૨. બૃક્ષે.પૃ.૮૧૫-૧૬.

પુરાણ અન્યમતવાદીઓનું (અજૈનનું) શાસ્ત્ર.^૧

૧. નન્દિ.૪૨, અનુ.૪૧.

પુરિમતાલ અથવા પુરિમયાલ (પુરિમતાલ) જે નગરની ઉત્તરપૂર્વમાં અમોહદંસણ ઉદ્યાન આવેલું હતું તે નગર. તે ઉદ્યાનમાં અમોહદંસિ જક્ષ્મનું ચૈત્ય આવેલું હતું. જે લુટારાઓને છુપાવાનું સ્થાન હતું તે ભયંકર સાલા જંગલ આ નગરની ઉત્તરપૂર્વે આવેલું હતું.^૧ ત્યાં મલ્લિ(૧)નું પ્રાચીન મંદિર હતું.^૨ તિત્થયર મહાવીર પુરિમતાલ નગરમાં આવ્યા હતા.^૩ ત્યારે ત્યાં તેમણે અભગ્ગસેણ(૨)ના પૂર્વભવની વાત કહી હતી.^૪ બુદ્ધિશાળી સમૃદ્ધ ઈંડાનો વેપારી શિષ્ણય આ નગરનો હતો.^૫ પરિવ્રાજક અમ્મડ(૧)ના સાત શિષ્યો કંપિલ્લપુરથી આ નગર આવવા માટે નીકળ્યા હતા.^૬ પુરિમતાલ નગરની બહાર આવેલા સગડમુહ ઉદ્યાનમાં તિત્થયર ઉસભ(૧)ને કેવલજ્ઞાન થયું હતું.^૭ આ નગર વિણીઆ નગરની સમીપ આવેલું હતું.^૮ આ નગરનું બીજું નામ વિનીતાશાખાપુર હતું.^૯ ઈસાણ સ્વર્ગીય ક્ષેત્રનો ઈન્દ્ર મહાવીરની પૂજાવંદના કરવા આ નગરમાં આવ્યો હતો, અને આ નગરના શેઠ વગ્ગરે પણ મહાવીરની અહીં વંદના કરી હતી.^{૧૦} રાજા મહબ્બલ(૮) અહીં રાજ કરતા હતા.^{૧૧} વારાણસીના રાજા ધુમ્મરુઈ(૧)એ આ નગરના રાજા ઉદિઓદિઅ ઉપર આક્રમણ કર્યું હતું.^{૧૨} શ્રેષ્ઠીપુત્ર ચિત્ત(૧) આ પુરિમતાલ નગરમાં જન્મ્યો હતો.^{૧૩} તે અયોધ્યાનું ઉપનગર હતું.^{૧૪}

૧. વિપા.૧૫.

૨. આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૫.

૩. વિપા.૧૬.

૪. એજન.૧૭.

૫. એજન.૧૭, સ્થાઅ.પૃ.૫૦૭.

૬. ઔપ.૩૯.

૭. કલ્પ.૨૧૨, જમ્બૂ.૩૧, આવનિ.

૨૫૪, ૩૩૯, આવચૂ.૧.પૃ.૧૮૧,

વિશેષા.૧૬૭૩, ૧૭૧૯, બૃક્ષે.

૩૮૧, કલ્પશા.પૃ.૧૮૯, કલ્પવિ.

પૃ. ૨૪૦.

૮. આવનિ.૨૪૩, આવચૂ.૧.પૃ.૧૮૧,

વિશેષા.૧૭૨૨, આવહ.પૃ.૪૩૦.

૯. કલ્પવિ.પૃ.૨૪૦.

૧૦. આવનિ.૪૯૧, વિશેષા.૧૯૪૫, આવચૂ.

૧.પૃ.૨૮૫.

૧૧. વિપા.૧૫.

૧૨. વિપા.૧૭, આવચૂ.૧.પૃ.૫૫૯, નન્દિમ.

પૃ.૧૬૬.

૧૩. ઉત્તરા.૧૩.૨, ઉત્તરાયૂ.પૃ.૨૧૪, ઉત્તરાક.

પૃ.૨૫૪.

૧૪. શ્રભમ.પૃ.૩૭૬.

પુરિયા (પુરિકા) બાર વર્ષના દુકાળ દરમ્યાન આચાર્ય વર્ધર(૨) જે નગરમાં આવ્યા હતા તે નગર. બૌદ્ધ રાજા અહીં રાજ કરતા હતા.^૧ જીવંત તીર્થંકરની મૂર્તિ અહીં હતી.^૨ પુરિયાની એકતા ઓરિસાના જગન્નાથપુરિ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૩

૧. આવનિ.૭૭૩,૧૧૮૮,આવચૂ.૧.૫.૩૯૬.

૨. ઓધનિદ્રો.૫.૫૯.

૩. લાઈ.૫.૩૨૫.

પુરિવટ્ટ (પુરિવર્ત) સાડી પચીસ આરિય(આર્ય) દેશોમાંનો એક દેશ જેની રાજધાની માસપુરી હતી. આ અને વટ્ટ એક છે.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.૫.૧૨૩.

પુરિસ (પુરુષ) વિયાહપણ્ણત્તિના નવમા શતકનો ચોત્રીસમો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૩૬૨.

પુરિસપુંડરીઅ (પુરુષપુણ્ડરીક) વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચકના ભરહ(૨) ક્ષેત્રના છઠ્ઠા વાસુદેવ(૧). તે છઠ્ઠા બલદેવ(૨) આણંદ(૧)ના ભાઈ હતા. તે ચક્કપુરના રાજા મહસિવ અને તેમની રાણી લચ્છિમઈ(૧)ના પુત્ર હતા. તે તેમના પૂર્વભવમાં પિયમિત્ત(૨) હતા. તેમણે તેમના પડિસતુ બલિ(૩)ને હણ્યા હતા. તેમની ઊંચાઈ ૨૯ ધનુષ હતી. તે પાંસઠ હજાર વર્ષ જીવ્યા અને પછી મરીને છઠ્ઠા નરકમાં પડ્યા.^૧

૧. સમ.૧૫૮,આવભા.૪૦-૪૧,આવનિ.૪૦૩-૪૧૩, તીર્થો.૫૭૭, ૬૦૨-૬૧૫, સ્થા.૬૭૨.

પુરિસપુર (પુરુષપુર) ગંધાર(૧) દેશની રાજધાની. છાગઈ તેનો રાજા હતો.^૧ પાડલિ નગરના રાજા મુરુંડ(૨)એ આ નગરમાં પોતાનો રાજદૂત મોકલ્યો હતો.^૨ આ નગરમાં રક્તપટધારી બૌદ્ધ ત્રિક્ષુઓ વારંવાર આવતા જતા રહેતા.^૩ તેની એકતા પેશાવર સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૪

૧. આવચૂ.૨.૫.૨૦૮,ઉત્તરાચૂ.૫.

૧૭૮, ઉત્તરાશા.૫.૩૦૪.

૨. બૃભા.૨૨૯૧, ૨૨૯૨.

૩. બૃક્ષે.૬૫૦

૪. જિઓડિ.૫.૧૬૨.

પુરિસવિજ્ઞા (પુરુષવિદ્યા) જુઓ ખુડ્ડગનિયંઠિજ્ઞ.^૧

૧. સમ.૩૬, ઉત્તરાનિ.૫.૯.

પુરિસસીહ (પુરુષસિંહ) વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચકના ભરહ(૨) ક્ષેત્રના નવ વાસુદેવો(૧)માંના પાંચમા. તે સુદંસણ(૭)ના ભાઈ હતા. તે અસ્સપુરના રાજા સિવ(૬) અને તેમની રાણી અમ્મયાના પુત્ર હતા. ધમ્મ તિત્થંકર તેમના સમકાલીન હતા. પુરિસસીહ તેમના પૂર્વભવમાં ઈસિવાલ(૨) હતા. પુરિસસિંહની ઊંચાઈ ૪૫ ધનુષ હતી અને તે દસ લાખ વર્ષ જીવ્યા. તેમણે પોતાના પુડિસતુ ષિસુંભને હણ્યો

હતો. મરીને તે છઠ્ઠા નરકમાં પડ્યા.^૧

૧. સમ. ૧૫૮, ૧૩૩, આવભા. ૪૦-૪૧, આવનિ. ૪૦૩-૪૧૩, તીર્થો. ૪૭૮, ૫૭૭, ૬૦૨-૬૧૫, સ્થા. ૬૭૨, ૭૩૫.

૧. પુરિસસેણ (પુરુષસેન) અણુતરોવવાઈયદસાના પહેલા વર્ગનું ચોથું અધ્યયન.^૧

૧. અનુત. ૧.

૨. પુરિસસેણ રાયગિહના રાજા સેણિઅ(૧) અને તેની રાણી ધારિણી(૧)નો પુત્ર. તેને તિત્થયર મહાવીરે દીક્ષા આપી હતી. મરણ પછી તે અણુતર સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં (અર્થાત્ વિમાનમાં) દેવ તરીકે જન્મ્યો. એક ભવ વધુ કરીને તે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મોક્ષ પામશે.^૧

૧. અનુત. ૧.

૩. પુરિસસેણ અંતગડદસાના ચોથા વર્ગનું ચોથું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત. ૮.

૪. પુરિસસેણ બારવઈના રાજા વસુદેવ અને તેમની રાણી ધારિણી(૪)નો પુત્ર. તેણે તિત્થયર અરિક્ષ્ણેમિ પાસે દીક્ષા લીધી હતી અને સોળ વર્ષના શ્રમણજીવન પછી સેતુંજ પર્વત ઉપર તે મોક્ષ પામ્યા હતા.^૧

૧. અન્ત. ૮.

પુરિસુત્તમ (પુરુષોત્તમ) વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલયકમાં જંબુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા ચોથા વાસુદેવ(૧). તે સુપ્પભ(૧)ના ભાઈ હતા. તે બારવઈના રાજા સોમ(૮) અને તેમની રાણી સીયા(૬)ના પુત્ર હતા.^૧ ચૌદમા તિત્થંકર અણંત તેમના સમકાલીન હતા.^૨ પુરિસુત્તમે તેમના પડિસત્તુ મહુકેઢવનો વધ કર્યો હતો.^૩ તેમની ઊંચાઈ પચાસ ધનુષ હતી. તે ૩૦ લાખ વર્ષ જીવ્યા હતા.^૪ તે તેમના પૂર્વભવમાં સમુદ્દદત્ત(૨) હતા.^૫ તે મૃત્યુ પછી છઠ્ઠા નરકમાં પડ્યા.^૬

૧. સમ. ૧૫૮, આવભા. ૪૦-૪૧, આવનિ. ૪૦૩-૧૩, તીર્થો. ૫૭૭, સ્થા. ૬૦૨-૫, ૬૭૨, સમ. ૧૫૮ તેમના પિતા તરીકે રુદ(૫)નો ઉલ્લેખ કરે છે.

૨. તીર્થો. ૪૭૭.

૩. સમ. ૧૫૮, તીર્થો. ૬૦૫.

૪. સમ. ૧૫૮, તીર્થો. ૬૦૪.

૫. આવનિ. ૪૦૩, ૪૦૫, સમ. ૫૦.

૬. સમ. ૧૫૮, તીર્થો. ૬૧૫, આવનિ. ૪૧૩.

પુલઅ (પુલક) રયણપ્પભા(૨)ના પ્રથમ કાણડનો સાતમો ભાગ. તેનો વિસ્તાર એક હજાર યોજન છે.^૧

૧. સ્થા. ૭૭૮.

પુલંદ અથવા પુલિંદ (પુલિન્દ્ર) એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ અને તેના લોકો.^૧ તેની

એકતા બુન્દેલખંડના પશ્ચિમ ભાગ અને સાગર જિલ્લો મળી બનતા પ્રદેશ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩, પ્રશ્ન.૪, ભગ.૩૮૦, જ્ઞાતા.૧૮, જમ્બૂ.૪૩, ઔપ.૩૩.
૨. જિઓડિ.પૃ.૧૬૧.

પુવ્વ (પૂર્વ) આ અને પુવ્વગય એક છે.^૧

૧. સમ.૧૪, નન્દિ.૩૫, તીર્થો.૮૦૯, નન્દિમ.પૃ.૨૪૦.

પુવ્વંગ (પૂર્વાંગ) પખવાડિયાનો પહેલો દિવસ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૪૮.

પુવ્વગત (પૂર્વગત) જુઓ પુવ્વગય.^૧

૧. સ્થા.૭૪૨, નન્દિયૂ.પૃ.૭૫.

પુવ્વગય (પૂર્વગત) દિઢિવાયનો ત્રીજો વિભાગ.^૧ તે વિભાગના નીચે પ્રમાણે ચૌદ વિભાગો હતા જે પુવ્વો તરીકે જાણીતા હતા — (૧) ઉપ્પાય, (૨) અગ્ગાણીય, (૩) વીરિય, (૪) અત્થિણત્થિપ્પવાય, (૫) છાણપ્પવાય, (૬) સચ્ચપ્પવાય, (૭) નાયપ્પવાય, (૮) કમ્મપ્પવાય, (૯) પરચ્ચક્રખાણપ્પવાય, (૧૦) વિજ્જાઅણુપ્પવાય, (૧૧) અવંઝપ્પવાય, (૧૨) પાણાઉ, (૧૩) કિરિયાવિસાલ અને (૧૪) બિંદુસાર.^૨ તે ચૌદનો સમુહ ચઉદસપુવ્વ તરીકે જાણીતો છે.^૩ મહાવીરે ભવિષ્ય ભાષ્યું હતું કે પુવ્વગય એક હજાર વર્ષ સુધી અસ્તિત્વમાં રહેશે, પછી તેનો વિસ્ફેદ થશે.^૪ પરંતુ તિત્થોગાલીમાં ઉલ્લેખ છે કે તિત્થયર મહાવીરના નિર્વાણ પછી ૧૭૦ વર્ષ બાદ આ ચૌદ પૂર્વોનો વિસ્ફેદ થશે.^૫ અર્થાત્ થૂલભદ્ર છેલ્લા ચતુર્દશપૂર્વધારિન્ હશે. આ વિભાગ પ્રથમ (પુવ્વ=પૂર્વ) યોજાયો હતો અને ત્યાર પછી આચાર વગેરે યોજાયા હતા તેથી તેને પુવ્વગય નામ અપાયું.^૬ પુવ્વગય એ દિઢિવાયનું બીજું નામ પણ છે.^૭ તે આગમગ્રન્થોનો મૂળ સ્રોત ગણાય છે^૮ અને તેથી કહેવાય છે કે ચૌદ પુવ્વ પ્રથમ રચાયા અને ત્યાર પછી બીજા અંગ(૩) ગ્રન્થો ગણધરોએ રચ્યા.^૯ આ સંદર્ભમાં આપણને એવા ઉલ્લેખો મળે છે કે જે આગમગ્રન્થો તેમ જ આગમેતર ગ્રન્થ તથા તે ગ્રન્થોના પ્રકરણો કયા કયા પુવ્વો કે તેમના ભાગો ઉપર આધારિત છે તે નામો સાથે જણાવે છે.^{૧૦}

૧. સમ.૧૪૭, નન્દિ.૫૭, નન્દિયૂ.પૃ. ૭૫, સ્થા.૨૬૨.
૨. સમ.૧૪.
૩. એજન.
૪. ભગ.૬૭૮, તીર્થો.૮૦૫.

૫. તીર્થો.૬૯૭.
૬. નન્દિમ.પૃ.૨૪૦.
૭. સ્થા.૭૪૨, હિકે.પૃ.૮.
૮. વિશેષા.૫૫૧-૫૨, બૃ.૧૪૫-૪૬.
૯. નન્દિયૂ.પૃ.૫૬, આવનિ.૨૯૨-૯૩. બીજો

મત એવો છે કે આચારાંગ પ્રથમ રચાયું | (૧૯૬૬), પૃ.૨૦-૨૨.
 અને પછી બીજા અંગો, જુઓ આચારા. | ૧૦. જુઓ હિકે.પૃ.૮૭-૮૮ અને તે
 ૮,૮, આચાર્ય.પૃ.૩.તથા આગમ યુગ | પાનાંની ટિપ્પણીઓ.
 કા જૈન દર્શન, પં. માલવણિયા,

પુવ્વફગ્ગુણી (પૂર્વફાલ્ગુની) આ અને પુવ્વાફગ્ગુણી એક છે. ^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૫, સ્થા.૧૧૦.

પુવ્વભદ્રવયા (પૂર્વભાદ્રપદા) આ અને પુવ્વાભદ્રવયા એક છે. ^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૫.

૧. પુવ્વવિદેહ (પૂર્વવિદેહ) જંબુદીવમાં આવેલા મહાવિદેહના ચાર ઉપક્ષેત્રોમાંનું એક. ^૧ તે મંદર(૩) પર્વતની ઉત્તરે છે. ^૨ સીયા નદી તેમાં ઘર્ષને વહે છે. ^૩ પુક્રખલાવર્ષ(૧)^૪ અને મંગલાવર્ષ(૧)^૫ વગેરે પ્રદેશો તેમાં આવેલા છે. તેવો જ પુવ્વવિદેહ ધાયર્ષસંડ તેમજ પુક્રખરવરદીવડ્ડમાં છે. ^૬ જુઓ મહાવિદેહ(૧).

૧. જમ્બૂ.૮૫, સ્થા.૩૦૨, અનુ.૧૩૦.

૨. સ્થા.૮૬, જમ્બૂશા.પૃ.૩૨૨.

૩. જ્ઞાતા.૧૪૪, જીવામ.પૃ.૨૪૪.

| ૪. આવચૂ.૧.પૃ.૧૩૩, ૧૭૨.

| ૫. આવચૂ.૧.પૃ.૧૭૨.

| ૬. એજન.

૨. પુવ્વવિદેહ આ અને પુવ્વવિદેહકૂડ એક છે. ^૧

૧. જમ્બૂ.૮૪, ૧૧૦.

૧. પુવ્વવિદેહકૂડ (પૂર્વવિદેહકૂટ) ષિસહ પર્વતનું શિખર. ^૧

૧. જમ્બૂ.૮૪.

૨. પુવ્વવિદેહકૂડ ણીલવંત(૧) પર્વતનું શિખર. ^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૦.

પુવ્વાપોદ્ધવયા (પૂર્વાપ્રોષ્ઠપદા) આ અને પૂવ્વાભદ્રવયા એક છે. ^૧

૧. સૂર્ય.૩૬.

પુવ્વાફગ્ગુણી (પૂર્વાફાલ્ગુની) અઠાવીસ ણક્રખત(૧)માંનું એક. તેનું ગોત્રનામ ગોવલ્લાયણ છે. ^૧

૧. સ્થા.૮૦, ૧૧૦, સમ.૨, સૂર્ય.૩૬, ૫૦, જમ્બૂ.૧૫૫થી, ૧૫૮.

પુવ્વાભદ્રવયા (પૂર્વાભાદ્રપદા) અઠાવીસ નક્ષત્રોમાંનું એક. અય તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ છે અને જાઉકણ્ણ તેનું ગોત્રનામ છે. ^૧

૧. સ્થા.૮૦, ૧૧૦, સમ.૨, સૂર્ય.૩૬, ૫૦, જમ્બૂ.૧૫૫થી, ૧૫૮.

પુવ્વાસાઢા (પૂર્વાષાઢા) અઠાવીસ ણક્રખત(૧)માંનું એક. આઉ(૧) તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ છે અને વજ્જિયાયણ તેનું ગોત્રનામ છે. ^૧

૧. સ્થા.૯૦, સમ.૪, સૂર્ય.૩૬,૫૦, જમ્બૂ.૧૫૫-૧૬૧.

૧. પુસ્સ (પુષ્ય) અઠાવીસ ણક્રમત(૧)માંનું એક. વહસ્સઈ(૪) તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ છે. ઓમજજાયણ પુસ્સનું ગોત્રનામ છે.^૧

૧. સ્થા.૯૦, ૪૧૧, ૫૮૯, ૬૯૪, ૭૮૧, સમ.૩,૧૦, જમ્બૂ.૧૫૫-૧૬૧, દેવે. ૧૫૩, સૂર્ય.૩૬,૫૦, સૂત્રચૂ.૨૧.

૨. પુસ્સ નવમા તિત્થંકર પુષ્કંદંતને સૌપ્રથમ ભિક્ષા આપનારો સેયપુરનો ગૃહસ્થ.^૧

૧. આવનિ.૩૨૪, ૩૨૮, સમ.૧૫૭, આવમ.૨૨૭.

૩. પુસ્સ જુઓ પૂસ.

૧. સૂર્ય.૪૬.

પુસ્સદેવય (પુષ્યદેવત) એક અજૈન મતવાદનો ગ્રન્થ.^૧

૧. નન્દિ.૪૨.

પુસ્સભૂતિ (પુષ્યભૂતિ) આ અને પૂસભૂતિ એક છે.^૧

૧. વ્યવભા.૨૦૪, વ્યવમ.૪.પૃ.૪૭, ભૂભા.૬૨૯૦.

પુસ્સમિત્ત (પુષ્યમિત્ર) જુઓ પૂસમિત્ત.^૧

૧. આચાર્ય.પૃ.૨.

પુસ્સાયણ (પુષ્યાયન) રેવતી(૪) નક્ષત્રનું ગોત્રનામ.^૧

૧. સૂર્ય.૫૦, જમ્બૂ.૧૫૯.

૧. પુહઈ (પૃથિવી) સુપાસ(૧)ની માતા^૧ અને રાજા પઈટ્ટ(૧)ની પત્ની.^૨

૧. તીર્થો.૪૭૦, સમ.૧૫૭, આવનિ.૩૮૫.

૨. પુહઈ ત્રીજા વાસુદેવ(૧) સયંભૂ(૧)ની માતા.^૧

૧. તીર્થો.૬૦૩, આવનિ.૪૦૯, સમ.૧૫૭.

૩. પુહઈ મહાવીરના પહેલા ત્રણ ગણધરોની માતા અને વસુભૂઈ(૧)ની પત્ની.^૧

૧. આવનિ.૬૪૯, વિશેષાક્રો.પૃ.૬૯૨. ૨. આવનિ.૬૪૯.

૪. પુહઈ રાજા સાલવાહણની પત્ની. એક વાર તેણે પોતાના પતિનો વેશ પહેરી તેની જેમ કામ અને વર્તન કર્યું.^૧

૧. વ્યવમ.૮.પૃ.૩૬.

૫. પુહઈ રુચગ(૧) પર્વતના પશ્ચિમ ભાગના હિમવ શિખર ઉપર વસતી એક મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૪, તીર્થો.૧૫૭, સ્થા.૬૪૩.

પુહવી (પૃથિવી) જુઓ પુહઈ.^૧

૧. તીર્થો. ૧૫૭, વ્યવમ. ૮.૫.૩૬, જમ્બૂ. ૧૧૪, વિશેષા. ૨૫૧૦, સુમ. ૧૫૭, આવનિ. ૬૪૯.

પૂતણા અથવા પૂયણા (પૂતના) બાળકોની હત્યા કરનારી કુખ્યાત વંતર દેવી.^૧

૧. સૂત્ર. ૧.૩.૪.૧૩, પ્રશ્ન. ૧૫, પિંડનિભા. ૪૧, પિંડનિમ. ૫.૧૨૬, નિશીચૂ. ૩. ૫. ૪૦૮.

૧. પૂરણ વીયસોગા નગરીના રાજા મહબ્બલ(૨)ના છ મિત્રોમાંનો એક.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૬૪.

૨. પૂરણ અંતગડદસાના બીજા વર્ગનું સાતમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત. ૩.

૩. પૂરણ બારવઈના રાજા અંધગવણિહ અને તેની રાણી ધારિણી(૫)નો પુત્ર. તેણે તિત્થયર અરિક્કણેમિ પાસે દીક્ષા લીધી હતી. તે સોળ વર્ષનું શ્રામણ્ય પાળી સેતુંજ પર્વત ઉપર મોક્ષ પામ્યા.^૧

૧. અન્ત. ૩.

૪. પૂરણ બેભેલ સંનિવેશના શેઠ. તે સંસાર ત્યાગી શ્રમણ બન્યા હતા. મૃત્યુ પછી તે ચમરચંચામાં ચમર(૧) ઈન્દ્ર તરીકે જન્મ્યા હતા.^૧

૧. ભગ. ૧૪૪.

૧. પૂસ (પુષ્ય) રેવઈ(૪) નક્ષત્રનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૫૭, ૧૭૧, સૂર્ય. ૪૬.

૨. પૂસ જુઓ પુસ્સ.^૧

૧. સ્વતંત્ર નામો કે ઉપસર્ગો તરીકે પુસ અને પુસ્સનું સંસ્કૃત પુષ્ય અને પુષ્પ કરવામાં આવ્યું છે જેમાંથી પુષ્પ ખોદું જણાય છે.

૩. પૂસ એક હસ્તસામુદ્રિકજ જોણે તિત્થયર મહાવીરનાં પગલાંની છાપમાં ચક્કવઢિનાં લક્ષણો જોઈને મહાવીર પાસેથી બક્ષિસ મળવાની આશાએ મહાવીરની સેવા કરવાનું વિચાર્યું.^૧ મહાવીરનાં પગલાંની છાપને અનુસરતો તે ઘૂણાગ સંનિવેશ પહોંચ્યો અને તેણે જોયું તો મહાવીર તો સંસારત્યાગી કેવળ શ્રમણ હતા. તે નિરાશ થયો અને હસ્તસામુદ્રિક શાસ્ત્રની ખરાઈ અને ચોકસાઈ વિશે તેને શંકા થઈ. સક્ક(૩) તેની સમક્ષ ઉપસ્થિત થયા અને તેમણે તેની શંકાનું નિવારણ કર્યું અને સમજાવ્યું કે ભગવાન મહાવીર ધર્મચકવર્તિનું છે.^૨ તેમણે હસ્તસામુદ્રિકજને કેટલીક બક્ષિસો આપી અને પછી તે અંતર્ધાન થઈ ગયા. હસ્તસામુદ્રિકજ પણ પછી જતો રહ્યો.^૩

૧. આવનિ. ૪૭૩.

૨. આવચૂ. ૧.૫.૨૮૨.

૩. કલ્પવિ. ૫. ૧૫૯.

૪. પૂસ વચ્છ(પ) ગોત્રના એક (ભાવી) આચાર્ય. તેમના મૃત્યુ પછી અર્થાત્ મહાવીરના નિર્વાણના ૨૦૫૦૦ વર્ષ પછી ઉત્તરજ્ઞઝયણનો વિચ્છેદ થશે.^૧

૧. તીર્થો.૮૨૬.

પૂસગિરિ (પુષ્યગિરિ) આચાર્ય રહના શિષ્ય અને ફગ્ગુમિત્તના ગુરુ.^૧

૧. કલ્પ.પૃ.૨૬૪.

પૂસણંદી (પુષ્યનન્દી) રોહીડઅ નગરના રાજા વેસમણદત્ત અને તેમની રાણી સિરિદેવી(૪)નો પુત્ર તથા તે જ નગરના શેઠ દત્ત(૧)ની પુત્રી દેવદત્તા(૨)નો પતિ.^૧

૧. વિપા.૩૦-૩૧, સ્થાઅ.પૃ.૫૦૮.

પૂસભૂતિ (પુષ્યભૂતિ) આચાર્ય પુસમિત્ત(૨)ના ગુરુ. તે ધ્યાનમાં નિપુણ હતા.^૧ તેમણે સિંભવદ્રણ નગરના રાજા મુંડિઅને પ્રબુદ્ધ કર્યો હતો.^૨ તે અને વસુભૂતિ(૩) એક છે.

૧. આવનિ.૧૩૧૨, વ્યવમ.૪.પૃ.૪૭,૫૦,બૃભા.૬૨૮૦, આવહ.૭૨૨.

૨. આવચૂ.૨.પૃ.૨૧૦.

પૂસમાણગ (પુષ્યમાણક) કેવણ ઠાણમાં ઉલ્લિખિત ગ્રહ.^૧ કહેવામાં આવ્યું છે કે તેને ગણતરીમાં લેવો જોઈએ નહિ.^૨

૧. સ્થા.૮૦.

૨. સ્થાઅ.પૃ.૭૮, ટિ.૧.

૧. પૂસમિત્ત (પુષ્યમિત્ર) મરુયવંસ પછી અને બલમિત્ત પહેલાં થયેલો રાજા.^૧

૧. તીર્થો. ૬૨૧.

૨. પૂસમિત્ત પૂસભૂતિના શિષ્ય^૧ જે વસુભૂતિ નામે પણ જાણીતા હતા.^૨ પૂસભૂતિએ આદરેલા ઊંડા ધ્યાનનાં બાહ્ય ચિહ્નો સમજનાર એકમાત્ર તે જ હતા.

૧. આવનિ.૧૩૧૨, આવહ.પૃ.૭૨૨.

૨. આવચૂ.૨.પૃ.૨૧૦.

૩. પૂસમિત્ત મહાવીરનો પૂર્વભવ. તે યૂણા(૨) સંનિવેશના હતા.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૨૮, આવનિ.૪૪૨, કલ્પવિ.પૃ.૪૩, કલ્પધ.પૃ.૩૭, વિશેષા. ૧૮૦૮.

૪. પૂસમિત્ત જે આચાર્ય અન્ય સાત આચાર્યો સાથે વ્યાવહારિક આચારનિયમોના પાલનમાં માનતા હતા તે આચાર્ય.^૧

૧. વ્યવભા.૩.૩૫૦.

૫. પૂસમિત્ત આચાર્ય પક્ષિય(૧)ને ત્રણ શિષ્યો હતા જેમનાં નામોના છેડે પૂસમિત્ત શબ્દ આવતો હતો.^૧ તે ત્રણ શિષ્યો હતા - ઘયપૂસમિત્ત, પોત્તપૂસમિત્ત અને દુબ્બલિયપૂસમિત્ત.

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૪૦૮, આવભા.૧૪૨, આચાચૂ.પૃ.૨, વિશેષા.૩૦૧૦, નિશીભા. ૫૬૦૭, સૂત્રચી.પૃ.૫, તીર્થો.૬૨૧.

પૂસમિત્તિજજ (પુષ્યમિત્રીય) ચારણગણ(૨)ની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. કલ્પ.પૃ.૨૫૯.

પૂસસમાણગ (પુષ્યસમાનક) કેવળ ઠાણમાં આપવામાં આવેલી ગ્રહોની યાદીમાં તેનો સમાવેશ છે.^૧

૧. સ્થા.૯૦.

પૂસા (પુષ્યા) કંપિલ્લપુર નગરના શેઠ કુંડકોલિયની પત્ની.^૧

૧. ઉપા.૩૫.

૧. પેઢાલ એક પરિવાજક જેમને અનેક અલૌકિક વિદ્યાઓ સિદ્ધ હતી. તે એવી કોઈ યોગ્ય વ્યક્તિની શોધમાં હતા કે જેને તે આ વિદ્યાઓ આપી શકે. પોતાની અલૌકિક શક્તિથી તેમણે તેમનું વીર્ય સુજેઢા સાધ્વીની કૂખમાં મૂકી પુત્ર પેદા કર્યો. આ રીતે જન્મેલા બાળકનું નામ સચ્ચઈ(૧) રાખવામાં આવ્યું. પેઢાલની હત્યા તેના વડે થઈ.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૭૪-૧૭૫, આચાચૂ.પૃ.૯૭, આચાશી.પૃ.૧૪૬, સ્થાઅ.પૃ.૪૫૭, નિશીચૂ.૩.પૃ.૨૭૭, આવહ.પૃ.૬૮૫.

૨. પેઢાલ દઢભૂમિની બહાર આવેલું ઉદ્યાન. તેમાં પોલાસ નામનું ચૈત્ય હતું. તિત્થયર મહાવીર અહીં આવ્યા હતા.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૩૦૧.

પેઢાલગ્ગામ (પેઢાલગ્રામ) દઢભૂમિમાં આવેલું ગામ. તિત્થયર મહાવીર આ ગામમાં આવ્યા હતા.^૧

૧. આવનિ.૪૯૮, વિશેષા.૧૯૫૩, કલ્પવિ.પૃ.૧૬૮, આવમ.પૃ.૨૮૮. આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૦૧માં તેનો ઉલ્લેખ ઉદ્યાન તરીકે આવે છે. જુઓ પેઢાલ(૨).

૧. પેઢાલપુત્ર (પેઢાલપુત્ર) ભરહ(૨) ક્ષેત્રના આઠમા ભાવી તિત્થંકર. તે તેમના પૂર્વભવમાં છાંદ(૮) હતા.^૧

૧. તીર્થો.૧૧૧૨, સમ.૧૫૯.

૨. પેઢાલપુત્ર ઉદ્દઅ(૩)નું બીજું નામ.^૧

૧. સ્થા.૬૯૨.

૩. પેઢાલપુત્ર અણુતરોવવાઈયદસાના ત્રીજા વર્ગનું આઠમું અધ્યયન.^૧

૧. અનુત્ત.૩.

૪. પેઢાલપુત્ર વાણિયગ્ગામની સાર્થવાહી ભદ્દા(૯)નો પુત્ર. તેણે તિત્થયર મહાવીર પાસે ગ્રામણ્યની દીક્ષા લીધી હતી અને તે મરીને સવ્વકસિદ્ધ સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં (વિમાનમાં) દેવ તરીકે જન્મ્યો હતો. તે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પામશે.^૧

૧. અનુત્ત.૬.

પેયકાઈય (પ્રેતકાયિક) લોગપાલ જમ(૨)ના આધિપત્ય નીચેના દેવોનો એક પ્રકાર.^૧

૧. ભગ. ૧૬૬.

પેયદેવકાઈય (પ્રેતદેવકાયિક) લોગપાલ જમ(૨)ના આધિપત્ય નીચેના દેવોનો એક પ્રકાર.^૧

૧. ભગ. ૧૬૬

૧. પેલ્લઅ(પ્રેરક) રાયગિહની સાર્થવાહી ભદ્રા(૭)નો પુત્ર. તેણે તિત્થયર મહાવીર પાસે શ્રામણ્યની દીક્ષા લીધી હતી. મરીને તેનો જન્મ સલ્વટ્ટસિદ્ધ સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં (વિમાનમાં) દેવ તરીકે થયો. તે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પામશે.^૧

૧. અનુત. ૬.

૨. પેલ્લઅ અણુતરોવવાઈયદસાના ત્રીજા વર્ગનું ચોથું અધ્યયન.^૧

૧. અનુત. ૩.

પોંડરીય (પુણ્ડરીક) પઉમ(૪) જેવું જ મહાસુક્ક(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૭.

૧. પોંડરીગિણી (પુણ્ડરીકિણી) ણંદીસરવર દ્વીપમાં આવેલા દક્ષિણના અંજણગ(૧) પર્વતની ચાર દિશાઓમાંથી એક દિશામાં આવેલું સરોવર. તેની લંબાઈ એક લાખ યોજન છે અને પહોળાઈ પચાસ હજાર યોજન છે. તેની ઊંડાઈ એક હજાર યોજન છે.^૧

૧. સ્થા. ૩૦૭.

૨. પોંડરીગિણી જુઓ પુંડરીગિણી.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૮૪.

પોંડરીય (પુણ્ડરીક) જુઓ પુંડરીય.^૧

૧. સ્થા. ૧૯૭, ૭૬૪, સમ. ૧૯, જ્ઞાતા. ૫૬, આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૮૪, આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૯૧.

પોંડવદ્રણિયા (પુણ્ડવર્ધનિકા) ગોદાસગણ(૨)ની ચાર શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. કલ્પ. પૃ. ૨૫૬.

પોક્કણ આ અને વોક્કણ એક છે.^૧

૧. પ્રશ્ન. ૪.

પોક્ખલાપાલ (પુષ્કલાપાલ) પુક્ખલાવઈ(૧) પ્રદેશમાં (વિજયમાં) આવેલા પુંડરીગિણી(૧)ના ચક્કવટ્ટિવઈરસેણ(૨)નો પુત્ર.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૭૯, આવમ. પૃ. ૨૨૫.

પોક્ખલાવઈ (પુષ્કલાવતી) જુઓ પુક્ખલાવઈ.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૩૩, ૩૮૪.

પોદ્ધલિ (પુષ્કલિન્) તિત્થયર મહાવીરનો ઉપાસક (શ્રાવક) અને સંખ(૯)નો સાથી. તે સાવત્થી નગરીનો હતો.^૧

૧. ભગ. ૪૩૭, સ્થા. પૃ. ૪૫૬.

૧. પોગ્ગલ (પુદ્ગલ) વિયાહપણ્ણત્તિના(૧) આઠમા શતકનો પહેલો ઉદ્દેશક,^૧ (૨) બારમા શતકનો ચોથો ઉદ્દેશક^૨ અને(૩) ચૌદમા શતકનો ચોથો ઉદ્દેશક.^૩

૧. ભગ. ૩૦૮.

૨. ભગ. ૪૩૭.

૩. ભગ. ૫૦૦.

૨. પોગ્ગલ આલભિયા નગરના શેઠ જે તિત્થયર મહાવીરના શિષ્ય બન્યા હતા.^૧

૧. ભગ. ૪૩૬.

પોટ્ટ આ અને પોટ્ટસાલ એક છે.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૨૪.

પોટ્ટસાલ (પોટ્ટશાલ) આખા જંબૂદીવમાં પોતાને અજેય વિદ્વાન મનાવવાનો ઢોંગ કરતો પરિવ્રાજક. પોતાના વિશાળ જ્ઞાનથી પોતાનું પેટ ફાટી જ્ઞાન બહાર નીકળી ન જાય એટલા ખાતર જ્ઞાનને સાચવી રાખવા તે પોતાના પેટ ફરતો લોઢાનો પટ્ટો બાંધતો હતો. રોહગુત્ત(૧)એ તેને પડકાર આપ્યો અને હરાવ્યો.^૧

૧. આવનિ. ૨૯૫૨-૫૫, આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૨૪, બૃહ્ને. ૨૩૫, નિશીલા. ૫૬૦૨, સ્થા. અ. પૃ. ૪૧૩, ઉત્તરાશા. પૃ. ૧૬૮, કલ્પવિ. પૃ. ૨૫૮, ઉત્તરાક. પૃ. ૧૦૮.

૧. પોટ્ટિલ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના નવમા ભાવી તિત્થંકર અને સુણંદ(૧)નો ભાવી જન્મ.^૧

૧. તીર્થો. ૧૧૧૨, સમ. ૧૫૯.

૨. પોટ્ટિલ મહાવીરનો છઠો પૂર્વભવ. તેણે એક કરોડ વર્ષનું શ્રામણ્ય પાળ્યું હતું.^૧ તે અને પૂસમિત્ત(૩) એક જણાય છે.

૧. સમ. ૧૩૪.

૩. પોટ્ટિલ તે દેવ જે તેના પૂર્વભવમાં મન્ત્રી તેયલિપુત્તની પત્ની પોટ્ટિલા હતો.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૦૨.

૪. પોટ્ટિલ એક શ્રમણ અને સયંપભ(૩)નો પૂર્વભવ.^૧ તે મહાવીરના તીર્થમાં હતા.

૧. સમ. ૧૫૯, સ્થા. ૬૯૧.

૫. પોટ્ટિલ જુઓ પુટ્ટિલ(૨).^૧

૧. સ્થા. ૬૯૧.

પોટ્ટિલ અણગાર આ અને પોટ્ટિલ(૪) એક છે.^૧

૧. સમ. ૧૫૯.

પોટ્ટિલા તેયલિપુરના સોની કલાદ અને તેની પત્ની ભદ્રા (૧૮)ની રૂપવતી પુત્રી.

મન્ત્રી તેયલિપુત્ત તેને પરણ્યો.^૧ વખત જતાં મન્ત્રીનો તેના પ્રત્યેનો પ્રેમ ઓસરી ગયો. એટલે તેણે તેને દાનભિક્ષા આપવાના કામમાં નીમી.^૨ તે શ્રમણીઓના સંપર્કમાં આવી અને તેણે તેયલિપુત્તનું હૃદય જીતી લેવા માટે તે શ્રમણીઓને મન્ત્ર કે ઔષધિનો ઉપયોગ શિખવવા વિનંતી કરી. પણ શ્રમણીઓએ તો ઊલટું તેને ધર્મોપદેશ આપ્યો. પછી તે ઉપાસિકા (શ્રાવિકા) થઈ ગઈ.^૩ સમય પસાર થતાં તે દીક્ષા લઈ શ્રમણી બની ગઈ અને મૃત્યુ પછી સ્વર્ગે ગઈ.^૪

૧. જ્ઞાતા.૯૬, ઋષિ.૧૦.

૨. જ્ઞાતા.૯૮, સૂત્રયૂ.૫.૨૮.

૩. જ્ઞાતા.૯૯.

૪. એજન.૧૦૦, વિધાઅ.૫.૮૮, આવચૂ.૧

૫.૪૯૯.

પોટ્ટિલ આ અને પુટ્ટિલ એક છે.^૧

૧. સમ.૧૫૯.

પોટ્ટવઈ અથવા પોટ્ટવયા (પ્રોષપદા) એક નક્ષત્ર.^૧

૧. સૂર્ય.૩૯, જમ્બૂ.૧૬૧.

પોટ્ટિલ આ અને પુટ્ટિલ એક છે.^૧

૧. વિશેષા.૧૮૧૬, આવચૂ.૧.૫.૨૩૫.

પોતણ (પોતન) જુઓ પોયણપુર.^૧

૧. બૃભા. ૬૧૯૯.

પોતણપુર (પોતનપુર) જુઓ પોયણપુર.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૪૫૬.

પોત્તપૂસમિત (પોતપુષ્યમિત્ર) આચાર્ય રક્ષ્મિય(૧)ના શિષ્ય. તેમની પાસે એવી અલૌકિક શક્તિ હતી કે તે પોતાની ઈચ્છાથી જ ધારે તે વસ્ત્રો પેદા કરી શકતા હતા.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૪૦૯, આવભા.૧૪૨, આવહ.૫.૩૦૭-૩૦૮.

પોત્તિય (પૌતિક) વસ્ત્રો પહેરતા^૧ વાનપ્રસ્થ તાપસોનો વર્ગ.^૨

૧. ભગઅ.૫.૫૧૯.

૨. ભગ.૪૧૭, નિર.૩.૩, ઔપ.૩૮.

પોમિલ (પૌમિલ) આચાર્ય વઈરસેણ(૩)ના શિષ્ય. તે શ્રમણશાખા પોમિલાના જનક હતા.^૧

૧. કલ્પ.૫.૨૫૫.

પોમિલા (પૌમિલા) પોમિલથી શરૂ થયેલી શ્રમણશાખા.^૧

૧. કલ્પ.૫.૨૫૫.

પોયણ (પોતન) જુઓ પોયણપુર.^૧

૧. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૮, વિશેષા.૧૭૮૮, આવનિ.૪૨૫.

પોયણપુર (પોતનપુર) જે દસાહોમાં પ્રથમ^૧ તેમજ પ્રથમ વાસદેવ(૧)^૨ હતા તે તિવિક્ર(૧) જ્યાં જન્મ્યા હતા તે નગર. તેમના પિતા રાજા પયાવર્ધ(૧) હતા અને તેમની માતા રાણી મિયાવર્ધ(૨) હતી.^૩ ચોથા વાસુદેવ તેમના પૂર્વભવમાં નિદાન (તીવ્ર સંકલ્પ, ઈચ્છા) સાથે અહીં મૃત્યુ પામ્યા હતા.^૪ પોતાની રાણી ધારિણી(૨૯) સાથે રાજા સોમચંદ(૨) અહીં રાજ કરતા હતા.^૫ રાજા જિયસત્તુ(૩૨)એ શ્રમણ તરીકે અન્યમતવાદીઓને વાદમાં અહીં હરાવ્યા હતા.^૬ આચાર્ય રત્નાકર પોતાના પાંચ સો શિષ્યો સાથે આ નગરમાં આવ્યા હતા.^૭ શ્રમણી પુષ્કયૂલા(૨) પણ આ નગરમાં આવ્યા હતા.^૮ પોયણપુરની એકતા ગોદાવરી નદી ઉપર આવેલા પૈઠણ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે પણ કેટલાક તેની એકતા અલ્હાબાદ પાસે આવેલા ઝુસી (Jhusi) સાથે સ્થાપે છે.^૯

૧.વિશેષા.૧૭૮૮, આવનિ.૪૨૫,
સમ.૧૫૮.

૨.આવચૂ.૧.૫.૨૩૨.

૩.વિશેષા.૧૮૧૩-૧૪, આવનિ.૪૪૭-
૪૮, કલ્પવિ.૫.૪૩.

૪.તીર્થો.૬૦૮, સમ.૧૫૮.

૫.આવચૂ.૧.૫.૪૫૬.

૬. બૃહા.૬૧૯૮, બૃહ્ને.૧૬૩૭, વ્યવભા.

૪.૧૦૭.

૭. પિંડનિમ.૫.૭૫.

૮. સંસ્તા.૫૬.

૯. જિઓડિ.૫.૧૫૭, શ્રભમ.૫.૩૭૭, લાઈ.
૫.૩૨૩.

પોરિસીમંડલ (પૌરુષીમણ્ડલ) રાત અને દિવસના પ્રહરોનું (પોરિસીઓનું = પૌરુષીઓનું) વર્ષાન કરતો ઉક્કાલિઆ આગમગ્રન્થ. તે હાલ અસ્તિત્વમાં નથી, નાશ પામ્યો છે.

૧.નન્દિ.૪૪, નન્દિચૂ.૫.૫૮, નન્દિમ.૫.૨૦૫, નિશીચૂ.૪.૫.૨૩૫.

૧. પોલાસ સેયવિયા નગરની બહાર આવેલું ઉદ્યાન. આચાર્ય આસાઢ વિહાર કરી અહીં આવ્યા હતા અને આ ઉદ્યાનમાં તેમનું મૃત્યુ થયું હતું. કેટલીક ગેરસમજના કારણે તેમના શિષ્યોએ તેમના નામે ખોટા સિદ્ધાન્તની સ્થાપના કરી સંઘભેદ(નિહ્વ) કર્યો.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.૫.૧૬૦, સ્થાઅ.૫.૪૧૨, વિશેષા.૨૮૫૮, આવભા.
૧૩૦, નિશીભા.૫૫૯૯.

૨. પોલાસ પેઢાલગ્ગામમાં આવેલું ચૈત્ય. તિથ્યંકર મહાવીર વિહાર કરતાં અહીં આવ્યા હતા, એક રાત ગાળી હતી અને મહાપડિમા ધારણ કરી હતી.^૧

૧. વિશેષા.૧૯૫૩, આવચૂ.૧.૫.૩૦૧, આવનિ.૪૯૪.

પોલાસપુર જ્યાં તિથ્યયર મહાવીર આવ્યા હતા તે નગર. તે નગરમાં સહસ્સંબવણ(૬) નામનું ઉદ્યાન હતું. રાજા જિયસત્તુ(૯) ત્યાં રાજ કરતા હતા.

આજીવિય શ્રમણજ્ઞાપ્નો અર્થાત્ ગોસાલનો ઉપાસક સમૃદ્ધ કુંભાર સદાલપુત્ર આ નગરનો હતો. પછીથી તેણે તિત્થયર મહાવીરનો ધર્મ સ્વીકાર્યો હતો.^૧ રાજા વિજય(૫) અને તેની રાણી સિરી(૨)નો પુત્ર રાજકુમાર અર્ધમુત્ત(૧) આ નગરનો હતો. તેણે મહાવીર પાસે આ નગરના સિરિવણ(૨) ઉદ્યાનમાં શ્રમણજીવનની દીક્ષા લીધી હતી.^૨ આ નગરમાં શ્રમણ અર્ધમુત્ત(૨)એ દેવઈને કહ્યું હતું કે તે આઠ બાળકોને જન્મ દેશે.^૩

૧. ઉપા.૩૯-૪૫, સ્થા.અ.પૃ.૫૦૯

૨. અન્ત.૧૫, સ્થા.અ.પૃ.૫૧૦.

૩. અન્ત.૬.આવચૂ.૧.પૃ.૩૫૭.

પોલિંદી (પૌલિન્દી) અઢાર બંભી(૧) લિપિઓમાંની એક.^૧

૧. સમ.૧૮.

કું

ફગ્ગુ (ફલ્ગુ) બીજા તિત્થંકર અજિયની પ્રથમ શિષ્યા.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૫૭.

ફગ્ગુણી (ફાલ્ગુની) તિત્થયર મહાવીરના ઉપાસક(શ્રાવક) સાવત્થીના સાલિહીપિય(૨)ની પત્ની.^૧

૧. ઉપા.૫૬.

ફગ્ગુમિત્ત (ફલ્ગુમિત્ર) પૂસગિરિના શિષ્ય અને આચાર્ય ધણગિરિ(૧)ના ગુરુ. તે ગોયમ(૨) ગોત્રના હતા.^૧ તિત્થોગાલીએ વીરનિર્વાણ સંવત ૧૫૦૦માં તેમના મૃત્યુનું ભવિષ્ય ભાષ્યું છે.^૨

૧. કલ્પ(થેરાવલી).૭, કલ્પવિ.પૃ.૨૬૪.

૨. તીર્થો.૮૧૭.

ફગ્ગુરક્ષિય (ફલ્ગુરક્ષિત) દસપુરના બ્રાહ્મણ સોમદેવ(૩)નો પુત્ર અને આચાર્ય રક્ષિય(૧)નો નાનોભાઈ. તેની માતાએ તેને રક્ષિય પાસે એટલા માટે મોકલ્યો હતો કે તે રક્ષિયને સાધુપણું છોડાવી ઘરે પાછા લાવે પરંતુ તે રક્ષિયના ઉપદેશથી એટલો બધો પ્રભાવિત થઈ ગયો કે તે પોતે જ સાધુ(શ્રમણ) થઈ ગયો.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૪૦૧,૪૦૪, આવનિ.૭૭૬, વિશેષા.૨૭૮૭, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ. ૯૬-૯૭, સ્થા.૧૫૭, સ્થા.અ.પૃ.૧૨૮, ૨૭૬.

૧. ફગ્ગુસિરી (ફલ્ગુશ્રી) વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચકની છેલ્લી શ્રમણી.^૧

૧. તીર્થો.૮૩૯.

૨. ફગ્ગુસિરી વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચકની છેલ્લી ઉપાસિકા(શ્રાવિકા).^૧

૧. મનિ.પૂ.૧૧૬.

ફરસુરામ (પરશુરામ) આ અને પરસુરામ એક છે.^૧

૧. ભક્ત.૧૫૩.

ફલજંભગ (ફલજૃમ્ભક) જંભગ દેવોના દસ ભેદોમાંનો એક ભેદ.^૧

૧. ભગ.૫૩૩.

ફલહિમલ્લ આ અને ફલિહમલ્લ એક છે.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૂ.૧૫૨-૧૫૩, ઉત્તરાચૂ.પૂ.૧૦૮, વ્યવભા.૧૦.૧૦.

૧. ફલાહાર ફળો ખાઈને જીવતા વાનપ્રસ્થ તાપસોનો વર્ગ.^૧

૧. ભગ.૪૧૭, નિર.૩.૩. આચાચૂ.પૂ.૨૫૭.

૨. ફલાહાર હિમવંત પર્વત ઉપર તપશ્ચયા કરતા એક કાલ્પનિક ઋષિ.^૧

૧. બૃક્ષે.૨૪૭.

ફલિહ (સ્ફટિક) રચણાપ્પભા(ર) નરકભૂમિના પ્રથમ કાણ્ડનો પંદરમો ભાગ.^૧ તેનો વિસ્તાર એક હજાર યોજન છે.

૧. સ્થા.૭૭૮.

ફલિહકૂડ (સ્ફટિકકૂટ) ગંધમાયણ પર્વતનું શિખર. તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ ભોગણિકર છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૬, સ્થા.૫૮૦.

ફલિહમલ્લ પ્રસિદ્ધ મલ્લ. પહેલાં તે ભરુઅચ્છ પાસેના દૂરલ્લકૂવિઅ ગામનો મજબૂત બાંધવાળો ખેડૂત હતો. સોપારગના મચ્છિયમલ્લને હરાવવા માટે ઉજ્જેણીનો અદ્વૈજ મલ્લ તેને પોતાની સાથે લઈ ગયો.^૧

૧. આવનિ.૧૨૭૪, આવચૂ.૨.પૂ.૧૫૨-૫૩, ઉત્તરાશા.પૂ.૧૮૨થી, વ્યવભા. ૧૦.૧૦. ઉત્તરાચૂ.પૂ.૧૦૮.

ફલિહવડિંસય (સ્ફટિકાવતંસક) ઈસાણ સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. ભગ.૧૭૨.

ફાલઅંબડપુત્ત (ફાલઅમ્બડપુત્ર) અંતગડદસાનું દસમું અધ્યયન.^૧ તે હાલ અસ્તિત્વમાં નથી.

૧. સ્થા.૭૫૫.

ફાસ (સ્પર્શ) ઠાણમાં કાસ સાથે ઉલ્લેખાયેલો ગ્રહ.^૧ સુરિયપણ્ણત્તિમાં તે બેને એક ગણવામાં આવેલ છે અને તે એકનું નામ કામફાસ છે.^૨

૧. સ્થા.૯૦, સ્થાઅ.૫.૭૯.

૨. સૂર્ય.૧૦૭.

ફાસુગ (પ્રાસુક) વિયાહપણ્ણતિના આઠમા શતકનો છઠ્ઠો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૩૦૯.

ફૂઝ (સ્ફુટા) અર્ધકાય અને મહાકાય જે મહોરગ વંતર દેવોના ઈન્દ્રો છે તેમની દરેકની જે ચાર ચાર મુખ્ય પત્નીઓ છે તેમાંથી એક એકનું આ નામ છે.^૧ તેનો અપરાઈયા(૧૦) નામે પણ ઉલ્લેખ આવે છે.^૨

૧. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૨૭૩.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૩.

ફેણમાલિણી (ફેનમાલિની) મંદર(૩) પર્વતની પશ્ચિમે અને સીઓયા નદીની ઉત્તરે વહેતી નદી.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૨, સ્થા.૧૯૭, ૫૨૨.

બ

બઉસ (બકુશ) એક અણારિય(અનાર્ય) દેશ અને તેના લોકો.^૧ આ દેશમાંથી લાવવામાં આવેલી કન્યાઓ રાજાઓનાં અન્ત:પુરોમાં ઢાસી તરીકે કામ કરતી. જુઓ પઉસ.

૧. પ્રશ્ન.૪, જ્ઞાતા.૧૮, જમ્બૂ.૪૩.

બંધ વિયાહપણ્ણતિના (૧) આઠમા શતકનો નવમો ઉદ્દેશક^૧ તેમજ (૨) વીસમા શતકનો સાતમો ઉદ્દેશક.^૨ પણ્ણવણાનું (૩) ચોવીસમું પદ અર્થાત્ પ્રકરણ તેમજ(૪) છવીસમું પદ.^૩ અને (૫) બંધદસાનું પહેલું અધ્યયન.^૪

૧. ભગ.૩૦૯.

૨. એજન.૬૬૨.

૩. પ્રજ્ઞા.ગાથા.૬. તેમને અનુક્રમે

કમ્મબંધઅ અને વેદબંધઅ કહેવામાં આવેલ છે.

૪. સ્થા.૭૫૫.

બંધદસા (બન્ધદશા) દસ દશા ગ્રન્થોમાંનો એક.^૧ તે હાલ અસ્તિત્વમાં નથી. તેમાં નીચે જણાવેલાં દસ અધ્યયનો હતાં^૨— (૧) બંધ, (૨) મોક્ષ, (૩) દેવદ્ધિ, (૪) દસારમંડલ, (૫) આયરિયવિપ્પડિવત્તિ, (૬) ઉવજ્જાયાવિપ્પડિવત્તિ, (૭) ભાવણા, (૮) વિમુત્તિ, (૯) સાત અને (૧૦) કમ્મ.

૧. સ્થા.૭૫૫.

૨. એજન.

બંધુમઈ (બન્ધુમતી) જુઓ બંધુમતી(૩).^૧

૧. આવમ.૫.૨૮૬.

૧. બંધુમતી તિલ્થંકર મલ્લિ(૧)ની મુખ્ય શિષ્યા.^૧

૧. જ્ઞાતા.૭૮, સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૬૧.

૨. બંધુમતી રાયગિહના અજજુણ(૧) માળીની પત્ની.^૧

૧. અન્ત.૧૩.

૩. બંધુમતી ગોબ્બરગામ(૧)ના ખેડૂત ગોસંખિની પત્ની.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૨૮૭, આવમ.૫.૨૮૬.

બંધુય (બન્ધુક) એક અણારિય(અનાર્ય) દેશ, કદાચ આ અને ચંચુય એક છે.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

બંધુવતી આ અને બંધુમતી એક છે.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

બંધુસિરી (બન્ધુશ્રી) મહુરા(૧)ના રાજા સિરિદામની રાણી અને રાજકુમાર ણ્ટિવદ્ધણ(૩)ની માતા.^૧

૧. વિપા.૨૬.

૧. બંભ (બ્રહ્મન્) કંપિલ્લપુર નગરના રાજા, ચક્કવટ્ટિ બંભદત્ત(૧)ના પિતા, રાણીઓ ઈદસિરી, ઈદજસા, ઈદુવસુ અને ચુલણી(૨)ના પતિ તથા રાજાઓ કડઅ, કણેરુદત્ત, પુષ્કચૂલ(૨) અને દીહના મિત્ર.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.૫.૩૭૭-૭૮, ઉત્તરાચૂ.૫.૨૧૪.

૨. બંભ ચક્કવટ્ટિ બંભદત્ત(૧)નો મહેલ.^૧

૧. ઉત્તરા.૧૩.૧૩.

૩. બંભ રાત-દિવસનાં ત્રીસ મહુત્તમાંનું એક.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૪૭, સમ.૩૦.

૪. બંભ બીજા વાસુદેવ(૧) દુવિટ્ટ(૨)ના પિતા તેમજ બીજા બલદેલ(૨) વિજય(૧૧)ના પણ પિતા. તે બારવઈના રાજા અને ઉમા(૧) તથા સુભદા (૮)ના પતિ હતા.^૧

૧. સ્થા.૬૭૨, સમ.૧૫૮, આવનિ.૪૦૯-૧૧, તીર્થો.૬૦૨-૩, ઉત્તરાક.૫.૩૪૯.

૫. બંભ બંભલોઅનો ઈન્દ્ર.^૧ તેના સ્વર્ગીય વિમાનનું નામ નંદિઆવત્ત(૩) છે.^૨

૧. પ્રજ્ઞા.૫૩.

૨. સ્થા.૬૪૪.

૬. બંભ લંતઅનું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અગિયાર સાગરોપમ વર્ષનું છે.

૧. સમ.૧૧.

૭. બંભ ઈસિપબ્ભારાનું બીજું નામ.^૧

૧. સમ. ૧૨.

૮. બંભ આવસ્સયમાં જે દેવની સ્તુતિ કરવામાં આવી છે તે દેવ.^૧

૧. આવ. પૃ. ૧૯.

૯. બંભ આચાર્ય સુહત્થિ(૧)ના બાર શિષ્યોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પ. પૃ. ૨૫૭-૨૫૮.

બંભકંત (બ્રહ્મકાન્ત) બંભ(દ) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૧.

બંભકપ્પ (બ્રહ્મકલ્પ) આ અને બંભલોઅ એક છે.^૧

૧. આચા. ૨. ૧૭૯, સમ. ૧૧૦.

બંભકૂડ (બ્રહ્મકૂટ) બંભ(દ) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૧.

બંભચારિ (બ્રહ્મચારિનૃ) તિત્થયર પાસ(૧)ના આઠ ગણધરમાંના એક.^૧

૧. સ્થા. ૬૧૭, સમ. ૮.

બંભચેર (બ્રહ્મચર્ય) આચારંગના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધનાં અધ્યયનોનું સમૂહવાચક નામ.^૧

૧. સમ. ૮, ૫૧, સ્થા. ૬૬૨, આચાનિ. ૨૮૪, નિશીભા. ૧, સ્થાઅ. પૃ. ૪૩૪.

બંભચેરસમાહિઠાણ (બ્રહ્મચર્યસમાધિસ્થાન) ઉત્તરજ્ઞયણનું સોળમું અધ્યયન.^૧ તે

કેવળ સમાહિઠાણ નામે પણ જાણીતું છે.^૨

૧. ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૨૩૮-૪૩, આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૧૩.

૨. સમ. ૩૬, ઉત્તરાનિ. પૃ. ૯.

બંભજ્ઞય (બ્રહ્મધ્વજ) બંભ(દ) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૧.

બંભણગામ (બ્રાહ્મણગ્રામ) મહાવીર જે ગામ ગયા હતા તે ગામ. તે તે ગામ

સુવણ્ણખલથી ગયા હતા. તે ગામમાં ઇંદ(પ)એ મહાવીરને જ્યારે તેના ભાઈ

ઉવણંદ(૨)એ ગોસાલને ભિક્ષા આપી હતી.^૧

૧. આવનિ. ૪૭૬, વિશેષા. ૧૯૩૦, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૮૩.

બંભણાગામ (બ્રાહ્મણગ્રામ) જુઓ બંભણગામ.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૮૩.

બંભથલ (બ્રહ્મસ્થલ) જ્યાં છઠ્ઠા તિત્થંકર પઉમપ્પભે સૌપ્રથમ પારણું કર્યું હતું તે

સ્થળ.^૧ અહીં ચક્કવટ્ટિ બંભદત્ત(૧) આવ્યા હતા.^૨ તેની એકતા હસ્તિનાપુર સાંથે

સ્થાપવામાં આવી છે.^૩

૧. આવનિ.૩૨૩, આવમ.પૃ.૨૨૭. ૨. ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૭૯. ૩.લાઈ.પૃ.૨૭૧.

૧. બંભદત્ત (બ્રહ્મદત્ત) વર્તમાન ઓસપ્પિણ્ણી કાલચક્રના બારમા ચક્કવટ્ટિ^૧. તે તેવીસમા તિત્થંકર પાસ(૧)ના પહેલાં અને બાવીસમા તિત્થંકર અરિક્કણ્ણેમિની પછી રાજ કરતા હતા.^૨ પંચાલ દેશની રાજધાની કંપિલ્લપુરના રાજા બંભ(૧) અને તેમની રાણી યુલણ્ણી(૨)ના તે પુત્ર હતા.^૩ તેમની ઊંચાઈ સાત ધનુષ હતી.^૪ તેમને અનેક રાણીઓ હતી પણ મુખ્ય રાણીઓ આ હતી — હરિએસા, ગોદત્તા, કણ્ણેરુદત્તા, કણ્ણેરુપઈગા, કુંજરસેણા, કણ્ણેરુસેણા, ઈસીવુડ્ડિ અને કુરુમઈ(૧).^૫ બંભદત્તના પૂર્વભવમાં જે તેના ભાઈ હતા તે શ્રમણ ચિત્ત(૧) કંપિલ્લપુર આવ્યા અને તેમણે બંભદત્તને પોતાના બત્રેના પૂર્વભવોની યાદ દેવડાવી અને વિષયભોગ છોડી શ્રામણ્ય સ્વીકારવા સલાહ આપી. પરંતુ બંભદત્તે તેમની સલાહ સ્વીકારી નહિ. સાત સો વર્ષનું આયુષ્ય ભોગવ્યા પછી મરીને તે સાતમા નરકમાં જન્મ્યા.^૬

૧. આવનિ.૩૭૫. તીર્થો.૫૬૦,૧૧૪૧, સ્થા.૨૩૬,૩૧૫, સમ.૧૫૮, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ.૩૭૯-૮૦, વિશેષા.૧૭૬૩, નિશીયૂ.૨.પૃ.૨૧,મર.૩૭૬.

૨. આવનિ.૪૧૯, આવચૂ.૧.પૃ.૨૧૫, વિશેષા.૧૭૭૧.

૩. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૨૧૪, ઉત્તરા.૧૩.૧, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૩૭૭, જ્ઞવા.૮૯, સમ.૧૫૮, આવનિ.૩૯૮-૪૦૦.

૪. સ્થા.૫૬૩, આવનિ.૩૯૩.

૫. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૩૭૯. સમ.૧૫૮ અનુસાર, કુરુમઈ(૧) તેમની પટરાણી હતી.

૬. ઉત્તરા. અધ્યયન ૧૩, નિશીયૂ.૩.પૃ.૫૮, આચાચૂ.પૃ.૧૯,૭૪, ૧૨૧, ૧૯૭, ૩૮૧, આવચૂ.૧. પૃ.૩૬૬, ૪૪૬, ૨.પૃ.૭૯,૩૦૭, દશચૂ.પૃ.૧૦૫,૩૨૮, જ્ઞવા.૮૯, સ્થા.૧૧૨, ૫૬૩, વિશેષા.૧૭૭૬.

૨. બંભદત્ત અયોજ્ઞાનો ગૃહસ્થ.^૧ તેણે બીજા તિત્થંકર અજિયને સૌપ્રથમ ત્મિક્ષા આપી હતી.^૨

૧. આવનિ.૩૨૩.

૨. સમ.૧૫૭, આવનિ.૩૨૭.

૩. બંભદત્ત રાયગિહનો ગૃહસ્થ.^૧ તેણે વીસમા તિત્થંકર મુણ્ણિસુવ્વય(૧)ને સૌપ્રથમ ત્મિક્ષા આપી હતી.^૨ તેનો ઉલ્લેખ ઉસભસેણ(૨) નામે પણ થયો છે.^૩

૧. આવનિ.૩૨૫

૨. આવનિ.૩૨૯

૩. સમ.૧૫૭.

૪. બંભદત્ત જે પોતાના નસીબ ઉપર જ વિશ્વાસ રાખતો હતો તે રાજકુમાર.^૧

૧. દશચૂ.પૃ.૧૦૩-૧૦૪.

બંભદત્તહિંડી (બ્રહ્મદત્તહિંડી) ચક્કવટ્ટિ બંભદત્ત(૧)ના જીવનચરિતને આલેખતો ગ્રન્થ.^૧

૧. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૨૧૪, વ્યવમ.૪.પૃ.૪૭, બૃક્ષે.૧૬૬૦.

બંભદત્તિહિંડી (બ્રહ્મદત્તિહિંડી) આ અને બ્રહ્મદત્તિહિંડી એક છે.^૧

૧. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૨૧૪.

બંભદીવ (બ્રહ્મદ્વીપ) અયલપુર પાસેનો તથા કણ્ડા(૬) અને બેણ્ણા(૨) વચ્ચેનો આભીર(૧) દેશમાં આવેલો પ્રદેશ.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૫૪૩, કલ્પવિ.પૃ.૨૬૩, પિંડનિમ.પૃ.૧૪૪.

બંભદીવિયા (બ્રહ્મદ્વીપિકા) આચાર્ય સમિય દ્વારા શરૂ કરાયેલી શ્રમણશાખા. તેમણે બંભદીવના તાવસો(૪)નું ધર્મપરિવર્તન કરાવી તેમને પોતાના શિષ્યો બનાવી દીધા. તેથી તે જૂથની બંભદીવિયા શ્રમણશાખા બની.^૧

૧. કલ્પ.પૃ.૨૬૨-૬૩, આવચૂ.૧.પૃ.૫૪૩, નન્દિ.૩૨, નન્દિમ.પૃ.૫૧, નિશીચૂ.૩.પૃ.૪૨૬.

બંભદીવા (બ્રહ્મદ્વીપા) આ અને બંભદીવિયા એક છે.^૧

૧. નિશીચૂ.૩.પૃ.૪૨૬.

બંભદીવ (બ્રહ્મદ્વીપ) જુઓ બંભદીવ.^૧

૧. નિશીચૂ.૩.પૃ.૪૨૫, આવહ.પૃ.૪૧૩.

બંભપ્પભ (બ્રહ્મપ્રભ) બંભ(૬) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૧.

બંભચારિ (બ્રહ્મચારિન્) જુઓ બંભચારિ.^૧

૧. સમ.૮, સ્થા.૬૧૭.

બંભલિજ્જ (બ્રહ્મલિય) કોડિયગણ(૨)નાં ચાર કુળોમાંનું એક.^૧

૧. કલ્પ.પૃ.૨૬૦.

બંભલેસ્સ (બ્રહ્મલેશ્ય) બંભ(૬) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૧.

બંભલોઅ અથવા બંભલોગ (બ્રહ્મલોક) જેના ઈન્દ્ર બંભ(પ) છે તે સ્વર્ગીય ક્ષેત્ર યા ભૂમિ.^૧ તેમાં ચાર લાખ સ્વર્ગીય વાસસ્થાનો છે.^૨ તેમની ઊંચાઈ સાત સો યોજન છે.^૩ તેના ઈન્દ્રને સાઠ હજાર સામાનિક દેવો અને બે લાખ ચાલીસ હજાર આત્મરક્ષક દેવો છે.^૪ તેમાં જન્મેલા દેવોનું જઘન્ય આયુષ્ય સાત^૫ સાગરોપમ વર્ષ છે અને ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય દસ સાગરોપમ વર્ષ છે.^૬ બધી સ્વર્ગભૂમિઓમાં આ સૌથી શ્રેષ્ઠ સ્વર્ગભૂમિ છે એમ માનવામાં આવે છે.^૭ લોગંતિય દેવો આ સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાં આવેલાં અચ્ચિ, રિટ્ટ(૭) વગેરે વાસસ્થાનોમાં રહે છે.^૮ બંભલોગ નીચેના છ કાણ્ડોમાં વિભક્ત છે —

અરઅ(૨), વિરઅ(૨), હીરઅ, હિમ્મલ, વિતિમિર અને વિસુદ્ધ.^૯

૧. પ્રજ્ઞા. ૫૩.

૨. જમ્બૂ. ૧૧૮, પ્રજ્ઞા. ૫૩, સમઅ. ૫.
૭૮.

૩. સમ. ૧૧૦.

૪. જમ્બૂ. ૧૧૮, પ્રજ્ઞા. ૫૩.

૫. અનુ. ૧૩૯.

૬. સમ. ૧૦, સ્થા. ૭૫૭, ઔપ. ૪૦, ભગ.
૫૫૦.

૭. પ્રશ્ન. ૨૭, સ્થા. ૨૦૫.

૮. ભગ. ૨૪૩, સ્થા. ૬૨૩, આવચૂ. ૧. ૫.
૨૫૦.

૯. સ્થા. ૫૧૬, સ્થાઅ. ૫. ૩૬૮.

બંભલોગવડિંસગ (બ્રહ્મલોકાવતંસક) બંભલોઅમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય દસ સાગરોપમ વર્ષ છે.^૧

૧. સમ. ૧૦.

બંભવડિંસય (બ્રહ્માવતંસક) ઈસિપબ્ભારાનું બીજું નામ.^૧

૧. સમ. ૧૨.

બંભવણ્ણ (બ્રહ્મવણ્ણ) બંભ(દ) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૧.

બંભસિંગ (બ્રહ્મશુક્ર) બંભ(દ) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૧.

બંભસિદ્ધ (બ્રહ્મસૃષ્ટ) બંભ(દ) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૧.

બંભસેણ (બ્રહ્મસેન) ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ. ૫. ૧૫૧, કલ્પવિ. ૫. ૨૩૬.

બંભણ (બ્રહ્મન્) જૈનધર્મને ન માનનારાઓના દેવ. જુઓ ઉમા(૩).^૧

૧. નિશીચૂ. ૧. ૫. ૧૦૪.

બંભાવત્ત (બ્રહ્માવત્ત) બંભ(દ) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૧.

૧. બંભી (બ્રાહ્મી) તિત્થયર ઉસભ(૧)ની તેમની પત્ની સુમંગલા(૧)થી જન્મેલી પુત્રી.^૧ તેની ઊંચાઈ પાંચ સો ધનુષ હતી.^૨ તેના પિતાએ તેને સૌપ્રથમ લેખનકલા શિખવી હતી અને તેથી લિપિનું નામ બંભી(૩) પડ્યું.^૩ ઉસભ પાસે દીક્ષા લેનારી તે સૌપ્રથમ સ્ત્રી હતી.^૪ આ કારણે ત્રણ લાખ શ્રમણીઓના સમૂહની તે નાયિકા હતી.^૫ સુંદરી(૧) સાથે તેને ઉસભે બાહુબલિ પાસે બાહુબલિને સન્માર્ગ દેખાડવા મોકલી હતી.^૬ ચોરાશી લાખ પૂર્વ વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને તે મોક્ષ પામી હતી.^૭

૧. વિશેષા. ૧૬૧૨-૧૩, આવચૂ. ૧.
પૂ. ૧૫૨, કલ્પવિ. પૂ. ૨૩૧, આવ.
પૂ. ૨૮.
૨. સ્થા. ૪૩૫.
૩. આવભા. ૧૩, વિશેષા. ૧૬૩૩,
આવચૂ. ૧. પૂ. ૧૫૬, ભગઅ. પૂ. ૫.
૪. આવનિ. ૩૪૪, આવચૂ. ૧. પૂ. ૧૮૨,

- વિશેષા. ૧૭૨૪, કલ્પવિ. પૂ. ૨૪૧, કલ્પધ.
પૂ. ૧૫૬.
૫. કલ્પ. ૨૧૫, જમ્બૂ. ૩૧, આવચૂ. ૧. પૂ.
૧૫૮.
૬. આવચૂ. ૧. પૂ. ૨૧૧
૭. સમ. ૮૪, બૃહા. ૩૭૩૮, ૬૨૦૧,
નિશીભા. ૧૭૧૬.

૨. બંભી એક લિપિ^૧ જેના નીચે જણાવેલા અઢાર પ્રકાર છે - (૧) બંભી, (૨) જવણાણિયા, (૩) દોસાપુરિયા, (૪) ખરોટ્ટી, (૫) પુકખરસારિયા, (૬) ભોગવર્ધયા(૧), (૭) પહારાઈયા, (૮) અંતકખરિયા (ઉચ્ચત્તરિઆ), (૯) અકખરપુક્ટિયા, (૧૦) વેણઈયા, (૧૧) ણિણઈઈયા, (૧૨) અંકલિવિ, (૧૩) ગણિયલિવિ, (૧૪) ગંધવ્વલિવિ (ભૂયલિવિ), (૧૫) આયંસલિવિ, (૧૬) માહેસરી, (૧૭) દામિલી અને (૧૮) પોલિંદી.^૨ પિતા ઉસભ(૧)એ પોતાની પુત્રી બંભી(૧)ને સૌપ્રથમ લેખનકલા શિખવી હતી એ કારણે લિપિ બંભી નામે જાણીતી થઈ.^૩ તે લિપિમાં છેતાલીસ માતૃકાક્ષરો^૪ અથવા માતૃકાપદો છે.^૫

૧. ભગ. ૨.
૨. પ્રજ્ઞા. ૩૭, સમ. ૧૮.
૩. આવભા. ૧૩, ભગઅ. પૂ. ૫.

૪. સમ. ૪૬, સમઅ. પૂ. ૬૯.
૫. આવચૂ. ૨. પૂ. ૨૪૭.

બંભુત્તરવડિંસગ (બ્રહ્મોત્તરાવતંસક) બંભ(૬) જેવું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૧.

બકુસ (બકુસ) આ અને બઉસ એક છે.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૮.

બદ્ધસુય (બદ્ધશ્ચુત) દુવાલસંગનું બીજું નામ.^૧

૧. આવનિ. ૧૦૨૭.

બબ્બર (બર્બર) એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ અને તેના લોકો.^૧ ચક્કવટ્ટિ ભરહ(૧)એ આ દેશ જીત્યો હતો, તે સિંધુ(૧) નદીની પેલી બાજુએ આવેલો હતો.^૨ તેની એકતા સિંધુ નદીના મુખ પાસે આવેલા દરિયાકિનારાના પ્રદેશ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૩

૧. પ્રશ્ન. ૪, પ્રજ્ઞા. ૩૭, સૂત્રશી. પૂ. ૧૨૩,
જ્ઞાતા. ૧૮, જમ્બૂ. ૪૩, નિશીચૂ. ૨.
પૂ. ૪૭૦, ઔપ. ૩૩, આચાશી. પૂ.

- ૩૭૭, ભગ. ૧૪૩.
૨. આવચૂ. ૧. પૂ. ૧૯૧, જમ્બૂ. ૫૨.
૩. ઈપા. પૂ. ૬૨.

બમ્હદેવયા (બ્રહ્મદેવતા) અભિર્થ ણકખત(૧) (નક્ષત્ર)નો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૫૭, ૧૭૧.

બમ્હથલય (બ્રહ્મસ્થલ) આ અને બાંભથલ એક છે. ^૧

૧. આવમ. પૃ. ૨૨૭.

બમ્હા (બ્રહ્મ) બ્રહ્મદેવયા જુઓ. ^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૫૭, ૧૭૧.

બરદામ આ અને વરદામ એક છે.

૧. જમ્બૂ. ૪૫.

૧. બલ હત્થિણાપુરના શેઠ. તેમણે શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું હતું. તે મરીને દેવ તરીકે જન્મ્યા હતા. ^૧

૧. નિર. ૩.૯.

૨. બલ વીયસોગા નગરીના રાજા. તેમને એક હજાર રાણીઓ હતી. ધારિણી (૨૩) મુખ્ય રાણી હતી. બલ રાજાએ રાજ મહબ્બલ (૨) પુત્રને સોંપી શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું હતું. ^૧

૧. જ્ઞાતા. ૬૪.

૩. બલ મહાપુરના રાજા, સુભદ્વા (૬)ના પતિ અને મહબ્બલ (૧૦)ના પિતા. ^૧

૧. વિપા. ૩૪.

૪. બલ હત્થિણાગપુરના રાજા, પભાવતી (૧)ના પતિ અને મહબ્બલ (૧)ના પિતા. ^૧

૧. ભગ. ૪૨૮-૪૩૨.

૫. બલ મહાવીરના અગિયારમા ગણધર પભાસ (૧)ના પિતા. ^૧

૧. આવનિ. ૬૪૮.

૬. બલ એક બ્રાહ્મણ જેમનો બહુલ (૨) સાથે અભેદ કરાયો છે. મહાવીરને સૌપ્રથમ ભિક્ષા આપનાર તે હતા. ^૧ જુઓ બહુલ (૨).

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૭૦.

૭. બલ આ અને હરિએસ-બલ એક છે. ^૧

૧. ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૨૦૨.

૮. બલ એક ક્ષત્રિય પરિવ્રાજક. ^૧

૧. ઔપ. ૩૮.

૯. બલ પુષ્કિયાનું નવમું અધ્યયન. ^૧

૧. નિર. ૩. ૧.

૧૦. બલ ઉસભ (૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક. ^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૨, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

૧૧. બલ ઇંદ્રણવણ(૧)માં આવેલા બલકૂડનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૪.

૧૨. બલ એક જકૂબ દેવ જે તેના પૂર્વભવમાં સર્પ હતો.^૧

૧. મર.૫૨૨.

૧૩. બલ બલદેવ(૨) નામનો સંક્ષેપ.^૧

૧. આવનિ.૪૦૨.

બલકૂડ (બલકૂટ) મંદર(૩) પર્વતનું તે પર્વતની ઉત્તર-પૂર્વ ભાગે આવેલા ઇંદ્રણવણ(૧)માં આવેલું શિખર.^૧ તેની ઊંચાઈ એક હજાર યોજન છે. તેનો વિસ્તાર તળેટીની આગળ તેટલો જ છે.^૨ બલ(૧૧) તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ છે.^૩

૧. જમ્બૂ.૧૦૪,સ્થા.૬૮૯.

૨. સમ.૧૧૩.

૩. જમ્બૂ.૧૦૪.

૧. બલકોટ્ટ આ જ નામના હરિએસ સમાજનો મુખી, હરિએસબલનો પિતા, અને ગોરી(૩) તથા ગંધારી(૧)નો પતિ.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૩૫૪-૩૫૫, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૨૦૨.

૨. બલકોટ્ટ હરિએસ સમાજ કે કોમ.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૩૫૪-૫૫, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૨૦૨.

૧. બલદેવ ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રના નવમા અર્થાત્ છેલ્લા બલદેવ(૨).^૧ તે વસુદેવ^૨ અને રોહિણી(૪)ના^૩ પુત્ર તથા વાસુદેવ(૨) કણ્હ(૧)ના મોટાભાઈ હતા.^૪ તે ગોયમ(૨) ગોત્રના હતા.^૫ તે બલભદ્ર(૬) નામે પણ જાણીતા હતા.^૬ તે બારવઈના રાજા હતા.^૭ તેને તેની પત્ની ધારિણી(૬)થી સુમુહ(૧), દુમ્મુહ(૨) અને કૂવદારઅ પુત્રો હતા^૮ અને પત્ની રેવઈ(૩)થી હિસધ(૧) વગેરે પુત્રો હતા.^૯ જરકુમાર તેનો બીજો ભાઈ હતો.^{૧૦} કણ્હના પાંચ મહાવીરોમાંનો એક બલદેવ હતો.^{૧૧} સાગરચંદ(૧) બલદેવનો પૌત્ર હતો.^{૧૨} બલદેવ ઉપશમથી કોધને જીતી લેવા ટેવાયેલા હતા.^{૧૩} જ્યારે બારવઈ નગરી આગમાં લપેટાઈ ગઈ ત્યારે બલદેવ અને કણ્હ પોતાની માતાઓ રોહિણી અને દેવઈને તેમ જ પિતા વસુદેવને આગમાંથી બચાવવા ખૂબ કોશિશ કરી પણ તેઓ સફળ ન થયા.^{૧૪} પંડુમહુરા જતાં માર્ગમાં જ્યારે બલદેવ કણ્હને પાછળ મૂકીને પાણી લાવવા ગયા ત્યારે કોસંબવણમાં જરકુમાર વડે કણ્હ હણાયા.^{૧૫} પોતાના ભાઈના મૃત્યુથી શોકસંતપ્ત બલદેવે અરિક્ષેમિના વિદ્યાધર શિષ્ય પાસે શ્રમણત્વ સ્વીકાર્યું.^{૧૬} તેમણે તુંગિકાગિરિ ઉપર તપશ્ચર્યા કરી.^{૧૭} મૃત્યુ પછી તેમનો આત્મા બંબલોગના પન્નોત્તર સ્વર્ગીય

વાસસ્થાનમાં દેવ થયો.^{૧૮} દેવ તરીકે તેમને નરકમાં યાતના ભોગવતા કણ્ડના આત્માનો ઉદ્ધાર કરવાની ઈચ્છા હતી પણ તે તે કરી શક્યા નહિ. હાથમાં શંખ, તલવાર, ચક્ર અને ગદા ધારણ કરી, પીતાંબર પહેરી અને ગરુડના ચિહ્નવાળો ધ્વજ પોતાના ઉપર ફરકતો રાખનાર દેવના રૂપમાં તેમણે પોતાની જાતને, કણ્ડની સલાહથી, લોકપ્રિય બનાવી.^{૧૯} તે ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં ચૌદમા ભાવી તિત્થંકર ઢિંકકસાયરૂપે જન્મ ધારણ કરશે.^{૨૦} જુઓ રામ(૧).

૧. આવભા.૪૧, તીર્થો.૫૬૭, ૫૭૮, સમ.૧૫૮.

૨. આવનિ.૪૧૧, સમ.૧૫૮, સ્થા. ૬૭૨, તીર્થો.૬૦૨, ઉત્તરાને. પૃ.૩૭, ઉત્તરાક. પૃ.૬૨, ઉત્તરા. ૨૨.૧.

૩. આવનિ.૪૧૦, તીર્થો.૬૦૪, સમ. ૧૫૮, ઉત્તરાક. પૃ.૬૨, ઉત્તરા. ૨૨.૨

૪. અન્ત.૯, ઉત્તરાને. પૃ.૩૭, સમ.૧૫૮. મર.૪૯૭, જીવામ. પૃ.૧૩૦, સૂત્રશી. પૃ.૧૧.

૫. આવનિ.૪૧૧.

૬. મર.૪૯૭.

૭. તેનું જન્મસ્થાન મહુરા(૧)-આવનિ. ૪૦૮.

૮. અન્ત.૭.

૯. નિર.૫:૧., આવચૂ.૧.૫.૧૧૨.

૧૦. ઉત્તરાને. પૃ.૩૭.

૧૧. અન્ત.૧, નિર.૫.૧, જ્ઞાતા. ૫૨, ૧૧૭, આવચૂ.૧.૫.૩૫૫.

૧૨. આવચૂ.૧.૫.૧૧૨, બૃમ. પૃ.૫૬.

૧૩. ઉત્તરાચૂ. પૃ.૭૫, ઉત્તરાશા. પૃ.૧ ૮.

૧૪. ઉત્તરાને. પૃ.૩૯.

૧૫. અન્ત.૯, ઉત્તરાને. પૃ.૪૦.

૧૬. ઉત્તરાને. પૃ.૪૩.

૧૭. એજન. પૃ.૪૩.

૧૮. એજન. પૃ.૪૪, સ્થા. ૬૭૨, આવનિ. ૪૧૪, સમ.૧૫૮, તીર્થો. ૬૧૬.

૧૯. ઉત્તરાને. પૃ.૪૪-૪૫.

૨૦. સમ.૧૫૮, સ્થા. ૬૯૨.

૨. બલદેવ આ જાતિવાચક નામ છે. બલદેવ એ વાસુદેવ(૧)ના મોટાભાઈ હોય છે.^૧ તે બલ(૧૪) નામે પણ જાણીતા હોય છે.^૨ તે અર્ધભરહ(૨) ક્ષેત્રના રાજા હોય છે.^૩ તે હળ, મુશળ અને તીર(કનક) ધારણ કરે છે.^૪ તેમનો વર્ણ શ્વેત હોય છે.^૫ તે ૧૦૮ શુભ લક્ષણો ધરાવે છે અને તેમનામાં અલૌકિક શક્તિઓ હોય છે.^૬ બલદેવો કદી નીચ કુળમાં જન્મ લેતા નથી.^૭ તેમની માતાઓ ચૌદ મહાસ્વપ્નોમાંથી કોઈ પણ ચારને દેખે છે.^૮ જંબુદીવમાં ઓછામાં ઓછા ચાર અને વધુમાં વધુ ત્રીસ બલદેવો થાય છે.^૯ ભરહ(૨) તેમ જ એરવચ(૧) ક્ષેત્રોમાં દરેક કાલચક્રમાં નવ બલદેવો થાય છે અને તે પણ દુસ્સમસુસમા અરમાં.^{૧૦} તેઓએ પોતાના પૂર્વભવમાં કોઈ નિદાન (તીવ્ર ઈચ્છા કે સંકલ્પ) કર્યું હોતું નથી. સામાન્ય રીતે તેઓ મોક્ષ પામે છે.^{૧૧} તેઓ લીલા રંગના વસ્ત્રો પહેરે છે.^{૧૨} વર્તમાન ઓસપ્પિણીમાં ભરહ ક્ષેત્રમાં જન્મેલા નવ બલદેવો — ૧. અયલ(૬), ૨. વિજય(૧૧), ૩. ભદ્ર(૧૩), ૪. સુપ્પભ(૧), ૫. સુદંસણ(૭), ૬. આણંદ(૧), ૭. ણંદણ(૧), ૮. પઉમ(૬) અને ૯. રામ(૧).^{૧૩} આ નવમાંથી

રામ સિવાય બાકીના બધા ગોયમ(૨) ગોત્રના હતા, જ્યારે એકલા રામ કાસવ(૧) ગોત્રના હતા. ^{૧૪} ભરહના નવ ભાવી બલદેવોનાં નામ નીચે પ્રમાણે છે — જયંત(૬), વિજય(૧૨), ભદ્ર(૨), સુપ્પભ(૩), સુદંસણ(૨), પઉમ(૫) અને સંકરિસણ. ^{૧૫} નિત્યોગાલી કણ્હ(૮), જયંત અને જિયને પ્રથમ ત્રણ ભાવી બલદેવો તરીકે ઉલ્લેખે છે. ^{૧૬}

૧. સમ. ૧૫૮, ભગ. ૨૦૩, પ્રશ્ન. ૧૫.

દશા. ૬-૧, જીવામ. પૃ. ૨૮૦.

૨. આવનિ. ૪૦૨.

૩. પ્રશ્ન. ૧૫.

૪. પ્રશ્ન. ૧૫, સમઅ. પૃ. ૧૫૭.

૫. આવનિ. ૪૦૨.

૬. પ્રશ્ન. ૧૫, નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૩૮૩,

આવનિ. ૭૦, વિશેષા. ૭૮૩.

૭. કલ્પ. ૧૭-૧૮, વિશેષા. ૧૮૭૬.

૮. ભગ. ૪૨૮.

૯. સ્થા. ૮૯, જમ્બૂ. ૧૭૩.

૧૦. સમ. ૧૫૮, ૧૫૯, આવચૂ. ૧. પૃ.

૨૧૫, વિશેષા. ૧૭૬૪, તીર્થો. ૬૦૪,

જમ્બૂ. ૩૬, ૪૦.

૧૧. આવનિ. ૪૧૪, ૪૧૬, વિશેષા.

૧૭૮૨-૮૩.

૧૨. પ્રશ્ન. ૧૫, પ્રશ્નઅ. પૃ. ૭૭, વિશેષા.

૧૭૬૪.

૧૩. સમ. ૧૫૯, વિશેષા. ૧૭૬૬, આવભા.

૪૧, તીર્થો. ૫૬૭.

૧૪. આવનિ. ૪૦૪.

૧૫. સમ. ૧૫૯.

૧૬. તીર્થો. ૧૧૪૪. આપાઠ દોષરહિત નથી.

તેને આ પ્રમાણે સુધારી શકાય- કણ્હ,
જયં, વિજિઅ, સુપ્પભ ઇત્યાદિ.

૧. બલદેવઘર (બલદેવગૃહ) આવત્ત ગામની નજીક આવેલું ચૈત્ય જ્યાં મહાવીર ધ્યાન કરવા માટે રોકાયા હતા. ^૧ બલદેવ(૧)નું ચૈત્ય હશે એવું લાગે છે, તે દિવસોમાં તે પૂજાતા હશે.

૧. આવનિ. ૪૮૧, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૮૯, કલ્પવિ. પૃ. ૧૬૬.

૨. બલદેવઘર મદણા ગામની નજીક આવેલું ચૈત્ય જ્યાં મહાવીર ધ્યાન કરવા માટે રોકાયા હતા. ^૧ જુઓ બલદેવઘર(૧).

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૮૪, કલ્પવિ. પૃ. ૧૬૭.

૧. બલભદ્ર (બલભદ્ર) સુગ્ગીવ(૪) નગરનો રાજા, મિયા(૨)નો પતિ અને બલસિરી(૩)નો પિતા. ^૧

૧. ઉત્તરા. ૧૯. ૧-૨, ઉત્તરાનિ. પૃ. ૪૫૨.

૨. બલભદ્ર ચક્કવઙ્ગિ ભરહ(૧) પછી મોક્ષ પ્રાપ્ત કરનાર આઠ મહાપુરુષોમાંનો એક મહાપુરુષ. ^૧ તે મહાબલ(૧) નામે પણ જાણીતો હતો. ^૨ તે અઈજસનો પુત્ર હતો.

૧. આવનિ. ૩૬૩, વિશેષા. ૧૭૫૦, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૧૪.

૨. સ્થા. ૬૧૬.

૩. બલભદ્ર વીયસોગાના રાજા મહાબલ(૨) અને તેમની રાણી કમલસિરી(૧)નો

પુત્ર.^૧

૧. જ્ઞાતા.૬૪.

૪. બલભદ્ર રાયગિહમાં મુરિય રાજવંશનો રાજા. તે વીરનિર્વાણ સંવત ૨૧૪માં જીવિત હતો. તે શ્રમણોપાસક હતો અને જેમણે અવ્યત્તનો સિદ્ધાન્ત સ્થાપ્યો હતો તે આચાર્ય આસાઢ(૧)ના શિષ્યોને તેણે પાઠ ભણાવ્યો હતો.^૧

૧. આવભા.૧૩૦, આવચૂ.૧.પૃ.૪૨૧, નિશીભા.૫૫૯૯, ઉત્તરાનિ અને ઉત્તરાશા.
પૃ.૧૬૦-૧૬૨, વિશેષા.૨૮૫૭, ૨૮૮૪-૮૮, ઉત્તરાક.પૃ.૧૦૬, સ્થામ.પૃ.૪૧૨.

૫. બલભદ્ર પાંચ સો ચોરની ટોળીનો સરદાર.^૧ જુઓ કવિલ(૪).

૧. ઉત્તરાશા.પૃ.૨૮૮, ઉત્તરાનિ.પૃ.૨૮૬.

૬. બલભદ્ર આ અને બલદેવ(૧) એક છે.^૧

૧. મર.૪૯૭.

૭. બલભદ્ર ભરહ(૨) ક્ષેત્રના સાતમા ભાવી વાસુદેવ(૧).^૧

૧. સમ.૧૫૯, તીર્થો.૧૧૪૩.

બલભાણુ (બલભાનુ) ઉજ્જેણીના બલમિત્ર અને ભાણુમિત્રની બેન ભાણુસિરીનો પુત્ર. આચાર્ય કાલગ(૨)એ તેને દીક્ષા આપી હતી.^૧

૧. નિશીચૂ.૩.પૃ.૧૩૧, કલ્પચ.પૃ.૧૩૧.

૧. બલમિત્ર (બલમિત્ર) ઉજ્જેણી નગરનો રાજા. ભાણુમિત્ર(૨) તેનો નાનો ભાઈ હતો અને ભાણુસિરી તેની બેન હતી. કેટલાક તેને કાલગ(૨)ની બેનનો પુત્ર ગણે છે જ્યારે કેટલાક તેને કાલગ(૨)ની બેનનો ભાઈ ગણે છે.^૧

૧. નિશીચૂ.૩.પૃ.૧૩૧, કલ્પચૂ.પૃ.૮૯, દશાચૂ.પૃ.૫૫, કલ્પચ.પૃ.૧૩૧, તીર્થો.૬૨૨.

૨. બલમિત્ર તિત્થંકર મલ્લિ(૧) પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરનાર એક રાજકુમાર.^૧

૧. જ્ઞાતા.૭૭.

બલમેત્ર (બલમિત્ર) આ અને બલમિત્ર એક છે.^૧

૧. દશાચૂ.પૃ.૫૫.

બલવ ત્રીસ મુહુત્તમાંનું એક.^૧ પલંબ(૩) તેનું બીજું નામ સમવાયમાં મળે છે.^૨

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૪૭.

૨. સમ.૩૦.

બલવીરિઅ (બલવીર્ય) આ અને બલવીરિય એક છે.^૧

૧. આવનિ. ૩૬૩, વિશેષા.૧૭૫૦, આવમ.પૃ.૨૩૬.

બલવીરિય તેયવીરિયનું બીજું નામ. તે બલભદ્ર(૨)નો પુત્ર હતો.^૧

૧. વિશેષા.૧૭૫૦, આવનિ.૩૬૩, આવચૂ.૧.પૃ.૨૧૪, સ્થા.૬૧૬.

૧. બલસિરી (બલશ્રી) વીરપુરના રાજકુમાર સુજ્ઞાની મુખ્ય પત્ની.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૨. બલસિરી અંતરંજિયા નગરનો રાજા. વીર નિર્વાણ સંવત ૫૪૪માં બલસિરી રાજાની રાજસભામાં સિરિગુત્ત આચાર્યના શિષ્ય રોહગુત્ત(૧)ને પોટ્ટસાલ સાથે વાદ થયો હતો.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૪૨૪, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૧૬૮, વિશેષા.૨૯૫૨, આવભા. ૧૩૬, નિશીભા. ૫૬૦૨, કલ્પવિ.પૃ.૨૫૮.

૩. બલસિરી સુગ્ધીવ(૪) નગરના રાજા બલભદ્ર(૧) અને તેની રાણી મિયા(૨)નો પુત્ર. તે મિયાપુત્ર(૩) નામે પણ જાણીતો હતો.^૧ તે સંસારનો ત્યાગ કરી મોક્ષ પામ્યો હતો.^૨

૧. ઉત્તરા.૧૯.૧-૨.

૨. ઉત્તરા.અધ્યયન ૧૯મું.

બલાયાલોઝ (બલાકાલોક) સિંધુ(૧) નદીની પેલે પાર આવેલો એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ. તેને ચક્કવટ્ટિભરહ(૧)એ જીત્યો હતો.^૧

૧. જમ્બૂ.૫૨, જમ્બૂશા.પૃ.૨૨૦માં તેનો ઉલ્લેખ બલાવલોક તરીકે છે અને આવચૂ. ૧. પૃ.૧૯૧માં વિલાયલોગ તરીકે છે.

બલાહકા અથવા બલાહગા (બલાહકા) આ અને બલાહયા એક છે.^૧

૧. તીર્થો.૧૪૭, સ્થા.૬૪૨, જમ્બૂ.૧૧૩.

૧. બલાહયા (બલાહકા) મહાવિદેહમાં આવેલા વિજશૂપ્તભ(૧) પર્વતના સોવત્થિયકૂડની અધિષ્ઠાત્રી દેવી.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૧.

૨. બલાહયા હાંદણવણ(૧)માં આવેલા વર્ધર(૪) શિખરની અધિષ્ઠાત્રી મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. સમ.૧૦૪, ૧૧૩.

૩. બલાહયા ઊર્ધ્વલોકની મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧ આ અને બલાહયા(૨) એક છે.

૧. તીર્થો.૧૪૭-૧૪૮; સ્થાનાંગ ૬૪૩ તેને અધોલોક સાથે જોડે છે.

૧. બલિ (બલિન્) આ અને બાહુબલિ એક છે.^૧

૧. આવમ.પૃ.૧૯૮, વિશેષા.૧૬૩૪.

૨. બલિ વિયાહપણ્ણત્તિના સોળમા શતકનો નવમો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૫૬૧.

૩. બલિ જમ્બુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રના છઠા પડિસત્તુ. તેમને છઠા વાસુદેવ(૧)

પુરિસપુંડરીયઅએ હણ્યા હતા.^૧

૧. વિશેષા. ૧૭૬૭, તીર્થો. ૬૦૯, સમ. ૧૫૮.

૪. બલિ ઉત્તર દિશાના અસુરકુમાર દેવોનો ઈન્દ્ર.^૧ તેનું બીજું નામ વઈરોયણ(૨) છે.^૨ તેના તાબામાં ૬૦૦૦૦ સામાનિક દેવો, ૨૪૦૦૦૦ આત્મરક્ષક દેવો, વગેરે છે.^૩ તેની રાજધાની બલિચંચા છે.^૪ તેને પાંચ રાણીઓ છે — સુભા(૧), શિસુંભા, રંભા(૧), શિરંભા અને મદણા(૧).^૫ તેને ચાર લોચપાલ છે.^૬

૧. જીવા. ૧૧૯, જમ્બૂ. ૧૧૯, સ્થા. ૨.

પૃ. ૧૦૦. સમ. ૧૬, ૧૭, ૫૧, સમઅ.

પૃ. ૩૨.

૨. જીવા. ૧૧૯, સમ. ૬૦, જ્ઞાતા. ૧૪૮,

ભગ. ૧૨૯, ૧૬૯, ૫૮૭.

૩. જમ્બૂ. ૧૧૯, સમ. ૬૦, આવચૂ. ૧.

પૃ. ૧૪૬, ભગ. ૪૦૪.

૪. ભગ. ૫૮૭.

૫. ભગ. ૪૦૬.

૬. સ્થા. ૨૫૬.

બલિચંચા બલિ(૪)ની રાજધાની.^૧

૧. ભગ. ૧૩૫, ૪૦૬, ૫૮૭, જ્ઞાતા. ૧૫૦, સમઅ. પૃ. ૩૨.

બલિસ્સહ બહુલા(૧)નો જોડિયો ભાઈ અને મહાગિરિનો શિષ્ય. તે કોસિઅ(૫) ગોત્રનો હતો. તે સાઈ(૩)નો ગુરુ હતો.^૧

૧. નન્દિમ. ૪૯, નન્દિચૂ. પૃ. ૮, નન્દિ ગાથા ૨૬.

બવ અગિયાર કરણોમાંનું એક કરણ.^૧ (કરણો એ દિવસના વિભાગો છે.)

૧. જમ્બૂ. ૧૫૩, સૂત્રનિ. ૧૧.

બહલ આ અને બહલી એક છે.^૧

૧. પ્રજ્ઞા. ૪.

બહલી અથવા બહલીય (બહલીક) એક અણારિય(અનાર્ય) દેશ^૧ અને તેની પ્રજા.^૨ તિથ્યર ઉસભ(૧) આ દેશ ગયા હતા.^૩ તે વખતે ત્યા બાહુબલિ રાજ કરતા હતા અને તેની રાજધાની તક્ષબસિલા હતી.^૪ બહલીનો એકતા ઉત્તર અફઘાનિસ્તાનમાં આવેલા બેક્ટ્રીઆ (વર્તમાન બલખ) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૫

૧. પ્રજ્ઞા. ૩૭, પ્રજ્ઞા. ૪.

૨. વિશેષા. ૧૭૧૭, જ્ઞાતા. ૧૮, જમ્બૂ.

૪૩.

૩. વિશેષા. ૧૭૧૬, આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૬૨,

આવનિ. ૩૩૬, આવહ. પૃ. ૨૬૧.

૪. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૬૦, ૧૮૦, કલ્પવિ. પૃ.

૨૩૫.

૫. સ્તજિઓ. પૃ. ૯૪.

બહસ્સઈ (બૃહસ્પતિ) અક્ર્યાવીસ ગહમાંનો એક.^૧ એક જોઈસિય દેવ.^૨ જુઓ વહસ્સઈ(૨).

૧. સૂર્ય. ૧૦૭, સ્થા. ૯૦, જમ્બૂશા. પૃ. ૫૩૪-૩૫, સૂર્યમ. પૃ. ૨૮૫-૯૬, સ્થા. ૭૮-૭૯.

૨. પ્રજ્ઞા. ૫૦, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૫૩.

બહસ્સઈચરિય (બૃહસ્પતિચરિત) બહસ્સઈ ગ્રહની ગતિ, વગેરેનું નિરૂપણ કરતો ગ્રન્થ.^૧

૧. સૂત્ર.૨.૨.૧૫, સૂત્રશી.પૃ.૩૧૯.

બહસ્સઈદત્ત (બૃહસ્પતિદત્ત) જુઓ વહસ્સઈદત્ત.^૧

૧. વિપા.પૃ.૨૫.

બહસ્સતિ (બૃહસ્પતિ) જુઓ બહસ્સઈ.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સ્થા.૯૦.

બહુઉદગ (બહુદક) પરિવ્રાજકોનો એક વર્ગ.^૧ તેઓ એક રાત ગામડામાં અને પાંચ રાત નગરમાં રહેતા.^૨

૧. ઔપ.૩૮

૨. ઔપઅ.પૃ.૯૨.

૧. બહુપુત્તિય (બહુપુત્રિક) ણાગપુરનો એક વેપારી યા શેઠ.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૩.

૨. બહુપુત્તિય વિસાલા(૨) નગરમાં આવેલું ચૈત્ય. મહાવીર તેમાં રોકાયા હતા.^૧

૧. ભગ. ૬૧૭.

બહુપુત્તિયસિરી (બહુપુત્રિકશ્રી) ણાગપુરના બહુપુત્તિય(૧)ની પત્ની.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૩.

૧. બહુપુત્તિયા (બહુપુત્રિકા) જકૂબ દેવોના ઈન્દ્ર પુણ્ણભદ્ર(૫)ની ચાર રાણીઓમાંની એક રાણી.^૧ તે પોતાના પૂર્વભવમાં ણાગપુરના વેપારી યા શેઠની પુત્રી હતી.^૨ જુઓ બહુપુત્તિયા(૫).

૧. ભગ.૪૦૬, જ્ઞાતા.૧૫૩,સ્થા.૨૭૩.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૩.

૨. બહુપુત્તિયા ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના પાંચમા વર્ગનું દસમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૩.

૩. બહુપુત્તિયા સોહમ્મ(૧) દેવલોકની એક દેવી. તે તેના પૂર્વ ભવમાં ભદ્ર(૮) શેઠની પત્ની સુભદ્રા(૧) હતી. તે તેના પછીના જન્મમાં બ્રાહ્મણની પુત્રી સોમા(૨) થઈ.^૧

૧. નિર.૩.૪.

૪. બહુપુત્તિયા દીહદસાનું સાતમું અધ્યયન.^૧

૧. સ્થા.૭૫૫.

૫. બહુપુત્તિયા ણાગપુરના બહુપુત્તિય(૧) શેઠ અને બહુપુત્તિયસિરી શેઠાણીની પુત્રી. તેણે તિત્થયર પાસ(૧) પાસે દીક્ષી લીધી અને તે સાધ્વી પુષ્કચૂલા(૧)ની શિષ્યા બની.

મરણ પછી તે પુણ્ણભદ્ર(પ)ની રાણી બની. ^૧ જુઓ બહુપુત્તિયા(૧).

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૬. બહુપુત્તિયા પુષ્કિયાનું ચોથું અધ્યયન. ^૧

૧. નિર.૩.૧.

બહુપુત્તી (બહુપુત્રી) જુઓ બહુપુત્તિયા. ^૧

૧. સ્થા.૭૫૫.

બહુબીયગ (બહુબીજક) વિયાહપણ્ણતિના બાવીસમા શતકનો ત્રીજો ઉદ્દેશક. ^૧

૧. ભગ.૬૯૧.

બહુભંગિય (બહુભંગિક) દિક્કિવાયના બીજા વિભાગનો ત્રીજો ઉપવિભાગ. ^૧

૧. નન્દિ.૫૬, સમ.૧૪૭.

બહુરય (બહુરત) તિત્થયર મહાવીરના સમયના પ્રથમ ણિણ્ણવ જમાલિ(૧)એ પ્રતિપાદિત કરેલો સિદ્ધાન્ત. તે સિદ્ધાન્ત અનુસાર એક કાર્ય કરવા માટે ઘણી ક્ષણો લાગે છે. એક ક્ષણમાં કાર્ય થતું નથી. બીજા શબ્દોમાં, જે કાર્ય અમુક ક્ષણે થયેલું ગણાય છે તેને ખરેખર તે એક જ ક્ષણે થયેલું ગણી શકાય નહિ. જ્યારે તે ઘણી ક્ષણો વીત્યા પછી થાય છે અર્થાત્ પૂર્ણ થાય છે ત્યારે તેને પૂરું થયેલું ગણાય. અથવા, આ મત ઘણાનો છે એટલે તેને આ નામથી ઓળખવામાં આવે છે. ^૧ તિત્થયર મહાવીરને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પછી ચૌદ વર્ષે સાવત્થીમાં આ સિદ્ધાન્ત અસ્તિત્વમાં આવ્યો. ^૨

૧. આવચૂ.૧.૫.૪૧૯, વિશેષા.૨૮૦૨, ઉત્તરાનિ.૫.૧૫૩, ઉત્તરાશા.૫.૧૫૭, સ્થાઅ.૫.૪૧૧, ઔપ.૪૧.

૨. નિશીભા.૫૬૧૧, આવનિ.૭૭૯-૭૮૦, આવભા.૧૨૫.

૧. બહુરૂવા (બહુરૂપા) જ્ઞાગપુરના શેઠની પુત્રી. તેણે તિત્થયર પાસ(૧) પાસે દીક્ષા લીધી અને તે પુષ્કયૂલા(૧) શ્રમણીની શિષ્યા બની. મૃત્યુ પછી તેણે ઇન્દ્ર સુરૂવ(૨)ની પત્ની તરીકે જન્મ લીધો. ^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૨. બહુરૂવા જ્ઞાયાધમ્મકહાના બીજા શ્વેતસ્કન્ધના પાંચમા વર્ગનું છઠ્ઠું અધ્યયન. ^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૩. બહુરૂવા ભૂય(૨) દેવોના એક ઇન્દ્ર સુરૂવ(૨)ની ચાર પટરાણીઓમાંની એક. ^૧ પડિરૂવની રાણીનું પણ આ જ નામ છે. ^૨ જુઓ બહુરૂવા(૧).

૧. ભગ.૪૦૬, જ્ઞાતા. ૧૫૩, સ્થા. ૨૭૩.

૨. સ્થા. ૨૭૩, ભગ.૪૦૬.

૧. બહુલ આચાર્ય મહાગિરિના બે મુખ્ય શિષ્યોમાંનો એક. તે બલિસ્સહનો જોરિયો ભાઈ હતો. ^૧

૧. નન્દિ.ગાથા ૨૫, નન્દિયૂ.પૃ.૮, નન્દિમ.પૃ.૪૯.

૨. બહુલ કોલ્લાગ(૧) સન્નિવેશનો રહેવાસી. મહાવીરને સૌપ્રથમ ત્મિક્ષા તેણે આપી હતી.^૧ જુઓ બલ(દ).

૧. આવનિ.૩૨૫, ૩૨૯, ૪૬૨, વિશેષા.૧૯૧૨, સમ.૧૫૭.

૩. બહુલ દિક્ષિવાયના બીજા વિભાગનો તેરમો ઉપવિભાગ.^૧

૧. નન્દિ.૫૬, સમ.૧૪૭.

૪. બહુલ કોલ્લાગ(૨) સન્નિવેશનો રહેવાસી. મહાવીરને ચોથા માસખમણના પારણાના પ્રસંગે તેણે ત્મિક્ષા આપી હતી.^૧

૧. ભગ.૫૪૧, આવયૂ.૧.પૃ.૨૮૩, આવનિ.૪૭૫, વિશેષા.૧૯૨૯.

બહુલા આલભિયા નગરના શેઠ યુલ્લસયઅ(૨)ની પત્ની અને મહાવીરની ઉપાસિકા.^૧

૧. ઉપા.૩૪.

૧. બહુલિયા (બહુલિકા) સાણ્ણલક્ટિ ગામના આણંદ(૧૩) શેઠની નોકરાણી.^૧

૧. આવયૂ.૧.પૃ.૩૦૦, આવમ.પૃ.૨૮૮.

૨. બહુલિયા જુઓ બહુલી.^૧

૧. ઉત્તરાશા.પૃ.૧૪૮.

બહુલી ઈંદપુરના ચાર ગુલામ છોકરાઓમાંનો એક.^૧

૧. આવનિ.૧૨૮૭, ઉત્તરાશા.પૃ.૧૪૮.

બહુવત્તવ્વ (બહુવક્તવ્ય) પણ્ણવણાનું ત્રીજું પદ(પ્રકરણ).^૧

૧. પ્રજ્ઞા.ગાથા ૪.

બહુસચ્ચ (બહુસત્ય) ત્રીસ મુહુત્તમાંનું એક. આ અને સચ્ચ એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સમ.૩૦, સૂર્ય.૪૭.

બહુસાલગ (બહુશાલક) મહાવીરે આ ગામની મુલાકાત લીધી હતી. આ ગામમાં સાલવણ નામનું ઉદ્યાન હતું. અહીં સાલજ્જા દેવીએ મહાવીરની પૂજા કરી હતી.^૧

૧. વિશેષા.૧૯૪૪, આવયૂ.૧.પૃ.૨૯૪, આવનિ.૪૯૦.

બહુસાલય (બહુશાલક) માહણકુંડગામના પાદરમાં આવેલું ચૈત્ય. મહાવીર અહીં રોકાયા હતા. અહીં તેમણે ઘણી વ્યક્તિઓને દીક્ષા આપી હતી.^૧

૧. ભગ. ૩૮૦.

બહુસુયપુજ્જ (બહુશ્રુતપૂજ્ય) ઉત્તરજૂઝયણાનું અગિયારમું અધ્યયન.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૯, ઉત્તરાયૂ.પૃ.૧૯૪, સમ.૩૬.

બહુસુયપુજા (બહુશ્રુતપૂજા) જુઓ બહુસુયપુજજ.^૧

૧. સમ.૩૬.

બહુસ્સુતપુજજ (બહુશ્રુતપૂજય) જુઓ બહુસુયપુજજ.^૧

૧. ઉત્તરાચૂ.૫.૧૮૪.

બાણારસી (વારાણસી) તિથ્યર પાસ(૧)નું જન્મસ્થાન. તેમના પિતા આસસેણ(૨) ત્યાં રાજ કરતા હતા.^૧ જુઓ વાણારસી.

૧. કલ્પ.૧૫૦, આવનિ.૩૮૪.

બાયાલિસસુમિણ (દ્વાયત્વારિંશત્સ્વપ્ન) દોગિદ્ધિદસાનું પાંચમું અધ્યયન.^૧

૧. સ્થા.૭૫૫.

બારમતી (દ્વારવતી) જુઓ બારવઈ.^૧

૧. આવચૂ.૨.૫.૨૦૨.

બારવઈ અથવા બારવતી (દ્વારવતી) સુરક્ટ દેશની રાજધાની.^૧ તેની ઉત્તરપૂર્વમાં રેવતય પર્વત આવેલો હતો. તે નગર બાર યોજન લાંબું અને નવ યોજન પહોળું હતું. વેસમણ(૮)એ તેની સ્થાપના કરી હતી. તેનો કોટ સોનાનો હતો. જેણંદણવણ ઉદ્યાન નગરથી દૂર ન હતું તેમાં જકૂખ સુરપ્પિય(૧)નું ચૈત્ય હતું.^૨ કેટલાક આભીરો એ આ નગરને ભૂલથી દેવલોક માની લીધો હતો એવું કહેવાય છે.^૩ તે તેયાલગપટ્ટણ (વેરાવળ) સાથે દરિયાઈ માર્ગથી જોડાયેલું હતું.^૪ બલદેવ(૨) વિજય(૧૧) બારવઈના હતા.^૫ વાસુદેવ(૨) કણ્ઠ(૧) અહીં રાજ કરતા હતા.^૬ અંધગવણિહ,^૭ વસુદેવ^૮, બલદેવ(૧)^૯ વગેરે આ નગરના રાજાઓ હતા. ઉપર નિર્દેશલ વ્યક્તિઓનાં કુટુંબોની અનેક રાણીઓ અને રાજકુમારીઓએ તિથ્યર અરિક્ષેમિ પાસે દીક્ષા લીધી હતી.^{૧૦} તિથ્યર અરિક્ષેમિએ પોતે પણ અહીં જ સંસારનો ત્યાગ કર્યો હતો^{૧૧} તેમજ તેમણે પ્રથમ ભિક્ષા પણ અહીં જ ગ્રહણ કરી હતી.^{૧૨} સમુદ્રવિજય(૧)વગેરે જેવા દશાહી^{૧૩} અને અણંગસેણા વગેરે જેવી ગણિકાઓ^{૧૪} આ નગરની હતી. ણારદ આ નગરમાં વારંવાર આવતા.^{૧૫} અરહમિત્ત(૨)^{૧૬} અને થાવચ્યાપુત્ત^{૧૭} જેવા શ્રેષ્ઠીઓ, વેયરણી(૧) અને ધણમંતરિ(૨)^{૧૮} જેવા વૈદ્યરાજો તેમ જ વીરઅ^{૧૯} વણકર આ નગરના રહેવાસી હતા. આગથી આ નગરના નાશનું કારણ દીવાયણ(૩) બન્યો.^{૨૦} ગુજરાતમાં કાઠીઆવાડના વર્તમાન દ્વારકા સાથે તેની એકતા સ્થાપવામાં આવી છે.^{૨૧}

૧. પ્રજ્ઞા.૩૮, સુત્રશી.૫.૧૨૩, બૃભા.

૩૨૬૩, બૃક્ષે.૮૧૩, ઉત્તરાનિ.

૫.૪૦.

૨. શાતા.૫૨, ૧૧૭, અન્ત.૧, નિર.

૫.૧, આવચૂ.૧.૫.૩૫૫, નન્દિમ.

૫.૬૦.

૩. આવચૂ.૧.૫.૪૭૫.

૪. નિશીચૂ.૧.૫.૬૮ અને ટિ.૨.

૫. આવનિ. ૪૦૮.
 ૬. જ્ઞાતા. ૫૨, ૧૧૭, અન્ત. ૧, ૯,
 આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૧૭, ૩૫૫, ૪૬૦,
 આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૬, ૧૯, નિર. ૫. ૧,
 સ્થાઅ. પૃ. ૪૩૩, ૫૨૪, પ્રશ્નઅ. પૃ.
 ૮૭-૮૮, ઉત્તરાને. પૃ. ૩૭. વિશેષાકો.
 પૃ. ૪૧૮, ભૂમ. પૃ. ૧૦૬, નન્દિમ.
 પૃ. ૧૬૧.
 ૭. અન્ત. ૧-૨.
 ૮. અન્ત. ૪, પ્રશ્ન. ૧૫.
 ૯. અન્ત. ૭, નિર. ૫. ૧, વિશેષાકો.
 પૃ. ૪૧૨.
 ૧૦. અન્ત. ૧-૮, ૧૦, ઉત્તરાશા. પૃ. ૧૧૯,
 ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૭૬.
 ૧૧. વિશેષા. ૧૬૬૧, આવનિ. ૨૨૯,
 કલ્પ. ૧૭૩.

૧૨. આવનિ. ૩૨૫.
 ૧૩. પ્રશ્ન. ૧૫, આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૫૫
 પૃ. ૫૬, દશચૂ. પૃ. ૪૧, ૪૮.
 ૧૪. આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૫૫-૩૫૬.
 ૧૫. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૧૨, આવચૂ. ૨.
 પૃ. ૧૮૪, પ્રશ્નજ્ઞા. પૃ. ૮૭, પાક્ષિય.
 પૃ. ૬૭.
 ૧૬. આવનિ. ૧૩૦૩, આવચૂ. ૨. પૃ. ૨૦૨.
 ૧૭. જ્ઞાતા. ૫૩.
 ૧૮. આવનિ. ૧૩૦૦, આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૬૦.
 ૧૯. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૬.
 ૨૦. અન્ત. ૯, ઉત્તરાને. પૃ. ૩૯, સ્થાઅ. પૃ.
 ૨૫૫.
 ૨૧. જિઓડિ. પૃ. ૫૮-૫૯, સ્ટજિઓ.
 પૃ. ૧૦૭, ૨૨૪.

બારસભિક્ષુપુપડિમા (દ્વાદશભિક્ષુપ્રતિમા) આચારદસાનું સાતમું અધ્યયન.^૧

૧. સ્થા. ૭૫૫.

બાલ વિયાહપણ્ણત્તિના પહેલા શતકનો આઠમો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ. ૩.

બાલચંદાણણ (બાલચન્દ્રાનન) એરવચ(૧) ક્ષેત્રમાં થયેલા, ઉસહ(૧)ના સમકાલીન પ્રથમ તિત્થંકર.^૧ તે ચંદાણણ નામે પણ પ્રસિદ્ધ છે.^૨

૧. તીર્થો. ૩૧૪, ૫૧૯.

૨. સમ. ૧૫૮.

બાલવ અગિયાર કરણોમાંનું બીજું કરણ.^૧ આવતી ઉસ્સપ્પિણી તેનાથી શરૂ થશે.^૨

૧. જમ્બૂ. ૧૫૩, સૂત્રનિ. ૧૧.

૨. એજન. ૩૭.

બાવત્તરિસવ્વસુમિણ (દ્વાસપ્તતિસર્વસ્વખ) દોગિહ્હિદસાનું સાતમું અધ્યયન.^૧

૧. સ્થા. ૭૫૫.

બાહલ આ અને બહલ એક છે.^૧

૧. આવહ. પૃ. ૨૬૧.

બાહિરપુક્ખરદ્ધ (બાહ્યપુષ્કરાર્થ) પુક્ખરવર દ્વીપનો બહારની તરફનો અડધો ભાગ. વિગત માટે જુઓ પુક્ખરવર.^૧

૧. જીવા. ૧૭૬.

બાહુ પુવ્વવિદેહમાં આવેલ પુક્ખલાવર્ધ(૧)ના ચક્કવહ્કિ વર્ધરણાભનો ભાઈ અને

વઈરસેણ(૧) તિત્થંકરનો પુત્ર. તેના પૂર્વ ભવોમાં તે ઉસહ(૧)નો મિત્ર અને પછી ભાઈ હતો.^૧ ત્યારબાદ તે ઉસહ(૧)ના સૌથી મોટા પુત્ર ચક્કવહિ ભરહ(૧) તરીકે જન્મધારણ કરે છે.^૨ બાહુનું બીજું નામ કણગણાભ હતું.^૩

૧. આવચૂ. ૧.૫. ૧૩૩, આવનિ. ૧૭૬, | ૨. આવચૂ. ૧.૫. ૧૫૩.
વિશેષા. ૧૫૯૧. | ૩. એજન. ૫. ૧૮૦.

બાહુઅ (બાહુક) એક અજૈન ઋષિ.^૧ તે ઉકાળ્યા વિનાનું કાચું પાણી વાપરતા હતા છતાં મોક્ષ પામ્યા હતા.^૨ તે અરિક્ષ્ણોમિના તીર્થમાં થઈ ગયા. તેમને પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા છે.^૩

૧. સૂત્ર. ૧.૩. ૪. ૨.

૨. સૂત્રશી. ૫. ૮૫, સૂત્રચૂ. ૫. ૧૨૦.

| ૩. ઋષિ. ૧૪, ઋષિ (સંગ્રહણી)

બાહુપસિણ (બાહુપ્રશ્ન) પણ્ડાવાગરણદસાનું દસમું અધ્યયન. હવે તેનું અસ્તિત્વ નથી.^૧

૧. સ્થા. ૭૫૫.

બાહુબલિ (બાહુબલિન્) સુણંદા(૨)થી થયેલો^૧ તિત્થયર ઉસહ(૧)નો બીજા ક્રમનો (અર્થાત્ બીજો) પુત્ર^૨ અને સુંદરી(૧)નો જોડિયો ભાઈ.^૩ તે બલિ(૧) નામે પણ પ્રસિદ્ધ હતો.^૪ જેની રાજધાની તક્ષસિલા^૫ હતી તે દેશ બહલીના રાજા તરીકે તે અભિષિક્ત થયો હતો.^૬ જ્યારે તેણે તેના મોટા ભાઈ ભરહ(૧)નું ચક્વર્તીપણું યા આધિપત્ય ન સ્વીકાર્યું ત્યારે ભરહે તેના ઉપર આક્રમણ કર્યું. બાહુબલિએ ભરહને દ્વન્દ્વ યુદ્ધ કરવા સમજાવ્યો જેથી મોટા પ્રમાણમાં યુદ્ધમાં થતી હત્યાને ટાળી શકાય, ભરહ સંમત થયો. શરૂ થયેલા દૃષ્ટિદ્વન્દ્વ, વાગૂદ્વન્દ્વ, મલ્લદ્વન્દ્વ અને મુષ્ટિદ્વન્દ્વમાં બાહુબલિએ ભરહને હરાવ્યો. જેવો હારેલો ભરહ દંડરત્નની મદદ લેવા તૈયાર થયો કે તરત જ બાહુબલિને, પોતે પોતાના ભાઈને તેમાં પણ મહાત કરવા સમર્થ હોવા છતાં, દુન્યવી વસ્તુઓની અસારતાનો વિચાર આવતાં પોતાનું રાજ ભરહને આપી દઈને તેમણે સંસારનો ત્યાગ કરી શ્રમણત્વ ધારણ કર્યું.^૭ કાયોત્સર્ગ મુદ્રામાં તે ધ્યાનમાં મગ્ન થયા. આ જ દશામાં આખું એક વર્ષ રહ્યા. તેમના પગ ઉપર કીડીઓનો રાફડો થઈ ગયો. છતાં તેમને કેવળજ્ઞાન ન થયું. તેમની બે બહેનો બંબી(૧) અને સુંદરીએ તેમને માનના કષાયને પોષવા સામે ચેતવ્યા.^૮ તિત્થયર ઉસહની હાજરીમાં પોતાના નાના ભાઈઓને વંદન ન કરવાની ભૂલ જે ક્ષણે સમજાઈ તે જ ક્ષણે તેમને કેવળજ્ઞાન થયું.^૯ જ્યારે બાહુબલિએ સંસારનો ત્યાગ કર્યો ત્યારે જ ભરહે સોમપ્પભ(૧)ની ઉપસ્થિતિમાં બાહુબલિના પુત્રને તક્ષસિલાના રાજા તરીકે મુકુટ પહેરાવ્યો.^{૧૦} બાહુબલિની ઊંચાઈ પાંચ સો ધનુષ હતી.^{૧૧} તેમનું આયુષ ચોરાસી લાખ પૂર્વ વર્ષોનું

હતું.^{૧૨}

૧. આવભા.૪.
૨. આવનિ.૧૮૬,૧૬૩૪,કલ્પવિ.પૃ. ૨૩૬, ઓઘનિ.૫૩૫,નિશીયૂ.૩. પૃ.૫૮, સ્થાઅ.પૃ.૩૫૪,૩૫૮, ૫૧૬.
૩. આવભા.૪,તીર્થો.૨૮૩, કલ્પવિ.પૃ. ૨૩૧.
૪. વિશેષા.૧૬૩૪.
૫. વિશેષા.૧૭૧૪,આવયૂ.૧. પૃ.૧૮૦, કલ્પવિ.પૃ.૧૩૫.

૬. આવયૂ.૧.પૃ.૧૬૦.
૭. આવનિ.૩૪૮,આવભા.૩૨-૩૫,વિશેષા. ૧૭૨૦,આવયૂ.૧.પૃ. ૨૧૦-૨૧૧.
૮. આયાશી.પૃ.૧૩૩,આવયૂ.૨.પૃ. ૨૪૮.
૯. આવનિ.૩૪૮,આવભા.૩૨-૩૫,વિશેષા. ૧૭૩૦,આવયૂ.૧.પૃ. ૨૧૦-૨૧૧.
૧૦. આવયૂ.૧.પૃ.૨૧૦.
૧૧. સ્થા.૪૩૫.
૧૨. સમ.૮૪.

બાહુમુષિ (બાહુમુનિ) આ અને બાહુબલિ, એક વંદનીય પુરુષ, એક છે.^૧

૧. આવ.પૃ.૨૭.

૧. બિંદુસાર (બિન્દુસાર) ચૌદ પુવ્વ ગ્રન્થોમાંનો છેલ્લો.^૧ તે લોકબિંદુસાર નામથી પણ જાણીતો છે.^૨

૧. સમ.૧૪,વિશેષા.૧૧૩૧,નન્દિયૂ.પૃ.૪૮,જીતભા.૧. ૨. નન્દિ.પૃ.૫૭.

૨. બિંદુસાર ચંદગુપ્તનો પુત્ર, અસોગ(૧)નો પિતા અને કુણાલ(૧)નો પિતામહ.^૧

૧. નિશીયૂ.૨.પૃ.૩૬૧, નિશીભા.૫૭૪૫, બૃભા.૨૮૪,૩૨૭૬, દશયૂ.પૃ.૮૧, કલ્પધ.પૃ.૧૬૪, અનુહ.પૃ.૧૦, વિશેષા.૮૬૫.

બિજડિ (દ્વિજટિનું) આ અને દુજડિ એક છે.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સ્થાઅ.પૃ.૭૮, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૫.

બિણ્ણા (બેત્રા) જુઓ બેણ્ણા.^૧

૧. પિંડનિ.૫૦૩, આવહ.પૃ.૬૭૧.

બિણ્ણાગયડ (બેત્રાકતટ) જુઓ બિણ્ણાતડ.^૧

૧. ઉત્તરાશા.પૃ.૨૧૮.

બિણ્ણાતડ અથવા બિણ્ણાયડ (બેત્રાતટ) જે નગરે સેણિય(૧) એક વાર નાસી ગયો હતો^૧ તે નગર.^૨ મંડિઅ નામનો નામચીન ચોર આ નગરનો હતો.^૩ મૂલદેવ(૧) અહીં રાજ કરતો હતો.^૪ તે નગર બેણ્ણા(૧) નદીના કિનારે આવેલું હતું.^૫

૧. આવયૂ.૧.પૃ.૪૮૫,નન્દિમ.પૃ. ૧૫૨.
૨. આવયૂ.૨.પૃ.૧૫૮,આવયૂ.૧.પૃ. ૫૪૬.

૩. ઉત્તરાયૂ.પૃ.૧૧૮.
૪. એજન, ઉત્તરાને.પૃ.૬૩.
૫. અનુ.૧૩૦.

બિભીસણ (બિભીષણ) એક વાસુદેવ(૧). અવરવિદેહમાં આવેલા વીતિસોગા નગરના રાજા જિયસતુ(૩૫) અને તેની રાણી કેકયી(૨)નો પુત્ર. તે અયલ(૫) બલદેવ(૨)નો ભાઈ પણ હતો.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૭૭, આવમ.૫.૨૨૫.

૧. બિભેલગ (બિભેલક) બેભલ સન્નિવેશનો રહેવાસી.^૧

૧. ભગ.૪૦૪.

૨. બિભેલગ જુઓ બિહેલગ.^૧

૧. વિશેષા.૧૯૪૧.

બિયડિ (દ્વિજટિન્) આ અને દુજડિ એક છે.^૧

૧. સૂર્યમ.૫.૨૯૫.

બિલવાસિ (બિલવાસિન્) બિલમાં અર્થાત્ ગુફાઓમાં કે ખાડાઓમાં વસતા વાનપ્રસ્થોનો એક વર્ગ.^૧

૧. ઔપ.૩૮, નિર.૩.૩.

બિલ્લલ (બિલ્વલ) એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ અને તેની પ્રજા.^૧ તેનો ચિલ્લલ તરીકે પણ ઉલ્લેખ છે.^૨ આ લહિયાની ભૂલ લાગે છે.

૧. પ્રશ્ન.૪.

૨. પ્રજા.૩૭.

બિહેલગ (બિભીતક) ગામાગ સન્નિવેશમાં આવેલું ઉદ્યાન. ત્યાં મહાવીર ગયા હતા. ત્યાં જકૂખે તેમની પૂજા કરી હતી.^૧

૧. આવનિ.૪૮૭, આવમ.૫.૨૮૭, વિશેષા.૧૯૪૧, કલ્પવિ.૫.૨૬૬.

બીતીભય (વીતભય) જુઓ વીયભય.^૧

૧. નિશીચૂ.૩.૫.૧૪૫.

બીયાહાર (બીજાહાર) બીજો ઉપર જીવતા વાનપ્રસ્થ મુનિઓનો વર્ગ.^૧

૧. ભગ.૪૧૭, નિર.૩.૩, ઔપ.૩૮, આચાચૂ.૫.૨૫૭.

બુક્કસ જુઓ બોક્કસ(૨).^૧

૧. ઉત્તરાચૂ.૫.૯૬, ઉત્તરાશા.૫.૧૮૨, આવનિ.૨૬.

૧. બુદ્ધ બૌદ્ધ ધર્મના સ્થાપક.^૧ તે સુદ્ધોદ્ધણના પુત્ર હતા.^૨

૧. આચાચૂ.૫.૮૨, સૂત્રચૂ.૫.૪૧૭,૪૨૯. ૨. આવચૂ.૧.૫.૫૪૨.

૨. બુદ્ધ આ અને બુહ(૨) એક છે.^૧

૧. સ્થા.૯૦.

બુદ્ધવયણ (બુદ્ધવચન) એક વિધર્મી શાસ્ત્ર.^૧ તેમાં બુદ્ધ(૧)નો ઉપદેશ સંગૃહીત છે.

૧. નન્દિ.૪૨.

બુદ્ધસાસણ (બુદ્ધશાસન) એક વિધર્મી ઉપદેશ.^૧ તેની એકતા બુદ્ધવયણ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.

૧. અનુ.૪૧.

૧. બુદ્ધિ પુષ્કયૂલા(૪)નું પાંચમું અધ્યયન.^૧

૧. નિર.૪.૧.

૨. બુદ્ધિ તિત્થયર મહાવીર સમક્ષ નાટ્યપ્રયોગ કરનાર દેવી. તેના પૂર્વભવમાં તે શેઠની દીકરી હતી. તેણે સંસારનો ત્યાગ કરી તિત્થયર પાસ(૧) પાસે દીક્ષા લીધી હતી અને તે શ્રમણી પુષ્કયૂલા(૧)ની શિષ્યા બની હતી.^૧

૧. નિર.૪.૫, સ્થા.૧૯૭, ૫૨૨.

૩. બુદ્ધિ રુપિ પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૧, સ્થા. ૬૪૩.

બુધ આ અને બુહ(૨) એક છે.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭.

૧.બુહ(બુધ) લોગપાલ સોમ(૧)ના^૧ આધિપત્યમાં રહેલો એક જોઈસિય દેવ.^૨ તે અને બુહ(૨) એક લાગે છે.

૧. ભગ.૧૬૫.

૨. પ્રજ્ઞા.૫૦, આવચૂ.૧.૫.૨૫૩.

૨. બુહ અઠ્યાસી ગહોમાંનો એક.^૧

૧. સ્થા.૯૦, સૂર્ય.૧૦૭, જમ્બૂશા.૫૩૪-૫૩૫, સ્થાઅ.૫.૭૮-૭૯, સૂર્યમ.૫.૨૯૫-૨૯૬.

બેણણ (બેન્ન) જુઓ બેણણા(૨).^૧

૧. જીતભા. ૧૪૬૧.

૧. બેણણા (બેન્ના) જે નદીના કિનારા ઉપર બેણણાયક નગર આવેલું હતું તે નદી.^૧ બેન્નાની એકતા ગોદાવરી નદીને મળતી વેઈનગંગા સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. અનુ.૧૩૦.

૨. જિઓડિ.૫.૨૮.

૨. બેણણા (બેન્ના અથવા વેન્ના) આભીર દેશમાં વહેતી નદી.^૧ બેણણા અને કણ્ડા(૬) બંભદીવની સીમાઓ બનાવતી હતી.^૨ આયલપુર તેની નજીક હતું.^૩ તે સારી રીતે જાણીતું છે કે ઈસ્વીસનની ત્રીજી શતાબ્દીમાં ઉત્તર કોંકણ આભીર રાજ્યનો ભાગ હતું.^૪ કૃષ્ણા નદી તે ભાગમાંથી નીકળે છે અને તેથી બેણણા એ કૃષ્ણાને મળતી વેણવા અથવા વર્તમાન વેણ હોવી જોઈએ.^૫

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૫૪૩, જીતભા.
૧૪૬૧, નિશીભા.૪૪૭૦, નિશીચૂ.
૩.પૃ.૪૨૫.
૨. આવચૂ.૧.પૃ.૫૪૩, પિંડનિમ.પૃ.
૧૪૪, કલ્પવિ.પૃ.૨૬૩.

૩. પિંડનિમ.પૃ.૧૪૪, પિંડનિ.પૃ.૫૦૩.
૪. સ્તજિઓ.પૃ.૨૩, ૩૧, ૯૧.
૫. એજન.પૃ.૫૨, જિઓડિ.પૃ.૨૯.

બેણાતડ અથવા બેણાયડ (બેનાતટ) જુઓ બિણાતડ.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૪૮૫, ૫૪૬, આવચૂ.૨.પૃ.૧૫૯, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૧૧૮, અનુ.૧૩૦.

બેભેલ વિંઝગિરિની તળેટીમાં આવેલ સંનિવેશ યા વસાહત.^૧ ગૃહસ્થ પુરણ(૪) આ સંનિવેશનો હતો.^૨ જુઓ વિભેલ.

૧. ભગ.૪૦૪, ૫૬૦. ૨. ભગ.૧૪૪.

૧. બોક્કસ એક અણારિય(અનાર્ય) પ્રજા અને તેમનો દેશ.^૧

૧. સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩. -

૨. બોક્કસ નિષાદ પુરુષ અને અમ્બજ^૧ યા શૂદ્ર^૨ સ્ત્રીથી જન્મેલ સંકર પ્રજા. જુઓ બુક્કસ.

૧. સૂત્રચૂ.પૃ.૨૧૮, સૂત્રશી.પૃ.૧૭૭, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૯૬, ઉત્તરા.૩.૪.
૨. આચાનિ.૨૬, આચાશી.પૃ.૯.

બોટિક અથવા બોડિગ અથવા બોડિય (બોટિક) ણિણ્ણવ સિવભૂઈ(૧)એ વીરનિર્વાણ સંવત ૬૦૮માં રહવીરપુરમાં સ્થાપેલો એક સંપ્રદાય.^૧ તે શ્રમણોની નગ્નતામાં માને છે.^૨ કોડિણ્ણ(૨) અને કોટ્ટવીર આ સંપ્રદાયના હતા.^૩

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૪૨૭, ૫૮૬, આવભા. | ૨. આવચૂ.૧.પૃ.૪૨૮, ઓઘનિ.૭૪૭,
૧૪૫થી આગળ, વિશેષા.૩૦૫૩થી | ઓઘનિદ્રો.પૃ.૨૧૯, આચાચૂ.પૃ.૧૬૩,
આગળ, ઉત્તરાનિ.(ભાષ્યગાથાઓ) | ૩૩૬, સૂત્રચૂ.પૃ.૧૧૩, ૨૭૩.
અને ઉત્તરાશા.પૃ.૧૭૮થી આગળ, | ૩. આવભા.૧૪૮, નિશીભા.૫૬૨૦.
પૃ.૩૧૧.

બોલિંદી પોલિંદીનું પાઠાન્તર.^૧

૧. સમ.૧૮.

ભ

ભંગી જેની રાજધાની પાવા(૧) હતી તે આરિય(આર્ય) દેશ.^૧ તેની એકતા પારસનાથ ટેકરીઓ પાસે આવેલ હજારીબાગ અને માનભૂમ જિલ્લાઓ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩.

૨. શ્રભમ.પૃ.૩૭૯.

ભંડવેયાલિય (ભાણ્ડવૈચારિક) અનાજકરિયાણાના વેપારીઓનું ધંધાદારી આરિય મંડળ યા જૂથ.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

ભંડાર (ભાણ્ડકાર) વાસણો બનાવનારાઓનું ઔદ્યોગિક આરિય(આર્ય) મંડળ યા જૂથ.

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

ભંડિરવડેસિય (ભણ્ડિરાવતંસક) જુઓ ભંડીરવડેસિઅ.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૫૩૦.

ભંડીર જેમાં જફમ સુદંસણ(૨૦)નું ચૈત્ય આવેલું હતું તે મહુરા(૧)માં આવેલું ઉદ્યાન. મહાવીર ત્યાં આવ્યા હતા. જુઓ ભંડીરવડેસિઅ.

૧. વિપા.૨૬, આવનિ.૪૭૧, વિશેષા.૧૯૨૫.

ભંડીરવડ (ભણ્ડીરવટ) જુઓ ભંડીરવડેસિઅ.^૧

૧. આવહ.પૃ.૩૯૮.

ભંડીરવડેસિઅ (ભણ્ડીરાવતંસક) મહુરા(૧)માં આવેલું ભંડીર ઉદ્યાનગત ચૈત્ય.^૧ તે જફમ સુદંસણ(૨૦)નું ચૈત્ય હતું.^૨ ત્યાં લોકો જાત્રા કરવા જતા.^૩

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૫૩૦, કલ્પવિ.પૃ.

૧૬૩, આવહ.પૃ.૩૯૮.

૨. બૃક્ષે.૧૪૮૯.

૩. વિપા. ૨૬.

૪. આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૧, ૫૩૦.

ભંભસાર સેણિઅ(૧) રાજાનું બીજું નામ.^૧

૧. ઔપ.૯, ઔપઅ.પૃ.૧૪, દશા.૧૦.૧, દશાચૂ.પૃ.૯૦, આવચૂ.૨.પૃ.૧૫૮, સ્થા. પૃ.૬૯૩, આવહ.પૃ.૬૭૧.

ભંભિસાર આ અને ભંભસાર એક છે.^૧

૧. આવહ.પૃ.૬૭૧.

ભંભીય નીતિશાસ્ત્ર ઉપરનો ગ્રન્થ.^૧

૧. વ્યવભા.૩.પૃ.૧૩૨.

ભફ્મરાભ (ભાસ્કરાભ) ગોયમ(૨) ગોત્રની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા.૫૫૧.

ભગવઈ (ભગવતી) વિયાહપણ્ણત્તિને આ વિશેષણ લગાવવામાં આવતું હતું,^૧ જેમ કેટલીક વાર આયાર અને સૂયગૂડને લગાવવામાં આવતું હતું.^૨ આ વિશેષણ આદર-પૂજ્યભાવ દર્શાવે છે. ઉત્તરકાળે આ વિશેષણ જ વિયાહપણ્ણત્તિનું નામ બની ગયું.^૩

૧. ભગઅ.પૃ.૨. ૨. આચાનિ.૧, આચાશી.પૃ.૩, સૂત્રનિ.૧, સૂત્રશી.પૃ.૧.
૩. આવચૂ.૧.પૃ.૪૩૮, દશચૂ.પૃ.૭.

ભગવતી આ અને ભગવઈ એક છે.^૧

૧. સ્થા.૪૧૦, આવચૂ.૧.પૃ.૪૩૮, દશચૂ.પૃ.૭.

ભગાલિ અંતગડદસાનું સાતમું અધ્યયન.^૧ હવે તે અસ્તિત્વમાં નથી.

૧. સ્થા.૭૫૫.

ભગઈ (ભગનજિત્) એક ક્ષત્રિય પરિવ્રાજક અને તેના અનુયાયીઓ.^૧

૧. ઔપ.૩૮.

ભગવેસ (ભાર્ગવેશ) ભરણી નક્ષત્રનું ગોત્રનામ.^૧

૧. સૂર્ય.૫૦, જમ્બૂ.૧૫૮.

ભટ્ટા આ અને અચ્યંકારિયભટ્ટા એક છે.^૧

૧. નિશીચૂ.૩.પૃ.૧૫૦.

ભડગ (ભટક) એક મિલિક્ષુ (અનાર્ય) દેશ અને તેની પ્રજા.^૧ આ અને જેની એકતા સિયાલકોટ આજુબાજુના પ્રદેશ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે તે પુરાણોલ્લિખિત ભદ્રક કે મદ્રક કદાચ એક છે.^૨

૧. પ્રશ્ન.૪, પ્રજ્ઞા.૩૭. ૨. સ્તજિઓ.પૃ.૨૪ ટિ.૨.

ભક્તપરિણા (ભક્તપરિજ્ઞા) અત્રત્યાગવિષયક આગમગ્રન્થ.^૧ તે ૧૭૨ ગાથાઓનો બનેલો છે.^૨ તે વીરભદ્ર(૨)નો રચેલો કહેવાય છે.^૩ જુઓ પઈણણગ.

૧. આતુ.૮, દશહ.પૃ.૨૭, પાક્ષિય.પૃ.૬૫, મર.૬૬૨.
૨. ભક્ત.૧૭૨. ૩. એજન.૧૭૧.

૧. ભદ્ર (ભદ્ર) રાજકુમાર મહાકાલ(૧)નો પુત્ર અને રાજા સેણિય(૧)નો પૌત્ર. તેણે શ્રમણત્વ સ્વીકાર્યું અને ચાર વર્ષ શ્રમણત્વનું પાલન કરી મરીને સણકુમાર(૧) નામના સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાં દેવ તરીકે જન્મ લીધો.^૧

૧. નિર.૨.૩.

૨. ભદ્ર મહાસુક્ક(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સોળ સાગરોપમ વર્ષનું હોય છે.^૧

૧. સમ.૧૬.

૩. ભદ્ર જેમની આજ્ઞામાં પાંચ સો શ્રમણીઓ હતી તે આચાર્ય.^૧

૧. મનિ.પૃ.૧૬૦.

૪. ભદ્ર આર્ય સિવભૂઈ(૨)ના શિષ્ય અને સ્થવિર ણકૃપત(૨)ના ગુરુ.^૧

૧. કલ્પ (થેરાવલિ). ૭, કલ્પવિ.પૃ.૨૬૪.

૫. ભદ્ર આર્ય કાલગ(૪)ના શિષ્ય અને સ્થવિર વુડ્ઢના ગુરુ.^૧

૧. કલ્પ(થેરાવલિ).૭, કલ્પવિ.પૃ.૨૬૫.

૬. ભદ્ર સાવત્થીના રાજા જિયસત્તુ(૨૨)નો પુત્ર. તેણે શ્રમણત્વ સ્વીકાર્યું હતું. કાંટાળા ઘાસના સ્પર્શથી થતી પીડા તેમણે શાન્તચિત્તે સહન કરી હતી.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૧૨૨, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૭૯, ઉત્તરાક.પૃ.૭૦.

૭. ભદ્ર આ અને થૂલભદ્ર એક છે.

૧. મર.૫૦૨.

૮. ભદ્ર જે સુભદ્રા(૧)નો પતિ હતો તે વાણારસીનો શેઠ.^૧

૧. નિર.૩.૪, સ્થાઅ.પૃ.૫૧૩.

૯. ભદ્ર પપ્પવાડિયાની બીજ, સાતમ અને બારસ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૪૯.

૧૦. ભદ્ર કપ્પવડિંસિયાનું ત્રીજું અધ્યયન.^૧

૧. નિર.૨.૧.

૧૧. ભદ્ર આ અને ભાવી વાસુદેવ(૧) બલભદ્ર(૭) એક છે.^૧

૧. તીર્થો.૧૧૪૩, સમ.૧૫૯.

૧૨. ભદ્ર ભરહ(૨) ક્ષેત્રના ભાવી ત્રીજા બલદેવ(૪).^૧

૧. સમ.૧૫૯.

૧૩. ભદ્ર ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં થયેલા વાસુદેવ(૧) સયંભૂના ભાઈ અને ત્રીજા બલદેવ(૨). તે બારવઈના રાજા સોમ(૯) અને તેમની રાણી સુપ્પભા(૩)ના પુત્ર હતા. તે પોતાના પૂર્વભવમાં સાગરદત્ત(૪) હતા. તેમની ઊંચાઈ ૬૦ ધનુષ હતી. તે ૬૫ લાખ વર્ષના આયુષ્યવાળા હતા. તે મરીને મોકે ગયા.^૧ તેલોચપણ્ણત્તિ અનુસાર ત્રીજા બલદેવ સુધમ્મ છે.

૧. સમ.૧૫૯, સ્થા.૬૭૨, આવનિ.૪૦૩-૪૧૪, તીર્થો.૫૭૭, ૬૦૨-૬૧૬, વિશેષા. ૧૭૬૬. ૨. ૪.૫૧૭.

૧૪. ભદ્ર નવ ગેવિજ્જગ સ્વર્ગીય વાસસ્થાનોમાંનું પ્રથમ.^૧

૧. સ્થા.૬૮૫.

ભદ્રકણ્ણગા (ભદ્રકન્યકા) અસગડાનું બીજું નામ.^૧

૧. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૮૫, ઉત્તરાશા.પૃ.૧૩૦.

ભદ્રગમહિસી (ભદ્રકમહિષી) એક સ્ત્રી જે રાણી જણાય છે.^૧

૧. મર.૫૨૩.

ભદ્રગુત્ત (ભદ્રગુમ) જે આચાર્યે ઉજ્જૈણીમાં આર્ય વર્ધર(૨)ને દિઙ્ઙિવાય^૧ ભણાવ્યો હતો તે આચાર્ય.^૨ પછી વર્ધર પાસેથી આર્ય રક્ષ્મિય(૧) તે ભણ્યા. પરંતુ વર્ધરે તેમને નવ પુત્રો પૂરા અને દસમું પુત્ર અધૂરું ભણાવ્યું હતું.^૩

૧. કેવળ દસ પૂર્વો જ જે તે સમયે અસ્તિત્વમાં હતાં.

૨. આવચૂ.૧.૫.૩૯૪, આવનિ.૭૭૭, વિશેષા.૨૭૮૮.

૩. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.૫. ૯૬-૯૭, આવચૂ.૧.૫.૪૦૩.

ભદ્રગુત્તિઅ (ભદ્રગુમ્તિક) ઉડુવાડિયગણની ત્રણ શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. કલ્પ.૫.૨૫૯.

૧. ભદ્રજસ (ભદ્રયશસ) તિત્થયર પાસ(૧)ના આઠ ગણધરમાંના એક.^૧ સમવાયાંગમાં તેમનું નામ કેવળ જસ(૨) આવે છે.

૧. સ્થા.૬૧૭.

૨. ભદ્રજસ આચાર્ય સુહત્થિ(૧)ના બાર શિષ્યોમાંના એક.^૧ ઉડુવાડિયગણની પરંપરા તેમનાથી શરૂ થઈ. તે ભારદ્વાય(૪) ગોત્રના હતા.^૨

૧. કલ્પ.૫.૨૫૮.

૨. એજન.૫.૨૫૯.

૧. ભદ્રણંદી (ભદ્રનન્દી) વિવાગસુયના બીજા શ્રુતસ્કન્ધનું બીજું પ્રકરણ.^૧

૧. વિપા.૩૩.

૨. ભદ્રણંદી ઉસભપુર(૨)ના રાજા ધણાવહ(૨) અને તેમની રાણી સરસ્સઈ(૧)નો પુત્ર. તે પાંચ સો રાજકુમારીઓને પરણ્યો હતો, તેમાં સિરીદેવી(૧૧) મુખ્ય હતી. તે પોતાના પૂર્વભવમાં મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં આવેલા પુંડરીગિણી નગરનો રહેવાસી હતો. ત્યાં તેણે તિત્થંકર જુગબાહુ(૨)ને ભિક્ષા આપી હતી જેના પરિણામે તે રાજકુમાર ભદ્રણંદીનો જન્મ પામ્યો. તે મહાવિદેહમાં એક ભવ વધુ કરીને મોક્ષ પામશે.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૩. ભદ્રણંદી વિવાગસૂયના બીજા શ્રુતસ્કન્ધનું આઠમું પ્રકરણ.^૧

૧. વિપા.૩૩.

૪. ભદ્રણંદી સુઘોસ(૫) નગરના રાજા અજ્જુણ(૩) અને તેની રાણી તત્તવતીનો પુત્ર. તેના લગ્ન પાંચ સો રાજકુમારીઓ સાથે થયાં હતાં. સિરીદેવી(૧૨) તેની મુખ્ય પત્ની હતી. તે તેના પૂર્વભવમાં મહાઘોસ નગરનો શેઠ ધમ્મઘોસ(૯) હતો. ત્યાં તેણે ધમ્મસીહ(૧) શ્રમણને ભિક્ષા આપી હતી અને તેના પરિણામે તેને રાજકુમાર ભદ્રણંદીનો જન્મ મળ્યો. તેણે તિત્થયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી. ભવિષ્યમાં તે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પામશે.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૧. ભદ્રબાહુ (ભદ્રબાહુ) આચાર્ય જસભદ્ર(૨)ના બે મુખ્ય શિષ્યોમાંના એક શિષ્ય. તે પાઈણ ગોત્રના હતા. ^૧ જે ચાર શિષ્યોને તેમણે રાયગિહમાં દીક્ષા આપી હતી તે તેમના ચાર શિષ્યો રાયગિહ પાસે આવેલા વેભારગિરિ પર્વતની ગુફામાં મૃત્યુ પામ્યા હતા. ^૨ જ્યારે ભદ્રબાહુ શ્વેપાલમાં મહાપાણ(મહાપ્રાણ) ધ્યાનમાં લાગેલા હતા ત્યારે જસભદ્રના પ્રથમ મુખ્ય શિષ્ય સંભૂઈવિજય(૪)ના એક શિષ્ય થૂલભદ્ર તેમની પાસે દિદ્ધિવાય ભણવા માટે શ્વેપાલ ગયા હતા. ^૩ પરંતુ ભદ્રબાહુએ તેમને (દિદ્ધિવાયના મહત્વના ભાગરૂપ) ચૌદ પુવ્વ ભણાવ્યા કિન્તુ છેલ્લા ચાર પુવ્વનો અર્થ કોઈક કારણસર ન ભણાવ્યો. વળી, ભદ્રબાહુએ તેમને છેલ્લા ચાર પુવ્વ બીજા કોઈને ભણાવવાની મના કરી. ^૪ દસા, કપ્પ(૨) અને વવહારનું કર્તૃત્વ ભદ્રબાહુનું મનાયું છે. ^૫ તેમના પછી અનવસ્થાપ્ય અને પારાગ્નિક પ્રાયશ્ચિત્તનો લોપ થયો. ^૬ સિદ્ધસેણ ક્ષમાશ્રમણે તેમના કેટલાક ઉપદેશો સમજાવ્યા છે. ^૭ તેઓ તેમની પાછળ તેમના ચાર શિષ્યોને મૂકતા ગયા - ગોદાસ, અગ્ગિદત્ત, જિણ્ણદત્ત અને સોમદત્ત. ^૮ જુઓ થૂલભદ્ર અને દિદ્ધિવાય.

પરંપરા તેમને ણિજજુત્તિઓના પણ કર્તા માને છે પરંતુ પ્રાપ્ત પુરાવાઓ તેને સિદ્ધ કરતા નથી. ^૯ એ શક્ય છે કે હાલ મળતી ણિજજુત્તિઓમાં કેટલાક ભાગો એવા હોય જેમના કર્તા આ ભદ્રબાહુ હોય. ^{૧૦} જુઓ ભદ્રબાહુ(૨).

૧. નન્દિ. ગાથા ૨૪, કલ્પ(થેરાવલિ).
૬, દશાયૂ. પૃ. ૫, નન્દિ. મ. પૃ. ૪૯.
કલ્પવિ. પૃ. ૨૫૧.
૨. ઉત્તરાણિ. અને ઉત્તરાણા. પૃ. ૮૯,
ઉત્તરાયૂ. પૃ. ૫૬.
૩. દિગમ્બર પરંપરા અનુસાર બાર
વર્ષના પહેલા દુકાળ દરમ્યાન સંઘ
સાથે ભદ્રબાહુ દક્ષિણમાં સ્થળાન્તર
કરીને ગયા. તેમણે સપ્ત યન્દ્રગુપ્ત
મૌર્યને દીક્ષા આપી અને તે બન્ને શ્રવણ
બેલગોલામાં સમાધિમરણ પામ્યા.
જુઓ જૈન સાહિત્ય કા ઈતિહાસ, પૂર્વ

- પીઠિકા, કેલાશચન્દ્ર શાસ્ત્રી. પૃ. ૩૪૨-૪૬.
૪. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૮૭, તીર્થો. ૭૧૪થી
આગળ, વ્યવભા. ૬. ૨૫૭.
૫. દશાણિ. ૧, વ્યવભા. ૧૦. ૬૦૩.
૬. જીતભા. ૨૫૮૬-૮૭, વ્યવભા. ૪. ૧૩૭થી
આગળ.
૭. નિશીચૂ. ૪. પૃ. ૧૨૧, આવચૂ. ૨. પૃ. ૨૩૩.
૮. કલ્પ. પૃ. ૨૫૫.
૯. બૃક્ષે. વોલ્યૂમ ૬ (અન્યકારોનો પરિચય)
પૃ. ૩, ૮, ૧૫, ૨૦.
૧૦. એજન. (આમુખ). પૃ. ૫.

૨. ભદ્રબાહુ ણિજજુત્તિ (નિર્ચુક્તિ) પ્રકારની ટીકાઓના કર્તા. ^૧ આ ભદ્રબાહુ ભદ્રબાહુ(૧)થી ભિન્ન છે એ વસ્તુ નીચેની બાબતો ઉપરથી પુરવાર થાય છે :

(૧) દસાસુયક્રમંઘ ઉપરની નિર્ચુક્તિમાં તે સૌ પ્રથમ ભદ્રબાહુ(૧)ને વંદન કરે છે

અને તેમને પાઈણ ગોત્રના કહી તેમનું છેલ્લા શ્રુતકેવલી તરીકે અને દસા, કપ્પ(૨) અને વવહારના કર્તા તરીકે વર્ણન કરે છે.^૩

(૨) આવસ્સય ઉપરની નિર્યુક્તિમાં તે ભદ્રબાહુ(૧) પછી ઘણા સમયે થયેલા આચાર્ય વઈર(૨)ની સ્તુતિ કરે છે.^૩

(૩) ઉત્તરજ્ઞયણ ઉપરની નિર્યુક્તિમાં તે ભદ્રબાહુના ચાર શિષ્યોની કથાનો ઉલ્લેખ કરે છે.^૪ આ કથાને ભદ્રબાહુ(૧)ની મનાય અને નહિ કે ભદ્રબાહુ(૨)ની, કારણ કે કોઈપણ લેખક પોતાની જ કૃતિમાં પોતાને ત્રીજા પુરુષ તરીકે ઉલ્લેખવાનું યોગ્ય ગણે નહિ.

(૪) નિર્યુક્તિઓમાં પ્રાપ્ત સામગ્રીનું પૃથક્કરણ દર્શાવે છે કે તેમની અંદર આવતું કેટલાક ણિણહવોનું વર્ણન ભદ્રબાહુ(૧)એ કર્યું હોય તે અશક્ય છે કારણ કે ભદ્રબાહુ(૧) તો તેમનાથી ઘણા સમય પહેલાં થઈ ગયા હતા.

આ ભદ્રબાહુ(૨) અને વરાહમિહિરને પઈટ્ટાણ નગરમાં દીક્ષા આપવામાં આવી હતી.^૫ કહેવાય છે કે આ ભદ્રબાહુએ આવસ્સય, દસકાલિય, ઉત્તરજ્ઞયણ, આચાર, સૂયગડ, દસા, કપ્પ(૨), વવહાર, સૂરિયપણ્ણત્તિ અને ઈસિભાસિય(૧) ઉપર ણિજ્ઞુત્તિઓ રચી છે.^૬

૧. નિશીચૂ. ૧. પૃ. ૩૮, ૭૬, ૧૫૧, ૨. પૃ. ૩૦૭, ૩. પૃ. ૨૬૮, ૩૩૪, ૪૧૧, ૫૦૩, ૫૩૦, ૫૬૮, ઓધનિદ્રો, પૃ. ૧, ૩, પિંડનિમ. પૃ. ૧, ૧૧૭, ૧૭૮, સૂર્યમ. પૃ. ૧. આચાશી. પૃ. ૪, ૮૪.
૨. દશાનિ. ૧. વળી જુઓ બૃહલ્કલ્પસૂત્ર ભાગ ૪, મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજીની

ગુજરાતી પ્રસ્તાવના.

૩. આવનિ. ૭૬૫.

૪. ઉત્તરાનિ. પૃ. ૮૮.

૫. કલ્પવિ. પૃ. ૨૫૧, કલ્પધ. પૃ. ૧૬૩, ઉત્તરાક. પૃ. ૨૨૮.

૬. આવનિ. ૮૫-૮૬, વિશેષા. ૧૦૭૯-૧૦૮૦.

ભદ્રબાહુસ્સામિ (ભદ્રબાહુસ્વામિન્) આ અને ભદ્રબાહુ એક છે.^૧

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૮૭.

ભદ્રસાલવણ (ભદ્રશાલવન) મંદર(૩) પર્વતની તળેટીમાં આવેલું વન.^૧ તે સોમણસ(૫), વિજ્ઞુપ્પહા(૧), ગંધમાયણ અને માલવંત એ ચાર વક્ષાર પર્વતો અને સીઆ(૧) તથા સીઓઆ(૧) બે નદીઓથી આઠ ભાગમાં વિભક્ત છે. તે મંદર પર્વતની પૂર્વમાં તેમ જ પશ્ચિમમાં બાવીસ હજાર યોજન વિસ્તરેલું છે. તે મંદર પર્વતની દક્ષિણમાં તેમ જ ઉત્તરમાં બસો પચાસ યોજન વિસ્તરેલું છે. તે વનમા સિદ્ધાયતનો આવેલાં છે. મંદર પર્વતથી પચાસ પચાસ યોજનના અંતરે ઉત્તરપૂર્વમાં, દક્ષિણપૂર્વમાં, દક્ષિણપશ્ચિમમાં અને ઉત્તરપશ્ચિમમાં ક્રમશઃ પઉમા(૮), પઉમપ્પભા, કુમુદા(૧)

અને કુમુદપ્પભા; ઉપ્પલગુમ્મા, હાલિણા, ઉપ્પલા(પ) અને ઉપ્પલુજ્જલા; ભિંગા, ભિંગણિભા, અંજણા(૧) અને અંજણપ્પભા; સિરિકંતા(પ), સિરિયંદા, સિરિમહિઆ અને સિરિણિલયા નામની પુષ્કરિણીઓ આવેલી છે. તે વનમાં આઠ દિસાહત્થિકૂડ છે.^૨

૧. જીવા.૧૪૧, સ્થા.૩૦૨, જીવામ.પૃ.૨૪૪, પ્રશ્નઅ.પૃ.૧૩૫, સૂત્રશી.પૃ.૧૪૭.

૨. જમ્બૂ.૧૦૩.

૧. ભદ્રસેણ (ભદ્રસેન) ધરણ(૧)ના પાયદળનો સેનાપતિ.^૧ તે રુદ્રસેણ નામે પણ ઓળખાતો હતો.

૧. જમ્બૂ.૧૧૯, સ્થા.૪૦૪.

૨. ભદ્રસેણ વાણારસીનો શેઠ. તે હાંદા(૪)નો પતિ અને સિરિદેવી(દે)નો પિતા હતો. તે જુણસેક્ટિ તરીકે જાણીતો હતો.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૨૦૨, આવનિ.૧૩૦૨.

૧. ભદ્દા (ભદ્રા) તગરા નગરના શેઠ દત્ત(પ)ની પત્ની અને અરહણ્ણઅ(૨)ની માતા.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૯૦, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૫૮.

૨. ભદ્દા પોયણપુરના રાજા પયાવર્ઠ(૧) રિવુપડિસત્તુની પ્રથમ પત્ની અને બલદેવ(૨) અયલ(દે)ની માતા.^૧ દક્ષિણાવહમાં મહેસરી નગરીની સ્થાપના આ ભદ્દાએ કરી હતી.^૨

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૩૨, સમ.૧૫૮, તીર્થો. ૫૬૯, ૬૦૪. ૨. આવચૂ.૧.પૃ.૨૩૨.

૩. ભદ્દા છત્તગ્ગા નગરના રાજા જિયસત્તુ(૩૪)ની રાણી અને રાજકુમાર હાંદણ(દે)ની માતા.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૩૫, કલ્પવિ.પૃ.૪૪.

૪. ભદ્દા વસંતપુર(૩)નો જે શેઠ ધન કમાવા માટે પરદેશ ગયો હતો તેની પત્ની. તે પુષ્કસાલ(૧)ના સંગીતમાં એટલી તો લીન થઈ ગઈ હતી કે તે પોતે (કલ્પનામાં દેખેલા) પોતાના પતિને મળવા માટે દોડી અને ઉપરના માળેથી પડીને મૃત્યુ પામી.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૫૨૯-૫૩૦, આચાશી.પૃ.૧૫૪.

૫. ભદ્દા રાયગિહના શેઠ ધણાવહ(૩)ની પત્ની અને કતપુણ્ણની માતા.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૪૬૭.

૬. ભદ્દા કાગંદીના ધણ(પ) અને સુણકખત(૨)ની માતા.^૧

૧. અનુત્.૩, ૬, સ્થાઅ.પૃ.૫૧૦.

૭. ભદ્રા રાયગિહના ઈસિદાસ(૨) અને પેલ્લઅ(૧)ની માતા.^૧

૧. અનુત્ત.૬.

૮. ભદ્રા સાએયના રામપુત્ત(૨) અને ચંદિમા(૨)ની માતા.^૧

૧. અનુત્ત.૬.

૯. ભદ્રા વાણિયગ્ગામના પેઢાલપુત્ત(૪) અને પિટ્ટિમાઈઅ(૨)ની માતા.^૧

૧. અનુત્ત.૬.

૧૦. ભદ્રા હત્થિણાપુરના પુટ્ટિલ(૨)ની માતા.^૧

૧. અનુત્ત.૬, સ્થાઅ.પૃ.૪૫૬.

૧૧. ભદ્રા સાહંજણી નગરના શેઠ સુભદ્ર(૨)ની પત્ની. તે સગડ(૨)ની માતા હતી.^૧

૧. વિષા.૨૧, સ્થાઅ.પૃ.૫૦૭.

૧૨. ભદ્રા વિજયપુરના રાજા વાસવદત્તના પુત્ર રાજકુમાર સુવાસવ(૨)ની પટરાણી.^૧

૧. વિષા.૩૪.

૧૩. ભદ્રા રાયગિહના શેઠ ધણ્ણ(૧)ની પત્ની અને સુંસુમા(૨) અને તેના પાંચ ભાઈઓની માતા.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૩૬, ઉત્તરાક.પૃ.૪૫૬.

૧૪. ભદ્રા ચંપાના શેઠ જિણદત્ત(૨)ની પત્ની અને સાગર(૪)ની માતા.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૧૦.

૧૫. ભદ્રા ચંપાના શેઠ સાગરદત્ત(૨)ની પત્ની અને સુહુમાલિયાની માતા.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૦૮.

૧૬. ભદ્રા રાયગિહના શેઠ ધણ્ણ(૧૦)ની પત્ની અને દેવદિણ્ણની માતા.^૧ તેને પુત્રપ્રાપ્તિ માટે નાગદેવ, ભૂતદેવ, યક્ષદેવ વગેરેની મૂર્તિઓની પૂજા કરવી પડતી હતી.^૨

૧. જ્ઞાતા.૩૩,૩૭.

૨. એજન.૩૬.

૧૭. ભદ્રા રાયગિહના શેઠ ધણ્ણ(૬)ની પત્ની. તેને ચાર પુત્રો હતા.^૧

૧. જ્ઞાતા.૬૩.

૧૮. ભદ્રા તેયલિપુરના સોની કલાદની પત્ની અને પોટ્ટિલાની માતા.^૧

૧. જ્ઞાતા.૮૬.

૧૯. ભદ્રા તેયલિપુરના મંત્રી તેયલિ(૩)ની પત્ની. તેયલિપુત્ત તેમનો પુત્ર હતો.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૦૩.

૨૦. ભદ્રા વાણારસીના શેઠ યુલણીપિયાની માતા.^૧

૧. ઉપા.૨૮.

૨૧. ભદ્રા રાયગિહના રાજા સેણિઅ(૧)ની પત્ની. તેણે મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી હતી અને તે મોક્ષ પામી હતી.^૧

૧. અન્ત.૧૬.

૨૨. ભદ્રા ચિત્તસેણઅની પુત્રી અને ચક્કવટ્ટિબંભદત્ત(૧)ની પત્ની.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૩૭૯.

૨૩. ભદ્રા વાણારસીના રાજા કોસલિય(૧)ની પુત્રી. રાજાએ તેને પોતાના પુરોહિત (રુદ્રદેવ) સાથે પરણાવી હતી.^૧ તેને શ્રમણ હરિએસબલ માટે ઘણો આદર હતો.^૨

૧. ઉત્તરાયુ.પૃ.૨૦૩, ઉત્તરાશા.પૃ.૩૫૬, ઉત્તરાક.પૃ.૨૩૬-૩૭.

૨. ઉત્તરા.૧૨. ૨૦-૨૫.

૨૪. ભદ્રા દ્વિતીય ચક્કવટ્ટિસગરની મુખ્ય પત્ની.^૧

૧. સમ.૧૫૮.

૨૫. ભદ્રા રાજા સમુદ્રવિજય(૨)ની પત્ની અને ચક્કવટ્ટિમઘવા(૧)ની માતા.^૧

૧. સમ.૧૫૮, આવનિ.૩૯૮-૪૦૦.

૨૬. ભદ્રા પુરિમતાલના શેઠ વગુરની પત્ની.^૧ મલ્લિ(૧)ના પુરાણા મંદિર નજીક વસતા વ્યન્તર દેવની કૃપાથી તેને પુત્રપ્રાપ્તિ થઈ હતી. પછી તેણે પોતે કરેલી પ્રતિજ્ઞા મુજબ તે મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કર્યો.^૨

૧. આવયુ.૧.પૃ.૨૯૪.

૨. એજન.પૃ.૨૯૫.

૨૭. ભદ્રા (૧) સયદુવારઅના રાજા સંમુર્ધ(૧)ની પત્ની. તેના પુત્ર મહાપઉમ(૯) તરીકે ગોસાલ જન્મ લેશે.^૧ (આ) સંમુર્ધ(૨)ની પત્ની અને મહાપઉમ(૧૦)ની માતાનું નામ પણ ભદ્રા જ છે.^૨

૧. ભગ.૫૫૯, તીર્થો.૧૦૧૭-૨૧.

૨. સ્થા.૬૯૩.

૨૮. ભદ્રા મંબલિની પત્ની અને ગોસાલની માતા. તે સુભદ્રા(૧૦) નામે પણ જાણીતી હતી.^૧

૧. ભગ.૫૪૦, આવયુ.૧.પૃ.૨૮૨, આવનિ.૪૭૪, સ્થાઅ.પૃ.૫૨૨.

૨૯. ભદ્રા અસગડાનું બીજું નામ.^૧

૧. ઉત્તરાક.પૃ.૭૭.

૩૦. ભદ્રા પખવાડિયાની બીજ, સાતમ અને બારસના દિવસો.^૧ આ અને ભદ્ર(૯) એક છે.

૧. ગણિ. ૯-૧૦.

૩૧. ભદ્રા અંતગડદસાના સાતમા વર્ગનું નવમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત. ૧૬.

૩૨. ભદ્રા ઇંદ્રીસરવર દ્વીપમાં આવેલા દક્ષિણ અંજણગ(૧) પર્વત ઉપર આવેલી એક પુષ્કરિણી. તે એક હજાર યોજન લાંબી, પચાસ હજાર યોજન પહોળી અને એક હજાર યોજન ઊંડી છે.^૧

૧. સ્થા. ૩૦૭.

૩૩. ભદ્રા પશ્ચિમ રુચગ(૧) પર્વતના સુદંસણ(૧૮) શિખર પર વસતી એક મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૪, તીર્થો. ૧૫૭, સ્થા. ૬૪૩.

૩૪. ભદ્રા ધણ(૨) શેઠની પત્ની અને ભદ્રાની માતા.^૧

૧. નિશીચૂ. ૩.૫. ૧૫૦.

૩૫. ભદ્રા ઉજ્જેણીની સાર્થવાહી. અવંતિસુકુમાલ તેનો પુત્ર હતો. ભદ્રાએ આચાર્ય સુહત્યિ(૧) પાસે દીક્ષા લીધી હતી.^૧

૧. આવચૂ. ૨.૫. ૧૫૭.

૩૬. ભદ્રા ચંપાના શેઠ કામદેવ(૨)ની પત્ની.^૧

૧. ઉપા. ૧૮.

૩૭. ભદ્રા જિણપાલિય અને જિણરક્ષિયની માતા.

૧. જ્ઞાતા. ૭૯.

ભદ્દિઅ (ભદ્દિક) જુઓ ભદ્દિયા.^૧

૧. વિશેષા. ૧૯૩૭.

ભદ્દિજિજયા (ભદ્દીયિકા અથવા ભદ્દીયા) ઉડુવાડિયગણની ચાર શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. કલ્પવિ. ૫. ૨૫૯.

ભદ્દિયા (ભદ્દિકા) તે નગર જ્યાં મહાવીરે બે ચોમાસાં કર્યાં હતાં.^૧ તેની એકતા કેટલાક વર્તમાન મોંઘીર સાથે સ્થાપે છે જ્યારે કેટલાક ભાંગલપુરની દક્ષિણમાં આઠ માઈલના અંતરે આવેલ ભદ્દરિયા સાથે સ્થાપે છે.^૨

૧. આવનિ. ૪૮૩, ૪૮૮, વિશેષા. ૧૯૩૭, ૧૯૪૨, કલ્પ. ૧૨૨, આવચૂ. ૧.૫. ૨૯૩, કલ્પવિ. ૫. ૧૬૭,

૨. લાઈ. ૫. ૨૭૨, શ્રભમ. ૫. ૩૭૮.

ભદિયાયરિઅ (ભદ્રિકાચાર્ય) એક આચાર્ય જે કદાચ ભદ્રબાહુ(૨) જ હોય.^૧

૧. દશ્યુ.પૃ.૪.

ભદિલપુર એક આરિય (આર્ય) દેશ મલય(૧)ની રાજધાની.^૧ તેની ઉત્તરપૂર્વમાં સિરિવણ(૧) ઉદ્યાન હતું. અહીં રાજા જિયસત્તુ(૧૦) રાજ્ય કરતો હતો.^૨ તે તિત્થયર સીયલનું જન્મસ્થાન હતું.^૩ તિત્થયર અરિક્કણેમિ અહીં આવ્યા હતા. શેઠ ણાગ(૫)નો પુત્ર અણીયજસ અહીંનો હતો.^૪ તેની એકતા હજારીબાગ જિલ્લામાં આવેલા હંટરગંજથી લગભગ છ માઈલના અંતરે આવેલ ભદિઆ(Bhadia) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૫

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩.

૨. અન્ત.૪.

૩. આવનિ.૩૮૩, સ્થાઅ.પૃ.૩૦૮,

તીર્થો. ૪૯૮.

૪. અન્ત.૪, ૬, આવચૂ.૧.પૃ.૩૫૭.

૫. લાઈ.પૃ.૨૭૨.

ભદિલા મહાવીરના પાંચમા ગણધર સુહમ્મ(૧)ની માતા અને કોલ્લાગ(૨) સન્નિવેશના બ્રાહ્મણ ધમ્મિલ(૧)ની પત્ની.^૧

૧. આવનિ.૬૪૪, ૬૪૮-૪૯, વિશેષા.૨૫૧૦, કલ્પવિ.પૃ.૨૪૯, કલ્પધ.પૃ.૧૬૨.

ભદુતરવડિંસગ (ભદ્રોત્તરાવતંસક) ભદ્ર(૨)ના જેવું જ મહાસુક્ક(૨)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૬.

ભમર (ભ્રમર) એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ અને તેની પ્રજા.^૧ પુરાણોમાં પણ ભ્રમરોનો ઉલ્લેખ છે.^૨

૧. સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩.

૨. સ્તજિઓ.પૃ.૬૨.

ભયંતમિત્ત (ભદન્તમિત્ર) એક બૌદ્ધ ભિક્ષુ જેમને કુણ્ણલ(૨)સમેત, ભરુયચ્છમાં વાદસભામાં વાદમાં આચાર્ય જિણદેવ(૪)એ હરાવ્યા હતા.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૨૦૧, આવનિ.૧૨૯૯.

૧. ભયાલિ ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થવાના ઓગણીસમા ભાવી તિત્થંકર સંવર(૨)નો પૂર્વભવ.^૧

૧. સમ.૧૫૯.

૨. ભયાલિ અરિક્કણેમિના તીર્થમાં થયેલા અને પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારાયેલા એક અજૈન ઋષિ.^૧

૧. ઋષિ.૧૩, ઋષિ (સંગ્રહણી).

ભરણી અઠ્યાવીસ ણકૂખત(૧)માંનું એક.^૧ તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ જમ(૩) છે.^૨ તેનું

ગોત્રનામ ભગ્ગવેસ છે.^૩

૧. જમ્બૂ. ૧૫૫-૫૬, ૧૬૨, ૧૬૫, સૂર્ય. ૩૬, ૮૩, દેવે. ૮૭, સમ. ૩.

૨. જમ્બૂ. ૧૫૭.

૩. સૂર્ય. ૫૦, જમ્બૂ. ૧૫૮.

ભરથ (ભરત) આ અને ભરહ(ર) એક છે.^૧

૧. સૂત્રચૂ. પૃ. ૧૮.

૧. ભરહ (ભરત) ભરહ(ર) ક્ષેત્રના પ્રથમ ચક્કવટ્ટિ.^૧ તેમની રાજધાની વિણ્ણીયા હતી.^૨ તે સુમંગલા(૧)^૩ રાણીથી થયેલો તિત્થયર ઉસભ(૧)નો પ્રથમ પુત્ર અર્થાત્ સૌથી મોટો પુત્ર હતો.^૪ ભરહ અને બંભી(૧) બે જોડિયા ભાઈ-બેન હતા.^૫ સુંદરી(૧) તેની બીજી બેન હતી જે ઉસભની, સુણંદા(ર)થી જન્મેલી, પુત્રી હતી. સુંદરી અને બાહુબલિ બે જોડિયા ભાઈ-બેન હતા.^૬ ભરહને બીજા પોતાની જ માતાથી જન્મેલા (સહોદર) અઠાણુ ભાઈઓ હતા.^૭ ભરહની ઊંચાઈ પાંચ સો ધનુષ હતી.^૮ ૭૭ લાખ પૂર્વ વર્ષો પૂરા કર્યા પછી^૯ તે વિણ્ણીયાના રાજા થયા હતા.^{૧૦} તે સ્વયં અભિષિક્ત રાજા કહેવાતા.^{૧૧} જ્યારે ઉસહને કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું^{૧૨} ત્યારે ભરહ ચક્કરયણના સ્વામી બન્યા.^{૧૩} ભરહે માગહતિત્થ, વરદામતિત્થ, પભાસતિત્થ, વેયડ્ઢ(૧) પર્વત ઉપરના બધા પ્રદેશો અને ભરહ ક્ષેત્રના ઉત્તરના બધા ભાગો પોતાના આધિપત્યમાં કરી લીધા.^{૧૪} તેણે ઉસભકૂડ(ર)ની શિલા ઉપર લેખ કોતરાવ્યો કે 'હું ભરહ પ્રથમ ચક્કવર્તી રાજા છું.'^{૧૫} ભરહે હામિ(૩) અને વિણ્ણમિ પાસેથી ભેટરૂપે સુભદા(૮)ને મેળવી હતી જે ભરહની મુખ્ય પત્ની બની.^{૧૬} તે નવ નિધિ, ચૌદ રત્નો અને બીજી ઘણી અમૂલ્ય ચીજોનો સ્વામી બન્યો.^{૧૭} તેને ચોસઠ હજાર રાણીઓ હતી, તેમનામાં મુખ્ય રાણી હતી સુભદા.^{૧૮} બાહુબલિએ ભરહનું આધિપત્ય સ્વીકાર્યું નહિ એટલે ભરહે બાહુબલિ ઉપર આક્રમણ કર્યું. પાંચ દ્વન્દ્વોમાં બાહુબલિએ ભરહને હરાવ્યો. પછી બાહુબલિએ સ્વેચ્છાએ પોતાનું રાજ્ય ભરહને આપી દીધું.^{૧૯} આ રીતે ભરહ ભરહ ક્ષેત્રનો ઘોષિત ચક્કવર્તી રાજા બન્યો^{૨૦} અને તેણે સાઠ હજાર વર્ષ ચાલેલા યુદ્ધને (વિજયયાત્રા)ને સમાપ્ત કર્યું.^{૨૧} તેના ઉસભસેણ(૧) આદિ પાંચ સો પુત્રોએ તેમ જ સાત સો પૌત્રોએ સંસારનો ત્યાગ કરી તિત્થયર ઉસહની આજ્ઞામાં રહી શ્રમણત્વનું પાલન કર્યું.^{૨૨} ભરહે છ લાખ પૂર્વ વર્ષ રાજ્ય કર્યું.^{૨૩} તેણે અને કેટલીક બીજી વ્યક્તિઓએ આરિયવેદો (આર્યવેદો) રચ્યા.^{૨૪} પોતાના સજ્જાખંડમાં ભરહને કેવલજ્ઞાન થતાંની સાથે જ તેણે સંસારનો ત્યાગ કરી દીધો.^{૨૫} એક લાખ પૂર્વ વર્ષ પછી તે અઠાવય પર્વત ઉપર મોક્ષ પામ્યા.^{૨૬} તેમનું કુલ આયુષ્ય ચાર્યાસી લાખ પૂર્વ વર્ષ હતું.^{૨૭} જ્યાં ઉસહનું નિર્વાણ થયું હતું ત્યાં અઠાવય પર્વત ઉપર ભરહે ચૈત્ય નિર્માણ કર્યું.^{૨૮} ભરહ પોતાના પૂર્વભવમાં કણગણાભ હતા.^{૨૯}

૧. સમ. ૧૫૮, સ્થા. ૭૧૮, તીર્થો. ૨૯૪, ૫૫૯, આવનિ. ૩૭૪, આવ. પૃ. ૨૭, આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૮૦, દશહ. પૃ. ૪૮.
૨. જમ્બૂ. ૪૨, સ્થા. પૃ. ૪૭૯.
૩. આવનિ. ૧૯૬, ૩૯૯, કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૬, સમ. ૧૫૮.
૪. સમ. ૧૫૮, આવભા. ૪, કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૧, તીર્થો. ૨૮૩, વિશેષા. ૧૬૧૨, આવનિ. ૩૯૯, ૩૯૯.
૫. આવનિ. ૧૯૬, આવભા. ૪, કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૧.
૬. આવનિ. ૧૯૬, આવભા. ૪, તીર્થો. ૨૮૩, ૧૬૧૩.
૭. આવનિ. ૧૯૭, તીર્થો. ૨૮૪, વિશેષા. ૧૬૧૪.
૮. સમ. ૧૦૮, સ્થા. ૪૩૫, આવનિ. ૩૯૨.
૯. સમ. ૭૭, જમ્બૂ. ૭૦.
૧૦. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૬૦, કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૫.
૧૧. વ્યવભા. ૫. ૧૦૫, ભૂભા. ૬૩૮૨. નિશીભા. ૨૪૯૮.
૧૨. વિશેષા. ૧૭૨૨.
૧૩. જમ્બૂ. ૪૩, આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૮૧.
૧૪. જમ્બૂ. ૪૫, ૪૯, ૫૦-૬૨, આવચૂ.
૧. પૃ. ૧૮૬થી આગળ, આવહ. પૃ. ૩૪૮.
૧૫. જમ્બૂ. ૬૩.
૧૬. જમ્બૂ. ૬૪, સમ. ૧૫૮.
૧૭. જમ્બૂ. ૬૧, ૬૬, ૬૮, ૬૯, તીર્થો. ૩૦૧, ભૂભા. ૪૨૧૮.
૧૮. જમ્બૂ. ૬૭, જમ્બૂશા. પૃ. ૨૬૮, સમ. ૧૫૮.
૧૯. વિશેષા. ૧૭૩૧, આવનિ. ૩૪૯, આવભા. ૩૨-૩૩.
૨૦. વિશેષા. ૧૭૩૫, આવભા. ૩૬.
૨૧. આવચૂ. પૃ. ૪૪.
૨૨. વિશેષા. ૧૭૨૫, આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૮૨, કલ્પવિ. પૃ. ૨૪૧, આવનિ. ૩૪૫.
૨૩. સ્થા. ૫૧૯, સમ. ૧૨૯, સમ. ૮૩, વિશેષા. ૧૭૫૩, પિંડનિ. ૪૭૯, જમ્બૂ. ૭૦.
૨૪. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૧૫.
૨૫. જમ્બૂ. ૭૦, આવનિ. ૪૩૭, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૨૭.
૨૬. જમ્બૂ. ૭૦, સમ. ૮૪, ભૂભા. ૬૮૨, ભૂક્ષે. ૨૦૪, ભગ. પૃ. ૫૮૬.
૨૭. સમ. ૮૪, આવનિ. ૩૯૫.
૨૮. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૨૩.
૨૯. એજન. પૃ. ૧૮૦.
૨. ભરહ આ ક્ષેત્ર અને ભારહવાસ એક છે.^૧
૧. ભગ. ૬૭૫, સમ. ૫૪, સ્થા. ૮૬, ૫૨૨, આવનિ. ૩૪, જીતભા. ૪૩૪, તીર્થો. ૯, ૫૬૫, આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૧, અનુહ. પૃ. ૧૦.
૩. ભરહ જેને અત્યંત બુદ્ધિશાળી રોહગ નામનો પુત્ર હતો તે નટ.^૧
૧. આવનિ. ૯૩૫, નન્દિમ. પૃ. ૧૪૫, આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૪૫.
૪. ભરહ નાટ્યશાસ્ત્ર ઉપરનો ગ્રન્થ જે ભરતનાટ્યશાસ્ત્ર નામે પ્રસિદ્ધ છે.^૧
૧. અનુચૂ. પૃ. ૪૫, અનુહ. પૃ. ૧૩૦.
૫. ભરહ ચુલ્લહિમવંત પર્વતનું એક શિખર.^૧
૧. જમ્બૂ. ૭૫.

૬. ભરહ જંબુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં જન્મ લેવાના છે તે ભાવી તિત્થંકર મહાપઉમ(૧૦)નો એક શિષ્ય.^૧

૧. સ્થા.૬૨૫.

૭. ભરહ જંબુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં જન્મ લેવાના છે તે ભાવી પ્રથમ ચક્કવટ્ટિ.^૧

૧. સમ.૧૫૯, તીર્થો.૧૧૨૪.

૮. ભરહ ભારહવાસના અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૭૧.

ભરહગ (ભરતક) જુઓ ભરહ(૩).^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૫૪૫.

ભરહખેત (ભરતક્ષેત્ર) આ અને ભારહવાસ એક છે.^૧

૧. નિશીચૂ.૧.૫.૧૦૫.

ભરહવાસ (ભરતવર્ષ) જુઓ ભારહવાસ.^૧

૧. જીવા.૧૪૧, જમ્બૂ.૧૦,૨૧,૩૫, સૂત્રચૂ.૫.૬૫, આવહ.૫.૩૪૨, બૃભા. ૬૪૪૮.

ભરહેસર (ભરતેશ્વર) આ અને ભરહ(૧) એક છે.

૧. આવ.૫.૨૭.

ભરુ એક મિલિક્ષ્પુ (અનાર્ય) દેશ અને તેની પ્રજા.^૧ આ અને રુરુ કદાય એક છે.

૧. પ્રજા.૩૭.

ભરુઅચ્છ અથવા ભરુકચ્છ અથવા ભરુયચ્છ (ભૃગુકચ્છ) એક નગર જ્યાં જમીનમાર્ગે અને દરિયાઈ માર્ગે બન્ને રીતે જવાતું હતું.^૧ તે નગરમાં કોરંટગ ઉદ્યાન હતું.^૨ નગરની ઉત્તરમાં ભૂતતલાગ નામનું તળાવ હતું.^૩ આ નગરના રાજા ણહવાહણ^૪ ઉપર સાલિવાહણે આક્રમણ કર્યું હતું.^૫ કવિ વરભૂતિ આ નગરના હતા.^૬ પ્રસિદ્ધ મલ્લ ફલિહમલ્લ આ નગર પાસે આવેલા એક ગામનો હતો.^૭ કોંડલમેઢ દેવની પૂજા કરવા માટે લોકો બહારથી આ નગરમાં ભેગા થતા.^૮ સાધ્વીઓ^૯ અને તચ્ચણિઓ^{૧૦} (બૌદ્ધ ભિક્ષુઓ) આ નગરમાં જોવા મળતા હતા. આચાર્ય જિણદેવ(૪)એ બે તચ્ચણિઅને પોતાના ધર્મનો અંગીકાર કરાવ્યો હતો.^{૧૧} સાધુઓ^{૧૨}, પ્રવાસીઓ^{૧૩} વગેરે^{૧૪} આ નગરથી ઉજ્જેણી તરફ પ્રયાણ કરતા દેખાતા હતા. બીજો એક માર્ગ આ નગરથી દક્ષિણાપહ તરફ પણ જતો હતો.^{૧૫} ભરુઅચ્છની એકતા ગુજરાત રાજ્યમાં આવેલા વર્તમાન ભરુચ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^{૧૬}

૧. આચાર્ય. પૃ. ૨૮૨, પ્રજ્ઞામ. પૃ. ૪૮, વ્યવમ. ૩. પૃ. ૧૨૭, જીવામ. પૃ. ૪૦, ૨૭૯.
૨. વ્યવમ. ૩. પૃ. ૧૩૭.
૩. બૃભા. ૪૨૨૨.
૪. આવચૂ. ૨. પૃ. ૨૦૦.
૫. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૦૯, બૃભા. ૧૭૧, બૃમ. પૃ. ૫૨.
૬. વ્યવભા. ૩. ૫૮.
૭. ઉત્તરાશા. પૃ. ૧૯૨.

૮. બૃક્ષે. ૮૮૩.
૯. નિશીચૂ. ૨. પૃ. ૪૩૯, બૃભા. ૨૦૫૪.
૧૦. આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૪૨.
૧૧. આવનિ. ૧૨૯૯, આવચૂ. ૨. પૃ. ૨૦૧.
૧૨. આવનિ. ૧૩૧૧, આવચૂ. ૨. પૃ. ૨૦૯.
૧૩. બૃક્ષે. ૧૧૪૫.
૧૪. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૬૦.
૧૫. નિશીચૂ. ૨. પૃ. ૪૧૫.
૧૬. જિઓડિ. પૃ. ૩૨.

ભવ સોહમ્મ(૨)નું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એક સાગરોપમ વર્ષનું છે. તે દેવો પખવાડિયામાં એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને એક હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે અર્થાત્ ભોજનની ઈચ્છા થાય છે.^૧

૧. સમ. ૧.

ભવણ (ભવન) વિચાહપણ્ણત્તિના ઓગણીસમા શતકનો સાતમો ઉદેશક.^૧

૧. ભગ. ૯૪૮.

ભવણવર્ષ (ભવનપતિ) આ અને ભવણવાસિ એક છે.^૧

૧. આચા. ૨. ૧૭૬, જમ્બૂ. ૧૨૩, દેવે. ૧૯૪, આવહ. પૃ. ૬૦૧, આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૪૬.

ભવણવાસિ (ભવનવાસિન્) દેવોના ચાર મુખ્ય વર્ગોમાંનો એક વર્ગ. આ વર્ગના દેવોને દસ ઉપવર્ગોના જૂથોમાં વહેંચી દીધા છે - અસુરકુમાર, ણાગકુમાર, સુવણ્ણકુમાર, વિજજુકુમાર, અગ્ગિકુમાર, દીવકુમાર, ઉદહિકુમાર, દિસાકુમાર, વાઉકુમાર અને થણિયકુમાર.^૧ દરેક ઉપવર્ગને બે ઈન્દ્રો છે - એક ઈન્દ્ર દક્ષિણનો અને બીજો ઈન્દ્ર ઉત્તરનો. તે ઉપવર્ગોના ક્રમશઃ બે બે ઈન્દ્રો નીચે પ્રમાણે છે - ચમર(૧) અને વઈરોઅણ(૨) અથવા બલિ(૪), ધરણ(૧) અને ભૂયાણંદ(૧), વેણુદેવ અને વેણુદાલિ, હરિકંત અને હરિસ્સહ, અગ્ગિસિહ અને અગ્ગિમાણવ, પુણ્ણ(૩) અને વસિક્ક(૩), જલકંત(૧) અને જલપ્પભ(૧), અમિયગઈ અને અણિયવાહણ, વેલંભ(૧) અને પભંજણ(૩), અને ઘોસ(૧) અને મહાઘોસ(૪).^૨ ભવણવાસિ દેવોને રહેવા માટે સાત કરોડ બેતાલીસ લાખ ભવનો છે. આ ભવનો રચણ્ણપ્પભા(૨)નો ઉપરનો એક હજાર યોજનનો વિસ્તાર અને નીચેનો એક હજાર યોજનનો વિસ્તાર છોડીને રચણ્ણપ્પભાના બાકીના વિસ્તારમાં આવેલાં છે.^૩ પ્રત્યેક ઈન્દ્રનું આયુષ્ય એકસરખું નથી. પ્રત્યેક ઈન્દ્રને તેની રાણીઓ, લોગપાલો, સામાનિક દેવો વગેરે છે.^૪ ભવણવાસિ દેવોની બીજી ઘણી લાક્ષણિકતાઓ છે.^૬

ભવણવાસિ દેવોનું જઘન્ય આયુષ્ય દસ હજાર વર્ષનું છે જ્યારે ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એક લાખ સાગરોપમ વર્ષથી કંઈક વધારે છે.^૭ તેમની ઊંચાઈ સાત રત્નિ છે.^૮ તેમને તેમનાં પોતાનાં સુખો યા આનંદપ્રમોદો છે.^૯ તેઓ જિનોના (તીર્થંકરોના) જન્મકલ્યાણક વખતે અને સ્નાત્રવિધિ વખતે ઉપસ્થિત રહે છે અને તેમને વંદન કરે છે.^{૧૦} તેમને ગુજ્ઞગ પણ કહેવામાં આવે છે.^{૧૧}

૧. પ્રજ્ઞા.૩૮, અનુ.૧૨૨, ભગવ.પૃ. ૨૮, પ્રશ્ન.પૃ.૮૫, જીવા.૧૧૪-૧૧૫, ઉત્તરા.૩૬.૨૦૪, સ્થા. ૨૫૭.

૨. દેવે. ૧૪-૧૯, સ્થા.૯૪.

૩. પ્રજ્ઞા.૪૬, જીવા.૧૧૬, સમ.૧૫૦, દેવે. ૨૬. પ્રજ્ઞા.૪૬ અને સમ. ૧૪૯ના ઉલ્લેખ પ્રમાણે છેલ્લા છ ઉપવર્ગોમાંથી પ્રત્યેક ઉપવર્ગને બોતેર લાખ ભવનો છે. દેવે.૪૧ મુજબ સંખ્યા છોતેર લાખ છે.

૪. દેવે. ૨૮-૩૦.

૫. દેવે. ૪૫, જ્ઞાતા.૧૫૧

૬. દેવે. ૪૩-૬૫, જીવા.૧૧૮-૧૨૦, જમ્બૂ.૧૧૯, પ્રજ્ઞા.૪૬, ૧૦૫, ૧૧૨, અનુ.૧૩૩, ૧૩૯, ૧૪૨, ભગ.૧૬૯, ૬૨૬, ૬૨૯.

૭. પ્રજ્ઞા.૮૫, ઉત્તરા.૩૬.૨૧૭, સ્થા. ૭૫૭, ભગ.૧૫.

૮. દેવે. ૧૯૪.

૯. સૂર્ય.૧૦૬.

૧૦. ઔપ.૨૩, આચા.૨.૧૭૬, ૧૭૯, જમ્બૂ. ૧૧૨, ૧૧૯, ૧૨૩, આવચૂ.૧.૫.૧૪૬.

૧૧. દશચૂ.૫.૩૧૨, દશહ.૫.૨૪૯.

ભવિઅ (ભવ્ય) (અ) વિયાહપણ્ણત્તિના છઠ્ઠા શતકનો છઠ્ઠો ઉદ્દેશક.^૧ તેમજ (આ) અઢારમા શતકનો નવમો ઉદ્દેશક.^૨

૧. ભગ.૨૨૯.

૨. એજન.૬૧૬.

ભસઅ (ભસક) વાણારસીના^૧ રાજા જિયસતુ(૧)નો પુત્ર અને જરાકુમારનો પૌત્ર. તેને એક ભાઈ સસઅ(૨) નામે હતો અને એક બેન સુકુમાલિયા(૨) નામે હતી. તે બધાંએ શ્રમણત્વ સ્વીકાર્યું હતું.^૨

૧. બૃક્ષે.માં (૧૩૯૭) વાણારસીના બદલે વણવાસી છે.

૨. નિશીચૂ.૨.૫.૪૧૭, બૃભા.૫૨૫૪-૫૫, બૃક્ષે.૧૩૯૭-૯૮, ગચ્છાવા.૫.૨૬.

ભાગવં (ભાગવત) અજૈન શાસ્ત્ર.^૧

૧. નન્દિ.૪૨.

ભાગવત એક અજૈન સંપ્રદાય અને તેનો અનુયાયી.^૧

૧. આચાચૂ.૫.૯૭, આવચૂ.૧.૫.૫૪૮, દશચૂ.૫.૧૯૦, નિશીચૂ.૨.૫.૪૧૬, નન્દિમ. ૫.૧૫૨, સૂત્રશી.૫.૧૫૪, બૃક્ષે.૮૮૬, આચાશી.૫.૧૪૬, ૧૮૫.

૧. ભાણુ (ભાનુ) પંદરમા તિત્થંકર ધમ્મ(૩)ના પિતા.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો. ૪૭૮.

૨. ભાણુ ઉસહ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક પુત્ર.^૧

૧. કલ્પવિ.પૃ.૨૩૭.

૧. ભાણુમિત્ત (ભાનુમિત્ર) તિત્યંકર મલ્લિ(૧) પાસે દીક્ષા લેનાર રાજકુમાર.^૧

૧. જ્ઞાતા.૭૭.

૨. ભાણુમિત્ત ઉજ્જેણીના રાજા બલમિત્ત(૧)નો નાનો ભાઈ. તેમણે આચાર્ય કાલગ(૨)ને નગરની બહાર કાઢી મૂક્યા હતા કારણ કે કાલગે બલભાણુને દીક્ષા આપી હતી.^૧

૧. દશાયુ.પૃ.૫૫, કલ્પયુ.પૃ.૮૮, તીર્થો. ૬૨૨, નિશીયુ.૩.પૃ.૧૩૧.

ભાણુસિરી (ભાનુશ્રી) ઉજ્જેણીના બલમિત્ત(૧) અને ભાણુમિત્ત(૨)ની બેન અને બલભાણુની માતા.^૧

૧. નિશીયુ.૩.પૃ.૧૩૧.

૧. ભારદ્વાજ (ભારદ્વાજ) ગોસાલે જેના મૃત શરીરમાં પ્રવેશીને પાંચમો પઉટ્ટપરિહાર (પરકાયપ્રવેશ) કર્યો હતો તે વ્યક્તિ.^૧

૧. ભગ.૫૫૦.

૨. ભારદ્વાય મિગસિર નક્ષત્રનું ગોત્રનામ.^૧

૧. સૂર્ય.૫૦, જમ્બુ.૧૫૮.

૩. ભારદ્વાય સેયવિયાનો બ્રાહ્મણ. તે મહાવીરનો પૂર્વભવ હતો.^૧

૧. વિશેષા.૧૮૦૮, આવયુ.૧.પૃ.૨૩૦, કલ્પવિ.પૃ.૪૩.

૪. ભારદ્વાય ગોયમ(૨) ગોત્રની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧ મહાવીરના ચોથા ગણધર વિયત્ત(૧)^૨ અને આચાર્ય મહાસમણ^૩ આ શાખાના હતા.

૧. સ્થા.૫૫૧.

૨. આવનિ.૬૫૦, વિશેષા.૨૫૧૧.

૩. તીર્થો.૮૧૮.

ભારહવાસ (ભારતવર્ષ) જંબુદીવમાં આવેલા સાત ક્ષેત્રોમાંનું એક ક્ષેત્ર. તે ભરહ(૨) અને ભારહ(૧) નામે પણ જાણીતું છે.^૧ તે ચુલ્લહિમવંત પર્વતની દક્ષિણે અને કમશઃ પૂર્વ લવણ સમુદ્ર, ઉત્તર લવણ સમુદ્ર અને પશ્ચિમ લવણ સમુદ્રની પૂર્વે, ઉત્તરે અને પશ્ચિમે આવેલ છે. ઉત્તરમાં તેનો આકાર પર્યંકુક જેવો છે જ્યારે દક્ષિણમાં ધનુપૃષ્ઠ જેવો છે.^૨ તેનો વિસ્તાર આખા જમ્બુદીવનો $\frac{૧}{૧૦૦}$ છે. તેનો વિષ્કમ્ભ (પહોળાઈ) ૫૨ $\frac{૧}{૬૬}$ યોજન છે.^૩ તેની જીવાનું માપ ૧૪૪૭ $\frac{૧}{૬૬}$ યોજન છે.^૪ તેની મધ્યમાં આવેલો વેયડૂઢ(૨) પર્વત તેને દાહિણડૂઢભરહ અને ઉત્તરડૂઢભરહ એમ બે ભાગમાં વહેંચે છે. પછી ગંગા અને સિંધુ(૧) નદીઓથી તે છ ભાગમાં (ત્રણ ભાગ ઉત્તરના અને ત્રણ ભાગ દક્ષિણના) વહેંચાઈ જાય છે.^૫ ભારહવાસમાં ઓસપ્પિણી અને ઉસ્સપ્પિણી એમ બે કાલચક્રો છે અને પ્રત્યેક કાલચક્રને છ અર છે.^૬ દરેક કાલચક્રમાં ભારહવાસમાં

ચોપ્પન મહાપુરુષો જન્મ લે છે. તે આ પ્રમાણે છે — ચોવીસ તિત્યંકર, બાર ચક્કવદ્ધિ, નવ બલદેવ, અને નવ વાસુદેવ.^૭ નવ વાસુદેવ નવ પડિસતુને (પડિવાસુદેવને) હણે છે.^૮ ભારહવાસમાં દરેક કાલચક્રમાં કુલગરો પણ જન્મ લે છે.^૯ વર્તમાન ઓસપ્પિણીમાં ભારહવાસમાં થયેલા પહેલા ચક્કવદ્ધિભરહ(૧) છે, તેમની રાજધાની વિણીયા હતી.^{૧૦} ભારહવાસનાં ઉલ્લેખાયેલાં પ્રસિદ્ધ નગરો છે — રાયગિહ^{૧૧}, તામલિત્તિ^{૧૨}, ચંપા^{૧૩} વગેરે. તેમાં માગહતિત્ય, વરદામતિત્ય અને પભાસતિત્ય આ ત્રણ પવિત્ર તીર્થસ્થાનો છે.^{૧૪} તેના અધિષ્ઠાતા દેવ ભરત (૮)ના નામ ઉપરથી તેનું નામ ભરહવાસ પાડવામાં આવ્યું છે.^{૧૫} તે કમ્મભૂમિ છે.^{૧૬} કુલ આવી પાંચ કમ્મભૂમિઓ છે.^{૧૭} — એક જંબુદીવમાં, બે ધાયઈસંડમાં અને બે પુક્ખરવરદીવડ્ડમાં.

૧. જમ્બૂ. ૧૦, ૧૨૫, સ્થા. ૧૮૭, ૫૨૨,
ઉત્તરા. ૧૮.૩૪, વિશેષા. ૧૭૧૫,
ભગ. ૬૭૫, સમ. ૫૪, તીર્થો. ૮.

૨. જમ્બૂ. ૧૦.

૩. જમ્બૂ. ૧૦.

૪. સમ. ૧૪.

૫. જમ્બૂ. ૧૦.

૬. જમ્બૂ. ૧૮, તીર્થો. ૮.

૭. સમ. ૫૪, સ્થા. ૬૭૨.

૮. સ્થા. ૬૭૨.

૯. સ્થા. ૫૫૬, ૭૬૭, સમ. ૧૫૭,
૧૫૮, જમ્બૂ. ૨૮.

૧૦. જમ્બૂ. ૪૧થી આગળ.

૧૧. આચાશી. પૃ. ૭૫.

૧૨. ભગ. ૧૩૪.

૧૩. નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૧૩૮, નિર. ૧. ૧.

૧૪. જમ્બૂ. ૧૨૫, જીવા. ૧૪૧.

૧૫. જમ્બૂ. ૭૧.

૧૬. ભગ. ૬૭૫, ઓધનિ. ૫૨૬-૨૭,
તીર્થો. ૨૩-૨૪.

૧૭. ભગ. ૬૭૫, તીર્થો. ૩૧૩, આચાચૂ. પૃ.
૧૫૩, આચાશી. પૃ. ૧૭૮, પ્રજામ.
પૃ. ૪૭, જીવામ. પૃ. ૩૮.

૧. ભારિયા (ભાર્યા) ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના પાંચમા વર્ગનું બારમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૨. ભારિયા ણાગપુરના શેઠની પુત્રી. તેણે સંસારનો ત્યાગ કરી તિત્યયર પાસ(૧) પાસે દીક્ષી લીધી અને શ્રમણી પુફ્ફચૂલા(૧)ની શિષ્યા બની. મરણ પછી તેણે જક્ખ દેવોના ઈન્દ્રની ચાર રાણીઓમાંની એક રાણી તરીકે જન્મ લીધો.^૧ બીજા ગ્રન્થોમાં તેને તારગા કહેવામાં આવી છે.^૨

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૨. સ્થા. ૨૭૩, ભગ. ૪૦૬.

ભાવ અઠ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧ જુઓ ભાવકેઉ.

૧. સૂર્ય. ૧૦૭, સૂર્યમ. પૃ. ૨૮૫-૨૮૬, જમ્બૂશા. પૃ. ૫૩૫.

ભાવકેઉ કે ભાવકેતુ (ભાવકેતુ) અઠ્યાવીસ ગહમાંનો એક.^૧ જંબુદીવપણ્ણત્તિ અને સૂરિયપણ્ણત્તિ ભાવ અને કેઉ એમ બે જુદા ગ્રહો તરીકે ઉલ્લેખ કરે છે.^૨

૧. સ્થા.૯૦, સ્થાઅ.પૃ.૭૯.

૨. સૂર્ય.૧૦૭, સૂર્યમ.પૃ.૨૯૫, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૫.

૧. ભાવણા (ભાવના) બંધદસાનું સાતમું અધ્યયન.^૧

૧. સ્થા.૭૫૫.

૨. ભાવણા આચારના બીજાશ્રુતસ્કન્ધની ત્રીજી ચૂલા (પરિશિષ્ટ).^૧

૧. આચાનિ.પૃ.૩૨૦ ગાથા. ૧૬.

ભાવિઅ (ભાવિત) મહાસુક્ક(૧)નું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સત્તર સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ સત્તર પખવાડિયામાં એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને સત્તર હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ.૧૭.

ભાવિઅપ્પા (ભાવિતાત્મન્) દિવસ અને રાતના ત્રીસ મુહુતમાંનું એક.^૧

૧. સમ.૩૦, જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૪૭.

ભાસ (ભાસ્મન્) અઢવાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સ્થા.૯૦, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૪-૫૩૫, સૂર્યમ.પૃ.૨૯૫-૯૬, સ્થાઅ.પૃ. ૭૯-૭૯.

ભાસરાસિ (ભસ્મરાશિ) અઢવાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સ્થા.૯૦, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૪-૫૩૫, સૂર્યમ.પૃ.૨૯૫-૯૬, સ્થાઅ. પૃ. ૭૯-૭૯.

ભાસા (ભાષા) પણ્ણવણાનું અગિયારમું પદ (પ્રકરણ)^૧ તેમજ વિયાહપણ્ણત્તિના તેરમા શતકનો સાતમો ઉદ્દેશક.^૨

૧. પ્રજ્ઞા.ગાથા.૫, ભગ.૧૧૪, ભગઅ.પૃ.૧૪૨.

૨. ભગ.૪૭૦.

ભાસાવિચય અથવા ભાસાવિચય (ભાષાવિચય) દિદ્ધિવાયનું બીજું નામ.^૧

૧. સ્થા.૭૪૨.

ભાસુર એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સાત સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ સાત પખવાડિયામાં એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને સાત હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ.૭.

ભિઉ (ભૃગુ) એક અજૈન ઋષિ.^૧ જુઓ ભિગુ.

૧. ઔપ.૩૮, ઔપઅ.પૃ.૯૨.

ભિઉચ્ય (ભૃગુઅપત્ય અથવા ભાર્ગવ) ભૃગુના અનુયાયી પરિવ્રાજકોનો વર્ગ.^૧

૧. ઔપ.૩૮, ઔપઅ.પૃ.૯૨.

ભિંગણિભા (ભૃક્ષનિભા) મંદર(૩) પર્વતની દક્ષિણપશ્ચિમે આવેલું સરોવર.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૩.

ભિંગપ્પભા (ભૃક્ષપ્રભા) જંબૂ વૃક્ષની દક્ષિણપશ્ચિમે આવેલું સરોવર.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૦.

ભિંગા (ભૃક્ષા) મંદર(૩) પર્વતની દક્ષિણપશ્ચિમે આવેલું સરોવર.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૦.

ભિંભિસાર (ભિંભિસાર) આ અને ભંભસાર એક છે.^૧

૧. સ્થા.૬૯૩, આવચૂ.૨.૫.૧૫૮.

ભિકુંડી ચક્રવર્તિભંભદત્ત(૧)નો સમકાલીન રાજા.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.૫.૩૮૦.

ભિક્ષ્ણોઝ (ભિક્ષોણ્ઝ) કેવળ ભિક્ષા ઉપર જ જીવતા પરિવ્રાજકોનો વર્ગ.^૧ તેમને બૌદ્ધ કહેવામાં આવતા હતા.^૨

૧. અનુ.૨૦, અનુહે.૫.૨૫.

૨. અનુહે.૫.૨૫.

ભિગુ (ભૃગુ) રાજા ઉસુગાર(૧)નો^૧ પુરોહિત.^૨ તેને પુત્ર ન હતો. એક વાર કેટલાક શ્રમણોએ ભવિષ્ય ભાષ્યું કે તેને બે પુત્રો થશે જે સંસારનો ત્યાગ કરશે. પોતાના ભાવી પુત્રો અને શ્રમણો વચ્ચેનો સંપર્ક ટાળવા તે સીમા ઉપર આવેલા^૩ અને સંપર્કોથી રહિત વિખૂટા ગામમાં^૪ સ્થળાંતર કરી ગયો. વખત જતાં તેની પત્ની જસા(૨)^૫ જે વસિક્ક ગોત્રની હતી તેણે બે પુત્રોને જન્મ આપ્યો. માતાપિતાની સાવચેતી છતાં એક વાર તે બન્ને પુત્રો કેટલાક શ્રમણોને મળ્યા અને સંસારનો ત્યાગ કરી દીધો. તેમની સાથે તેમના માતાપિતાએ તેમ જ રાજા અને તેની રાણી કમલાદેવી(૧)એ પણ દીક્ષા લીધી. પછી બધાં જ મોક્ષ પામ્યા.^૬ પૂર્વભવમાં તે છ જણા શ્રમણ બન્યા હતા અને સાથે રહેતા હતા.^૭

૧. ઉત્તરા.૧૪.૩, ઉત્તરાનિ.૫.૩૮૪,
ઉત્તરાચૂ.૫.૨૨૦.

૨. ઉત્તરાચૂ.૫.૨૨૧, ઉત્તરાનિ.૫.
૩૮૪.

૩. ઉત્તરાનિ.૫.૩૮૪, ઉત્તરાશા.૫.
૩૮૫.

૪. ઉત્તરાનિ.૫.૩૮૪, ઉત્તરાચૂ.૫.૨૨૧.

૫. ઉત્તરા.૧૪.૩, ઉત્તરાચૂ.૫.૨૨૦-૨૨૧.

૬. ઉત્તરાનિ.૩૮૪, ઉત્તરાચૂ.૫.૨૨૧,
ઉત્તરા.૧૪.૫૪.

૭. ઉત્તરાનિ.૫.૩૮૪, ઉત્તરાચૂ.૫.૨૨૦.

ભિત્તિલ પાણતમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય વીસ સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ વીસ પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને વીસ હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ. ૨૦.

ભિલ્લ એક અણારિય (અનાર્ય) જાતિ.^૧ વિંધ્ય, સાતપુડા અને અજંતાના ડુંગરોમાં વસતી આર્યો પૂર્વેની ભીલ જાતિ છે. જાતિઓના મોટા જૂથોમાંનું ભીલોનું મુખ્ય જૂથ હતું. મેવાડ, માલવા, ખાનદેશ અને ગુજરાતમાં આજ વહેંચાયેલા દેશના મોટા ભાગ ઉપર એક વખત ભીલોનું આધિપત્ય હતું.^૨

૧. સૂત્રશી. પૃ. ૧૨૩.

૨. લાઈ. પૃ. ૩૫૯.

૧. ભિસગ (ભીષ્મક) ઓગણીસમા તિન્થંકર મલ્લિ(૧)ના મુખ્ય શિષ્ય.^૧ સમવાય અનુસાર મલ્લિના પ્રથમ શિષ્ય ઈદ્દ(૩) હતા.^૨

૧. તીર્થો. ૪૫૩.

૨. સમ. ૧૫૭.

૨. ભિસગ (ભિસક) આ અને ભસઅ એક છે.^૧

૧. બૃક્ષે. ૧૩૯૭, ટિ. ૧.

૧. ભીમ ભરહ(૨)માં જન્મવાનો બલભદ્ર(૭)નો ભાવી સાતમો પડિસતુ.^૧

૧. સમ. ૧૫૯, તીર્થો. ૧૧૪૬.

૨. ભીમ હચ્ચિણાઉરનો કૂટગ્રાહ (પ્રાણીઓને ફંદામાં ફસાવી પકડનાર). પોતાની ગર્ભવતી પત્ની ઉપ્પલાનો દોહદ તેણે તેને વિવિધ પ્રાણીઓનું માંસ ખાવા માટે પૂરું પાડીને પૂરો કર્યો હતા. ઉપ્પલાએ પછી ગોતાસ(૨)ને જન્મ આપ્યો હતો.^૧

૧. વિપા. ૧૦-૧૧, સ્થા. ૫૦૭.

૩. ભીમ દક્ષિણના રક્ષસ દેવોનો ઈન્દ્ર.^૧ તેને ચાર રાણીઓ છે — પઉમા(દ), પઉમાવતી(૭), કણગા અને રયણપ્પભા(૧).^૨

૧. પ્રજ્ઞા. ૪૮, ભગ. ૧૬૯.

૨. ભગ. ૪૦૬.

૪. ભીમ જુઓ ભીમસેન(૧).^૧

૧. મર. ૪૬૧, નિશીયૂ. ૧. પૃ. ૪૩, ૧૦૫.

૧. ભીમસેન હચ્ચિણાઉરના પંડુરાયનો પુત્ર અને જુહિહિલ્લ, અજજુણ(૨) વગેરેનો ભાઈ.^૧ તેણે સંસારનો ત્યાગ કરી, આચાર્ય સુદ્ધિય(૪)ની આજ્ઞામાં રહી શ્રમણત્વનું પાલન કર્યું.^૨ તેણે ચૌદ પુવ્વનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું^૩ અને તે સત્તુંજ પર્વત ઉપર મોક્ષ પામ્યા.^૪

૧. જ્ઞાતા. ૧૧૭, નિશીયૂ. ૧. પૃ. ૪૩,

૧૦૫, વિશેષાકો. પૃ. ૬૭૭.

૨. મર. ૪૫૮.

૩. જ્ઞાતા. ૧૩૦, મર. ૪૫૯ પ્રમાણે તેને

અગિયાર અંગ(૩)નું જ્ઞાન હતું.

૪. જ્ઞાતા. ૧૩૦, મર. ૪૬૧.

૨. ભીમસેન અતીત ઓસપ્પિણીના^૧ અથવા અતીત ઉસ્સપ્પિણીના^૨ દસ કુલયરમાંના છઠ્ઠા કુલયર. જુઓ કુલયર.

૧. સમ. ૧૫૭.

૨. સ્થા. ૭૬૭.

ભીમા વસંતપુર(૩)ની સીમા ઉપર આવેલી એક પલ્લી(ગામ). તેના રહેવાસીઓ બિલ્લ હતા, તેઓ વસંતપુરના પ્રદેશમાં ચોરી અને લૂંટ કરી ત્રાસ ફેલાવતા હતા.^૧

૧. પિંડનિમ.પૃ.૪૮.

ભીમાસુરુક્ક અથવા ભીમાસુરુત (ભીમાસુરોક્ત) એક અજૈન લૌકિક ગ્રન્થકૃતિ (જેના કર્તા હતા ભીમાસુર).^૧

૧. નન્દિ.૪૨, અનુ.૪૧, વ્યવભા.૩.પૃ.૧૩૨, સૂત્રચૂ.પૃ.૨૦૮.

ભુઅવર (ભુજવર) એક વલયાકાર દ્વીપ.^૧

૧. સ્થાઅ.પૃ.૧૬૭.

ભુયંગ (ભુજજ) ણાગપુરનો એક શેઠ. તેની પત્ની ભુયંગસિરી હતી અને તેમની પુત્રી હતી ભુયંગા.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૩.

ભુયંગવર્ઠ અથવા ભુયંગવતી(ભુજજવતી) મહોરગ દેવોના ઈન્દ્ર અર્ધકાયની ચાર પટરાણીઓમાંની એક.^૧ તેના પૂર્વભવમાં તે એક શેઠની પુત્રી હતી.^૨ મહાકાયની એક રાણીનું નામ પણ આ જ છે.^૩

૧. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૨૭૩.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૩.

૩. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૨૭૩.

ભુયંગસિરી (ભુજજશ્રી) ણાગપુરના ભુયંગ શેઠની પત્ની અને ભુયંગાની માતા.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૩.

ભુયંગા (ભુજજા) મહોરગ દેવોના ઈન્દ્રની ચાર પટરાણીઓમાંની એક.^૧ તે પોતાના પૂર્વભવમાં ણાગપુરના શેઠ ભુયંગ અને તેમની પત્ની ભુયંગસિરીની પુત્રી હતી. તેણે સંસારનો ત્યાગ કરી તિત્થયર પાસ(૧) પાસે દીક્ષા લીધી હતી અને શ્રમણી પુષ્કયુલા(૧)ની શિષ્યા બની હતી.^૨

૧. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૨૭૩.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૩.

ભુયગ (ભુજગ) જુઓ ભુયંગ.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૩.

ભુયગવર્ઠ (ભુજગપતિ) વાણમંતર દેવોના જે આઠ ભેદો છે તેમાંનો એક.^૧ તે અને મહોરગ એક છે.

૧. પ્રજ્ઞા.૪૭, ઔપ.૨૪.

ભુયગવતી (ભુજગવતી) જુઓ ભુયંગવતી.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૩.

ભુયગવર (ભુજગવર) રુયગ(૨) ખંડ પછી આવેલા અસંખ્ય સમુદ્રો અને દ્વીપોની પેલે

પાર આવેલો દ્વીપ. ^૧

૧. અનુહ. પૃ. ૯૧.

ભુયગા (ભુજગા) જુઓ ભુયંગા. ^૧

૧. સ્થા. ૨૭૩, જ્ઞાતા. ૧૫૩.

ભૂઈલ (ભૂતિલ) તોસલિ(૧) ગામમાં એક દેવના ત્રાસમાંથી મહાવીરને બચાવનાર જાદુગર. ^૧

૧. આવનિ. ૫૧૦, આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૧૨, આવમ. પૃ. ૨૯૨.

ભૂતગુહ જુઓ ભૂયગુહ. ^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૨૪.

ભૂતગુહા મહુરા(૧) પાસે આવેલી ગુફા. તેમાં વાણમંતર દેવનું ચૈત્ય હતું. અહીં અજજરકૃષ્ણિય(૧) આવ્યા હતા. ^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૧૧.

ભૂતતલાગ (ભૂતતડાગ) જુઓ ભરુઅચ્છ. ^૧

૧. બૃભા. ૪૨૨૨.

ભૂતભદ્ર (ભૂતભદ્ર) ભૂય(૧) દ્વીપના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક. ^૧

૧. સૂર્યમ. પૃ. ૨૮૫.

ભૂતમહાભદ્ર (ભૂતમહાભદ્ર) ભૂય(૧) દ્વીપના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક. ^૧

૧. સૂર્યમ. પૃ. ૨૮૫.

ભૂતમહાવર ભૂતોદ સમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક. ^૧

૧. સૂર્યમ. પૃ. ૨૮૫.

ભૂતવર ભૂતોદ સમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક. ^૧

૧. સૂર્યમ. પૃ. ૨૮૫.

ભૂતોદ ભૂય(૧) દ્વીપને ઘેરીને આવેલો સમુદ્ર. આ સમુદ્રને ઘેરીને વલયાકારે આવેલો દ્વીપ સયંભૂરમણ(૧) છે. ^૧ આ સમુદ્રના અધિષ્ઠાતા બે દેવો ભૂતવર અને ભૂતમહાવર છે. ^૨

૧. સૂર્ય. ૧૦૩.

૨. સૂર્યમ. પૃ. ૨૮૫.

ભૂમહ જુઓ ભોમ. ^૧

૧. સમ. ૩૦.

ભૂમિ વિયાહપણ્ણત્તિના વીસમા શતકનો આઠમો ઉદ્દેશક. ^૧

૧. ભગ. ૬૬૨.

ભૂમિ(મી)તુંડક (ભૂમિતુણ્ડક) કાલિકેય સમાન દેશ.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૬૨.

૧. ભૂય (ભૂત) જક્ષ્મોદ સમુદ્રને ઘેરીને આવેલો વલયાકાર દ્વીપ. તે બધી બાજુથી ભૂતોદ સમુદ્રથી ઘેરાયેલો છે.^૧ તેના બે અધિષ્ઠાતા દેવો ભૂતભદ્ર અને ભૂતમહાભદ્ર છે.^૨

૧. સૂર્ય.૧૦૩.

૨. સૂર્યમ.૫.૨૮૫.

૨. ભૂય વાણમંતર દેવોનો એક વર્ગ. સુરૂવ(૨) અને પડિરૂવ તેમના બે ઇન્દ્રો છે.^૧ જુઓ વાણમંતર.

૧. પ્રજ્ઞા.૪૮, ભગ.૧૬૯.

ભૂયગિહ (ભૂતગૃહ) આ અને ભૂયગુહ એક છે.^૧

૧. નિશીભા.૫૬૦૨, વિશેષા.૨૯૫૧.

ભૂયગુહ (ભૂતગૃહ) અંતરંજિયા નગરમાં આવેલું ચૈત્ય. આચાર્ય સિરિગુત્ત ત્યાં ગયા હતા. તેમના શિષ્ય રોહગુત્ત(૧)એ^૧ તેરાસિય(૧) સિદ્ધાન્તનું અહીં પ્રતિપાદન કર્યું હતું.^૨

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.૫.૧૬૮, આવભા.૧૩૬, વિશેષા.૨૯૫૨, નિશીભા.૫૬૦૨.

૨. આવચૂ.૧.૫.૪૨૪, વિશેષા.૨૯૫૧, સ્થાઅ.૫.૪૧૩.

ભૂયણંદ (ભૂતનન્દ) જુઓ ભૂયાણંદ.^૧

૧. આવનિ.૫૧૯.

૧. ભૂયદિણ્ણ (ભૂતદિન્ન) ણાગજજુણના શિષ્ય અને લોહિચ્ચ(૧)ના ગુરુ.^૧

૧. નન્દિ.ગાથા ૩૯, નન્દિમ.૫.૫૩, નન્દિચૂ.૫.૧૦, નન્દિહ.૫.૧૪.

૨. ભૂયદિણ્ણ વાણારસીના ચાંડાલ સંભૂય(૨)નો પિતા.^૧

૧. ઉત્તરા.૧૩.૨.

૧. ભૂયદિણ્ણા (ભૂતદિન્ના) ધૂલભદ્રની સાત બેનો માંની એક. તે બધી સંભૂઈવિજય(૪)ની શિષ્યાઓ હતી.^૧

૧. આવચૂ.૨.૫.૧૮૩, તીર્થો.૭૫૪, કલ્પ.૫.૨૫૬, આવ.૫.૨૮.

૨. ભૂયદિણ્ણા અંતગડદસાના સાતમા વર્ગનું તેરમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૧૬.

૩. ભૂયદિણ્ણા રાયગિહના રાજા સેણિય(૧)ની પત્ની. તેણે મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી, વીસ વર્ષ શ્રમણત્વ પાળ્યું અને મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યો.^૧

૧. અન્ત.૧૬.

ભૂયલિવિ (ભૂતલિપિ) બંભી લિપિના અઢાર પ્રકારોમાંનો એક. તે ગંધવ્વલિવિ તરીકે પણ જાણીતી છે.^૧

૧. સમ. ૧૮, પ્રજા. ૩૭.

ભૂયવડેંસા (ભૂતાવતંસા) રઈકરગ પર્વતની દક્ષિણપશ્ચિમે આવેલું સ્થળ. ઈન્દ્ર સક્ક(૩)ની રાણી અચ્છરાની તે રાજધાની છે.^૧

૧. સ્થા. ૩૦૭.

ભૂયવાઅ (ભૂતવાદ) આ અને ભૂયવાય એક છે.^૧

૧. પ્રશ્ન. ૧૫.

ભૂયવાઈય (ભૂતવાદિક) વાણમંતર દેવોનો એક વર્ગ જેમના બે ઈન્દ્રો ઈસર(૨) અને મહિસ્સર(૧) છે.^૧

૧. પ્રજા. ૪૭, ૪૯, સ્થા. ૯૪, પ્રશ્ન. ૧૫.

ભૂયવાદિય (ભૂતવાદિક) આ અને ભૂતવાઈય એક છે.^૧

૧. પ્રશ્ન. ૧૫.

ભૂયવાય (ભૂતવાદ) દિક્કિવાયનું બીજું નામ.^૧

૧. સ્થા. ૭૪૨, વિશેષા. ૫૫૫, ભૂભા. ૭૪૪.

ભૂયસિરી (ભૂતશ્રી) ચંપા નગરીના બ્રાહ્મણ સોમદત્ત(૨)ની પત્ની.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૦૬.

૧. ભૂયા (ભૂતા) રાયગિહના શેઠ સુદંસણ(૧૨)ની પુત્રી. તે સંસારનો ત્યાગ કરી તિત્થયર પાસ(૧)ની મુખ્ય શિષ્યા શ્રમણી પુષ્કયૂલા(૧)ની શિષ્યા બની.^૧

૧. નિર. ૪.૧.સ્થાઅ. પૃ. ૫૧૨.

૨. ભૂયા થૂલભદ્રની સાત બેનોમાંની એક. તે બધી સંભૂઈવિજય(૪)ની શિષ્યા હતી.^૧

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૮૩, તીર્થો. ૭૫૨, કલ્પ. પૃ. ૨૫૬, આવ. પૃ. ૨૮.

૩. ભૂયા રઈકરગ પર્વતના દક્ષિણપશ્ચિમ ભાગમાં આવેલું સ્થાન. તે સક્ક(૩)ની એક મુખ્ય પત્ની અમલા(૨)ની રાજધાની છે.^૧

૧. સ્થા. ૩૦૭.

૧. ભૂયાણંદ (ભૂતાનન્દ) ઉત્તરના ણાગકુમાર દેવોના ઈન્દ્ર.^૧ તેમને છ પટરાણીઓ છે — રૂયા, રૂયંસા(૨), સુરૂયા(૩), રૂયગાવતી(૨), રૂયકંતા(૧) અને રૂયપ્પભા(૨).^૨ ભૂયાણંદને ચાલીસ લાખ ભવનો છે.^૩ તે મહાવીરને વંદન કરવા વેસાલી ગયા હતા.^૪ તેમને પાંચ સેનાપતિ હતા — દક્ષ, સુગ્ગીવ(૫), સુવિક્કમ, સેયકંઠ અને નંદુત્તર; તેમ જ બે મનોરંજન પ્રધાનો હતા — રઈ અને માણસ.^૫ ભૂયાણંદના ચાર લોગપાલોનાં

નામ ધરણ(૧)ના લોગપાલોનાં નામ જેવા જ.^૬

૧. ભગ.૧૬૯, ૪૦૪.

૨. ભગ.૪૦૬.

૩. સમ.૪૦.

૪. વિશેષા.૧૯૭૪, આવનિ.૫૧૯,

આવચૂ. ૧.૫.૩૧૬.

૫. સ્થા.૪૦૪, ૫૮૨.

૬. સ્થા.૨૫૬, ભગ.૧૬૯.

૨. ભૂયાણંદ કૂણિઅ રાજાના બે મુખ્ય હાથીઓમાંનો એક. તે તેના પૂર્વભવમાં અસુરકુમાર દેવ હતો. તે ભવિષ્યમાં મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મોક્ષ પામશે.^૧

૧. ભગ.૫૯૦, ૩૦૧.

ભૂલિસ્સર (ભોલેશ્વર) આ જ નામના એક વાણમંતરનું (અથવા મહાદેવનું) આણંદપુર નગરમાં આવેલું મંદિર.^૧

૧. આવચૂ.૨.૫.૨૯૧. જુઓ ભોગીલાલ સાંડેસરાકૃત જૈન આગમસાહિત્યમાં ગુજરાત, ૧૯૫૨, પૃ.૧૧૪.

ભેસગ (ભીષ્મક) કોડિણ્ણ(૬)નો રાજા. તેને રુપ્પિ(૧) નામનો પુત્ર^૧ અને રુપ્પિણી(૧) નામની પુત્રી હતી.^૨

૧. જ્ઞાતા.૧૧૭, પ્રશ્નજ્ઞા.૫.૮૭.

ભેસગસુય (ભીષ્મકસુત) કોડિણ્ણ(૬) નગરના રાજા ભેસગનો પુત્ર રુપ્પિ(૧) અને આ એક જ છે.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૧૭.

ભોગ એક આરિય (આર્ય) કુળ.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્ર.૨.૧૧, સૂત્રચૂ.૫.૨૧૮.

ભોગંકર ફલિહકૂડનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૬.

ભોગંકરા અધોલોકની એક મુખ્ય દિસાકુમારી. બીજી સાત સાથે તે તિત્થંકરના જન્મોત્સવમાં ભાગ લે છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૨, તીર્થો.૧૪૪, આવચૂ.૧.૫.૧૩૬, સ્થા.૬૪૩.

ભોગકડ (ભોગકટ) આ અને ભોગપુર એક છે.^૧

૧. ઉત્તરાશા.૫.૮૫.

ભોગપુર મહાવીર જ્યાં ગયા હતા તે નગરોમાંનું એક નગર. મહાવીર સુંસુમારપુરથી ભોગપુર ગયા હતા અને ભોગપુરથી ણંદિગ્ગામ(૧) ગયા હતા. ભોગપુરમાં ક્ષત્રિય માહિંદ(૧) ખજુરીના તીક્ષ્ણ કાંટાથી મહાવીરને ત્રાસ આપવા ઇચ્છતો હતો પરંતુ દેવેન્દ્ર સણ્કુમારે તેને અટકાવ્યો અને તેની પાછળ પડી તેને ભગાડી મૂક્યો.^૧ આ નગર

ઉજ્જૈણી સાથે જમીનમાર્ગે જોડાયેલું હતું.^૨ પાલિસાહિત્ય અનુસાર પાવાથી વેસાલી જતા માર્ગ ઉપર ભોગણગર આવેલું હતું.^૩

૧. આવનિ.૫૧૯, આવચૂ.૧.૫.૩૧૬. | ૨. ઉત્તરાનિ.૫.૮૫, ઉત્તરાશા.૫.૮૫.
વિશેષા.૧૯૭૪. | ૩. સ્તજિઓ.૫.૨૦૬, લાઈ.૫.૨૭૪.

૧. ભોગમાલિણી (ભોગમાલિની) માલવંત(૧) પર્વતના રચય(૨) શિખરની અધિષ્ઠાત્રી દેવી.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૧.

૨. ભોગમાલિણી અધોલોકની એક પ્રધાન દિસાકુમારી.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૨, તીર્થો.૧૪૪, આવચૂ.૧.૫.૧૩૬, સ્થા.૬૪૩.

ભોગરાય (ભોગરાજ) રાઈમઈના પિતા ઉગ્ગસેણનો વંશ.^૧

૧. દશ.૨.૮, ઉત્તરા.૨૨.૪૩, દશચૂ.૫.૮૮, ઉત્તરાશા.૫.૪૯૫.

૧. ભોગવર્ધયા (ભોગવતિકા) બંભી(૨) લિપિના અઢાર પ્રકારોમાંનો એક પ્રકાર.^૧

૧. સમ.૧૮, પ્રજ્ઞા.૩૭.

૨. ભોગવર્ધયા રાયગિહના શેઠ ધણદેવ(૧)ની પત્ની.^૧

૧. જ્ઞાતા.૬૩.

૧. ભોગવર્ધ (ભોગવતી) પખવાડિયાની બીજ, સાતમ અને બારસની રાતો.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૪૯.

૨. ભોગવર્ધ ભોગંકરા જેવી અધોલોકની એક મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૨, તીર્થો.૧૪૪, આવચૂ.૧.૫.૧૩૬, સ્થા.૬૪૩.

ભોગવતિયા (ભોગવતિકા) જુઓ ભોગવર્ધયા.^૧

૧. જ્ઞાતા.૬૩.

ભોગવયતા આ અને ભોગવર્ધયા(૧) એક છે.^૧

૧. સમ.૧૮, પ્રજ્ઞા.૩૭.

ભોમ (ભૌમ) રાત-દિવસના ત્રીસ મુહુત્તમાંનું એક.^૧ ભૂમહ તેનું બીજું નામ છે.^૨

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, જમ્બૂશા.૫.૪૯૩, સૂર્ય.૪૭, સૂર્યમ.૫.૧૪૭. ૨. સમ.૩૦.

મ

મઈ (મતિ) પંડુમહુરાના રાજા પંડુસેણની પુત્રી. જે સ્થળે તે મોક્ષ પામી હતી તે સ્થળને લવણ સમુદ્રના અધિષ્ઠાતા દેવે રોશનીથી ઝળહળતું કરી દીધું હતું અને તેથી તે સ્થળ

પભાસ(પ) નામે પ્રસિદ્ધ થયું.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૯૭, આવનિ.૧૨૯૬.

મઈપત્તિયા (મતિપાત્રિકા) ઉદ્દેહગણ(૨)ની એક શાખા.^૧

૧. કલ્પ.પૃ.૨૫૯.

મઉંદ (મુકુન્દ) જુઓ મુગુંદમહ.^૧

૧. રાજ.૧૪૮.

૧. મંકાઈ (મઙ્કાતિ) અંતગડદસાના છઠ્ઠા વર્ગનું પહેલું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૧૨.

૨. મંકાઈ રાયગિહનો એક શેઠ. તેણે મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી. તે અગિયાર અંગ(૩) ગ્રન્થો ભણ્યો, તેણે સોળ વર્ષ શ્રમણત્વનું પાલન કર્યું અને તે વિપુલ પર્વત ઉપર મોક્ષ પામ્યો.^૧

૧. અન્ત.૧૨.

૧. મંખલિ ગોસાલના પિતા અને ભદ્દા(૨૮)ના પતિ.^૧

૧. ભગ.૫૪૦, આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૨, આવનિ.૪૭૪, વિશેષા.૧૯૨૮.

૨. મંખલિ જુઓ મંખલિપુત(૨).^૧

૧. ઋષિ (સંગ્રહણી).

૧. મંખલિપુત (મઙ્ખલિપુત્ર) મંખલિ(૧)ના પુત્ર ગોસાલનું બીજું નામ.^૧

૧. ભગ.૫૩૬, સંસ્તા.૮૮.

૨. મંખલિપુત પત્તેયબુદ્ધ તરીકે જેમને સ્વીકારાયેલ તે, અરિટ્ટણ્ણેમિના તીર્થમાં થયેલા અજૈન ઋષિ.^૧

૧. ઋષિ.૧૧, ઋષિ(સંગ્રહણી)

મંગલા પાંચમા તિથ્યંકર સુમઈ(૭)ની માતા. કોસલપુરના રાજા મેહ(પ) તેના પતિ હતા.^૧

૧. સમ.૧૫૭, આવનિ.૩૮૨-૮૭, નન્દિમ.પૃ.૧૫૮, તીર્થો.૪૬૮.

૧. મંગલાવઈ (મઙ્ગલાવતી) માયંજણ પર્વતની પશ્ચિમે આવેલો પ્રદેશ. તે મહાવિદેહમાં આવેલો છે. તેની રાજ્યાની રચણસંચયા(૧) છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૬.

૨. મંગલાવઈ મહાવિદેહમાં આવેલા સોમણસ(પ) પર્વતનું શિખર. તે પાંચ સો યોજન ઊંચું છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૭, સ્થા.૫૯૦.

૩. મંગલાવર્ષ મંગલાવર્ષ(૨) શિખરની અધિષ્ઠાત્રી દેવી.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૮.

૪. મંગલાવર્ષ દસણ્ણપુરના રાજા દસણ્ણભદ્ર(૧)ની રાણી.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૪૭૯.

૫. મંગલાવર્ષ વર્ષરસેણ(૧)ની પત્ની અને વર્ષરણાભની માતા ધારિણી(૮)નું બીજું નામ.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૮૦.

મંગલાવતી જુઓ મંગલાવર્ષ.^૧

૧. સ્થા.૫૯૦, આવચૂ.૧.૫.૧૭૨, ૧૮૦, ૪૭૯.

૧. મંગલાવત (મજ્જલાવત) મહાવિદેહમાં આવેલા છાલિણકૂડ પર્વતનું શિખર. તેની ઊંચાઈ પાંચ સો યોજન છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૫.

૨. મંગલાવત મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં આવેલો પ્રદેશ. તે છીલવંત(૧) પર્વતની દક્ષિણે, સીયા(૧) નદીની ઉત્તરે, છાલિણકૂડ પર્વતની પૂર્વે અને પંકાવર્ષ(૧) તળાવની પશ્ચિમે આવેલો છે. તેના અધિષ્ઠાતા દેવનું નામ પણ મંગલાવત(૩) જ છે. તેની રાજધાની મંજૂસા છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૫, સ્થા.૬૩૭.

૩. મંગલાવત મંગલાવત(૨)નો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૫.

૪. મંગલાવત બંભલોઅમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય દસ સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ દસ પખવાડિયે એક જ વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને દસ હજાર વર્ષે એક જ વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ.૧૦.

મંગુ એક વિદ્વાન આચાર્ય.^૧ ભોજનના લોભના કારણે મહુરા(૧)માં મરણ પછી તે જકૂખ થયા.^૨ દ્રવ્યાચાર્ય અંગે તેમનો મત જુદો હતો.^૩ તેમના ગુરુ સમુદ્ર(૧) હતા અને તેમના શિષ્ય ઇંદિલ હતા.^૪

૧. નન્દિ.ગાથા.૨૯.

૨. નિશીભા.૩૨૦૦, નિશીચૂ.૫.

૧૨૫-૨૬, ૩.૫.૫૦, ગચ્છાવા.

૫.૩૧.

૩. આવચૂ.૧.૫.૫૮૫, ભૂમ.૫.૧૪૪,
વ્યવભા.૬.૨૩૯થી આગળ.

૪. નન્દિ.૨૮, ૨૯.

મંજુઘોસા (મજ્જુઘોષા) દિસાકુમાર દેવોના તેમજ ઉત્તરના વાણમંતર દેવોના ઘંટનું

નામ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૮, આવચૂ.૧.૫.૧૪૬.

મંજુસ્સરા (મજ્જુસ્વરા) અગ્નિકુમાર દેવોના તેમજ દક્ષિણના વાણમંતર દેવોના ઘંટનું નામ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૮, આવચૂ.૧.૫.૧૪૬.

મંજૂસા (મજ્જૂષા) મંગલાવત્ત(૨)ની રાજધાની.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૫.

મંડ મંડિય(૨)નું બીજું નામ.^૧

૧. આવનિ.૬૪૫.

મંડલપવેસ અથવા મંડલપ્પવેસ (મણ્ડલપ્રવેશ) એક અંગબાહિર ઉક્કાલિઅ આગમગ્રન્થ^૧ જે હાલ અસ્તિત્વમાં નથી.

૧. પાક્ષિ.૫.૪૩, નન્દિ.૪૪, નન્દિચૂ.૫.૫૮, નન્દિમ.૫.૭૧.

મંડલિ (મંડલિન્) કોચ્છ(૧) ગોત્રની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા.૫૫૧.

મંડવ (માણ્ડવ્ય) મૂળનાં સાત ગોત્રોમાંનું એક. તેની સાત શાખાઓ આ પ્રમાણે છે — મંડવ, અરિક્ક(૧), સમુત, તેલ, એલાવચ્ય, કંડિલ્લ અને ખારાયણ.^૧

૧. સ્થા.૫૫૧.

મંડવ્વાયણ (માણ્ડવ્યાયન) અસ્સેસા નક્ષત્રનું ગોત્રનામ.^૧

૧. સૂર્ય.૫૦, જમ્બૂ.૧૫૮.

મંડિકુચ્છિ (મણ્ડિકુક્ષિ) આ અને મંડિયકુચ્છિ એક છે.^૧

૧. ઉત્તરા.૨૦.૨

૧. મંડિત અથવા મંડિય (મણ્ડિત) બેણ્ણાયડનો નામચીન લૂંટારો. તે વણકર હોવાનો ઢોંગ કરી ત્યાં રહેતો હતો. કોઈ પોલિસ અધિકારીને તેના ઉપર શંકા સુધ્ધાં થઈ ન હતી. પરંતુ ઘણા વખત પછી વેશપલટો કરી નગરચર્યાનું નિરીક્ષણ કરવા નીકળેલા રાજા મૂલદેવ(૧)એ પોતે જ તેનું ઘૂપું સ્થાન શોધી કાઢ્યું. રાજાએ મંડિયની બેન સાથે લગ્ન કર્યું અને પછી ધીમે ધીમે રાજાએ મંડિયનું લૂંટેલું ધન તેની પાસેથી મેળવી લીધું. છેવટે રાજાએ તેને મૃત્યુદંડ દીધો.^૧

૧. ઉત્તરાચૂ.૫.૧૧૮, ઉત્તરાશા.૫.૧૧૮, ઉત્તરાને.૫.૮૫.

૨. મંડિય તિત્થચર મહાવીરના છઠ્ઠા ગણધર.^૧ તે વાસિક્ક ગોત્રના ઘણદેવ(૩) અને વિજયદેવાના પુત્ર હતા. તે મોરિય(૩) સંનિવેશના હતા.^૨ તેમના નાના ભાઈનું નામ

હતું મોરિયપુત્ર(૧).^૩ તેમણે પાવામજ્જિમામાં મહાવીર સાથેની ચર્ચા પછી પોતાના ૩૫૦ શિષ્યો સાથે મહાવીર પાસે દીક્ષા લઈ તેમનું શિષ્યત્વ સ્વીકાર્યું.^૪ તે સમયે તેમની ઉંમર ત્રેપન વર્ષની હતી. ચૌદ વર્ષ પછી તેમને કેવલજ્ઞાન થયું અને ત્યાસી^૫ વર્ષની ઉંમરે તે મોક્ષ પામ્યા. જ્યારે તે મોક્ષ પામ્યા ત્યારે મહાવીર જીવિત હતા.^૬ તેમણે મહાવીર સાથે કેટલીક દાર્શનિક સમસ્યાઓ ચર્ચા હતી.^૭ જુઓ મંડિયપુત્ર.

૧. આવનિ.૫૯૫,કલ્પ.૫.૨૪૭,નન્દિ. ગાથા.૨૧, વિશેષા.૨૦૩૧.	૫. આવનિ.૨૪૭, વિશેષા.૨૨૮૧,૨૨૯૨, ૨૩૦૯, ૨૩૨૪, ૨૪૫૬.
૨. આવનિ.૬૪૫-૬૫૦.	૬. આવનિ.૬૫૧-૬૫૫, સમ.૩૦, ૮૩.
૩. આવનિ.૬૪૫.	૭. ભગ.૧૫૦-૧૫૪.
૪. આવનિ.૫૯૩,૯૧૬-૯૨૨,કલ્પવિ.	

મંડિયકુચ્છિ (મણિહતકુચ્છિ) રાયગિહ નગરની બહાર આવેલું ચૈત્ય. ગોસાલે પોતાનો પ્રથમ પઉટ્ટપરિહાર (પરકાયપ્રવેશ) અહીં કર્યો હતો. ગોસાલે ઉદાયિ(૧)ના શરીરને છોડીને એણેજજગ(૧)ના મૃત શરીરમાં પ્રવેશ કર્યો હતો.^૧ આ ચૈત્યે રાજા સેણિઅ(૧) આવ્યા હતા.^૨

૧. ભગ.૫૫૦. ૨. ઉત્તરા.૨૦.૨.

મંડિયપુત્ર (મણિહતપુત્ર) મંડિય(૨)નું બીજું નામ.^૧

૧. સમ.૩૦, ભગ.૧૫૦, ૧૫૪.

મંડુઅ (મણ્ડુક) સેલગપુરના રાજા સેલગ(૩)નો પુત્ર. તેની માતા હતી પઉમાવતી(૪).^૧

૧. જ્ઞાતા.૫૫.

મંડુકક (માણ્ડુક્ય) ણાયાધમ્મકહાના પ્રથમ શ્વેતસ્કન્ધનું તેરમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૫, સમ.૧૯, જ્ઞાતાઅ.૫.૧૦.

મંડુકકલિય (મણ્ડુકિક) ભિક્ષા માટે નીકળેલ જેમણે ચાલતાં ચાલતાં ટેડકાને કચરી નાખવા છતાં તે પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત કર્યું ન હતું તે આચાર્ય.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૫૬૧.

મંદિયગામ (મેણ્દિકગ્રામ) જુઓ મેંદિયગામ.^૧

૧. આવનિ.૫૨૦, આવચૂ.૧.૫.૩૧૬.

૧. મંદર (મન્દર) તેરમા તિત્થંકર વિમલ(૧)નો પ્રથમ શિષ્ય.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૫૦.

૨. મંદર દીહદસાનું સાતમું અધ્યયન.^૧

૧. સ્થા.૭૫૫.

૩. મંદર એક અગ્રગણ્ય વિશિષ્ટ^૧ પર્વત.^૨ તે જંબુદીવના કેન્દ્રમાં આવેલો છે.^૩ તે ઉત્તરકુરુની દક્ષિણે^૪, દેવકુરુની ઉત્તરે, અવરવિદેહની પૂર્વે અને પુલ્વવિદેહની પશ્ચિમે આવેલ છે.^૫ તેની ઊંચાઈ નવ્વાણુ હજાર યોજન છે અને ઊંડાઈ એક હજાર યોજન છે.^૬ જમીનની નીચે તળિયે યા પાયામાં તેની પહોળાઈ અને તેનો ઘેર અનુક્રમે ૧૦૦૮૦^૭ અને ૩૧૮૧૦ ફૂ યોજન છે.^૮ તે જમીનની સપાટીએ (અર્થાત્ જમીનની ઉપર સમથળ સપાટીએ તળેટીએ) તેની પહોળાઈ અને તેનો ઘેર ક્રમશઃ ૧૦૦૦૦ યોજન^૯ અને ૩૧૬૨૩ યોજન^{૧૦} છે. મધ્યભાગે તેની પહોળાઈ અને તેનો ઘેર ક્રમશઃ ૧૦૦૦ યોજન અને ૩૧૬૨ યોજનથી કંઈક અધિક છે.^{૧૦} તેની ટોચનું તળ ૧૦૦ યોજન પહોળું છે^{૧૧} જ્યારે તેની ઉપર આવેલા કેન્દ્રીય શિખરનું તળ બાર યોજન પહોળું છે.^{૧૨} આખા પર્વતનો આકાર ગાયના પૂંછડા જેવો છે. તે જમીનની સપાટીએ (તળેટીએ) પઉમવરવેઈયા કહેવાતા ઉચ્ચપ્રદેશથી અને વનથી ઘેરાયેલો છે. પર્વતની ઉપર ઉપરની બાજુએ બીજા ચાર વન આવેલાં છે. તેમનાં નામ છે— ભદ્રસાલવણ, હાંદણવણ(૧), સોમણસવણ અને પંડગવણ.^{૧૩} પર્વત ઉપર અનેક સિદ્ધાચતનો, શિખરો, તળાવો આવેલાં છે.^{૧૪} તેની લંબરૂપ ત્રણ કોટિઓ (વિભાગો) છે. તે કોટિઓ જુદા જુદા દ્રવ્યોની બનેલી છે. તેમનું માપ ક્રમશઃ એક હજાર યોજન, ત્રેસઠ હજાર યોજન અને છત્રીસ હજાર યોજન છે.^{૧૫} પહેલી કોટિ માટી, પથ્થર, હીરા અને કાંકરાની બનેલી છે. બીજી કોટિ અંક અને સ્ફટિક રત્નો, સુવર્ણ અને રજતની બનેલી છે અને ત્રીજી કોટિ રક્તવર્ણ કુંદનની બનેલી છે.^{૧૬} તેને મંદર કહેવામાં આવે છે કારણ કે તેના અધિષ્ઠાતા દેવનું નામ મંદર છે.^{૧૭} આ પર્વતનાં સોળ નામો છે — (૧) મંદર, (૨) મેરુ, (૩) મણોરમ(૨), (૪) સુદંસણ(૧૫), (૫) સયંપભ(૪), (૬) ગિરિરાય, (૭) રચણોચ્ચય, (૮) સિલોચ્ચય, (૯) લોગમજ્જ, (૧૦) લોગણાભિ, (૧૧) અચ્છ(૧), (૧૨) સૂરિઆવત્ત, (૧૩) સૂરિઆવરણ, (૧૪) ઉત્તમ, (૧૫) દિસાદિ અને (૧૬) વરેસઅ.^{૧૮} તેને કેટલાંક વધુ નામ પણ છે જેવાં કે - પિયદંસણ(૩), ઉત્તર(૩),^{૧૯} ધરણિખીલ, ધરણિસિંગ, પલ્વતિંદ, પલ્વયરાય,^{૨૦} કણગગિરિ^{૨૧} વગેરે. મંદરના પશ્ચિમ છેડાથી ગોથૂભ પર્વતના પશ્ચિમ તેમજ પૂર્વ છેડાઓ સુધીનું તથા ગોયમ(પ) દ્વીપના પશ્ચિમ છેડા સુધીનું અંતર ક્રમશઃ ૮૭૦૦૦, ૮૮૦૦૦ અને ૬૮૦૦૦ યોજનનું છે.^{૨૨} મંદર પર્વતથી ૧૧૨૧ યોજનના લઘુત્તમ અંતરે જોઈસ દેવો પરિભ્રમણ કરે છે.^{૨૩} મંદર પર્વતથી સૂરમંડલોનું અત્યંત નજીકનું અને અત્યંત દૂરનું અંતર ક્રમશઃ ૪૪૮૨૦ અને ૪૫૩૩૦ યોજન છે.^{૨૪} દેવેન્દ્રો નવજાત જિનોને (તિત્થંકરોને) મંદર પર્વત ઉપર લાવે છે અને સ્નાત્રવિધિ કરે છે.^{૨૫} બીજા કેટલાક

વલયાકાર દ્વીપોમાં આ મંદર પર્વત જેવા મંદર પર્વતો છે પરંતુ તેમની ઊંચાઈ કેવળ ચોરાસી યોજન જ છે.^{૨૬}

૧. જમ્બૂ. ૧૦૩, સ્થા. ૫૫૫.
૨. ઉત્તરા. ૧૧. ૨૯, સ્થા. ૨૦૫,
૩. જમ્બૂ. ૧૦૩, શાતા. ૬૪.
૪. જમ્બૂ. ૧૦૩, સમ. ૯૯.
૫. જમ્બૂ. ૧૦૩, સ્થા. ૮૬.
૬. જમ્બૂ. ૧૦૩, જીવા. ૧૪૭, સ્થા. ૯૧૭.
૭. જમ્બૂ. ૧૦૩.
૮. જમ્બૂ. ૧૦૩, સમ. ૧૦, ૪૫, ૧૨૩, સ્થા. ૭૧૯.
૯. સમ. ૩૧.
૧૦. જમ્બૂ. ૧૦૩.
૧૧. સ્થા. ૭૧૯.
૧૨. સમ. ૧૨
૧૩. જમ્બૂ. ૧૦૩, જીવા. ૧૪૧.
૧૪. જમ્બૂ. ૧૦૩, આચાશી. પૃ. ૪૧૮.
૧૫. જમ્બૂ. ૧૦૮. સમ. ૬૧ અને ૩૮

- પ્રમાણે પ્રથમ બે કોટિ ક્રમશઃ એકસઠ અને આડત્રીસ હજાર યોજન છે.
૧૬. જમ્બૂ. ૧૦૮.
 ૧૭. જમ્બૂ. ૧૦૮.
 ૧૮. જમ્બૂ. ૧૦૮, સમ. ૧૬, સૂર્ય. ૨૬.
 ૧૯. સમ. ૧૬.
 ૨૦. સૂર્ય. ૨૬.
 ૨૧. ઔપમ. પૃ. ૬૮.
 ૨૨. સમ. ૬૮, ૬૯, ૯૭, ૯૮. વળી જુઓ સમ. ૫૫, ૬૭, ૮૭, ૮૮, ૯૨.
 ૨૩. જમ્બૂ. ૧૬૪, સમ. ૧૧, સૂર્ય. ૯૨, દેવે. ૧૩૬-૩૭.
 ૨૪. જમ્બૂ. ૧૩૧.
 ૨૫. જમ્બૂ. ૧૧૭-૧૧૯, આવભા. ૬૫, વિશેષા. ૧૮૬૦.
 ૨૬. સમ. ૮૪.

૪. મંદર પશ્ચિમ રુચગ(૧) પર્વતનું એક શિખર. પ્રધાન દિસાકુમારી પઉમાવર્ષ(૧૬) તેના ઉપર વસે છે.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩.

૫. મંદર મંદર(૩) પર્વતનું એક શિખર. તે ઇંદ્રણવણ(૧)માં આવેલું છે. તેની અધિષ્ઠાત્રી દેવીનું તેમ જ તે દેવીની રાજધાનીનું નામ મેહવર્ષ છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૦૪, સ્થા. ૬૮૯.

૬. મંદર આ અને મંદિર સંનિવેશ એક છે.^૧

૧. આવનિ. ૪૪૩, કલ્પ. પૃ. ૩૮.

મંદરકૂડ (મન્દરકૂટ) આ અને મંદર(૫) એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૦૪.

મંદરચૂલિઆ (મન્દરચૂલિકા) મંદર(૩)નું કેન્દ્રવર્તી શિખર. તે વર્તુળાકાર પંડગવણના કેન્દ્રમાં આવેલું છે.^૧ તેની ઊંચાઈ ચાલીસ યોજન છે.^૨ તળિયે તેની પહોળાઈ બાર યોજન છે, મધ્યમાં તેની પહોળાઈ આઠ યોજન છે અને ઉપરના ભાગે તેની પહોળાઈ ચાર યોજન છે.^૩ તેવી જ રીતે તેનો ઘેર તળિયે, સાડત્રીસ યોજન, મધ્યમાં પચીસ યોજન

અને ઉપરના ભાગે બાર યોજન છે. તે ત્રણ બિંદુઓએ કંઈક વધારે છે. શિખરનો આંકાર ગાયના પૂંછડા જેવો છે. આખું શિખર વૈદ્યુર્ય રત્નોનું બનેલું છે. શિખરના અગ્ર ભાગે સિદ્ધાયતન છે.^૪

૧. જમ્બૂ. ૧૦૬, આવચૂ. ૧.૫. ૧૪૪.	૩. જમ્બૂ. ૧૦૬, સ્થા. ૩૦૨, ૬૪૦.
૨. જમ્બૂ. ૧૦૬, સમ. ૪૦.	૪. જમ્બૂ. ૧૦૬.

૧. મંદિર જ્યાં મહાવીર પોતાના પૂર્વભવમાં અગ્નિભૂઈ(૨) બ્રાહ્મણ તરીકે જન્મ્યા હતા તે સંનિવેશ.^૧

૧. વિશેષા. ૧૮૦૮, આવનિ. ૪૪૩, આવચૂ. ૧.૫. ૨૨૮, કલ્પવિ. ૫. ૪૩.

૨. મંદિર જ્યાં તિત્થયર સંતિએ પ્રથમ ભિક્ષા લીધી હતી તે સ્થળ.^૧

૧. આવનિ. ૩૨૪.

મગધ જુઓ મગહ.^૧

૧. નિશીચૂ. ૩.૫. ૫૨૩, આવહ. ૫. ૨૬૧.

મગધા આ અને મગહ એક છે.^૧

૧. આવચૂ. ૨.૫. ૨૮૦.

મગર (મકર) રાહુ(૧)નું બીજું નામ.^૧

૧. ભગ. ૪૫૩, સૂર્ય. ૧૦૫.

મગસિર (મૃગશિરસ) અઠ્યાવીસ ઇક્ષત(૧)માંનું એક. ભારદ્વાય(૨) તેનું ગોત્રનામ છે. તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ સોમ(૫) છે.^૧

૧. સૂર્ય. ૩૬, ૫૦, સ્થા. ૮૦, ૧૭૦, ૨૨૭, ૫૮૮, ૬૮૪, ૭૮૧, સમ. ૩, ૧૦, જમ્બૂ. ૧૫૫-૧૫૮.

મગહ (મગધ) સોળ જનપદોમાંનું એક.^૧ સાડી પચીસ આરિય (આર્ય) દેશોમાંનો એક દેશ.^૨ તેની રાજધાની રાયગિહ હતી.^૩ ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં તે આરિય પ્રદેશની પૂર્વ સીમા રચતો હતો.^૪ શ્રમણોને તેની પેલે પાર જવાની અનુજ્ઞા ન હતી.^૫ તે મગહ દેશ તિત્થયર મહાવીર ગયા હતા.^૬ મોટા દુકાળના અન્તે^૭ આગમ ગ્રન્થોને વ્યવસ્થિત કરી બચાવી લેવા તેમની વાયના માટે શ્રમણોએ આ દેશના પાડલિપુત્ર નગરમાં એકઠા થઈ સભા કરી હતી.^૮ કુસત્થલ^૯, ગોબ્બરગામ^{૧૦} અને ઇંદિગ્ગામ(૧)^{૧૧} મગહ દેશમાં આવેલાં હતા. પ્રવાહીને માપવાનાં એકમો હતાં- ચાઉભાઈયા, અઠ્ઠભાઈયા, સોલસભાઈયા અને ચઉસઠ્ઠિયા. અનાજને માપવાના એકમો હતાં - આઢ્ય, અઢ્ઠાઢ્ય, પત્થય, અઢ્ઠપત્થય, કુલવ અને અઢ્ઠકુલવ.^{૧૨} મગહના લોકો સામેની વ્યક્તિ ચેષ્ટાઓના સંકેતો દ્વારા શું કહેવા માગે છે એ વસ્તુ સમજી જવામાં નિષ્ણાત હતા એમ કહેવાય છે.^{૧૩}

૧. ભગ.૫૫૪.	કલ્પવિ.પૃ.૧૬૭, નિશીચૂ.૩.પૃ.૫૨૩.
૨. ઉત્તરા.૨૦.૨, ૧૦, નિશીચૂ.૧.પૃ. ૧૭.	૭. આવચૂ.૨.પૃ.૧૮૭.
૩. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩, બૃભા. ૩૨૬૩, વિશેષા.૧૬૬૬, આવનિ. ૨૩૪, અનુ.૧૩૦.	૮. તીર્થો.૭૧૯ અને આગળ.
૪. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૨૨૦, આવચૂ.૨.પૃ. ૨૮૦.	૯. મનિ.પૃ.૮૭.
૫. બૃ.૧.૫૧, બૃભા.૩૨૬૩, બૃક્ષે. ૯૧૩.	૧૦. આવનિ.૪૮૪, ૬૪૪, આવચૂ.૧.પૃ. ૨૯૭, પિંડનિ.૧૯૯, વિશેષા.૧૯૪૨, ૧૯૪૮, ૨૬૦૫.
૬. આવનિ.૪૮૮, આવચૂ.૧.પૃ.૨૯૩,	૧૧. જીતભા.૮૨૬.
	૧૨. રાજ.૧૮૭, રાજમ.પૃ.૩૨૬.
	૧૩. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૪૩, વ્યવભા.૧૦.૯૩.

મગહસિરિ (મગધશ્રી) રાયગિહના રાજા જરાસંધની બે મુખ્ય ગણિકાઓમાંની એક.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૨૦૯, આવનિ.૧૩૦૯.

મગહસુંદરી(મગધસુન્દરી) રાયગિહના રાજા જરાસંધની બે મુખ્ય ગણિકાઓમાંની એક.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૨૦૯, આવનિ.૧૩૦૯.

૧. મગહસેણા (મગધસેના) એક પ્રેમકથા.^૧ ધર્મોપદેશમાં એક દષ્ટાન્ત તરીકે તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે.^૨

૧. નિશીચૂ.૨.પૃ.૪૧૫. ૨. વ્યવભા.૫.૧૭.

૨. મગહસેણા જરાસંધના શાસનકાળમાં રાયગિહ નગરની એક વેશ્યા. સૂઝબુદ્ધિવાળા એક શેઠ તરફનું તેનું આકર્ષણ તદ્દન નિષ્ફળ પુરવાર થયું.^૧

૧. આચાચૂ.પૃ.૮૬, આચાશી.પૃ.૧૩૯.

મગહા (મગધા) આ અને મગહ એક છે.^૧

૧. ભગ.૫૫૪, આવનિ.૪૮૮, ૬૪૪, મનિ.૮૭, બૃભા.૩૨૬૨, બૃક્ષે.૯૧૩, આવચૂ.૧.પૃ.૨૯૩.

મગહાપુર (મગધાપુર) મગહ દેશની રાજધાની. આ રાયગિહનું બીજું નામ છે.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૨૧, ઉત્તરાશા.પૃ.૩૨૨.

મગ્ગ (માર્ગ) સૂચગડના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધનું અગિયારમું અધ્યયન.^૧

૧. સમ.૧૯, ૨૩, સૂત્રનિ.૨૭.

મગ્ગર (મદ્ગર) એક આનારિય (અનાર્ય) દેશ અને તેની પ્રજા.^૧ તેનું બીજું નામ મહુર(૧)^૨ જણાય છે કારણ કે પહાડવાગરણમાં મગ્ગરના સ્થાને તેનો ઉલ્લેખ થયો છે.

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

૨. પ્રશ્ન.૪.

મઘવ (મઘવન્) જુઓ મઘવા.^૧

૧. ઉત્તરા.૧૮.૩૬.

૧. મઘવા (મઘવન્) વર્તમાન ઓસપ્પિણ્ણી કાલચક્રના ત્રીજા ચક્કવટ્ટિ.^૧ સાવત્થીના રાજા સમુદ્ધવિજય(૨) અને તેમની રાણી ભદ્દા(૨૫)ના તે પુત્ર હતા.^૨ તે તિત્થયર સંતિની પહેલાં પણ તિત્થયર ધમ્મની પછી થયા હતા.^૩ સુણંદા(૩) તેમની મુખ્ય પત્ની હતી.^૪ મૃત્યુ પછી તે સણંકુમાર(૧) સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાં જન્મ્યા છે.^૫

૧. સમ.૧૫૮, ઉત્તરા.૧૮.૩૬, તીર્થો.

વિશેષા.૧૭૬૨, ૧૭૬૯, તીર્થો. ૫૬૧.

૫૫૮, આવનિ.૩૭૪.

૪. સમ.૧૫૮.

૨. આવનિ.૩૮૨, ૩૯૮-૯૯, ૪૦૧.

૫. આવનિ.૪૦૧.

૩. આવનિ.૪૧૭, આવચૂ.૧.૫.૨૧૫,

૨. મઘવા આઠમા તિત્થંકર ચંદ્રપ્પહ(૧)નો સમકાલીન રાજા.^૧

૧. તીર્થો. ૪૭૧.

૩. મઘવા સક્ક(૩)નું બીજું નામ.^૧

૧ ભગ.૧૪૪.

૧. મઘા છઠ્ઠી નરકભૂમિ તમાનું ગોત્રનામ.^૧

૧. સ્થા.૫૪૬, જીવા.૬૭.

૨. મઘા અઠ્ઠ્યાવીસ ઇક્ષ્વત્ત(૧)માંનું એક. પિઉ તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ છે. પિંગાચણ તેનું ગોત્રનામ છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૫થી આગળ, ૧૫૯, ૧૭૧, સૂર્ય.૩૬, ૪૬, ૫૦, સ્થા.૮૦, ૫૧૭, ૫૮૯, ૬૫૬, સમ.૭-૮.

૧. મચ્છ (મત્સ્ય) સાડી પચીસ આરિય (આર્ય) દેશોમાંનો એક. વઈરાડ તેની રાજધાની હતી.^૧ તેમાં અલવર, જયપુર, ભરતપુરનો પ્રદેશ સમાવેશ પામે છે અને તેની રાજધાની વઈરાડની એકતા જયપુર જિલ્લામાં આવેલા વર્તમાન બૈરાત (Bairat) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. સૂત્રશી.૫.૧૨૩. પ્રજ્ઞા.૩૭માં છપાયેલો 'વચ્છ' શબ્દ ખોટો છે કેમ કે વચ્છની રાજધાની તો કોસંબી હતી.

૨. સ્તજિઓ.૫.૧૦૫.

૨. મચ્છ રાહુ(૧)નું બીજું નામ.^૧

૧. ભગ. ૪૫૩, સૂર્ય. ૧૦૫.

મચ્છિયમલ્લ (માત્સ્યિકમલ્લ) સોપારગ નગરનો મલ્લ. તે ઉજ્જૈણી નગરના મલ્લ

અટ્ટણનો હરીફ હતો. તેને ફલિહમલ્લે હરાવ્યો હતો.^૧

૧. આવચૂ.૨.૫.૧૫૨, ૧૫૩, વ્યવભા.૧૦.૧૦, આવનિ.૧૨૭૪, ઉત્તરાશા. ૫. ૧૯૨થી.

મજ્જદેસ (મધ્યદેશ) શ્રમણોનો અત્યંત માનીતો દેશ.^૧ આ દેશમાં સાત કુલગર જન્મ લે છે.^૨ કેવલજ્ઞાનપ્રાપ્ત ચક્રવર્તિ ભરહ(૧) આ દેશમાંથી પસાર થઈને અટ્ટાવય પહોંચે છે અને ત્યાં મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે.^૩ ભદ્રબાહુ(૧)ના સમયમાં મોટો દુકાળ આ દેશમાં પડ્યો હતો.^૪ દુષ્પસહનો જીવ સ્વર્ગમાંથી આ દેશમાં અવતરશે.^૫ કેટલાક આ દેશને આર્યક્ષેત્ર^૬ કહે છે જ્યારે કેટલાક તેને કોસલદેશ કહે છે.^૭

૧. બૃભા.૩૨૫૭, બૃક્ષે.૮૧૧. ૨. તીર્થો.૧૦૦૫. ૩. જમ્બૂ.૭૦.
૪. તીર્થો.૭૧૬. ૫. એજન.૮૩૧. ૬. બૃક્ષે.૮૧૧. ૭. જમ્બૂશા.૫.૨૮૦

મજ્જમિયા (માધ્યમિકા) જ્યાં રાજા મેહરહ(૨) રાજ કરતો હતો તે નગર.^૧ તેની એકતા રાજસ્થાનમાં ચિત્તોડ પાસે આવેલ નગરી નામના સ્થળ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. વિપા.૩૪. ૨. જિઓડિ.૫.૧૧૬.

મજ્જિમઉવરિમગેવિજ્જગ આ સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં વસતા દેવોનું જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અનુક્રમે ૨૭ અને ૨૮ સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧ જુઓ ગેવિજ્જગ.

૧. સમ.૨૭-૨૮.

મજ્જિમગેવિજ્જ મધ્યનો ગેવિજ્જ થર.^૧ તેના ત્રણ ભાગ છે — મજ્જિમહિટ્ટિમ, મજ્જિમમજ્જિમ અને મજ્જિમઉવરિમ.^૨

૧. સ્થા.૨૩૨. ૨. ઉત્તરા.૩૯.૨૧૨, સ્થા.૨૩૨.

મજ્જિમમજ્જિમગેવિજ્જગ આ સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં વસતા દેવોનું જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અનુક્રમે ૨૬ અને ૨૭ સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧ જુઓ ગેવિજ્જગ.

૧. સમ.૨૬-૨૭.

મજ્જિમહિટ્ટિમગેવિજ્જગ આ સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં વસતા દેવોનું જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અનુક્રમે ૨૫ અને ૨૬ સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧ જુઓ ગેવિજ્જગ.

૧. સમ.૨૫-૨૬.

મજ્જિમહિટ્ટિમગેવિજ્જગ આ અને મજ્જિમહિટ્ટિમગેવિજ્જગ એક છે.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૮, સ્થા.૨૩૨, સમ.૨૫.

૧. મજ્જિમા (મધ્યમા) જે રાતે તિલ્થયર મહાવીરને કેવલજ્ઞાન થયું તે જ રાતે મહાવીર જંભિયગામથી જ્યાં ગયા હતા તે નગર. કહેવાય છે કે તે જંભિયગામથી

બાર યોજનાના અંતરે આવેલું હતું. અહીં મહાવીરનું બીજું સમોસરણ (ધર્મોપદેશસભા) ભરાયું હતું અને તેમાં મહાવીરે ધર્મોપદેશ આપ્યો હતો.^૧ આ અને પાવામજ્જિમા એક છે.

૧. આવચૂ.૧.૫.૩૨૪.

૨. મજ્જિમા આચાર્ય પિયગંગથથી શરૂ થયેલી શાખા. આ અને મજ્જિમિલ્લા એક છે. આ શાખા કોલિયગણ(૨)ની ચાર શાખાઓમાંની એક છે.^૧

૧. કલ્પ.૫.૨૬૦-૨૬૧.

મજ્જિમાણયરી (મધ્યમાનગરી) આ અને મજ્જિમા(૧) એક છે.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૩૨૪.

મજ્જિમાપાવા (મધ્યમાપાવા) જે નગરમાં સિદ્ધત્ય(૫) શેઠે ખરઅ(૧) વૈદ્ય પાસે તિલ્થયર મહાવીરના કાનોમાં મારવામાં આવેલા વાંસના ખીલાઓને બહાર કઢાવી નાખ્યા હતા તે નગર.^૧ આ અને પાવામજ્જિમા એક છે.

૧. આવનિ.૫૨૬, આવચૂ.૧.૫.૩૨૨, વિશેષા.૧૯૮૧, કલ્પવિ.૫.૧૭૧.

મજ્જિમિલ્લા (મધ્યમિકા) જુઓ મજ્જિમા(૨).^૧

૧. કલ્પ.૫.૨૬૦-૨૬૧.

મણગ (મનક) રાયગિહના સેજજંભવ બ્રાહ્મણનો પુત્ર. તેના પિતા સંસાર છોડી આચાર્ય પભવના શિષ્ય બન્યા તે પછી તેનો જન્મ થયો હતો. આઠ વર્ષની ઉંમરે મણગ પોતે પણ સંસારનો ત્યાગ કરી શ્રમણ બની ગયો. જેનું આયુષ્ય છ મહિના જ બાકી રહ્યું હતું તે મણગના કલ્પણાર્થે સેજજંભવ આચાર્યે દસવેયાલિય આગમગ્રન્થની રચના કરી.^૧

૧. દશચૂ.૫.૬-૭, દશનિ.૫.૧૦, મનિ.૫.૧૧૬, દશહ.૫.૨૮૪, આવ.૫.૨૭.

મણિકંચણ (મણિકગ્ચન) રુપ્પિ પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૧, સ્થા.૫૨૨, ૬૪૩.

મણિચૂડ ગંધાર(૩) દેશમાં આવેલા રચણાવહનો વિદ્યાધર રાજા. તેણે પોતાની રાણી કમલાવર્ધ(૨)થી થયેલા પુત્ર મણિપ્પભ(૨)ને રાજ આપી સંસારનો ત્યાગ કર્યો હતો.^૧

૧. ઉત્તરાને.૫.૧૩૮.

મણિણાઅ અથવા મણિણાગ (મણિનાગ) રાયગિહ પાસે આવેલું જકૂખનું ચૈત્ય.^૧

૧. આવભા.૧૩૪, નિશીભા.૫૬૦૧, આવચૂ.૧.૫.૪૨૪, સ્થાઅ.૫.૪૧૩, ઉત્તરાશા.૫.૧૫૭, વિશેષા. ૨૨૫૦, ૨૯૨૫.

મણિદત્ત જેનું ચૈત્ય રોહીડઅના મેહવણ્ણ ઉદ્યાનમાં આવેલું હતું તે જકૂખ.^૧

૧. નિર.૫.૧.

મણિપુર જે નગરમાં ગૃહસ્થ ણાગદત્ત(૪) વસતો હતો તે નગર.^૧ તેની એકતા ઓરિસ્સામાં આવેલા ચિલ્કા (Chilka) સરોવરના મુખ પર આવેલા દરિયાઈ બંદર મણિકપત્તન સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. વિપા.૩૪

૨. જિઓડિ.પૃ.૧૨૬.

૧. મણિપ્પભ (મણિપ્રભ) ઉજ્જેણીના રાજા પાલઅ(૨)નો પૌત્ર અને રાજકુમાર રજજવદ્રણનો પુત્ર.^૧ તેના પૂરા જીવન માટે જુઓ અજિયસેણ(૨).

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૮૯-૧૯૦, આવનિ.૧૨૮૨, ઉત્તરાક.પૃ.૭૪, મર.૪૭૪.

૨. મણિપ્પભ રયણાવહના રાજા મણિચૂડ અને તેની રાણી કમલાવઈ(૨)નો પુત્ર. તે જુગબાહુ(૪)ની પત્ની મયણરેહાના રૂપથી મોહિત થયો હતો. પરંતુ જે શ્રમણ બની ગયા હતા તે તેના પિતાએ તેને બોધ આપ્યો અને પરિણામે તે તેને બેન ગણવા લાગ્યો.^૧

૧. ઉત્તરાને.પૃ.૧૩૮.

મણિભદ્ર (મણિભદ્ર) આચાર્ય સંભૂઈવિજય(૪)ના બાર શિષ્યોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પ.પૃ.૨૫૬.

મણિરહ (મણિરથ) અવંતી દેશના સુદંસણપુરનો રાજા. તેણે પોતાના નાના ભાઈ જુગબાહુ(૪)ની રૂપાળી પત્ની મયણરેહાને પોતાની કરવા માટે જુગબાહુનો વધ કરી નાખ્યો. તે મરીને નરકમાં ગયો.^૧

૧. ઉત્તરાને.પૃ.૧૩૬.

મણિવઈયા (મણિમતિકા) જ્યાં શેઠ પુણ્ણભદ્ર(૯) વસતા હતા તે નગર.^૧ કદાચ આ અને મણિવયા એક છે.

૧. નિર.૩.૫.

મણિવયા (મણિમયા) જે નગરમાં શ્રમણ સંભૂય(૩)ને રાજા મિત્ત(૫)એ ત્મિક્ષા આપી હતી તે નગર.^૧ જુઓ મણિવઈયા.

૧. વિપા.૩૪.

મણુ (મનુ) સોહમ્મ(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એક સાગરોપમ વર્ષનું છે. તે પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને એક હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ.૧.

મણુએ (મનુજ) એક જક્ષ્મ.^૧

૧. આવ.પૃ.૧૮.

મણુપુવ્વગ (મનુપૂર્વક) કાલિકેય જેવો દેશ.

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૬૨.

મણુઅલોએ (મનુજલોક) આ અને મણુસ્સખેત એક છે.^૧

૧. આવહ.પૃ.૩૧.

મણુસ્સખેત (મનુષ્યક્ષેત્ર) તે ક્ષેત્ર જ્યાં ત્રણ પ્રકારના મનુષ્યો વસે છે. તે ત્રણ પ્રકાર આ છે — કમ્ભભૂમગ, અકમ્ભભૂમગ અને અંતરદીવગ. આ ક્ષેત્રની બહાર ક્યાંય પણ મનુષ્યનું અસ્તિત્વ ન હોવાથી તેને મણુસ્સખેત કહેવામાં આવે છે.^૧ તેમાં અઢી દ્વીપો આવેલા છે — જંબુદીવ, ધાતકીખંડ અને પુક્ષ્મરદ્વદીવ. તેને સમયખેત પણ કહેવામાં આવે છે.^૨ તેમાં બે સમુદ્ર છે — લવણ અને કાલોય.^૩ તેની પહોળાઈ (વ્યાસ) પિસ્તાળીસ લાખ યોજન છે^૪ જ્યારે તેનો પરિઘ ૧,૪૨,૩૦,૨૪૦ યોજન છે. આ પરિઘ તે મણુસ્સખેતની બહારની તરફની સીમારેખા છે અને તે બરાબર અભિંતરપુક્ષ્મરદ્વદીવની બહારની તરફની સીમારેખાને બંધ બેસી જાય છે. અભિંતરપુક્ષ્મરદ્વ દ્વીપને બાહિરપુક્ષ્મરદ્વથી જુદો પાડે છે માણુસુત્તર પર્વત.^૫ મણુસ્સખેતમાં ૧૩૨ સૂર્ય, ૧૩૨ ચન્દ્ર, ૧૧૬૧૬ ગ્રહ, ૩૬૮૬ નક્ષત્ર અને ૮૮૪૦૭૦૦ કોટાકોટિ તારા છે.^૬ તેમાં પાંચ ભરહ(૨) ક્ષેત્રો, વગેરે છે. તેવી જ રીતે તેમાં પાંચ મંદર(૩) પર્વતો, વગેરે છે.^૭

૧. જીવા.૧૭૭, જીવામ.પૃ.૩૩૫.

૨. ભગ.૧૧૭, સ્થા.૧૪૮.

૩. સ્થા.૧૧૧, જીવા.૧૭૭.

૪. સમ.૪૫.

૫. જીવા.૧૭૬.

૬. જીવા.૧૭૭, સૂર્ય.૧૦૦, દેવે. ૧૪૭.

૭. સ્થા.૪૩૪, વળી જુઓ સ્થા.૩૯, ૬૯,

૭૬૪.

૧. મણોરમ (મનોરમ) મહાઘોસ(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૦.

૨. મણોરમ મંદર(૩) પર્વતનાં સોળ નામોમાંનું એક નામ.^૧

૧. સમ.૧૬, જમ્બૂ.૧૦૮.

૩. મણોરમ સહસ્સાર સ્વર્ગીય ક્ષેત્રના ઈન્દ્રના વિમાનનો વ્યવસ્થાપક દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૮.

૪. મણોરમ રુયગ(૨) દ્વીપના બે અષિષાતા દેવોમાંનો એક દેવ.^૧

૧. જીવા.૧૮૫.

૫. મણોરમ વીરપુરમાં આવેલું ઉદ્યાન.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૧. મણોરમા (મનોરમા) એક સદ્ગુણી સ્ત્રી.^૧

૧. આવ.પૃ.૨૮.

૨. મણોરમા સકક(૩)ની એક પટરાણી અંજૂ(૩)ની રાજધાની. તે રઈકરગ પર્વત ઉપર આવેલ છે.^૧

૧. સ્થા.૩૦૭.

૩. મણોરમા મલ્લિ(૧)ના સંસારત્યાગના પ્રસંગ ઉપર મલ્લિએ ઉપયોગમાં લીધેલી પાલખી.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

૧. મણોરહ (મનોરથ) જ્ઞાલંદામાં આવેલું ઉદ્યાન.^૧

૧. સૂત્રનિ.૨૦૪, સૂત્રશી.પૃ.૪૦૭.

૨. મણોરહ પખવાડિયાનો ત્રીજનો દિવસ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૪૮.

મણોસિલ અથવા મણોસિલય (મન:શિલક) ચાર વેલંધરજ્ઞાગરાય દેવોમાંનો એક. તેનું વાસસ્થાન લવણ સમુદ્રમાં આવેલા દગસીમ પર્વત ઉપર છે.^૧

૧. સ્થા.૩૦૫, જીવા.૧૫૮, સ્થાઅ.પૃ.૨૨૯.

મણોસિલા અથવા મણોસિલિયા (મન:શિલા) મણોસિલય દેવની રાજધાની. તે દગસીમ પર્વત ઉપર આવેલી છે.^૧

૧. જીવા.૧૫૯.

મણોહરા (મનોહરા) સંસારત્યાગના પ્રસંગે તિત્થંકર મુણિસુવ્વય(૧)એ ઉપયોગમાં લીધેલી પાલખી.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

મણોહરી (મનોહરી) જિયસતુ(૩પ)ની બે રાણીઓમાંની એક. પોતે પોતાના દીકરા બલદેવ(૨) અયલ(પ)ને બોધ પમાડશે એવી શરતે તેને સંસારનો ત્યાગ કરી શ્રમણી બનવાની રજા આપવામાં આવી હતી. મૃત્યુ પછી લંતગ સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાં તે દેવોનો ઈન્દ્ર બની. અયલના ભાઈ વાસુદેવ બિભીસજ્ઞાના મરણપ્રસંગે તેણે તેનું વચન પાળ્યું હતું.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૭૬-૧૭૭.

મતિ જુઓ મઈ.^૧

૧. આવનિ.૧૨૯૬, આવચૂ.૨.૫.૧૯૭.

મતજલા વચ્ચાવઈ અને રમ્મઅ(ઠ) પ્રદેશો વચ્ચે વહેતી નદી.^૧ તે મંદર(૩) પર્વતની પૂર્વમાં અને સીયા નદીની દક્ષિણમાં આવેલી છે.^૨

૧. જમ્બૂ.૯૬, સ્થા.૫૨૨.

૨. સ્થા.૧૯૭.

મત્તિયાવઈ (મૃત્તિકાવતી) આરિય(આર્ય) દેશ દસણ્ણની રાજધાની.^૧ દસણ્ણ એટલે દશાર્ણ જે પૂર્વ માલવા છે. તેની રાજધાની વિદિસા હતી જે ભિલ્સા પાસે આવેલું વર્તમાન બેસનગર છે.^૨ તે અને મત્તિયાવઈ એક છે કે નહિ એ વાત જ્ઞાત નથી.

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.૫.૧૨૩.

૨. સ્તજિઓ.૫.૧૫૧.

મથુરા જુઓ મહુરા.^૧

૧. આવનિ.૪૭૧, આવચૂ.૧.૫.૫૩૦, આવચૂ.૨.૫.૧૫૫.

મથુરાકોટ્ટઈલ્લગ (મથુરાકોટ્ટૈલ્લક) ઉદાઈમારગનો ઢોંગ કરતી વ્યક્તિ જેનો આશય કળવો મુશ્કેલ હતો.^૧

૧. આવચૂ.૨.૫.૨૯.

૧. મદણા (મદના) અસુરકુમાર દેવોના બે ઈન્દ્રોમાંના એક ઈન્દ્ર બલિ(ઠ)ની પાંચ પટરાણીઓમાંની એક.^૧ તે તેના પૂર્વભવમાં સાવત્થીના એક શેઠની પુત્રી હતી.^૨

૧. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૪૦૩.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૦.

૨. મદણા સોહમ્મ(૧) સ્વર્ગીય ક્ષેત્રના ઈન્દ્ર સક્ક(૩)ના સોમ(૧), જમ(૨) વરુણ(૧) અને વેસમણ(૯) એ ચાર લોગપાલમાંથી દરેકને આ નામવાળી એક એક પટરાણી છે.^૧

૧. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૨૭૩.

૩. મદણા ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્વતસ્કન્ધના બીજા વર્ગનું પાંચમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૦.

મદણ (મદન) એક ગામ. તિત્થયર મહાવીર તે ગામ ગયા હતા અને ત્યાં બલદેવધર(૨)માં ધ્યાન કર્યું હતું.^૧

૧. આવનિ.૪૮૯, આવચૂ.૧.૫.૨૯૪, કલ્પવિ.૫.૧૬૭, વિશેષા.૧૯૪૩.

મદણા (મદના) જુઓ મદણ.^૧

૧. આવમ.૫.૨૮૩, આવહ.૫.૨૧૦.

મદુઅ (મદુક) તિત્થયર મહાવીરનો શ્રાવક ભક્ત અને રાયગિહનો રહેવાસી.^૧ તેણે મહાવીરના કેટલાક ઉપદેશો અંગે કાલોદાયિને જે શંકાઓ હતી તેમને દૂર કરી દીધી હતી.^૨

૧. ભગ. ૬૩૪.

મધુરા (મથુરા) જુઓ મહુરા.^૧

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૩૬, નન્દિચૂ. પૃ. ૮, બૃભા. ૬૨૯૨.

મધુરાયણ (મધુરાજન્) પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારાયેલા એક અજૈન ઋષિ જે અરિદ્રણેમિના તીર્થમાં થઈ ગયા.^૧

૧. ઋષિ. ૧૫, ઋષિ(સંગ્રહણી).

મમ્મણ રાયગિહનો લોભી શેઠ. તે બહુ ધનવાન હતો. સુવર્ણ અને રત્નોનો બનેલો એક બળદ તેની પાસે હતો. રાજા સેણિય(૧) પણ તેટલો કીમતી બીજો બળદ મેળવી શક્યો ન હતો.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૭૧, ૫૪૩, વિશેષા. ૨૫૯૦, ૩૬૧૩, આવનિ. ૯૨૯, સૂત્રશી. પૃ. ૧૯૪, આચાચૂ. પૃ. ૮૬, સૂત્રચૂ. પૃ. ૨૩૭.

મયંગ (માતઙ) જુઓ માતંગ.^૧

૧. ઋષિ(સંગ્રહણી).

મયંગતીર (મૃતગઙ્ગાતીર) ગંગાના તીર ઉપર આવેલું સ્થળ જ્યાં ચિત્ત(૧) અને સંભૂય(૨) તેમના પૂર્વભવમાં હંસ તરીકે જન્મ્યા હતા.^૧ યાંડાલ બલ(૭) પણ અહીં હરિએસ(૧) કોમમાં જન્મ્યા હતા.^૨

૧. ઉત્તરા. ૧૩. ૬, ઉત્તરાશા. પૃ. ૩૮૩, આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૧૬.

૨. ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૨૦૨, ઉત્તરાશા. પૃ. ૫૩૪.

મયંગતીરદહ (મૃતગઙ્ગાતીરદ્રહ) વાણારસીની ઉત્તરપૂર્વે ગંગા નદીમાં આવેલો ઊંડો ધરો.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૫૧, જ્ઞાતાઅ. પૃ. ૯૮.

મયગંગા (મૃતગઙ્ગા) જુઓ મયંગતીર.^૧

૧. ઉત્તરાશા. પૃ. ૩૫૪.

મયણમંજરી (મદનમજરી) કંપિલ્લપુરના રાજા દુમુહની પુત્રી. તેને ઉજ્જેણીના રાજા પજ્જોય સાથે પરણાવવામાં આવી હતી.^૧

૧. ઉત્તરાને. પૃ. ૧૩૫.

મયણરેહા (મદનરેખા) એક સદ્ગુણી સ્ત્રી.^૧ જ્યારે તેના પતિ જુગબાહુ(૪)ને તેના જ મોટા ભાઈ મણિરહે મારી નાખ્યો ત્યારે તે ગર્ભવતી હોવા છતાં પોતાના શીલનું રક્ષણ કરવા માટે જંગલમાં ભાગી ગઈ. જંગલમાં તેણે પુત્રને જન્મ આપ્યો પણ તે પુત્ર જંગલમાં ખોવાઈ ગયો. વિદ્યાધર મણિપ્પભ(૨)એ મયણરેહાનું અપરહરણ કર્યું પણ

પછીથી તે તેને બેન ગણવા લાગ્યો. મયણરેહાએ મિહિલામાં સંસારનો ત્યાગ કર્યો.^૨

૧. આવ.પૃ.૨૮.

૨. ઉત્તરાને.પૃ.૧૩૬-૧૪૦.

મયણા (મદના) જુઓ મદણા.^૧

૧. સ્થા.૨૭૩.

૧. મયાલિ અંતગડદસાના ચોથા વર્ગનું બીજું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૮.

૨. મયાલિ રાજા વસુદેવ અને તેની રાણી ધારિણી(૪)નો પુત્ર. તેના જીવનપ્રસંગો જાલિ(૨)ના જીવનપ્રસંગો જેવા જ છે.^૧

૧. અન્ત.૮.

૩. મયાલિ અણુતરોવવાઈયદસાના પ્રથમ વર્ગનું બીજું અધ્યયન.^૧

૧. અનુત.૧.

૪. મયાલિ રાયગિહના રાજા સેણિઅ(૧) અને તેની રાણી ધારિણી(૧)નો પુત્ર. તે મહાવીરનો શિષ્ય થયો. સોળ વર્ષનું શ્રામણ્ય પાળ્યા પછી તે મરીને વેજયંત અણુતર સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં (વિમાનમાં) દેવ તરીકે જન્મ્યો. તે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પામશે.^૧

૧. અનુત.૧.

મયૂરંક (મયૂરાક) એક રાજા.^૧

૧. નિશીભા.૪૩૧૬.

મરણવિભત્તિ (મરણવિભક્તિ) એક અંગબાહિર ઉક્કાલિઅ આગમગ્રન્થ.^૧ તેનું વિષયવસ્તુ છે મરણ.^૨ તે ગાથાબદ્ધ છે. તેમાં કુલ ૬૬૩ ગાથાઓ છે. તેનું બીજું નામ મરણસમાહિ છે.^૩ પહેલાં આ નામનો જુદો જ ગ્રન્થ હતો.^૪

૧. પાક્ષિ.પૃ.૪૩, નન્દિ.૪૪, નિશીચૂ.પૃ.૨૮૮.

૨. નન્દિચૂ.પૃ.૫૮, નન્દિહ.પૃ.૭૧, નન્દિમ.પૃ.૨૦૫, પાક્ષિય.પૃ.૬૪.

૩. મર.૬૬૩.

૪. મર.૬૬૧.

મરણવિસોહિ (મરણવિશોધિ) મરણની વિષયવસ્તુ ધરાવતો આગમગ્રન્થ.^૧ હાલ તેનું અસ્તિત્વ નથી.

૧. મર.૬૬૧.

મરણસમાહિ (મરણસમાધિ) મરણવિભત્તિનું બીજું નામ.^૧ તેને સંલેહણાસુય નામ પણ અપાયું છે.^૨ તેનો વિષય આઠેક ગ્રન્થોમાંથી લેવામાં આવ્યો છે.^૩ તે ગ્રન્થો આ છે — મરણવિભત્તિ, મરણવિસોહિ, મરણસમાહિ, સંલેહણાસુય, ભત્તપરિણણા, આઉરપચ્ચક્રપાણ, મહાપચ્ચક્રપાણ, આરાહણપઈણણ. પહેલાં આ નામનો જુદો જ

ગ્રન્થ હતો. જુઓ પર્યણગ.^૧

૧. મર. ૬૬૩.

૨. એજન. ૬૬૦થી આગળ.

૩. એજન. ૬૬૧-૬૬૩.

૪. એજન. ૬૬૧.

મરહટ્ટ અથવા મરહટ્ટ (મહારાષ્ટ્ર) એક મિલિક્ષુ^૧ દેશ^૨ જેને રાજા સંપર્ષએ શ્રમણોના વિહાર માટે યોગ્ય બનાવી તેને તેવો ઘોષિત કર્યો હતો.^૩ આ દેશમાં ણીલકંબલો બહુ જ મોંઘી હતી.^૪ આ દેશમાં મઘની દુકાનને તેના ઉપર ફરકાવવામાં આવતી ધજા ઉપરથી જાણી શકાતી હતી.^૫ સાયવાહણ રાજાના શાસનકાળમાં 'સમણપૂયા' નામનો ઉત્સવ આ દેશમાં શરૂ થયો.^૬ આ પ્રદેશના લોકો વાચાળ ન હતા (અવોગિલ્લ).^૭ મરહટ્ટની એકતા ઉપરના ભાગની ગોદાવરીના પાણીથી પોષાતા મરાઠા દેશ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે. તે ગોદાવરી અને કૃષ્ણાની વચ્ચે આવેલો પ્રદેશ હતો.^૮

૧. પ્રશ્ન. ૪.

૨. બૃક્ષે. ૩૮૪, આવચૂ. પૃ. ૨૩૩.

૩. બૃક્ષે. ૮૨૧, ૧૬૭૦, દશચૂ. પૃ.

૨૫૦. વ્યવભા. ૩. ૩૪૫.

૪. બૃક્ષે. ૧૦૭૪.

૫. એજન. ૮૮૫.

૬. નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૧૩૧.

૭. વ્યવભા. ૭. ૧૨૬.

૮. જિઓડિ. પૃ. ૧૧૮.

મરિઈ (મરીચિ) જુઓ મરીઈ.^૧

૧. આવનિ. ૩૪૭, આવભા. ૩૬ (દિપીકા) પૃ. ૭૫, આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૮૫.

મરીઈ (મરીચિ) ચક્કવટ્ટિ ભરહ(૧) અને તેની પત્ની વમ્મા(૨)નો પુત્ર, તિત્થયર ઉસહ(૧)નો પૌત્ર, અને તિત્થયર મહાવીરનો પૂર્વભવ.^૧ તેના શરીરમાંથી કિરણો જેવો પ્રકાશ નીકળતો હોવાથી તેનું નામ મરીઈ (મરીચિ) પાડવામાં આવ્યું હતું.^૨ તેણે તિત્થયર ઉસભ પાસે દીક્ષા લીધી, અગિયાર અંગ(૩) આગમગ્રન્થો ભણ્યો, પરંતુ તે યુસ્તપણે સમ્યગ્માર્ગનું પાલન કરી શક્યો નહિ અને એક પાખંડી જેવું જીવન જીવ્યો.^૩ તિત્થયર ઉસભે ભવિષ્ય ભાષ્યું હતું કે ભવિષ્યમાં મરીઈ વાસુદેવ(૧) તિવિક્ટ તરીકે, ચક્કવટ્ટિ પિયમિત્ત(૧) તરીકે અને છેલ્લે તિત્થયર મહાવીર તરીકે જન્મ લેશે.^૪ તેણે રાજકુમાર કવિલ(૩)ને દીક્ષા આપી હતી જે તેનો એકમાત્ર શિષ્ય હતો.^૫ મૃત્યુ પછી તે બંભ સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાં દેવ તરીકે જન્મ્યો. તે પછી તેણે કોલ્લાગ(૨) સંનિવેશમાં બ્રાહ્મણ કેસિય(૧) તરીકે જન્મ ધારણ કર્યો, ઈત્યાદિ ઈત્યાદિ.^૬

૧. આવનિ. ૧૪૮-૪૯, ૩૧૩, આવચૂ.

૧. પૃ. ૧૨૮, વિશેષા. ૧૫૬૧-૬૨,

આચાચૂ. પૃ. ૩૭૪, કલ્પવિ. પૃ. ૧૯,

કલ્પધ. પૃ. ૩૬, આવહ. પૃ. ૧૪૯.

૨. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૮૨.

૩. આવનિ. ૩૪૪થી, આવચૂ. ૧. પૃ.

૨૧૧, આવભા. ૩૬-૩૭, વિશેષા.

૧૭૨૪થી.

૪. આવનિ. ૪૨૩-૨૪, ૪૩૨થી,
આવયૂ. ૧. પૃ. ૨૨૧, વિશેષા.
૧૭૮૬, કલ્પવિ. પૃ. ૪૧.

૫. આવયૂ. ૧. પૃ. ૨૨૮, આવનિ. ૪૩૮થી.
૬. આવયૂ. ૧. પૃ. ૨૨૯.

મરીચિ જુઓ મરીઈ.^૧

૧. આચા. પૃ. ૩૭૪.

મરુ આ અને મરુય એક છે.^૧

૧. ભૂક્ષે. ૭૫૯.

મરુઅ (મરુક) જુઓ મરુય.^૧

૧. આવહ. પૃ. ૪૮૬.

મરુંડ (મુરુણ્ડ) પાડલિપુત્તનો એક રાજા.^૧

૧. ભૃભા. ૨૨૯૧-૯૩, નન્દિમ. પૃ. ૧૬૨.

મરુગ (મુરુક) જુઓ મરુય.^૧

૧. પ્રશ્ન. ૪.

૧. મરુદેવ વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં એરવય(૧) ક્ષેત્રમાં થયેલા ઓગણીસમા તિથ્યંકર.^૧ તિથ્યંકર મલ્લિ(૧) તેમના સમકાલીન હતા.^૨ તિથ્યોગાલી મરુદેવના સ્થાને મરુદેવી(૨)નો ઉલ્લેખ કરે છે.^૩

૧. સમ. ૧૫૯.

૨. તીર્થો. ૩૩૧-૩૩૨.

૨. મરુદેવ વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા^૧ સાત કુલગરમાંના છઠ્ઠા^૨ અથવા પંદર કુલગરમાં તેરમા.^૩ આ કુલગરનો દંડ કરવાનો પ્રકાર યા પદ્ધતિ 'ધિક્કાર' હતી.^૪ તેમની પત્ની સિરિકંતા(૩) હતી. તેમની ઊંચાઈ ૫૫૦ ધનુષ હતી.^૫

૧. સમ. ૧૫૭, સ્થા. ૫૫૬, જમ્બૂ. ૨૮,
વિશેષા. ૧૫૬૮, ૧૫૭૧, આવનિ.
૧૫૫, ૧૫૮, તીર્થો. ૭૦.

૩. જમ્બૂ. અનુસાર.

૪. જમ્બૂ. ૨૯, કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૨, કલ્પધ. પૃ.
૧૪૯.

૨. સમ. અને સ્થા. અનુસાર.

૫. આવનિ. ૧૫૬, ૧૫૯.

૧. મરુદેવા આ અને મરુદેવી એક છે.

૧. કલ્પ. ૨૦૬, જમ્બૂ. ૩૦, વિશેષા. ૧૫૭૨, ૪૧૦૦, આવનિ. ૩૪૪, આવયૂ. પૃ. ૪૮૮,
ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૧૦૮. કલ્પધ. પૃ. ૧૫૭.

૨. મરુદેવા અંતગડદસાના સાતમા વર્ગનું આઠમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત. ૧૬.

૩. મરુદેવા રાયગિહના રાજા સેણિઅ(૧)ની પત્ની. તિથ્યર મહાવીરે તેને દીક્ષા

આપી હતી. વીસ વર્ષ શ્રામાણ્ય પાળ્યા પછી તે મોક્ષ પામી.^૧

૧. અન્ત. ૧૬.

૧. મરુદેવી કુલકર ણાભિની પત્ની અને તિત્થયર ઉસભ(૧)ની માતા.^૧ તિત્થયર ઉસભે તીર્થની સ્થાપના કરી તે પહેલાં^૨ પોતાના પૌત્ર ભરહ(૧) સાથે ઉસભને મળવા માટે હાથી ઉપર બેસીને જતી મરુદેવીને કેવળજ્ઞાન થયું અને તે મોક્ષ પામી.^૩ જે જન્મમાં તેને સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થયું તે જ જન્મમાં તે મોક્ષ પામી.^૪ વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલયકમાં સૌપ્રથમ મોક્ષે જનાર મરુદેવી હતી.^૫

૧. સમ. ૧૫૭, સ્થા. ૨૩૫, ૫૫૬, તીર્થો. ૭૯, ૪૬૫, જમ્બૂ. ૩૦, કલ્પ. ૨૦૬, આવનિ. ૧૫૯, ૧૬૬, ૧૭૦, વિશેષા. ૧૫૭૨, ૧૫૮૪, ૧૬૪૬, ૩૮૪૦.

૨. નન્દિમ. પૃ. ૧૩૦, ઉત્તરાશા. પૃ. ૬૭૯, પ્રજ્ઞાહ. પૃ. ૧૦.

૩. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૮૧, ૨. પૃ. ૨૧૨, વિશેષા. ૧૫૭૯, ૧૭૨૫, આવનિ. ૩૪૪, કલ્પવિ. પૃ. ૨૪૦, કલ્પધ. પૃ. ૧૫૭.

૪. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૮૮.

૫. એજન. પૃ. ૧૮૧.

૨. મરુદેવી વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલયકમાં એરવચ(૧) ક્ષેત્રમાં થયેલા ઓગણીસમાં તિત્થયર.^૧ જુઓ મરુદેવ(૧).

૧. તીર્થો. ૩૩૦.

મરુચ (મરુત) એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ અને તેની પ્રજા.^૧ વીઈભયથી ઉજ્જેણીના માર્ગમાં આ દેશ આવતો હતો. આ દેશમા પાણીની તંગી હતી.^૨ આ દેશ અત્યંત રેતાળ હતો અને મુસાફરોને માર્ગદર્શન માટે જમીનમાં લાકડાના ખૂંટાઓ ખોડેલા હતા.^૩ મરુચની એકતા રાજપુતાનામાં (રાજસ્થાનમાં) આવેલા મારવાડ પ્રદેશ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૪

૧. પ્રજ્ઞા. ૩૭, પ્રશ્ન. ૪, બુક્ષે. ૭૫૯.

૨. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૦૦, આવહ. પૃ. ૪૮૬.

૩. સૂત્રશી. પૃ. ૧૯૬.

૪. જિઓડિ. પૃ. ૧૨૭, સ્ટજિઓ. પૃ. ૧૨, ૨૬.

મરુચવંસ (મૌર્યવંશ) નંદ(૧) રાજાઓ પછી રાજ કરનારો વંશ. આ વંશના રાજકાળથી ધીમે ધીમે ક્રમશઃ ચૌદ પુલ્વ ગ્રન્થોનો વિચ્છેદ થતો ગયો.^૧

૧. તીર્થો. ૬૨૧, ૮૦૪.

૧. મલય એક આરિય (આર્ય) દેશ અને તેની પ્રજા. તેની રાજધાની હતી ભદિલપુર.^૧ મલચની એકતા બિહારમાં પટનાની દક્ષિણે અને ગયાની દક્ષિણપશ્ચિમે આવેલા પ્રદેશ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. પ્રજ્ઞા. ૩૭, સૂત્રશી. પૃ. ૧૨૩, ભગ. ૫૫૪, અનુચૂ. પૃ. ૧૫.

૨. શ્રમ્મમ. પૃ. ૩૮૧.

૨. મલય એક અણારિય (અનાર્ય) જાતિ અને તેના વસવાટનો પ્રદેશ.^૧ જે જાતિએ પોતાનું સંગઠન પાણિનિના સમયથી સમુદ્રગુપ્તના સમય સુધી જાળવી રાખ્યું હતું તે મલ્લઈ, મલ્લોઈ કે મલ્લિ જાતિ જ કદાચ આ મલય જાતિ હોય. પછી તે પંજાબમાં મુલતાન જિલ્લામાં સ્થિર થઈ. ઉત્તરકાળે દક્ષિણ તરફ સ્થળાંતર કરી ગઈ અને પોતાનું રાજ્ય કંડારી કાઢ્યું જે માલય કે માલવ તરીકે જાણીતું થયું.^૨ જુદા જુદા સમયે આ એક જ જાતિએ બે જુદા જુદા પ્રદેશમાં વસવાટ કર્યો હોવાના કારણે મલય અને માલય બે ભિન્ન જાતિઓના લોકો હતા એવો ભ્રમ થયો લાગે છે. મલય પંજાબમાં આવેલા તે નામના પ્રદેશનો નિર્દેશ કરતો જણાય છે અને માલય કે માલવ મધ્ય ભારતમાં આવેલા માલવા માટે છે. એ સંભવ છે કે આ મલય પ્રયાગની પૂર્વે અને બિહારના શાહબાદ જિલ્લાની પશ્ચિમે વસતા પુરાણોલ્લિખિત મલદ (Maladas) હોય.^૩

૧. પ્રજ્ઞા. ૩૭, પ્રશ્ર. ૪.

૨. દ્રાઈ. પૃ. ૬૦-૬૧, જિઓમ. પૃ. ૧૦૮.

૩. સ્ત્રિઓ. પૃ. ૨૮, ૩૩, જુઓ દ્રાઈ. પૃ. ૩૯૭.

૩. મલય એક ગામ જ્યાં મહાવીર ગયા હતા.^૧

૧. આવનિ. ૫૦૯, આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૧૧, વિશેષા. ૧૯૬૪.

૧. મલયવઈ (મલયવતી) કંપિલ્લ(૩)ની પુત્રી અને ચક્કવટ્ટિ બંભદત્ત(૧)ની પત્ની.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. પૃ. ૩૭૯.

૨. મલયવઈ એક કથા જેને ધર્મકથા,^૧ લોકોત્તરકથા^૨ અને આખ્યામિકા^૩ એમ વિવિધરૂપે વર્ણવવામાં આવી છે.

૧. વ્યવભા. ૫. ૧૭.

૨. નિશીચૂ. ૨. પૃ. ૪૧૫.

૩. બૃક્ષે. ૭૨૨.

મલ્લ (માલ્ય) આરણમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એકવીસ સાગરોપમ વર્ષનું હોય છે, તેઓ એકવીસ પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને એકવીસ હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ. ૨૧.

મલ્લઈ (મલ્લકિન્) એક કુળ. આ કુળના નવ ગણ રાજ્યોના રાજાઓએ નવ લેચ્છઈ રાજાઓ અને કાસી તથા કોસલ(૧) સાથે મળીને મહાસિલાકંટઅના યુદ્ધમાં કૃષ્ણિ અ રાજા સામે ચેડગના પક્ષમાં લડવા માટે એક સંઘની રચના કરી હતી.^૧ નિત્યયર મહાવીરના નિર્વાણ પ્રસંગ ઉપર પાવામજ્જિમામાં આ નવ મલ્લઈ રાજાઓ પણ ઉપસ્થિત હતા.^૨

૧. ભગ. ૩૦૦, નિર. ૧. ૧, ઔપચ. પૃ. ૫૮, રાજમ. પૃ. ૨૮૫, રાજ. ૩૭.

૨. કલ્પ. ૧૨૮. ટીકાકારો આ નવ મલ્લકીઓને કાશી દેશના ગણે છે અને લેચ્છઈઓને કોસલ દેશના ગણે છે. આ ભ્રાન્ત પરંપરા છે. જુઓ આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૭૩.

મલ્લદિણ્ણ (મલ્લદત્ત) તિત્થંકર મલ્લિ (૧)નો નાનો ભાઈ. એક વાર તેણે ચિત્રકારોને તેમની સુંદર કલાકૃતિઓથી પોતાની ચિત્રશાળાને શણગારવા કહ્યું. એક ચિત્રકારને એવી કુદરતી બક્ષિસ હતી કે કોઈ પણ વ્યક્તિના શરીરના કેવળ એક ભાગને જોઈને તે આખી વ્યક્તિના શરીરનું નિખશિખ ચિત્ર દોરી શકતો હતો. તેના જોવામાં મલ્લિના પગનો અંગૂઠા આવ્યો. તે ઉપરથી તેણે સંપૂર્ણ મલ્લિનું સુંદર ચિત્ર દોર્યું. પોતાની બેનનું ચિત્ર ત્યાં જોઈને મલ્લદિણ્ણ અત્યંત ક્રોધે ભરાયો. તેણે તે ચિત્રકારનો હાથનો અંગૂઠો કાપી નાખ્યો અને તેને દેશનિકાલ કર્યો. પછી તે ચિત્રકાર હત્થિણાઉરના રાજા અદીણસત્તુ (૧)ના શરણે ગયો અને તેણે રાજાને મલ્લિનું ચિત્ર દેખાડ્યું. તે મલ્લિના મોહક રૂપથી એટલો બધો આકર્ષાયો કે તેણે પરણવા માટે મલ્લિના હાથની માગણી કરી.^૧

૧. જ્ઞાતા.૭૩, સ્થાઅ.પૃ.૪૦૨.

મલ્લદિણ્ણઅ (મલ્લદત્તક) જુઓ મલ્લદિણ્ણ.^૧

૧. જ્ઞાતા.૭૩.

મલ્લમંડિય (મલ્લમણ્ણિત) અંગમંદિરમાં ગોસાલે કરેલો ત્રીજો પઉટ્ટપરિહાર (પરકાયપ્રવેશ.)^૧

૧. ભગ.૫૫૦.

મલ્લરામ ગોસાલનો બીજો પઉટ્ટપરિહાર (પરકાયપ્રવેશ).^૧

૧. ભગ.૫૫૦.

મલ્લિ વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ (૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા ઓગણીસમા તિત્થંકર.^૧ તે એરવય (૧)માં થયેલા મરુદેવ (૧)ના સમકાલીન હતા.^૨ પોતાના પૂર્વભવમાં મલ્લિ મહાવિદેહમાં આવેલા વીયસોગા નગરના મહબ્બલ (૨) રાજા હતા અને ત્યાર પછી તે જયંત (૪) નામના સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં (વિમાનમાં) દેવ થયેલા.^૩ હવે તે માર્ગશીર્ષ મહિનાના શુક્લપક્ષની અગિયારસના દિવસે મિહિલાના રાજા કુંભ (૪) અને તેમની રાણી પભાવઈ (૪)ની પુત્રી મલ્લિ તરીકે જન્મ્યા હતા.^૪ પુત્રી પેટમાં હતી ત્યારે પભાવઈને પુષ્પમાળા પહેરવાનો અને પુષ્પશય્યા ઉપર સૂવાનો દોહદ થયો હતો એટલે પછી પુત્રીનું નામ મલ્લિ પાડવામાં આવ્યું.^૫ મલ્લિની ઊંચાઈ ૨૫ ધનુષ હતી અને તેનો વર્ણ નીલ હતો.^૬ મલ્લિને એક નાનો ભાઈ હતો, તેનું નામ મલ્લદિણ્ણ. તે અને પરિવ્રાજિકા ચોક્ખા મલ્લિના મોહક રૂપના સમાચાર ફેલાવવામાં આડકતરી રીતે નિમિત્ત બન્યા.^૭ સાએય, ચંપા, સાવથી, વાણારસી, હત્થિણાઉર અને કંપિલ્લના રાજાઓ કમશ: પડિબુદ્ધિ, ચંદચ્છાય, રુપ્પિ (૩), સંખ (૭), અદીણસત્તુ અને જિયસત્તુ (૨) પોતપોતાના માટે પરણવા મલ્લિનો હાથ

માગવા આ જે આવ્યા હતા તે બધા મલ્લિના પૂર્વભવના મિત્રો તેમજ શ્રમણસાથીઓ હતા. જ્યારે તેમની માંગણી સ્વીકારવામાં ન આવી ત્યારે તે બધાએ રાજા કુંભ ઉપર આક્રમણ કર્યું. કુંભ દુશ્મનના બળવાન દળોનો સામનો ન કરી શક્યો. તે વખતે તે બધા આક્રમણ કરનાર રાજાઓને સમ્યક્ માર્ગ દર્શાવવા માટે મલ્લિએ એક યુક્તિ વિચારી. અસોગવણિયા(૧) ઉદ્યાનમાં, મોહણધરમાં, જ્યાં મલ્લિની પોતાની સુવર્ણની પ્રતિમા મૂકવામાં આવી હતી તેમાં, લગ્ન માટેના ઉમેદવાર રાજાઓને નિમન્ત્રવામાં આવ્યા. તે રાજાઓ પ્રતિમાને સાચી મલ્લિ માની બેઠા અને તેના રૂપથી મોહિત થઈ ગયા. સાચી મલ્લિએ ત્યાં આવીને પ્રતિમાના મસ્તક ઉપરનું ઢાંકણ જેવું ખોલ્યું કે તરત જ માથું ફાડી નાખે એવી દુર્ગંધ બહાર નીકળી અને રાજાઓ ત્યાંથી દૂર ભાગી ગયા. પછી મલ્લિએ શરીરની અશુચિતા ઉપર તેમને ધર્મબોધ આપ્યો. તે રાજાઓ બોધ પામ્યા અને તે બધાએ સંસારનો ત્યાગ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. મલ્લિએ ત્રણ સો પુરુષો સાથે પઉસ મહિનાના શુક્લ પક્ષની અગિયારસે સહસ્સંબવણ(૪) ઉદ્યાનમાં શ્રામણ્યનો સ્વીકાર કર્યો. તે પ્રસંગે તેણે મણોરમા(૩) પાલખીનો ઉપયોગ કર્યો. રાજકુમારો શંદ(૧૩), શંદમિત્ત(૨), સુમિત્ત(૪), બલમિત્ત(૨), ભાણુમિત્ત(૧), અમરવર્ઠ, અમરસેણ અને મહસેણ(૯) મલ્લિને અનુસર્યા. વિસ્સસેણ(૩) મલ્લિને ભિક્ષા આપનાર સૌપ્રથમ માણસ હતા. તે જ દિવસે મલ્લિને કેવળજ્ઞાન થયું. તેમનું પવિત્ર વૃક્ષ અશોક હતું. ઉપર જેમનો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે તે છ રાજાઓ મલ્લિના શિષ્યો બન્યા. ઈદ(૩) મલ્લિનો પ્રથમ શ્રાવક ઉપાસક હતો અને બંધુમર્ઠ(૧) મલ્લિની પ્રથમ શ્રાવિકા (ઉપાસિકા) હતી. મલ્લિને અઠ્યાવીસ ગણો હતા અને ભિસગ વગેરે અઠ્યાવીસ ગણધરો હતા. મલ્લિને ચાલીસ હજાર શ્રમણો, પંચાવન હજાર શ્રમણીઓ, ૧,૮૪,૦૦૦ શ્રાવકો અને ૩,૬૫,૦૦૦ શ્રાવિકાઓ હતી. મલ્લિની આજ્ઞામાં છ સો શ્રમણો ચૌદ પૂર્વના જ્ઞાતાં હતા, બે હજાર શ્રમણો અવધિજ્ઞાની હતા, બત્રીસ સો શ્રમણો કેવલજ્ઞાની હતા, પાંત્રીસ સો શ્રમણો વિક્રિયાની લબ્ધિ ધરાવતા હતા, આઠ સો શ્રમણો મન:પર્યાયજ્ઞાની હતા, ચૌદ સો શ્રમણો વાદી હતા અને બસો શ્રમણો અણુતરોવવાઈય સ્વર્ગીય વાસસ્થાનને (વિમાનને) પામનારા હતા. મલ્લિએ ચૈત્ર મહિનાના શુક્લ પક્ષની ચોથે સમ્મેયસેલ ઉપર મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યો. તેમનું કુલ આયુષ્ય પંચાવન^{૧૩} હજાર વર્ષનું હતું (જેમાં કેવળ ૧૦૦ વર્ષ જ રાજકુમારી તરીકે જીવ્યા હતા.).^{૧૪} આ વર્તમાન ઓસપ્પિણીમાં એક સ્ત્રીનું તિથ્યંકર બનવું એ એક આશ્ચર્ય છે.^{૧૫} મલ્લિના નિર્વાણ પછી ૬૫,૮૪,૯૮૦ વર્ષે આગમવાચના થઈ.^{૧૬} અરવય(૧)માં થયેલા મરુદેવી(૨) મલ્લિના સમકાલીન

હતાં.^{૧૩} જુઓ મલ્લિજિણાયણ.

૧. સમ. ૧૫૭, વિશેષા. ૧૭૫૯, બૃક્ષે.
૭૫૮, ૧૩૩૧, નન્દિ. ગાથા ૧૯,
આવ. પૃ. ૪, સ્થાઅ. પૃ. ૫૨૪,
આવનિ. ૩૭૧, તીર્થો. ૩૩૧.

૨. તીર્થો. ૩૩૧-૩૩૨.

૩. જ્ઞાતા. ૬૪-૭૮, સમવાયાંગ(૧૫૭)
અનુસાર ઇંદણ(૮) મલ્લિનો પૂર્વભવ
હતો.

૪. કલ્પવિ. પૃ. ૩૮, સમ. ૧૫૭, આવનિ.
૩૮૬થી, તીર્થો. ૪૮૨.

૫. આવનિ. ૧૦૯૬.

૬. સમ. ૨૫, ૫૫, આવનિ. ૩૭૭, ૩૮૦.
તીર્થો. ૩૫૩, ૩૬૪.

૭. આવચૂ. ૧. પૃ. ૮૯.

૮. આચાચૂ. પૃ. ૧૩, આચાશી. પૃ. ૨૧.

૯. સ્થા. ૨૨૯, આવનિ. ૨૨૧, ૨૨૨,

૨૨૪, ૨૨૬, ૨૨૮, ૨૩૨, ૩૨૯, વિશેષા.
૧૬૫૭, ૧૬૬૦, ૧૬૬૪, ૧૬૭૫, સમ.
૧૫૭, તીર્થો. ૩૯૩.

૧૦. જ્ઞાતા. ૭૭.

૧૧. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૦૭.

૧૨. સ્થા. ૫૬૪.

૧૩. સમ. ૧૫૭, જ્ઞાતા. ૭૮, તીર્થો. ૪૬૧.

૧૪. જ્ઞાતા. ૬૪-૭૮, સમ. ૫૫, ૧૫૭, આવનિ.
૨૫૯, ૨૬૯, ૨૭૨-૩૦૫, તીર્થો. ૪૫૩,
૪૬૨. સમ. ૫૯, ૫૯૦૦ અવધિજ્ઞાની કહે
છે અને સમ. ૫૭, ૫૭૦૦ મન:પર્યાયજ્ઞાની-
નો નિર્દેશ કરે છે.

૧૫. સ્થા. ૭૭૭, કલ્પવિ. પૃ. ૧૯.

૧૬. કલ્પ. ૧૮૬.

૧૭. તીર્થો. ૫૩૨, ૫૪૦.

૨. મલ્લિ જ્ઞાયાધમ્મકહાના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધનું આઠમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૫, સમ. ૧૯, સ્થાઅ. પૃ. ૪૦૧.

૩. મલ્લિ વીસમા તિત્થયર મુણિસુવ્વય(૧)ના એક ગણધર.^૧ તે કુંભ(૩) નામે પણ
જાણીતા હતા.^૨

૧. તીર્થો. ૪૫૩.

૨. સમ. ૧૫૭.

મલ્લિજિણાયણ (મલ્લિજિનાયતન) તિત્થંકર મલ્લિ(૧)ની પ્રતિમા ધરાવતું ચૈત્ય. તે
પુરિમતાલ નગરના સગડમુહ ઉદ્યાનમાં આવેલું હતું. ભદ્દા(૨૬)એ તેનો જીર્ણોદ્ધાર
કરાવ્યો હતો.^૧

૧. આવનિ. ૪૯૧, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૯૫, વિશેષા. ૧૯૪૫.

મલ્લિજ્ઞાય (મલ્લિજ્ઞાત) આ અને મલ્લિ(૨) એક છે.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૫૧.

મસારગલ્લ રયણપ્પભા નરકભૂમિના પ્રથમ કાણ્ડનો પાંચમો ભાગ. તે એક હજાર
યોજન સુધી વિસ્તરેલો છે.^૧

૧. સ્થા. ૭૭૮.

મહકપ્પસુય (મહાકલ્પશ્રુત) જુઓ મહાકપ્પસુય.^૧

૧. વ્યવભા. ૪. ૩૯૧.

મહકાલી (મહાકાલી) એક દેવી.^૧

૧. આવ.પૃ.૧૮.

૧. મહચંદ (મહાયન્દ્ર) સોગંધિયા નગરીના રાજા અપ્પાડિહય અને રાણી સુકણ્ણાનો પુત્ર. તે અરહટતાનો પતિ અને જિણદાસ(૭)નો પિતા હતો.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૨. મહચંદ સાહજણી નગરનો રાજા. તેનો મન્ત્રી સુસેણ(૨) હતો.^૧

૧. વિપા.૨૧.

૩. મહચંદ વિવાગસુયના બીજા શ્વતસ્કન્ધનું નવમું અધ્યયન.^૧

૧. વિપા.૩૩.

૪. મહચંદ ચંપાના રાજા દત્ત(૧૧) અને રાણી રત્તવર્ધ(૩)નો પુત્ર. તેને પાંચસો પત્નીઓ હતી પણ મુખ્ય હતી સિરિકંતા(૪). તે તેના પૂર્વભવમાં તિગિંછી નગરનો રાજા જિયસત્તુ(૧૨) હતો જેણે શ્રમણ ધમ્મવીરિય(૧)ને ભિક્ષા આપી હતી.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૫. મહચંદ એરવય(૧) ક્ષેત્રના આઠમા ભાવી તિત્થયર.^૧ તિત્થોગાલી તેમને અગિયારમા ભાવી તિત્થયર તરીકે ઉલ્લેખે છે.^૨

૧. સમ.૧૫૯.

૨. તીર્થો.૧૧૧૯.

મહચંદ (મહાયન્દ્ર) જુઓ મહચંદ.^૧

૧. વિપા.૩૩.

મહજકૂખ (મહાયક્ષ) એક જકૂખ દેવ.^૧

૧. આવ.પૃ.૧૮.

મહજાલા (મહાજવાલા) એક દેવી.^૧

૧. આવ.પૃ.૧૮.

મહજ્જયણ (મહાધ્યયન) સુયગડના બીજા શ્વતસ્કન્ધનાં સાત અધ્યયનો મહજ્જયણો તરીકે પ્રસિદ્ધ છે.^૧

૧. સ્થા.૫૪૫, પાક્ષિ.પૃ.૩૧, વ્યવભા.૪.૧૫૮, આવચૂ.૧.૫.૧૨૬.

મહદુમ (મહાદુમ) બલિ(૪)ના પાયદળનો સેનાપતિ.^૧

૧. સ્થા.૪૦૪.

મહપચ્ચખાણ (મહાપ્રત્યાખ્યાન) જુઓ મહાપચ્ચકૂખાણ.^૧

૧. મર.૬૬૨.

મહપીઠ (મહાપીઠ) પુવ્વવિદેહના પુકૂખલાવર્ધ(૧) પ્રદેશના નગર પુંડરીગિણી(૧)ના

રાજા વર્ધરસેણ(૧)નો પુત્ર. તિત્થયર ઉસભ(૧)ના પૂર્વભવ વર્ધરણાભનો તે ભાઈ હતો.^૧

૧. આવચૂ. ૧.૫. ૧૩૩, આવનિ. ૧૭૬, વિશેષા. ૧૫૯૧.

મહાપ્પભ (મહાપ્રભ) જુઓ મહાપભ(૨).^૧

૧. જીવા. ૧૮૨.

મહાબાહુ (મહાબાહુ) જુઓ મહાબાહુ.^૧

૧. આવનિ. ૧૨૯૧.

૧. મહાબલ (મહાબલ) હત્થિયાણપુરના રાજા બલ(૪) અને રાણી પભાવઈ(૧)નો પુત્ર. વાણિઅગામના સુદંસણ(૧૩) શેઠનો તે પૂર્વભવ હતો. તેનાં લગ્ન આઠ રાજકુમારીઓ સાથે થયાં હતાં. તિત્થયર વિમલની પરંપરાના આચાર્ય ધમ્મઘોસ(૫) પાસે તેણે દીક્ષા લીધી, ચૌદ પુવ્વ ભણી તેમનું જ્ઞાન મેળવ્યું, બાર વર્ષ શ્રામણ્યનું પાલન કર્યું અને મરીને બંભ સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાં દેવ તરીકે જન્મ લીધો. તે પછી તેનો જન્મ સુદંસણ શેઠ તરીકે થયો.^૧

૧. ભગ. ૪૨૯-૪૩૨, ઉત્તરા. ૧૮. ૫૧, જ્ઞાતા. ૬૬, અનુત. ૩, અન્ત. ૧, ૪, ૧૫, વિપા. ૩૩, આવચૂ. ૧.૫. ૨૫૧, ૩૬૯, ઉત્તરાક. ૫. ૩૫૦, અનુત્તઅ. ૫. ૩, જ્ઞાતાઅ. ૫. ૧૨૭, ૧૨૯.

૨. મહાબલ તિત્થયર મલ્લિ(૧)નો પૂર્વભવ. વીયસોગા નગરના રાજા બલ(૨) અને રાણી ધારિણી(૨૩)નો તે પુત્ર હતો. તેને પાંચ સો પત્નીઓ હતી પણ કમલસિરી(૧) મુખ્ય હતી. તેણે પોતાના મિત્રો અયલ(૨), ધરણ(૩), પૂરણ(૧), વસુ(૧), વેસમણ(૩) અને અભિચંદ(૪) સાથે સંસારનો ત્યાગ કર્યો. તેમણે એકસરખું તપ કરવા નિશ્ચય કર્યો. મહાબલે તપનો વિષય છુપાવી સાથી તપસ્વીઓથી ચડિયાતા થવા કોશિશ કરી. આ જાતની માયા આચરવાના કારણે તેણે તીર્થકરનામગોત્રકર્મ સાથે સાથે સ્ત્રીનામગોત્રકર્મ પણ બાંધ્યું. આ રીતે તિત્થંકર મલ્લિનો જન્મ સ્ત્રીરૂપમાં થયો.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૬૪-૬૫, સ્થાઅ. ૫. ૪૦૧.

૩. મહાબલ ઉસભ(૧)નો પૂર્વભવ. ગંધસમિદ્ધ નગરના રાજા અઈબલ(૩)નો પુત્ર અને રાજા સયબલનો પૌત્ર. સયંબુદ્ધ(૨) તેનો મિત્ર તેમજ મન્ત્રી હતો. મૃત્યુ પછી તે લલિયંગ દેવ તરીકે જન્મ્યો.^૧

૧. આવચૂ. ૧.૫. ૧૬૫, ૧૭૧, ૧૭૯, આવનિ. ૧૭૧થી, વિશેષા. ૧૫૯૬, આવહ. ૫. ૧૧૬, આવમ. ૫. ૧૫૮.

૪. મહાબલ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના છઠ્ઠા ભાવી વાસુદેવ(૧).

૧. સમ. ૧૫૯, તીર્થો. ૧૧૪૩.

૫. મહબ્બલ એરવય(૧) ક્ષેત્રના તેવીસમા ભાવી તિથ્યંકર.^૧ તિથ્યોગાલી આ સંદર્ભમાં સકોસલનો ઉલ્લેખ કરે છે.^૨

૧. સમ. ૧૫૯.

૨. તીર્થો. ૧૧૨૧.

૬. મહબ્બલ આ અને મહાબલ(૧) એક છે.^૧

૧. સ્થા. ૬૧૬.

૭. મહબ્બલ સાગેઅનો રાજા. તેની પાસે બે કલાકારો હતા - વિમલ(૫) અને પભાસ(૨).^૧

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૯૪, આવનિ. ૧૨૯૨.

૮. મહબ્બલ પુરિમતાલ નગરનો રાજા. તેણે છળકપટથી અભગ્ગસેણ(૨)ને ગિરફતાર કરી કૂર રીતે મારી નાખ્યો હતો.^૧

૧. વિપા. ૧૫થી આગળ.

૯. મહબ્બલ વિવાગસુયના બીજા શ્વતસ્કન્ધનું સાતમું અધ્યયન.^૧

૧. વિપા. ૩૩.

૧૦. મહબ્બલ મહાપુરના રાજા બલ(૩) અને રાણી સુભદા(૬)નો પુત્ર. રતવર્ધ(૪) વગેરે તેની પત્નીઓ હતી. તેણે તિથ્યર મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી. તે પોતાના પૂર્વભવમાં મણિપુરનો શેઠ ણાગદત્ત(૪) હતો.^૧

૧. વિપા. ૩૪.

૧૧. મહબ્બલ રોહીડગ નગરનો રાજા, રાણી પઉમાવર્ધ(૩)નો પતિ અને રાજકુમાર વીરંગય(૨)નો પિતા.^૧

૧. નિર. ૫. ૧.

૧. મહમરુયા (મહામરુતા) અંતગડદસાના સાતમા વર્ગનું સાતમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત. ૧૬.

૨. મહમરુયા રાયગિહના રાજા સેણિઅ(૧)ની પત્ની. તે તિથ્યર મહાવીર પાસે દીક્ષા લઈ મોક્ષે ગઈ.^૧

૧. અન્ત. ૧૬.

મહમાણસિઆ (મહામાનસિકા) એક દેવી.^૧

૧. આવ. પૃ. ૧૯.

૧. મહયા (મહતી) અંતગડદસાના સાતમા વર્ગનું પાંચમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત. ૧૬.

૨. મહયા રાયગિહના રાજા સેણિઅ(૧)ની પત્ની. તેણે તિત્થયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી હતી અને તે મોક્ષ પામી હતી.^૧

૧. અન્ત. ૧૬.

૧. મહલ્લિયાવિમાણપવિભત્તિ (મહતી-વિમાનપ્રવિભક્તિ) સંખેવિતદસાનું બીજું અધ્યયન.^૧ તેના પ્રથમ ભાગમાં એકતાલીસ, બીજા ભાગમાં બેતાલીસ, ત્રીજા ભાગમાં તેતાલીસ, ચોથા ભાગમાં ચુંમાળીસ અને પાંચમા ભાગમાં પિસ્તાળીસ અધ્યયનો હતાં.^૨ તે હાલ અસ્તિત્વમાં નથી.

૧. સ્થા. ૭૫૫, પાક્ષિ. પૃ. ૪૫.

૨. સમ. ૪૧-૪૫.

૨. મહલ્લિયા-વિમાણપવિભત્તિ એક અંગબાહિર કાલિઅ આગમગ્રન્થ.^૧ શ્રમણજીવનના અગિયાર વર્ષ પૂરા કરનાર સાધુને જ તે ભણવાનો અધિકાર છે.^૨ આ ગ્રન્થ મહલ્લિયા-વિમાણપવિભત્તિ(૧)થી જુદો જણાતો નથી. આ ગ્રન્થનું અત્યારે અસ્તિત્વ નથી.

૧. પાક્ષિ. પૃ. ૪૫, નન્દિ. ૪૪, વ્યવ. ૧૦. ૨૫.

૨. વ્યવભા. ૧૨. પૃ. ૧૦૮.

મહસિવ (મહાશિવ) વર્તમાન કાલચક્રના વાસુદેવ(૧) પુરિસપુંડરીઅ અને બલદેવ(૨) આણંદ(૧)ના પિતા.^૧ તે મહાસીહ નામે પણ જાણીતા છે.^૨

૧. સમ. ૧૫૮, આવનિ. ૪૦૮, તીર્થો. ૬૦૨-૩.

૨. સ્થા. ૬૭૨.

૧. મહસેણ (મહાસેન) ઉદાયણ(૧)ના આધિપત્ય નીચે જે દસ રાજાઓ હતા તેમાંનો એક.^૧ આ રાજા અને પજ્જોય એક છે.

૧. ભગ. ૪૯૧, કલ્પધ. પૃ. ૧૯૯.

૨. મહસેણ ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ. પૃ. ૧૫૧, કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૬.

૩. મહસેણ બારવઈના ૫૬૦૦૦ સૈનિકોનો નાયક.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૫૨, ૧૧૭, અન્ત. ૧, આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૫૬.

૪. મહસેણ આઠમા તિત્થંકર ચંદ્રપ્પહ(૧)ના પિતા.^૧

૧. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૭૧, આવનિ. ૨૫૧.

૫. મહસેણ એરવય(૧) ક્ષેત્રના ચૌદમા ભાવી તિત્થંકર.^૧

૧. સમ. ૧૫૯.

૬. મહસેણ સુપઈકૃ(૬) નગરનો રાજા, રાણી ધારિણી(૨૪)નો પતિ અને રાજકુમાર સીહસેણ(૧)નો પિતા.^૧

૧. વિપા. ૩૦.

૭. મહસેણ અણુતરોવવાઈયદસાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધનું બીજું અધ્યયન.^૧

૧. અનુત્ત. ૨.

૮. મહસેણ રાયગિહના રાજા સેણિઅ(૧) અને તેમની રાણી ધારિણી(૧)નો પુત્ર. તેણે તિત્યયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી, સોળ વર્ષ શ્રામણ્યનું પાલન કર્યું અને પછી મરીને અણુતર સ્વર્ગીય વાસસ્થાનોમાંના (વિમાનોમાંના) એકમાં દેવ તરીકે જન્મ લીધો. ત્યાંથી તે મહાવિદેહમાં જન્મ લેશે અને ત્યાં જ મોક્ષ પામશે.^૧

૧. અનુત્ત. ૨.

૯. મહસેણ તિત્યંકર મલ્લિ(૧) પાસે દીક્ષા લેનાર એક રાજકુમાર.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૭૭.

મહસેણવણ (મહાસેનવન) પાવામજ્જિમામાં આવેલું ઉદ્યાન જ્યાં મહાવીર કેવલજ્ઞાન થયા પછી તરત જ ગયા હતા અને તેમણે ધર્મોપદેશ પણ ત્યાં આપ્યો હતો.^૧

૧. આવનિ. ૫૪૦, આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૨૪, ૩૭૦, વિશેષા. ૧૫૫૩-૫૪, ૨૫૭૯, ૨૫૮૫, તીર્થો. ૧૦૯૨.

મહસ્સવ (મહાશ્રવ) વિયાહપણ્ણત્તિના છઠ્ઠા શતકનો ત્રીજો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ. ૨૨૯.

મહા (મઘા) જુઓ મઘા(૨).^૧

૧. સૂર્ય. ૪૧.

મહાઓઘસ્સરા અથવા મહાઓહસ્સરા (મહૌઘસ્વરા) ઈન્દ્ર બલિની સભામાં આવેલો ઘંટ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૯, આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૪૬.

મહાકંદ (મહાકન્દ) આ અને મહાકંદિય એક છે.^૧

૧. સ્થા. ૯૪.

મહાકંદિય (મહાકન્દિત) વાણમંતર દેવોનો એક વર્ગ.^૧ હસ્સ અને હસ્સરઈ એ બે તેમના ઈન્દ્રો છે.^૨

૧. પ્રજ્ઞા. ૪૭, પ્રશ્ન. ૧૫.

૨. સ્થા. ૯૪.

૧. મહાકચ્છ તિત્યયર ઉસભ(૧)ના પુત્ર અને વિણ્ણમિના પિતા. પોતાના ભાઈ કચ્છ(૨) સાથે તિત્યયર ઉસભની આજ્ઞામાં તેમણે કેટલોક સમય શ્રામણ્ય પાળ્યું પણ પછી તે પરિવ્રાજક બની ગયા.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૬૦-૬૧, કલ્પધ. પૃ. ૧૫૨, કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૭.

૨. મહાકચ્છ મહાવિદેહમાં આવેલો પ્રદેશ. તે ણીલવંત પર્વતની દક્ષિણે, સીયા

નદીની ઉત્તરે, પમ્હકૂડ(૧) પર્વતની પશ્ચિમે અને ગાહાવઈ નદીની પૂર્વે આવેલો છે. તેની રાજધાની રિક્ષા(૩) છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૫, સ્થા.૬૩૭.

૩. મહાકચ્છ મહાવિદેહમાં આવેલા મહાકચ્છ પ્રદેશનો અધિકાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૫.

૪. મહાકચ્છ મહાવિદેહમાં આવેલા પર્વત પમ્હકૂડ(૧)નું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૫.

૧. મહાકચ્છા ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્વતસ્કન્ધના પાંચમા વર્ગનું સત્તાવીસમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૩.

૨. મહાકચ્છા ણાગપુરના એક શેઠની પુત્રી. તેણે સંસારનો ત્યાગ કરી તિથ્યર પાસ(૧) પાસે દીક્ષા લીધી હતી. મૃત્યુ પછી તે વાણમંતર મહોરગ દેવોના ઇન્દ્ર અતિકાયની રાણી બની. મહાકાયની રાણીનું પણ આ જ નામ છે.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૩, ભગ.૪૦૬, સ્થા.૨૭૩.

૧. મહાકણ્ઠ (મહાકૃષ્ણ) ણિરયાવલિયા(૧)નું છઠ્ઠું અધ્યયન.^૧

૧. નિર.૧.૧.

૨. મહાકણ્ઠ રાયગિહના રાજા સેણિઅ(૧)નો પુત્ર. તેનું વર્ણન કાલ(૧)ના વર્ણન જેવું જ છે.^૧

૧. નિર.૧.૧.

૧. મહાકણ્ઠા (મહાકૃષ્ણા) અંતગડદસાના આઠમા વર્ગનું છઠ્ઠું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૧૭.

૨. મહાકણ્ઠા સેણિઅ(૧) રાજાની પત્ની. ચંપા નગરીમાં તિથ્યર મહાવીરે તેને દીક્ષા આપી હતી.^૧ તેર વર્ષનું શ્રમણજીવન પાળી તે મોક્ષે ગઈ હતી.^૨

૧. અન્ત.૨૨

૨. એજન.૨૬.

મહાકપ્પસુત અથવા મહાકપ્પસુત (મહાકલ્પસૂત્ર) આ અને મહાકપ્પસુય એક છે.^૧

૧. નન્દિયૂ.૫.૭૦, નિશી.૨.૫.૨૩૮, નિશીયૂ.૪.૫.૯૬, ૨૨૪.

૧. મહાકપ્પસુય (મહાકલ્પશ્રુત) છેયસુતમાં સમાવેશ પામેલો એક કાલિઅ આગમગ્રન્થ.^૧ આજે તે અસ્તિત્વમાં નથી. બધા ટીકાકારોએ તેને એક છેયસુત કપ્પ(૧)થી અર્થાત્ જેની બૃહત્કલ્પસૂત્ર નામથી પ્રસિદ્ધિ છે તે ગ્રન્થથી જુદો વધારાનો ગ્રન્થ ગણી ગણતરીમાં લીધો છે. આ બાબતે ચૂર્ણિકારે કોઈ ખાસ વાત કહી નથી.

૧. આવનિ.૭૭૮, વિશેષા.૨૭૮૫, નિશીભા.૫૫૭૨, ૬૧૮૦, વ્યવભા.૪.૩૮૧, નિશીચૂ.૨.પૂ.૨૩૮, ૪.પૂ.૮૬, ૨૨૪.

૨. મહાકપ્પસુય એક અંગબાહિર ઉક્કાલિઅ આગમગ્રન્થ.^૧ આ ગ્રન્થ પણ આજે અસ્તિત્વમાં નથી. આ ગ્રન્થ મહાકપ્પસુય(૧)થી જુદો ગણાવો જોઈએ કારણ કે આ ગ્રન્થ ઉક્કાલિઅ છે જ્યારે બીજો કાલિઅ છે. અથવા તો બન્ને ગ્રન્થને એક જ ગણવા જોઈએ કારણ કે કેટલાક આ ગ્રન્થને પણ કાલિઅ ગણે છે જ્યારે કેટલાક તેને ઉક્કાલિઅ ગણે છે.

૧. નન્દિ.૪૪, પાક્ષિ.પૂ.૪૩, નન્દિચૂ.પૂ.૭૦.

મહાકાય મહોરગ દેવોના બે ઈન્દ્રોમાંનો એક.^૧ તેને ત્રણ રાણીઓ છે — ભુયંગવતી, મહાકચ્છા(૨) અને કુડા.^૨

૧. ભગ.૧૬૯.

૨. એજન.૪૦૬.

૧. મહાકાલ ધિરાયવલિયાનું ત્રીજું અધ્યયન.^૧

૧. નિર.૧.૧

૨. મહાકાલ રાયગિહના રાજા સેણિઅ(૧)નો પુત્ર. તેનું વર્ણન કાલ(૧)ના વર્ણન જેવું છે.^૧

૧. નિર.૧.૧.

૩. મહાકાલ શ્રમણ અવંતિસુકુમાલની સ્મૃતિમાં તેમના પુત્રે ઉજ્જેણીમાં બંધાવેલું મંદિર.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૂ.૧૫૭.

૪. મહાકાલ સહસ્રારકપ્પમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અઢાર સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ અઢાર પપ્પવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને અઢાર હજાર વર્ષે એક જ વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ.૧૮.

૫. મહાકાલ ચક્કવટ્ટિની નવનિધિમાંની એક નિધિ.^૧

૧. તીર્થો.૩૦૩.

૬. મહાકાલ તમતમપ્પભા નામની સાતમી નરકમાં આવેલાં પાંચ મહા ભયંકર વાસસ્થાનોમાંનું એક.^૧

૧. જ્ઞવા.૮૮.

૭. મહાકાલ કાલોઅ સમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જ્ઞવા.૧૭૫.

૮. મહાકાલ વેલંબ(૧) અને પભંજણ(૩) વાઉકુમાર દેવોના બે ઈન્દ્રમાંથી દરેક ઈન્દ્રના આધિપત્ય નીચેના લોગપાલનું નામ.^૧

૧. ભગ.૧૬૯, સ્થા.૨૫૬.

૯. મહાકાલ પિસાય દેવોના બે ઈન્દ્રોમાંનો એક.^૧ તેને કમલા(૧), કમલપ્પભા(૧), ઉપ્પલા(૪) અને સુદંસણા(૪) રાણીઓ છે.^૨ જુઓ કાલ(૪).

૧. ભગ.૧૬૯.

૨. ભગ.૪૦૬; શાતા.૧૫૪.

૧૦. મહાકાલ કેઉઅ(૨)નો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. સ્થા.૩૦૫.

૧૧. મહાકાલ અઠ્ઠવાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સ્થા.૯૦, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૪-૩૫, સૂર્યમ.પૃ.૨૯૫-૯૬, સ્થા.૭૮-૭૯.

૧૨. મહાકાલ સક્ક(૩)ના લોગપાલ જમ(૨)ના આધિપત્ય નીચે રહેલો એક દેવ.^૧ તે દેવોના પરમાહમ્મિય વર્ગનો છે.^૨

૧. ભગ.૧૬૬, સૂત્રયૂ.પૃ.૧૫૪.

૨. સમ.૧૫.

૧. મહાકાલી અંતગડસાના આઠમા વર્ગનું ત્રીજું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૧૭.

૨. મહાકાલી સેણિઅ(૧) રાજાની પત્ની. તેણે તિત્થયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી હતી અને તે દસ વર્ષ શ્રામણ્ય પાળી મોક્ષે ગઈ હતી.^૧

૧. અન્ત.૧૯, ૨૬.

મહાકાસવ (મહાકાશ્યપ) પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારાયેલ એક અજૈન ઋષિ, તે અરિટ્ટણેમિના તીર્થમાં થઈ ગયા.^૧

૧. ઋષિ.૯, ઋષિ. (સંગ્રહણી).

મહાકિણ્ડા (મહાકૃષ્ણા) રતા(૧) નદીને મળતી નદી.^૧

૧. સ્થા.૪૭૦.

મહાકુમુદ મહાસુક્ક(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસત્તા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સત્તર સાગરોપમ વર્ષનું છે. તેઓ સત્તર પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને સત્તર હજાર વર્ષે એક જ વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ.૧૭.

મહાગહ (મહાગ્રહ) મહાગહનો અર્થ ગ્રહ છે. અઠ્ઠવાસી ગ્રહો છે.^૧ મહાગહનું બીજું નામ ગહ છે.

૧. ભગ.૪૦૬.

મહાગિરિ આચાર્ય થૂલભદ્રના મુખ્ય શિષ્ય. તે એલાવચ્ચ ગોત્રના હતા. તેમને આઠ શિષ્ય હતા.^૧ આ આઠમાં નિષ્કલ્પ આસમિતના ગુરુ કોડિણ્ણ હતા તેમજ નિષ્કલ્પ ગંગના ગુરુ ધણગુત્ત પણ હતા.^૨ મહાગિરિ કોસંબી^૩ અને ઉજ્જેણી^૪ ગયા હતા. થૂલભદ્રના બીજા શિષ્ય સુહત્થિ(૧)ને કાર્યભાર સોંપીને તે જિનકલ્પી બની ગયા.^૫ તે એલકચ્છ (દસણ્ણપુર) નજીક આવેલા ગયગ્ગ પર્વત ઉપર મરણ પામ્યા.^૬ જુઓ ગિરિ.

૧. નન્દિ.ગાથા ૨૫, કલ્પ(થેરાવલી).

૬-૭, આવનિ.૧૨૭૮, નન્દિમ.

પૃ.૪૯.

૨. આવભા.૧૩૨-૩૪, વિશેષા.

૨૮૯૦, ૨૯૨૫, નિશીભા.૫૬૦૦-

૧, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.

૧૬૨-૬૩, આવચૂ.૧.પૃ.૪૨૩,

સ્થા.પૃ.૪૧૨-૧૩.

૩. નિશીભા. ૫૭૪૪.

૪. આવચૂ. ૨.પૃ.૧૫૭.

૫. આવચૂ. ૨.પૃ.૧૫૫, નિશીચૂ. ૨.પૃ.

૩૬૧-૬૨, ભૂભા. ૩૨૮૧.

૬. આવચૂ. ૨.પૃ.૧૫૭.

૧. મહાઘોસ (મહાઘોષ) બંભલોઅમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય દસ સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ દસ પખવારિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને દસ હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ.૧૦.

૨. મહાઘોસ એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન(વિમાન) જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય છ સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ છ પખવારિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને છ હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે. આ વાસસ્થાન સયંભૂ(૪) જેવું જ છે.^૧

૧. સમ.૬.

૩. મહાઘોસ જે નગરના ધમ્મઘોસ(૯) શેઠ હતા તે નગર.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૪. મહાઘોસ ઉત્તરના ચ્છિયકુમાર દેવોનો ઇન્દ્ર.^૧ તેને છ રાણીઓ છે જેમનાં નામ અને ભૂયાણંદ(૧)ની રાણીઓનાં નામ એકસરખાં છે.^૨ જુઓ ઘોસ(૧).

૧. સ્થા.૯૪, જ્ઞાતા.૧૫૨, ભગ.૧૬૯.

૨. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૫૦૮.

૫. મહાઘોસ સક્ક(૩)ના લોગપાલ જમ(૨)ના આધિપત્ય નીચેનો એક દેવ.^૧ તે પરમાહમ્મિય દેવ છે.^૨

૧. ભગ.૧૬૬, સૂત્રચૂ.પૃ.૧૪૪.

૨. સમ.૧૫.

૬. મહાઘોસ અતીત ઉસ્સપ્પિણી કાલચકમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થઈ ગયેલા સાતમા કુલગર.^૧ જુઓ કુલગર.

૧. સમ.૧૫૭, સ્થા.૫૫૬.

૭. મહાઘોસ એરવય(૧) ક્ષેત્રના અગિયારમા ભાવી તિત્થયર.^૧

૧. સમ. ૧૫૯.

મહાઘોસા (મહાઘોષા) ઈસાણ, માહિંદ, લંતગ, સહસ્સાર અને અચ્યુય સ્વર્ગીય ક્ષેત્રો(કલ્પો)ના ઈન્દ્રોની સભાનો ઘંટ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૮, આવચૂ. ૧.૫. ૧૪૪.

મહાયંદ (મહાયન્દ્ર) જુઓ મહયંદ(૫).^૧

૧. તીર્થો. ૧૧૧૯, સમ. ૧૫૯.

૧. મહાજસ (મહાયશસ) ચક્કવટ્ટિ ભરહ(૧) પછી મોક્ષે જનાર આઠ મહાપુરુષોમાંનો એક.^૧ તે આઈચ્યજસ(૧)નો પુત્ર^૨ અને અઈબલ(૨)નો પિતા હતો.

૧. સ્થા. ૬૧૬.

૨. વિશેષા. ૧૭૫૦, આવનિ. ૩૬૩, સ્થાઅ. ૫. ૧૮૫.

૨. મહાજસ જંબુદીવના એરવય(૧) ક્ષેત્રના ચોથા ભાવી તિત્થંકર. તિત્થોગાલી તેમનો ઉલ્લેખ સાતમા તિત્થંકર તરીકે કરે છે.^૧

૧. સમ. ૧૫૯, તીર્થો. ૧૧૧૯.

મહાણઈ (મહાનદી) જંબુદીવ^૧ અને પુકખરહઠીવ સુધીના બીજા^૨ દ્વીપોની મોટી નદીઓ. રોહિઆ, રોહિઅંસા, હરિકંતા, હરિ, સીઓઆ, ગંગા અને સિંધુ(૧) આવી નદીઓ છે જે મંદર(૩) પર્વતની દક્ષિણમાં છે જ્યારે સીઆ, ણારીકંતા, ણરકંતા, રુપ્પકૂલા, સુવણકૂલા, રતા અને રતાવઈ મંદર(૩) પર્વતની ઉત્તરમાં છે.^૩ બીજી મોટી નદીઓ આ પ્રમાણે છે - ગંગાને મળતી જઉણા, સરઊ, આદી, કોસી અને મહી; સિંધુ(૧)ને મળતી સતદ્દુ, વિભાસા, વિતત્થા, એરાવઈ અને ચંદભાગા; રતાને મળતી કિણ્ડા, મહાકિણ્ડા, ણીલા, મહાણીલા અને મહાતીરા; અને રતવઈને મળતી ઈંદા, ઈંદસેણા, સુસેણા, વારિસેણા અને મહાભોયા.^૪ શ્રમણો અને શ્રમણીઓને એક મહિન્તામાં એકથી વધુ વાર ગંગા, જઉણા, સરઊ, એરાવઈ^૫, કોસિયા^૬ અને મહી જેવી મોટી નદીઓ પાર કરવાનો નિષેધ છે. નીચેની આપત્તિઓ વખતે તેમને આ નિષેધનું પાલન બંધનકર્તા નથી - (રાજા કે દુશ્મનનો) ત્રાસ, દુકાળ, (કોઈ વડે) નદીમાં ફંગોળાવું, પૂર અને અણારિય(ની હેરાનગતિ).^૭

૧. સ્થા. ૮૮.

૨. સ્થા. ૧૯૭.

૩. સ્થા. ૮૮, ૧૯૭.

૪. સ્થા. ૪૭૦, ૭૧૭.

૫. સ્થા. ૪૧૨. નિશી. ૧૨. ૪૨, નિશીચૂ.

૩. ૫. ૩૬૪.

૬. બૃક્ષે. ૧૪૮૭, બૃભા. ૫૬૨૦.

૭. સ્થા. ૪૧૨.

૧. મહાણંદિઆવત્ત (મહાનન્દાવર્ત) મહાસુક્ક(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સોળ સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ સોળ પખવાડિયે

એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને સોળ હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ.૧૬.

૨. મહાણંદિઆવત્ત થણિયકુમાર દેવોના ઘોસ(૧) અને મહાઘોસ(૪)એ બે ઈન્દ્રોમાંથી દરેક ઈન્દ્રનો એક એક લોગપાલ.^૧

૧. ભગ. ૧૬૯, સ્થા.૨૫૬.

મહાણલિણ (મહાનલિન) મહાસુક્ક(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન (વિમાન) જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સત્તર સાગરોપમ વર્ષનું છે અને તેઓ સત્તર પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને સત્તર હજાર વર્ષે એક વાર તેમને ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ.૧૭.

મહાણિયંઠિજ્જ (મહાનિર્ગન્થીય) આ અને ણિયંઠિજ્જ એક છે.^૧

૧. ઉત્તરા.૨૦.

મહાણિરય (મહાનરક) અત્યંત ભયંકર નારકીય વાસસ્થાન. રયણપ્પભા(૧) નરકભૂમિમાં આવાં છ વાસસ્થાન છે — લોલ, લોલુઅ, ઉદડ્ડ, ણિદડ્ડ, જરય અને પજ્જરય. પંકપ્પભા નરકભૂમિમાં નીચે જણાવેલાં મહાણિરયો છે — આર, વાર, માર, રોર, રોરુય(૧) અને ખાડખડ.^૧ તમતમપ્પભા નરકભૂમિમાં આવાં પાંચ અણુત્તરમહાણિરય છે. તેઓ છે — કાલ(૯), મહાકાલ(૬), રોરુય(૨), મહારોરુય અને અપ્પતિટ્ટાણ.^૨

૧. સ્થા.૫૧૫.

૨. એજન.૪૫૧.

મહાણિસીહ (મહાનિશીથ) એક અંગબાહિર કાલિઅ આગમગ્રન્થ.^૧ ગચ્છાચારની રચનામાં તેનો આધાર લેવામાં આવ્યો છે.^૨ મહાણિસીહમાં છ અધ્યયનો અને બે યૂલિકાઓ (પરિશિષ્ટો) છે.^૩ પ્રથમ અધ્યયનને સલ્લુદ્ધરણ કહેવામાં આવે છે. તેમાં પાયારૂપી શલ્યની નિંદા અને આલોચના કરવાની દૃષ્ટિએ અઢાર પાપસ્થાનકો બતાવવામાં આવ્યાં છે અને શ્રમણોને માયા, મિથ્યાત્વ વગેરેથી બચવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો છે. બીજા અધ્યયનનું નામ કમ્મવિવાગવાગરણ^૪ છે. તેમાં કર્મવિપાકનું વિવેચન છે અને સાથે સાથે પાપોની આલોચના પર પ્રકાશ પાડવામાં આવ્યો છે. આ બે અધ્યયનો સામાન્ય સાધુ પણ ભણી શકે છે — તેમને ભણવાની અનુજ્ઞા છે, જ્યારે બાકીનાં અધ્યયનો ભણવાની અનુજ્ઞા બધા સાધુઓને નથી અર્થાત્ આ અધ્યયનો બધા સાધુઓ માટે નથી.^૫ ત્રીજા અને ચોથા અધ્યયનોમાં કુશીલ સાધુઓના ખરાબ આચારનું નિરૂપણ કરી કુશીલ સાધુઓની સંગતિ ન કરવાનો ઉપદેશ છે. વળી, તે બે અધ્યયનોમાં મંત્ર-તંત્ર,^૬ નમસ્કારમંત્ર (પંચમંગલ), ઉપધાન,

અનુકંપા અને જિનપૂજનું વિવેચન છે. ^૩ તૃતીય અધ્યયનમાં એ વાતનો ઉલ્લેખ છે કે ઉપઈએ ખાધેલા પ્રસ્તુત ગ્રન્થનો ઉદ્ધાર અને સંશોધન હરિભદ્રે કર્યું હતું. સિદ્ધસેણ, વુડ્ઢવાઈ, જક્ષ્મસેણ, દેવગુત્ત(૨), જસવદ્ધણ, રવિગુત્ત, હોમિયંદ વગેરે આચાર્યોએ તેને માન્ય કર્યું હતું અને તેમને આ ગ્રન્થ પ્રત્યે ઘણો આદર હતો. ^૪ અહીં એમ પણ બતાવવામાં આવ્યું છે કે વઈરસામિએ પંચમંગલને મૂલસૂત્રમાં દાખલ કર્યું અને નિર્યુક્તિ, ભાષ્ય અને યૂર્ણિનો ઉદ્ધાર કર્યો. ^૫ સાધુઓના કુશીલને તિરસ્કારથી જોવામાં આવેલ છે અને નિંદા ગણવામાં આવેલ છે. અહીં સુમઈ(૬) અને ણાઈલ(૩)ના કથાનકનો પણ નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે. ણવણીયસાર નામનું પાંચમું અધ્યયન ગુરુ અને શિષ્ય વચ્ચેના સંબંધનું નિરૂપણ કરે છે, તથા યાત્રા, મંદિરરક્ષા અને મંદિરજિર્ણોદ્ધારની ચર્ચા કરે છે અને ગચ્છના સ્વરૂપનું વિવેચન પણ કરે છે. સાધુ સિરિપ્પભ(૧) કક્કિના શાસન દરમ્યાન જન્મ લેશે એવી ભવિષ્યવાણીની નોંધ પણ આ અધ્યયન લે છે. આ અધ્યયનના આધારે ગચ્છાચારની રચના કરવામાં આવી છે. છક્ષા અધ્યયનનું નામ ગીયત્થવિહાર છે. તેમાં પ્રાયશ્ચિત્તના દસ અને આલોચનાના ચાર ભેદોનું વ્યાખ્યાન છે. તેમાં આચાર્ય ભદ્રના એક ગચ્છમાં પાંચસો સાધુઓ અને બારસો સાધ્વીઓ હોવાનો ઉલ્લેખ છે. વળી, તેમાં ણંદિસેણ(૧), લક્ષ્મણા(૪) વગેરેનાં દષ્ટાન્તો છે. ^૬ યૂલિકાઓમાં સુજ્જસિરી, સુસઢ વગેરેની કથાઓ છે. ^૭ આ યૂલિકાઓમાં સતીપ્રથાનો તથા રાજા પુત્રહીન હોય ત્યારે કન્યાને રાજગાદી પર બેસાડવાનો ઉલ્લેખ છે.

૧. નન્દિ. ૪૪.

૨. ગચ્છા. ૧૩૫.

૩. મનિ. ૧૮.

૪. એજન. ૪૮.

૫. એજન. ૪૯.

૬. એજન. ૫૧.

૭. એજન. ૫૨-૬૮.

૮. એજન. ૭૦-૭૧.

૯. એજન. ૧૭૬.

૧૦. એજન. ૨૪૨.

મહાણીલા (મહાનીલા) રત્તા નદીને મળનારી નદી. ^૧

૧. સ્થા. ૪૭૦.

મહાતવસ્સિ (મહાતપસ્વિન્) તિત્થપર મહાવીરનું એક નામ. ^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૂ. ૩૨૨.

મહાતવોવતીર (મહાતપોવતીર) વેભાર ગિરિની તળેટીમાં રાયગિહ નજીક આવેલા ગરમ પાણીના ઝરા. તેમનું પાણી પાંચસો ધનુષના વિસ્તારવાળા મોટા તળાવમાં એકઠું થાય છે. ^૧

૧. ભગ. ૧૧૩.

મહાતીરા રતા નદીને મળનારી નદી.^૧

૧. સ્થા. ૪૭૦.

મહાદામડ્ઢિ (મહાદામર્દ્ધિ) ઈસાણના ઈન્દ્રનો બળદોના દળનો સેનાપતિ.^૧

૧. સ્થા. ૪૦૪.

૧. મહાદુમ (મહાદુમ) સહસ્સારકપ્પનું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અઢાર સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ અઢાર પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને અઢાર હજાર વર્ષે એક વાર તેમને ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ. ૧૮.

૨. મહાદુમ ઈન્દ્ર બલિના પાયદળનો સેનાપતિ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૯, આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૪૬.

૧. મહાદુમસેણ (મહાદુમસેન) અણુત્તરોવવાઈયદસાના બીજા વર્ગનું નવમું અધ્યયન.^૧

૧. અનુત્ત. ૨

૨. મહાદુમસેણ સેણિઅ(૧) રાજા અને ધારિણી(૧) રાણીનો પુત્ર. તેણે તિત્થયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી હતી. મરીને તે અણુત્તર સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં (વિમાનમાં) દેવ થયો. ભવિષ્યમાં તે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પામશે.^૧

૧. અનુત્ત. ૨.

૧. મહાધણુ (મહાધનુષ) વણ્ણિદસાનું નવમું અધ્યયન.^૧

૧. નિર. ૫. ૧.

૨. મહાધણુ બારવઈના બલદેવ(૧) અને રેવઈ(૩)નો પુત્ર.^૧

૧. નિર. ૫. ૯.

મહાધાયઈરુક્ષ (મહાધાતકીવૃક્ષ) ધાયઈસંડમાં આવેલું વૃક્ષ.^૧ જુઓ ધાયઈસંડ.

૧. સ્થા. ૬૪૧, જમ્બૂ. ૧૭૪.

૧. મહાપઉમ (મહાપખ) મહાસુક્ક(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સત્તર સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ સત્તર પખવાડિયે એકવાર શ્વાસ લે છે અને તેમને સત્તર હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૨

૧. સમ. ૧૭.

૨. મહાપઉમ સુકાલ(૪) અને મહાપઉમાનો પુત્ર.^૧

૧. નિર. ૨. ૨.

૩. મહાપઉમ જંબુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રના નવમા ભાવી ચક્કવઢિ.^૧

૧. સમ. ૧૫૯, તીર્થો. ૧૨૨૫.

૪. મહાપૌમ વર્તમાન ઓસપિણીમાં જંબુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા નવમા ચક્કવટ્ટિ.^૧ તે પૌમણાભ(૧) નામે પણ પ્રસિદ્ધ છે.^૨ તેમની રાજધાની વાણારસી હતી.^૩ તે તિત્થયર મુણિસુવ્વય(૧)ના સમકાલીન હતા. પૌમુત્તર(૨) તેમના પિતા હતા અને જાલા તેમની માતા હતી.^૪ તેમની ઊંચાઈ ૨૦ ધનુષ હતી.^૫ વસુંધરા(૨) તેમની પટરાણી હતી.^૬ તે ૩૦૦૦ વર્ષનું આયુષ્ય પૂરું કરી મોક્ષે ગયા.^૭

૧. વિશંપા. ૧૭૬૩, સ્થા. ૭૧૮, ઉત્તરા.

૧૮. ૪૧, સમ. ૧૫૮, તીર્થો. ૩૦૩,

આવનિ. ૩૭૪-૭૫.

૨. આવનિ. ૪૧૯.

૩. આવનિ. ૩૯૭, ૪૧૯.

૪. સમ. ૧૫૮, આવનિ. ૩૯૮-૪૦૦.

૫. આવનિ. ૩૯૩.

૬. સમ. ૧૫૮.

૭. આવનિ. ૩૯૬-૪૦૧.

૫. મહાપૌમ મહાવિદેહમાં પુદ્ગલાવર્ઠ(૧)^૧ પ્રદેશમાં (વિજયમાં) પુંડરીગિણી(૧) નગરનો રાજા. તેમણે શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું અને મૃત્યુ પછી મહાસુક્ક સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાં દેવ થયા અને તે પછી તેમનો જન્મ તેયલિપુત્ત તરીકે થયો.^૨

૧. જ્ઞાતા. ૧૦૩, આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૦૧.

૬. મહાપૌમ કપ્પવડિંસિયાનું બીજું અધ્યયન.^૧

૧. નિર. ૨. ૧.

૭. મહાપૌમ મહાવિદેહમાં પુદ્ગલાવર્ઠ(૧) પ્રદેશમાં (વિજયમાં) પુંડરીગિણી(૧) નગરનો રાજા. તે પુંડરીય(૧) અને કુંડરીય(૧)ના પિતા અને રાણી પૌમાવર્ઠ(૩)ના પતિ હતા.^૧ તેમણે શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું અને તે મોક્ષે ગયા.^૨

૧. ઉત્તરાશા. પૃ. ૩૨૬, આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૮૪.

૨. જ્ઞાતા. ૧૪૧.

૮. મહાપૌમ ઇંદ(૧) વંશનો નવમો રાજા. તેમનો મંત્રી સગડાલ હતો.^૧

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૮૩.

૯. મહાપૌમ ગોસાલનો ભાવી જન્મ. તે પંડ દેશના રાજા સમ્મુઠ(૧) અને રાણી ભદ્દા(૨૭)(૧)નો પુત્ર થશે. તેનાં બીજાં બે નામ છે — દેવસેણ(૧) અને વિમલવાહણ(૩).^૧

૧. ભગ. ૫૫૯.

૧૦. મહાપૌમ રાજા સેણિય(૧)નો ભાવી જન્મ તેમ જ જંબુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રના પ્રથમ ભાવી તિત્થંકર.^૧ તે વેયડ્ઠગિરિ(૨)ની તળેટીમાં આવેલા પુંડ(૩) દેશના સયદુવાર નગરમાં કુલગર સમ્મુઠ(૨) અને ભદ્દા(૨૭)(૨)ના પુત્ર તરીકે જન્મ લેશે. તેનાં બીજાં બે નામ છે — દેવસેણ(૨) અને વિમલવાહણ(૪).^૨

મહાપઉમ(૧૦)નાં માતાપિતા વગેરે અને ગોસાલના ભાવી જન્મ અર્થાત્ મહાપઉમ(૯)નાં માતાપિતા વગેરે વચ્ચે ગોટાળો થયો લાગે છે.

૧. સમ.૧૫૯, તીર્થો.૧૦૨૬, ૧૦૩૧, ૧૧૦૬, મન્.૧૬૮-૧૬૯.
૨. સ્થા.૬૯૩.

મહાપઉમદહ (મહાપદ્મદહ) મહાહિમવંત(૩) પર્વતની મધ્યમાં આવેલું વિશાળ સરોવર. તેની લંબાઈ બે હજાર યોજન છે, પહોળાઈ એક હજાર યોજન છે અને ઊંડાઈ દસ યોજન છે. તેની અંદર એક મોટું કમલવૃક્ષ છે, તેથી તેને મહાપઉમદહ કહેવામાં આવે છે. રોહિઆ(૧) અને હરિકંતા નદીઓ તેમાંથી નીકળે છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૦, સમ.૧૧૫, જીવામ.પૃ.૨૪૪, જીવા.૧૪૧, સ્થા.૧૯૭, ૫૨૨.

મહાપઉમરુક્ષ (મહાપદ્મવૃક્ષ) પુદ્ગલવરદીવદ્ધના પશ્ચિમાર્ધમાં આવેલું એક પવિત્ર વૃક્ષ.^૧ તે પુંડરીય(૫) દેવનું વાસસ્થાન છે.^૨ આ દેવ મહાપોંડરીય(૨)નામે પણ જાણીતો છે.^૩

૧. સ્થા.૬૪૧.
૨. જીવા.૧૭૬.
૩. સ્થા.૭૬૬.

મહાપઉમા (મહાપદ્મા) સુકાલ(૪)ની રાણી અને મહાપઉમ(૨)ની માતા.^૧

૧. નિર.૨.૨.

મહાપચ્યક્ષ્માણ (મહાપ્રત્યાખ્યાન) એક અંગબાહિર ઉક્કાલિઅ આગમગ્રન્થ.^૧ જુઓ પરિણામ.

૧. નન્દિ.૪૪, નન્દિયૂ.પૃ.૫૮, નન્દિહ.પૃ.૭૨, મર.૬૬૩.

મહાપણવણા (મહાપ્રજ્ઞાપના) એક અંગબાહિર ઉક્કાલિઅ આગમગ્રન્થ,^૧ જેનું આજે અસ્તિત્વ નથી.

૧. નન્દિ.૪૪, પાક્ષિ.પૃ.૪૩.

મહાપદ્મ (મહાપદ્મ) જુઓ મહાપઉમ(૮).^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૮૩.

૧. મહાપભ (મહાપ્રભ) એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સાત સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ સાત પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને સાત હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે. આ વાસસ્થાન સમ સમાન છે.^૧

૧. સમ.૭.

૨. મહાપભ ખોદવરના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જીવા.૧૮૨.

૧. મહાપમ્હ (મહાપક્ષમ્) મહાવિદેહમાં સીઓઆ નદીની દક્ષિણે આવેલો

વિજય(૨૩) અર્થાત્ પ્રદેશ, તેની રાજધાની મહાપુરા છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૨.

૨. મહાપમ્હ પમ્હાવર્ધ પર્વતનું એક શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૨.

મહાપરિણા (મહાપરિજ્ઞા) આચારંગના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધનું સાતમું અધ્યયન.^૧ હાલ તેનું અસ્તિત્વ નથી.^૨ અજ્જ વર્ધર(૨)ને આ અધ્યયનમાંથી આગાસગમાવિજ્જ વિશે જાણવા મળ્યું હતું.^૩

૧. આચા.નિ.૩૨.

૨. સમઅ.પૃ.૭૧.

૩. આવ.નિ.૭૭૦, વિશેષા.૨૭૮૧.

મહાપાતાલ અથવા મહાપાયાલ (મહાપાતાલ) આ અને મહાપાયાલકલસ એક છે.^૧

૧. જીવા.૧૫૬.

મહાપાયાલકલસ (મહાપાતાલકલસ) લવણ સમુદ્રની વચ્ચે મોટા કલશ સમાન દેખાતી રચના. આવા કલશો ચાર દિશામાં ચાર છે. તેમનાં નામ છે — વલયામુહ, કેઉઅ(૨), જૂઅ અથવા જૂવઅ અને ઈસંર(૧). તેઓ જંબુદીવથી પંચાણુ હજાર યોજન દૂર આવેલા છે. તેઓ એક લાખ યોજન ઊંડા છે. તળિયે તેમની પહોળાઈ દસ હજાર યોજન છે, મધ્યમાં એક લાખ યોજન છે અને ટોચે દસ હજાર યોજન છે.^૧ તેઓ કાલ(૧૧), મહાકાલ(૧૦), વેલંબ(૨) અને પભંજણ(૧) આ ચાર દેવોના વાસસ્થાનો તરીકે કામ આપે છે.^૨

૧. સમ.૫૨,૯૫, સમઅ.પૃ.૭૨, સ્થા.૩૦૫, ૭૨૦.

૨. જીવા.૧૫૬.

મહાપીઠ જુઓ મહાપીઠ.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૩૩, આવમ.પૃ.૧૬૦, ૨૨૬.

મહાપુંખ (મહાપુકુંખ) લંતુઅમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય બાર સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ બાર પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને બાર હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ.૧૨.

મહાપુંડ (મહાપુણ્ડ) મહાપુંખ સમાન સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૨.

મહાપુંડરીય (મહાપુણ્ડરીક) રુપ્પિ(૪) પર્વત ઉપર આવેલું વિશાળ સરોવર. તેની લંબાઈ, પહોળાઈ અને ઊંડાઈ મહાપઉમદહની લંબાઈ, પહોળાઈ અને ઊંડાઈ જેટલી જ છે. ઇરકંતા અને રુપ્પકૂલા નદીઓ કમશ: તેના દક્ષિણ અને ઉત્તર દ્વારોમાંથી નીકળે

છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૧, સમ. ૧૧૫, સ્થા. ૧૯૭, ૫૨૨.

મહાપુર જ્યાં બલ(૩) રાજા રાજ કરતો હતો તે નગર. તેના પુત્ર મહબ્બલ(૧૦)ને તિથ્યર મહાવીરે દીક્ષા આપી હતી.^૧ આ નગરમાં રતાસોગ નામનું ઉદ્યાન હતું જેમાં જક્રમ રત્તપાઅનું ચૈત્ય હતું.^૧ તિથ્યંકર વાસુપુજ્જે આ નગરમાં ભિક્ષા લીધી હતી.^૨

૧. વિપા. ૩૪.

૨. આવનિ. ૩૨૪.

મહાપુરા (મહાપુરી) મહાવિદેહમાં મહાપમ્હ પ્રદેશનું (અર્થાત્ વિજયનું) પાટનગર.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૦૨.

મહાપુરિસ (મહાપુરુષ) ઉત્તરના કિંપુરિસ(૩) દેવોનો ઈન્દ્ર.^૧ તેને ચાર મુખ્ય પત્ની છે – રોહિણી(૮), ણાવમિયા(૪), હિરી(૫), પુક્રવતી(૬).^૨

૧. ભગ. ૧૬૯.

૨. એજન. ૪૦૬.

૧. મહાપોંડરીય (મહાપુણ્ડરીક) મહાસુકક(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સત્તર સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ સત્તર પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને સત્તર હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ. ૧૭.

૨. મહાપોંડરીય મહાપઉમરુક્રમમાં વસતો દેવ.^૧

૧. સ્થા. ૭૬૪.

૩. મહાપોંડરીય આ અને મહાપુંડરીય સરોવર એક છે.^૧

૧. સ્થા. ૧૯૭.

૧. મહાબલ ચક્કવટ્ટિભરહ(૧) પછી જે આઠ મહાન રાજાઓ મોક્ષ પામ્યા તેમાંનો એક.^૧ તે બલભદ્ર(૨) નામે પણ જાણીતો છે.^૨ તે અઈજસનો પુત્ર હતો.

૧. સ્થા. ૬૧૬.

૨. આવનિ. ૩૬૩, વિશેષા. ૧૭૫૦.

૨. મહાબલ જુઓ મહબ્બલ.^૧

૧. સમ. ૧૫૯, જ્ઞાતા. ૬૬, વિપા. ૩૩, અન્ત. ૧૫, આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૬૫, ૩૬૯, આવનિ. ૧૨૯૨, આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૯૪, આવહ. પૃ. ૧૧૬, આવમ. પૃ. ૧૫૮, ૨૧૯.

૩. મહાબલ જુઓ મહબ્બલ(૫).^૧

૧. સમ. ૧૫૯.

૧. મહાબાહુ ઉસહ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ. પૃ. ૧૫૨, કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૬.

૨. મહાબાહુ જંબુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં આગામી ઉસ્સપ્પિણી કાલચક્રમાં થનારા

ચોથા ભાવી વાસુદેવ(૧).^૧

૧. સમ. ૧૫૯, તીર્થો. ૧૧૪૩.

૩. મહાબાહુ અવરવિદેહમાં થયેલા એક વાસુદેવ(૧).^૧

૧. આવનિ. ૧૨૯૧, આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૯૪.

મહાભદ્ર (મહાભદ્ર) મહાસુક્ક(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સોળ સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ સોળ પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને સોળ હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ. ૧૬.

મહાભાગ મહાવીરનું એક નામ.^૧ જુઓ મહાવીર.

૧. આવનિ. ૮૧.

૧. મહાભીમ ઉત્તરના રક્ષસ દેવોનો ઈન્દ્ર.^૧ તેને ચાર મુખ્ય પત્નીઓ છે — પઉમા(૬), પઉમાવતી(૭), કણગા અને રયણખભા(૧).^૨

૧. પ્રજ્ઞા. ૪૮, ભગ. ૧૬૯.

૨. ભગ. ૪૦૬.

૨. મહાભીમ જંબુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં આગામી ઉસ્સપ્પિણી કાલચક્રમાં થનારા આઠમા ભાવી પડિસતુ.^૧

૧. સમ. ૧૫૯, તીર્થો. ૧૧૪૬.

મહાભીમસેણ (મહાભીમસેન) જંબુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં અતીત ઓસપ્પિણી^૧ કે ઉસ્સપ્પિણીમાં^૨ થઈ ગયેલા સાતમા કુલગર. સ્પષ્ટતા માટે જુઓ કુલગર.

૧. સમ. ૧૫૭.

૨. સ્થા. ૭૬૭.

મહાભૂઈલ (મહાભૂતિલ) આ અને ભૂઈલ એક છે.^૧

૧. આવમ. પૃ. ૨૯૨.

મહાભેરવ (મહાભૈરવ) મજ્જિમાપાવામાં આવેલું ઉદ્યાન જ્યાં વૈદ્ય ખરઅ(૧)એ તિથ્યર મહાવીરના કાનમાંથી વાંસના ખીલા બહાર કાઢી નાખ્યા હતા.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૨૨.

મહાભોયા (મહાભોગા) જંબુદીવમાં રતાવતી(૧) નદીને મળતી જે પાંચ નદીઓ છે તેમાંની આ એક છે.^૧

૧. સ્થા. ૪૭૦.

મહામાઠર (મહામાઠર) ઈસાણ સ્વર્ગીય ભૂમિના ઈન્દ્રના આધિપત્ય નીચે રથદળના સેનાપતિ.^૧

૧. સ્થા. ૪૦૪.

મહામુણિ (મહામુનિ) મહાવીરનું એક નામ.^૧

૧. આવનિ.૮૧.

મહાયસ (મહાયશસ) જુઓ મહાજસ(૨).^૧

૧. તીર્થો. ૧૧૧૮.

મહાચારકહા (મહાચારકથા) દસવેયાલિયનું છઠ્ઠું અધ્યયન.^૧

૧. દશનિ. ૨૪૫.

મહારહ (મહારથ) વાસુદેવ(૨) કણ્ડ(૧)નું બીજું નામ.^૧

૧. સૂત્ર. ૧. ૩. ૧. ૧.

મહારોરુય (મહારૌરુક) તમતમપ્પભા નામની સાતમી નરકભૂમિનાં પાંચ મહાભયંકર મહાણિરય વાસસ્થાનોમાંનું એક.^૧

૧. સ્થા. ૪૫૧, સ્થા. ૫. ૩૪૧.

મહાલિયા-વિમાણપવિભત્તિ (મહતી-વિમાનપ્રવિભક્તિ) જુઓ મહસ્લિયાવિમાણ-પવિભત્તિ.^૧

૧. સમ. ૪૨, ૪૩, ૪૫.

મહાલિયા-વિમાણવિભત્તિ (મહતી-વિમાનવિભક્તિ) જુઓ મહસ્લિયાવિમાણ-પવિભત્તિ.^૧

૧. સમ. ૪૪.

મહાલોહિઅકૂખ (મહાલોહિતાક્ષ) ઈન્દ્ર બલિના આધિપત્ય નીચેનો સેનાપતિ. તે આખલાઓના દળનો નાયક હતો.^૧

૧. સ્થા. ૪૦૪.

મહાવચ્છ (મહાવત્સ) મહાવિદેહમાં આવેલો પ્રદેશ જેનું મુખ્ય મથક (શહેર) અપરાઈયા(૪) છે. તેની પૂર્વમાં તત્તજલા નદી વહે છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૮૬.

૧. મહાવપ્પ (મહાવપ્ર) જંબુદીવના મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં આવેલો પ્રદેશ જેનું પાટનગર જયંતી(૩) છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૦૨.

૨. મહાવપ્પ મહાવિદેહમાં આવેલા પર્વત સૂર(૬)નું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૦૨.

મહાવાઉ (મહાવાયુ) ઈસાણ સ્વર્ગીય ક્ષેત્રના ઈન્દ્રના આધિપત્ય નીચેનો સેનાપતિ. તે હયદળનો નાયક છે.^૧

૧. સ્થા. ૪૦૪.

મહાવિજય એક પુષ્કુતર સમાન સ્વર્ગીય વાસસ્થાન (વિમાન).^૧

૧. આચા. ૨. ૧૭૬, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૩૬.

૧. મહાવિદેહ જંબુદીવના કેન્દ્રમાં આવેલું ક્ષેત્ર. તે હીલવંત પર્વતની દક્ષિણે, શિસહ પર્વતની ઉત્તરે, પશ્ચિમ લવણ સમુદ્રની પૂર્વે અને પૂર્વ લવણ સમુદ્રની પશ્ચિમે આવેલ છે. તે પચડ્કાકાર છે. તે બે છેડે લવણ સમુદ્રને સ્પર્શે છે.^૧ તેની લંબાઈ ૩૩૭૬૭૬ યોજન છે. તેની પહોળાઈ ૩૩૬૮૪૬ યોજન છે.^૨ જેના બન્ને છેડા સમુદ્રોને સ્પર્શે છે એવી તેની જીવા એક લાખ યોજન છે અને તેની ધણુપિઠ બન્ને તરફ ૧૫૮૧૧૩૬ યોજનથી કંઈક વધુ છે. તેના અધિષ્ઠાતા દેવ મહાવિદેહ(૨)ના નામ ઉપરથી તેનું નામ પણ મહાવિદેહ પડ્યું છે.

મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ચાર ઉપક્ષેત્રો છે — પુવ્વવિદેહ(૧), અવરવિદેહ(૧), દેવકુરુ અને ઉત્તરકુરુ(૧).^૩ તેઓ ક્રમશઃ મંદર(૩) પર્વતની પૂર્વે, પશ્ચિમે, દક્ષિણે અને ઉત્તરે આવેલાં છે.^૪ સીઆ અને સીઓઆ આ બે મોટી નદીઓ મહાવિદેહમાં આવેલી છે. સીઆ મંદર પર્વતની પૂર્વ તરફ વહે છે અને સીઓઆ મંદર પર્વતની પશ્ચિમ તરફ વહે છે.^૫ મહાવિદેહમાં આવેલા અન્ય પર્વતો છે — ગંધમાયણ, માલવંત(૧), સોમણસ(૫) અને વિજ્જુખ્પલ(૧), તેઓ ક્રમશઃ મંદર પર્વતની ઉત્તરપશ્ચિમે, ઉત્તરપૂર્વે, દક્ષિણપૂર્વે અને દક્ષિણપશ્ચિમે આવેલ છે.^૬ ચિત્કૂડ(૧), પમ્હકૂડ(૧), શલિણકૂડ અને એગસેલ(૨)^૭ સીઆ નદીની ઉત્તરે આવેલા છે જ્યારે તિઉડ, વેસમણકૂડ, અંજણ(૨) અને માયંજણ^૮ સીઆ નદીની દક્ષિણે આવેલા છે. અંકાવર્ધ(૨), પમ્હાવર્ધ(૧), આસીવિસ અને સુહાવહ સીઓઆ નદીની દક્ષિણે આવેલા છે જ્યારે ચંદ(૫), સૂર(૬), ણાગ(૬) અને દેવ(૩) સીઓઆ નદીની ઉત્તરે આવેલા છે.^૯

મહાવિદેહમાં બત્રીસ વિજય(૨૩) અર્થાત્ પ્રદેશ છે. તેઓ ભૌગૌલિક દૃષ્ટિએ ચાર વર્ગોમાં વિભક્ત છે. વર્ગાનુસાર તે પ્રદેશોનાં (વિજયોનાં) નામ આ પ્રમાણે છે — કચ્છ(૧)^{૧૦}, સુકચ્છ(૧), મહાકચ્છ(૨), કચ્છગાવર્ધ(૨), આવત્ત, મંગલાવત્ત(૨), પુકમલાવત્ત(૧) અને પુકમલાવર્ધ(૧)^{૧૧}; વચ્છ(૬), સુવચ્છ(૧), મહાવચ્છ, વચ્છાવર્ધ, રમ્મ(૨), રમ્મગ(૪), રમણિજજ(૨) અને મંગલાવર્ધ(૧); પમ્હ(૧), સુપમ્હ(૨), મહાપમ્હ(૧), પમ્હગાવર્ધ, સંખ(૫), કુમુદ(૧), શલિણ(૪) અને શલિણાવર્ધ(૧); વપ્પ(૧) સુવપ્પ(૧), મહાવપ્પ(૧), વપ્પયાવર્ધ, વગ્ગુ(૧), સુવગ્ગુ(૨), ગંધિલ(૧) અને ગંધિલાવર્ધ(૧).^{૧૨} અને આ ચાર વર્ગો

ક્રમાનુસાર મંદરની પૂર્વે અને સીઆ નદીની ઉત્તરે, મંદરની પૂર્વે અને સીઆ નદીની દક્ષિણે, મંદરની પશ્ચિમે અને સીઓઆ નદીની દક્ષિણે, અને મંદરની પશ્ચિમે અને સીઓઆ નદીની ઉત્તરે આવેલા છે. અથવા બીજી રીતે કહીએ તો, પ્રથમ બે વર્ગો પુવ્વવિદેહમાં અને બાકીના બે વર્ગો અવરવિદેહમાં આવેલા છે. તિત્થંકરો આ બત્રીસ વિજયોમાં જન્મ લે છે. અવરવિદેહ(૧) અને પુવ્વવિદેહ(૧)ને દુસ્સમસુસમ અર હોય છે અને તેઓ કમ્મભૂમિ છે.^{૧૩} તિત્થંકરો હમેશા અહીં (અવરવિદેહ અને પુવ્વવિદેહમાં જ) યાઉજ્જામધમ્મનો ઉપદેશ આપે છે.^{૧૪} ઓછામાં ઓછા ચાર તિત્થંકર, ચાર ચક્કવટ્ટિ, ચાર બલદેવ(૨) અને ચાર વાસુદેવ(૧) વર્તમાન હોય છે.^{૧૫}

દેવકુરુ અને ઉત્તરકુરુ(૧)ને સુસમસુસમા અર હોય છે, તેઓ અકમ્મભૂમિ છે અને તેમની અંદર વસતા યુગલિક લોકોની ઊંચાઈ ત્રણ ગવ્યૂતિ હોય છે અને તેમનું આયુષ્ય ત્રણ પલ્યોપમ વર્ષનું હોય છે અને જન્મ્યા પછી કેવળ ૪૯ દિવસોમાં જ તેમને યૌવન પ્રાપ્ત થાય છે.^{૧૬}

મહાવિદેહમાં એકધારી દશાઓ હોય છે.^{૧૭} ત્યાં નથી ઉસ્સપ્પિણી કે નથી ઓસપ્પિણી. તે સદા સુખ અને દુઃખ સમાન માત્રામાં અનુભવે છે.^{૧૮}

કુલ પાંચ મહાવિદેહક્ષેત્રો છે — એક જંબુદીવમાં, બે ધાયઈસંડમાં અને બે પુક્રખરાડ્ઢદીવમાં.^{૧૯}

૧. જમ્બૂ. ૮૫, સ્થા. ૫૫૫.

૨. જમ્બૂ. ૮૫, સમ. ૩૩.

૩. જમ્બૂ. ૮૫.

૪. એજન. ૧૦૩.

૫. એજન. ૧૨૫.

૬. જમ્બૂ. ૮૬, ૮૧, ૮૭, ૧૦૧.

૭. એજન. ૮૪-૮૫.

૮. એજન. ૮૬.

૯. એજન. ૧૦૨.

૧૦. એજન. ૮૩.

૧૧. એજન. ૮૫.

૧૨. એજન. ૧૦૨.

૧૩. સ્થા. ૮૮, ૧૮૩, ૫૫૫, ભગ. ૬૭૫,
ભગઅ. પૃ. ૮૮૭.

૧૪. ભગ. ૬૭૬.

૧૫. સ્થા. ૩૦૨.

૧૬. ભગ. ૬૭૫, ભગઅ. પૃ. ૮૮૭, જમ્બૂ. ૮૭,
૮૮, સ્થા. ૮૮, ૧૪૩, ૫૨૨.

૧૭. ભગ. ૬૭૫.

૧૮. તીર્થો. ૮૨૫, નન્દિમ. પૃ. ૧૧૪.

૧૯. જીવામ. પૃ. ૩૯, આવચૂ. પૃ. ૧૩૩, પ્રજ્ઞા.
૪૭, આચાશી. પૃ. ૧૭૮.

૨. મહાવિદેહ મહાવિદેહ ક્ષેત્રનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૮૫.

મહાવીર વર્તમાન ઓસપ્પિણીમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા ચોવીસમા અર્થાત્ છેલ્લા તિત્થંકર.^૧ પાસ(૧)ના નિર્વાણ પછી ૨૫૦ વર્ષે તેમનો જન્મ થયો હતો.^૨ તે તેમના પૂર્વભવમાં ઇંદણ(૬) હતા.^૩ એરવચ(૧) ક્ષેત્રમાં થયેલા તિત્થંકર વારિસેણ(૫)ના તે

સમકાલીન હતા. તેમની ઊંચાઈ સાત રત્નિ હતી. તેમનો વર્ણ તપ્ત સુવર્ણના વર્ણ જેવો હતો. તે ણાય(૨) કુળના હતા.^૭

જ્યારે વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રના ચોથા અર દૂસમસુસમાનો ઘણો કાળ વ્યતીત થઈ ગયો હતો અને માત્ર પંચોતેર વર્ષ અને સાડા આઠ મહિના જ બાકી રહ્યા હતા ત્યારે આષાઢ મહિનાના શુક્રલપક્ષની છઠ્ઠના દિને જે સમયે ચન્દ્ર હત્યુતરા નક્ષત્ર સાથે લગ્ન હતો તે સમયે મહાવીર પુષ્કુત્તર સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાંથી અર્થાત્ વિમાનમાંથી દેવાયુષ્ય પૂર્ણ થતાં અ્યવ્યા અને જંબુદીવના ભારહ ક્ષેત્રના દક્ષિણાર્ધમાં આવેલા કુંડપુર સંનિવેશના દક્ષિણના બ્રાહ્મણ ભાગમાં વસતા બ્રાહ્મણ ઉસભદત(૧)ની પત્ની દેવાણંદા(૨)ની કૃપમાં તેમણે ગર્ભનું રૂપ ધારણ કર્યું. તે વખતે તે ત્રણ પ્રકારનાં જ્ઞાનો ધરાવતા હતા. પ્રસ્તુત પ્રસંગની બાબતમાં તે જાણતા હતા કે તેમણે અ્યવવાનું છે, તે જાણતા હતા કે તેમણે અ્યવન કરી લીધું છે, પરંતુ તે જાણતા ન હતા કે તે અ્યવી રહ્યા છે કારણ કે અ્યવનકાળ અત્યન્ત ટૂંકો અર્થાત્ સૂક્ષ્મ હતો.^૮

તે રાતે દેવાણંદાએ સ્વપ્નમાં નીચેની ચૌદ વસ્તુઓ દેખી - હાથી, વૃષભ, સિંહ, અભિષેક, માંલા, ચન્દ્ર, સૂર્ય, ધ્વજ, કુંભ, પદ્મસરોવર, સાગર, દેવવિમાન, રત્નરાશિ અને અગ્નિ.^{૧૦}

પછી દેવેન્દ્ર સક્ક(૩)ના મનમાં નીચે પ્રમાણે વિચાર ઉત્પન્ન થયો. અર્હત્, ચક્કવહિ, બલદેવ(૨) કે વાસુદેવ(૧) હલકા કુળમાં, નીચ કુળમાં, ભ્રષ્ટ કુળમાં, ગરીબ કુળમાં, દીન કુળમાં, યાચક કુળમાં કે બ્રાહ્મણ કુળમાં જન્મ લે એવું કદી ભૂતકાળમાં બન્યું નથી, વર્તમાનમાં બનતું નથી અને ભવિષ્યમાં બનશે પણ નહિ. તેઓ સદા ઉગ્ગ કુળમાં, ભોગ કુળમાં, રાઈણણ કુળમાં, ઈકૂખાગ(૨) કુળમાં, ખત્તિઅ કુળમાં, હરિવંસ(૧) કુળમાં કે આવાં બીજાં કુળોમાં જન્મ લે છે. આ તો એક આશ્ચર્ય છે કે તિત્થયર મહાવીરે દેવાણંદા બ્રાહ્મણીની કૃપમાં ગર્ભનું રૂપ ધારણ કર્યું.^{૧૧} એટલે પછી સક્કે પાયદળના સેનાપતિ હરિણેગમેસી દેવને બોલાવ્યો અને તેને કુંડપુર સંનિવેશના ઉત્તરના ક્ષત્રિય ભાગમાં^{૧૨} વસતા ખત્તિઅ સિદ્ધત્થ(૧)ની પત્ની તિસલાની કૃપમાં રહેલા ગર્ભને ઉપાડીને દેવાણંદાની કૃપમાં મૂકવાનો અને દેવાણંદાની કૃપમાં રહેલા ગર્ભને ઉપાડીને તિસલાની કૃપમાં મૂકવાનો હુકમ કર્યો.^{૧૩} હરિણેગમેસીએ હુકમ મુજબ કામ કર્યું.^{૧૪} આ ઘટના પણ (બ્યાસી દિવસ પછી) આશ્ચિન મહિનાના કૃષ્ણપક્ષની તેરસના દિવસે જે સમયે ચન્દ્ર હત્યુતરા નક્ષત્ર સાથે લગ્ન હતો તે સમયે બની.^{૧૫}

મહાવીરને ત્રણ પ્રકારનું જ્ઞાન હતું. તે જાણતા હતા કે તેમનું સ્થળાંતર કરવામાં

આવવાનું છે, તે જાણતા હતા કે તેમનું સ્થળાંતર થઈ ગયું છે પરંતુ તે જાણતા ન હતા કે તેમનું સ્થળાંતર થઈ રહ્યું છે.^{૧૬}

જે રાતે મહાવીરનો ગર્ભ દેવાણંદાની કૂખમાંથી તિસલાની કૂખમાં લઈ જવામાં આવ્યો તે રાતે દેવાણંદાએ સ્વપ્નમાં જોયું કે પહેલાં પોતે જે વસ્તુઓ સ્વપ્નમાં દેખેલી તે બધી જ વસ્તુઓને તિસલા લઈ ગઈ છે.^{૧૭} તે જ વખતે તિસલાએ પોતે સ્વપ્નમાં તે બધી વસ્તુઓને પ્રવેશ કરતી જોઈ.^{૧૮}

એક વાર પોતાની માતાને કષ્ટ ન થાય એ ખાતર કરુણાથી પ્રેરાઈને કૂખમાં હલનચલન કરવાનું મહાવીરે બંધ કરી દીધું. પરંતુ તેથી તો તિસલાને અત્યન્ત ચિન્તા થઈ. તેણે વિચાર્યું કે શું ગર્ભ અપહત થયો હશે કે મરી ગયો હશે કે તેનો પાત થયો હશે? માતાની ચિંતાનો ખ્યાલ આવતાં જ ગર્ભશિશુએ હલનચલન શરૂ કર્યું. પછી તિસલા અત્યંત સુખ અને આનંદ અનુભવવા લાગી. આ ક્ષણે મહાવીરે માતાપિતા જીવિત હોય ત્યાં સુધી સંસારનો ત્યાગ ન કરવાનો સંકલ્પ કર્યો.^{૧૯}

નવ મહિના અને સાડા સાત દિવસો પૂરા થતાં, ચૈત્ર મહિનાના શુક્લ પક્ષની તેરસના દિવસે જે સમયે ચન્દ્ર હત્યુત્તરા નક્ષત્ર સાથે લગ્ન હતો તે સમયે તિસલાએ સંપૂર્ણ તંદુરસ્ત બાળક મહાવીરને જન્મ આપ્યો.^{૨૦}

મહાવીરના જન્મસમયે ચારે પ્રકારનાં દેવદેવીઓ ત્યાં એકત્ર થયાં. તેમણે અમૃત, પુષ્પો, સુવર્ણ, મોતી વગેરેની વર્ષા કરી, વિવિધ માંગલિક વિધિઓ અને અભિષેક કર્યો.^{૨૧}

રાજકુમારને (મહાવીરને) તિસલાની કૂખમાં મૂકવામાં આવ્યા ત્યારથી કુટુંબના સુવર્ણ, રજત, રત્ન આદિના ખજાનામાં ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ થવા લાગી એટલે રાજકુમારનું નામ **વદ્રમાણ**(૧) પાડવામાં આવ્યું.^{૨૨}

મહાવીર **કાસવ** ગોત્રના હતા. તેમનાં ત્રણ નામ હતાં — વદ્રમાણ, સમણ અને મહાવીર. માતાપિતાએ તેમને વદ્રમાણ નામ આપ્યું હતું. લોકો તેમને સમણ કહેતા કારણ કે સ્વયંસ્ફુરિત આધ્યાત્મિક આનન્દયુક્ત તપશ્ચર્યામાં તે સદા મગ્ન રહેતા હતા અને કદી પણ રાગ-દ્વેષ કરતા ન હતા. બધા ભયો અને બધી આફતોને તે ખમતા હતા તેમ જ બધી મુશ્કેલીઓને અને બધાં સંકટોને તે ધીરજથી સહેતા હતા, તેથી દેવોએ તેમને મહાવીર કહ્યા.^{૨૩} **વીર**^{૨૪}, **વીરવર**^{૨૫}, **મહાભાગ**^{૨૬}, **મહામુણિ**^{૨૭}, **મહાતવસ્તિ**^{૨૮}, **જ્ઞાતપુત્ર**^{૨૯}, **વિદેહદિણ**^{૩૦}, **વિદેહજય**^{૩૧}, **જિણવીર**^{૩૨}, **વેસાલિઅ**^{૩૩}, **કુસલ**, **ણાયમુણિ**, **વિદેહસુમાલ**^{૩૪} વગેરે તેમનાં બીજાં કેટલાંક નામો પણ

હતાં. મહાવીરના પિતાનાં પણ ત્રણ નામ હતાં — સિદ્ધથ(૧), સિજ્જંસ(૬) અને જસંસ. મહાવીરની માતાનાં પણ ત્રણ નામ હતાં — તિસલા, વિદેહદિણ્ણા (વિદેહદત્તા) અને પિયકારિણી. મહાવીરની પત્ની જસોયા કોડિણ્ણ(૨) ગોત્રની હતી. મહાવીરની પુત્રીનાં બે નામ હતાં — અણુજ્જા અને પિયદંસણા. મહાવીરની દૌહિત્રી કોસિઅ ગોત્રની હતી અને તેનાં બે નામ હતાં — સેસવઈ(૧) અને જસવઈ(૨).^{૩૫} મહાવીરના માતાપિતા તેવીસમા તિત્થંકર પાસ(૧)ના અનુયાયી હતા અર્થાત્ પાર્શ્વપત્ય હતા.^{૩૬} મહાવીરના મોટાભાઈનું નામ ણંદિવદ્ધણ(૧) હતું^{૩૭} અને મોટી બેનનું નામ સુદંસણા(૧) હતું.^{૩૮} તેમના પિતૃવ્ય એટલે કે કાકાનું નામ સુપાસ(૭) હતું.^{૩૯}

મહાવીર ત્રીસ વર્ષ સાગારાવસ્થામાં રહ્યા. માતાપિતાના સ્વર્ગવાસ પછી પોતાની પ્રતિજ્ઞા પૂરી થતાં સમસ્ત રિદ્ધિ-સિદ્ધિનો ત્યાગ કરીને વડીલોની સંમતિથી પોતાની સંઘળી સંપત્તિને આખા વર્ષ સુધી લોકોમાં વહેંચી દીધી અને સંસારનો ત્યાગ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો.^{૪૦} માર્ગશીર્ષ મહિનાના કૃષ્ણપક્ષની દશમના દિને જે સમયે ચન્દ્ર હત્યુત્તરા નક્ષત્ર સાથે લગ્ન હતો અને દિવસની બીજી પૌરુષીમાં પડછાયો પૂર્વ દિશા તરફ વળ્યો હતો તે સમયે, બે દિવસના પાણી વિનાના નકોરડા ઉપવાસ કર્યા પછી^{૪૧} અને એક વસ્ર ધારણ કરીને મહાવીરે ચંદ્રપ્પભા(૪) નામની પાલખીમાં છાયાસંડ તરફ પ્રયાણ કર્યું.^{૪૨} ત્યાં તેમણે પાલખીને અશોક વૃક્ષ નીચે થોભાવી, તેમાંથી તે પોતે નીચે ઊતર્યા, તેમણે અલંકારો કાઢી નાખ્યા, સ્વહસ્તે પંચમુષ્ટિ લોચ કર્યો, અને એક દેવદૂષ્ય સાથે^{૪૩} અનગારાવસ્થામાં પ્રવેશ કર્યો અર્થાત્ શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું.^{૪૪} જ્યારે તેમણે સંસારનો ત્યાગ કર્યો ત્યારે તે એકાકી હતા.^{૪૫} હવે તેમને મન:પર્યાયજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થઈ જેના વડે તે બુદ્ધિવાળા બધા જીવોના મનોગત વિચારો જાણી શકતા હતા.^{૪૬} તે જ દિવસે સૂર્યાસ્તના એક મુહુર્ત પહેલાં તે કુમ્મારગામ પહોંચ્યા. શરીરની ઉપેક્ષા કરી તેમણે આત્મધ્યાનનો આરંભ કર્યો. દિવ્ય શક્તિઓ, મનુષ્યો અને પશુઓ તરફથી ઊભા થતાં બધાં સંકટોને યા દુઃખોને સમતાથી સહન કરવાનો તેમણે નિશ્ચય કર્યો.^{૪૭}

પછીના દિવસે મહાવીર કોલ્લાય(૧) સંનિવેશ ગયા. ત્યાં તેમણે બ્રાહ્મણ બહુલ(૨)ના ઘરે પારણાં કર્યાં. ત્યાંથી તે મોરાગ સંનિવેશ ગયા. આસપાસના પ્રદેશમાં વિહાર કર્યા પછી દૂઈજજંતગની વિનંતીથી મહાવીર પોતાનું પ્રથમ ચોમાસું કરવા માટે પાછા મોરાગ આવ્યા. પરંતુ દૂઈજજંતગની નાખુશીના કારણે તે ત્યાં માત્ર પંદર દિવસ જ રોકાયા અને ચોમાસાનો બાકીનો ભાગ અદ્વિયગામમા ગાળ્યો.^{૪૮}

અદ્વિયગામથી મહાવીર પુનઃ મોરાગ ગયા. ત્યાંથી પહેલાં તે દક્ષિણ વાયાલ તરફ

ગયા અને પછી ઉત્તર વાયાલ તરફ ગયા જ્યાં માર્ગમાં તેમણે દેવદૂષ્યનો ત્યાગ કર્યો. “આમ તેમણે એક વર્ષ અને એક માસ કેવળ એક જ વસ્ત્ર ધારણ કર્યું અને ત્યાર પછી તે નગ્ન જ રહ્યા. ”^{૧૦} કણગખલ તરીકે જાણીતા આશ્રમ પાસે તેમને ઝેરી નાગ ચંડકોસિય ડસ્યો. ^{૧૧} ઉત્તર વાયાલના શેઠ શાગસેણના ઘરે તેમણે પંદર દિવસના ઉપવાસનાં પારણાં કર્યાં. ^{૧૨} પછી તે સેયવિયા ગયા અને ત્યાંથી તે સુરભિપુર ગયા. ત્યાર બાદ તે ગંગા નદીને નાવ દ્વારા પાર કરીને થુણાગ સંનિવેશ પહોંચ્યા. પછી તે રાયગિહના ઉપનગર છાલંદા આવ્યા, ત્યાં તેમણે એક વણકરના ઘરે ચોમાસું કર્યું^{૧૩} અને એક મહિનાના ઉપવાસનાં પારણાં રાયગિહના શેઠ વિજય(દ)ના ઘરે કર્યાં. ^{૧૪} તે સ્થળે પાંચ આશ્ચર્યજનક ઘટનાઓ બનતી નિહાળીને ગોસાલ વંદનીય શ્રમણ પાસે ગયો અને પોતાને તેમના શિષ્ય તરીકે સ્વીકારવા વિનંતી કરી. મહાવીરે તેની વિનંતી સ્વીકારી નહિ. વંદનીય શ્રમણ મહાવીરે બીજા મહિનાના ઉપવાસનાં પારણાં આણંદ(૩)ના ઘરે કર્યાં અને ત્રીજા મહિનાના ઉપવાસનાં પારણાં સુણંદ(૫)ના ઘરે કર્યાં. ચોમાસાના અંતે મહાવીર કોલ્લાય(૨) સંનિવેશ ગયા અને તેમણે ચોથા મહિનાના ઉપવાસનાં પારણાં બ્રાહ્મણ બહુલ(૪)ના ઘરે કર્યાં. ગોસાલ પણ ત્યાં ગયો અને તેણે મહાવીરને પુનઃ વિનંતી કરી કે તે તેને શિષ્ય તરીકે સ્વીકારે. આ વખતે મહાવીરે તેની વિનંતી સ્વીકારી અને વંદનીય શ્રમણ મહાવીર અને ગોસાલ સારો એવો સમય સાથે રહ્યા અને વિચર્યા. ^{૧૫}

ગોસાલની સાથે મહાવીર કોલ્લાયથી સુવણખલ, બંભણગામ અને પછી ચંપા ગયા. અહીં તેમણે ત્રીજું ચોમાસું કર્યું. ^{૧૬} ચંપાથી મહાવીર અને ગોસાલ બન્ને કમશઃ કાલાય સંનિવેશ, પતાલગ ગામ, કુમારઅ સંનિવેશ, ચોરાગ સંનિવેશ અને પછી પિટ્ટિચંપા ગયા જ્યાં મહાવીરે સંપૂર્ણ ચોથું ચોમાસું અન્ન અને ઉકાળેલા પાણી વિના વ્યતીત કર્યું. કુમારઅ સંનિવેશમાં ગોસાલને પાસ(૧)ની પરંપરાના શ્રમણો સાથે ચર્યા થઈ હતી. ^{૧૭}

પિટ્ટિચંપાથી મહાવીર ગોસાલ સાથે કયંગલા ગયા અને ત્યાંથી સાવત્થી ગયાં. અહીં શેઠ પિઉદત્તની પત્ની સિરિભદ્રાએ ગોસાલને ખાવા માટે નરમાંસ આપ્યું. ^{૧૮} સાવત્થીથી મહાવીર અને ગોસાલ બન્ને હલેદુત નામના ગામે ગયા, ત્યાંથી પછી કમશઃ છંગલા ગામ, આવત્ત(૪), ચોરાય, કલંબુયા અને પછી અનાર્ય દેશ લાઠ ગયા જ્યાં તેમને અનેક પ્રકારનો ત્રાસ સહન કરવો પડ્યો. મહાવીરે આર્ય પ્રદેશમાં આવેલા ભદિયા નગરમાં પાંચમો વર્ષાવાસ ગાળ્યો. ^{૧૯}

ભદિયાથી મહાવીર અને ગોસાલ કદલી ગામ ગયા, પછી કમશઃ જંબૂસંડ, તંબાય

અને કૂવિય સંનિવેશોમાં ગયા. ત્યાર પછી ગોસાલે મહાવીરનો સાથ છોડી દીધો અને તે એકલો ભ્રમણ કરવા લાગ્યો. મહાવીર વેસાલી ગયા. ત્યાંથી તે ગામાય સંનિવેશ ગયા, ગામાયથી સાલિસીસ ગામ ગયા અને પછી વળી પાછા ભદિયા નગર ગયા જ્યાં તેમણે તેમનો છઠ્ઠો વર્ષાવાસ પણ પસાર કર્યો.^{૧૦}

પછી વંદનીય શ્રમણે મગહનો વિહાર શરૂ કર્યો જ્યાં ગોસાલ પુનઃ તેમની સાથે જોડાઈ ગયો. મહાવીરે તેમનો સાતમો વર્ષાવાસ આલભિયામાં ગાળ્યો.^{૧૧}

આલભિયાથી મહાવીર અને ગોસાલ ક્રમશઃ કુંડાગ, મદણ, બહુસાલયા, લોહગ્ગલ(ર), પુરિમતાલ અને ઉણ્ણાગ ગયા અને પછી રાયગિહ ગયા જ્યાં તેમણે પોતાનો આઠમો વર્ષાવાસ પસાર કર્યો.^{૧૨}

વંદનીય શ્રમણ મહાવીરે પુનઃ લાઠ દેશનો વિહાર શરૂ કર્યો અને ક્રમશઃ વજ્જભૂમિ અને સુબ્બભૂમિ અથવા સુદ્ધભૂમિમાં વિચર્યા. તેમણે તેમનો નવમો વર્ષાવાસ આ અનાર્ય ભૂમિમાં ગાળ્યો.^{૧૩}

પછી મહાવીર અને ગોસાલ ક્રમશઃ સિદ્ધત્થપુર, કુમ્મગામ અને વળી પાછા સિદ્ધત્થપુર ગયા.^{૧૪} જ્યારે તેઓ કુમ્મગામમાં હતા^{૧૫} ત્યારે તેમણે સૂર્યના તડકામાં મુખ ઊર્ધ્વ રાખીને અને બન્ને હાથ ઊંચા રાખીને તપ કરતા તાપસ વેસિયાયણને જોયા. તેનું શરીર આખું જૂઓથી ખદબદતું હતું. ગોસાલ પુનઃ પુનઃ સવાલ કરતો હતો કે આ સાધુ છે કે જૂઓની પથારી. તેથી વેસિયાયણને ક્રોધ થયો અને તેણે તેજોલેશ્યા નામની દિવ્ય શક્તિ ગોસાલ તરફ છોડી, મહાવીરે તેની વિરોધી શીતલેશ્યા નામની દિવ્ય શક્તિ સામે છોડીને ગોસાલને બચાવી લીધો. મહાવીરે ગોસાલને સમજાવ્યું પણ ખરું કે ઉત્કટ કઠોર તપશ્રય્યા દ્વારા આવી દિવ્ય શક્તિઓ પ્રાપ્ત થાય છે. જ્યારે બન્ને સિદ્ધત્થપુરમાં (અથવા સિદ્ધત્થગામમાં) રોકાયા હતા ત્યારે ગોસાલે મહાવીરની એક તલના છોડને ફળ આવવાની ભવિષ્યવાણીને પડકારીને તે તલના છોડને ઉખાડીને ફેંકી દીધો. સંયોગવશ વરસાદ પડ્યો. પરિણામે પેલો તલનો છોડ જમીનમાં ચોટી ગયો અને લીલોછમ બની ગયો અર્થાત્ તેમાં પુનઃ પ્રાણ આવ્યા અને તેને ફળ પણ આવ્યાં. આ ઉપરથી ગોસાલે તારણ કાઢ્યું કે બધી ચીજો પૂર્વનિશ્ચિત છે અને બધા (મૃત) જીવોમાં પુનઃ પ્રાણનો સંચાર થવાની ક્ષમતા છે. ગોસાલનાં તારેવલાં આવાં સર્વસામાન્ય વિધાનોનો અર્થાત્ સિદ્ધાન્તોનો મહાવીરે સ્વીકાર ન કર્યો. તેથી ગોસાલે મહાવીર સાથેનો સંબંધ તોડી નાખ્યો. પછી તેણે પોતાનો આજીવિય નામનો નવો સંપ્રદાય સ્થાપ્યો. સિદ્ધત્થપુરથી ગોસાલ સાવત્થી ગયો અને ત્યાં હાલાહલા કુંભારણના ઘરે રહી તેણે છ મહિના સુધી કઠોર શ્રમણાચારનું પાલન કર્યું. આ આરાધનામાર્ગે તેને

તેજોલેશ્યાની દિવ્ય શક્તિ પ્રાપ્ત કરવા શક્તિમાન બનાવ્યો.^{૬૬}

મહાવીર સિદ્ધત્થપુરથી વેસાલી ગયા અને ત્યાંથી પછી નાવ દ્વારા ગંડઈઆ નદી પાર કરી તે વાણિયગામ ગયા. પછી તે સાવત્થી ગયા અને ત્યાં તેમણે પોતાનો દસમો વર્ષાવાસ પસાર કર્યો.^{૬૭}

સાવત્થીથી મહાવીર દઢભૂમિમાં આવેલા સાણુલદ્વિ અને પેઢાલગ્ગામ ગયા. પછી તે કમશ: વાલુયા(૧), સુભોમ(૧), સુચ્છિતા, મલય(૩), હથ્થિસીસ, તોસલિ(૧) અને મોસલિ ગયા. પછી મોસલિથી પાછા તે તોસલિ ગયા અને ત્યાંથી તે કમશ: સિદ્ધત્થપુર, વયગ્ગામ, આલભિયા અને સેયવિયા ગયા. સેયવિયાથી પાછા તે સાવત્થી ગયા. પછી તે કોસંબી, વાણારસી, રાયગિહ, મિથિલા અને ત્યાર પછી વેસાલી ગયા જ્યાં તેમણે અગિયારમું ચોમાસું ગાળ્યું.^{૬૮}

પછી વંદનીય શ્રમણ મહાવીર સુંસુમારપુર ગયા. ત્યાં ચમર(૧) તેમનાં દર્શન કરવા નીચે ઊતરી આવ્યો.^{૬૯} પછી તે કમશ: ભોગપુરી, ણંદીગામ(૧) અને મેંદિયગામ ગયા. જ્યારે તે મેંદિયગામથી કોસંબી ગયા ત્યારે ભિક્ષા ગ્રહણ કરવાની બાબતમાં આકરો અભિગ્રહ તેમણે લીધો. તે અભિગ્રહ છ મહિનામાં પાંચ દિવસ ખૂટતા હતા ત્યારે ચંદણા(૧)ના હાથે પૂર્ણ થયો.^{૭૦} કોસંબીથી મહાવીર કમશ: સુમંગલા(૩), સુચ્છિતા અને પાલગ(દ) ગયા અને પછી ચંપા ગયા જ્યાં તેમણે તેમનો બારમો વર્ષાવાસ પસાર કર્યો.^{૭૧}

પછી મહાવીર જંભિયગામ ગયા. ત્યાંથી તે કમશ: મેંદિયગામ, છમ્માણિ, મજ્જિમાપાવા અને વળી પાછા જંભિયગામ ગયા. છમ્માણિમાં એક ગોવાળે તેમના કાનમાં લાકડાના ખીલા ઠોકી તેમને ત્રાસ આપ્યો હતો.^{૭૨}

આમ વંદનીય મહાવીરે પોતાના શ્રમણજીવનનાં બાર વર્ષ સમતાથી પસાર કર્યાં. તે દરમ્યાન તેમણે ઉગ્ર અને દીર્ઘ તપસ્યાઓ કરી તથા બધાં જ સંકટો અને ઉપસર્ગો અક્ષુબ્ધ શાન્ત ચિત્તે સહન કર્યાં.^{૭૩} તેરમા વર્ષ દરમ્યાન વૈશાખ મહિનાના શુકલપક્ષની દશમના દિવસે જે સમયે ચન્દ્ર હત્યુત્તરા નક્ષત્ર સાથે લગ્ન હતો અને પડછાયો પૂર્વ તરફ ઢળી ગયો હતો તે સમયે જંભિયગામ શહેરની બહાર ઉજ્જુવાલિયા નદીના ઉત્તર તટ ઉપર આવેલા સામાગના ખેતરના શાલવૃક્ષ નીચે મહાવીરને કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું.^{૭૪}

જ્યારે મહાવીરને કેવલજ્ઞાન થયું ત્યારે બધા ચારેય વર્ગના દેવો પોતપોતાનાં વાસસ્થાનોમાંથી નીચે ઊતરી આવ્યા અને પછી પાછા ઉપર ચાલ્યા ગયા — જેમ તેમણે

મહાવીરના જન્મ આદિ પ્રસંગોએ કર્યું હતું તેમ. મહાવીરે અદ્રમાગહા ભાષામાં સૌ પ્રથમ દેવોને ધર્મોપદેશ આપ્યો અને પછી મનુષ્યોને આપ્યો.^{૩૫} તેમણે પંચ વ્રત વગેરેની શિક્ષા આપી.^{૩૬}

કેવળજ્ઞાન થયા પછી તરત જ પછીના દિવસની સવારમાં એક જ રાતમાં બાર યોજનનું અંતર કાપીને મહાવીર મજ્જિમા નગરે પહોંચી ગયા અને ત્યાં મહસેણવણ ઉદ્યાનમાં રહ્યા. ત્યાં ઈંદભૂઈ, અગ્ગિભૂઈ વગેરે અગિયાર જણને, તેમના શિષ્યો સાથે, દીક્ષા આપી તથા તે અગિયારને પોતાના ગણધર બનાવ્યા અને ચતુર્વિધ સંઘની સ્થાપના કરી.^{૩૭}

તિત્યંકર તરીકેની ત્રીસ વર્ષની કારકિર્દીમાં મહાવીરે નીચે જણાવેલાં અગત્યનાં સ્થળોની મુલાકાત લીધી હતી. રાયગિહ, માહણકુંડગ્ગામ, કણગપુર, વીરપુર, વેસાલી, ચંપા, વીતિભય, આમલકપ્પા, સોરિયપુર(૧), વદ્રમાણપુર, હત્થિસીસ, વાણિયગ્ગામ, વાણારસી, આલભિયા, કંપિલ્લપુર, ઉસભપુર(૨), કોસંબી, પોલાસપુર, ઉલ્લુગતીર, વિજયપુર, સોગંધિયા, મહાપુર, સુઘોસ(૫), કયંગલા, સાવત્થી, મિથિલા, સાગેય, મિયગામ, પુરિમતાલ, મહુરા(૧), મેંઢિયગામ, હત્થિણાપુર, કાગંડી અને મજ્જિમાપાવા.^{૩૮} આ સમયગાળામાં તેમણે ઘણી વ્યક્તિઓને દીક્ષા આપી. તેમાંની કેટલીક નીચે જણાવ્યા મુજબ છે — વીરંગય(૧), વીરજસ, સંજય(૪), એણિજજયા(૨), સેય(૧), સંખ(૧), મેઘકુમાર(૨), ઉસભદત(૧), દેવાણંદા(૨), રોહ(૧), કાલાસવેસિયપુત્ત, અઈમુત(૧), જમાલિ(૧), પિયદંસણા, ઉદાયણ(૧), ણિયંઠીપુત્ત, ણારયપુત્ત, સામહત્થિ(૨), અદઅ(૨), મિયાવતી(૧), અંગારવતી, સુદંસણ(૧૩), પોગ્ગલ(૨), માગંઢિયપુત્ત, જયંતી(૧), ખંદઅ(૨), સિવ(૭), સોમિલ(૩), વગેરે.^{૩૯} તેમના કેટલાક શ્રાવકો અને કેટલીક શ્રાવિકાઓ નીચે પ્રમાણે છે— સંખ(૮), ઈસિભદપુત્ત, ચુલણીપિયા(૨), સામા(૪), સુરાદેવ(૧), મદુઅ, આણંદ(૧૧), સિવાણંદા, ધણણા, સદાલપુત્ત(૧), અગ્ગિમિત્તા, ચુલ્લસયઅ(૨), કામદેવ(૨), બહુલા, ણંદિણિપિયા(૧), અસ્સિણી(૨), ડગ્ગુણી, સાલિહીપિયા(૨), વરુણ(૮).^{૪૦} તેમના પ્રથમ શિષ્ય હતા ઈંદભૂઈ અને તેમની પ્રથમ શિષ્યા હતી ચંદણા(૧).^{૪૧}

જ્યારે મહાવીર રાયગિહમાં હતા ત્યારે સેણિઅ(૧) રાજાના તેવીસ પુત્રો અને તેર રાણીઓએ તેમ જ બીજી ઘણી વ્યક્તિઓએ તેમની પાસે દીક્ષા લીધી.^{૪૨} જ્યારે મહાવીર કોસંબીમાં હતા ત્યારે તેમણે રાજા પજ્જોયની અગિયાર રાણીઓને દીક્ષા આપી, તેમને શ્રમણીસંઘમાં દાખલ કરી.^{૪૩} જ્યારે મહાવીર પોલાસપુરમાં હતા ત્યારે

તેમણે આજીવિય સંપ્રદાયના વિશિષ્ટ અનુયાયી સદ્ગુણપુત્રને પોતાના ધર્મનો અનુયાયી બનાવ્યો. “રાયગિહમાં મહાવીરે તેવીસમા તિત્થંકર પાસ(૧)ની પરંપરાના ચાતુર્યામ ધર્મને માનનારા કેટલાક શ્રમણોને પોતાના પંચયામ ધર્મને માનનારા શ્રમણસંઘમાં પ્રવેશ પણ આપ્યો હતો. “મહાવીરને પાસ(૧) માટે અત્યંત આદર હતો. કેસિ(૧) અને ગોયમ(૧) વચ્ચે થયેલી ચર્ચા દ્વારા પ્રગટ થયું છે તે મુજબ મહાવીર અને પાસ(૧)ના ઉપદેશોમાં કોઈ પાયાનો ભેદ નથી. “ક્યંગલામાં મહાવીરે વૈદિક સાહિત્યના બહુશ્રુત વિદ્વાન બ્રાહ્મણ ખંદઅ(૨)ને દીક્ષા આપી હતી. “આમ બધા જ વર્ગના, બધી જ કોમોના અને બધા જ સંપ્રદાયના લોકો મહાવીરના ચતુર્વિધસંઘમાં દાખલ થયા.

(મહાવીરના જમાઈ) જમાલિએ પોતાના પાંચ સો શિષ્યો સાથે માહણકુંડગ્ગામમાં મહાવીરનો સંઘ છોડીને પોતાનો બહુરય તરીકે જાણીતો નવો સંપ્રદાય સ્થાપ્યો. વખત જતાં જમાલિના શિષ્યો શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના સંઘમાં પાછા આવ્યા. “મહાવીરના સંઘમાં જમાલિ પહેલો ણિણહવ હતો. બીજો ણિણહવ તિસગુત્ત હતો જે મહાવીરના જીવનકાળમાં જ મહાવીરના સંઘથી અલગ થઈ ગયો હતો. “

જ્યારે મહાવીર સાવત્થીમાં ધર્મપ્રવચન કરી રહ્યા હતા ત્યારે તેમણે પ્રસંગોપાત્ત ગોસાલનો ઉલ્લેખ કર્યો જે તે વખતે તે જ નગરમાં હાલાહલા કુંભરણના ઘરે રહેતો હતો. મહાવીરે શ્રોતાઓને કહ્યું કે ગોસાલ ન તો કેવલી છે કે ન તો સંઘનો સ્થાપક છે અને છતાં તે તિત્થંકર હોવાનો દાવો કરે છે, તે તો માત્ર મારો શિષ્ય છે. આ વાત ગોસાલના કાને આવી. તેને લાગ્યું કે મહાવીરે મારું અપમાન કર્યું છે. તેથી તે પોતાના શિષ્યો સાથે મહાવીર જ્યાં હતા ત્યાં ગયો. ઘણા લોકો બે તિત્થંકરોનો વિવાદ સાંભળવા એકઠા થઈ ગયા. ગોસાલે કહ્યું, “હે કાસવ(૮) ! હું તમારો શિષ્ય છું એમ કહેવું અસત્ય છે કારણ કે તમારો શિષ્ય ગોસાલ તો ક્યારનો મરી ગયો છે. હું સંઘનો સ્થાપક છું અને મારું નામ કુંડિયાયણ ગોત્રનો ઉદાઈ(૧) છે. હું પઉટ્ટપરિહાર (પરકાયપ્રવેશ) કરું છું અને બીજાના(મૃત) શરીરમાં પ્રવેશું છું. અત્યારે હું ગોસાલના મૃત શરીરમાં પ્રવેશી છું. આ મારો સાતમો પઉટ્ટપરિહાર છે. આ શરીરમાં હું વધુ સોળ વર્ષ જીવીશ અને પછી મોક્ષ પામીશ.” તિત્થયર મહાવીરે તેને કહ્યું, “હે ગોસાલ, તું મારો શિષ્ય જ છે, બીજો કોઈ નથી. તું મંખલિનો પુત્ર ગોસાલ જ છે. તું

તારી જાતને છુપાવવા ખોટી વાતો ઉપજાવી રહ્યો છે.” આ સાંભળી ગોસાલ અત્યન્ત ક્રોધિત થયો અને ગાળાગાળી કરવા લાગ્યો. તેણે મહાવીરને અપશબ્દો કહ્યા. ગોસાલનો મહાવીર પ્રત્યેનો અભદ્ર વ્યવહાર મહાવીરના બે શિષ્યો સવ્વાણૂભૂઈ(૨) અને સુણકુખત(૩)થી સહન ન થયો. એટલે તેમણે ગોસાલને અટકાવવા અને સમજાવવા પ્રયત્ન કર્યો. પરંતુ ગોસાલે ક્રોધાભિભૂત થઈને તે બંનેને પોતાના તપતેજથી (તેજોલેશ્યાથી) બાળીને ભસ્મ કરી નાખ્યા. પછી ગોસાલે તે જ લેશ્યા મહાવીર ઉપર છોડી પરંતુ મહાવીરના દિવ્ય પ્રભાવથી મહાવીર તરફથી પાછી વળી ગોસાલના પોતાના ઉપર જ ફરી વળી અને ગોસાલના શરીરમાં દાહ પેદા કર્યો. મહાવીરને અવિચલિત જોઈને ગોસાલે મહાવીરને કહ્યું, “તું પિત્તજવરજન્ય દાહથી પીડાઈને છ મહિનામાં મરી જઈશ.” મહાવીરે ગોસાલને કહ્યું, “હું તો હજુ સોળ વર્ષ જીવવાનો છું પરંતુ તું તારી જ તેજોલેશ્યાથી પરાભૂત થઈ પિત્તજવરદાહથી ખૂબ જ પીડા પામીશ અને સાત દિવસમાં મરી જઈશ.” મહાવીરે કહ્યા મુજબ ગોસાલ સાત દિવસમાં મરી ગયો.^{૯૦} મહાવીર એકાકી વિચરતા ન હતા પણ પોતાના શિષ્યોના જૂથ સાથે જ વિચરતા હતા એટલે ગોસાલ મહાવીરને દોષ દેતો હતો, એ મતલબનો ઉલ્લેખ સૂત્રકૃતાંગમાં છે.^{૯૧}

જ્યારે મહાવીર મેઢિયગામ પહોંચ્યા ત્યારે તેમને પીડાકારી પિત્તજવરનો દાહ ઉત્પન્ન થયો. રોગે તીવ્રતા ધારણ કરી. લોકો કહેવા લાગ્યા કે હવે મહાવીર છ મહિનામાં મરી જશે. આ અફવા માલુયાકચ્છમાં તપ કરતા મહાવીરશિષ્ય અનગાર સીહ(૧)એ સાંભળી. તેથી સીહ બહુ દુઃખી થયા. મહાવીરે તરત જ તેમને બોલાવ્યા અને કહ્યું કે હું મહાવીર છ મહિના પછી મરી જવાનો નથી. મહાવીરે સીહને આશ્વાસન આપ્યું કે તે પોતે બીજા સોળ વર્ષ વધુ જીવવાના છે. મહાવીરે વધુમાં સીહને કહ્યું, “હે સીહ ! આ નગરમાં રહેતી ગૃહિણી રેવતી(૧) પાસે તું જા. તેણે ખાસ મારા માટે તૈયાર કરીને રાખેલા બે કવોયસરીરને ન લાવતો પણ તેની પાસેથી વાસી કુક્કુડમંસ લઈ આવ. તેનું મારે પ્રયોજન છે.” મહાવીરની આજ્ઞા મુજબ સીહે કર્યું. મહાવીરે ઔષધ તરીકે તેનું સેવન કર્યું અને તેમનો રોગ મટી ગયો.^{૯૨}

આમ મહાવીરે કેવલજ્ઞાની તિત્થંકર તરીકે ત્રીસ વર્ષ ધસાર કર્યા. તેમણે તેમનું છેલ્લું ચોમાસું મજ્જિમાપાવામાં ગાળ્યું. ત્યાં કાર્તિક મહિનાના કૃષ્ણપક્ષની અમાસની રાતે જ્યારે દૂસમસુસમા અર પૂરો થવામાં ત્રણ વર્ષ અને સાડા આઠ મહિના બાકી હતા ત્યારે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પોતાનું પાર્થિવ શરીર છોડીને બોતેર વર્ષની વયે મોક્ષ પામ્યા.^{૯૩} તિત્થયર મહાવીરના નિર્વાણના એક કોટાકોટિ સાગરોપમમાં

બેતાલીસ હજાર ન્યૂન વર્ષો પૂર્વે તિત્થયર ઉસભ(૧) નિર્વાણ પામ્યા હતા.^{૯૪} મહાવીરના નિર્વાણના બસો પચાસ વર્ષ પહેલાં તિત્થયર પાસ(૧) નિર્વાણ પામ્યા હતા.^{૯૫}

જે રાતે મહાવીર મોક્ષ પામ્યા તે રાતને પોતાના સ્વર્ગીય વાસસ્થાનોથી નીચે ઊતરતા અને પાછા ઉપર જતા દેવોએ રોશનીથી પ્રકાશિત કરી દીધી.^{૯૬}

જ્યારે તિત્થયર મહાવીરે શરીર ત્યાગી મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યો ત્યારે કાસી અને કોસલના અઢાર મિત્ર રાજાઓ અને મલ્લઈ અને લેચ્છઈ જાતિઓના (અઢાર રાજાઓ) ત્યાં હાજર હતા. તિત્થયર મહાવીરના નિર્વાણ સાથે જ્ઞાનનો આધ્યાત્મિક પ્રકાશ બુઝાઈ ગયો એમ વિચારી તેમણે દીવાઓ પેટાવી ભૌતિક પ્રકાશ કર્યો.^{૯૭} તે જ રાતે અવંતીના રાજા પાલગ(૨)નો રાજ્યાભિષેકવિધિ થયો.^{૯૮}

સંસારત્યાગ કર્યા પછી મહાવીર બેતાલીસ વર્ષ જીવ્યા. તેમણે આ બેતાલીસ વર્ષોમાં નીચે જણાવેલાં સ્થળોએ બેતાલીસ ચોમાસાં કર્યાં—એક અઢિયગામમાં, ત્રણ ચંપા તથા પિઠ્ઠિચંપામાં, બાર વેસાલી તથા વાણિયગામમાં, ચૌદ રાયગિહ તથા જાલંદામાં, છ મિહિલામાં, બે ભદિયામાં, એક આલભિયામાં, એક સાવત્થીમાં, એક પણિઅભૂમિમાં (વજજભૂમિમાં આવેલું સ્થાન) અને એક મજ્ઝિમાપાવામાં.^{૯૯}

ભગવાન મહાવીરનો સંઘ ઉત્કૃષ્ટ હતો. તેમાં ૧૪૦૦૦ શ્રમણો હતા, તેમના નાયક હતા ઈંદભૂઈ. તેમાં ૩૬૦૦૦ શ્રમણીઓ હતી, તેમની નાયિકા હતી ચંદણા. તેમાં ૧૫૮૦૦૦ શ્રાવકો હતા, તેમના નાયકો હતા સંખ(૯) અને સયગ. તેમાં ૩૧૮૦૦૦ શ્રાવિકાઓ હતી, તેમની નાયિકાઓ હતી સુલસા(૨) અને રેવઈ(૧). તેમાં ૩૦૦ ચતુર્દશ પુવ્વના ધારકો, ૧૩૦૦ અવધિજ્ઞાનીઓ, ૭૦૦ કેવલજ્ઞાનીઓ, ૭૦૦ વૈકિયલબ્ધિધારીઓ, ૫૦૦ મન:પર્યાયજ્ઞાનીઓ, ૪૦૦ વાદીઓ, ૭૦૦ મોક્ષપ્રાપ્ત શિષ્યો, ૧૪૦૦ મોક્ષપ્રાપ્ત શિષ્યાઓ અને અણુત્તર વિમાનપ્રાપ્ત ૮૦૦ સાધુઓ હતા.^{૧૦૦}

મહાવીરના અનુયાયીઓ ત્રણ પ્રકારના હતા — (૧) શ્રમણ-શ્રમણીઓ, (૨) ઉપાસક-ઉપાસિકાઓ અને (૩) સહાનુભૂતિ ધરાવનારાઓ અને સમર્થકો. ઈંદભૂઈ, ચંદણા, વગેરે પ્રથમ પ્રકારના હતા. સંખ, સયગ, સુલસા, રેવઈ, વગેરે બીજા પ્રકારના હતા. સેણિઅ(૧), ચેલ્લણા, ઉદાયણ(૨), કાલોદાયિ, પિંગલ(૧), પજ્જોય, કૂણિઅ વગેરે ત્રીજા પ્રકારના હતા.^{૧૦૧} તીર્થ યા સંઘ પ્રથમ બે પ્રકારના અનુયાયીઓનો જ બનેલો હતો.

મહાવીરના શિષ્યોમાં અગિયાર શિષ્યો ગણધરનું વિશિષ્ટ પદ પામ્યા હતા. તેમના આધિપત્ય નીચે મુકવામાં આવેલા નવ શ્રમણગણોના તે દોરવણી અને શિક્ષા આપનારા નાયકો હતા. તેમનાં નામ આ પ્રમાણે છે — (૧) ઈંદભૂઈ, (૨) અગ્ગિભૂઈ(૧), (૩) વાઉભૂઈ, (૪) વિઅત્ત(૧), (૫) સુહમ્મ(૧), (૬) મંડિયપુત્ત, (૭) મોરિયપુત્ત(૧), (૮) અકંપિય, (૯) અયલભાયા, (૧૦) મેયજજ(૧) અને (૧૧) પભાસ(૧). અકંપિય અને અયલભાયા આ બે એક સમાન ગણના બે ગણધરો હતા. તેવી જ રીતે મેયજજ અને પભાસ પણ એક સમાન ગણના બે ગણધરો હતા.^{૧૦૨} મહાવીરની પરંપરા સુહમ્મ અને તેમના અનુગામી દ્વારા ચાલુ રહી કારણ કે બધા ગણધરોમાં છેલ્લા મૃત્યુ પામનારા સુહમ્મ હતા.^{૧૦૩}

મહાવીરના ઉપાસકોમાં (શ્રાવકોમાં) નીચેના દસ પ્રસિદ્ધ છે જે ઉવાસગદસાનો વિષય છે — (૧) સિવાણંદાના પતિ અને વાણિયગ્ગામના વતની આણંદ(૧૧), (૨) ભદા(૩૬)ના પતિ અને ચંપાના વતની કામદેવ(૨), (૩) સામા(૪)ના પતિ અને વાણારસીના વતની ચુલણીપિયા(૨), (૪) ધણાના પતિ અને વાણારસીના વતની સુરાદેવ(૧), (૫) બહુઆના પતિ અને આલભિયાના વતની ચુલ્લસયઅ(૨), (૬) પૂસાના પતિ અને કંપિલ્લપુરના વતની કુંડકોલિય(૧), (૭) અગ્ગિમિત્તાના પતિ અને પોલાસપુરના વતની સદાલપુત્ત(૧), (૮) રેવઈ(૨)ના પતિ અને રાયગિહના વતની મહાસયઅ(૨), (૯) અસ્સિણી(૨)ના પતિ અને સાવત્થીના વતની ણંદિણીપિયા(૧), અને (૧૦) ફગ્ગુણીના પતિ અને સાવત્થીના વતની સાલિહિપિયા(૨).

ભગવાન મહાવીરના આવસ્સયચુણિણમાં નોંધાયેલા સત્તાવીસ પૂર્વભવોમાંના કેટલાક આ પ્રમાણે છે — મરિઈ, કોસિઅ(૧), પૂસમિત્ત(૩), અગ્ગિજજ્જોઅ, અગ્ગિભૂઈ(૨), ભારદ્વાય(૩), થાવર(૨), વિસ્સભૂઈ, તિવિટ્ઠ(૧), પિયમિત્ત(૧) અને ણંદણ(૬), ઈત્યાદિ.^{૧૦૪}

ભગવાન મહાવીરે પોતે ભવિષ્ય ભાષ્યું હતું કે એક હજાર વર્ષ પછી પુવ્વગયનો વિચ્છેદ થશે અને તેમના તીર્થનો નાશ એકવીસ હજાર વર્ષ પછી થશે.^{૧૦૫}

તેમણે એ પણ ભવિષ્ય ભાષ્યું હતું કે પાડલિપુત્તમાં પાટલિ વૃક્ષ અને રાયગિહમાં શાલ વૃક્ષ પૂજાશે.^{૧૦૬}

મહાવીરના સંઘમાં નીચેની નવ વ્યક્તિઓએ તીર્થંકરનામગોત્રકર્મ બાંધ્યું હતું — (૧) સેણિઅ(૧), (૨) સુપાસ(૭), ઉદાઈ(૪), (૪) પુહ્લિલ(૩), (૫) દઢાઉ(૧),

(૬) સંખ(૧૦), (૭) સયગ, (૮) સુલસા(૨) અને (૯) રેવઈ(૧).^{૧૦૭}

સૂત્રકૃતાંગની મહાવીરચુઈમાં મહાવીરની સ્તુતિ કરવામાં આવી છે.^{૧૦૮}
વિયાહપણ્ણતિમાં મહાવીર અને ગોયમ(૧) વચ્ચે થયેલા સંવાદો છે અથવા તો તે ગોયમ(૧)એ પૂછેલા પ્રશ્નોના મહાવીરે આપેલા ઉત્તરોનો સંગ્રહ છે.^{૧૦૯}

૧. સમ.૨૪, ૧૫૭, નન્દિ. ગાથા ૧૯,
સ્થા.૫૩, આવનિ.૪૨૪.

૨. આવનિ. (દીપિકા). પૃ. ૮૨.

૩. સમ. ૧૫૭.

૪. તીર્થો. ૩૩૫.

૫. સમ. ૭, સ્થા. ૫૬૮, તીર્થો. ૩૬૪.

૬. આવનિ. ૩૭૭, તીર્થો. ૩૪૩.

૭. આયા. ૨. ૧૭૯, કલ્પ. ૧૧૦, પ્રશ્ન. ૪

૮. આયા. ૨. ૧૭૬માં દાહિણમાહણકુંડપુર
છે જ્યારે કલ્પ. ૨માં માહણકુંડગામ છે.

૯. આયા. ૨. ૧૭૬, કલ્પ. ૨-૩, તીર્થો.
૭૦૮, આવનિ. ૪૫૮થી, આવચૂ. ૧.
પૃ. ૨૩૬.

૧૦. કલ્પ. ૪.

૧૧. કલ્પ. ૧૭, ૧૮, ૨૦, આવચૂ. ૧. પૃ.
૨૩૯.

૧૨. આયા. ૨. ૧૭૬માં ઉત્તરખતિયકુંડપુર
છે જ્યારે કલ્પ. ૨૧માં ખતિયકુંડગામ
છે.

૧૩. કલ્પ. ૨૧-૨૬.

૧૪. કલ્પ. ૨૮, આયા. ૨. ૧૭૬ (અહીં
હરિણોગમેસિ નામ આવતું નથી),
સમ. ૧૩૪.

૧૫. આયા. ૨. ૧૭૬, કલ્પ. ૩૦, સમ. ૮૨-
૮૩.

૧૬. આયા. ૨. ૧૭૬, કલ્પ. ૩૧.

૧૭. કલ્પ. ૩૧.

૧૮. કલ્પ. ૩૨.

૧૯. કલ્પ. ૯૧-૯૪, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૪૨.

૨૦. આયા. ૨. ૧૭૬, કલ્પ. ૯૬, આવચૂ.
૧. પૃ. ૨૪૩. તેમના શરીરના પૂરા
વર્ણન માટે જુઓ રાજ. ૭-૯.

૨૧. આયા. ૨. ૧૭૬, કલ્પ. ૯૭-૯૮,
આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૪૩.

૨૨. આયા. ૨. ૧૭૬, કલ્પ. ૯૦, આવચૂ.
૧. પૃ. ૨૪૨.

૨૩. આયા. ૨. ૧૭૭, કલ્પ. ૧૦૮, આવનિ.
૫૩૯, વિશેષા. ૧૭૫૮, આવચૂ. ૧. પૃ.
૨૪૫.

૨૪. નન્દિ. ગાથા ૩.

૨૫. પ્રશ્ન. ૪, સૂર્ય. ૧૦૮, આવનિ. ૪૭૨.

૨૬. આવનિ. ૮૧.

૨૭. એજન.

૨૮. આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૨૨.

૨૯. આયા. ૨. ૧૭૯, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૬૨,
કલ્પ. ૧૧૦.

૩૦. એજન.

૩૧. એજન.

૩૨. સૂત્રનિ. ૧૯૯.

૩૩. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૬૨.

૩૪. આયા. ૧. ૧૫૭, ૧૬૬, પ્રશ્ન. ૨૩,
આયા. ૨. ૧૭૯.

૩૫. આયા. ૨. ૧૭૭, ૧૭૯, કલ્પ. ૧૦૯,
વિશેષા. ૧૮૭૩-૫, આવચૂ. ૧. પૃ.
૨૪૫, આવત્મા. ૭૭, ૮૦.

૩૬. આયા. ૨. ૧૭૮.

૩૭. કલ્પ. ૧૦૯, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૪૫.

૩૮. આયા. ૨. ૧૭૭, કલ્પ. ૧૦૯, વિશેષા.
૨૮૦૭, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૪૫, ૪૧૬,
આવત્મા. ૧૨૫, નિશીત્મા. ૫૫૯૭,
આવહ. પૃ. ૩૧૩.

૩૯. આયા. ૨. ૧૭૭.

૪૦. આયા. ૨. ૧૭૯, કલ્પ. ૧૧૦, ૧૧૨.
ભગ. ૫૪૧, સમ. ૩૦, આવચૂ. ૧. પૃ.

- ૨૪૯થી, આવનિ. ૨૮૯.
 ૪૧. છદ્દેણં ભત્તેણં અપાણણં ।
 ૪૨. આચા. ૨. ૧૭૯, કલ્પ. ૧૧૩-૧૫,
 સ્થા. ૫૩૧, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૫૮થી,
 સમ. ૧૫૭.
 ૪૩. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૬૮ પ્રમાણે તેમણે તેને
 પોતાના ડાબા બાજા ઉપર રાખ્યું હતું.
 ૪૪. કલ્પ. ૧૧૬, આચા. ૨. ૧૭૯. અહીં
 'દેવદુષ્ય(=દિવ્યવસ્ત્ર)' શબ્દના
 બદલે 'શાટક(=વસ્ત્ર)' શબ્દ વપરાયો
 છે. ભગ. ૫૪૧, આવનિ. ૨૨૪થી,
 આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૬૫થી.
 ૪૫. આવનિ. ૨૨૫, તીર્થો. ૩૯૩.
 ૪૬. આચા. ૨. ૧૭૯.
 ૪૭. આચા. ૨. ૧૭૯, આચાનિ. ૨૭૭થી.
 ૪૮. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૭૦-૭૨, ભગ.
 ૫૪૧, સમ. ૭૦, સમઅ. ૧૫૭,
 આવનિ. ૩૨૯.
 ૪૯. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૭૫-૭૭, આવનિ.
 ૪૬૭.
 ૫૦. કલ્પ. ૧૧૭, આચા. ૯. ૧. ૪.
 ૫૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૭૮-૨૭૯.
 ૫૨. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૭૯.
 ૫૩. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૭૯-૮૨, ભગ.
 ૫૪૧, આવનિ. ૪૬૯-૪૭૦.
 ૫૪. ભગ. ૫૪૧, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૮૨,
 આવનિ. ૪૭૪.
 ૫૫. ભગ. ૫૪૧.
 ૫૬. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૮૩-૮૪, આવનિ.
 ૪૭૬.
 ૫૭. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૮૪-૮૭, આવનિ.
 ૪૭૭-૭૯.
 ૫૮. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૮૭-૮૮, આવનિ.
 ૪૭૯-૮૦.
 ૫૯. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૮૮-૯૦, આચા.
 ૯. ૩. ૨. થી આગળ, આવનિ.
 ૪૮૦-૩.

૬૦. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૮૧-૮૩, આવનિ.
 ૪૮૪-૮૮.
 ૬૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૮૩, આવનિ. ૪૮૯.
 ૬૨. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૮૪-૮૫, આવનિ.
 ૪૮૯-૯૨.
 ૬૩. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૮૬, આચા. ૯. ૩. ૨.
 આવનિ. ૪૯૨, વિશેષા. ૧૬૬૬.
 ૬૪. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૮૭, આવનિ. ૨૯૩-
 ૯૪.
 ૬૫. ભગ. ૫૪૩ અનુસાર તે કુંડગામ(૩) છે.
 ૬૬. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૯૮-૯૯, ભગ.
 ૫૪૨થી.
 ૬૭. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૯૯-૩૦૦, આવનિ.
 ૪૯૫થી.
 ૬૮. આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૦૦-૩૧૫, આવનિ.
 ૫૦૮-૫૧૮.
 ૬૯. ભગ. ૧૪૪, ૧૪૮.
 ૭૦. આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૧૭-૧૯, આવનિ.
 ૫૧૯-૨૨.
 ૭૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૨૦, આવનિ. ૫૨૩-
 ૨૪.
 ૭૨. આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૨૧, આવનિ. ૫૨૫-
 ૨૬.
 ૭૩. આવનિ. ૫૨૮, ૫૩૮, આવચૂ. ૧. પૃ.
 ૨૪૬થી, વિશેષા. ૧૯૧૧થી, આચાચૂ.
 પૃ. ૨૭૭થી. મહાવીરના છેલ્લા દસ
 સ્વપ્નો અંગે જુઓ ભગ. ૫૭૯, સ્થા.
 ૭૫૦, આવભા. ૧૧૩ અને આવચૂ. ૧.
 પૃ. ૨૭૪. આના જ વિસ્તૃત વર્ણન માટે
 જુઓ આચારાંગના પ્રથમ શ્લોકાનું
 નવમું અધ્યયન.
 ૭૪. આચા. ૨. ૧૭૯, કલ્પ. ૧૨૦, આવચૂ.
 ૧. પૃ. ૩૨૨-૨૩, ૬૦૧, આવનિ.
 ૫૨૭, વિશેષા. ૧૬૭૩-૭૪, સમ.
 ૧૫૭., તીર્થો. ૪૦૭.
 ૭૫. આચા. ૨. ૧૭૯, ઔપ. ૩૪.
 ૭૬. આચા. ૨. ૧૭૯, ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૨૬૪.

૭૭. આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૨૩થી, આવનિ.
૨૬૫, ૫૪૦-૪૧, વિશેષા. ૨૦૨૫-
થી, સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૫૫, વધુ
વિગતો માટે જુઓ ઈંદભૂઈ વગેરે તે
તે સ્થાનો.
૭૮. ભગ. ૫-૬, ૨૦, ૮૪, ૯૦, ૧૫૦,
૨૫૭, ૩૬૨, ૩૭૧, ૩૮૦, ૪૧૮,
૪૨૪, ૪૩૪, ૪૩૭-૩૮, ૪૯૧,
૫૪૦, ૫૭૧, ૫૭૩, ૬૫૬, ૬૬૫.
૫, ૯, ૧૦, સૂર્ય. ૧, જમ્બૂ. ૨, રાજ.
૭-૯, ઔપ. ૧૦, ૧૩, ૩૧, વિપા. ૩,
૯, ૧૭, ૨૧, ૨૪, ૨૬, ૨૮-૩૦,
૩૨-૩૪, અનુત્. ૧-૪, ૬, અન્ત.
૧૨-૨૬, ઉપા. ૩, ૧૮, ૨૫, ૨૭
૩૦, ૩૨, ૪૧, ૪૭, ૫૩, ૫૫-૫૬,
જ્ઞાતા. ૨૧, ૮૯, ૯૩, ૧૪૦, ૧૪૮-
૪૯, આવચૂ. ૧. પૃ. ૮૯, ૩૮૧-૮૨,
૪૭૧, ૪૮૦, ૬૧૫, ૨. પૃ. ૧૯૩,
૧૯૬, ૨૦૪, આવનિ. ૫૧૮, ૧૩૦૫.
વિગતો માટે જુઓ તે તે સ્થાને તે તે
નામ ઉપરની નોંધ.
૭૯. સ્થા. ૬૨૧, ભગ. ૭૬, ૯૦, ૧૮૮,
૨૨૧, ૩૦૮, ૩૮૦, ૩૮૨, ૩૮૬,
૪૦૪, ૪૧૮, ૪૩૨, ૪૩૬, ૪૪૩,
૪૯૧, ૬૧૮, ૬૩૪, ૬૪૬, વિપા.
૩૩-૩૪, અનુત્. ૧-૪, ૬, અન્ત.
૧૨-૨૬, જ્ઞાતા. ૨૩થી, ૧૪૦,
આવચૂ. ૧. પૃ. ૮૯, ૯૧, ૪૭૧,
૨. પૃ. ૧૯૩, ૨૦૪, આવનિ. ૧૨૮૯.
તેમના અંગેની વધુ વિગતો માટે તે તે
સ્થાને તે તે નામ ઉપરની નોંધ જુઓ.
૮૦. ભગ. ૩૦૩, ૪૩૩-૩૫, ૪૩૮,
૬૩૪, ઉપા. ૮, ૯, ૧૮, ૪૧, ૪૨,
૪૭, ૫૫, ૫૬, જ્ઞાતા. ૯૩, આવચૂ. ૨.
પૃ. ૧૯૩. તે તે સ્થાને નામ ઉપરની
નોંધ જોવી.
૮૧. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૫૫, ૪૬૨.

૮૨. અન્ત. ૧૬, અનુત્. ૧-૨.
૮૩. આવચૂ. ૧. પૃ. ૯૧.
૮૪. ઉપા. ૪૧થી આગળ.
૮૫. ભગ. ૨૨૬, ૩૭૮-૭૯.
૮૬. વિગતો માટે જુઓ ઈંદભૂઈ, કેસિ(૧)
અને પાસ(૧).
૮૭. ભગ. ૯૦થી.
૮૮. ભગ. ૩૮૬, આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૧૮-૧૯.
૮૯. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૧૯-૨૦.
૯૦. ભગ. ૫૪૭થી, સ્થા. ૭૭૬.
૯૧. સૂત્ર. ૨. ૬. ૧-૨, સૂત્રચૂ. પૃ. ૪૧૭.
૯૨. ભગ. ૫૫૭. કુક્કુડમંત્ર અને કવોયસરીર-
ના અર્થો માટે જુઓ ભગવ્ન. પૃ. ૬૯૧.
તેમના અર્થઘટનો વનસ્પતિપરક અને
માંસપરક કરાયા છે.
૯૩. કલ્પ. ૧૨૩-૨૪, સમ. ૭૨, ૮૯, તીર્થો.
૭૦૯, વિશેષા. ૧૭૦૨, આવનિ.
૨૭૬, ૩૦૫.
૯૪. કલ્પ. ૨૨૮, સમ. ૧૩૫.
૯૫. આવભા. ૧૭.
૯૬. કલ્પ. ૧૨૫.
૯૭. કલ્પ. ૧૨૮.
૯૮. તીર્થો. ૬૨૦.
૯૯. કલ્પ. ૧૨૨, સમ. ૪૨.
૧૦૦. કલ્પ. ૧૩૪-૪૫, સમ. ૧૪, ૩૬, ૫૩,
૧૦૪, ૧૦૬, ૧૧૦, સ્થા. ૩૮૨, ૬૫૩,
આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૫૯, આવનિ.
૨૫૯થી. તેમના વર્ણન માટે જુઓ
ઔપ. ૧૪થી.
૧૦૧. ભગ. ૯૦, ૩૦૫, ૬૬૫. ૧૦. ૧, ઔપ.
૩૧થી.
૧૦૨. કલ્પ (થેરાવલી), ૧-૩ અને તેના ઉપર
કલ્પવિ; સમ. ૧૧, આવ. ૨૬૮-૬૯,
૫૯૪-૯૫, આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૩૪-૩૭.
૧૦૩. કલ્પ. (થેરાવલી), ૫, કલ્પવિ. પૃ.
૨૪૯, આવચૂ. ૧. પૃ. ૯૧.
૧૦૪. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૨૮, ૨૨૮-૨૪૦.

આવનિ. ૧૪૬-૪૮, ૪૪૧-૫૧,	૧૦૬. ભગ. ૫૨૮. ૧૦૭. સ્થા. ૬૯૧. ૧૦૮. સૂત્ર. ૧. ૬. ૧૦૯. ભગ. ૬.
વિશેષા. ૧૫૫૭, આવનિ. (દીપિકા).	
પૃ. ૮૮.	
૧૦૫. ભગ. ૬૭૯-૮૯.	

મહાવીરચૂઈ (મહાવીરસ્તુતિ) સૂચગડનું છકું અધ્યયન.^૧

૧. સમ. ૧૬, ૨૩.

મહાવીરભાસિય (મહાવીરભાષિત) પણાવાગરણદસાનું પાંચમું અધ્યયન જે હાલ અસ્તિત્વમાં નથી.^૧

૧. સ્થા. ૭૫૫, સ્થાઅ. પૃ. ૫૭૨.

મહાસઉણિ (મહાશકુનિ) જેની દીકરી પૂતણા હતી તે વિદ્યાધરી.^૧

૧. પ્રશ્ન. ૧૫, પ્રશ્નઅ. પૃ. ૭૫.

મહાસઉણિપૂતણા (મહાશકુનિપૂતના) વિદ્યાધરી મહાસઉણિની પુત્રી પૂતણા.^૧

૧. પ્રશ્ન. ૧૫, પ્રશ્નઅ. પૃ. ૭૫.

મહાસમણ (મહાશ્રમણ) મહાવીરના નિર્વાણ પછી ઓગણીસ સો વર્ષે જેમનું મૃત્યુ નિશ્ચિત છે તે આચાર્ય અને તેમની સાથે જ સૂચગડનો વિચ્છેદ થવાનો પણ નિશ્ચિત છે.^૧

૧. તીર્થો. ૮૧૮.

૧. મહાસયઅ (મહાશતક) ઉવાસગદસાનું આઠમું અધ્યયન.^૧

૧. ઉપા. ૨, સ્થા. ૭૫૫.

૨. મહાસયઅ રાયગિહના એક શેઠ. તેમને રેવઈ (૨) વગેરે તેર પત્નીઓ હતી.^૧ તે તિત્થયર મહાવીરનો ઉપાસક બન્યો.^૨ ચૌદ વર્ષ પછી તે પોસહસાલાએ ગયો અને ધમક્રિયામાં પરોવાઈ ગયો. રેવઈ ક્રોધે ભરાયેલી ત્યાં ગઈ અને તેને અપશબ્દો કહ્યા. તે તેને પાછો સાંસારિક ભોગો તરફ આકર્ષવા માગતી હતી પણ સફળ ન થઈ.^૩ વખત જતાં મહાસયઅ સલ્લેખણામાં લાગી ગયો અને તેને અવધિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું.^૪ રેવઈ પાછી તેને સમજાવવા ગઈ પણ નિષ્ફળ જ રહી. તેણે રેવઈને કહ્યું, “તું સાત દિવસ પછી મરીને નરકમાં જઈશ.”^૫ તિત્થયર મહાવીર રાયગિહ આવ્યા અને મહાસયયે રેવઈને જે વચનો કહ્યાં હતાં તેને માટે તેને દોષની આલોચના કરવા તથા તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા જણાવવા માટે મહાવીરે ગૌયમ(૧)ને મહાસયઅ પાસે મોકલ્યા. મહાસયઅ સમજી ગયા અને તેમણે મહાવીરના કહ્યા મુજબ કર્યું.^૬ મરીને સોહમ્મ(૧) દેવલોકમાં દેવ થયા. ભવિષ્યમાં તે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પામશે.^૭

૧. ઉપા. ૪૬. ૨. એજન. ૪૭. ૩. એજન. ૫૦. ૪. એજન. ૫૧.
૫. એજન. ૫૨. ૬. એજન. ૫૩. ૭. એજન. ૫૪.

મહાસવ (મહાસ્રવ) વિયાહયણ્ણત્તિના ઓગણીસમા શતકનો ચોથો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૬૪૮.

મહાસામાણ (મહાસામાન) મહાસુકક(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સત્તર સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ સત્તર પખવાડિયે એકવાર શ્વાસ લે છે અને તેમને સત્તર હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ.૧૭.

૧. મહાસાલ (મહાશાલ) પિટ્ટિયંપાના રાજા સાલનો ભાઈ. તે તિથ્યર મહાવીરનો શિષ્ય બન્યો હતો.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૨૧, ઉત્તરાશા.પૃ.૩૨૩, આવચૂ.૧.પૃ.૩૮૧, આવ.પૃ.૨૭.

૨. મહાસાલ અરુણ(પ)ના પિતા.^૧

૧. ઋષિ.૩૩.

મહાસિલાકંટઅ (મહાશિલાકણ્ટક) વજિજ-વિદેહપુત્ર કોણિય અને રાજા ચેડગ વચ્ચે થયેલું યુદ્ધ. નવ મલ્લઈ અને નવ લેચ્છઈ ગણરાજાઓ અને કાસી અને કોસલના અઢાર મિત્રરાજાઓએ ચેડગને સહાય કરી. તિથ્યર મહાવીરને આ યુદ્ધનું જ્ઞાન હતું. કોણિયનો વિજય થયો અને ચેડગ અને તેના મિત્રરાજાઓના સંઘની હાર થઈ. આ યુદ્ધમાં ચોરાસી લાખ લોકો માર્યા ગયા. દંડાઓ, લોહશલાકાઓ અને પથ્થરો કોણિયની સેના દ્વારા યંત્ર વડે દુશ્મન સેના ઉપર છોડવામાં આવ્યા હતા. તે દંડાઓ, લોહશલાકાઓ અને પથ્થરો દુશ્મન સૈનિકોના શરીરોમાં કંટકોની જેમ ભોંકાતા હતા. તેથી આ યુદ્ધને મહાસિલાકંટઅ કહેવામાં આવે છે.^૧

૧. ભગ.૩૦૦, ૫૫૪, જીતભા.૪૭૯-૪૮૦, આવચૂ.૨.પૃ.૧૭૩, વ્યવભા.૧૦.૫૩૫-૫૩૬, ભગઅ.પૃ.૩૧૬.

મહાસીહ (મહાસિંહ) વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચકના છઠ્ઠા બલદેવ(૧) અને છઠ્ઠા વાસુદેવ(૧)ના પિતા. જુઓ મહસિવ.

૧. સ્થા.૬૭૨.

૧. મહાસીહસેણ (મહાસિંહસેન) અષ્ટતરોવવાઈયદસાના બીજા વર્ગનું બારમું અધ્યયન.^૧

૧. અનુત્ત.૨

૨. મહાસીહસેણ સેણિઅ(૧) રાજા અને તેમની રાણી ધારિણી(૧)નો પુત્ર. તે મહાવીરનો શિષ્ય બન્યો. તે મહાવિદેહમાં મોક્ષે જશે એ નિશ્ચિત છે.^૧

૧. અનુત્ત.૨.

૧. મહાસુકક (મહાશુક) લંતક દેવલોકની ઉપર આવેલું સ્વર્ગીય ક્ષેત્ર. તેમાં ચાલીસ

હજાર વાસસ્થાનો (ભવનો) છે, દરેકની ઊંચાઈ આઠ સો યોજન છે. આ ક્ષેત્રના ઈન્દ્રનું નામ પણ મહાસુક્ક જ છે.^૧ આ ક્ષેત્રમાં વસતા દેવોનું જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ક્રમશઃ ચૌદ અને સત્તર સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૨ આ ક્ષેત્રના ઈન્દ્રના વિમાનનું નામ પીતિમણ છે. તેના ઘંટનું નામ સુઘોષા છે.^૩

૧. પ્રજ્ઞા.૫૩, સમ.૪૦, ૧૧૧.

૨. સમ.૧૪, ૧૭.

૩. જમ્બૂ.૧૧૮, પ્રજ્ઞા.૫૩.

રં. મહાસુક્ક મહાસામાણ જેવું જ મહાસુક્ક (૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૭.

મહાસુમિણભાવણા અથવા મહાસુવિણભાવણા (મહાસ્વપ્નભાવના) અંગબાહિર કાલિઅ આગમગ્રન્થ^૧ જે આજે અસ્તિત્વમાં નથી.

૧. પાક્ષિ.પૃ.૪૫.

મહાસુવ્વયા (મહાસુવ્રતા) તિત્થયર અરિટ્ટણેમિની પ્રધાન ઉપાસિકા.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૫૯.

મહાસેણ (મહાસેન) જુઓ મહસેણ.^૧

૧. અનુત.૨, સમ.૧૫૯, તીર્થો. ૪૭૧.

૧. મહાસેણકણ્ડ (મહાસેનકૃષ્ણ) ધિરયાવલિયા (૧)નું દસમું અધ્યયન.^૧

૧. નિર.૧.૧.

૨. મહાસેણકણ્ડ રાજા સેણિય (૧)નો પુત્ર અને ણંદણ (૫)નો પિતા.^૧

૧. નિર.૧.૧., ૨.૧૦.

૧. મહાસેણકણ્ડા (મહાસેનકૃષ્ણા) અંતગડદસાના આઠમા વર્ગનું દસમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૧૭.

૨. મહાસેણકણ્ડા રાજા સેણિય (૧)ની પત્ની. તેને મહાવીરે દીક્ષા આપી હતી. વખત જતાં તે મોક્ષ પામી હતી.^૧

૧. અન્ત.૨૬.

મહાસેય (મહાશ્વેત) વાણમંતર વર્ગના ઉત્તરના કોહંડ દેવોનો ઈન્દ્ર.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૪૯, સ્થા.૯૪.

મહાસોયામ (મહાસૌદામન) ઈન્દ્ર બલિના હયદળનો સેનાપતિ.^૧

૧. સ્થા.૪૦૪.

મહાહરિ દસમા ચક્કવહ્નિ હરિસેણ (૧)ના પિતા.^૧

૧. સમ.૧૫૯.

૧. મહાહિમવંત (મહાહિમવન્ત) મહાહિમવંત(૩) પર્વતનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૧.

૨. મહાહિમવંત મહાહિમવંત(૩) પર્વતનું શિખર.^૧ તેની ઊંચાઈ પાંચ સો યોજન છે. તેના અગ્રભાગથી પર્વતના તળેટીએ આવેલા ભાગ સુધીનું અંતર સાત સો યોજન છે.^૨

૧. જમ્બૂ.૮૧, સ્થા.૫૨૨, ૬૪૩.

૨. સમ.૮૭, ૧૧૦.

૩. મહાહિમવંત જંબુદીવમાં આવેલો પર્વત. તે હરિવાસ(૧)ની દક્ષિણે, હેમવય(૧)ની ઉત્તરે, પૂર્વ લવણ સમુદ્રની પશ્ચિમે, અને પશ્ચિમ લવણ સમુદ્રની પૂર્વે આવેલો છે. તેની ઊંચાઈ બસો યોજન છે, તેનું ઊંડાણ પચાસ યોજન છે, તેની પહોળાઈ ૪૨૧૦૬ છે અને તેની લંબાઈ ૮૨૭૬૬ યોજન છે. તેની જીવા ઉત્તરમાં ૫૩૮૩૧૬ યોજનથી કંઈક અધિક છે. અને તેનું ધનુપૃષ્ઠ દક્ષિણમાં ૫૭૨૮૩૬ યોજન છે.^૧ પર્વતના સૌથી ટોચના બિંદુ અને સોગંધિય કાંડના સૌથી નીચેના બિંદુ વચ્ચેનું અંતર બ્યાસી સો યોજન છે.^૨ પર્વતના કેન્દ્રમાં મહાપઉમદહ આવેલું છે.^૩ આ પર્વતને આઠ શિખરો છે— સિદ્ધાયણ, મહાહિમવંત(૨), હેમવયકૂડ(૨), રોહિયકૂડ, હરિકૂડ(૩), હરિકંત(૨), હરિવાસ(૨) અને વેરુલિઅ(૩).^૪ મહાહિમવંત(૧) દેવ આ પર્વત ઉપર વસે છે.^૫ તિથંકરોના અભિષેકની વિધિ વખતે દેવો આ પર્વત પર ખીલેલાં પુષ્પોનો ઉપયોગ કરે છે.^૬

૧. જમ્બૂ. ૭૮, સમ. ૫૩, ૫૭, ૧૦૨,

સ્થા. ૧૮૭, ૫૨૨.

૨. સમ. ૮૨.

૩. જમ્બૂ. ૮૦.

૪. જમ્બૂ. ૮૧, સ્થા. ૬૪૩.

૫. જમ્બૂ. ૮૧.

૬. જીવા. ૧૪૧.

મહાહિલોગબલ (મહાહિલોકબલ) એરવય(૧) ક્ષેત્રના સાતમા તિથંકર. તે ભરહ ક્ષેત્રના કુંથુ(૧)ના સમકાલીન હતા.^૧ સમવાયમાં તેમનું નામ મહાહિલોગબલના સ્થાને અતિપાસ છે.^૨

૧. તીર્થો. ૩૩૦.

૨. સમ. ૧૫૮.

૧. મહિંદ (મહેન્દ્ર) લંતઅમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય બાર સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ બાર પખવાડિઁ એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને બાર હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ. ૧૨.

૨. મહિંદ એક પર્વત.^૧

૧. ઔપ. ૬, ઔપઅ. પૃ. ૧૧.

૩. મહિંદ સક્ક(૩)નું બીજું નામ.^૧

૧. ઔપ. ૬, ઔપઅ. પૃ. ૧૧.

૪. મહિંદ સાતમા તિત્થયર સુપાસ(૧)ને ભિક્ષા આપનાર સૌપ્રથમ વ્યક્તિ. ^૧ તે વ્યક્તિ પાડલિસંડની હતી. ^૨

૧. આવનિ. ૩૨૭, સમ. ૧૫૭, આવમ. પૃ. ૨૨૭.

૨. આવનિ. ૨૨૩.

મહિંદકંત (મહેન્દ્રકાન્ત) લાંતઅમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ચૌદ સાગરોપમ વર્ષનું હોય છે, તેઓ ચૌદ પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને ચૌદ હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે. ^૧

૧. સમ. ૧૪.

મહિંદજૂઝય (મહેન્દ્રધ્વજ) મહિંદ(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન. ^૧

૧. સમ. ૧૨.

મહિંદુત્તરવડિસંગ (મહેન્દ્રોત્તરાવતંસક) મહિંદકંત જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન. ^૧

૧. સમ. ૧૪.

મહિય (મહિત) અચ્યુતમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય બાવીસ સાગરોપમ વર્ષનું છે. ^૧

૧. સમ. ૨૨.

મહિલા (મિથિલા) આ અને મિહિલા એક છે. ^૧

૧. કલ્પ. ૧૨૨, આવનિ. ૬૪૫, આવહ. પૃ. ૭૧૯.

૧. મહિસ્સર (મહેશ્વર) ભૂયવાઈય દેવોના બે ઈન્દ્રોમાંનો એક. ^૧

૧. સ્થા. ૯૪, પ્રજ્ઞા. ૪૯.

૨. મહિસ્સર પરિવ્રાજક પેઢાલ(૧)ના સાધ્વી સુજેટ્ટા સાથેના સમાગમથી જન્મેલો પુત્ર. તેનું સચ્ચઈ(૧) નામ પાડવામાં આવ્યું. તેણે મહારોહિણી વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી જે વિદ્યાએ તેના કપાળની વચ્ચે છિદ્ર કરી તેના શરીરમાં પ્રવેશ કર્યો. આ છિદ્રને દેવોએ તેના ત્રીજા નેત્ર તરીકે વર્ણવ્યું. તેણે પેઢાલ અને કાલસંદીવને હણ્યા. સ્વર્ગીય ઈન્દ્રે તેનું નામ મહિસ્સર રાખ્યું. તે સ્ત્રીઓનું શીલ લૂટતો હતો, એટલે રાજા પજ્જોએ ગણિકા ઉમા(૨)ની મદદથી તેની હત્યા કરી નાખી.

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૭૪-૧૭૬. મહેશ્વર યા શિવની ઉત્પત્તિનો આ જૈન વૃત્તાન્ત છે.

મહી પાંચ મોટી નદીઓમાંની એક છે અને તે ગંગા નદીને મળે છે. ^૧

૧. સ્થા. ૪૭૦, ૭૧૭, નિશી. ૧૨. ૪૨, નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૩૬૪, બૃક્ષે. ૧૪૮૭.

મહુ (મધુ) જુઓ મધુરાયણ. ^૧

૧. ઋષિ (સંગ્રહણી).

મહુકેટવ (મધુકેટભ) જુઓ મહુકેઢવ.^૧

૧. તીર્થો. ૬૦૮.

મહુકેઢવ (મધુકેટભ) વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા યોથા પડિસત્તુ. તે પુરિસુત્તમ વડે હણાયા હતા.^૧

૧. સમ.૧૫૮, વિશેષા.૧૭૬૭, તીર્થો. ૬૦૮.

૧. મહુર (મધુર) એક અણારિય અથવા મિલિક્ષ્મ દેશ અને તેની પ્રજા.^૧ તેને મગ્ગર નામે પણ ઓળખવામાં આવતો હતો.^૨

૧. પ્રશ્ન.૪:

૨. પ્રજા.૩૭.

૨. મહુર (માથુર) મહુરા(૧)નો શ્રમણ.^૧

૧. મર.૪૯૪.

૧. મહુરા (મથુરા) સૂરસેણ(૨) નામના આરિય(આર્ય) દેશનું પાટનગર.^૧ તેનું બીજું નામ ઉત્તરમહુરા છે.^૨ ત્યાં એક જૈન સ્તૂપ હતો^૩ જે બૌદ્ધ હોવાનો દાવો બૌદ્ધો કરતા હતા.^૪ તે સ્થળબંદર હતું.^૫ તે આણંદપુર સાથે સ્થળમાર્ગથી જોડાયેલું હતું.^૬ ત્યાં ભંડીરવડેસિઅ નામનું ઉદ્યાન હતું. તિત્થયર પાસ(૧) આ ઉદ્યાનમાં આવ્યા હતા.^૭ આ ઉદ્યાનમાં સુદંસણ(૨૦) યક્ષનું ચૈત્ય હતું^૮ જેની યાત્રાએ યાત્રિકો આવતા હતા.^૯ સિરીદામ રાજાના શાસનકાળમાં જ્યારે સુબંધુ(૪) મન્ત્રી હતા ત્યારે તિત્થયર મહાવીર આ નગરમાં આવ્યા હતા.^{૧૦} મહાવીર પોતાના એક પૂર્વભવમાં (અર્થાત્ તિવિક્ક(૧) પોતાના વિસ્સભૂઈ તરીકેના પૂર્વવર્તી ભવમાં) પછીના જન્મમાં વીરતા યા વીર્યશક્તિ પ્રાપ્ત કરવાના સંકલ્પ (નિદાન) સાથે અહીં આ નગરમાં મૃત્યુ પામ્યા હતા.^{૧૧} વાસુદેવ(૨) કણ્ડના દશાહો જરાસંધથી ભય પામીને આ નગર છોડી બારવઈ જતા રહ્યા.^{૧૨} આ નગરના રાજા ધર(૩)ને દોવઈના સ્વયંવરમાં ભાગ લેવા નિમન્ત્રણ મોકલવામાં આવ્યું હતું.^{૧૩} આ નગરના રાજા જિયસત્તુ(૧૮)ને આ જ નગરની ગણિકા કાલાથી એક પુત્ર થયો હતો, તેનું નામ કાલવેસિય, તે શ્રમણ બની ગયો હતો.^{૧૪} જિયસત્તુ(૩૦)ની પુત્રી શિવ્વુઈ,^{૧૫} રાજા સંખ(૮)^{૧૬} અને પુરોહિત ઈદદત્ત(૮)^{૧૭} આ નગરના હતા.

રાજા સાલવાહણે આ નગરને જીત્યું હતું.^{૧૮} આ નગરના યવન રાજાએ જઉણાવંકના ઉદ્યાનમાં શ્રમણ દંડની હત્યા કરી હતી.^{૧૯} શ્રાવક જિણદાસ(૩) આ નગરના રહેવાસી હતા.^{૨૦} આ નગરના શેઠે દક્ષિણ મહુરા(૨)ના શેઠ સાથે લગ્ન વ્યવહારથી સંબંધ બાંધ્યો હતો.^{૨૧} આ નગરમાં આચાર્ય ખંદિલ(૧)ના પ્રમુખપણા નીચે શ્રમણોની સભામાં જૈન આગમવાચના થઈ હતી.^{૨૨} ગોટ્ટામાહિલે આ નગરમાં

વિવાદમાં અક્રિયાવાદીઓને હરાવ્યા હતા. ^{૨૩} આચાર્ય મંગુ ^{૨૪} અને આચાર્ય રક્ષિય ^{૨૫} આ નગરમાં આવ્યા હતા. શ્રમણ વિસ્સભૂઈને વિસાહણંદી સાથે આ નગરમાં ઝઘડો થયો હતો. ^{૨૬} મહુરાની એકતા ઉત્તરપ્રદેશમાં આવેલ મથુરા સાથે સ્થાપવામાં આવી છે. ^{૨૭}

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩, નિશીચૂ. ૨.પૃ.૪૬૬.
૨. આવહ.પૃ.૬૮૮.
૩. ઓઘનિ.૧૧૯, નિશીચૂ.૩.પૃ.૭૯, બૃક્ષે.૧૫૩૬, વ્યવમ.૪.પૃ.૪૩.
૪. વ્યવભા.૫.૨૭-૨૮.
૫. આચાર્ય.પૃ.૨૮૧, ઉત્તરાશા.પૃ. ૬૦૫.
૬. વ્યવમ.૩.પૃ.૮૬.
૭. જ્ઞાતા.૧૫૬.
૮. વિપા.૨૬.
૯. આવચૂ.૧.પૃ.૫૩૦, બૃક્ષે. ૧૪૮૯.
૧૦. વિપા.૨૬.
૧૧. આવનિ.૪૪૭-૪૮, વિશેષા. ૧૮૧૩, સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૮.
૧૨. દશચૂ.પૃ.૪૧, સ્થાઅ.પૃ.૨૫૫.
૧૩. જ્ઞાતા.૧૧૭.
૧૪. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૭૭, ઉત્તરાશા.પૃ. ૧૨૦, મર.૪૪૮.

૧૫. આવચૂ.૧.પૃ.૪૪૯, આવનિ. ૧૨૮૬, ઉત્તરાશા.પૃ.૧૪૮.
૧૬. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૨૦૧, ઉત્તરાશા.પૃ. ૩૫૪.
૧૭. મર.૫૦૧, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૮૨, ઉત્તરાશા.પૃ. ૩૫૪.
૧૮. બૃભા.૬૨૪મ, બૃક્ષે.૧૬૪૮, વ્યવભા. ૨.૧૫૨.
૧૯. આવનિ.૧૨૭૭, આવચૂ.૨.પૃ.૧૫૫, મર.૪૬૫.
૨૦. વિશેષા.૧૯૨૫, આવચૂ.૧.પૃ.૪૭૨.
૨૧. આવચૂ.૧.પૃ.૪૭૨.
૨૨. નન્દિમ.પૃ.૫૧, નન્દિચૂ.પૃ.૮, નન્દિહ. પૃ.૧૩.
૨૩. આવચૂ.૧.પૃ.૪૧૨, ઉત્તરાશા.પૃ.૧૭૩.
૨૪. નિશીભા.૩૨૦૦, નિશીચૂ.૨.પૃ.૧૨૫.
૨૫. આવચૂ.૧.પૃ.૪૧૧.
૨૬. એજન. પૃ.૨૩૧.
૨૭. જિઓડિ.પૃ.૧૨૮.

૨. મહુરા દક્ષિણ ભારતનું એક નગર. પઠ્ઠાણના રાજા સાલિવાહણે તેને જીત્યું હતું. ^૧ આ નગરના અને મહુરા(૧)ના રહેવાસીઓ વચ્ચે લગ્નવ્યવહારનો સંબંધ હતો. ^૨ તેનું બીજું નામ દક્ષિણમહુરા છે. ^૩ તેની એકતા દક્ષિણ ભારતમાં આવેલા મહુરાઈ શહેર સાથે સ્થાપવામાં આવી છે. ^૪

૧. બૃક્ષે.૧૬૪૮, વ્યવમ.૪.પૃ.૩૬.
૨. આવચૂ.૧.પૃ.૪૭૨.

૩. આવહ.પૃ.૬૮૮.
૪. જિઓડિ.પૃ.૧૨૮.

મહેસર (મહેશ્વર) ઉત્તરના ભૂયવાઈય દેવોનો ઈન્દ્ર. ^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૪૯.

મહેસરદત્ત (મહેશ્વરદત્ત) સવ્વઓભદ્ર(દ) નગરના રાજા જિયસત્તુ(પ)નો પુરોહિત. તે રાજાના વિજય માટે ચારેય વર્ણના બાળકોને મરાવી તેમનાં શરીરોમાંથી તેમનાં હૃદયો કઢાવી તેમના માંસપિંડોની આહુતિવાળા યજ્ઞો તે કરતો. મરણ પછી તે

કોસંબીમાં પુરોહિત સોમદત્ત(૪)ના પુત્ર વહસ્સતિદત્ત તરીકે જન્મ્યો.^૧

૧. વિપા.૨૪, સ્થા.પૃ.૫૦૮.

મહેસરી (માહેશ્વરી) વિંઝગિરિની તળેટીમાં આવેલું નગર.^૧ તે નગર દક્ષિણાવહમાં^૨ અયલ(દ) અને તેની માતા ભદ્રા(ર)એ વસાવ્યું હતું. આચાર્ય વર્ધર(ર) આ નગરમાં આવ્યા હતા.^૩ તેની એકતા ઈન્દોરથી દક્ષિણમાં ચાલીસ માઈલના અંતરે નર્મદાનદીના જમણા કાંઠા ઉપર આવેલા મહેશ્વર અથવા મહેશ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૪

૧. ભગ.૫૨૮, આચાર્ય.પૃ.૩૩.

૨. આવચૂ.૧.પૃ.૨૩૨, આવમ.પૃ. ૨૫૦.

૩. આવનિ.૭૭૩, આવચૂ.૧.પૃ.૩૯૬.

૪. જિઓડિ.પૃ.૧૨૦.

મહેસ્સર (મહેશ્વર) આ અને મહિસ્સર એક છે.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૭૬..

મહોરગ વાણમંતર દેવોના આઠ વર્ગોમાંનો એક વર્ગ.^૧ અઈકાય અને મહાકાય એ બે તેમના ઈન્દ્રો છે.^૨

૧. પ્રજ્ઞા.૪૮.

૨. ભગ.૧૬૯, સ્થા.૯૪.

માગંદિય (માકન્દિક) વિયાહપણ્ણત્તિના અઢારમા શતકનો ત્રીજો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૬૧૬.

માગંદિયપુત્ર (માકન્દિકપુત્ર) તિત્થયર મહાવીરનો શિષ્ય. તેણે મહાવીરને કેટલાક દાર્શનિક પ્રશ્નો પૂછ્યા હતા અને મહાવીરે ઉત્તરો આપ્યા હતા.^૧

૧. ભગ. ૬૧૮-૬૨૨.

૧. માગંદી (માકન્દી) ણાયાધમ્મકહાના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધનું નવમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૫, જ્ઞાતાઅ.પૃ.૧૦, સમ.૧૯.

૨. માગંદી ચંપા નગરનો શેઠ. તેને બે પુત્રો હતા — જિણપાલિય અને જિણરકૃષિય.^૧

૧. જ્ઞાતા.૭૯.

માગધ જુઓ મગહ.

૧. માગહ (માગધ) ઉસહ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૧, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

૨. માગહ ક્ષત્રિય સ્ત્રી અને વૈશ્ય પુરુષથી જન્મેલી વ્યક્તિ.^૧

૧. આચાનિ.૨૩, આચાશી.પૃ.૮.

માગહતિત્થ (માગધતીર્થ) ભરહ(ર) ક્ષેત્રમાં પૂર્વમાં અને ગંગા નદીની દક્ષિણે

સમુદ્રના કિનારા ઉપર આવેલું તીર્થસ્થાન. ચક્કવઙ્કિભરહ(૧) વડે તે જીતાયું હતું.^૧ તિથ્યંકરોના અભિષેકની વિધિ વખતે આ તીર્થસ્થાનનો ગારો અને પાણી ઉપયોગમાં લેવાય છે.^૨ આ નામનું સ્થળ એરવય(૧) ક્ષેત્રમાં તેમજ મહાવિદેહના પ્રત્યેક વિજય(૨૩)માં પણ છે.^૩

૧. જમ્બૂ.૪૫, આવચૂ.૧.પૃ.૧૮૪, વિશેષા.૧૭૨૯, આવનિ.૩૪૮.

૨. જમ્બૂ.૧૨૦, જીવા.૧૪૧ ૩. સ્થા.૧૪૨.

માગહતિત્યકુમાર (માગધતીર્થકુમાર) માગહતિત્યનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૪૫, આવચૂ.૫.પૃ.૧૮૪.

માઘવઈ (માઘવતી) સાતમી નરકભૂમિ તમતમાનું ગોત્રનામ.^૧

૧. જીવા.૬૭, સ્થા.૫૪૬.

૧. માઠર (માઠર) જસભદ્ર(૨)ના શિષ્ય આચાર્ય સંભૂય(૧)નું ગોત્ર.^૧

૧. નન્દિ.ગાથા ૨૪, તીર્થો.૮૧૪.

૨. માઠર સક્ક(૩)ના રથદળનો સેનાપતિ.^૧

૧. સ્થા.૪૦૪, ૫૮૨.

૩. માઠર એક મિથ્યાશ્રુતગ્રન્થ. આ જ નામના એક જૈનેતરે રચેલો ગ્રન્થ.^૧ તેને લૌકિક ગણવામાં આવે છે^૨ કેમ કે તે અધ્યાત્મને ન જાણનારે રચેલો છે. રાજકીય નીતિ યા સદાચારના ગ્રન્થ તરીકે તેનો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે.^૩

૧. નન્દિ.૪૨.

૨. અનુ.૪૧.

૩. વ્યવભા.૩.૧૩૨.

માણ (માન) ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૨, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

માણવ (માનવ) કાલિકેય દેશ સમાન દેશ.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૬૨.

૧. માણવઅ (માણવક) ચક્કવઙ્કિના નવ નિધિમાંનો એક નિધિ.^૧

૧. તીર્થો.૩૦૩.

૨. માણવઅ સક્ક(૩)ની સુહમ્મા(૧) સભાની બેઠક ઉપર આવેલો પવિત્ર સ્તંભ.^૧

૧. રાજ. ૧૨૬-૧૨૭.

૩. માણવઅ અઙ્ક્યાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સ્થા.૯૦, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૪-૩૫, સૂર્યમ.પૃ.૨૯૫-૯૬, સ્થાઅ.પૃ.૭૮-૭૯.

માણવગ (માનવક) જુઓ માણવઅ(૩).^૧

૧. સૂર્યમ.પૃ.૨૯૫, સ્થા.૯૦, સ્થાઅ.પૃ.૭૯, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૫.

૧. માણવગણ (માનવગણ) તિથ્યર મહાવીરની આજ પાં રહેલા શ્રમણોના નવ ગણોમાંનો એક ગણ.^૧

૧. સ્થા.૬૮૦.

૨. માણવગણ આચાર્ય ઈસિગુત્તે ચલાવેલી એક શ્રમણપરંપરા. તેમાંથી ચાર શાખાઓ અને ત્રણ કુલોનો ઉદ્ભવ થયો. ચાર શાખાઓ આ છે — કાસવજિજયા, ગોયમજિજયા, વાસિક્કિયા અને સોરકિયા. અને ત્રણ કુલો આ છે — ઈસિગુત્તિઅ, ઈસિક્કિઅ અને અભિજયંત.^૧

૧. કલ્પવિ.પૂ.૨૬૦.

માણવી (માનવી) એક દેવી.^૧

૧. આવ.પૂ.૧૯.

માણસિઆ (માનસિકા) એક દેવી.^૧

૧. આવ.પૂ.૧૯.

માણિ (માનિન્) મહાવિદેહના પ્રત્યેક પ્રદેશમાં અર્થાત્ વિજય(૨૩)માં આવેલા વેયડ્ઢ(૧) પર્વતનું સામાન્ય નામ.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૩, સ્થા.૬૮૯.

૧. માણિભદ્ર (માણિભદ્ર) ઉત્તરના જકૂખ દેવોના ઈન્દ્ર.^૧ તે લોગપાલ વેસમણ(૯)ના આધિપત્ય નીચે છે.^૨ તેને ચાર મુખ્ય પત્નીઓ છે — પુણ્ણ(૧), બહુપુત્તિયા(૧), ઉત્તમા(૨) અને તારયા(૩).^૩ તે રાજા મહાપઉમ(૧૦)ના સૈન્યને ઊભું કરી તાલીમ આપશે.^૪

૧. ભગ.૧૬૯, તીર્થો.૧૦૫૨.

૨. ભગ.૧૬૮.

૩. ભગ.૪૦૬.

૪. સ્થા. ૬૮૩.

૨. માણિભદ્ર મિથિલાની ઉત્તરપૂર્વમાં આવેલું ચૈત્ય જ્યાં મહાવીરે જંબુદીવપણ્ણત્તિ^૧ અને સૂરિયપણ્ણત્તિનો^૨ ઉપદેશ આપ્યો હતો.

૧. જમ્બૂ.૧, ૧૭૮, ભગ.૩૬૨.

૨. સૂર્ય.૧-૨.

૩. માણિભદ્ર પુષ્કિયાનું છઠું અધ્યયન.^૧

૧. નિર.૩.૧.

૪. માણિભદ્ર માણિભદ્ર નામના જકૂખ દેવનું ચૈત્ય જે વદ્રમાણપુરના વિજયવદ્રમાણ- (૧) ઉદ્યાનમાં આવેલું હતું.^૧

૧. વિપા.૩૨.

૫. માણિભદ્ર જંબુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં આવેલા વેયડ્ઢ(૨) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૨.

૬. માણિભદ્ર એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.

૧. નિર.૩.૬.

૭. માણિભદ્ર રાયગિહમાં વિચરતા તિથ્યચર મહાવીરને વંદન કરવા આવનાર દેવ. તે પોતાના પૂર્વભવમાં આ જ નામ ધરાવતો શેઠ હતો. ભવિષ્યમાં તે મહાવિદેહમાં મોકે જશે.^૧ આ અને માણિભદ્ર(૧) એક જણાય છે.

૧. નિર.૩.૬.

૮. માણિભદ્ર ખોદોદ સમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જ્વા.૧૮૨.

માણિભદ્રકૂડ (માણિભદ્રકૂટ) આ અને માણિભદ્ર(૫) એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૨.

માણુસખેત (માનુષક્ષેત્ર) આ અને મણુસખેત એક છે.^૧

૧. વિશેષા.૮૧૩, સૂર્ય.૧૦૦.

માણુસણગ (માનુષનગ) આ અને માણુસુતર એક છે.^૧

૧. સૂર્ય. ૧૦૦, દેવ. ૧૫૩.

માણુસલોય (માનુષલોક) આ અને મણુસખેત એક છે.^૧

૧. સૂર્ય. ૧૦૦.

માણુસુતર (માનુષોત્તર) માણુસણગ નામે પણ જાણીતો ગોળાકાર પર્વત. તે પુશ્પરવરદીવની મધ્યમાં આવેલો છે જેથી પુશ્પરવરદીવના બે અડધા ભાગ થઈ જાય છે.^૧ આ પર્વતની પેલે પાર મનુષ્યની વસતી નથી. તેથી તેને માણુસુતર કહેવામાં આવે છે. તેની ઊંચાઈ ૧૭૨૧ યોજન છે. તેનું જમીનમાં ઊંડાણ ૪૩૦ કોશ છે. તળિયે તેની પહોળાઈ ૧૦૨૨ યોજન છે, મધ્યમાં ૭૨૩ યોજન છે અને ટોચે ૪૨૪ યોજન છે. તળિયે, મધ્યમાં અને ટોચે તેનો પરિધ ક્રમશઃ ૧૪૨૩૬૭૧૪, ૧૪૨૩૪૮૨૩ અને ૧૪૨૩૨૮૩૨ યોજન છે.^૨ તેને ચાર શિખર છે — રયણ(૧), રયણુચ્યય, સવ્વરયણ(૧) અને રયણસંચય(૨).^૩

૧. સૂર્ય. ૧૦૦, જ્વા. ૧૭૬, જમ્બૂ. ૧૪૦-૧૪૧, ભગ. ૩૪૪, દેવ. ૧૩૬-૧૩૭, ૧૫૩, ૧૫૫, સ્થા. ૨૦૪.

૨. જ્વા. ૧૭૮, સમ. ૧૭, સ્થા. ૭૨૪.

૩. સ્થા. ૩૦૦

૪. ભગ. ૬૮૩.

માણુસોત્તર (માનુષોત્તર) સોહમ્મ(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા

દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એક સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને એક હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ.૧.

૧. માતંગ (માતાઙ્ગ) અંતગડદસાનું બીજું અધ્યયન.^૧ તે હાલ અસ્તિત્વમાં નથી.^૨

૧. સ્થા.૭૫૫.

૨. સ્થાઅ.પૃ.૫૦૯.

૨. માતંગ કાલિકેય દેશ જેવો જ દેશ.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૬૨.

૩. માતંગ તિત્યયર પાસ(૧)ના તીર્થમાં થયેલા એક અજૈન ઋષિ. તેમને પત્નેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા છે.^૧

૧. ઋષિ.૨૬, ઋષિ(સંગ્રહણી).

૪. માતંગ એક જકૂખ.

૧. આવ.પૃ.૧૯.

માતંજણ (માત્રાઞ્જન) જુઓ માયંજણ.^૧

૧. સ્થા.૩૦૨.

માયંગ (માતઙ્ગ) જુઓ માતંગ(૩).^૧

૧. ઋષિ(સંગ્રહણી)

માયંજણ (માત્રાઞ્જન) મહાવિદેહના મંગલાવર્ધ(૧) અને રમણિજ્જ(૨) પ્રદેશો (વિજયો) વચ્ચે આવેલો એક વક્ષાર પર્વત.^૧ તે મંદર(૩) પર્વતની પૂર્વે અને સીયા નદીના દક્ષિણ કાંઠા ઉપર આવેલો છે.^૨

૧. જમ્બૂ.૯૬.

૨. સ્થા.૩૦૨, ૪૩૪, ૬૩૭.

માયંડિય (માકન્દિક) આ અને માગંદિય એક છે.^૧

૧. ભગ.૬૧૬.

માયંદી (માકન્દી) જુઓ માગંદી.^૧

૧. જ્ઞાતા.૫.

માર પંકપ્પભા નરકભૂમિમાં આવેલ એક મહાણિરય.^૧

૧. સ્થા.૫૧૫.

માલંકાર ઈન્દ્ર બલિના ગજદળનો સેનાપતિ.^૧

૧. સ્થા.૪૦૪.

માલય (માલવ) જુઓ માલવ.^૧

૧. સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩.

માલવ મહાવીરના સમયનાં સોળ જનપદોમાંનું એક.^૧ તેનો અણારિય (અનાર્ય) દેશ તરીકે ઉલ્લેખ છે.^૨ માલવ ચોરો બાળકોને ઉઠાવી જતા.^૩ તેની એકતા વર્તમાન માલવા સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૪

૧. ભગ.૫૫૪, ઉત્તરાચૂ.૫.૨૨.

૨. પ્રજ્ઞા.૩૭, પ્રશ્ન.૪, સૂત્રશી.૫.૧૨૩,

વ્યવમ.૩.૫.૧૨૨.

૩. વ્યવભા.૪.૬૧, નિશીચૂ.૨.૫.૧૭૫,

બૃભા.૫૬૧, આવચૂ.૨.૫.૨૮૩.

૪. જિઓડિ.૫.૧૨૧.

માલવગ (માલવક) એક પર્વત.^૧

૧. નિશીચૂ.૨.૫.૧૭૫.

૧. માલવંત (માલ્યવત્) મહાવિદેહમાં આવેલો એક વદ્ધપઆર પર્વત.^૧ તે મંદર(૩) પર્વતની ઉત્તરપૂર્વે, ણીલવંત પર્વતની દક્ષિણે, ઉત્તરકુરુ(૧)ની પૂર્વે અને વચ્છ(૬)ની પશ્ચિમે આવેલ છે.^૨ તેને નવ શિખરો છે — સિદ્ધાથયણ, માલવંત(૨), ઉત્તરકુરુ(૪), કચ્છ(૪), સાગર(૬), રયઅ(૨), સીઓઅ(૩), પુણ્ણભદ્ર(૭) અને હરિસ્સહકૂડ.^૩

૧. જમ્બૂ.૮૧, સ્થા.૩૦૨, ૪૩૪.

૨. જમ્બૂ.૮૧.

૩. જમ્બૂ.૮૧, જ્ઞવા.૧૪૭.

૨. માલવંત માલવંત(૧) પર્વતનું શિખર. તેની ઊંચાઈ પાંચ સો યોજન છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૧, સ્થા.૬૮૯.

૩. માલવંત માલવંત(૧) પર્વતના અધિષ્ઠાતા દેવ. તે તે પર્વતના માલવંત(૨) શિખર ઉપર વસે છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૧-૮૨.

૪. માલવંત ઉત્તરકુરુ(૧)માં આવેલું તળાવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૯, સ્થા.૪૩૪.

૫. માલવંત આ અને માલવંતપરિઆઅ એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૧.

માલવંતપરિઆઅ અથવા માલવંતપરિયાય (માલ્યવત્પર્યાય) હેરણ્ણવય(૧) ક્ષેત્રના મધ્યમાં આવેલો વદ્ધવેયડ્ઢ પર્વત. તે સુવણ્ણકૂલા નદીની પશ્ચિમે અને રુપ્પકૂલા(૨)ની પૂર્વે આવેલો છે. પભાસ(૭) દેવ તેનો અધિષ્ઠાતા છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૧, જ્ઞવા.૧૪૧, ભગઅ.૫.૪૩૬. પરંતુ સ્થા.૮૭, ૩૦૨, જ્ઞવામ. ૫.

૨૪૪ અનુસાર માલવંતપરિઆઅ રમ્મગ(૫) ક્ષેત્રમાં આવેલો છે અને તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ પઉમ(૧૮) છે.

માલિજજ (માલીય) ચારણગણ(૨)ની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. કલ્પ.૫.૨૫૯.

માલુકા અથવા **માલુગા** (માલુકા) ઉજ્જૈણીના અંબરિસિની પત્ની.^૧

૧. આવનિ.૧૨૯૫, આવચૂ.૨.પૃ.૧૯૬, આવહ.પૃ.૭૦૮.

માલુજ્જૈણિ (માલુઉજ્જૈણી) આ અને ઉજ્જૈણી એક છે.^૧

૧. ઓધનિ.૨૬, ઓધનિદ્રો.પૃ.૧૯.

માલુયાકચ્છ (માલુકાકચ્છ) મેંઢિયગામની ઉત્તરપૂર્વમાં આવેલું વન. મહાવીર પિત્તજવરથી પીડાય છે એ સમાચાર સાંભળી આ વનમાં શ્રમણ સીહ(૧) રડી પડ્યા હતા.^૧

૧. ભગ.૫૫૭, સ્થાઅ.પૃ.૪૫૭.

માસ (માષ) એક અણારિય(અનાર્ય) દેશ અને તેની પ્રજા. આ અને પાસ(૨) એક છે.^૧ માષ દેશનો ઉલ્લેખ પુરાણોમાં પણ છે.^૨

૧. પ્રશ્ન.૪, પ્રજ્ઞા.૩૭.

૨. સ્તજિઓ.પૃ.૨૨, ૩૪.

માસપુરી (માષપુરી) આર્ય દેશ વટ્ટનું પાટનગર.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩.

માસપૂરિઆ (માસપૂરિકા) ઉદ્દેહગણ(૨)ની શાખા.^૧

૧. કલ્પ.પૃ.૨૫૯.

માસવણિણવલ્લી (માષપણિણવલ્લિ) વિયાહપણાત્તિના તેવીસમા શતકનો પાંચમો વર્ગ. તેમાં દસ અધ્યયન છે.^૧

૧. ભગ.૬૯૨.

૧. **માહણ** (બ્રાહ્મણ) માહણ અને સમણ(૧) એ ક્રમશઃ વૈદિક અને અવૈદિક એવી પ્રાચીન ભારતની બે મુખ્ય પરંપરાઓમાંની એક.^૧ માહણોનો ઉલ્લેખ પૃથ્વી ઉપરના દેવો (ભૂદેવો) તરીકે કરવામાં આવેલ છે.^૨ 'માહણ' શબ્દની સમજૂતી અનેક રીતે આપવામાં આવી છે.^૩

૧. આચા.૧.૯.૪.૧૧, સૂત્ર.૧.૧.૬.,
સ્થા.૪૧૫, પિંડનિ.૪૪૪.

૨. પિંડનિ.૪૪૮.

૩. નિશીભા.૪૪૨૩, આચાચૂ.પૃ.૫, સૂત્રશી.
પૃ.૩૫, ૨૬૩, ઉપાઅ.પૃ.૪૦, સ્થાઅ.પૃ.
૩૧૨, ભગઅ.પૃ.૮૯-૯૦, કલ્પસં.પૃ.
૩૫.

૨. **માહણ** કમ્મવિવાગદસાનું પાંચમું અધ્યયન.^૧ વર્તમાનમાં આ અધ્યયનનું નામ બહસ્સઈ છે.

૧. સ્થા.૭૫૫.

માહણકુંડ (બ્રાહ્મણકુણ્ડ) જુઓ માહણકુંડગામ.^૧

૧. વિશેષા.૧૮૩૯.

માહણકુંડગામ અથવા માહણકુંડગામ (બ્રાહ્મણકુણ્ડગ્રામ) કુંડગામના બે ભાગમાંનો એક ભાગ જ્યાં રહેતા બ્રાહ્મણ ઉસહદત્ત(૧)ની પત્ની દેવાણંદા(૨)ની કૃપમાં ચ્યવીને તિથયર મહાવીર પ્રવેશ્યા હતા.^૧ આ ભાગમાં બહુસાલયા ચૈત્ય હતું.^૨ ખત્તિયકુંડગામ માહણકુંડગામની પશ્ચિમે આવેલું હતું.^૩ જુઓ વેસાલી અને માહણકુંડપુર.

૧. કલ્પ.૨, વિશેષા.૧૮૩૯, આવનિ. | ૨. ભગ.૩૮૦.
૪૫૮, આવચૂ.૧.૫.૨૩૬, ૨૩૯. | ૩. ભગ.૩૮૩.

માહણકુંડપુર (બ્રાહ્મણકુણ્ડપુર) આ અને માહણકુંડગામ એક છે.^૧

૧. આચા.૨.૧૭૬.

માહણકુંડપુરસંનિવેશ (બ્રાહ્મણકુણ્ડપુરસન્નિવેશ) જુઓ માહણકુંડપુર.^૧

૧. આચા.૨.૧૭૬.

૧. માહિંદ (મહેન્દ્ર) ભોગપુરમાં મહાવીરને ત્રાસ આપવાનો પ્રયત્ન કરનારો એક ક્ષત્રિય.^૧

૧. આવનિ.૫૧૯, વિશેષા.૧૯૭૪, આવચૂ.૧.૫.૩૧૬, આવમ.૫.૨૯૪.

૨. માહિંદ દિવસ અને રાત્રિનાં ત્રીસ મુહુત્તમાંનું એક.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સમ.૩૦, સૂર્ય.૪૭.

૩. માહિંદ ઈસાણની ઉપર આવેલું ચોથું સ્વર્ગીય ક્ષેત્ર (કલ્પ). તેમાં છ સો યોજનની ઊંચાઈ ધરાવતાં આઠ લાખ ભવનો છે.^૧ તેમાં વસતા દેવોનું જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ક્રમશઃ બે સાગરોપમથી કંઈક અધિક અને સાત સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૨

૧. પ્રજ્ઞા.૫૩, સમ.૧૩૧, જમ્બૂ.૧૧૮; સમ.૧૦૯.

૨. સમ.૨, ૭, સ્થા.૧૧૩, અનુ.૧૩૯.

૪. માહિંદ માહિંદ(૩) સ્વર્ગીય ક્ષેત્રનો (કલ્પનો) ઈન્દ્ર. તેને તેના પોતાના સામાણિય દેવો વગેરે છે. તેના વિમાનનો વ્યવસ્થાપક દેવ સિરિવચ્છ(૩) છે. તેનો ઘંટ મહાઘોસા છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૮, પ્રજ્ઞા.૫૩.

૫. માહિંદ આ અને મહિંદ(૪) એક છે.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

માહિંદર (માહેન્દ્ર) તિથયર અણંતનો પૂર્વભવ.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

માહિસ્સર (માહેશ્વર) જુઓ મહિસ્સર.^૧

૧. આવચૂ.૨.૫.૧૭૪.

માહિસ્સરી (માહેશરી) જુઓ મહેસ્સરી.^૧

૧. આવમ.૫.૨૫૦.

માહેસરિપુરી (માહેશરીપુરી) જુઓ મહેસરી.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૨૩૨.

૧. માહેસરી (માહેશરી) એક પ્રકારની બંભી(૨) લિપિ.^૧

૧. સમ.૧૮.

૨. માહેસરી આ અને મહેસરી એક છે.^૧

૧. આવનિ.૭૭૩, આવચૂ.૧.૫.૩૯૬.

માહેસ્સર (માહેશર) જુઓ મહેસર.^૧

૧. આચાચૂ.૫.૩૩૩.

માહેસ્સરી (માહેશરી) જુઓ મહેસરી.^૧

૧. આચાચૂ.૫.૨૩૨.

માહુર (માધુર) દૃશ્ય ચીજો પ્રત્યેની વધુ પડતી આસક્તિના કારણે જે હણાયો હતો તે મહુરા(૧)નો શેઠ.^૧

૧. ભક્ત. ૧૪૫.

મિઅલોઅણા (મૃગલોચના) રાઈમઈની સખી.^૧

૧. કલ્પજ.૫.૧૨૧, કલ્પધ.૫.૧૩૯, કલ્પવિ.૫.૨૧૪.

મિંદિયગામ (મેણ્દિકગ્રામ) જુઓ મેંદિયગ્ગામ.^૧

૧. આવનિ.૫૨૫, આવચૂ.૧.૫.૩૨૧, આવમ.૫.૨૯૪.

મિગકોક્ટગ (મૃગકોષક) જ્યાં રાજા જિયસત્તુ(૨૯) રાજ કરતો હતો તે નગર. આ નગરમાં જમદગ્ગિ આવ્યા હતા.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૫૧૯, આવહ.૫.૩૯૧.

મિગદેવી (મૃગાદેવી) આ અને મિયા(૨) એક છે.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.૫.૪૫૦.

મિગપુત્તિજજ આ અને મિયાપુત્તિજજ એક છે.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.૫.૪૫૦.

મિગવણ (મૃગવન) સેયવિયા નગરની ઉત્તરપૂર્વમાં આવેલું ઉદ્યાન.^૧

૧. રાજ.૧૪૨.

મિગસિર (મૃગશિરસ) આ અને મગસિર એક છે.^૧

૧. સ્થા.૭૮૧.

મિગાવર્ધ અથવા મિગાવતી (મૃગાવતી) જુઓ મિયાવર્ધ અને મિયા.^૧

૧. દશ્યૂ.પૃ.૫૦, ભક્ત.૫૦, આવ.પૃ.૨૮, વિશેષા.૧૩૭૬, ભગ.૪૪૧, આવનિ. ૧૦૫૦, નિશીભા. ૬૬૦૬, આવચૂ.૧.પૃ.૬૧૫, ઉત્તરાનિ.પૃ.૪૫૨.

મિતકેસી (મિતકેશી) જુઓ મિસ્સકેસી.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩.

૧. મિત (મિત્ર) દિવસ અને રાતના ત્રીસ મુહૂતમાંનું એક.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સમ.૩૦, સૂર્ય.૪૭.

૨. મિત અણુરાહા નક્ષત્રનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૭, ૧૭૧, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૫.

૩. મિત વાણિયગામનો રાજા. તેની રાણી સિરિદેવી(૧) હતી.^૧ વિગત માટે જુઓ ઉજ્જિયઅ(૨).

૧. વિપા.૮.

૪. મિત ણંદિપુરનો રાજા. તેનો મુખ્ય રસોઈયો હતો સિરિઅ(૧).^૧

૧. વિપા.૨૮.

૫. મિત મણિવયા નગરનો રાજા. તેને શ્રમણ સંભૂતિવિજય(૩)એ દીક્ષા આપી હતી. મૃત્યુ પછી તેણે કણગપુરમાં વેસમણ(૨) તરીકે જન્મ ધારણ કર્યો. તે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પામશે.^૧

૧. વિપા.૩૪.

મિતગા (મિત્રકા) આ અને મીણગા એક છે.^૧

૧. સ્થા. ૨૭૩.

મિતણંદી (મિત્રનન્દી) તેની રાણી હતી સિરિકંતા(૬). તેમને વરદત્ત(૨) નામનો પુત્ર હતો.^૧

૧. વિપા.૩૪.

મિતદામ (મિત્રદામન્) અતીત ઉસ્સપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા પ્રથમ કુલગર.^૧ જુઓ કુલગર.

૧. સમ.૧૫૭, સ્થા.૫૫૬.

મિતપભ (મિત્રપભ) ચંપા નગરનો રાજા. ધારિણી(૨૫) તેની રાણી હતી અને ધમ્મઘોસ(૩) તેનો મન્ત્રી હતો.^૧

૧. આવનિ.૧૨૯૭, આવચૂ.૨.પૃ.૧૯૭.

મિત્તવતી (મિત્રવતી) ચંપા નગરના શેઠ સુદંસણ(૯)ની પત્ની.^૧ તેનું બીજું નામ મણોરમા પણ છે.^૨

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૨૭૧.

૨. ઉત્તરાક.પૃ.૪૪૨.

મિત્તવાહણ (મિત્રવાહન) આગામી ઉસ્સપ્પિણીમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થવાના પ્રથમ કુલગર.^૧ તેમને મિયવાહણ(૨) પણ કહેવામાં આવે છે.^૨

૧. સ્થા.૫૫૬.

૨. સમ.૧૫૯.

મિત્તવીરિય (મિત્રવીર્ય) તિત્થયર સંભવ(૧)ના સમયનો એક રાજા.^૧

૧. તીર્થો. ૪૬૬.

મિત્તસિરી (મિત્રશ્રી) આમલકપ્પા નગરનો શ્રાવક. તેણે ણિણહવ તિસ્સગુત્તને ભાન કરાવ્યું કે તેનો સિદ્ધાન્ત ખોટો છે.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૪૨૦, સ્થા.પૃ.૪૧૧, આવભા.૧૨૬, ઉત્તરાશા.પૃ.૧૫૯, વિશેષા. ૨૮૩૪, નિશીભા.૫૫૯૯.

મિત્તિય (મૈત્રેય) વચ્છ(૪) ગોત્રની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા.૫૫૧.

મિત્તિયાવઈ (મૃત્તિકાવતી) આ અને મત્તિયાવઈ એક છે.^૧

૧. સૂત્રશી. પૃ.૧૨૩.

મિથિલા આ અને મિહિલા એક છે.^૧

૧. સૂર્ય.૧.

મિયકેસી (મિતકેશી) જુઓ મિતકેસી.^૧

૧. તીર્થો.૧૫૯.

મિયગામ અથવા મિયગ્ગામ (મૃગગ્રામ) એક નગર જેની ઉત્તરપૂર્વમાં ચંદણપાયવ ઉદ્યાન હતું. તે ઉદ્યાનમાં યક્ષ સુહમ્મ(૬)નું ચૈત્ય હતું. તે નગરમાં વિજય(૪) રાજા રાજ કરતો હતો. તેને મિયા રાણીથી એક પુત્ર હતો. તેનું નામ મિયાપુત્ત હતું. મહાવીર આ નગરમાં આવ્યા હતા.^૧

૧. વિપા.૨-૩.

મિયચારિયા (મૃગચારિકા) ઉત્તરજૂઝયણનું ઓગણીસમું અધ્યયન.^૧

૧. સમ.૩૬.

મિયલુદ્ધ (મૃગલુબ્ધ) જુઓ મિયલુદ્ધય.^૧

૧. ભગ.૪૧૭.

મિયલુદ્ધય (મૃગલુબ્ધક) પ્રાણીઓના માંસ પર જીવતા^૧ વાનપ્રસ્થ તાપસોનો એક

વર્ગ. ૨

૧. ભગ.૫.૫૧૯.

૨. ભગ.૪૧૭, નિર.૩.૩, ઔપ.૩૮.

મિયવણ (મૃગવન) વીતીભય નગરની ઉત્તરપૂર્વમાં આવેલું ઉદ્યાન. ૧

૧. ભગ.૪૯૧.

૧. મિયવાહણ (મૃગવાહન) આગામી ઉસ્સપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થનારા પ્રથમ ભાવી તિત્થંકર. ૧

૧. સમ. ૧૫૯.

૨. મિયવાહણ (મિત્રવાહન) મિત્રવાહણનું બીજું નામ. ૧

૧. સમ. ૧૫૯.

મિયસિર (મૃગશિરસ) જુઓ મગસિર. ૧

૧. જમ્બૂ. ૧૫૫, સમ. ૩.

૧. મિયા (મૃગા) મિયગામના રાજા વિજય(૪)ની રાણી અને રાજકુમાર મિયાપુત્ત(૨)ની માતા. ૧

૧. વિપા. ૨.

૨. મિયા (મૃગા) સુગ્ગીવ(૪) નગરના રાજા બલભદ્ર(૧)ની પત્ની અને રાજકુમાર બલસિરી(૩)ની માતા.

૧. ઉત્તરા. ૧૯. ૧, ઉત્તરાનિ. પૃ. ૪૫૦, ઉત્તરાશા. પૃ. ૪૫૧.

મિયાદેવી (મૃગાદેવી) આ અને મિયા(૧) એક છે. ૧

૧. વિપા. ૨.

૧. મિયાપુત્ત (મૃગાપુત્ર) વિવાગસુયના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધનું પ્રથમ અધ્યયન. ૧

૧. વિપા. ૨, સ્થા. ૭૫૫.

૨. મિયાપુત્ત મિયગામના રાજા વિજય(૪) અને રાણી મિયા(૧)નો અત્યંત દુઃખી પુત્ર. તે મહત્વના અંગો અને ઈન્દ્રિયોથી વંચિત હતો, વિકલ હતો. તે હાથ, પગ, કાન, આંખ, નાકથી રહિત હતો. તે અનેક રોગોથી પીડાતો હતો. તેને ભોંયરામાં છુપાવી રાખવામાં આવતો હતો. તેના આખા શરીરમાંથી દુર્ગંધ નીકળતી હતી. રાણી મિયા જાતે તેને જમાડતી અને સંભાળ રાખતી. તેને કદી ભોંયરામાંથી બહાર કાઢવામાં આવતો ન હતો. તે તેના પૂર્વભવમાં ઈક્કાઈરક્ટકૂક નામનો અત્યંત કૂર રાજા હતો. અનેક જન્મ અને મરણ પછી તે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પામશે. ૧

૧. વિપા. ૨-૭, સૂત્રશી. પૃ. ૧૫૬, આચાર્ય. પૃ. ૨૩, નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૨૭૬, સ્થા. પૃ. ૫૦૭.

૩. મિયાપુત્ત સુગ્ગીવ(૪) નગરના રાજા બલભદ્ર અને રાણી મિયા(૨)ના પુત્ર બલસિરી(૩)નું બીજું નામ.^૧

૧. ઉત્તરા.૧૯.૨, ઉત્તરાનિ.પૃ.૪૫૦, ઉત્તરાશા.પૃ.૪૫૧.

મિયાપુત્તિજજ (મૃગાપુત્રીય) ઉત્તરજ્ઞયણનું ઓગણીસમું અધ્યયન.^૧ આ અને મિયચારિયા એક જ છે.

૧. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૨૫૦, ઉત્તરાનિ.પૃ.૪૫૦.

૧. મિયાવર્ધ (મૃગાવતી) કોસંબીના રાજા સયાણીયની પત્ની, વેસાલીના રાજા ચેડગની પુત્રી અને ઉદાયણ(૨) રાજકુમારની માતા.^૧ ઉજ્જેણીના રાજા પજ્જોયે મિયાવર્ધને વશ કરી તેની સાથે લગ્ન કરવા માટે સયાણીય ઉપર આક્રમણ કર્યું. પરંતુ પોતાના સગીર વયના પુત્ર ઉદાયણને પાછળ મૂકી સયાણીય તો મૃત્યુ પામ્યા. મિયાવર્ધએ રાજકીય કુનેહ અને યુક્તિ અજમાવી. તેણે પજ્જોયેને વિશ્વાસમાં લીધો અને ખંડિયા રાજાઓના આક્રમણના ભયથી પોતાના રાજ્યનું અને પુત્રનું રક્ષણ કરવામાં સહાય કરવા તેને વિનંતી કરી. પજ્જોયે તેની વિનંતી સ્વીકારી. મિયાવર્ધના હાથ વધુ ને વધુ મજબૂત થતા ગયા. આમ મિયાવર્ધએ પોતાના શીલને જાળવ્યું, રાજ્યનું રક્ષણ કર્યું અને પુત્રને બચાવ્યો.^૨ એક દિવસ ઉદાયણને કોસંબીના રાજા તરીકે સ્થાપી તેણે તિત્થયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લઈ લીધી. તેણે ચંદણા(૧)ની આજ્ઞામાં રહી શ્રામણ્યનું પાલન કર્યું. એક વાર તિત્થયર મહાવીર જ્યાં પ્રવચન કરી રહ્યા હતા તે ધર્મસભામાં પ્રવચન સાંભળવા ગઈ પરંતુ દિવસના અજવાળામાં વખતસર તે પાછી ફરી શકી નહિ કારણ કે તેને એ ભાન ન રહ્યું કે ત્યાં સભામાં જે પ્રકાશ દેખાતો હતો તે તો તિત્થયરને વંદન કરવા આવેલા સૂરિય(૧) તેમજ ચંદ(૧)નો હતો. તેથી ચંદણાએ તેને ઠપકો આપ્યો. પરિણામે તેને એટલો બધો પશ્ચાત્તાપ થયો કે તેનાં આવરણરૂપ કર્મો નાશ પામી ગયાં અને તે જ રાતે તેને કેવલજ્ઞાન થયું.^૩

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૮૮, ૩૧૭, ૩૨૦, ૨.પૃ.૧૬૪, વિપા.૨૪, ભગ.૪૪૧, આવનિ.૫૨૦-૨૨, વિશેષા.૧૯૭૬, આવ.પૃ.૨૮.

૨. આવચૂ.૧.પૃ.૮૮થી, વિશેષાકો.પૃ.૩૩૨.

૩. આવચૂ.૧.પૃ.૬૧૫, આવનિ.૧૦૫૫, દશચૂ.પૃ.૫૦, નિશીભા.૬૬૦૬, ભક્ત.૫૦, વ્યવમ.૩.પૃ.૩૪, સ્થાઅ.પૃ.૨૫૮.

૨. મિયાવર્ધ પોયણપુરના રાજા રિવુપડિસત્તુની પુત્રી તેમજ પત્ની અને વાસુદેવ તિવિક્ક(૧)ની માતા.^૧ જુઓ પયાવર્ધ(૧).

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૨૨, આવનિ.૪૪૮, વિશેષા.૫૬૮, સમ.૧૫૮, કલ્પ.પૃ.૩૮.

મિયાવતી (મૃગાવતી) જુઓ મિયાવર્ધ.^૧

૧. આવચૂ. ૧.૫.૨૩૨, વિપા. ૨૪.

મિરિઈ (મરીચિ) જુઓ મરીઈ.^૧

૧. આવચૂ. ૧.૫.૧૮૨, ૨૨૮.

મિરિચિ (મરીચિ) જુઓ મરીઈ.^૧

૧. આવચૂ. ૧.૫.૨૧૧, ૨૨૮, વિશેષા. ૧૭૩૫.

મિરીઈ (મરીચિ) જુઓ મરીઈ.^૧

૧. આવચૂ. ૧.૫.૨૨૮, વિશેષો. ૧૭૨૪.

મિલકુખુ (મ્લેચ્છ) આ અને મિલિકુખુ એક છે.^૧

૧. પ્રજ્ઞા. ૩૬, નિશીચૂ. ૪.૫.૧૨૪, પ્રશ્ન. ૪.

મિલિકુખુ (મ્લેચ્છ) આ અને અણારિયનો અર્થ એક જ છે.^૧

૧. પ્રજ્ઞા. ૩૭.

મિસ્સકેસી (મિશ્રકેશી) ઉત્તર રુચગ(૧) પર્વતના શિખરની અધિષ્ઠાત્રી મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૫, તીર્થો. ૧૫૮, સ્થા. ૬૬૩ તેનો ઉલ્લેખ મિતકેસી નામે કરે છે.

મિહિલપુરી (મિથિલપુરી) જુઓ મિહિલા.^૧

૧. સમ. ૧૫૮.

મિહિલા (મિથિલા) વિદેહ(૨) દેશનું પાટનગર.^૧ તેમાં અગ્ગુજ્જાણ નામનું ઉદ્યાન હતું.^૨ ઓગણીસમા તિત્થયર મલ્લિ(૧) આ નગરમાં રાજા કુંભગ અને રાણી પત્માવતી(૪)ની પુત્રી તરીકે જન્મ્યા હતા.^૩ આ નગરમાં મલ્લિને પરિવ્રાજિકા ચોકુખા સાથે ચર્ચા થઈ હતી.^૪ મલ્લિને સૌપ્રથમ ભિક્ષા આ નગરમાં વિસ્સસેણ(૩) પાસેથી મળી હતી.^૫ ણમિ(૨) રાજા પણ આ નગરમાં રાજ કરતા હતા.^૬ ચક્કવટ્ટિ બંભદત્ત(૧) આ નગરમાં આવ્યા હતા.^૭ આઠમા વાસુદેવ(૧) લક્ષ્મણે તેના પૂર્વભવમાં આ નગરમાં સંકલ્પ (નિદાન) કર્યો હતો.^૮ તિત્થયર મહાવીર આ નગરમાં માણિભદ્ર(૨) ચૈત્યમાં રોકાયા હતા અને તેમણે ગોયમ(૧)ને જંબુદીવપણ્ણત્તિ ઉપદેશી હતી.^૯ તે વખતે આ નગરનો રાજા જિયસત્તુ(૪) હતો.^{૧૦} તેનું બીજું નામ જણ્ણ હતું અને તેણે તિત્થયર મહાવીરને વંદન કર્યાં હતાં.^{૧૧} આ નગરમાં મહાવીરે છ ચોમાસાં કર્યાં હતાં.^{૧૨} ગણ્ણધર અકંપિય આ નગરના હતા.^{૧૩} મહાગિરિનો પ્રશિષ્ય અને કોડિણ્ણનો શિષ્ય આસમિત્ત આ નગરમાં ચોથા ણિણ્ણવ તરીકે પ્રગટ થયો હતો.^{૧૪} રાજા પઉમરહ(૨) આ નગરમાં રાજ કરતો હતો.^{૧૫} તિત્થંકર ણમિ(૧) પણ આ નગરના હતા.^{૧૬} મિહિલાની એકતા દરભંગા જિલ્લામાં આવેલા વર્તમાન

જનકપુર સાથે સ્થાપવામાં આવી છે. ^{૧૭}

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩, નિશી. ૯.૧૯, નિર.૩.૮.
૨. જ્ઞાતા.૭૫.
૩. જ્ઞાતા.૬૫, તીર્થો.૫૦૮.
૪. જ્ઞાતા.૭૪.
૫. આવનિ.૩૨૫.
૬. ઉત્તરા.૯.૪-૧૪, ઉત્તરાયૂ.પૃ. ૧૮૦, તીર્થો.૫૧૦, આવયૂ.૨. પૃ.૨૦૭.
૭. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.૩૮૦.
૮. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૮.
૯. ભગ.૩૬૨, જમ્બૂ.૧-૨, ૧૭૮.

૧૦. જમ્બૂ.૧. સૂર્ય.૧.
૧૧. વિશેષા.૧૯૭૩, આવનિ.૫૧૮, આવયૂ.૧.પૃ.૩૧૫.
૧૨. કલ્પ.૧૨૨.
૧૩. વિશેષા.૨૫૦૬, આવનિ.૬૪૫.
૧૪. વિશેષા.૨૮૦૪, આવનિ.૭૮૨, આવભા.૧૩૧-૩૨, આવયૂ.૧.પૃ. ૪૨૨, ઉત્તરાશા.પૃ.૧૬૩, સ્થા.૫૮૭, નિશીભા.૫૬૦૦.
૧૫. આવયૂ.૧.પૃ.૫૧૯.
૧૬. સમ.૧૫૭.
૧૭. જિઓડિ.પૃ.૧૩૦, સ્તજિઓ.પૃ.૨૮.

મીણગા (મેનકા) ઈન્દ્ર બલિ(૪)ની આજ્ઞામાં રહેલા લોગપાલ સોમ(૪)ની મુખ્ય પત્ની. ^૧ જુઓ સોમ(૪).

૧. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૨૭૩ તેનો ઉલ્લેખ મિત્તગા નામે કરે છે.

મુંજઈ (મૌજ્ઞકિન્) કાસવ(૧) ગોત્રની સાત શાખાઓમાંની એક. ^૧

૧. સ્થા.૫૫૧.

મુંજપાઉયાર (મુંજપાદુકાકાર) મુંજ ઘાસમાંથી પગરખા બનાવનાર કારીગરોનું એક આર્ય ઔદ્યોગિક મંડળ. ^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

મુંડિઅંબય (મુંડિકામ્રક) આ અને મુંડિંબગ એક છે. ^૧

૧. આવનિ.૧૩૧૨.

મુંડિંબગ અથવા મુંડિઅંબય (મુંડિકામ્રક) સિંબવદ્ધણનો રાજા. પૂસભૂતિએ તેને શ્રાવક તરીકેની દીક્ષા આપી હતી. ^૧

૧. આવનિ.૧૩૧૨, આવયૂ.૨.પૃ.૨૧૦, આવહ.પૃ.૭૨૨, વ્યવભા.૬.૨૧૧.

મુંડિવઅ અથવા મુંડિવગ (મુંડિંબક) આ અને મુંડિંબગ એક છે. ^૧

૧. આવયૂ.૨.પૃ.૨૧૦, વ્યવભા.૬.૨૧૧.

મુગુંદમહ (મુકુંદમહ) મુકુંદ અર્થાત્ વિષ્ણુ અથવા વાસુદેવ(૨) અથવા બલદેવ(૧)ના માનમાં ઉજવાતો ઉત્સવ. ^૧

૧. આચા.૨.૧૨, નિશીયૂ.૨.પૃ.૪૪૩-૪૪, રાજ.૧૪૮, રાજમ.પૃ.૨૮૪, ભગઅ. પૃ. ૪૬૩, અનુયૂ.પૃ.૧૨.

મુકૂખગઈ (મોક્ષગતિ) આ અને મોકૂખમગગઈ એક છે.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૯.

મુગ્ગરપાણિ (મુદ્ગરપાણિ) એક યક્ષ જે અજજુણગ(૧)નો કુલદેવતા હતો. તેનું ચૈત્ય રાયગિહના પુષ્કારામ ઉદ્યાનમાં આવેલું હતું. આ યક્ષે અજજુણગને પરાભૂત કર્યો હતો.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૧૧૨, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૭૦, ઉત્તરાશા.પૃ.૧૧૨, અન્ત.૧૩.

મુગ્ગસેલ (મુદ્ગશૈલ) મુગ્ગસેલપુર પાસે આવેલો ડુંગર. શ્રમણ કાલવેસિયે અન્ન ત્યાગ કરીને આ ડુંગર પર સલ્લેખના લીધી હતી જ્યાં શિયાળ તેમને ખાઈ ગયું હતું.^૧ આ ડુંગર અને મુગ્ગિલ્લગિરિ એક લાગે છે.

૧. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૭૮, મર.૪૯૮, જીતભા.૫૩૪, વ્યવભા.૧૦.૫૯૫, નિશીભા.૩૯૭૦.

મુગ્ગસેલપુર (મુદ્ગશૈલપુર) જ્યાં રાજા હયસત્તુ રાજ કરતો હતો તે નગર. શ્રમણ કાલવેસિય મહુરા(૧)થી આ નગરમાં આવ્યા હતા.^૧ મુગ્ગસેલપુર એ મુગ્ગિલ્લગિરિપુરનું સમાનાર્થક જણાય છે, 'પુર'નો અર્થ છે નગર, એટલે સંસ્કૃત નામ થશે મૌદ્ગલ્યગિરિનગર કે મુદ્ગલગિરિનગર. મુગ્ગસેલપુરની એકતા જેને અગિયારમી સદી (ઈ.સ.ની)માં મુડ્ગિરિ કહેવામાં આવતું હતું તે વર્તમાન મોંઘીર સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૭૮, ઉત્તરાશા.પૃ.૧૨૧.

૨. જિઓડિ.પૃ.૧૩૨.

મુગ્ગિલ્લગિરિ (મુદ્ગલગિરિ અથવા મૌદ્ગલ્યગિરિ) જ્યાં સુકોસલ(૨) અને સિદ્ધત્થ(૧૧) મોક્ષ પામ્યા હતા તે ડુંગર.^૧ કદાચ આ મરુક (Maruk) ડુંગર છે જેના ઉપર બિહારમાં મોંઘીરનો કિલ્લો આવેલો છે.^૨

૧. ભક્ત.૧૬૧.

૨. જિઓડિ.પૃ.૧૩૨.

મુદ્ધિઅ (મૌષ્ટિક) એક અણારિય (અનાર્થ) દેશ અને તેની પ્રજા.^૧

૧. પ્રશ્ન.૪.

૧. મુણિચંદ (મુનિચન્દ્ર) તે વ્યક્તિ જેણે કોઈક શ્રમણને રાયગિહમાં અત્યંત ત્રાસ આપ્યો હતો.^૧

૧. મર.૪૮૭.

૨. મુણિચંદ સાએયના રાજા ચંદવડેસઅ અને તેની રાણી ધારિણી(૧૫)ના બે પુત્રોમાંનો એક. તેને ઉજ્જેણીનો સૂબો નીમવામાં આવ્યો હતો. તેના ભાઈ ગુણચંદ ઉજ્જેણી નગરમાં આવ્યા અને તેમણે મુણિચંદના પુરોહિતના પુત્ર સાથે ખુદ મુણિચંદના પુત્રને પણ પોતાનો શિષ્ય બનાવ્યો.^૧

૧. આવચૂ. ૧.૫. ૪૯૨-૯૩.

૩. મુણિચંદ તિત્થયર પાસ(૧)ની પરંપરાના એક આચાર્ય. જ્યારે તે કુમારઅ સન્નિવેશમાં હતા ત્યારે કુવણઅ નામના મદિરા પીધેલા કુંભારે તેમને ચોર ગણી તેમનું ગળું દબાવી મારી નાખ્યા હતા. આચાર્ય મોક્ષ પામ્યા. ગોસાલ મુણિચંદને મળ્યો હતો અને તેની જાણ તિત્થયર મહાવીરને હતી.^૧

૧. વિશેષા. ૧૯૩૨, આવનિ. ૪૭૮, આવચૂ. ૧.૫. ૨૮૫-૮૬, ૨૯૧, કલ્પવિ. ૫. ૧૬૫.

૪. મુણિચંદ ચંદવડેસઅ અને ધારિણી(૩૨)નો પુત્ર. તે સાએયનો રાજા હતો. તેણે પોતાના પુત્રને રાજગાદી સોંપી સંસારનો ત્યાગ કર્યો અને તે સાગરચંદ(૨)નો શિષ્ય બન્યો. એક વાર તે ગુરુ સાથે વિહારમાં હતો ત્યારે તે ગુરુથી છૂટો પડી જવાથી જંગલમાં ભૂલો પડ્યો તથા ભૂખ-તરસથી પીડિત તે મૂર્છિત થઈ ગયો. ત્યાં ગોવાળોએ તેની સેવા કરી.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. ૮, ઉત્તરાશા. ૫. ૩૭૫, ઉત્તરાચૂ. ૫. ૨૧૩.

મુણિસુંદરસૂરિ (મુનિસુંદરસૂરિ) શાન્તિકરસૂત્રના કર્તા.^૧

૧. આવ. ૫. ૧૯.

૧. મુણિસુવ્વય (મુનિસુવ્રત) વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા વીસમા તિત્થંકર.^૧ તે તેમના પૂર્વભવમાં સીહગિરિ(૪) હતા.^૨ તે રાયગિહના રાજા સુમિત્ત(૩) અને રાણી પઉમાવઈ(૫)ના પુત્ર હતા.^૩ તેમની ઊંચાઈ વીસ ધનુષ હતી અને તેમનો વર્ણ ઘેરો નીલ હતો.^૪ તેમની ઉંમર ૨૨૫૦૦ વર્ષની હતી ત્યારે તેમણે એક હજાર પુરુષો સાથે શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું હતું. તે વખતે તેમણે મણોહરા પાલખીનો ઉપયોગ કર્યો હતો.^૫ અંભદત્ત(૩)એ તેમને સૌપ્રથમ ભિક્ષા આપી હતી.^૬ ૩૦,૦૦૦ વર્ષનું આયુષ્ય પૂરું થતાં તે મોક્ષ પામ્યા હતા.^૭ તેમનું પવિત્ર વૃક્ષ ચંપક હતું.^૮ તેમના ઉત્કૃષ્ટ સંઘમાં ૩૦,૦૦૦ શ્રમણો, ૫૦,૦૦૦ શ્રમણીઓ અને ૧,૭૨,૦૦૦ શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ હતાં.^૯ તેમના પ્રથમ શિષ્ય કુંભ(૩) હતા. પુફવતી(૧) તેમની પ્રથમ શિષ્યા હતી.^{૧૦} તેમને અઢાર ગણધરો હતા.^{૧૧} ખંદઅ(૧), ખત્તિય(૨), ગંગદત્ત(૬) વગેરેને તેમણે દીક્ષા આપી હતી.^{૧૨} મુણિસુવ્વયના નિર્વાણ પછી ૧૧૮૪૯૮૦ વર્ષે આગમવાચના થઈ હતી.^{૧૩}

૧. નન્દિ. ગાથા ૧૯, સમ. ૧૫૭, આવ.

૫. ૪, સ્થા. ૪૧૧, આવનિ. ૩૭૧,

૧૦૯૫, વિશેષા. ૧૭૫૯, તીર્થો.

૩૩૨.

૨. સમ. ૧૫૭.

૩. સમ. ૧૫૭, આવનિ. ૩૮૩થી, તીર્થો.

૪૮૩.

૪. સમ. ૨૦, આવનિ. ૩૭૭, ૩૭૯,

તીર્થો. ૩૪૯, ૩૬૪.

૫. સમ. ૧૫૭, આવનિ. ૨૨૫, ૨૨૯થી,

તીર્થો. ૩૯૩.

૬. સમ. ૧૫૭, આવનિ. ૩૨૯.

૭. આવનિ.૩૦૫, ૩૨૫થી.
 ૮. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૦૭.
 ૯. આવનિ.૨૫૯થી, ૨૭૮થી, સમ.૫૦.
 જુઓ લોકપ્રકાશનું ૩૨મું પ્રકરણ.
 ૧૦. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૫૩,૪૬૧.

૧૧. આવનિ.૨૬૭, તીર્થો.૪૫૩.
 ૧૨. ભગ.૫૭૬,૬૧૭,વ્યવભા.૧૦.
 ૫૮૯, આવચૂ.૨.પૃ.૨૭૭, ઉત્તરાચૂ.
 પૃ.૭૩, જીતભા.૫૨૮, ૨૪૯૮.
 ૧૩. કલ્પ.૧૮૫.

૨. મુણિસુવ્વય ભરહ(૨) ક્ષેત્રના અગિયારમા ભાવી તીર્થકર અને દેવઈનો ભાવી જન્મ.^૧

૧. સમ.૧૫૯, તીર્થો.૧૧૧૨.

૩. મુણિસુવ્વય વલયાકાર દ્વીપ ધાયઈસંડના એક તિત્થકર.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૨૫, સ્થાઅ.પૃ.૫૨૪.

મુણિસુવ્વયથૂભ (મુનિસુવ્રતસ્તૂપ) તિત્થયર મુણિસુવ્વય(૧)ના નામનો વેસાલીમાં બાંધવામાં આવેલો સ્તૂપ.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૫૬૭, નન્દિમ.પૃ.૧૬૭.

મુણિસેણ (મુનિષેણ) જે શ્રમણને જંગલમાં ચક્કવટ્ટિ વઈરજંઘ(૧) અને તેની રાણી સિરિમતી(૨) મળ્યા હતા તે શ્રમણ. તે શ્રમણે તેમને નિમન્ત્રણ આપી બોલાવ્યા હતાં.^૧

૧. આવચૂ.૫.પૃ.૧૭૯.

મુત્તાલય (મુક્તાલય) ઈસિપબ્ભારાનાં બાર નામોમાંનું એક.^૧

૧. સમ.૧૨.

મુત્તિ (મુક્તિ) ઈસિપબ્ભારાનાં બાર નામોમાંનું એક.^૧

૧. સમ.૧૨.

મુરંડ (મુરુણ્ડ) જુઓ મુરુંડ.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

મુરિય (મૌર્ય) આ અને મુરિયવંસ એક છે.^૧

૧. નિશીચૂ.૪.પૃ.૧૦.

મુરિયબલભદ્ર (મૌર્યબલભદ્ર) જુઓ બલભદ્ર(૪).^૧ બન્ને એક છે.

૧. આવભા.૧૩૦, (દીપિકા) પૃ.૧૪૩.

મુરિયવંસ (મૌર્યવંશ) એક રાજવંશ.^૧ તેનું નામ પડવાનું કારણ એ હતું કે વંશનો સ્થાપક રાજા ચંદ્રગુપ્ત મોરપોસક (=મયૂરપાલક)^૧નો પુત્ર હતો.^૨ આ રાજવંશનો ક્રમશઃ ઉત્કર્ષ થયો પણ અસોય(૧) પછી તેની પડતી થઈ.^૩

૧. આવભા.૧૩૦, આવચૂ.૧.૫.૪૨૧. | ૫૬૩.
 ૨. નિશીચૂ.૪.૫.૧૦, આવચૂ.૧.૫. | ૩. નિશીભા.૫૭૪૭, નિશીચૂ.૪.૫.૧૨૯.
૧. મુરુંડ (મરુણ્ડ) એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ અને તેની પ્રજા. ^૧ તેની એકતા કાબુલ નદીના ઉત્તર કાંઠા ઉપર આવેલા લમ્ફાન (Lamphan) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે. ^૨
૧. પ્રશ્ન.૪, પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.૫.૧૨૩, જ્ઞાતા.૧૭, જમ્બૂ.૪૩.
 ૨. જિઓડિ.૫.૧૧૩, ૧૩૪, જિઓમ.૫.૨૧.

૨. મુરુંડ કુસુમપુરનો રાજા. તેણે તેની વિધવા બેનને દીક્ષા અપાવી શ્રમણી બનાવી. ^૧ તે ધર્મોપદેશ સાંભળવા માટે શ્રમણોને નિમંત્રણ આપી બોલાવતો અને તેમની પાસેથી ઉપદેશ સાંભળતો. ^૨ એક વાર શિરદર્દથી અત્યંત પીડાતો હતો ત્યારે આચાર્ય પાલિતે તેનો રોગ દૂર કર્યો હતો. ^૩ કાળના સાપેક્ષ મૂલ્ય અંગે તેને ખુડ્ડગણિ સાથે ચર્ચા થઈ હતી. ^૪

૧. બૃભા.૪૧૨૩-૨૬, બૃક્ષે.૧૧૨૩. | આવચૂ.૨.૫.૨૯૧, આવહ.૫. ૪૨૪.
 પિંડનિમ.૫.૧૫૨ મુરુંડને પ્રતિષ્ઠા- | ૩. નિશીભા.૪૪૬૦, પિંડનિ.૪૯૮.
 નપુરના રાજા તરીકે વર્ણવે છે. | ૪. વ્યવભા.૩.૧૪૫.
 ૨. બૃભા.૫૬૨૬, નિશીભા.૪૨૧૫,

મુહુત (મુહૂત) કાલનો એક વિભાગ. તે ૭૭ લવ બરાબર છે. ^૧ દિવસ અને રાતના મળીને કુલ ત્રીસ મુહુત છે. તેમનાં નામ આ પ્રમાણે છે — રુદ્(૩), સત્ત અથવા સેઅ(૩), મિત્ત(૧), વાઉ(૪), સુપીઅ અથવા સુગીઅ અથવા સુબીઅ, અભિચંદ(૫), માહિંદ(૨), બલવ અથવા પલંબ(૩), બંભ(૩), બહુસચ્ય અથવા સચ્ય, આહંદ(૧૫), વિજય(૨), વિસ્સસેણ(૪), પયાવઈ(૫), ઉવસમ(૧), ઈસાણ(૫), તક્ટ, ભાવિઅપ્પા, વેસમણ(૧), વરુણ(૯), સયવસહ, ગંધવ્વ(૨), અગ્ગિવેસ(૨), આયવ, તક્ટવ અથવા અણવ, આવત્ત(૫) અથવા અમમ(૧), ભોમ, વસહ, સવ્વક્ટ(૩) અને રક્ખસ(૨).

૧. સ્થા.૯૫.

મૂઠ એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ અને તેની પ્રજા. ^૧ સંભવતઃ આ અને મોંઠ એક છે. ^૨

૧. પ્રશ્નઅ.૫.૧૫. | ૨. પ્રજ્ઞા.૩૭.

મૂય (મૂક) કોસંબીનો એક શ્રમણ. ^૧

૧. ઉત્તરાચૂ.૫.૬૩, ઉત્તરાક.૫.૪૧.

મૂયા (મૂકા) જંબુદીવમાં આવેલા અવરવિદેહ(૧)નું પાટનગર. મહાવીર પોતાના પૂર્વભવમાં ચક્કવહિ પિયમિત્ત(૧) તરીકે અહીં રાજ કરતા હતા. ^૧

૧. વિશેષા.૧૭૮૮, ૧૮૧૫, આવનિ.૪૨૫, આવચૂ.૧.૫.૨૩૫.

મૂલ અઠ્ઠવાવીસ ણક્રખત(૧)માંનું એક.^૧ તેનું ગોત્રનામ કચ્ચાયણ(૨) છે.^૨ ષિરઠ(૨) તેની અધિષ્ઠાત્રી દેવતા છે.^૩

૧. જમ્બૂ.૧૫૫થી, સ્થા.૮૦,૫૧૭,
૭૮૧,સમ.૧૦-૧૧,૧૫,૪૫. | | ૨. સૂર્ય.૫૦, જમ્બૂ.૧૫૮.
૩. સ્થા.૮૦. |
|---|--|--|

૧. મૂલદત્તા અંતગડદસાના પાંચમા વર્ગનું દસમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૯.

૨. મૂલદત્તા સંબ(૨)ની પત્ની. તેને તિત્થયર અરિકૃણોમિએ દીક્ષા આપી હતી.^૧

૧. અન્ત.૧૧.

૧. મૂલદેવ ધુતક્રખાણગની કથાનું મુખ્ય પાત્ર, બીજા ત્રણ ધૂર્તો હતા— સસ, એલાસાઢ અને ખંડા.^૧ મંડિત(૧) ચોરની કથામાં તે વેણ્ણાયડના રાજા તરીકે આવે છે. તે ચોરને પકડી પાડે છે, તેની બેન જોડે લગ્ન કરે છે, ચોરે લૂંટેલું બધું ધન લઈ લે છે અને પછી ચોરને મૃત્યુદંડ દે છે. તે વેણ્ણાયડનો રાજા બન્યો તે પહેલાં કૂડકપટ અને ચતુરાઈના નિષ્ણાત તરીકે પ્રસિદ્ધ હતો.^૨ ઉજ્જેણીની ગણિકા દેવદત્તા(૩)ના બે પ્રેમીઓમાંનો તે એક હતો, બીજો પ્રેમી હતો અયલ(૧) શેઠ. દેવદત્તાની માતાને મૂલદેવ પસંદ ન હતો કારણ કે તે ધનિક ન હતો. તે અયલને પસંદ કરતી હતી જ્યારે દેવદત્તાને વિદ્વાન અને ચતુર મૂલદેવ માટે ઘણો પ્રેમ હતો. દેવદત્તાની માતાએ મૂલદેવ વિરુદ્ધ કાવતરું રચ્યું અને અયલ દ્વારા તેનું અપમાન કરાવ્યું. મૂલદેવે ઉજ્જેણી છોડી દીધું. વેણ્ણાયડમાં તે ચોરીમાં પકડાયો. હવે વેણ્ણાયણનો રાજા નાવારસ મરણ પામ્યો અને મૂલદેવને રાજા તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યો. અયલ વેપાર માટેની ખેપ કરતો ત્યાં આવી ચડ્યો. તેને કરચોરી બદલ પકડવામાં આવ્યો પરંતુ મૂલદેવે તેના તરફ દયા દાખવી છોડી મૂક્યો. તે પછી મૂલદેવે ઉજ્જેણીના રાજા પાસેથી દેવદત્તાને પોતાના માટે પ્રાપ્ત કરી લીધી.^૩

૧. નિશીભા.૨૮૪,નિશીચૂ.૧.૫.
૧૦૨-૧૦૫.		૩. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.૫.૨૧૮-૨૨,
ઉત્તરાચૂ.૫.૧૧૮-૧૨૧, ઉત્તરાને.૫.
૫૯-૬૫, ૮૫, દશચૂ.૧૦૫,૧૦૮,
વ્યવભા.૪.૧૬૮,વ્યવમ.૨.૫.૮૪.
નિશીભા.૬૫૧૭.
૨. દશચૂ.૫.૫૬,નન્દિમ.૫.૧૫૪,
આવચૂ.૧.૫.૫૪૮, બૃભા.૭૬૦.		

૨. મૂલદેવ જાદવ કુળનો એક વંદનીય પુરુષ.^૧

૧. આવ.૫.૨૭.

મૂલવીરિય (મૂલવીર્ય) કાલિકેય દેશ જેવો દેશ.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૬૨.

૧. મૂલસિરિ (મૂલશ્રી) અંતગડદસાના પાંચમા વર્ગનું નવમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૯.

૨. મૂલસિરિ સંખ(૨)ની પત્ની. તેને તિત્થયર અરિક્કણોમિએ દીક્ષા આપી હતી.^૧

૧. અન્ત.૧૧.

મૂલા કોસંબીના ધણાવહ(૧) શેઠની પત્ની. તેણે ચંદણા(૧)ને કેદ કરી રાખી હતી અને તેને ત્રાસ આપતી હતી.^૧

૧. આવનિ.૫૨૧, આવચૂ.૧.૫.૩૧૭, વિશેષા.૧૯૭૭, ક્લવિ. પૃ. ૧૭૦, આવમ. પૃ. ૨૯૪.

મૂલાહાર મૂળ ખાઈને જીવતા વાનપ્રસ્થોનો વર્ગ.^૧

૧. ભગ.૪૧૭, નિર.૩.૩, ઔપ.૩૮, આચાચૂ.પૃ.૨૫૭.

મૂલિગા (મૂલિકા) આ અને મૂલા એક છે.

૧. આવચૂ.૧.૫.૩૧૮.

મેંઢમુહ (મેણ્ઢમુખ) એક અંતરદીવ.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૬, સ્થા.૩૦૪.

મેંઢિયગામ અથવા મેંઢિયગામ (મેણ્ઢિકગ્રામ) આ તે સ્થાન છે જ્યાં ગોવાળે તિત્થયર મહાવીરને ત્રાસ આપ્યો હતો.^૧ આ સ્થાને ચમર દેવ મહાવીરને વંદન કરવા આવ્યા હતા.^૨ મહાવીર સાવત્થીથી અહીં આવ્યા હતા અને સાલકોટ્ટેઅના ચૈત્યમાં રોકાયા હતા. રેવતી(૧) અહીંની હતી. પિત્તજવરથી પીડાતા મહાવીરને તેણે કુક્કુડમંસ આપ્યું હતું.^૩ બિહારમાં લક્કીસરાઈ (Luckeesarai) પાસે આવેલા વલગુદર (Valgudar) ગામની આજુબાજુના વિસ્તાર સાથે એકતા ધરાવતા કૃમિલા (Krmilā) જિલ્લામાં આવેલા મેષિકાગ્રામ (મેંણ્ઢ=સંસ્કૃત મેષ) સાથે આ મેંઢિયગામની એકતા સ્થાપી શકાય.^૪

૧. આવનિ.૫૨૦-૨૧, આવચૂ.૧.૫.૩૧૬, વિશેષા.૧૯૭૫.

વિશેષા.૧૯૮૦.

૨. આવનિ.૫૨૫, આવચૂ.૧.૫.૩૨૧.

૩. ભગ.૫૫૭, સ્થા.૬૯૧.

૪. સ્ટજિઓ.પૃ.૧૯૩-૧૯૭.

મેઘંકરા જુઓ મેહંકરા.^૧

૧. સ્થા.૬૪૩, આવહ.પૃ.૧૨૨.

મેઘઘોસ (મેઘઘોષ) જિયસત્તુ(૨૧)નો પુત્ર.^૧

૧. તીર્થો.૬૯૬.

મેઘમાલા તિત્થયર વાસુપુજજના સંઘની શ્રમણી. માનસિક નિર્બળતાના કારણે મૃત્યુ પછી તેને નરકમાં જન્મ લેવો પડ્યો હતો.^૧

૧. મનિ.પૃ.૧૫૪.

મેઘમાલિણી (મેઘમાલિની) જુઓ મેહમાલિણી.^૧

૧. સ્થા.૬૪૩.

મેઘવતી જુઓ મેહવઈ.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩.

મેઘસ્સરા (મેઘસ્વરા) ણાગકુમાર દેવોના ઈન્દ્ર ધરણનો ઘંટ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૯, આવયૂ.૧.૫.૧૪૬.

મેચ્છ (મ્લેચ્છ) મિલિક્ષખનું બીજું નામ.^૧ જુઓ અણારિય.

૧. આવયૂ.૧.૫.૫૮૪, આવયૂ.૨.૫.૨૦૩,૨૧૭, તીર્થો.૧૨૪૬.

મેઢગમુહ (મેઢ્રકમુખ) એક અણારિય (અનાર્ય) પ્રજા.^૧ આ અને મેઢમુહ એક છે.

૧. સૂત્રશી.૫.૧૨૩.

મેત (મેદ) જુઓ મેય.^૧

૧. પ્રશ્ન.૪.

મેતજજ અથવા મેતિજજ (મેતાર્ય) જુઓ મેયજજ.^૧

૧. આવયૂ.૧.૫.૪૯૪-૯૫.

મેતેજજ ભયાલિ (મૈત્રેય ભયાલિ) જુઓ ભયાલિ(૨).^૧

૧. ઋષિ.૧૩.

મેય (મેદ) એક અણારિય (અનાર્ય) જાતિ અને તેનો દેશ.^૧ મેય પ્રજાનો ઉલ્લેખ શિકારીઓ તરીકે થયો છે.^૨ તે મકરાન (Makran) દરિયાકાંઠાની સાગરખેડૂ જાતિ હતી.^૩

૧. પ્રજા.૩૭, પ્રશ્ન.૪. ૨.બૃભા.૨૭૬૬ ૩. જિઓમ.૫૪, લાઈ.૫.૩૬૩.

૧. મેયજજ (મેતાર્ય) તિત્થયર મહાવીરના દસમા ગણધર.^૧ તે તુંગિય(૨) સન્નિવેશમાં વસતા દત્ત(૮) અને તેમની પત્ની વરુણદેવાના પુત્ર હતા. તે ક્રોડિણ્ણ ગોત્રના હતા.^૨ તેમને સ્વર્ગ, નરક, વગેરેના અસ્તિત્વ અંગે તિત્થયર મહાવીર સાથે મજ્જિમાપાવામાં ચર્ચા થઈ હતી. મહાવીરના તર્કોએ તેમની શંકા દૂર કરી દીધી અને તે તેમના ત્રણ સો શિષ્યો સાથે મહાવીરના શિષ્ય બની ગયા.^૩ તે વખતે તેમની ઉંમર છત્રીસ વર્ષની હતી. છેતાલીસ વર્ષની ઉંમરે તેમને કેવલજ્ઞાન થયું અને બાસઠ વર્ષની ઉંમરે તિત્થયર મહાવીરની ઉપસ્થિતિમાં મોક્ષ પામ્યા.^૪ તેમની અને પભાસ(૩)ની આગમવાચના સમાન હતી.^૫

૧. કલ્પ.(થેરાવલી).૩, નન્દિ.ગાથા
૨૧, આવનિ.૫૯૫,૬૩૫,વિશેષા.
૨૦૧૩.

૨. આવનિ.૬૪૬થી.
૩. આવનિ.૬૧૯થી, વિશેષા.૨૨૪૮,
કલ્પવિ.૫.૧૭૯,૧૮૬, કલ્પધ.૫.

૧૧૫.

૪. આવનિ.૬૫૧થી, આવચૂ.૧.૫૫.

૩૩૭થી.

૫. કલ્પવિ.૫૫.૨૪૭.

૨. મેયજ્જ શ્રમણ ઉદ્દઅ(૩)નું ગોત્ર.^૧

૧. સૂત્ર.૨.૭.૪.

૩. મેયજ્જ રાયગિહના શ્રમણ. પોતાના પ્રાણના ભોગે પણ તે અહિંસાપ્રતના યુસ્ત પાલનમાં અચલ રહ્યા.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫૫.૪૮૪-૮૫, આવનિ.૮૬૬, ૮૭૦-૭૧, વિશેષા.૩૩૩૨, ૩૩૩૮-૩૯, આવચૂ.૫૫.૧૯, સ્થા.૧૫૭, ૨૩૬, સ્થાઅ.૫૫.૧૮૨, ૪૭૪, મર. ૪૨૫-૨૬.

મેરઅ (મેરક) વર્તમાન ઓસપ્પિણીમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા ત્રીજા પડિસત્તુ. તે સયંભૂ(૧) વડે હણાયા હતા.^૧

૧. વિશેષા. ૧૭૬૭, સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૯.

મેરા બારમા ચક્કવહિ હરિસેણની માતા.^૧

૧. સમ.૧૫૮, આવનિ.૩૯૮.

મેરુ મંદર(૩) પર્વતનું બીજું નામ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૯.

મેરુપ્પભ (મેરુપ્રભ) વિંઝગિરિ પ્રદેશમાં ગંગા નદીના દક્ષિણ કાંઠા ઉપર જન્મેલા હાથી તરીકેનો મેહ(૧)નો પૂર્વભવ. દાવાનળ લાગ્યો ત્યારે તેને વેચડ્ઢગિરિ(૨)ની ખીણમાં જન્મેલા સુમેરુપ્પભ નામના હાથી તરીકેનો તેનો પૂર્વભવ યાદ આવ્યો હતો.^૧

૧. શાતા.૨૭.

૧. મેહ (મેઘ) રાયગિહના રાજા સેણિય(૧) અને રાણી ધારિણી(૧)નો પુત્ર. તે જ્યારે માતાના ગર્ભમાં હતો ત્યારે માતાને મેઘ(મેહ)નો દોહદ થયો હતો તેથી તેનું નામ મેહ રાખવામાં આવ્યું હતું. તે આઠ રાજકન્યાઓને પરણ્યો હતો. એક વાર જ્યારે મહાવીર રાયગિહ આવ્યા ત્યારે તેણે સંસારનો ત્યાગ કરી દીક્ષા લઈ લીધી અને તે મહાવીરનો શિષ્ય બની ગયો. તેની પથારી બારણા પાસેના ખૂણામાં રહેતી હતી તેથી શ્રમણોની વારંવારની અવરજવરના કારણે તે આખી રાત ઊંધી શકતો ન હતો. તેથી તે ત્રાસ પામતો હતો. પરિણામે તેણે સંસારમાં પાછા જવા વિચાર્યું અને આ અંગે પછીથી સવારે તે તિત્થયર મહાવીરને મળવા ગયો. મહાવીરે તેને કહ્યું કે પૂર્વભવમાં હાથીના જન્મમાં તેણે કેટલી બધી ધીરજથી અને કરુણ સાથે સંકટો સહન કર્યા હતાં જેના ફળરૂપે તે માનવભવ પામ્યો. મેહને સત્ય સમજાયું અને તે શ્રામણ્યને વળગી રહ્યો. મૃત્યુ પછી તેણે અણુત્તરવિમાણના વિજય(૨૧)માં દેવ તરીકે જન્મ ધારણ કર્યો. ભવિષ્યમાં તે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મોક્ષ પામશે.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૭-૩૧, વિપા.૩૩, વિપાઅ.પૃ.૮૦, અનુત્.૧, અન્ત.૧,૬, આવચૂ. ૧.
પૃ. ૨૫૮, ૩૫૮, કલ્પવિ.પૃ.૩૧થી કલ્પધ.પૃ.૩૦, આવ.પૃ.૨૭.

૨. મેહ અંતગડદસાના છઠ્ઠા વર્ગનું ચૌદમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૧૨.

૩. મેહ મહાવીર પાસે દીક્ષા લઈ, શ્રામણ્યનું પાલન કરી, વિપુલ પર્વત ઉપર મોકે જનારા રાયગિહના શેઠ.^૧

૧. અન્ત.૧૪.

૪. મેહ આમલકપ્પા નગરનો શેઠ. મેહસિરી તેની પત્ની હતી.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૪૮.

૫. મેહ પાંચમા તિત્થયર સુમઈ(૭)ના પિતા.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૬૮, આવનિ.૩૨૭.

૬. મેહ ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૨, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

૭. મેહ મહાવીર અને ગોસાલને દોરડાથી બાંધી બંધનમાં રાખનાર કાલહત્થિનો મોટો ભાઈ. પછીથી તે બન્નેને મુક્ત કરી દીધા હતા.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૦, કલ્પવિ.૧૬૬, કલ્પધ.પૃ.૧૦૬.

મેહંકરા (મેઘકૂકરા) શંદણવણ(૧) વનમાં આવેલા શિખર શંદણવણકૂડની અધિષ્ઠાત્રી દેવી એવી મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૪, ૧૧૩, તીર્થો.૧૪૭, આવચૂ.૧.પૃ.૧૩૭, સ્થા.૬૪૩.

૧. મેહકુમાર (મેઘકુમાર) વરસાદ વરસાવનાર દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૩૩.

૨. મેહકુમાર આ અને મેહ(૧) એક છે.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૭થી, અન્ત.૬, આવચૂ.૧.પૃ.૨૫૮.

મેહકૂડ (મેઘકૂટ) જેના ઉપર તિત્થંકર ચંદાણણ મોક્ષ પામ્યા હતા તે એરવચ(૧)માં આવેલો પર્વત.^૧

૧. તીર્થો.૫૫૧.

મેહગણિ (મેઘગણિ) સુહત્થિ(૧)ના બાર શિષ્યોમાંના એક.^૧

૧. કલ્પ.પૃ.૨૫૮.

મેહમાલિણી (મેઘમાલિની) શંદણવણ(૧) વનમાં આવેલા શિખર હેમવચ(૨)ની અધિષ્ઠાત્રી દેવી એવી મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૦૪, ૧૧૩, તીર્થો. ૧૪૭, સ્થા. ૬૪૩.

૧. મેહમુહ (મેઘમુખ) એક અંતરદીવ અને તેની પ્રજા.^૧

૧. પ્રજા. ૩૬, સ્થા. ૩૦૪.

૨. મેહમુહ એક પ્રકારના ણાગકુમાર દેવો. તે આવાડ લોકોના કુળદેવો હતા. તે આવાડ લોકોના દેશ ઉપર જ્યારે ચક્કવદ્ધિભરહ(૧)એ આક્રમણ કર્યું ત્યારે તે લોકોએ ભરહ સામેના યુદ્ધમાં મદદ કરવા માટે તે દેવોની આરાધના કરી હતી.^૧

૧. જમ્બૂ. ૫૮, ૬૧, આવચૂ. ૧.૫. ૧૯૬.

૧. મેહરહ (મેઘરથ) સોળમા તિલ્થંકર સંતિનો પૂર્વભવ.^૧

૧. સમ. ૧૫૭.

૨. મેહરહ જિણાદાસ(૭)નો પૂર્વભવ. તે મજ્જિમિયા નગરનો રાજા હતો. તેણે શ્રમણ સુધમ્મ(૩)ને ભિક્ષા આપી હતી.^૧

૧. વિપા. ૩૪.

૩. મેહરહ વિજ્ઞાહરસેદ્ધિનો વિદ્યાધર રાજા. તેની પુત્રી પઉમસિરી(૨) ચક્કવદ્ધિ સુભૂમ(૧)ની પત્ની હતી.^૧

૧. આવચૂ. ૧.૫. ૫૨૧.

મેહલિજિજયા (મેખલિયા) ઉડુવાડિયગણની ચાર શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. કલ્પ. ૫. ૨૫૮.

મેહવઈ (મેઘવતી) ઇંદણવણ(૧)માં આવેલા શિખર મંદર(૫)ની અધિષ્ઠાત્રી દેવી એવી મુખ્ય દિસાકુમારી. તેના પાટનગરનું પણ આ જ નામ છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૦૪, ૧૧૩, તીર્થો. ૧૪૭, સ્થા. ૬૪૩.

મેહવણ (મેઘવણ) રોહીડઅ નગરમાં આવેલું ઉદ્યાન. તેમાં મણિદત્ત યક્ષનું ચૈત્ય હતું.^૧

૧. નિર. ૫. ૧.

મેહસિરી (મેઘશ્રી) આમલકપ્પા નગરના શેઠ મેહ(૪)ની પત્ની.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૪૮.

મેહા (મેઘા) અસુરકુમાર દેવોના ઈન્દ્ર ચમર(૧)ની મુખ્ય પત્ની.^૧ તે તેના પૂર્વભવમાં આમલકપ્પા નગરના શેઠ મેહ(૪)ની પુત્રી હતી.^૨

૧. ભગ. ૪૦૫, સ્થા. ૪૦૩.

૨. જ્ઞાતા. ૧૪૮.

મેહિય (મેઘિક) વેસવાડિયગણના ચાર કુળમાંનું એક.

૧. કલ્પ. ૫. ૨૬૦.

મેહિલ (મૈથિલ) તિથ્યર પાસ(૧)ની પરંપરાના એક આચાર્ય. તુંગિયા નગરના શ્રાવકોએ સંયમ અને તપના ફળ અંગે તેમને કેટલાક પ્રશ્નો પૂછ્યા હતા.^૧

૧. ભગ. ૧૧૦.

મોઅ (મોદ) વરુણ(૧)ના કુટુંબનો સભ્ય.^૧ જુઓ મોએજજઅ.

૧. ભગ. ૧૬૭.

મોઉદેસઅ (મોકોદેશક) વિયાહપણ્ણત્તિના ત્રીજા શતકનો પ્રથમ ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ. ૪૦૬.

મોએજજઅ (મોચક અથવા મોદક) સકક(૩)ના લોગપાલ વરુણ(૧)ના આધિપત્ય નીચેનો એક દેવ.^૧ મોએજજઅના બે જુદા પડાયેલાં અવયવો મોઅ અને જય(પ) પણ જુઓ.^૨

૧. ભગ. ૧૬૭.

૨. જુઓ. પં.બેચરદાસ જીવરાજ દોશીએ કરેલું ભગવતીસૂત્રનું ગુજરાતી ભાષાન્તર.

મોઠ (મોણ્ઠ = મુણ્ઠ = મુણ્ડ) એક અણારિય (અનાર્ય) પ્રજા અને તેનો દેશ.^૧ મુંડ લોકો છોટા નાગપુરની દ્રવિડ જાતિ છે.^૨

૧. પ્રજ્ઞા. ૩૭.

૨. જિઓડિ. પૃ. ૧૩૪.

મોકખ (મોક્ષ) બંધદસાનું બીજું અધ્યયન.^૧

૧. સ્થા. ૭૫૫.

મોકખમગ્ગાઈ (મોક્ષમાર્ગગતિ) ઉત્તરજૂઝયણનું અઠ્યાવીસમું અધ્યયન.^૧

૧. સમ. ૩૬.

૧. મોગ્ગરપાણિ (મુદ્ગરપાણિ) અંતગડદસાના છઠ્ઠા વર્ગનું ત્રીજું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત. ૧૨.

૨. મોગ્ગરપાણિ જુઓ મુગ્ગરપાણિ.^૧

૧. ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૭૦, અન્ત. ૧૩.

મોગ્ગલ (મોદ્ગલ) બુદ્ધનો એક અનુયાયી.^૧ આ અને પાલિ સાહિત્યના મહા મોગ્ગલ્લાન એક જણાય છે.

૧. આચાચૂ. પૃ. ૮૨, આચાશી. પૃ. ૧૩૫.

મોગ્ગલસેલ (મોદ્ગલસૈલ) જુઓ મુગ્ગલસેલ.^૧

૧. જીતભા. ૫૩૪.

૧. મોગ્ગલાયણ (મૌદ્ગલ્યાયન) અભિઈ નક્ષત્રનું ગોત્રનામ.^૧

૧. સૂર્ય. ૫૦, જમ્બૂ. ૧૫૯.

૨. મોગ્ગલાયણ કોચ્છ (૧) ગોત્રની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા. ૫૨૧.

મોગ્ગલ્લસેલ (મૌદ્ગલ્યશૈલ) જુઓ મુગ્ગસેલ.^૧

૧. મર. ૪૯૮, નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૩૧૨, વ્યવભા. ૧૦. ૫૯૫.

૧. મોયા (મોકા) વિયાહપણ્ણાત્તિના ત્રીજા શતકનો પહેલો ઉદ્દેશક.^૧ આ અને મોઉદ્દેસઅ એક છે.

૧. ભગ. ૧૪૧, ભગઅ. પૃ. ૧૬૯.

૨. મોયા જેની ઉત્તરપૂર્વે ણંદણ(૯)નું ચૈત્ય હતું તે શહેર. મહાવીર અહીં આવ્યા હતા.^૧

૧. ભગ. ૧૨૬, ભગઅ. પૃ. ૧૬૯.

મોરાઅ અથવા મોરાગ (મોરાક) જે સન્નિવેશમાં મહાવીર ગયા હતા તે સન્નિવેશ. અચ્છંદગ અને ઈંદસમ્મ(૨) અહીંના હતા.^૧

૧. આવનિ. ૪૬૫-૬૬, કલ્પવિ. પૃ. ૧૫૭, ૧૬૨, વિશેષા. ૧૯૨૦, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૭૫-૭૬.

૧. મોરિઅ (મૌર્ય) મહાવીરના સાતમા ગણધર મોરિયપુત્ર(૧)ના પિતા. તે કાસવ ગોત્રના હતા. તેમની પત્ની વિજયાદેવા હતી. તે મોરિય(૩) સન્નિવેશના રહેવાસી હતા.^૧

૧. આવનિ. ૬૪૮-૪૯, વિશેષા. ૨૫૦૯-૧૧.

૨. મોરિઅ આ અને મોરિયપુત્ર (૧) એક છે.^૧

૧. વિશેષા. ૨૩૪૩, આવનિ. ૬૨૩.

૩. મોરિઅ તે સન્નિવેશ જ્યાં મોરિઅ(૨) અને મંડિય(૨) નામના બે ભાઈઓ જન્મ્યા હતા.^૧

૧. આવનિ. ૬૪૫, વિશેષા. ૨૫૦૬.

૧. મોરિયપુત્ર (મૌર્યપુત્ર) તિલ્થયર મહાવીરના સાતમા ગણધર.^૧ તેમને ૩૫૦ શિષ્યો હતા.^૨ તે મોરિય(૩) સન્નિવેશના હતા. તેમના ભાઈનું નામ મંડ અથવા મંડિય(૨) હતું.^૩ તેમના પિતા મોરિય(૧) હતા અને તેમની માતા વિજયાદેવી હતાં.^૪ પાંસઠ વર્ષની ઉંમરે તેમને મહાવીરે દીક્ષા આપી^૫ હતી અને પંચાણુ વર્ષની ઉંમરે તે મોક્ષ પામ્યા હતા.^૬

૧. કલ્પ(થેરાવલી).૩, કલ્પવિ.પૃ.૨૪૭-૪૮, નન્દિ.ગાથા ૨૧, આવનિ. ૫૯૫, ૬૨૩, વિશેષા.૨૦૧૩, ૨૩૪૩, ૨૪૩૭.
૨. કલ્પ(થેરાવલી).૩, કલ્પવિ.પૃ.૨૪૮.
૩. આવનિ.૬૪૫.
૪. આવનિ.૬૪૮.

૫. સમ.૬૫. અભયદેવસૂરિને મોરિયપુત્તની ઉંમર અંગે શંકા છે કારણ કે તેમની સાથે જ દીક્ષા લેનાર તેમના મોટા ભાઈની તે જ દિવસે ઉંમર ત્રેપન વર્ષની હતી. એવું જણાય છે કે મોરિયપુત્ત તે દિવસે ત્રેપન વર્ષના હતા અને મંડિયપુત્ત પાંસઠ વર્ષના હતા.

૨. મોરિયપુત્ત તામલિનું બીજું નામ.^૧

૧. ભગ.૧૩૪.

મોલિ (મૌલિ અથવા મલ્લકિ) મહાવીરના સમયનાં સોળ જનપદોમાંનું એક.^૧ તેનો ઉલ્લેખ વજ્રજ(૨), કાસી અને કોસલ(૧) સાથે થયો છે, તેથી તે મલ્લોના અથવા મલ્લકિઓના ગણરાજ્યનો ઉલ્લેખ હોવો જોઈએ. આ ગણરાજ્યના બે પાટનગરો કુસીનારા અને પાવા હતાં. આ બન્ને પાટનગરો વર્તમાન ગોરખપુર જિલ્લાના પ્રદેશમાં હતાં.^૨

૧. ભગ.૫૫૪.

૨. ઈરિબુ.પૃ.૧૨૫-૨૬, ટ્રાઈ.પૃ.૨૫૭થી.

મોસલિ જે સન્નિવેશના સુમાગહે મહાવીરને બંધનમાંથી છોડાવ્યા હતા તે સન્નિવેશ. મહાવીર અહીં આવ્યા હતા.^૧

૧. વિશેષા.૧૮૬૬, આવનિ.૫૧૧, આવચૂ.૧.પૃ.૩૧૩.

મોહરિઅ (મૌખરિક) લોકોને અસંબદ્ધ, વાહિયાત, હાસ્યાસ્પદ વાતો કહીને તેમનું મનોરંજન કરી પોતાની આજીવિકા મેળવતા સમણ પરિવ્રાજકોનો એક પ્રકાર.^૧

૧. ઔપ.૩૮, ઔપઅ.પૃ.૭૨.

૨

રઈ અથવા રતિ છઠ્ઠા તિથ્યંકર પઉમપ્પભની પ્રથમ શિષ્યા.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૫૮.

રઈકર (રતિકર) આ અને રઈકરગ એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૮.

રઈકરગ (રતિકરક) ઇંદીસર દ્વીપની મધ્યમાં ચાર વિદિશાઓમાંની દરેકમાં એક એક એમ ચાર પર્વતો આ નામવાળા છે. તેમની ઊંચાઈ દસ સો યોજન છે, ઊંડાઈ દસ સો ગયૂતિ છે અને પહોળાઈ દસ હજાર યોજન છે. તેઓ વર્તુળાકાર છે. દેવોના ઈન્દ્રો તેમના ઉપર ઉતરી આવે છે અને થોડો સમય વિહરે છે. કેટલાક ઈન્દ્રોની ચાર

પત્નીઓની દરેક પર્વત ઉપર ચાર રાજધાનીઓ છે.^૧

૧. સ્થા.૩૦૭, ૭૨૫, જમ્બૂ.૧૧૮, આવચૂ.૧.૫.૧૪૪, ભગ.૫૪૭, રાજ.૪૮.

રઈકરગપવ્વય (રતિકરકપર્વત) આ અને રઈકરગ એક છે.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૪૪.

રઈપિયા અથવા રઈપ્પિયા (રતિપ્રિયા) આ અને રઈપ્પભા એક છે.^૧

૧. ભગ.૪૦૬, જ્ઞાતા.૧૫૩.

રઈપ્પભા (રતિપ્રભા) જુઓ રતિપ્પભા.^૧

૧. સ્થા.૨૭૩.

રઈવકક (રતિવાક્ય) દસવેયાલિયની બે ચૂલિકાઓમાંની એક ચૂલિકા.^૧

૧. નિશીચૂ.૩.૫.૪૫૦.

રઈસેણા (રતિસેના) કિણ્ણર(૨) દેવોના બે ઈન્દ્રો કિણ્ણર(૧) અને કિંપુરિસ(૧)માંથી દરેકની એક એક મુખ્ય પત્નીનું નામ.^૧ બીજે સ્થાને તેનું નામ વઈરસેણા(૨) આપવામાં આવ્યું છે.^૨

૧. સ્થા.૨૭૩, ભગ.૪૦૬.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૩.

૧. રંભા (રમ્ભા) અસુરકુમાર દેવોના ઈન્દ્ર બલિ(૪)ની પાંચ મુખ્ય પત્નીઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા.૪૦૩, ભગ.૪૦૬, જ્ઞાતા.૧૪૯.

૨. રંભા ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધનું ત્રીજું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૦.

૧. રક્ષ (રક્ષ) આચાર્ય ણકૃષ્ણ(૨)ના શિષ્ય અને ણાગ(૭)ના^૧ ગુરુ. તેમનો રક્ષિય(૧) સાથે ગોટાળો ન કરવો જોઈએ, કેટલાક ટીકાકારોએ આવો ગોટાળો કર્યો છે.

૧. કલ્પ (થેરાવલી). ૭, કલ્પવિ.૫.૨૬૪.

૨. રક્ષ વેસમણ(૯)ના આધિપત્ય નીચેનો એક દેવ.^૧

૧. ભગ.૧૬૮.

રક્ષતિયા (રક્ષિતા) રાયગિહના શેઠ ધણ(૬)ના પુત્ર ધણગોવ(૧)ની પત્ની.^૧

૧. જ્ઞાતા.૬૩.

૧. રક્ષસ (રાક્ષસ)વાણમંતર દેવોનો એક પેટાભેદ. ભીમ(૩) અને મહાભીમ(૧) તેમના ઈન્દ્રો છે.^૧

૧. ઉત્તરા.૩૬.૨૦૬, પ્રજ્ઞા.૪૭, પ્રશ્ન.૧૫, આવચૂ.૫.૫.૨૫૩, સુત્ર.૧.૧૨.૧૩, મર. ૫૬૧, નિશીભા.૩૩૧૭.

૨. રક્ષસ રાત અને દિવસના ત્રીસ મુહુતમાંનું એક.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૫૨, સમ. ૩૦, સૂર્ય. ૪૭.

રક્ષિજજ (રક્ષિતાર્ય) આ અને રક્ષિય એક છે.^૧

૧. ઉત્તરાશા. પૃ. ૧૭૩.

રક્ષિત (રક્ષિત) જુઓ રક્ષિય.^૧

૧. સૂત્રચૂ. પૃ. ૫, આચાર્ય. પૃ. ૨, આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૯૭.

૧. રક્ષિય (રક્ષિત) દસપુર નગરના બ્રાહ્મણ સોમદેવ(૩) અને તેની પત્ની રુદ્રસોમાનો પુત્ર.^૧ આચાર્ય ફગ્ગુરક્ષિય તેમના નાના ભાઈ હતા.^૨ તેમણે આચાર્ય તોસલિપુત્ત પાસે દીક્ષા લીધી અને આચાર્ય વર્ધર(૨) પાસે તે નવથી કંઈક અધિક પુવ્વ ભણ્યા.^૩ તેમણે પોતાના કુટુંબના બધા સભ્યોને દીક્ષા આપી^૪ અને પોતાના પિતાને કમરે વસ્ત્ર વીંટાળવાની અને કેટલીક ચીજો રાખવાની છૂટ આપી.^૫ ચાર અનુયોગોને પૃથક્ કરવાનો યશ તેમને જાય છે.^૬ એક વાર ઈન્દ્ર સક્ક(૩) વૃદ્ધ બ્રાહ્મણનું રૂપ ધારણ કરીને તેમને મળવા માટે મહુરા(૧) નજીક ભૂતગુહા ગુફામાં આવેલા મંદિરે આવ્યા હતા.^૭ ઘયપૂસમિત્ત, પોતપૂસમિત્ત, દુબ્બલિયપૂસમિત્ત, વિંઝ(૨) અને ગોટ્ટામાહિલ તેમના શિષ્યો હતા.^૮ તેમના પછી તેમની પાટે દુબ્બલિયપૂસમિત્ત આવ્યા.^૯ તેમનું જન્મસ્થાન અને નિર્વાણસ્થાન એક જ છે.^{૧૦} તેમના મરણ પછી શ્રમણીઓને છેવસુત્ત ભણવાની છૂટ આપવામાં આવી.^{૧૧}

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૯૭, ૪૦૧, આવનિ. ૭૭૬, મર. ૪૮૯, નિશીભા. ૪૫૩૬, ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૮૪, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૭, કલ્પધ. પૃ. ૧૭૨.

૨. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૦૧, સ્થાઅ. પૃ. ૨૭૬.

૩. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૦૧થી, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ. ૯૬-૯૭, ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૬૧, ઉત્તરાક. પૃ. ૧૧૨.

૪. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ. ૯૬-૯૭, આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૦૬, આવનિ. ૭૭૭.

૫. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૦૬, વ્યવભા. ૮. ૨૨૨-૨૩, ૨૨૭.

૬. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૧૧, આવનિ. ૭૭૫, આચાર્ય. પૃ. ૨, વિશેષા. ૨૮૭૯, સૂત્રચૂ. પૃ. ૫.

૭. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૧૨.

૮. આવભા. ૧૪૨, આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૦૯, નિશીભા. ૫૬૦૭, વિશેષા. ૨૭૮૯, ૨૭૯૬, ૩૦૧૦-૧૧

૯. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૧૨.

૧૦. સ્થાઅ. પૃ. ૪૧૩

૧૧. વ્યવભા. ૫. ૬૨થી.

૨. રક્ષિય આચાર્ય સુહાત્યે (૧)ના બાર શિષ્યોમાંના એક.

૧. કલ્પ. પૃ. ૨૫૭.

રક્ષિયખમણ (રક્ષિતક્ષમણ) આ અને રક્ષિય(૧) એક છે.

૧. આવનિ.૭૭૭.

રક્ષ્મિયજ્જ (રક્ષિતાર્થ) આ અને રક્ષ્મિય(૧) એક છે.^૧

૧. વિશેષા.૨૭૮૬.

રક્ષ્મિયા (રક્ષિતા) અઢારમા તિત્થંકર અરની પ્રથમ શિષ્યા.^૧

૧. તીર્થો.૪૬૦, સમ.૧૫૭.

રક્ષ્મી (રક્ષી) આ અને રક્ષ્મિયા એક છે.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

રજ્જપાલિયા (રાજ્યપાલિકા) વેસવાડિયગણની ચાર શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. કલ્પ.પૃ.૨૬૦.

રજ્જવદ્ધણ (રાજ્યવર્ધન) ઉજ્જેણીના રાજા પાલઅ(૨)નો પુત્ર. અવંતિવદ્ધણ તેનો મોટો ભાઈ હતો.^૧ વધુ વિગત માટે જુઓ અજિયસેણ(૨).

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૮૮, આવનિ.૧૨૮૨, ઉત્તરાક.પૃ.૭૩, આવહ.પૃ.૬૯૯.

રજ્જુગસભા (રજ્જુકસભા) મજ્ઝિમાપાવાના રાજા હત્થિવાલની જૂની દાનશાળા. તિત્થયર મહાવીરે અહીં વર્ષાવાસ કર્યો હતો.^૧

૧. કલ્પ.૧૨૨.

રટ્ટ (રાષ્ટ્ર) ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૧, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

રટ્ટવદ્ધણ (રાષ્ટ્રવર્ધન) આ અને રજ્જવદ્ધણ એક છે.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૮૮, આવનિ.૧૨૮૨.

રતિકર જુઓ રઈકરગ.^૧

૧. સ્થા.૩૦૭, રાજ.૪૮, ભગ.૫૬૭.

રતિપ્પભા (રતિપ્રભા) કિણ્ણર(૨) દેવોના બે ઈન્દ્રો કિંપુરીસ(૧) અને કિણ્ણર(૧)માંથી દરેકની એક એક મુખ્ય પત્નીનું નામ.^૧ તેમના પૂર્વભવમાં પ્રત્યેક શેઠની પુત્રી હતી.^૨

૧. સ્થા.૨૭૩, ભગ.૪૦૬.

૨. શાતા.૧૫૩.

રતિસેણા (રતિસેના) જુઓ રઈસેણા જે વઈરસેણા(૨)થી ભિન્ન નથી.^૧

૧. સ્થા.૨૭૩, ભગ.૪૦૬.

રત્તકંબલસિલા (રક્તકંબલશિલા) મંદર(૩) પર્વતના પંડગવણમાં આવેલી તિત્થંકરના અભિષેકની વિધિ માટેની ચાર પવિત્ર શિલાઓમાંની એક.^૧ તેને અઈરત્તકંબલસિલા તરીકે ઠાણમાં ઉલ્લેખવામાં આવી છે.^૨

૧. જમ્બૂ. ૧૦૭.

૨. સ્થા. ૩૦૨.

રત્તકંબલા (રક્તકમ્બલા) મંદર(૩) પર્વતના પંડગવણમાં આવેલી અભિષેકવિધિ માટેની ચાર શિલાઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા. ૩૦૨, જમ્બૂ. ૧૦૭.

રત્તપાઅ (રક્તપાદ) મહાપુરના રતાસોગ ઉદ્યાનમાં આવેલું રત્તપાઅ યક્ષનું ચૈત્ય.^૧

૧. વિપા. ૩૪.

૧. રત્તવર્ધ (રક્તવતી) મંદર(૩)ની ઉત્તરે આવેલા પુંડરીય(૭) સરોવરમાંથી નીકળતી અને પશ્ચિમ લવણ સમુદ્રને મળતી એરવય(૧)માં વહેતી નદી.^૧ તેને મળતી પાંચ નદીઓ છે— ઈંદા(૩), ઈંદસેણા, સુસેણા, વારિસેણા(૨) અને મહાભોયા.^૨

૧. જમ્બૂ. ૧૧૧, સ્થા. ૧૮૭, ૪૭૦, ૫૨૨, સમ. ૧૪, ૨૪-૨૫,

૨. સ્થા. ૪૭૦.

૨. રત્તવર્ધ સિહરિ(૨) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૧.

૩. રત્તવર્ધ ચંપા નગરના રાજા દત્ત(૧૧)ની રાણી. મહચંદ(૪) તેમનો પુત્ર હતો.^૧

૧. વિપા. ૩૪.

૪. રત્તવર્ધ મહાપુરના રાજકુમાર મહબ્બલ(૧૦)ની પત્ની.^૧

૧. વિપા. ૩૪.

રત્તવતી (રક્તવતી) જુઓ રત્તવર્ધ.^૧

૧. સમ. ૧૮૭, સ્થા. ૫૨૨.

રતાસિલા (રક્તશિલા) પંડગવણમાં આવેલી અભિષેકવિધિ માટેની ચાર શિલાઓમાંની એક.^૧ ઠાણમાં તેનો રત્તકંબલસિલા તરીકે ઉલ્લેખ છે.^૨

૧. જમ્બૂ. ૧૦૭.

૨. સ્થા. ૩૦૨.

રત્તસુભદ્રા (રક્તસુભદ્રા) અજજુષા(૨)ની પત્ની સુભદ્રા(૧૨)નું બીજું નામ. તેના માટે યુદ્ધ લડાયું હતું.^૧

૧. પ્રશ્ન. ૧૬, પ્રશ્નઅ. પૃ. ૮૮.

૧. રતા (રક્તા) સિહરિ(૧) પર્વત ઉપર આવેલા પુંડરીય(૭) સરોવરમાંથી નીકળતી અને પૂર્વ લવણ સમુદ્રને મળતી એરવય(૧)માં વહેતી નદી.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૧, સ્થા. ૧૮૭, ૫૨૨, સમ. ૧૪, ૨૪-૨૫, જીવામ. પૃ. ૨૪૪.

૨. રતા સિહરિ(૧) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૧.

રતાવર્ધ અથવા રતાવતી (રક્તાવતી) આ અને રત્તવર્ધ એક છે.^૧

૧. સ્થા. ૪૭૦.

રતાસોગ (રક્તાશોક) મહાપુરમાં આવેલું ઉદ્યાન. તેમાં રતપાઅ યક્ષનું ચૈત્ય હતું.^૧

૧. વિપા. ૩૪.

૧. રમણિજજ (રમણીય) રમ્મ(૧)ના જેવું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૦.

૨. રમણિજજ મહાવિદેહમાં આવેલો વિજય(૨૩) અર્થાત્ પ્રદેશ જેનું પાટનગર સુભા(૨) છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૮૬.

૧. રમ્મ (રમ્ય) ભંભલોઅમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય દસ સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ દસ પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને દસ હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ. ૧૦.

૨. રમ્મ મહાવિદેહમાં આવેલો વિજય(૨૩) અર્થાત્ પ્રદેશ જેનું પાટનગર અંકાવઈ છે.

૧. જમ્બૂ. ૮૬.

રમ્મઅ (રમ્યક) જુઓ રમ્મગ.

૧. જમ્બૂ. ૧૧૧.

૧. રમ્મગ (રમ્યક) રમ્મ(૧)ના જેવું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૦.

૨. રમ્મગ રુપ્પિ(૪) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૧, સ્થા. ૬૪૩.

૩. રમ્મગ ણીલવંત(૧) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૦, સ્થા. ૬૮૮.

૪. રમ્મગ મહાવિદેહમાં આવેલો વિજય(૨૩) અર્થાત્ પ્રદેશ જેનું પાટનગર પમ્હાવઈ(૩) છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૮૬.

૫. રમ્મગ જંબુદીવમાં આવેલો પ્રદેશ.^૧ તે અકમ્મભૂમિ છે.^૨ તે ણીલવંત અને રુપ્પિ પર્વતોની વચ્ચે આવેલો છે અને પૂર્વ તથા પશ્ચિમ લવણ સમુદ્રને સ્પર્શે છે.^૩ ગંધાવઈ વક્રવેયડ્ઠ પર્વત તેમાં આવેલો છે.^૪ રમ્મગ પ્રદેશનો અધિષ્ઠાતા દેવ રમ્મગ(૬) છે.^૫ તેની પહોળાઈ આઠ હજાર યોજનથી કંઈક અધિક છે. તેની જીવા લગભગ ૮૩૮૦૧

યોજન છે. તેના ધણુપિકેનું માપ લગભગ ૮૪૦૧૬ યોજન છે.^૬

૧. જમ્બૂ. ૧૧૧, સ્થા. ૮૬, ૫૨૨, અનુ. ૧૩૦.

૨. ભગ. ૬૭૫, સ્થા. ૧૮૭, ૩૦૨, ૫૨૨, સમ. ૬૩.

૩. જમ્બૂ. ૧૧૧.

૪. જમ્બૂ. ૧૧૧, જીવા. ૧૪૧, ભગમ.

પૃ. ૪૩૬. પરંતુ સ્થા. ૮૭, ૩૦૨,

જીવામ. પૃ. ૨૪૪માં માલવંતપરિચાયનો ઉલ્લેખ છે.

૫. જમ્બૂ. ૧૧૧.

૬. સમ. ૭૩, ૮૪, ૧૨૧.

૬. રમ્મગ રમ્મગ(૫) પ્રદેશનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૧.

રમ્મગકૂડ (રમ્યકકૂટ) જુઓ રમ્મગ(૨) અને (૩).^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩, ૬૮૮.

રમ્મગવાસ અથવા રમ્મયવાસ (રમ્યકવર્ષ) જુઓ રમ્મગ(૫).^૧

૧. સ્થા. ૮૮, ૧૮૭, ભગ. ૬૭૫, સમ. ૮૪, અનુ. ૧૩૦.

૧. રયણ (રત્ન) માણુસુતર(૧) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા. ૩૦૦.

૨. રયણ રુયગ(૧) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩.

૩. રયણ એરવય(૧)માં આવેલા દીહવેયડૂઠ પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા. ૬૮૮.

૪. રયણ રયણપ્પભા નરકભૂમિના પ્રથમ કાણડનો પ્રથમ ભાગ. તે બસો યોજન પહોળો છે.^૧

૧. સ્થા. ૭૭૮.

રયણદેવયા (રત્નદેવતા) એક દેવી.^૧

૧. નિશીભા. ૫૧૫૮, નિશીચૂ. ૪. પૃ. ૧૪, બૃભા. ૨૫૦૮.

રયણદીવ (રત્નદ્વીપ) લવણ સમુદ્રમાં આવેલો દ્વીપ.^૧ તેની અધિષ્ઠાત્રી દેવી રયણદીવદેવયા અત્યંત ક્રૂર હતી. ચંપા નગરના શેઠ માગંદીના પુત્રો ત્યાં તેની સાથે રહ્યા હતા.^૨

૧. જ્ઞાતા. ૮૦, મનિ. પૃ. ૮૫.

૨. જ્ઞાતા. ૮૦.

રયણદીવદેવયા (રત્નદ્વીપદેવતા) લવણ સમુદ્રને સ્વચ્છ કરવા નીમવામાં આવેલી દેવી. તે રયણદીવની અધિષ્ઠાત્રી દેવી પણ છે. તેણે માગંદી શેઠના પુત્રોને રયણદીવમાં રોકી રાખી તેમને પોતાની સાથે રહેવા બળપૂર્વક ફરજ પાડી હતી.^૧ તે અને

રયણદેવયા એક લાગે છે.

૧. જ્ઞાતા. ૮૦, ૮૧.

રયણપુર (રત્નપુર) તિથયર ધમ્મ(૩)નું જન્મસ્થાન.^૧ આ જ સ્થાને તેમણે સંસારત્યાગ કરી શ્રમણત્વ સ્વીકાર્યું હતું.^૨ તેની એકતા ઔધમાં આવેલા રુનઈ (Runai) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૩

૧. તીર્થો. ૫૦૪.

૨. આવનિ. ૩૮૩.

૩. લાઈ. પૃ. ૩૨૭.

૧. રયણપ્પભા (રત્નપ્રભા) રક્ષ્મસ દેવોના બે ઈન્દ્રો ભીમ(૩) અને મહાભીમ(૧)-માંથી દરેકની મુખ્ય પત્નીનું નામ.^૧ તેમનું બીજું નામ કણગપ્પભા(૨) પણ છે.^૨

૧. સ્થા. ૨૭૩, ભગ. ૪૦૬.

૨. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૨. રયણપ્પભા પ્રથમ નરકભૂમિ.^૧ તેનું સાધારણ નામ ધમ્મા છે, પરંતુ તેનું ગોત્રનામ રયણપ્પભા છે.^૨ તેનું દળ (જાડાઈ) ૧૮૦૦૦૦ યોજન છે.^૩ તેને ત્રણ કાણ્ડ છે — ખર, પંક અને આવ. પ્રથમ કાણ્ડ સોળ ભાગમાં વહેંચાયેલો છે. તે સોળ ભાગનાં નામ આ પ્રમાણે છે — રયણ(૪), વઈર(૩), વેરુલિઅ(૧), લોહિતક્ક(૧), મસારગલ્લ, હંસગબ્ભ, પુલઅ, સોયંધિય, જોતિરસ, અંજણ(૮), અંજણપુલઅ(૧), રયય(૧), જાતરૂઅ, અંક(૩), ફલિહ અને રિક્ક(૬).^૪ દરેક ભાગનું દળ (જાડાઈ) એક હજાર યોજન છે.^૫ આખા ખર કાણ્ડની (અર્થાત્ પ્રથમ કાણ્ડની) જાડાઈ (દળ) ૧૬૦૦૦ યોજન છે, પંક કાણ્ડની (અર્થાત્ બીજા કાણ્ડની) જાડાઈ ૮૪૦૦૦ યોજન છે અને આવ કાણ્ડની (અર્થાત્ ત્રીજા કાણ્ડની) જાડાઈ ૮૦૦૦૦ યોજન છે.^૬

રયણપ્પભામાં ત્રીસ લાખ વાસસ્થાનો આવેલા છે.^૭ ત્યાં વસતા જીવોનું જઘન્ય આયુષ્ય દસ હજાર વર્ષનું છે જ્યારે ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એક સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૮ રયણપ્પભાના પ્રથમ કાણ્ડના પ્રથમ આઠસો યોજનમાં વાણમંતર દેવોના આવાસો છે.^૯ રયણપ્પભાની સૌથી ઊંચી સપાટીથી આઠ સો યોજનની ઊંચાઈએ સૂર્યો ગતિ કરે છે,^{૧૦} જ્યારે તારાઓ નવ સો યોજનની ઊંચાઈએ ગતિ કરે છે.^{૧૧} રયણપ્પભામાં છ વાસસ્થાનો છે — લોઅ, લોલુઅ, ઉદ્ડ, નિદ્ડ, જરય અને પજ્જરય.^{૧૨}

૧. પ્રજ્ઞા. ૩૧, ૪૩, ૧૫૪-૫૫, ભગ. ૪૬૮. દેવે. ૧૪, ૩૨, ૭૩, અનુ. ૨૧.
૨. ભગ. ૪૪૪, જીવા. ૬૭.
૩. જીવા. ૬૮, ભગ. ૪૭૭, ૫૨૭.
૪. જીવા. ૬૮.
૫. સ્થા. ૭૭૮, સમ. ૭૮, ૮૮, ૧૧૬, ૧૨૦.
૬. જીવા. ૭૨-૮૦.

૭. જીવા. ૭૧, ભગ. ૪૩, ૨૪૪, ભગઅ. ૫. ૧૩૦, પ્રજ્ઞા. ૪૩.
૮. સ્થા. ૭૫૭, સમ. ૧.
૯. સમ. ૧૧૧.
૧૦. સૂર્ય. ૨૧, સ્થા. ૬૫૫
૧૧. સ્થા. ૬૭૦, સમ. ૮, ૧૧૨.
૧૨. સ્થા. ૫૧૫, સ્થાઅ. ૫. ૩૬૬-૬૭.

રયણવર્ધ (રત્નવતી) જકુખ્હરિલની પુત્રી અને ચક્રવટ્ટિબંભદત્ત(૧)ની પત્ની.^૧

૧. ઉત્તરાને.પૃ.૩૭૯.

રયણવર્ડિસય (રત્નાવતંસક) ઈસાણ સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. ભગ.૧૭૨.

૧. રયણસંચય (રત્નસંચય) ઉત્તર રુચગ(૧) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩.

૨. રયણસંચય માણુસુત્તર(૧) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા. ૩૦૦.

૧. રયણસંચયા (રત્નસંચયા) મંગલાવર્ધ(૧) વિજય(૨૩) અર્થાત્ પ્રદેશનું પાટનગર.^૧

૧. સ્થા. ૯૨.

૨. રયણસંચયા પૂર્વોત્તર રઈકરગ પર્વત ઉપર આવેલું સ્થળ. તે ઈસાણના ઈન્દ્રની મુખ્ય પત્ની દેવી વસુંધરા(૪)નું આશ્રયસ્થાન છે.^૧

૧. સ્થા. ૩૦૭.

રયણા (રત્ના) પશ્ચિમોત્તર રઈકરગ પર્વત ઉપર આવેલું સ્થળ. તે ઈસાણના ઈન્દ્રની મુખ્ય પત્ની વસુ(૬)નું આશ્રયસ્થાન છે.^૧

૧. સ્થા. ૩૦૭.

રયણાવહ (રત્નાપથ) ગંધાર(૩) દેશનું નગર. મણિચૂડ ત્યાં રાજ કરતો હતો.^૧

૧. ઉત્તરાને.પૃ.૧૩૯.

૧. રયણી (રજની) ઈસાણના ઈન્દ્રના આધિપત્ય નીચેના ચાર લોગપાલો સોમ(૨), જમ(૨), વરુણ(૨) અને વેસમણ(૪)માંના દરેકની મુખ્ય પત્નીનું નામ.^૧

૧. સ્થા. ૨૭૩, ભગ.૪૦૬.

૨. રયણી અસુરકુમાર દેવોના ઈન્દ્ર ચમરની પાંચ મુખ્ય પત્નીઓમાંની એક.^૧ તેના પૂર્વભવમાં તે આમલકપ્પા નગરના શેઠની પુત્રી હતી.^૨

૧. સ્થા. ૪૦૩, ભગ.૪૦૫.

૨. જ્ઞાતા.૧૪૯.

રયણુચ્યય અથવા રયણોચ્યય (રત્નોચ્યય) (અ) મંદર(૩) પર્વતનાં સોળ નામોમાંનું એક.^૧ (આ) માણુસુત્તર(૧) પર્વતના શિખરનું પણ આ જ નામ છે.^૨(ઈ) ઉત્તર રુચગ(૧) પર્વતના શિખરનું પણ આ જ નામ છે.^૩

૧. સમ.૧૬, સુર્ય.૨૬, જમ્બૂ.૧૦૯.

૩. સ્થા.૬૪૩.

૨. સ્થા.૩૦૦.

રયત (૨જત) જુઓ રયય.^૧

૧. સ્થા. ૬૮૯, ૭૭૮.

૧. રયય (૨જત) રયણપ્પભા(૨) નરકભૂમિના પ્રથમ કાણડનો બારમો ભાગ.^૧

૧. સ્થા. ૭૭૮.

૨. રયય માલવંત પર્વતનું શિખર જેની અધિષ્ઠાત્રી દેવી ભોગમાલિણી(૧) છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૧, સ્થા. ૬૮૯.

૩. રયય ણંદણવણ(૧)માં આવેલું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૪, સ્થા. ૬૮૯.

૪. રયય પૂર્વ રુયગ(૧) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩.

રયયકૂડ (૨જતકૂટ) આ અને રયય(૩) એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૪.

રવિ વિયાહપણ્ણતિના પાંચમા શતકનો પહેલો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ. ૧૭૬.

રવિગુત (રવિગુપ્ત) આચાર્ય જસવદ્રણના શિષ્ય. તેમને મહાણિસીહ પ્રત્યે બહુ જ આદર હતો.^૧

૧. મનિ.પૂ.૭૧.

૧. રસદેવી પુષ્કયૂલા(૪)નું નવમું અધ્યયન.^૧

૧. નિર.૪.૧.

૨. રસદેવી આ નામની દેવી. તેનું વર્ણન સિરિદેવી(૫)ના વર્ણન જેવું છે.^૧

૧. નિર.૪.૯.

રસમેહ (રસમેઘ) ઉસ્સપિણી કાલચક્રના બીજા અરની શરૂઆતમાં સતત સાત દિવસ વરસાદ વરસાવતું વાદળ. બધી વનસ્પતિમાં ભિન્ન ભિન્ન જાતના રસો (સ્વાદો) તેના કારણે પેદા થાય છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૩૮.

રહ (રથ) આચાર્ય વર્ધર(૨)ના શિષ્ય. તેમનાથી અજજજયંતી નામની શ્રમણશાખા શરૂ થઈ.^૧

૧. કલ્પ(ચેરાવલી).૭, કલ્પવિ.પૂ.૨૬૩.

રહણોમિ (રથનેમિ) સોરિયપુર(૧)ના રાજા સમુદ્રવિજય(૧) અને તેમની રાણી સિવા(૨)નો પુત્ર અને તિત્થંકર અરિદ્ધણોમિનો મોટો ભાઈ. તેણે ચાર સો વર્ષની ઉંમરે

શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું હતું. એક વાર શ્રમણી રાઈમઈને ગુફામાં નગ્ન જોઈ અને તેને રાઈમઈ માટે પ્રેમ (રાગ) જાગ્યો, કામ જાગ્યો. તેણે તેને પ્રેમી તરીકે સ્વીકારવા અને તેની સાથે ભોગ ભોગવવા તેની સમક્ષ માગણી કરી. રાઈમઈએ તો ઊલટું તેને સન્માર્ગનો ઉપદેશ આપ્યો. પછી તેણે આખી જિંદગી સાચું શ્રામણ્ય પાળ્યું. એક વર્ષની ઉંમર તપસ્યા પછી રહણોમિને કેવળજ્ઞાન થયું અને નવસો એક વર્ષની ઉંમરે તે મોક્ષ પામ્યા.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૪૯૬, ઉત્તરા.૨૨.૨૩થી, દશચૂ.૮૭-૮૮, કલ્પવિ.પૃ.૨૫૩, કલ્પવિ. પૃ.૨૧૮ અનુસાર તેમણે તિત્થયર અરિદ્ધણોમિ પાસે દીક્ષા લીધી હતી.

રહણોમિજજ (રથનેમીય) ઉત્તરજૂઝયણનું બાવીસમું અધ્યયન.^૧

૧. સમ.૩૬, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૨૬૩.

રહણોમિય (રથનેમીય) આ અને રહણોમિજજ એક છે.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૯.

રહમદ્દણ (રથમદ્દન) કણ્ઠ(૧)એ જ્યાં પંડવોના રથોનો નાશ કર્યો હતો ત્યાં જ તેણે (કણ્ઠે) બાંધેલો કિલ્લો.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૨૬.

રહમુસલ (રથમુસલ) જેમાં સ્વયંચાલિત રથ(=રહ)માં લાગેલ સ્વયંચાલિત મુસલનો પ્રયોગ થયો હતો એવું કોણિઅ અને ચેડગ વચ્ચેનું યુદ્ધ. આ યુદ્ધમાં છત્રુ લાખ માણસો મરાયા હતા.^૧

૧. નિર.૧.૧., ભગ.૩૦૧, આવચૂ.૨.પૃ.૧૭૩, જીતભા.૪૭૯.

રહવીરપુર (રથવીરપુર) જે નગરમાં વીરનિર્વાણ સંવત ૬૦૯માં સિવભૂઈ(૧)એ સંઘભેદ કરી બોડિય ભિન્ન સંઘ સ્થાપ્યો હતો તે નગર. તે નગરમાં દીવગ નામનું ઉદ્યાન હતું. આચાર્ય કણ્ઠ(૨) આ નગરમાં આવ્યા હતા.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૧૭૮, આવચૂ.૧.પૃ.૪૨૭, આવનિ.૭૮૨, આવાભા. ૧૪૫-૧૪૬, વિશેષા.૨૮૦૪, ૩૦૫૨-૫૩.

રહાવત્ત (રથાવત્ત) જ્યાં આચાર્ય વઈર(૨)ના એક શિષ્ય મૃત્યુ પામ્યા હતા તે પર્વત. તેમના મૃત શરીરને રથમાં ફેરવીને દેવોએ પૂજ્યું હતું તેથી તે સ્થાન રહાવત્ત તરીકે જાણીતું બન્યું હતું.^૧ આ પર્વતની નજીક આસગ્ગીવ અને તિવિક્ક(૧) વચ્ચે યુદ્ધ થયું હતું.^૨

૧. મર.૪૬૮-૪૭૨, આવચૂ.૧.પૃ.૪૦૫, આચાનિ.૩૩૨.
૨. આવચૂ.૧.પૃ.૨૩૫, આવહ.પૃ.૩૦૪.

૧. રાઈ (રાત્રિ) ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના પ્રથમ વર્ગનું બીજું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૪૮.

૨. રાઈ આમલકપ્પા નગરના શેઠ.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૪૮.

૩. રાઈ ઈસાણના ઈન્દ્રના આધિપત્ય નીચેના ચાર લોગપાલ સોમ(૨), જમ(૨), વરુણ(૨) અને વેસમણ(૪)માંથી દરેકની મુખ્ય પત્નીનું નામ.^૧

૧. સ્થા.૨૭૩, ભગ.૪૦૬.

૪. રાઈ ચમર(૧)ની મુખ્ય પત્ની.^૧ તે તેના પૂર્વભવમાં આમલકપ્પા નગરના શેઠ રાઈ(૨)ની પુત્રી હતી જેણે તિત્થયર પાસ(૧) પાસે દીક્ષા લીધી હતી.^૨

૧. સ્થા.૪૦૩, ભગ.૪૦૫.

૨. જ્ઞાતા.૧૪૮.

રાઈણણ (રાજન્ય) છ આર્ય કુળોમાંનું એક.^૧ તેને તિત્થયર ઉસભ(૧)એ સ્થાપ્યું હતું.^૨

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, જમ્બૂ.૩૦, બૃભા.૩૨૬૫, સૂત્રચૂ.૫.૨૧૮.

૨. આવચૂ.૧.૫.૧૫૪, કલ્પધ.૫.૩૨, રાજમ.૫.૨૮૫, ઔપચ.૫.૨૭.

રાઈસિરી (રાત્રિશ્રી) આમલકપ્પા નગરના શેઠ રાઈ(૨)ની પત્ની.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૪૮.

રાઈમઈ (રાજમતી) રાજા ઉગ્ગસેણની પુત્રી.^૧ વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચકના બાવીસમા તિત્થંકર અરિક્કણેમિ સાથે તેના વિવાહ નક્કી થયા હતા. પરંતુ અરિક્કણેમિએ સંસારનો ત્યાગ કરી દેવાથી તેમના લગ્ન થઈ શક્યા ન હતા.^૨ પછી રાઈમઈએ પણ દીક્ષા લઈ શ્રામણ્ય સ્વીકારી લીધું. તે વખતે તેની ઉંમર ચાર સો વર્ષની હતી.^૩ વધુ વિગતો માટે જુઓ અરિક્કણેમિ અને રહણેમિ.

૧. ઉત્તરા.૨૨.૪૩, કલ્પવિ.૫.૨૧૩,

૧૭૯થી.

કલ્પધ.૫.૧૩૮.

૩. ઉત્તરાનિ.૪૮૦, કલ્પસ.૫.૧૮૪.

૨. ઉત્તરા.અધ્યયન ૨૨, કલ્પસ.૫.

૧. રામ તે જ બલદેવ(૧) છે અને કણ્ણ(૧)ના ભાઈ છે. તેમની ઊંચાઈ દસ ધનુષ હતી.^૧ તે બાર સો વર્ષની ઉંમરે મૃત્યુ પામ્યા અને પછી બંભલોગમાં દેવ તરીકે જન્મ્યા.^૨ તે આગામી ઉસસપ્પિણી કાલચકમાં મોક્ષ પામશે.^૩ તેમના પૂર્વભવમાં તે રાયલલિઅ હતા.^૪ રામ બલભદ્ર(૬) નામે પણ પ્રસિદ્ધ છે.^૫ તે નવમા બલદેવ(૨) છે. તિલોયપણ્ણત્તિ(૪.૫૧૭)માં આ બલદેવનું નામ પણ છે. રામ એ બધા બલદેવોનું સામાન્ય નામ પણ છે. તેના માટે જુઓ રામ(૮).

૧. સમ.૧૦૭, ૧૪૮, આવનિ.૪૦૩,
તીર્થો.૫૭૮.

૩. સ્થા.૬૮૨.

૨. સમ.૧૨, ૧૫૮, સ્થા.૬૭૨, આવનિ.

૪. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૭.

૪૧૪, તીર્થો.૬૧૬.

૫. મર.૪૮૭.

૨. રામ આ રામ અને આઠમા બલદેવ(૨) પઉમ(૬) એક જ છે. તે સીયા(૭)ના પતિ^૧ અને લક્ષ્મણના ભાઈ હતા.^૨ તિલોયપણ્ણત્તિ (૪.૫૧૭)માં તે માત્ર રામ નામ ધરાવે છે, પદ્મ નામ ધરાવતા નથી. જુઓ પઉમ(૬).

૧. નિશીચૂ. ૧. પૃ. ૧૦૪, ઉત્તરાક. પૃ. ૪૩.

૨. મનિ. પૃ. ૧૩૦, ઉત્તરાક. પૃ. ૪૪-૪૫.

૩. રામ આ અને પરસુરામ એક છે.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૨૦, આચાચૂ. પૃ. ૪૯, જીવા. ૮૯.

૪. રામ દોગિદ્ધિદસાનું નવમું અધ્યયન.^૧

૧. સ્થા. ૭૫૫.

૫. રામ વાણારસીના શેઠ. તે કણ્ણ(૨) અને કણ્ણરાઈ(૩)ના પિતા હતા.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૮.

૬. રામ રાયગિહના શેઠ. તે રામા(૨) અને રામરક્ષિયા(૧)ના પિતા હતા.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૮.

૭. રામ સાવત્થીના શેઠ. તે વસુગુતા(૧) અને વસુ(૬)ના પિતા હતા.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૮.

૮. રામ કોસંબીના શેઠ. તે વસુમિત્ત(૧) અને વસુંધરા(૪)ના પિતા હતા.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૮.

૯. રામ વાસુદેવો(૧)ના (મોટા) ભાઈઓ બધા બલદેવો(૨)નું સામાન્ય નામ.^૧

૧. આવનિ. ૪૧૪, ૪૧૬, વિશેષા. ૧૭૮૨-૮૩.

૧. રામકણ્ણ (રામકૃષ્ણ) શિરયાવલિયા(૧)નું આઠમું અધ્યયન.^૧

૧. નિર. ૧. ૧.

૨. રામકણ્ણ રાયગિહના રાજા સેણિય(૧)નો પુત્ર. તેનું વર્ણન કાલ(૧)ના વર્ણન જેવું જ છે.^૧

૧. નિર. ૧. ૧.

૧. રામકણ્ણા (રામકૃષ્ણા) અંતગડદસાના આઠમા વર્ગનું આઠમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત. ૧૭.

૨. રામકણ્ણા રાજા સેણિઅ(૧)ની રાણી. તેણે રાયગિહમાં તિત્થયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી, પંદર વર્ષ શ્રામણ્યનું પાલન કર્યું અને તે જ ભવના અન્તે મોક્ષ પામી.^૧

૧. અન્ત. ૨૪, ૨૬.

૧. રામગુત્ત (રામગુપ્ત) એક અજૈન ઋષિ^૧ જેણે અગ્નનો ત્યાગ કર્યો ન હોવા છતાં મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યો હતો. તે પૂર્વભવમાં એક રાજા હતા.^૨ જુઓ રામપુત્ત(૩).

૧. સૂત્ર ૧.૩.૪.૨.

૨. સૂત્રશી.પૃ.૯૫.

૨. રામગુત અંતગડદસાનું ચોથું અધ્યયન.^૧ વર્તમાનમાં તે અસ્તિત્વમાં નથી.

૧. સ્થા.૭૫૫.

રામણ (રાવણ) જુઓ રાવણ.^૧

૧. વિશેષા. ૧૭૬૭.

૧. રામપુત (રામપુત્ર) અણુતરોવવાઈયદસાના ત્રીજા વર્ગનું પાંચમું અધ્યયન.^૧

૧. અનુત્ત.૩.

૨. રામપુત સાગેયની સાર્થવાહી ભદ્રા(૮)નો પુત્ર. તે બત્રીસ કન્યાઓને પરણ્યો હતો. તેણે મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી અને મરીને સવ્વટ્કસિદ્ધ સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં (વિમાનમાં) દેવ થયો. ભવિષ્યમાં તે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મોક્ષ પામશે.^૧

૧. અનુત્ત.૬.

૩. રામપુત તિત્થયર પાસ(૧)ના તીર્થમાં થયેલા એક અજૈન ઋષિ જેમને પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા છે.^૧ આ રામપુત અને રામગુત(૧) સંભવતઃ એક છે.

૧. ઋષિ.૨૩, ઋષિ (સંગ્રહણી).

૧. રામરક્ષિયા (રામરક્ષિતા) રાયગિહના શેઠ રામ(૬)ની પુત્રી. તેને પાસ(૧)એ દીક્ષા આપી હતી. મૃત્યુ પછી તે ઈસાણિંદની મુખ્ય પત્ની બની.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૮, ભગ.૪૦૬, સ્થા.૬૧૨.

૨. રામરક્ષિયા ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના દસમા વર્ગનું ચોથું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૮.

૧. રામા ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના દસમા વર્ગનું ત્રીજું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૮.

૨. રામા રાયગિહના શેઠ રામ(૬)ની પુત્રી. તેની બેન રામરક્ષિયા(૧)ની જેમ તે પણ મૃત્યુ પછી ઈસાણિંદની મુખ્ય પત્ની બની.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૮, ભગ.૪૦૬, સ્થા.૬૧૨.

૩. રામા નવમાં તિત્થંકર સુવિહિ(૧)ની માતા અને કાગંદીના રાજા સુગ્ગીવ(૨)ની પત્ની.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૭૨, સ્થાઅ.પૃ.૩૦૪. આવનિ.૩૮૫નો સામા એ રામાનો ખોટો પાઠ છે.

રામાયણ અજૈન ગ્રન્થ.^૧ આ ગ્રન્થ લોકોને બપોરે વાંચવા માટે છે.^૨

૧. નન્દિ.૪૨, નન્દિમ.પૃ.૧૯૪, અનુ.૨૫,૪૧, અનુહે.પૃ.૨૮,૩૬, દશયૂ.પૃ.૧૦૯, ૨૩૭, આચાર્ય.પૃ.૧૭૮, ૧૮૩, સૂત્રયૂ.પૃ.૩૫૩.
૨. અનુ.૨૫, અનુહે.પૃ.૨૮.

રાય (રાજન્) અઠવાસી ગહમાંનો એક ગહ.^૧ જુઓ રાયગ્ગલ.

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સૂર્યમ.પૃ.૨૮૫, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૫.

રાયગિહ (રાજગૃહ) જંબુદીવના દાહિણદ્વરમાં આવેલું નગર.^૧ તે આરિય (આર્ય) દેશ મગહનું પાટનગર હતું.^૨ છાલંદા તેનું ઉપનગર હતું.^૩ મગહના પ્રાચીન પાટનગર કુસગ્ગપુરથી એક કોશના અંતરે રાજા પસેણઈ(પ)એ રાયગિહની સ્થાપના કરી હતી, તેને વસાવ્યું હતું. તેનાં ત્રણ જૂનાં નામો હતાં — ઉસભપુર(૧), ચણગપુર અને ખિતિપઈકિઅ(૨).^૪ રાયગિહની પાસે એક મોટું વન આવેલું હતું.^૫ રાયગિહના પરિસરમાં મંડિયકુચ્છિ^૬, ગુણસીલ^૭, મુગ્ગરપાણિ^૮ અને મણિનાગનાં^૯ ચૈત્યો, પુષ્કારામ^{૧૦}, ણીલગુહા^{૧૧}, પુષ્કકરંડઅ(૨)^{૧૨} અને સુભૂમિભાગ(૩)^{૧૩} ઉદ્યાનો અને મહાતવોવતીર^{૧૪} નામનો ગરમ પાણીનો ઝરો આવેલાં હતાં. રાયગિહની દક્ષિણે ચોરલુટારાને છુપાઈ જવાનું સ્થાન સીહાગુહા આવેલી હતી.^{૧૫} રાયગિહમાં જાતના વિવિધ મુલકોના વેપારીઓ વેપાર કરવા આવે એવું પચરંગી બજાર (કુત્તિયાવણ) હતું.^{૧૬} રાયગિહમાં સાલ વૃક્ષની પૂજા કરવાની પ્રથા હતી.^{૧૭} તે તિત્થયર મુણિસુવ્વ(૧)નું જન્મસ્થાન હતું.^{૧૮} તેમણે પ્રથમ પારશું અહીં કર્યું હતું.^{૧૯} વાસુદેવ(૧) પુરિસસીહે પોતાના પૂર્વભવમાં સંકલ્પ(નિદાન) આ નગરમાં કર્યો હતો.^{૨૦} તિત્થયર પાસ(૧) અહીં આવ્યા હતા અને અનેકને દીક્ષા આપી હતી.^{૨૧} ચક્કવટ્ટિ બંભદત્ત(૧) પણ આ નગરમાં આવ્યા હતા.^{૨૨} સહદેવ(૨)ના પિતા જરાસંધે અહીં રાજ કર્યું હતું.^{૨૩} જરાસંધને મગહસેના, મગહસુંદરી અને મગહસિરી જેવી પ્રસિદ્ધ ગણિકાઓ હતી.^{૨૪} તિત્થયર પાસના જીવનકાળમાં આ નગરમાં રાજા જિયસત્તુ(૧૫) રાજ કરતો હતો.^{૨૫} રાયગિહનો રાજા સેણિઅ(૧) તિત્થયર મહાવીરનો સમકાલીન હતો.^{૨૬} રાજા પજ્જોથે એક વાર આ નગર ઉપર આક્રમણ કર્યું હતું.^{૨૭} કાલોદાયિ, સેલોદાયિ વગેરે જેવા અજૈન વિચારકોની પ્રવૃત્તિઓનું સ્થાન આ નગર હતું.^{૨૮} તિત્થયર મહાવીરે રાયગિહ અને તેના ઉપનગર છાલંદામાં કુલ ચૌદ યોમાસાં કર્યાં હતાં. ઉપરાંત મહાવીર વારંવાર તે બન્ને સ્થાનમાં આવતા હતા.^{૨૯} મહાવીરના અગિયાર ગણધરો રાયગિહમાં મોક્ષ પામ્યા હતા.^{૩૦} મહાવીરે રાયગિહમાં સેણિયના પુત્રો જાલિ(૪), દીહસેન(૩) વગેરેને^{૩૧}, સેણિયની પત્નીઓ છાંદા(૧),

ભદ્રા(૨૧) વગેરેને^{૩૨}, ઈસિદાસ(૨), ધણ(૫), મેહ(૩), કાસવ(૬), વારત્તગ(૨) વગેરે જેવા શ્રેષ્ઠીપુત્રો અને શ્રેષ્ઠીઓને,^{૩૩} અને બીજા અનેકોને^{૩૪} દીક્ષા આપી હતી. મહાવીરનાં મહાસયઅ(૨)^{૩૫}, સુલસા(૨)^{૩૬} વગેરે જેવાં ઉપાસક-ઉપાસિકાઓ રાયગિહનાં હતાં. રાયગિહના શ્રેષ્ઠીઓ વિજય(૬), આણંદ(૩) અને સુણંદ(૫)એ તિત્થયર મહાવીરને ભિક્ષા આપી હતી.^{૩૭} આ નગરમાં મહાવીરે ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાન વિષય ઉપર ગોયમ(૧)^{૩૮}, મંડિયપુત્ર^{૩૯} અને સેણિઅ^{૪૦} સાથે ચર્ચાઓ કરી હતી. તેમણે વિયાહપણ્ણત્તિના પ્રથમ શતકનો, પાંચમા શતકના નવમા ઉદ્દેશકનો, તથા દસમા, અગિયારમા, સોળમા, સત્તરમા, અઠારમા અને વીસમા શતકોનો ઉપદેશ અહીં આપ્યો હતો.^{૪૧} વળી, તેમણે પજજુસણાકપ્પ^{૪૨}, આયતિટ્ટાણ^{૪૩}, વગેરેનો ઉપદેશ પણ આ નગરમાં આપ્યો હતો. આ નગરમાં ગોસાલે પોતાને શિષ્ય તરીકે સ્વીકારવા માટે મહાવીરને વિનંતી કરી હતી.^{૪૪} ગોસાલે આ નગરમાં જ પોતાનો પ્રથમ પઉટ્ટપરિહાર (પરશરીરપ્રવેશ) કર્યો હતો અને તે એણેજજગ(૧)ના મૃત શરીરમાં પ્રવેશ્યો હતો.^{૪૫} મહાવીરે ભવિષ્ય ભાષ્યું હતું કે ગોસાલ રાયગિહમાં બે વખત વેશ્યા તરીકે જન્મ લેશે.^{૪૬} રાયગિહ નગરમાં જ મહાવીરના ગણધર સુધમ્મ(૧)એ પોતાના શિષ્ય જંભૂ(૧)ને છાયાધમ્મકહાના બીજા શ્વુતસ્કન્ધનો,^{૪૭} સુહવિવાગનો^{૪૮} અને અણુત્તરોવવાઈયદસાનો^{૪૯} ઉપદેશ આપ્યો હતો. મહાવીરના ગણધર પભાસ(૧)^{૫૦} અને મેયજજ(૩) રાયગિહ નગરના હતા. આચાર્ય પભવે સેજજંભવને આ નગરમાં દીક્ષા આપી હતી.^{૫૧} ભદ્રબાહુ(૧)ને જે ચાર શ્રેષ્ઠી શિષ્યો હતા તે આ નગરના હતા.^{૫૨} સંભૂય(૧)^{૫૩}, ધમ્મઘોસ(૬)^{૫૪}, ધમ્મરુઈ(૨) અને આસાઢભૂઈ^{૫૬} જેવા શ્રમણો આ નગરમાં આવ્યા હતા. બીજા ણિણહવ તીસંગુત્તે પોતાનો નવો સિદ્ધાન્ત આ નગરમાં પ્રતિપાદિત કર્યો હતો — પ્રવર્તાવ્યો હતો.^{૫૭} ત્રીજા ણિણહવ આસાઢ(૧)ને રાજા બલભદ્ર(૪)એ આ નગરમાં જ પાછો સાચા માર્ગે ચડાવ્યો હતો.^{૫૮} આસમિત^{૫૯} અને ગંગ^{૬૦} નામના બીજા બે ણિણહવોને પણ તેમના નવા સિદ્ધાન્તો દોષયુક્ત હોવાનું ભાન આ નગરમાં જ કરાવવામાં આવ્યું હતું. ધણ(૬)^{૬૧}, ણંદ(૧)^{૬૨} ધણ(૧૦)^{૬૩}, ધણાવહ(૩)^{૬૪}, મમ્મણ^{૬૫}, દામણગ^{૬૬} જેવા શ્રેષ્ઠીઓ અને અજજુણઅ^{૬૭} માળી રાયગિહના રહેવાસીઓ હતા.

તિત્થયર મહાવીરે તેમના પૂર્વભવોમાં આ નગરમાં બ્રાહ્મણ થાવર(૨)^{૬૮} અને

રાજકુમાર વિસ્સભૂઈ^{૯૯} તરીકે જન્મ ધારણ કર્યો હતો. રાયગિહની એકતા દક્ષિણ બિહારમાં આવેલા વર્તમાન રાજગિર સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^{૧૦૦}

૧. જ્ઞાતા.૬.
૨. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩, વિશેષા. ૧૬૬૬, નિશીચૂ.૨.પૃ.૪૬૬, બૃભા. ૩૨૬૩.
૩. ભગ.૫૪૧, કલ્પ.૧૨૨, આવનિ. ૪૭૩, આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૨.
૪. આવનિ.૧૨૭૯, આવભા.૧૨૭, આવચૂ.૨.પૃ.૧૫૮, ઉત્તરાનિ અને ઉત્તરાશા.પૃ.૧૦૪-૧૦૫.
૫. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૧૭૦, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૨૮૬, ૨૮૮.
૬. ભગ.૫૫૦.
૭. કલ્પ(સમાચારી).૬૪, ભગ.૪, દશા. ૧૦.૧,૯,ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ.૧૫૮,નિર.૩.૧-૧૦, ઉપા.૪૬, અન્ત.૧૨.
૮. અન્ત.૧૩.
૯. ઉત્તરાનિ.પૃ.૧૬૭, આવનિ.૧૩૪.
૧૦. અન્ત.૧૩.
૧૧. આવનિ.૨૩૦.
૧૨. આવચૂ.૧.પૃ.૨૩૦, ૨.પૃ.૨૩.
૧૩. જ્ઞાતા.૬૩.
૧૪. ભગ.૧૧૩, બૃભા.૩૪૨૯, બૃક્ષે. ૯૫૯, આવનિ.૧૩૪.
૧૫. જ્ઞાતા.૧૩૭.
૧૬. બૃભા.૪૨૧૯, ૪૨૨૩, બૃક્ષે. ૧૧૪૫-૪૬.
૧૭. ભગ.૫૨૮.
૧૮. આવનિ.૩૮૩, તીર્થો.૫૦૮.
૧૯. આવનિ.૩૨૫.
૨૦. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૮.
૨૧. જ્ઞાતા.૧૫૮, નિર.૪.૧.

૨૨. ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૭૯-૩૮૦.
૨૩. જ્ઞાતા.૧૧૭.
૨૪. આવચૂ.૨.પૃ.૨૦૯, આવનિ.૧૩૦૯, આચાચૂ.પૃ.૮૬, આચાશી.પૃ.૧૩૯.
૨૫. નિર.૪.૧.
૨૬. ભગ.૪, જ્ઞાતા.૬,૯૩, દશા.૧૦.૧, વ્યવમ.૧.પૃ.૨૭, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૨૬૦, આવચૂ.૨.પૃ.૬૧, દશચૂ.પૃ.૯૬, નિશીચૂ.૧.પૃ.૯, બૃમ.પૃ.૫૭, નિર. ૧.૧.
૨૭. આવચૂ.૧.પૃ.૫૫૭.
૨૮. ભગ.૩૦૫, ૩૦૮, ૩૫૪, ૬૩૪.
૨૯. કલ્પ.૧૨૨, ભગ.૫, ૨૦, ૮૪, ૯૦, ૧૩૪, ૧૮૦, ૨૩૨, ૨૮૧, ૨૮૩, ૪૦૫, ૪૯૧, ૪૯૩, ૫૦૦, ૫૭૧, જ્ઞાતા.૨૧, ૯૩, ૧૪૦, ૧૪૮, ૧૪૯, આવનિ.૪૯૨, ૫૧૮, ૧૩૦૨, આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૨, ૨૯૬, ૩૧૫, ૩૮૨, નિર.૩.૧-૧૦, બૃમ.પૃ.૮૮, વિશેષાકો.પૃ.૨૭૫, વિશેષા.૮૬૭, ૧૯૨૭, ૧૯૪૬, ૧૯૭૩.
૩૦. કલ્પવિ.૨૪૮, આવનિ.૬૫૯, વિશેષા. ૨૫૨૦.
૩૧. અનુત્.૧, ૨.
૩૨. અન્ત.૧૬.
૩૩. અનુત્.૬, અન્ત.૧૪, જ્ઞાતા.૧૪૦.
૩૪. અન્ત.૧૨, ૧૪.
૩૫. ઉપા. ૪૬-૪૭.
૩૬. નિશીભા.૩૧, વ્યવમ.૧.પૃ.૨૭.
૩૭. ભગ.૫૪૧.
૩૮. જ્ઞાતા.૬૨, ૮૯, ૯૦, ભગ.૧૬૫, ૧૬૯-૭૨.

૩૯. ભગ. ૧૫૦.
 ૪૦. દશા. ૧૦. ૧, આવયૂ. ૨. પૃ. ૨૦૨,
 અનુત્. ૪, વિશેષાકો. પૃ. ૪૧૪.
 ૪૧. ભગ. ૩. ૧૭૬, ૩૯૪, ૪૦૯, ૫૬૧,
 ૫૯૦, ૬૧૬, ૬૬૨.
 ૪૨. કલ્પ(સામાચારી). ૬૪.
 ૪૩. દશા. ૧૦. ૯.
 ૪૪. ભગ. ૫૪૧, આવયૂ. ૧. પૃ. ૨૮૨,
 વિશેષા. ૧૯૨૭.
 ૪૫. ભગ. ૫૫૦.
 ૪૬. ભગ. ૫૫૯.
 ૪૭. જ્ઞાતા. ૧૪૮.
 ૪૮. વિપા. ૩૩.
 ૪૯. અનુત્. ૧.
 ૫૦. આવનિ. ૬૪૬, વિશેષા. ૨૪૦૭.
 ૫૧. આવયૂ. ૧. પૃ. ૪૯૪.
 ૫૨. દશયૂ. પૃ. ૫૬.
 ૫૩. ઉત્તરાશા. પૃ. ૮૯, ઉત્તરાયૂ. પૃ. ૫૬.
 ૫૪. વિશેષા. ૧૮૧૨.
 ૫૫. જ્ઞાતા. ૪૨.
 ૫૬. જીતભા. ૧૩૯૪, ૧૩૯૮, પિંડનિ.
 ૪૭૪, પિંડનિમ. પૃ. ૧૩૭.
 ૫૭. ઉત્તરાનિ અને ઉત્તરાશા. પૃ. ૧૫૮,

- નિશીભા. ૫૬૯૮, વિશેષા. ૨૮૩૪.
 ૫૮. આવભા. ૧૩૦, નિશીભા. ૫૫૯૯,
 ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ. ૧૬૦-૧૬૨.
 વિશેષા. ૨૮૫૭, આવયૂ. ૧. પૃ. ૪૨૧.
 ૫૯. આવભા. ૧૩૨, નિશીભા. ૫૬૦૦,
 ઉત્તરાનિ. પૃ. ૧૬૨, વિશેષા. ૨૮૯૦,
 ૨૯૨૦.
 ૬૦. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ. ૧૬૭,
 નિશીભા. ૫૬૦૧, આવયૂ. ૧. પૃ.
 ૪૨૩, વિશેષા. ૨૯૨૫, ૨૯૪૯.
 ૬૧. જ્ઞાતા. ૩૨, ૩૩, ૬૩, ૧૩૬.
 ૬૨. જ્ઞાતા. ૯૩.
 ૬૩. આવયૂ. ૧. પૃ. ૪૯૭.
 ૬૪. આવયૂ. ૧. પૃ. ૪૬૭.
 ૬૫. આવયૂ. ૧. પૃ. ૩૭૧.
 ૬૬. આવયૂ. ૨. પૃ. ૩૨૪.
 ૬૭. અન્ત. ૧૩, મર. ૪૯૪, ઉત્તરાયૂ.
 પૃ. ૭૦, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.
 પૃ. ૧૧૨.
 ૬૮. આવયૂ. ૧. પૃ. ૨૩૦, વિશેષા. ૧૮૧૦.
 ૬૯. આવયૂ. ૧. પૃ. ૨૩૦, આવનિ. ૪૪૫-
 ૪૬, વિશેષા. ૧૮૧૧.
 ૭૦. જિઓડિ. પૃ. ૧૬૫.

રાયગ્ગલ (રાજગ્ગલ) અઢ્યાસી ગહમાંનો એક ગહ. ^૧ સૂરિયપણ્ણતિ રાય અને અગ્ગલ એમ બે જુદા ગ્રહોનો ઉલ્લેખ કરે છે. ^૨

૧. સ્થા. ૯૦, સ્થાઅ. પૃ. ૭૮-૭૯.

૨. સૂર્ય. ૧૦૭.

રાયપસેણિય (રાજપ્રશ્રીય) જુઓ રાયપસેણિઅ. ^૧

૧. જીવા. ૧૦૯.

રાયપસેણિઅ અથવા રાયપસેણિય (રાજપ્રશ્રીય) અંગબાહિર ઉક્કાલિઅ આગમગ્રન્થ. ^૧ તેને અંગ(૩) ગ્રન્થ સૂયગડના આધારે રચાયેલું બીજું ઉવંગ ગણવામાં આવે છે. ^૨ તેમાં રાજ પસેણિના જીવનનું, તેના સૂરિયાભ(ર) દેવ તરીકેના જન્મનું, તે દેવની સ્વર્ગીય ભવ્યતા તેમ જ તેના ભોગોનું વિસ્તૃત વર્ણન છે. તે સૂરિયાભ દેવ ભગવાન મહાવીર સમક્ષ ઉપસ્થિત થઈને વિવિધ નાટક-બત્રીસ પ્રકારની નાટ્યવિધિ પ્રસ્તુત કરે છે તેનું નિરૂપણ પણ તેમાં છે. તેમાં તિથયર પાસ(૧)ની પરંપરાના શ્રમણ

કેસિ(૧) અને સેયવિયાના રાજા પએસિ વચ્ચે થયેલા જીવવિષયક સરસ સંવાદનું સુબોધ વર્ણન છે. રાજા પએસિ જીવ અને શરીરને અભિન્ન માને છે. શ્રમણ કેસિ તેના મતનું નિરકારણ કરીને યુક્તિપૂર્વક જીવનું સ્વતન્ત્ર અસ્તિત્વ સિદ્ધ કરે છે. રાયપસેણિઅનો ઉલ્લેખ વિયાહપણ્ણત્તિ^૩, જીવાજીવાભિગમ^૪, જંબૂદીવપણ્ણત્તિ^૫ અને આવસ્સગયુણ્ણિમાં^૬ આવે છે.

૧. નન્દિ.૪૪, પાક્ષિ.પૃ.૪૩.	૪. જીવા.૧૦૯-૧૧૦.
૨. રાજમ.પૃ.૨, પાક્ષિય.પૃ.૬૩.	૫. જમ્બૂ.૮૮.
૩. ભગ.૧૩૪, ૧૬૪, ૨૯૪, ૩૧૮, ૩૮૫, ૪૦૭, ૪૨૯-૩૦, ૬૪૭.	૬. આવચૂ.૧.પૃ.૧૪૨.

રાયપુર (રાજપુર) જે નગરમાં તિત્થયર અરે પ્રથમ ભિક્ષા ગ્રહણ કરી હતી.^૧ જિણ્ણદાસ(૪) આ નગરના હતા.^૨

૧. આવનિ.૩૨૫, આવમ.પૃ.૨૨૭.	૨. આવચૂ.૨.પૃ.૩૨૪.

રાયપ્પસેણઈજજ (રાજપ્રશ્રીય અથવા રાજપ્રશ્રકૃત) આ અને રાયપસેણિઅ એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૫૮, આવચૂ.૧.પૃ.૧૪૨, ભગ.૧૩૪.

રાયપ્પસેણઈય (રાજપ્રશ્રીય) જુઓ રાયપસેણિઅ.^૧

૧. પાક્ષિય.પૃ.૬૩.

રાયપ્પસેણીય (રાજપ્રશ્રીય) જુઓ રાયપસેણિઅ.^૧

૧. પાક્ષિ.પૃ.૪૩.

રાયમઈ (રાજમતી) જુઓ રાઈમઈ.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૪૯૬, આવ.પૃ.૨૮.

રાયલલિઅ (રાજલલિત) કણ્ણ(૧)ના મોટા ભાઈ બલદેવ(૧)નો (અર્થાત્ રામ(૧)નો) પૂર્વભવ.^૧ તે હત્થિણાપુરના શેઠનો પુત્ર અને ગંગદત્ત(૪)નો ભાઈ હતો.^૨ તેના ગુરુ આચાર્ય દુમસેણ(૨) હતા.^૩

૧. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૬.	૩. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૭.
૨. આવચૂ.૧.પૃ.૪૭૪.	

રાયવલ્લભ (રાજવલ્લભ) પુરોહિતનો પુત્ર. વેશ્યા પ્રત્યેની આસક્તિને કારણે તેને મૃત્યુદંડ દેવામાં આવ્યો હતો.^૧

૧. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૧૧૪, ઉત્તરાશા.પૃ.૨૧૧.

રાયારામ (રાજારામ) એક ક્ષત્રિય પરિવ્રાજક^૧ અને તેના અનુયાયીઓ.

૧. ઔપ.૩૮.

રાયારાય (રાજારાય) એક ક્ષત્રિય પરિવ્રાજક^૧ અને તેના અનુયાયીઓ.

૧. ઔપ.૩૮.

રાયિ (રાત્રિ) જુઓ રાઈ. ^૧

૧. ભગ.૪૦૫, ૪૦૬.

રાવણ વર્તમાન ઓસપ્પિણીમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા આઠમા પડિસત્તુ. ^૧
વાસુદેવ(૨) નારાયણ(૧)એ તેમને પોતાના ચક્રથી હણ્યા હતા. ^૨

૧. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૮, વિશેષા.૧૭૬૭. ૨. આવભા. ૪૨-૪૩.

રાહખમણ (રાધક્ષમણ) રાહાયરિય આચાર્યના શિષ્ય. ^૧

૧. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૬૨, ઉત્તરાશા.પૃ.૧૦૦.

રાહાયરિય (રાધાચાર્ય) અયલપુરના રાજકુમાર અપરાઈય(૧૦)ને દીક્ષા આપનાર આચાર્ય. રાહખમણ તેમના શિષ્ય હતા. ^૧

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૮૮-૧૦૦, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૬૨, ઉત્તરાક.પૃ.૩૮, ઉત્તરાને. પૃ.૨૫.

૧. રાહુ અઠ્ઠવાસી ગહમાંનો એક. ^૧ રાહુ સક્ક(૩)ના લોગપાલ સોમ(૧)ના આધિપત્ય નીચેના જોઈસિય દેવ છે. ^૨ તેને નવ નામો છે — સંઘાડય, જડિલઅ, ખંભઅ(ખત્તઅ), ખરઅ, દદુર (ધડ્ઢર), મગર, મચ્છ(૨), કચ્છભ અને કણ્ઠસપ્પ (કણ્ઠસપ્પ). ^૩ જ્યારે રાહુનું વિમાન ચંદ્રના વિમાનને કે સૂર્યના વિમાનને આંશિકપણે કે પૂર્ણપણે આવરે છે ત્યારે ચંદ્રગ્રહણ કે સૂર્યગ્રહણ થાય છે. ^૪

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સ્થા.૮૦, જમ્બૂશા.પૃ. ૫૩૪-૩૫, સૂર્યમ.પૃ.૨૮૫-૮૬, સ્થાઅ.પૃ.૭૮-૭૯.

૩. ભગ.૧૬૫.

૪. ભગ.૪૫૩, સૂર્ય.૧૦૫, સૂર્યમ.પૃ. ૨૮૦, દેવે. ૧૪૩થી.

૨. પ્રજ્ઞા.૫૦, આવચૂ.૧.પૃ.૨૫૩.

૨. રાહુ વિયાહપણ્ણત્તિના બારમા શતકનો છઠ્ઠો ઉદ્દેશક. ^૧

૧. ભગ.૪૩૭.

રિઉપડિસત્તુ (રિપુપ્રતિશત્રુ) જુઓ રિવુપડિસત્તુ. ^૧

૧. આવમ.પૃ.૨૪૮.

રિઉવ્વેદ અથવા રિઉવ્વેય (ઋગ્વેદ) બ્રાહ્મણોના ચાર વેદોમાંનો એક વેદ. ^૧

૧. ભગ.૮૦, ૩૮૦, ૬૪૬, જ્ઞાતા.૭૪, ૧૦૬, વિપા.૨૪, આવચૂ.૧.પૃ.૨૩૭, ઔપ.૩૮.

૧. રિક્ક (અરિષ્ઠ) આ અને અરિક્ક એક છે. ^૧

૧. તીર્થો. ૪૫૧.

૨. રિક્ક (રિષ્ઠ) કુલિણ નગરના રાજા વેસમણદાસનો મન્ત્રી. તેણે શ્રમણ.

સીહસેણ(૭)ને જીવતા સળગાવી માર્યા હતા.^૧

૧. સંસ્તા. ૮૧-૮૪.

૩. રિક્કે સહસ્સારકૃષ્ણમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અઢાર સાગરોપમ વર્ષનું છે. તેઓ અઢાર પખવાડિયે એકવાર શ્વાસ લે છે અને તેમને અઢાર હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ. ૧૮.

૪. રિક્કે વેલંબ(૧)ના લોગપાલનું તેમ જ પભંજણ(૩)ના લોગપાલનું નામ.^૧

૧. સ્થા. ૨૫૬, ભગ. ૧૬૯.

૫. રિક્કે પૂર્વ રુચગ(૧) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩.

૬. રિક્કે રચણપ્પભા(૨) નરકભૂમિના પ્રથમ કાણડનો સોળમો ભાગ.^૧

૧. સ્થા. ૭૭૮.

૭. રિક્કે લોગંતિય દેવોનો પેટાવિભાગ.^૧ તેમના વાસસ્થાનનું પણ આ જ નામ છે.

૧. આવનિ. ૨૧૪, જ્ઞાતા. ૭૭, સ્થા. ૬૮૪.

૮. રિક્કે ચમર(૧)ના નર્તકોના જૂથનો નાયક.^૧

૧. સ્થા. ૫૮૨.

રિક્કેણેમિ (અરિષ્ટનેમિ) આ અને અરિક્કેણેમિ એક છે.^૧

૧. આવ. પૃ. ૪.

રિક્કેપુર (અરિષ્ટપુર) જે નગરમાં દસમા તિથ્યંકર સીયલે પ્રથમ ભિક્ષા ગ્રહણ કરી હતી તે નગર.^૧ રાજા રુધિર અહીં રાજ કરતા હતા.^૨ આ અને અરિક્કેપુર એક છે.

૧. આવનિ. ૩૨૪, આવમ. પૃ. ૨૨૭.

૨. પ્રશ્નજ્ઞા. પૃ. ૮૯.

રિક્કેપુરા અથવા રિક્કેપુરી (રિષ્ટપુરી) કચ્છગાવઈ વિજય(૨૩) અર્થાત્ પ્રદેશનું પાટનગર.^૧ આ અને અરિક્કેપુરા એક છે.

૧. જમ્બૂ. ૯૫, સ્થા. ૯૨.

૧. રિક્કા (રિષ્ટા) પાંચમી નરકભૂમિ. તેનું ગોત્રનામ ધૂમપ્પભા છે.^૧

૧. જીવા. ૬૭, સ્થા. ૫૪૬, અનુચ્. પૃ. ૩૫.

૨. રિક્કા મહાકચ્છ(૧) પ્રદેશની રાજધાની.^૧ આ અને અરિક્કે એક છે.

૧. જમ્બૂ. ૯૫, સ્થા. ૯૨.

રિક્કાભ (રિષ્ટાભ) લોગંતિય સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં રિક્કે(૭) દેવો વસે છે.^૧ આ દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય આઠ સાગરોપમ વર્ષનું છે. આ સ્થાન અચ્ચિ જેવું છે.^૨

૧. ભગ.૨૪૩.

૨. સમ.૮.

રિઠ્ઠાવર્ઘ (રિષ્ટાપતી) આ અને અરિઠ્ઠાવર્ઘ એક છે.^૧

૧. સ્થાઅ.પૃ.૪૩૮.

રિવુપડિસત્તુ (રિપુપ્રતિશત્રુ) પયાવર્ઘ(૧)નું મૂળ નામ.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૩૨, આવમ.પૃ.૨૪૯, આવહ.પૃ.૧૭૪.

રિસભ (ઋષભ) આ અને ઉસભ અને વસહ એક છે.^૧

૧. સમ.૩૦, સ્થા.૩૦૭, નિશીભા, ૩.પૃ.૧૪૪, આવચૂ.૧.પૃ.૨૨૪.

રિસહ (ઋષભ) જુઓ વસહ^૧ અને ઉસભ.^૨

૧. સૂર્ય.૪૭.

૨. કલ્પવિ.પૃ.૨૩૩, ૨૪૪.

રિસિદતા (ઋષિદતા) એક સતી સ્ત્રી.^૧

૧. આવ.પૃ.૨૮.

રિસિભાસિત (ઋષિભાષિત) આ અને ઈસિભાસિય એક છે.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૫૦૧.

રુઈલ (રુચિર) પાણતમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય વીસ સાગરોપમ વર્ષનું છે. તેઓ વીસ પખવાડિયે એકવાર શ્વાસ લે છે અને તેમને વીસ હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ.૨૦.

રુઈલ્લ (રુચિર) બંભલોઅ આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય નવ સાગરોપમ વર્ષનું છે. તેઓ નવ પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને નવ હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ.૯.

રુઈલ્લકંત (રુચિરકાન્ત) રુઈલ્લ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

રુઈલ્લકૂડ (રુચિરકૂટ) રુઈલ્લ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

રુઈલ્લજ્ઞય (રુચિરધ્વજ) રુઈલ્લ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯

રુઈલ્લાપ્પભ (રુચિરપ્રભ) રુઈલ્લ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

રુઈલ્લલેસ (રુચિરલેશ્ય) રુઈલ્લ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

રુઈલ્લવણ્ણ (રુચિરવણ્ણ) રુઈલ્લ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

રુઈલ્લસિંગ (રુચિરશુંઙ્ગ) રુઈલ્લ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

રુઈલ્લસિક્ક (રુચિરશિષ્ટ) રુઈલ્લ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

રુઈલ્લાવત્ત (રુચિરાવત્ત) રુઈલ્લ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

રુઈલ્લુત્તરવડિંસગ (રુચિરોત્તરાવતંસક) રુઈલ્લ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

રુક્ખ (વૃક્ષ) વિયાહપણ્ણત્તિના આઠમા શતકનો ત્રીજો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૩૦૯.

૧. રુક્ખમૂલિય (વૃક્ષમૂલિક) વૃક્ષના મૂળ પાસે રહેનારા પરિવ્રાજક તાપસોનો વર્ગ.^૧

૧. ભગ.૪૧૭, નિર.૩.૩, ઔપ.૩૮, આચાર્ય.પૃ.૨૫૭.

૨. રુક્ખમૂલિય કાલિકેય દેશ જેવો જ એક દેશ.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૬૨.

૧. રુદ્ધ (રુદ્ર અથવા રૌદ્ર) લોગપાલ જમ(૨)ના આધિપત્ય નીચેના પંદર પરમાહમ્મીય દેવોમાંનો એક દેવ.^૧ તે નારકીઓના શરીરોને ભાલા કે બેધારા અણિયાળા શસ્ત્રથી વીંધી નાખે છે.^૨

૧. ભગ.૧૬૬, સૂત્રચૂ.પૃ.૧૫૪. ૨. ભગઅ.પૃ.૧૮૮.

૨. રુદ્ધ એક દેવ. તેનાં ચૈત્યો હતાં. ઉત્સવોના પ્રસંગે લોકો આ ચૈત્યોમાં જતા.^૧

૧. જ્ઞાતા.૨૧, વ્યવભા.૭.૩૧૪, આવહ.પૃ. ૭૪૩.

૩. રુદ્ધ ત્રીસ મુહુત્તમાંનું એક મુહુત્ત.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૪૭, સમ.૩૦.

૪. રુદ્ધ અદા નક્ષત્રનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૭, ૧૭૧.

૫. રુદ્ધ વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચકના ત્રીજા વાસુદેવ(૧) તેમજ ત્રીજા બલદેવ(૨)ના પિતા.^૧

૧. આવનિ.૪૧૧, સ્થા.૬૭૨, તીર્થો.૬૦૨. પરંતુ સમ.૧૫૮ અનુસાર તે ચોથા વાસુદેવ અને ચોથા બલદેવના પિતા છે.

રુદ્રઅ (રુદ્રક) કોસિઅ(૪)ના બે શિષ્યોમાંનો એક. તે બહુ વિચક્ષણ હતો. પૂર્વજીવનમાં તેણે થોડા બળતણ માટે જોગજસા ગોવાળણનું ખૂન કર્યું હતું. પરંતુ પછીથી તે પત્તેયબુદ્ધ બન્યા.^૧

૧. આવચૂ.૨.૫.૧૮૩, આવનિ.૧૨૮૮, આવહ.૫.૭૦૪.

રુદ્રપુર (રુદ્રપુર) ચક્કવટ્ટિબંભદત્ત(૧) આ નગરમાં આવ્યા હતા. આ નગરના રાજા વિસાહદત્તે પોતાની પુત્રીને બંભદત્ત સાથે પરણાવી હતી.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.૫.૩૮૦.

રુદ્રસેણ (રુદ્રસેન) ઈન્દ્ર ધરણના પાયદળનો સેનાપતિ. તે ભદ્રસેણ(૧) નામે પણ જાણીતો હતો.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૪૬, સ્થા.૫૮૨.

રુદ્રસોમા (રુદ્રસોમા) દસપુરના સોમદેવ(૩)ની પત્ની અને આચાર્ય રક્ષ્મિય(૧) અને ફગુરક્ષ્મિયની માતા.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૩૯૭, ૪૦૧, આવનિ.૭૭૬, વિશેષા.૨૭૮૭, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.૫.૮૬-૯૭.

રુપ્પ (રૂપ્પ) રુપ્પિ(૭) ગહનું બીજું નામ.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭.

રુપ્પકૂડ (રૂપ્પકૂટ) આ અને રુપ્પકૂલા(૧) એક છે.^૧

૧. સ્થા.૬૪૩.

૧. રુપ્પકૂલા (રૂપ્પકૂલા) રુપ્પિ(૪) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૧, સ્થા. ૬૪૩.

૨. રુપ્પકૂલા રુપ્પિ(૪) પર્વત ઉપર આવેલા મહાપુંડરીય સરોવરના ઉત્તર દ્વારમાંથી નીકળતી મોટી નદી. તે પશ્ચિમ તરફ હેરણણવય(૧)માં વહે છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૧, સમ.૧૪, સ્થા.૫૨૨.

૩. રુપ્પકૂલા વાચાલમાં વહેતી એક નદી.^૧ આ અને રુપ્પવાલુગા એક છે.

૧. આવચૂ.૧.૫.૨૭૭, આવનિ.૫.૨૭૨, કલ્પવિ.૫.૧૫૮, ૧૬૩.

રુપ્પણાભ (રૂપ્પનાભ) પબ્ભંકરા(૪)નગરના પુરોહિતનો અનન્તર ભાવી જન્મ. તેનું બીજું નામ સુબાહુ(૨) છે.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૭૯-૧૮૦.

રુપ્પવાલુગા (રૂપ્પવાલુકા) ઉત્તર અને દક્ષિણ વાચાલ વચ્ચે વહેતી નદી.^૧

૧. આવહ.૧૯૫.

રુપ્પાભાસ (રૂપ્પાભાસ) આ અને રુપ્પોભાસ એક છે.

૧. સ્થા.૯૦.

૧. રુપ્પિ (રુક્મિન્) કોડિણ્ણ(દ) નગરના રાજા ભેસગનો પુત્ર.^૧ દોવઈન્ન સ્વયંવરમાં ભાગ લેવા તેને નિમન્ત્રણ આપવામાં આવ્યું હતું.^૨

૧. જ્ઞાતા.૧૧૭, પ્રશ્નઅ.પૃ.૮૮, પ્રશ્નજ્ઞા.પૃ.૮૭.

૨. જ્ઞાતા.૧૧૭.

૨. રુપ્પિ તિત્થંકર કુંથુ(૧)નો પૂર્વભવ.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

૩. રુપ્પિ જેની રાજધાની સાવત્થી હતી તે કુનાલ દેશનો રાજા. તે મલ્લિ(૧)ના છ પ્રેમીઓમાંનો એક હતો. તેની પત્ની ધારિણી(૩૧) હતી અને તેની પુત્રી સુબાહુ(૩) હતી.^૧

૧. જ્ઞાતા.૬૫, ૭૧, સ્થા. ૫૬૪.

૪. રુપ્પિ જંબુદીવમાં આવેલો એક પર્વત. તે રમ્મગ(૫)ની ઉત્તર સીમા અને હેરણ્ણવય(૧)ની દક્ષિણ સીમા બનાવે છે. કદમાં તે મહાહિમવંત(૩) જેવડો છે. તેના ઉપર મહાપુંડરીય સરોવર આવેલું છે. તેને આઠ શિખરો છે — સિદ્ધ, રુપ્પિ(દ), રમ્મગ(૨), ઘરકંતાકૂડ, રુદ્ધિ(૩), રુપ્પકૂલા(૧), હેરણ્ણવય(૪) અને મણિકંચણ. તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ રુપ્પિ(૫) છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૧, સ્થા.૧૯૭, ૫૨૨, ૬૪૩, સમ.૫૩, ૫૭, ૮૨, ૧૦૨, ૧૧૦.

૫. રુપ્પિ રુપ્પિ(૪)નો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૧.

૬. રુપ્પિ રુપ્પિ(૪) પર્વતનું એક શિખર.^૧

૧. સ્થા.૫૨૨, ૬૪૩, જમ્બૂ.૧૧૧, સમ. ૮૭, ૧૧૦.

૭. રુપ્પિ અઠ્ઠ્યાસી ગહમાંનો એક ગહ.^૧

૧. સ્થા.૯૦, સ્થાઅ.પૃ.૭૮-૭૯, જમ્બૂશા.૫૩૪-૩૫, સૂર્ય.૧૦૭, સૂર્યમ.પૃ.૨૯૫-૯૬.

૧. રુપ્પિણી (રુક્મિણી) વાસુદેવ(૨) કણ્ણ(૧)ની સોળ હજાર પત્નીઓમાં મુખ્ય પત્ની.^૧ તે કોડિણ્ણ(દ) નગરના રાજા ભેસગની પુત્રી અને રાજકુમાર રુપ્પિ(૧)ની બેન હતી.^૨ રાજકુમાર પજ્જુણ્ણ(૧) તેનો પુત્ર હતો.^૩ ભયંકર યુદ્ધ ખેલ્યા પછી કણ્ણે તેને પત્ની તરીકે પ્રાપ્ત કરી હતી.^૪ તેણે તિત્થયર અરિટ્ટણ્ણેમિ પાસે દીક્ષા લીધી હતી અને વીસ વર્ષ શ્રામણ્ય પાળી તે મોક્ષ પામી હતી.^૫

૧. અન્ત. ૧, જ્ઞાતા. ૫૨, નિર. ૫. ૧, આવચૂ. ૧.૫. ૩૫૬, આવ. ૫. ૨૮, ૨. પ્રશ્ન. ૫. ૮૮, જ્ઞાતા. ૧૧૭, પ્રશ્નજ્ઞા. ૫. ૮૭.	૩. અન્ત. ૮. ૪. પ્રશ્ન. ૧૬, પ્રશ્ન. ૫. ૮૮, દશચૂ. ૫. ૧૦૬, દશહ. ૫. ૧૧૦. ૫. અન્ત. ૧૦, સ્થા. ૬૨૬.
--	---

૨ રુપિણી અંતગડદસાના પાંચમા વર્ગનું આઠમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત. ૮.

રુપ્પોભાસ (રૂપ્યાવભાસ) અક્રવાસી ગહમાંનો એક ગહ.^૧

૧. સૂર્ય. ૧૦૭, જમ્બૂશા. ૫. ૫૩૪-૩૫, સ્થા. ૮૦, સ્થા. ૫. ૭૮-૭૯, સૂર્યમ. ૨૯૫-૯૬.

રુચઅ (રુચક) આ અને રુચગ એક છે.^૧

૧. સૂર્ય. ૧૦૨.

રુચકંતા (રૂપકાન્તા) આ અને રૂચકંતા એક છે.^૧

૧. ભગ. ૪૦૬.

૧. રુચગ (રુચક) ત્રણ વલયાકાર પર્વતોમાંનો એક. તેને રુચગવર(૨) પણ કહેવામાં આવે છે.^૧ તે રુચગવર(૧) દ્વીપમાં આવેલો છે. આ દ્વીપ પણ વલયાકાર હોવાથી તેમાં આવેલ વલયાકાર રુચગ પર્વત આ દ્વીપને બે વલયાકાર ભાગમાં વહેંચે છે.^૨ આ પર્વત પ્રધાન દિસાકુમારીઓનું આશ્રયસ્થાન છે. આ પર્વત ચાર દિશાઓ પ્રમાણે ચાર ભાગમાં વહેંચાયેલો છે — પૂર્વ રુચગ, પશ્ચિમ રુચગ, ઉત્તર રુચગ અને દક્ષિણ રુચગ. આ ચાર ભાગમાંથી દરેકને આઠ શિખરો છે. દક્ષિણ રુચગનાં શિખરો આ છે — કણઅ(૩), કંચણ(૨), પઉમ(૧૭), ણલિણ(૬), સસિ(૨), દિવાયર, વેસમણ(૮) અને વેરુલિઅ(૨). ઉત્તર રુચગનાં શિખરો આ છે — રચણ(૨), રચણુચ્યય, સવ્વરચણ(૨), રચણસંચય(૧), વિજય(૨૦), વેજયંત(૪), જયંત(૫) અને અપરાજિય(૨). પૂર્વ રુચગનાં શિખરો આ છે — રિક્ક(૫), તવણિજજ, કંચણ(૨), રચય(૪), દિસાસોત્થિય, પલંબ(૪), અંજણ(૬) અને અંજણપુલય(૨). પશ્ચિમ રુચગનાં શિખરો આ છે — સોત્થિય(૨), અમોહ(૨), હિમવં, મંદર(૪), રુચગ(૭), રુચગુત્તમ, ચંદ(૬) અને સુદંસણ(૧૮)^૩. દરેક શિખરની અધિષ્ઠાત્રી મુખ્ય દિસાકુમારી છે.^૪ બીજી આઠ મુખ્ય દિસાકુમારીઓ છે, તેમાંની ચાર વિદિશાઓમાં વસે છે અને બાકીની ચાર રુચગ પર્વતના મધ્ય ક્ષેત્રમાં વસે છે.^૫ રુચગ પર્વતની ઊંચાઈ ૮૫૦૦૦ યોજન છે,^૬ અર્થાત્ એક હજાર યોજન સમતલ જમીનની સપાટીથી નીચે છે અને ચોરાશી હજાર સમતલ જમીનની સપાટીથી ઉપર છે.^૭ સમતલ જમીન નીચે તેની પહોળાઈ દસ હજાર યોજન છે અને શિખરના તળોની પહોળાઈ એક હજાર યોજન છે.^૮

૧. જમ્બૂ. ૧૧૪, સમ. ૮૫, સ્થા. ૨૦૪, ૭૨૬, પ્રશ્નઅ. પૃ. ૧૩૫, પ્રશ્ન. ૨૭, નિશીભા. ૫૨, સ્થા. ૬૪૩.	૧૫૪, ૧૫૭, ૧૬૧-૬૨, જમ્બૂશા. પૃ. ૩૮૨.
૨. સ્થા. પૃ. ૧૬૭.	૫. એજન.
૩. સ્થા. ૬૪૩.	૬. સમ. ૮૫.
૪. સ્થા. ૬૪૩, જમ્બૂ. ૧૧૪, તીર્થો.	૭. સ્થા. ૭૨૬.
	૮. એજન.

૨. રુયગ કુંડલવરોભાસ સમુદ્રને ઘેરીને આવેલો વલયાકાર દ્વીપ. તેને ઘેરીને રુયગ(૩) સમુદ્ર આવેલો છે. ^૧ રુયગ દ્વીપના બે અધિષ્ઠાતા દેવો છે — સવ્વક્ટ(૪) અને મણોરમ(૪). ^૨

૧. સૂર્ય. ૧૦૨, જીવા. ૧૬૬, વિશેષા. ૬૧૩, ૭૮૦, આવનિ. ૩૪.
૨. જીવા. ૧૮૫.

૩. રુયગ રુયગ(૨) દ્વીપને ઘેરીને આવેલો વલયાકાર સમુદ્ર. આ સંમુદ્રને ઘેરીને રુયગવર(૧) દ્વીપ આવેલો છે. ^૧ આ સમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવો છે— સુમણ(૩) અને સોમણસ(૧૦). ^૨

૧. સૂર્ય. ૧૦૨.
૨. જીવા. ૧૮૫.

૪. રુયગ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન રુયગવડિંસઅમાં આવેલું સિંહાસન. ^૧

૧. શાતા. ૧૫૨.

૫. રુયગ ણીસહ પર્વતનું શિખર. ^૧

૧. જમ્બૂ. ૮૪, સ્થા. ૬૮૮.

૬. રુયગ ણંદણવણ(૧)માં આવેલું શિખર. વચ્છમિત્તા(૨) ત્યાં વસે છે. ^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૦૪, સ્થા. ૫૨૨, ૬૮૮.

૭. રુયગ પશ્ચિમ રુયગ(૧) પર્વતનું શિખર.

૧. સ્થા. ૬૪૩.

૮. રુયગ ઉત્કૃષ્ટ કેન્દ્રવર્તી આઠ અંતિમ દેશઘટકો(પ્રદેશો)ની બનતી જગ્યા. તે જગ્યા મંદર(૩)પર્વતના કેન્દ્રમાં છે. આ કેન્દ્રવર્તી સ્થાન રયણાપ્પભાના બે સૌથી નાના થરોની વચ્ચે આવેલું છે. તેમાંથી જ દસ દિશાઓ ઉદ્ભવે છે. તે દસ દિશાઓ છે — ઈંદા(પૂર્વ), અગ્ગઈ(અગ્નિ), જમા (દક્ષિણ), ણેરયી (નૈઋત્ય), વારુણી(પશ્ચિમ), વાયવ્વા (વાયવ્ય), સોમા(ઉત્તર), ઈસાણા (ઈશાન), વિમલા(ઊર્ધ્વદિશા) અને તમા (અધોદિશા). ^૧

૧. સ્થા. ૭૨૦, ભગ. ૪૭૯-૪૮૦, અનુહ. પૃ. ૪૮, નન્દિમ. પૃ. ૧૧૦.

રુયગજસા (રુયક્યશા) જુઓ રૂઆસિઆ. ^૧

૧. તીર્થો. ૧૬૩.

રુયગવર્ડિંસઅ (રુયકાવતંસક) એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન. ^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૨.

૧. રુયગવર (રુયકવર) રુયગ(૩) સમુદ્રને ઘેરીને આવેલો વલયાકાર દ્વીપ. આ દ્વીપને ઘેરીને રુયગવરોદ સમુદ્ર આવેલો છે. ^૧ તેના બે અધિષ્ઠાતા દેવો - રુયગવરભદ્ર અને રુયગવરમહાભદ્ર છે. ^૨

૧. સૂર્ય. ૧૦૨, ભગ. ૬૮૪.

૨. જ્ઞવા. ૧૮૫.

૨. રુયગવર રુયગવર(૧)દ્વીપમાં આવેલો પર્વત. તે રુયગ(૧) નામે પણ જાણીતો છે. ^૧ જુઓ રુયગ(૧).

૧. સ્થા. ૨૦૪, ૬૪૩, પ્રશ્ન. ૨૭.

૩. રુયગવર રુયગવરોદ સમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક. ^૧

૧. જ્ઞવા. ૧૮૫.

રુયગવરભદ્ર (રુયકવરભદ્ર) રુયગવર(૧) દ્વીપના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક. ^૧

૧. જ્ઞવા. ૧૮૫.

રુયગવરમહાભદ્ર (રુયકવરમહાભદ્ર) રુયગવર(૧) દ્વીપના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક. ^૧

૧. જ્ઞવા. ૧૮૫.

રુયગવરમહાવર (રુયકવરમહાવર) રુયગવરોદ સમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક. ^૧

૧. જ્ઞવા. ૧૮૫.

રુયગવરાવભાસ (રુયકવરાવભાસ) જુઓ રુયગવરોભાસ. ^૧

૧. જ્ઞવા. ૧૮૫.

રુયગવરાવભાસભદ્ર (રુયકવરાવભાસભદ્ર) રુયગવરોભાસ(૧) દ્વીપના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક. ^૧

૧. જ્ઞવા. ૧૮૫.

રુયગવરાવભાસમહાભદ્ર (રુયકવરાવભાસમહાભદ્ર) રુયગવરોભાસ(૧) દ્વીપના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક. ^૧

૧. જ્ઞવા. ૧૮૫.

રુયગવરાવભાસમહાવર (રુયકવરાવભાસમહાવર) આ અને રુયગવરોભાસમહાવર એક છે. ^૧

૧. જ્ઞવા.૧૮૫.

રુયગવરાવભાસવર (રુયકવરાવભાસવર) આ અને રુયગવરોભાસવર એક છે.^૧

૧. જ્ઞવા.૧૮૫.

રુયગવરોદ (રુયકવરોદ) વલયાકાર રુયગવર(૧)દ્વીપને ઘેરીને રહેલો સમુદ્ર. તે સમુદ્રને ઘેરીને વલયાકાર દ્વીપ રુયગવરોભાસ(૧) આવેલો છે.^૧ રુયગવરોદ સમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવો છે — રુયગવર(૩) અને રુયગવરમહાવર.^૨

૧. સૂર્ય.૧૦૨.

૨. જ્ઞવા.૧૮૫.

૧. રુયગવરોભાસ (રુયકવરાવભાસ) રુયગવરોદ સમુદ્રને ઘેરીને આવેલો વલયાકાર દ્વીપ. અને તે દ્વીપને ઘેરીને રુયગવરોભાસ(૨) સમુદ્ર આવેલો છે.^૧ આ દ્વીપના અધિષ્ઠાતા દેવો બે છે — રુયગવરાવભાસભદ્ર અને રુયગવરાવભાસમહાભદ્ર.^૨

૧. સૂર્ય.૧૦૨.

૨. જ્ઞવા.૧૮૫.

૨. રુયગવરોભાસ વલયાકાર રુયગવરોભાસ(૧) દ્વીપને ઘેરીને આવેલો વલયાકાર સમુદ્ર.^૧ આ સમુદ્રને ઘેરીને વલયાકાર હારદ્વીવ આવેલો છે.^૨ આ સમુદ્રના અધિષ્ઠાતા દેવો બે છે — રુયગવરાવભાસવર અને રુયગવરાવભાસમહાવર.^૩

૧. સૂર્ય.૧૦૨.

૨. જ્ઞવા.૧૮૫.

૩. એજન.

રુયગવરોભાસભદ્ર (રુયકવરાવભાસભદ્ર) જુઓ રુયંગવરાવભાસભદ્ર.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૨.

રુયગવરોભાસમહાભદ્ર (રુયકવરાવભાસમહાભદ્ર) જુઓ રુયગવરાવભાસમહાભદ્ર.

૧. સૂર્ય.૧૦૨.

રુયગવરોભાસમહાવર (રુયકવરાવભાસમહાવર) રુયગવરોભાસ(૨) સમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧ આ અને રુયગવરાવભાસમહાવર એક છે.

૧. જ્ઞવા.૧૮૫.

રુયગવરોભાસવર (રુયકવરાવભાસવર) રુયગવરોભાસ(૨) સમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧ આ અને રુયગવરાવભાસવર એક છે.

૧. જ્ઞવા.૧૮૫.

રુયગા (રૂપકા) આ અને રૂયા(૧) એક છે.^૧

૧. તીર્થો. ૧૬૩.

રુયગાવર્ષ (રૂપકાવતી) આ અને રૂયવતી એક છે.^૧

૧. તીર્થો. ૧૬૩.

રુયગાવતી (રૂપકાવતી) આ અને રૂયગાવતી એક છે.^૧

૧. ભગ. ૪૦૬.

રુયગિંદ (રુયકેન્દ્ર) અરુણોદય સમુદ્રમાં આવેલો પર્વત. તેની ઊંચાઈ ૧૭૨૧ યોજન છે. જ્યારે અસુરકુમાર દેવોના ઈન્દ્ર બલિ(૪) માણુસલોચ ઉપર ઊતરતા હોય છે ત્યારે વચ્ચે તેમને રોકાવા માટેનું સ્થાન આ પર્વત છે.^૧

૧. ભગ. ૧૧૬, ૧૩૫, ૫૮૭, સ્થા. ૭૨૮, સમ. ૧૭.

રુયગુત્તમ (રુયકોત્તમ) પશ્ચિમ રુયગ(૧) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩.

રુયગોદ (રુયકોદ) આ અને રુયગ(૩) એક છે.^૧

૧. જીવા. ૧૮૫.

રુયપ્પભા (રૂપપ્રભા) આ અને રૂયપ્પભા એક છે.

૧. ભગ. ૪૦૬.

રૂયા (રૂપા) આ અને રૂયા એક છે.^૧

૧. આવચૂ. ૧.૫. ૧૩૮.

રુરુ એક અણારિય(અનાર્ય) દેશ અને તેની પ્રજા. જુઓ ભરુ.

૧. પ્રશ્ન. ૪.

રૂઅ (રૂપ) આ અને રૂય એક છે.^૧

૧. સ્થા. ૨૫૬.

રૂઅગાવર્ધ (રૂપકાવતી) આ અને રૂયવતી એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૪.

રૂઆ (રૂપા) આ અને રૂયા એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૪.

રૂઆસિઆ (રૂપાસિકા) મધ્યક્ષેત્રની મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. સ્થા. ૨૫૬.

રૂદકંત (રૂપકાન્ત) આ અને રૂયકંત એક છે.^૧

૧. સ્થા. ૨૫૬.

રૂદપ્પભ (રૂપપ્રભ) આ અને રૂયપ્પભ એક છે.^૧

૧. સ્થા. ૨૫૬.

રૂપકંતા (રૂપકાન્તા) જુઓ રૂયકંતા.^૧

૧. સ્થા. ૫૦૭.

રૂપવતી આ અને રૂયવતી એક છે.^૧

૧. સ્થા. ૫૦૭.

૧. રૂય (રૂપ) દીવકુમાર દેવોના બે ઇન્દ્રો છે — પુણ્ણ(૩) અને વિસિદ્ધિ(૨), તે બેમાંના દરેકના આધિપત્ય નીચેના લોગપાલનું નામ.^૧

૧. ભગ. ૧૬૯, સ્થા. ૨૫૬.

૨. રૂય (રૂક) એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ અને તેની પ્રજા.^૧

૧. સૂત્રશી. પૃ. ૧૨૩.

રૂયંસ (રૂપાંશ) દીવકુમાર દેવોના બે ઇન્દ્રો પુણ્ણ(૩) અને વિસિદ્ધિ(૨)માંથી દરેકના આધિપત્ય નીચેના લોગપાલનું નામ.^૧ તેમનું બીજું નામ સુરૂય(૧) પણ છે.^૨

૧. સ્થા. ૨૫૬.

૨. ભગ. ૧૬૯.

૧. રૂયંસા (રૂપાંશા) ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના ચોથા વર્ગનું ત્રીજું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૨.

૨. રૂયંસા ઉત્તરના ણાગકુમાર દેવોના ઇન્દ્ર ભૂયાણંદ(૧)ની મુખ્ય પત્ની.^૧ તે તેના પૂર્વભવમાં ચંપા નગરના રૂયગ(૧) શેઠની પુત્રી હતી.^૨ તેને રુયગજસા નામે પણ ઓળખવામાં આવતી હતી.^૩

૧. ભગ. ૪૦૬, સ્થા. ૫૦૮.

૨. જ્ઞાતા. ૧૫૨.

૩. તીર્થો. ૧૬૩.

૩. રૂયંસા આ અને રૂઆસિઆ એક છે.^૧

૧. સ્થા. ૨૫૯, ૫૦૭.

રૂયકંત (રૂપકાંત) ઇન્દ્રો પુણ્ણ(૩) અને વિસિદ્ધિ(૨)માંથી પ્રત્યેકના આધિપત્ય નીચે રહેલા લોગપાલનું નામ.^૧

૧. સ્થા. ૨૫૬, ભગ. ૧૬૯.

૧. રૂયકંતા (રૂપકાંતા) ઉત્તરના ણાગકુમાર દેવોના ઇન્દ્ર ભૂયાણંદ(૧)ની મુખ્ય પત્ની.^૧ તેના પૂર્વભવમાં તે ચંપા નગરના રૂયગ(૧) શેઠની પુત્રી હતી.^૨

૧. સ્થા. ૫૦૮, ભગ. ૪૦૬.

૨. જ્ઞાતા. ૧૫૨.

૨. રૂયકંતા ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના ચોથા વર્ગનું પાંચમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૨.

૩. રૂયકંતા એક મુખ્ય દિસાકુમારી દેવી.^૧

૧. સ્થા. ૫૦૭.

૧. રૂયગ(રૂપક) ચંપા નગરના શેઠ જેમની પુત્રીઓ હતી - રૂયંસા(૧), રૂયકંતા(૧), રૂયગાવતી, રૂયપ્પભા, રૂયા(૩), વગેરે.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૨.

૨. રૂયગ જુઓ રુયગ(૪).^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૨.

રૂયગા (રૂપકા) આ અને રૂયા એક છે.^૧

૧. આવહ. ૧૨૩. તેની સંસ્કૃત છાયા 'રુયકા' ખોટી જણાય છે.

૧. રૂયગાવતી (રૂપકાવતી) ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્વતસ્કન્ધના ચોથા વર્ગનું ચોથું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૨.

૨. રૂયગાવતી ઈન્દ્ર ભૂયાણંદ(૧)ની મુખ્ય પત્ની.^૧ તે તેના પૂર્વભવમાં ચંપા નગરના શેઠ રૂયગ(૧)ની પુત્રી હતી.^૨

૧. ભગ. ૪૦૬, સ્થા. ૫૦૮.

૨. જ્ઞાતા. ૧૫૨.

૩. રૂયગાવતી આ અને રૂયવતી એક છે.^૧

૧. આવહ. ૫. ૧૨૩.

રૂયપ્પભ (રૂપપ્રભ) દીવકુમાર દેવોના બે ઈન્દ્રો પુણ્ણ(૩) અને વિસિક્ક(૨)માંથી દરેકના લોગપાલનું નામ.^૧

૧. ભગ. ૧૬૮, સ્થા. ૨૫૬.

૧. રૂયપ્પભા (રૂપપ્રભા) ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્વતસ્કન્ધના ચોથા વર્ગનું છઠ્ઠું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૨.

૨. રૂયપ્પભા ભૂયાણંદ(૧)ની મુખ્ય પત્ની.^૧ તે તેના પૂર્વભવમાં ચંપા નગરના શેઠ રૂયગ(૧)ની પુત્રી હતી.^૨

૧. ભગ. ૪૦૬, સ્થા. ૫૦૮.

૨. જ્ઞાતા. ૧૫૨.

૩. રૂયપ્પભા એક મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. સ્થા. ૫૦૭.

રૂયચંસા (રૂપકાંશા) આ અને રૂઆસિઆ એક છે.^૧

૧. આવહ. ૫. ૧૨૩. તેની સંસ્કૃત છાયા 'રુયકાંશા' ખોટી જણાય છે.

રૂયવતી (રૂપવતી) રુયગ(૧) પર્વતના મધ્યક્ષેત્રની મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. સ્થા. ૨૫૮, ૫૦૭, જમ્બૂ. ૧૧૪, આવચૂ. ૧.૫. ૧૩૮, તીર્થો. ૧૬૩, આવહ. ૧૨૩.

૧. રૂયા (રૂપા) રુયગ(૧) પર્વતના મધ્યક્ષેત્રની મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. સ્થા.૨૫૯, ૫૦૭, જમ્બુ.૧૧૪, તીર્થો. ૧૬૩, આવચૂ.૧.૫.૧૩૮, આવહ.૫.૧૨૩.

૨. રૂયા ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના ચોથા વર્ગનું પહેલું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૨.

૩. રૂયા ભૂયાણંદ(૧)ની મુખ્ય પત્ની.^૧ તે તેના પૂર્વભવમાં ચંપા નગરના શેઠ રૂયગ(૧)ની પુત્રી હતી.^૨

૧. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૫૦૮.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૨.

રૂયાણંદા (રૂપાનન્દા) રુયગવડિંસઅ સ્વર્ગીય વાસક્ષેત્રનું પાટનગર.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૨.

રૂયાવતી (રૂપાવતી) આ અને રૂયવતી એક છે.^૧

૧. સ્થા.૨૫૯.

રૂવંસા (રૂપાંશા) જુઓ રૂવંસા.^૧

૧. સ્થા. ૫૦૮.

રૂવકંતા (રૂપકાન્તા) જુઓ રૂયકંતા.^૧

૧. સ્થા. ૫૦૮.

રૂવપ્પભા (રૂપપ્રભા) જુઓ રૂયપ્પભા.^૧

૧. સ્થા. ૫૦૮.

૧. રૂવવર્ઠ અથવા રૂવવતી (રૂપવતી) ભૂય(૨) દેવોના ઈન્દ્ર સુરૂવ(૨)ની મુખ્ય પત્ની.^૧ તે તેના પૂર્વભવમાં ણાગપુરના શેઠની પુત્રી હતી.^૨ પરિરૂવની રાણીનું પણ આ જ નામ છે.^૩

૧. ભગ.૪૦૬, સ્થા. ૨૭૩.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૩.

૩. ભગ.૪૦૬, સ્થા. ૨૭૩.

૨. રૂવવતી ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના પાંચમા વર્ગનું પાચમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૩.

૩. રૂવવતી જુઓ રૂયગાવતી.^૧

૧. સ્થા. ૫૦૮.

રૂવા (રૂપા) જુઓ રૂયા.^૧

૧. સ્થા. ૫૦૮.

રેણા થૂલભદ્રની સાત બહેનોમાંની તેમ જ સંભૂર્ઠવિજય(૪)ની સાત શિષ્યાઓમાંની એક.^૧

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ.૫.૨૫૬, આવચૂ.૨.૫.૧૮૩, તીર્થો.૭૫૪, આવહ.૫.૬૯૩, આવ.૫.૨૮.

રેણુગા અથવા રેણુયા (રેણુકા) મિગકોટ્ટગના રાજા જિયસત્તુ(૨૯)ની પુત્રી, જમદગ્ગિ ઋષિની પત્ની અને પરસુરામની માતા.^૧ જુઓ અણંતવીરિય.

૧. આવયૂ.૧.૫.૫૨૦, આવયૂ.૫.૪૯, આવહ.૫.૩૯૨, આચાશી.૫.૧૦૦.

૧. રેવઅ (રેવત) જુઓ રેવયય.^૧

૧. નિર.૫.૧.

૨. રેવઅ રેવયય પર્વત ઉપર આવેલું ઉદ્યાન. કમલામેલાને અહીં લાવી સાગરચંદ(૧) સાથે પરણાવવામાં આવી હતી.^૧

૧. બૃમ.૫.૫૬, આવયૂ.૧.૫.૧૧૩.

રેવઈણકૃમત્ત (રેવતીનક્ષત્ર) આચાર્ય ણાગહત્થિના શિષ્ય.^૧ અને તેમના શિષ્ય હતા સીહ(૩).^૨

૧. નન્દિ.ગાથા ૩૧.

૨. એજન.ગાથા.૩૨.

૧. રેવઈ (રેવતી) તિત્થયર મહાવીરની મુખ્ય ઉપાસિકા (શ્રાવિકા).^૧ તે મેંદિયગામની હતી. પિત્તજવરથી પીડાતા મહાવીર માટે તેણે શ્રમણ સીહ(૧)ને કુક્કુડમંસ ભિક્ષામાં આપ્યું હતું. મહાવીરે તેને ઔષધ તરીકે લીધું અને પરિણામે તે રોગમુક્ત થયા. આના કારણે રેવઈએ તીર્થંકરનામ ગોત્રકર્મ બાંધ્યું. ભવિષ્યમાં ભારહમાં તે સત્તરમા તિત્થંકર^૨ ચિત્તઉત્ત^૩ તરીકે જન્મ લેશે.

૧. કલ્પ.૧૩૭, સ્થા.૬૯૧, આવ.૫.

૨૮, આવમ.૫.૨૦૯.

૨. ભગ.૫૫૭, કલ્પ.૫.૧૨૭.

૩. સ્થા.૬૯૧, સ્થાઅ.૫.૪૫૬, સમ.૧૫૯.

૨. રેવઈ રાયગિહના શેઠ મહાસયઅ(૨)ની પત્ની.^૧ પોતે એકલીએ પોતાના પતિ સાથે ભોગ ભોગવવાના અને તેનું ધન પડાવી લેવાના ઈરાદે તેણે પોતાની બાર શોકોનું ખૂન કરી નાંખ્યું. માંસ અને મદિરા ભોગવવાનું તેને વ્યસન થઈ ગયું.^૨ નગરમાં પશુવધ ઉપર પ્રતિબંધ હોવાથી પોતાના પિયરથી રોજ બે વાછરડાનું માંસ તેને પૂરું પાડવામાં આવે એવો પ્રબંધ તેણે કરાવ્યો.^૩ મરણ પછી તે નરકે ગઈ.^૪ જુઓ મહાસયઅ(૨).

૧. ઉપા.૪૬, સ્થાઅ.૫.૫૦૯.

૨. ઉપા.૪૮.

૩. એજન.૪૯.

૪. એજન.૫૨.

૩. રેવઈ વાસુદેવ(૨) કણ્હ(૧)ના મોટા ભાઈ બલદેવ(૧)ની પત્ની.^૧

૧. નિર.૫.૧, પ્રશ્નઅ.૫.૮૮.

૪. રેવઈ અક્ર્યાવીસ ણકૃમત્ત(૧)માંનું એક. તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ પૂસ(૧) છે અને તેનું ગોત્રનામ પુસ્સાયણ છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૫-૧૬૧; સૂર્ય.૩૬, સમ.૩૨, ૯૮.

રેવત (રૈવત) જુઓ રેવઅ અને રેવયય.^૧

૧. આવમ.પૃ.૧૩૭, આવચૂ.૧.પૃ.૧૧૩, ૩૫૫.

રેવતગ (રૈવતક) જુઓ રેવયય.^૧

૧. જ્ઞાતા.૫૨.

રેવતય (રૈવતક) જુઓ રેવયય.^૧

૧. અન્ત.૧, ઉત્તરાશા.પૃ.૪૯૨.

રેવતી જુઓ રેવઈ.

૧. સૂર્ય.૩૬, ભંગ.૫૫૭, સ્થા.૬૯૧, આવમ.પૃ.૨૦૯.

રેવયગ અથવા રેવયય (રૈવતક) બારવઈની ઉત્તરપૂર્વે આવેલો પર્વત. તેની નજીક ઇંદણવણ(૨) વન આવેલું હતું.^૧ તિથ્યર ણોમિએ આ પર્વત ઉપરના વનમાં સંસારત્યાગ કર્યો હતો.^૨ આ પર્વતની ગુફામાં રહણોમિએ શ્રમણી રાઈમઈ સમક્ષ અભદ્ર માગણી કરી તેને આકર્ષવા પ્રયત્ન કર્યો હતો.^૩ જુઓ ઉજ્જયંત.

૧. જ્ઞાતા.૫૨, અન્ત.૧, નિર.૫.૧.,
આવચૂ.૧.પૃ.૩૫૫.

૨. ઉત્તરા.૨૨. ૨૨-૨૪, ઉત્તરાક.પૃ.૬૪.
૩. ઉત્તરા. ૨૨.૩૩.

રોદસોમા (રુદ્રસોમા) જુઓ રુદસોમા.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૩૯૭.

રોમ એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ અને તેની પ્રજા.^૧ શું તેની એકતા ઈટાલીના (રોમન દેશ અને સામ્રાજ્યના) રોમ (Rome) સાથે સ્થાપી શકાય ?^૨

૧. પ્રજા.૩૭, પ્રશ્ર.૪.

૨. જિઓમ.પૃ.૫૯.

રોમક એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ અને તેની પ્રજા.^૧ ચક્કવઢિભરહે તેને જીતી લીધો હતો. રોમક લોકોની એકતા પંજાબમાં આવેલ સોલ્ટ રેન્જ (Salt Range)ના લોકોની સાથે સ્થાપી શકાય.^૨

૧. જમ્બૂ.૫૨, આવચૂ.૧.પૃ.૧૯૧, પ્રશ્ર.૪, પ્રજા.૩૭.

૨. સ્ટજિઓ.પૃ.૬૨, જિઓમ.પૃ.૫૯.

રોમગ (રોમક) જુઓ રોમક.^૧

૧. પ્રજા.૩૭.

રોમસ (રોમશ) રોમકનું બીજું નામ.^૧

૧. સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩.

૧. રોયણાગિરિ (રોચનગિરિ) ભદ્રસાલવણમાં આવેલ દિસાહત્થિકૂડ.^૧

૧. સ્થા.૬૪૨, જમ્બૂ.૧૦૩.

૨. રોયણાગિરિ રોયણાગિરિ(૧)નો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૦૩.

રોર (રૌર) ચોથી નરકભૂમિ પંકપ્પભામાં આવેલું અત્યન્ત ભયંકર મહાણિરય વાસસ્થાન.^૧

૧. સ્થા. ૫૧૫.

રોરુઅ અથવા રોરુય (રૌરુક) (અ) ચોથી નરકભૂમિ પંકપ્પભામાં આવેલું અત્યન્ત ભયંકર મહાણિરય વાસસ્થાન.^૧ (આ) સાતમી નરકભૂમિ તમતમપ્પભામાં આવેલાં છેલ્લા પાંચ અત્યન્ત ભયંકર મહાણિરય વાસસ્થાનોમાંનું એક.^૨

૧. સ્થા. ૫૧૫.

૨. સ્થા. ૪૫૧, સ્થાઅ. પૃ. ૩૪૧.

૧. રોહ મહાવીરના એક શિષ્ય.^૧

૧. ભગ. ૫૩, ૪૦૪.

૨. રોહ ગોસાલનો ચોથો પઉટ્ટપરિહાર (પરકાયપ્રવેશ).^૧

૧. ભગ. ૫૫૦.

રોહગ (રોહક) બજાણિયા ભરહ(૩)નો પુત્ર. તે અત્યન્ત બુદ્ધિશાળી હતો. રાજા તેની બુદ્ધિથી એટલા પ્રસન્ન થયા કે તેમણે તેને મુખ્ય મન્ત્રી બનાવ્યો.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૪૫, સ્થાઅ. પૃ. ૨૮૩, નન્દિમ. પૃ. ૧૪૫.

૧. રોહગુત્ત (રોહગુમ) આચાર્ય સિરિગુત્તનો શિષ્ય.^૧ તેને આચાર્ય મહાગિરિનો^૨ તેમજ આચાર્ય સુહત્થિ(૧)નો શિષ્ય પણ ગણવામાં આવેલ છે. એવું લાગે છે કે સૌપ્રથમ તે મહાગિરિનો શિષ્ય હતો, પછી જ્યારે મહાગિરિએ જિનકલ્પનો સ્વીકાર કર્યો ત્યારે તે સુહત્થિનો શિષ્ય બન્યો, અને સુહત્થિના મરણ બાદ તે સિરિગુત્તનો શિષ્ય બન્યો. મહાવીરના નિર્વાણ પછી ૫૪૮ વર્ષે થયેલો તે છઠ્ઠો શિણ્ણવ મનાય છે.^૩ તે ઉલૂઅ ગોત્રનો હોવાથી અને તે છ મૂળભૂત પદાર્થોને માનતો હોવાથી અથવા તેણે છ સૂત્રો રચ્યાં હોવાથી તે છઉલુઅ (પુલુક) તરીકે પણ જાણીતો હતો.^૪ તેણે જીવ, અજીવ અને નોજીવ એ ત્રણ તત્ત્વોનો સિદ્ધાન્ત પ્રતિપાદિત કર્યો.^૫ આ સિદ્ધાન્ત તેરાસિય(૧) તરીકે જાણીતો છે અને આ સિદ્ધાન્તની સ્થાપના પોહસાલ પરિવ્રાજક સાથેની ચર્ચા પછી અંતરંજિયાના રાજા બલસિરિ(૨)ની સભામાં કરવામાં આવી હતી.^૬

૧. ઉત્તરાનિ અને ઉત્તરાશા. પૃ. ૧૬૮, આવભા. ૧૩૬, નિશીભા. ૫૬૦૨, વિશેષા. ૨૮૫૨, આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૨૪.
૨. કલ્પ. અને કલ્પવિ. પૃ. ૨૫૭-૫૮.
૩. આવભા. ૧૩૬, આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૨૪,

કલ્પલ. પૃ. ૧૬૬.
૪. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૨૬, વિશેષા. ૩૦૦૮, સ્થાઅ. પૃ. ૪૧૩, કલ્પવિ. પૃ. ૨૫૭થી.
૫. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૨૫, વિશેષા. ૨૮૫૬.
૬. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૨૪, ભૃક્ષે. ૨૩૫, વિશેષા. ૨૮૫૨.

૨. રોહગુત્ત પાડલિપુત્ત નગરના રાજા જિયસત્તુ(૨૪)નો મન્ત્રી.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૩૨.

રોહણ (રોહન) સુહત્થિ(૧)નો પ્રથમ શિષ્ય. ઉદ્દેહયણ(૨) શાખા તેમનાથી શરૂ થઈ.^૧

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ. પૃ. ૨૫૮.

રોહા આ નામની એક સાર્થવાહી.^૧

૧. ભૃભા. ૬૧૬૯.

રોહિઅ (રોહિત) રોહિઅપ્પવાયકુંડની મધ્યમાં આવેલો દ્વીપ. તેની લંબાઈ અને પહોળાઈ એક સરખી સોળ યોજન છે. તેની પરિમિતિ પચાસ યોજનથી થોડી વધુ છે. તેની ઊંચાઈ બે કોશ છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૮૦.

રોહિઅપ્પવાયકુંડ (રોહિતપ્રપાતકુણ્ડ) મહાહિમવંત(૩)ના પર્વતાળ પ્રદેશમાંથી નીચે તરફ વહેતી રોહિઆ(૧) નદીના પાણીથી બનેલું સરોવર. રોહિઅ દ્વીપ આ સરોવરની મધ્યમાં આવેલો છે. તે સરોવરની દક્ષિણ બાજુથી નદી નીકળે છે અને આગળ હેમવય(૧) ક્ષેત્રમાં વહે છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૮૦.

૧. રોહિઆ (રોહિતા) હેમવય(૧)ની નદી. મહાહિમવંત(૩) ઉપર આવેલા મહાપઉમદ્દહમાંથી તે નીકળે છે. પહેલા તે દક્ષિણ તરફ વહે છે અને પછી સદાવઈ(૧) પર્વત પાસે તે પૂર્વ તરફ વળે છે. તે પૂર્વ લવણ સમુદ્રને મળે છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૮૦, સમ. ૧૪, સ્થા. ૫૨૨, જ્વા. ૧૪૧, જ્વામ. પૃ. ૨૪૪.

૨. રોહિઆ મહાહિમવંત(૩) પર્વતનું શિખર. આ અને રોહિયકૂડ એક છે.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩.

રોહિઅંસપ્પવાયકુંડ (રોહિતાંશપ્રપાતકુણ્ડ) જુઓ રોહિઅંસાપવાયકુંડ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૭૪.

૧. રોહિઅંસા (રોહિતાંશા) રોહિઅંસાપવાયકુંડની મધ્યમાં આવેલો દ્વીપ.^૧

૧. જમ્બૂ.૭૪.

૨. રોહિઅંસા પઉમદ્દહમાંથી નીકળતી નદી. આ અને રોહિઅંસા(૨) એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૭૪.

રોહિઅંસાપવાયકુંડ (રોહિતાંશાપ્રપાતકુંડ) ચુલ્લહિમવંતના પર્વતાળ પ્રદેશમાંથી મેદાનની સમતળ જમીન પર ઊતરી આવતી રોહિઅંસા(૨) નદીના પાણીથી બનેલું સરોવર. આ સરોવરની ઉત્તરની બાજુએથી નદી પુનઃ નીકળે છે અને આગળ હેમવય(૧)માં વહે છે. આ સરોવરની લંબાઈ અને પહોળાઈ એકસરખી એક સો વીસ યોજન છે. તેની પરિમિતિ ૩૮૦૨ યોજનથી થોડીક ઓછી છે. તેની ઊંડાઈ દસ યોજન છે. રોહિઅંસા(૧) દ્વીપ આ સરોવરની મધ્યમાં આવેલો છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૭૪.

રોહિઅંસાવવાયકુંડ (રોહિતાંશાપ્રપાતકુંડ) આ અને રોહિઅંસાપવાયકુંડ એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૭૪.

રોહિડઅ અથવા રોહિડગ (રોહિતક) જુઓ રોહીડઅ.^૧

૧. આવહ.પૃ.૭૨૩, આવચૂ.૨.પૃ.૧૧૧.

રોહિણિય (રોહિણિક) રાયગિહનો ચોર. તેણે તિત્થયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી હતી.^૧

૧. વ્યવમ.૪.પૃ.૬૮.

રોહિણિયા (રોહિણિકા) રાયગિહના શેઠ ધણણ(૬)ના ચોથા દીકરા ધણરક્રમિય(૧)ની પત્ની. શેઠની બધી પુત્રવધૂઓમાં તે શ્રેષ્ઠ સાબિત થઈ.^૧

૧. જ્ઞાતા.૬૩.

૧. રોહિણી છાયાધમ્મકહાના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધનું સાતમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૫, સમ.૧૯, જ્ઞાતાઅ.પૃ.૧૦.

૨. રોહિણી ભરહ(૨) ક્ષેત્રના પંદરમા ભાવી તિત્થંકર ણિપ્પુલાઅનો પૂર્વભવ.^૧

૧. સમ.૧૫૯.

૩. રોહિણી રોહિડગ નગરની વૃદ્ધ વેશ્યા.^૧ જુઓ ધમ્મરુઈ(૪) તેના ઉપરના ટિપ્પણ સાથે.

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૨૧૧, આવનિ.૧૩૧૩, આવહ.પૃ.૭૨૩.

૪. રોહિણી વસુદેવની પત્ની^૧ અને બલદેવ(૧)ની માતા.^૨ તે અરિષ્ટપુરના રાજા રુધિરની પુત્રી હતી અને રાજકુમાર હિરણ્યનાભની બેન હતી.^૩

૧. ઉત્તરા.૨૨.૨, પ્રશ્ન.૧૬, ઉત્તરાક.
પૃ.૬૨.	પ્રશ્નજ્ઞા.પૃ.૮૯.
૩. પ્રશ્નઅ.પૃ.૯૦.
૨. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૪, પ્રશ્ન.૧૫,	

પ. રોહિણી સક્ક(૩)ના ચાર લોગપાલમાંથી પ્રત્યેકની મુખ્ય પત્નીનું નામ.^૧

૧. સ્થા.૨૭૩.

દ. રોહિણી સક્ક(૩)ની આઠ મુખ્ય પત્નીઓમાંની એક.^૧ તે તેના પૂર્વભવમાં કંપિલ્લપુરના શેઠની દીકરી હતી. તે સંસારનો ત્યાગ કરી પાસ(૧)ના સંઘમાં શ્રમણી બની.^૨

૧. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૬૧૨.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૭.

૭. રોહિણી ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના નવમા વર્ગનું પાંચમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૭.

૮. રોહિણી સપ્પુરિસની ચાર મુખ્ય પત્નીઓમાંની એક.^૧ તે તેના પૂર્વભવમાં ણાગપુરના શેઠની દીકરી હતી.^૨ મહાપુરિસની મુખ્ય પત્નીનું નામ પણ આ જ છે.^૩

૧. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૨૭૩.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૩.

૩. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૨૭૩.

૯. રોહિણી ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના પાંચમા વર્ગનું એકવીસમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૩.

૧૦. રોહિણી અઠ્યાવીસ ણકૂખત(૧)માંનું એક. તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ પયાવર્ણ(૨) છે. તેનું ગોત્રનામ ગોયમ(દ) છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૫, ૧૬૧, આવહ.પૃ.૬૩૪, સૂર્ય.૩૬, ૩૮, સમ.૫.

૧૧. રોહિણી એક દેવી.^૧

૧. આવ.પૃ.૧૮.

રોહિતા જુઓ રોહિઆ.^૧

૧. સ્થા.૬૪૩.

રોહિયંસકૂડ (રોહિતાંશકૂટ) યુલ્લહિમવંત પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ.૭૫.

૧. રોહિયંસા (રોહિતાંશા) યુલ્લહિમવંત પર્વતના રોહિયંસ શિખરની અધિષ્ઠાત્રી દેવી.^૧

૧. જમ્બૂ.૭૫.

૨. રોહિયંસા પઉમદ્ધહના ઉત્તર દ્વારમાંથી નીકળી ઉત્તર દિશામાં વહીને,

રોહિઅંસાપવાયકુડમાં પડીને, પાછી તે કુંડમાંથી નીકળી આગળ હેમવય(૧)માં વહેતી નદી. તે સદાવર્ષ(૧) પર્વત નજીક પશ્ચિમ તરફ વળે છે અને છેવટે પશ્ચિમ લવણ સમુદ્રને મળે છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૭૪, સ્થા.૧૮૭, ૫૨૨, સમ.૧૪, જીવામ.પૃ.૨૪૪.

રોહિયકૂડ (રોહિતકૂટ) મહાહિમવંત(૩) પર્વતનું શિખર.^૧ આ અને રોહિઆ(૨) એક છે.

૧. જમ્બૂ.૮૧, સ્થા.૬૪૩.

રોહિયા (રોહિતા) જુઓ રોહિઆ.^૧

૧. સ્થા.૫૨૨.

રોહીડઅ અથવા રોહીડગ (રોહીતક) ધરણ(૬) યક્ષનું ચૈત્ય ધરાવતું પુઢવીવડેસઅ ઉદ્યાન^૧ અને મણિદત્ત યક્ષનું ચૈત્ય ધરાવતું મેહવણ્ણ ઉદ્યાન^૨ જે નગરમાં આવેલું હતું તે નગર. તિત્યયર મહાવીર આ નગરમાં આવ્યા હતા. આ નગરમાં વેસમણદત્ત^૩ અને મહબ્બલ(૧૧)^૪ રાજ કરતા હતા. દત્ત(૧) શેઠ આ નગરના હતા. આ નગરમાં ગોયમ(૧)એ મહાવીરને દત્તની પુત્રી દેવદત્તા(૨)ના પૂર્વભવનું વર્ણન કરવા વિનંતી કરી હતી.^૫ આચાર્ય સિદ્ધત્થ(૭)એ રાજકુમાર વીરંગય(૨)ને આ નગરમાં દીક્ષા આપી હતી.^૬ એક ક્ષત્રિયે આચાર્ય કત્તિઅ(૫)ને આ નગરમાં મારી નાખ્યા હતા.^૭ આચાર્ય ધમ્મરુઈ(૪) આ નગરમાં પધાર્યા હતા. ગણિકા રોહિણી(૩)આ નગરની હતી.^૮ આ નગરની એકતા પંજાબમાં આવેલા રોહતક સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૯

૧. વિપા.૩૦, સ્થાઅ.પૃ.૫૦૮.

૨. નિર.૫.૧.

૩. વિપા.૩૦.

૪. નિર.૫.૧.

૫. વિપા.૩૦.

૬. નિર.૫.૧.

૭. સંસ્તા.૬૭-૬૮.

૮. આવનિ.૧૩૧૩, આવર્ચૂ.૨.પૃ.૨૧૧,

આવહ.પૃ.૭૨૩.

૯. લાઈ.પૃ.૩૨૮.

લ

લઉસ (લકુશ) એક અણારિય(અનાર્ય) દેશ જ્યાંથી કન્યાઓને રાજકુળોનાં અન્ત:પુરોમાં દાસીઓ તરીકે કામ કરવા લાવવામાં આવતી હતી.^૧

૧. ભગ.૩૮૧, જ્ઞાતા.૧૮, ઔપ.૩૩, જમ્બૂ.૪૩.

લઓસ જુઓ લવોસ.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

લંકાપુરી રાજા રાવણની રાજધાની.^૧ સમુદ્ર પાર કરી ત્યાં પહોંચેલા^૨ હણ્ણમંતે તેને બાળી નાખી હતી.^૩ કેટલાકના મતે લંકાપુરી સિલોનમાં (=શ્રીલંકામાં) મન્તો-તે (Manto-tte) પર્વત ઉપર આવેલી હતી.^૪

૧. પ્રશ્ન.પૃ.૮૬, ૮૭.

૨. નિશીચૂ.૧.પૃ.૧૦૪.

૩. એજન.પૃ.૧૦૫.

૪. જિઓડિ.પૃ.૧૧૩.

લંતઅ (લાન્તક) છઠ્ઠું સ્વર્ગીય ક્ષેત્ર (કલ્પ).^૧ તેમાં જન્મેલા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ચૌદ સાગરોપમ વર્ષનું છે અને જઘન્ય આયુષ્ય દસ સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૨ આ સ્વર્ગમાં (કલ્પમાં) સાતસો યોજન ઊંચાઈવાળા^૩ પચાસ હજાર ભવનો છે.^૪ મરણ પછી જમાલિ આ સ્વર્ગમાં જન્મ્યા હતા.^૫ આ સ્વર્ગના (કલ્પના) ઈન્દ્રનું પણ આ જ નામ છે અને તેમના વિમાનનું નામ કામગમ છે.^૬ લંતય નામનું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન પણ છે.

૧. અનુ.૧૩૯, પ્રજ્ઞા.૫૩.

૨. સમ.૧૦-૧૪, સ્થા.૭૫૭, અનુ.
૧૩૯.

૩. સમ.૧૧૦.

૪. સમ.૫૦.

૫. ભગ.૩૮૭.

૬. જમ્બૂ.૧૧૮, પ્રજ્ઞા.૫૩, સ્થા.૬૪૪,
આવચૂ.૧.પૃ.૧૪૫.

લંતઅકપ્પ (લાન્તકકલ્પ) આ અને લંતઅ એક છે.^૧

૧. સમ.૧૧૦, ભગ.૩૮૭.

લંતગ (લાન્તક) જુઓ લંતઅ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૮, આવહ.પૃ.૫૯૬.

લંતય (લાન્તક) સિરિકંત જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧ આ જ નામનું સ્વર્ગીય ક્ષેત્ર (સ્વર્ગ યા કલ્પ) છે, તેના માટે જુઓ લંતઅ.

૧. સમ.૧૪.

લંબુગ (લમ્બુક) આ નામનું એક સ્થાન જ્યાં મહાવીર ગયાહતા. તેની એકતા કલંબુયા સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૯૦.

લક્ષ્મણ (લક્ષમણ) વાસુદેવ(૨) ણારાયણ(૧)નું બીજું નામ.^૧

૧. મનિ.પૃ.૧૩૦, ઉત્તરાક.પૃ.૪૩થી, પ્રશ્ન.પૃ.૮૭.

લક્ષ્મણજજા (લક્ષમણાર્યા) અતીત ઓસપ્પિણી કાલચક્રના ચોવીસમા તિત્થંકરના સમયની શ્રમણી. બે પંખીના જોડાને સંભોગ કરતા દેખી તેને પણ સંભોગનું આકર્ષણ યા મન થયું. તે રાજા જંબૂડાદિમ અને રાણી સિરિયા(૧)ની પુત્રી હતી.^૧

૧. મનિ.પૃ.૧૬૩થી.

૧. લક્ષ્મણા (લક્ષમણા) અંતગડદસાના પાંચમા વર્ગનું ચોથું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૮.

૨. લક્ષ્મણા વાસુદેવ(૨) કણ્ડ(૧)ની આઠ પટરાણીઓમાંની એક. તેણે તિત્થયર અરિક્ષ્ણેમિ પાસે દીક્ષા લીધી, અને વીસ વર્ષ શ્રામણ્યનું પાલન કરી અંતે તે મોક્ષે ગઈ. ^૧

૧. અન્ત.૧૦, સ્થા.૬૨૬, આવ.પૃ.૨૮.

૩. લક્ષ્મણા મહસેણ(૪) રાજાની રાણી અને તિત્થયર ચંદ્રખંડ(૧)ની માતા. ^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૭૧, આવનિ.૩૮૩થી.

૪. લક્ષ્મણા આ અને જંબૂદાડિમ રાજા અને સિરિયા(૧) રાણીની પુત્રી લક્ષ્મણજ્ઞા એક છે. ^૧ જુઓ ખંડોક્કિ.

૧. મનિ.પૃ.૧૬૩થી.

લક્ષ્મણા (લક્ષ્મણા) આ અને લક્ષ્મણા એક છે. ^૧

૧. આવ.૨૮.

લચ્છઈ (લક્ષ્મી) દઢાઉ(૨)ની માતા. ^૧

૧. જીવા.૮૮.

૧. લચ્છઈમઈ (લક્ષ્મીમતી) છદ્ધા વાસુદેવ(૧)પુરિસપુંડરીઅની માતા. ^૧

૧. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૩, આવનિ.૪૦૮.

૨. લચ્છઈમઈ ચક્કવટ્ટિજય(૧)ની પટરાણી. ^૧

૧. સમ.૧૫૮.

૩. લચ્છઈમઈ દક્ષિણ રુયગ(૧) પર્વતના શિખર સસિ(૨) ઉપર વસતી મુખ્ય આઠ દિસાકુમારીઓમાંની એક. ^૧

૧. સ્થા.૬૪૩, જમ્બૂ.૧૧૪, તીર્થો.૧૫૫, આવહ.પૃ.૧૨૨.

લચ્છઈવઈ અથવા લચ્છઈવતી (લક્ષ્મીવતી) આ અને લચ્છઈમઈ એક છે. ^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩.

૧. લચ્છી (લક્ષ્મી) પુંડરીય(૭) સરોવરની અધિષ્ઠાત્રી દેવી. ^૧

૧. સ્થા.૧૮૭, ૫૨૨.

૨. લચ્છી રાયગિહમાં મહાવીર સમક્ષ નાટકપ્રયોગ કરનાર દેવી. ^૧ બાકીનું વર્ણન સિરિદેવી(૫) મુજબ.

૧. નિર.૪.૧.

૩. લચ્છી પુષ્કયૂલિયાનું છઠ્ઠું અધ્યયન.

૧. નિર.૪.૧.

૪. લચ્છી પર્વત સિહરિ(૧)નાં અગિયાર શિખરોમાંનું એક.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૧.

લચ્છીઘર (લક્ષ્મીગૃહ) મિહિલા નગરમાં આવેલું ચૈત્ય. આચાર્ય મહાગિરિ આ ચૈત્યમાં આવ્યા હતા.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૪૨૨, સ્થાઅ.પૃ.૪૧૨, ઉત્તરાક.પૃ.૧૦૭.

૧. લક્ટદંત (લષ્ટદન્ત) અણ્ણતરોવવાઈયદસાના પ્રથમ વર્ગનું સાતમું^૧ અને બીજા વર્ગનું ત્રીજું અધ્યયન.^૨

૧. અનુત્ત.૧.

૨. એજન.૨.

૨. લક્ટદંત રાયગિહના રાજા સેણિઅ(૧) અને તેની રાણી ધારિણી(૧)નો પુત્ર. તેને મહાવીરે દીક્ષા આપી હતી. બાર વર્ષનું શ્રામણ્ય પાળી વિપુલ પર્વત ઉપર મૃત્યુ પામીને તે અપરાજિય(દ) સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં દેવ તરીકે જન્મ્યો. ત્યાંથી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લેશે અને ત્યાં જ મોક્ષ પામશે.^૧

૧. અનુત્ત.૧.

૩. લક્ટદંત આ અને લક્ટદંત(૨) એક છે. પુનરુક્તિ એ તો પછીના વર્ગમાં આવતી કથાની બીજી વાચના માત્ર જણાય છે.^૧ અહીં શ્રામણ્યપાલનનાં વર્ષો સોળ છે અને સ્વર્ગીય વાસસ્થાન અપરાજિયના બદલે વેજ્યંત છે.

૧. અનુત્ત.૨.

૪. લક્ટદંત એક અંતરદીવ.^૧

૧. સ્થા.૩૦૪, પ્રજ્ઞા.૩૬, નન્દિમ.પૃ.૧૦૪.

લક્ટબાહુ (લષ્ટબાહુ) દસમા તિત્થયર સીયલનો પૂર્વભવ.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

લલિતંગય (લલિતાઙ્ગ) જુઓ લલિયંગ.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૬૫.

લલિય (લલિત) પાંચમા બલદેવ(૨) સુદંસણ(૭)નો પૂર્વભવ.^૧ તેમના ગુરુ હતા આચાર્ય કણ્ણ(૪).

૧. સમ.૧૫૮. નામોમાં ગોટાળો છે.

લલિયંગ (લલિતાંગ) ઉસભ(૧)નો પૂર્વભવ. તે ઈસાણ સ્વર્ગ(કલ્પ)ના સિરિષ્પભ(૨) સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં દેવ હતા. સયંપભા દેવી તેમની પટરાણી હતી.^૧ તેઓ આચાર્ય જુગંધર(૧)ને મળ્યા હતા.^૨

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૬૫, ૧૭૭, વિશેષા.૧૫૮૬, આવમ.પૃ.૧૫૭થી, કલ્પધ.પૃ.૧૫૪,

કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૯.

૨. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૭૪.

લિલયમિત્ત (લલિતમિત્ર) સાતમા વાસુદેવ(૧) દત્ત(૨)નો પૂર્વભવ. તેમના ગુરુ હતા આચાર્ય આસાગર. તેમણે કોસંબી નગરમાં નિદાન (સંકલ્પ) બાંધ્યું અને તેનું કારણ હતું ગોઢિ = ગોઠિ (મિત્રસભા).^૧

૧. સમ. ૧૫૮, તીર્થો. ૬૦૫, ૬૦૯.

લવણ જંબૂદીવને ઘેરીને રહેલો વલયાકાર સમુદ્ર. આ સમુદ્ર ખુદ બીજા વલયાકાર દ્વીપ ધાયઈસંડથી ઘેરાયેલો છે. આ સમુદ્ર વલયાકાર હોઈ તેના અંદરના વર્તુળ અને બહારના વર્તુળ વચ્ચેના અંતરને આપણે તેની પહોળાઈ કહી શકીએ. આ પહોળાઈ બે લાખ યોજન છે. તેનો (બહારના વર્તુળનો) પરિઘ ૧૫૮૧૧૩૯૯ યોજનથી કંઈક વધુ છે. સુત્યિયા પાટનગરમાં રહેતો સોત્યિય(૪) દેવ તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ છે.^૧ ચાર સૂર્યો, ચાર ચન્દ્રો, વગેરે તેના ઉપર પ્રકાશે છે. આમ તેના સૂર્યોની, ચન્દ્રોની, વગેરેની સંખ્યા જંબૂદીવમાં સૂર્યો વગેરેની જે સંખ્યા છે તેનાથી બમણી છે.^૨ તેની અંદર વિવિધ અંતરદીવ આવેલા છે.^૩ આ સમુદ્રમાં અનેક મહાપાતાલ, અનેક પાયાલકલસ, અનેક મહાપાયાલકલસ, અનેક આવાસપર્વત, અનેક જગતીદ્વાર, વગેરે આવેલાં છે.^૪ તેને અનેક નદીઓ મળે છે.^૫

૧. જીવા. ૧૫૪, સ્થા. ૯૧, ૧૧૧, સમ. ૧૨૫, ૧૨૮, ભગ. ૧૮૨, જમ્બૂ. ૮, સૂર્ય. ૧૦૦, સૂત્રશી. પૃ. ૧૨૨, અનુહ. પૃ. ૯૦.

૨. જીવા. ૧૫૫, સૂર્ય. ૧૦૦, જમ્બૂ. ૧૨૭, ૧૪૨, ૧૪૯, દેવ. ૧૧૧-૧૨, ભગ. ૧૭૯, ૩૬૩, સ્થા. ૩૦૫.

૩. સ્થા. ૩૦૪, નન્દિમ. પૃ. ૧૦૨, નન્દિહ. પૃ. ૩૩.

૪. જીવા. ૧૫૬થી, સ્થા. ૩૦૫, ૭૨૦.

૫. જમ્બૂ. ૭૪, ૮૦, ૮૪. વળી, જુઓ જીવા. ૧૭૦-૭૩, ૧૮૬-૮૮, ભગ. ૧૫૫, ૨૬૧, સૂર્ય. ૨૯, સમ. ૧૬-૧૭, ૪૨, ૭૨, ૯૫.

લવણ સમુદ્ર (લવણ સમુદ્ર) જુઓ લવણ.^૧

૧. જીવા. ૧૮૬, સમ. ૧૭, સૂર્ય. ૨૯, ભગ. ૨૫૧, સ્થા. ૩૦૫, જમ્બૂ. ૮૦, અનુચૂ. પૃ. ૩૫, જ્ઞાતા. ૬૪, ઉપા. ૧૪.

લવસત્તમ (લવસપ્તમ) પાંચ અણુત્તર સ્વર્ગીય વાસસ્થાનોના તે દેવોનું બીજું નામ છે જે દેવો તેમના છેલ્લા પૂર્વભવમાં મનુષ્ય તરીકે જો સાત લવ વધુ જીવ્યા હોત તો તે જ ભવમાં મોક્ષ પામ્યા હોત. તે દેવો પછીના મનુષ્ય તરીકેના ભવમાં મોક્ષ પામશે.^૧

૧. વ્યવભા. પ. ૧૨૯થી, સૂત્ર. ૧. ૬. ૨૪ અને તેના ઉપર સૂત્રશી.

લવોસ એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ અને તેની પ્રજા.^૧

૧. સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩, પ્રજ્ઞા.૩૭, પ્રશ્ન.૪.

લઘુપરક્રમ (લઘુપરાક્રમ) ઈસાણ આદિના પાયદળનો સેનાપતિ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૮, સ્થા.૪૦૪.

લાટ આ અને લાઠ એક છે.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, કલ્પધ.પૃ.૧૦૬.

લાડ (લાટ) એક દેશનું નામ. આ દેશની સ્ત્રીઓને રૂપાળી ગણવામાં આવી છે.^૧ મામાની દીકરી સાથે લગ્ન કરવાની આ દેશમાં છૂટ હતી.^૨ લાડ લોકો સ્વભાવમાં કપટી, ધૂર્ત અને લુચ્ચા હોવાની પ્રસિદ્ધિ હતી.^૩ આ દેશમાં પાક વરસાદથી થતો હતો.^૪ આ દેશમાં ખારા પાણીના કૂવા હતા.^૫ સરખેસરખા એકબીજાને 'હલિ' કહી બોલાવતા.^૬ લાડ વિશેની સાંસ્કૃતિક સામગ્રી આગમિક સાહિત્યમાંથી ભેગી કરી શકાય.^૭ લાડની એકતા કોંકણ અને દક્ષિણ ગુજરાત સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૮

૧. પ્રશ્નઅ.પૃ.૧૩૯, સ્થાઅ.પૃ.૨૧૦, ૪૪૫.

૨. આવચૂ.૨.પૃ.૮૧, નિશીચૂ.૧.પૃ. ૫૧.

૩. વ્યવભા.૩૪૫.

૪. બૃક્ષે.૩૮૨.

૫. પ્રજ્ઞામ.પૃ.૨૮.

૬. દશચૂ.પૃ.૨૫૦.

૭. દશચૂ.પૃ.૧૭, ૨૩૬, ૨૫૦, આવચૂ.

૧. પૃ.૨૭, ૨.પૃ.૨૨૧, બૃક્ષે.૧૦૬૮,

નિશીચૂ.૧.પૃ.૫૨, ૩.પૃ.૫૬૯, આવહ.

પૃ.૪, ૪૧, આવમ.પૃ.૬, ૬૮, ૧૧૩,

ભગઅ.પૃ.૧૮૭, ૫૪૭, પ્રજ્ઞામ.પૃ.

૨૮, ૫૪૨, જીવામ.પૃ.૨૫, ૨૮૧,

રાજમ.૨૨, નન્દિમ.પૃ.૮૮, વિશેષાકો.

પૃ.૧૮, ૫૨૩, ૯૨૨, બૃક્ષે.૩૮૩,

૮૦૭, ઉત્તરાશા.પૃ.૪૨૪, ઓધનિદ્રો.પૃ.

૭૫, કલ્પસં. પૃ.૯૬, સૂત્રચૂ.પૃ.૧૪૬,

અનુચૂ.પૃ.૫૩.

૮. જિઓડિ.પૃ.૧૧૪.

લાઠ (રાઠ) મહાવીર જે અણારિય(અનાર્ય) દેશમાં ગયા હતા તે દેશ. તે દેશના લોકોએ તેમને ત્રાસ આપવાથી તેમણે અનેક ઉપસર્ગો સહન કર્યા હતા. તે દેશ વજ્જભૂમિ અને સુબ્ભભૂમિનો બનેલો હતો.^૧ જર્મન પ્રાધ્યાપક હ. યાકોબી લાઠની એકતા પશ્ચિમ બંગાળ સાથે સ્થાપે છે.^૨ ડૉ. જગદીશચંદ્ર જૈનના મતે વજ્જભૂમિ અને સુબ્ભભૂમિ અનુક્રમે વર્તમાન બીરભૂમ (Birbhum) અને સીંઘભૂમ (Singhbhum) જ છે.^૩ ડૉ. બી.સી. લૉ લાઠની એકતા વર્તમાન મિદનાપોર (Midnapore) જિલ્લા સાથે સ્થાપે છે જ્યારે વજ્જભૂમિ અને સુબ્ભભૂમિને તે તે જિલ્લાના અનુક્રમે ઉત્તર અને દક્ષિણ વિભાગો ગણે છે.^૪

વિયાહપણ્ણત્તિ લાઠ, વજ્જ(૨) અને સુંભુતરનો ઉલ્લેખ ત્રણ અલગ દેશો તરીકે કરે છે.^૫ આ ત્રણ દેશોમાંથી વજ્જને વજ્જઓનો દેશ ગણવામાં આવ્યો છે,^૬ તેને વજ્જભૂમિ ગણવામાં આવેલ નથી. આમ હોતાં લાઠ સુબ્ભભૂમિ હોવો જોઈએ અને

‘સુંભુત્તર’ (અર્થાત્ સુંભની ઉત્તરનો કે સુંભની પેલે પારનો અને ‘સુંભ’ શબ્દ ‘સુંભ’ માટે છે) નામ વજ્રભૂમિ માટે પ્રયુક્ત હોવું જોઈએ. ઉપરાંત, આપણને પણણવણા વગેરેમાં લાઢનો ઉલ્લેખ કોડિવરિસ નગરમાં રાજધાની ધરાવતા આરિય (આર્ય) દેશ તરીકે થયેલો જોવા મળે છે.^૧ એવું જણાય છે કે લાઢને ઉત્તરકાળે આર્ય દેશ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યો હતો. જ્યારે કોડિવરિસની એકતા દિનાજપુર જિલ્લામાં આવેલા બનગઢ (Bangarh) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે^૨ ત્યારે આંપણો લાઢ કેવળ પશ્ચિમ બંગાળ સાથે જ બંધ બેસતો હોવો જોઈએ નહિ પરંતુ તેમાં પશ્ચિમ બંગાળ ઉપરાંત ઉત્તર બંગાળના દિનાજપુર જિલ્લાનો પણ સમાવેશ થવો જોઈએ.

૧. આચા.૯.૩.૨થી, આચાચૂ.૩૧૮-૧૯, આવચૂ.૧.૫.૨૯૦, ૨૯૬, આવનિ.૪૮૩, વિશેષા.૧૯૩૭, આવમ.૫.૨૯૧, કલ્પવિ.૫.૧૬૬, કલ્પધ.૫.૧૦૬, નિશી.૧૬.૨૫-૨૬, સૂત્રચૂ.૫.૯૯.	૫. ૧૬૪, જિઓમ.૫.૧૦૯.
૩. લાઈ.૫.૩૦૫, ૩૩૭, ૩૫૦.
૪. ઈડિબુ. ૫. ૫૯-૬૦.
૫. ભગ.૫૫૪.
૬. લાઈ.૫.૩૫૦, ઈડિબુ.૫.૧૯.
૭. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.૫.૧૨૩.
૮. લાઈ.૫.૨૯૮.
૨. Sacred Books of the East Vol. XXII p.84 f.n. જુઓ જિઓડિ.	

લાઢાવજ્રભૂમિ (રાઢાવજ્રભૂમિ) આ અને વજ્રલાઢ એક છે.^૧ જુઓ લાઢ.

૧. આવચૂ.૧.૫.૨૯૬, આવમ.૫.૨૮૫.

લાઢવિસય (રાઢવિષય) આ અને લાઢ દેશ એક છે.^૧

૧. સૂત્રચૂ.૫.૯૯.

લાસ આ અને લસિય એક છે.^૧

૧. નિશી.૯.૨૮, નિશીચૂ.૨.૫.૪૭૦.

લાસિય (લાસિક) આ અને લસિય એક છે.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૮.

લુદ્રણંદ (લુબ્ધનન્દ) આ અને પાડલિપુત્તના ણંદ (૨) શેઠ એક છે.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૫૨૮, કલ્પચૂ.૫.૧૦૧.

લેચ્છઈ (લેચ્છકિન્) એક કુળનું નામ. આ કુળના નવ રાજાઓએ મલ્લઈ કુળના નવ રાજાઓ અને કાસી તથા કોસલના રાજાઓ સાથે મળીને સંઘ (Federation) બનાવ્યો હતો. તે બધાએ મળીને ચેડગ રાજાને તેમના રાજા કૂણિઅ સાથેના યુદ્ધમાં મદદ કરી હતી.^૧ નિત્યચર મહાવીર પાવા (મજ્જિમા)માં નિર્વાણ પામ્યા ત્યારે આ બધા રાજાઓ ત્યાં ઉપસ્થિત હતા.^૨ જુઓ મલ્લઈ અને તે ઉપરની ટિપ્પણી.

૧. નિર.૧.૧. ભગ.૩૦૦, સૂત્ર.૧.૧૩.૧૦, ૨.૧.૯, રાજમ.પૃ.૨૮૫, કલ્પવિ. પૃ.૧૯૨, ઔપઅ.પૃ.૫૮, શાતાઅ.પૃ.૪૫, સૂત્રયૂ.પૃ.૨૭૮, ૩૧૫.
૨. કલ્પ.૧૨૮.

લેણજંભગ (લયનજંભક) જંભગ દેવોના દસ પ્રકારોમાંનો એક પ્રકાર. આ પ્રકારના જંભગ દેવો ચિત્તકૂડ(૧), વિચિત્તકૂડ અને કંચણ પર્વતો ઉપર વસે છે.^૧

૧. ભગ.૫૩૩.

લેખ્પાર (લેખ્યકર) લીપનારા, સલ્લો દેનારા, ઘાટ આપનારા, માટી-મીણ આદિના પૂતળા-ઘાટ ઘડનારા કારીગરોનું ઔદ્યોગિક આર્ય મંડળ.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

લેવ (લેપ) છાલંદા નગરનો શેઠ. તે મહાવીરનો ઉપાસક હતો.^૧

૧. સૂત્ર.૨.૭.૨, સૂત્રયૂ.પૃ.૪૫૦-૫૧.

લેસજ્જયણ (લેશ્યાધ્યયન) ઉત્તરજ્જયણનું ચોત્રીસમું અધ્યયન.^૧

૧. સમ.૩૬, સ્થાઅ.પૃ.૩૨.

૧. લેસા (લેશ્યા) જુઓ લેસ્સા.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.ગાથા ૫.

૨. લેસા આ અને લેસજ્જયણ એક છે.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૯.

૧. લેસ્સા (લેશ્યા) વિયાહપણ્ણત્તિના ઓગણીસમા શતકનો પહેલો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૬૪૮.

૨. લેસ્સા પણ્ણવણાનું સત્તરમું પદ (પ્રકરણ).^૧

૧. પ્રજ્ઞા. ગાથા ૫.

લોઅંતિઅ (લોકાન્તિક) જુઓ લોગંતિય.^૧

૧. કલ્પ.૧૧૦, આવયૂ.૧.પૃ.૨૫૧.

લોકપડિપૂરણા (લોકપ્રતિપૂરણા) જુઓ ઈસિપબ્ભારા.^૧

૧. સમ.૧૨.

લોકબિંદુસાર ચૌદમા પુવ્વ ગ્રન્થ બિંદુસાર(૧)નું બીજું નામ.^૧

૧. નન્દિ.૫૭, સમ.૨૫, ૧૪૭, નન્દિયૂ.પૃ.૭૬, નન્દિમ.પૃ.૨૪૧.

લોકાએત (લોકાયત) જુઓ લોગાયય.^૧

૧. સૂત્રયૂ.પૃ.૨૬૬.

૧. લોગ (લોક) વિયાહપણ્ણત્તિના અગિયારમાં શતકનો દસમો ઉદ્દેશક,^૧ બારમા

શતકનો સાતમો ઉદ્દેશક^૨ તેમજ સોળમા શતકનો આઠમો ઉદ્દેશક.^૩

૧. ભગ. ૪૦૯

૨. એજન. ૪૩૭.

૩. એજન. ૫૬૧.

૨. લોગ લંતઅ સ્વર્ગ(કલ્પ)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય તેર સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ તેર પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને તેર હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ. ૧૩.

લોગંતિઅ અથવા લોગંતિય (લોકાન્તિક) બંભકપ્પમાં જન્મેલા દેવોનો વર્ગ. પ્રતિષ્ઠિત પ્રથા અનુસાર તિત્થંકરોના સંસારત્યાગના કલ્યાણકારી પ્રસંગે આ દેવો તિત્થંકરો પાસે આવી તેમને જગતના જીવોને આશીર્વાદરૂપ ધર્મતીર્થનું પ્રવર્તન કરવા વિનંતી કરે છે.^૧ બંભકપ્પમાં રિક્કિ(૭) વિમાનના થર યા કાણડની નીચે અને આઠ કૃષ્ણરાજિની સમશ્રેણિમાં આઠ લોગંતિય સ્વર્ગીય વાસસ્થાનો છે — અચ્ચિ, અચ્ચિમાલિ, વૈરોયણ(૧), પભંકર(૨), ચંદાભ(૧), સૂરાભ, સુકકાભ અને સુપતિટ્ટાભ. આ લોગંતિઅ દેવોના આઠ પેટાવર્ગો આ આઠ વાસસ્થાનોમાં રહે છે. આ પેટાવર્ગો આ પ્રમાણે છે. (૧) સારસ્સય, (૨) આઈચ્ચ, (૩) વણ્ણિ, (૪) વરુણ,^૨(૫) ગદતોય, (૬) તુસિય,^૩(૭) અવ્વાબાહ, (૮) અગ્ગિચ્ચ(૧).^૨ કેટલાક નવમા તરીકે રિક્કિ(૭)ને ઉમેરે છે.^૩ આ લોગંતિઅ દેવો કેવળ એક જ વધુ જન્મ લે છે.^૪

૧. જ્ઞાતા. ૭૭, આચા. ૨. ૧૭૯, કલ્પ.

૧૧૦-૧૧, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૫૧,

આવનિ. ૨૧૨.

૨. સ્થા. ૬૨૩, ભગ. ૨૪૩, આચા. ૨.

૧૭૯.

૩. જ્ઞાતા. ૭૭, ભગ. ૨૪૩, સ્થા. ૬૮૪,

આવનિ. ૨૧૪, કલ્પવિ. પૃ. ૧૪૫, કલ્પધ.

પૃ. ૮૪.

૪. કલ્પવિ. પૃ. ૧૪૫.

લોગકંત (લોકકાન્ત) લોગ(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.

૧. સમ. ૧૩.

લોગકૂડ (લોકકૂટ) લોગ(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૩.

લોગગ્ગચૂલિઆ (લોકાગ્ગચૂલિકા) ઈસિપબ્ભારાનું બીજું નામ.^૧

૧. સમ. ૧૨.

લોગણાભિ (લોકનાભિ) મંદર(૩) પર્વતનું બીજું નામ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૦૯, સમ. ૧૬.

લોગપડિપૂરણ (લોકપ્રતિપૂરણ) ઈસિપબ્ભારાનું અન્ય નામ.^૧

૧. સમ. ૧૨.

લોગપાલ (લોકપાલ) રક્ષક દેવ યા ઈન્દ્ર વતી કારભાર ચલાવનાર દેવ. ભવણવર્ધ અને કપ્પોવગ દેવોના પ્રત્યેક ઈંદ (૧)ને ચાર ચાર લોગપાલનું પોતાનું જૂથ છે. દરેક લોગપાલને પોતાનું વિમાન, પોતાનું પાટનગર અને પોતાની સેવામાં વિવિધ દેવો છે. ^૧ દરેક લોગપાલને કેટલીક મુખ્ય પત્નીઓ છે. ^૨ ચાર ચાર લોગપાલનું પ્રત્યેક જૂથ ચાર દિશાઓનું રક્ષણ કરે છે. ઉદાહરણાર્થ, સોમ(૧), વરુણ(૧), જમ(૨) અને વેસમણ(૮) અનુક્રમે પૂર્વ, પશ્ચિમ, દક્ષિણ અને ઉત્તર દિશાના રક્ષક દેવો છે. ^૩

૧. ભગ.૧૬૫-૧૬૯, ૧૭૨, સ્થા.૨૫૬, ભગઅ.૧૫૮.

૨. ભગ.૪૦૬.

૩. ભગ.૪૧૭-૪૧૮, ભગઅ.પૃ.૫૨૦, ઉપાઅ.પૃ.૨૭.

લોગપ્ત્વ (લોકપ્ત્વ) લોગ(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન. ^૧

૧. સમ.૧૩.

લોગબિંદુસાર (લોકબિન્દુસાર) જુઓ લોકબિંદુસાર. ^૧

૧. સમ.૨૫, નન્દિયૂ.પૃ.૭૬.

લોગમજ્જ (લોકમધ્ય) મંદર(૩) પર્વતનું અન્ય નામ. ^૧

૧. સમ.૧૬, જમ્બૂ.૧૦૯.

લોગરૂવ (લોકરૂપ) લોગ(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન. ^૧

૧. સમ.૧૩.

લોગલેસ (લોકલેશ્ય) લોગ(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન. ^૧

૧. સમ.૧૩.

લોગવણ્ણ (લોકવર્ણ) લોગ(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન. ^૧

૧. સમ.૧૩.

લોગવિજય (લોકવિજય) આયારંગના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધનું બીજું અધ્યયન. ^૧ તે છ વિભાગોમાં વિભક્ત છે. ^૨

૧. આયાનિ.૩૧, સમ.૯, સ્થા.૬૬૨, નિશીયૂ.૪.પૃ.૨૫૨.

૨. આયાનિ ૧૬૩.

લોગસાર (લોકસાર) આયારંગના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધનું પાંચમું અધ્યયન. ^૧ તે છ વિભાગોમાં વિભક્ત છે. ^૨ સમવાયમાં આ અધ્યયન આવંતિ નામે ઉલ્લેખાયું છે. ^૩

૧. આયાનિ.૩૧.

૨. એજન.૨૩૬.

૩. સમ.૯.

લોગસિંગ (લોકશૃંગ) લોગ(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન. ^૧

૧. સમ.૧૩.

લોગસિદ્ધ (લોકસૃષ્ટ) લોગ(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન. ^૧

૧. સમ.૧૩.

લોગહિય (લોકહિત) સોહમ્મ(૧) સ્વર્ગ(કલ્પ)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એક સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ એક પખવાડિયે એક જ વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને એક હજાર વર્ષે એક જ વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ.૧.

લોગાઈત અથવા લોગાયત અથવા લોગાયય (લોકાયત) એક અજૈન દર્શનશાસ્ત્ર.^૧

૧. નન્દિ.૪૨, અનુ.૪૧, સૂત્રશી.પૃ.૧૫, ૨૧૫-૧૬, સૂત્રચૂ.પૃ.૨૫૬, ૨૬૬.

લોગાવત્ત (લોકાવર્ત) લોગ(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૩.

લોગુત્તરવડિંસગ (લોકોત્તરાવતંસક) લોગ(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.

૧. સમ.૧૩.

લોગંતિય (લોકાન્તિક) જુઓ લોગંતિય.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૫૧.

લોયણા (લોયના) ઉજ્જેણીના રાજા દેવિલાસત્તની રાણી. જ્યારે તે ગર્ભવતી હતી ત્યારે તે શ્રમણી બની હતી.^૧ તે અને અણુરતલોયણા એક છે.

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૨૦૨.

લોલ રયણપ્પભા નરકભૂમિમાં આવેલું એક મહાણિરય.^૧

૧. સ્થા.૫૧૫.

લોલુઅ (લોલુપ) રયણપ્પભા નરકભૂમિમાં આવેલું એક મહાણિરય.^૧

૧. સ્થા.૫૧૫.

લોલુયચ્યુય (લોલુપાચ્યુત) પ્રથમ નરકભૂમિ રયણપ્પભા(૨)માં આવેલું નારકીય વાસસ્થાન. આણંદ(૧)ના અવધિજ્ઞાનની સીમા, અધોલોકના ક્ષેત્રની દૃષ્ટિએ, આ વાસસ્થાનના ક્ષેત્ર સુધી જ હતી.^૧ મહાસયય(૨)ની પત્ની રેવઈ(૨) મૃત્યુ પછી આ વાસસ્થાનમાં જન્મી હતી.^૨

૧. ઉપા.૧૪.

૨. એજન.૫૨.

લોહ આ અને લોહજજ એક છે.^૧

૧. વ્યવભા. ૬.૨૨૫.

૧. લોહગ્ગલ (લોહાર્ગલ) પુલ્વવિદેહના પુક્ખલાવઈ વિજય(૨૩)નું નગર. રાજા વઈરજંઘ(૧) અહીં રાજ કરતો હતો.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૭૮, કલ્પધ.પૃ.૧૫૪, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૯, કલ્પલ. પૃ.૧૩૮, કલ્પસ. પૃ.૧૯૩.

૨. લોહગ્ગલ બહુસાલગ પાસે આવેલું નગર. મહાવીર આ નગરમાં આવ્યા હતા. ત્યાંથી તિથ્યર મહાવીર પુરિમતાલ જવા નીકળ્યા હતા. આ લોહગ્ગલ નગરમાં રાજા જિયસત્તુ (૩૩) રાજ કરતા હતા.^૧ આ લોહગ્ગલની એકતા છોટા નાગપુર પ્રદેશમાં આવેલા લોહર્દગા સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૪, આવમ.પૃ.૧૫૮, આવનિ.૪૯૦. ૨.લાઈ.પૃ.૩૦૬.

૧. લોહજંઘ (લોહજડ્ઘ) ઉજજેણીના પજજોય રાજાનો દૂત. તે રાજાની રાજસભાનું એક રત્ન હતું. તે દિવસમાં પચીસ યોજનનું અંતર કાપી શકતો હતો.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૬૦.

૨. લોહજંઘ આગામી ઉસ્સપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થનારા બીજા પડિસત્તુ.^૧ તે જંઘલોહ નામે પણ જાણીતા હતા.^૨

૧. સમ.૧૫૮ ૨. તીર્થો.૧૧૪૬.

લોહજજ (લોહાર્ય) મહાવીરને કેવલજ્ઞાન થયા પછી તેમના માટે ભિક્ષા લાવતો તેમનો શિષ્ય.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૭૧, વ્યવભા.૬.૨૨૫, વ્યવભા.૬.૨૨૫ ઉપરની વ્યવમ. ટીકા, આવમ. પૃ.૨૬૮.

લોહિઅંક (લોહિતાંક) અક્ર્યાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, જમ્બૂ.૧૭૦, સ્થા.૯૦, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૪-૫૩૫, સ્થાઅ.પૃ.૭૮-૭૯, સૂર્યમ.પૃ.૨૯૫-૨૯૬.

૧. લોહિચ્ય (લોહિત્ય) આચાર્ય ભૂયદિણ્ણના શિષ્ય.^૧

૧. નન્દિ.ગાથા ૪૦, નન્દિચૂ.પૃ.૧૧, નન્દિમ.પૃ.૫૩.

૨. લોહિચ્ય આ અને લોહિય એક છે.^૧

૧. સ્થા.૫૫૧.

લોહિચ્યાયણ (લોહિત્યાયન) અદા નક્ષત્રનું ગોત્રનામ.^૧

૧. સૂર્ય.૫૦, જમ્બૂ.૧૫૮.

લોહિતંક (લોહિતાંક) આ અને લોહિઅંક એક છે.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭.

લોહિતક્રમ (લોહિતાક્ષ) જુઓ લોહિયક્રમ(પ).^૧

૧. સ્થા. ૯૦.

લોહિય (લોહિત) કોસિય(પ) ગોત્રની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા.૫૫૧.

લોહિયંક (લોહિતાંક) આ અને લોહિઅંક એક છે.^૧

૧. સૂર્યમ. ૨૯૫.

૧. લોહિયકૃષ્ણ (લોહિતાક્ષ) રયણપ્પભા(૨) નરકભૂમિના ખરકાણનો ચોથો ભાગ.^૧

૧. સ્થા. ૭૭૮, સ્થામ. પૃ. ૫૨૫.

૨. લોહિયકૃષ્ણ જંબૂદીવમાં આવેલા ગંધમાયણ પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા. ૫૮૦, જમ્બૂ. ૮૬.

૩. લોહિયકૃષ્ણ ઈન્દ્ર ચમર(૧)ના વૃષભદળનો સેનાપતિ.^૧

૧. સ્થા. ૪૦૪.

૪. લોહિયકૃષ્ણ લોગપાલ સોમ(૧)ના કુટુંબનો સભ્ય.^૧ આ અને લોહિઅંક ગ્રહ એક છે.

૧. ભગ. ૧૬૫.

૫. લોહિયકૃષ્ણ આ અને લોહિઅંક એક છે.^૧

૧. સ્થામ. પૃ. ૭૮.

લોહી વિયાહપણ્ણત્તિના તેવીસમા શતકનો બીજો વર્ગ. તેમાં દસ અધ્યયનો છે.^૧

૧. ભગ. ૬૮૨.

લ્હસિય (લ્હાસિક) એક અણારિય(અનાર્ય) દેશ અને તેની પ્રજા.^૧ આ દેશની સ્ત્રીઓ રાજકુળના અન્ત:પુરોમાં દાસીઓ તરીકે કામ કરતી.^૨

૧. પ્રજા. ૩૭, પ્રશ્ન. ૪.

૨. ભગ. ૩૮૦, નિશી. ૯, ૨૮, જ્ઞાતા. ૧૮.

લ્હાસિય (લ્હાસિક) આ અને લ્હસિય એક છે.^૧

૧. પ્રશ્ન. ૪, ભગ. ૩૮૦.

વ

વર્ધદિસ (વૈદિશ) વિદિસા નદીની નજીક આવેલું નગર.^૧ જીવંતસામિની અર્થાત્ મહાવીરની મૂર્તિને વંદન કરવા આચાર્ય મહાગિરિ અને સુહત્થિ(૧) આ નગરમાં આવ્યા હતા. અહીંથી મહાગિરિ ગયગપય ઉપર રહેલી જિનપ્રતિમાને વંદન કરવા એલકચ્છ ગયા હતા.^૨ વર્ધદિસની નજીક ગોબ્બરગામ(૨) આવેલું હતું.^૩ વર્ધદિસની એકતા ભીલ્સા (Bhilsa) નજીક આવેલા બેસનગર (Besnagar) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૪

૧. અનુ. ૧૩૦.

૨. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૫૬-૫૭, આવનિ.

૧૨૭૮.

૩. બૃભા. ૬૦૮૬, બૃક્ષ. ૧૬૧૧.

૪. સ્તજિઓ. પૃ. ૩૪.

વઈદિસિ (વિદિશા)^૧જુઓ વઈદિસ.^૧

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૫૬.

વઈદેહિ (વૈદેહિનું) વિદેહ(૨)ના રાજા હામિ(૨)નું બીજું નામ.^૧

૧. ઉત્તરા. ૮. ૬૧, ૧૮. ૪૫.

૧. વઈર(વૈર) વજ્જ(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૩.

૨. વઈર (વજ્જ અથવા વૈર) અવંતિ દેશના તુંબવણ સંનિવેશના શેઠ ધણાગિરિ(૨)ના પુત્ર. સુણંદા(૧) તેમની માતા હતી અને આર્ય સમિય તેમના મામા હતા. તેમના પિતાએ સંસારનો ત્યાગ કર્યા પછી તેમનો જન્મ થયો હતો. તેમણે પોતે પણ સંસારનો ત્યાગ કર્યો હતો અને તે આચાર્ય સીહગિરિ(૩)ના શિષ્ય બન્યા હતા. પૂર્વભવમાં તે વેસમણ દેવ હતા અને તેમની મુલાકાત ઈંદભૂઈ ગોયમ(૧) સાથે થઈ હતી. વઈરને બાળપણની શરૂઆતમાં જ આ પ્રસંગનું સ્મરણ થતાં તેમને સંસારનો ત્યાગ કરી શ્રમણ બનવાની પ્રબળ ઈચ્છા થઈ. છેવટે આઠ વર્ષની ઉંમરે આચાર્ય સીહગિરિએ તેમને દીક્ષા આપી. ભદ્રગુપ્ત આચાર્ય પાસે દિક્કિવાય શીખવા માટે તેમને ઉજ્જેણી મોકલવામાં આવ્યા. ત્યાં તે આ ગ્રન્થ (કેવળ દસ પુવ્વ) ભણ્યા અને પછી પોતાના ગુરુ પાસે પાછા આવ્યા. સીહગિરિના મૃત્યુ પછી શ્રમણસંઘના નાયક તે બન્યા. તેમણે એક સ્થાનથી બીજા સ્થાને જવા ઘણો વિહાર કર્યો અને તેમણે પાડલિપુત્ત, ઉત્તરાવહ, પુરિયા, મહેસરી, આભીર(૧), દક્ષિણાવહ વગેરે સ્થાનોની મુલાકાત લીધી. તેમના જીવનમાં ઘણી ચમત્કારી ઘટનાઓ બની હતી.^૧ તેમને ત્રણ મુખ્ય શિષ્યો હતા - વઈરસેણ(૩), પઉમ(૧૨) અને રહ.^૨ તેમના પછી તેમની પાટે વઈરસેણ આવ્યા.^૩ તેમનું મૃત્યુ રહાવત્ત પર્વત ઉપર થયું.^૪ દસ પુવ્વ જાણનાર તે છેલ્લા હતા.^૫

આવસ્સયણિજ્જુત્તિના કર્તા તેમનું આદરપૂર્વક સ્મરણ કરે છે.^૬ તેમના સમય સુધી ચાર અનુયોગ પૃથક્ ન હતા. આચાર્ય રક્ષિય(૧)એ તેમને પૃથક્ કર્યા.^૭ કહેવાય છે કે નિર્યુક્તિ, ભાષ્ય અને ચૂંઈ પ્રકારની ટીકાઓમાં નવો પ્રાણ પૂર્યા પછી વઈરે મૂળ આગમગ્રન્થોમાં પંચમંગલોને દાખલ કર્યા.^૮ વઈર પાસેથી રક્ષિઅ નવ પુવ્વથી કંઈક વધારે શીખ્યા હતા.^૯

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૮૧-૪૦૬, ૫૪૩,
આવનિ. ૭૬૫થી ૮૪૪, ૧૧૮૮,
વિશેષા. ૨૭૭૪-૮૧, નિશીચૂ. ૩.
પૃ. ૪૨૫, ઓધનિ. ૪૫૬, નિશીભા.
૩૨, આચાચૂ. પૃ. ૨. ૪૭, દક્ષચૂ. પૃ.

૬૨, ૮૭, નન્દિમ. પૃ. ૧૬૭, કલ્પવિ.
પૃ. ૨૬૨થી, ભગઅ. પૃ. ૫૮૬, ૬૫૪.
૨. કલ્પ અને કલ્પવિ. પૃ. ૨૬૩.
૩. એજન. ૨૫૪-૫૫, કલ્પશા. પૃ. ૨૦૪.
૪. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૦૫, મર. ૪૬૮-૭૩,

આચાશી.પૃ.૪૧૯.

૫. આવચૂ.૧.પૃ.૪૦૧થી.

૬. આવનિ.૭૬૬.

૭. આવચૂ.૧.પૃ.૪૧૧, આવનિ.૭૬૪,

૭૭૫, આચાચૂ.પૃ.૨.

૮. મનિ.પૃ.૭૦.

૯. આવચૂ.૧.પૃ.૪૦૧થી, ઉત્તરાનિ. અને

ઉત્તરાશા.પૃ.૯૬-૯૭.

૩. વર્ધર (વજ) રયણપ્પભા(૨) નરકભૂમિના પ્રથમ કાણ્ડનો બીજો ભાગ. તે એક હજાર યોજન વિસ્તરેલો છે.^૧

૧. સ્થા. ૭૭૮.

૪. વર્ધર (વજ) ણંદણવણ(૧)માં આવેલું શિખર.^૧ બલાહયા(૨) દેવી તેના ઉપર વસે છે.^૨

૧. સ્થા. ૬૮૯.

૨. જમ્બૂ. ૧૦૪.

વર્ધરકંત (વૈરકાન્ત) વર્ધર(૧)ના જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૩.

૧. વર્ધરકૂડ (વૈરકૂટ) વર્ધર(૧)ના જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૩.

૨. વર્ધરકૂડ આ અને વર્ધર(૪) એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૦૪.

૧. વર્ધરજંઘ (વજજંઘ) મહાવિદેહમાં આવેલા નગર લોહગ્ગલ(૧)નો રાજા. તે પુંડરીગિણી નગરના રાજા વર્ધરસેણ(૨)ની પુત્રી સિરિમતી(૨)ને પરણ્યો હતો. તે ઉસભ(૧)નો પૂર્વભવ હતો.^૧ તેનું બીજું નામ ધણ(૩) હતું.^૨ જુઓ મુણિસેણ.

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૭૬થી, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૯, કલ્પધ.પૃ.૧૫૪, આવમ.પૃ.૧૫૭-૧૬૦, વિશેષા.૧૫૮૬.

૨. આવચૂ.૧.પૃ.૧૭૬.

૨. વર્ધરજંઘ આગામી ઉસસપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થનારા ત્રીજા પડિસત્તુ.^૧

૧. સમ. ૧૫૯, તીર્થો. ૧૧૪૬.

વર્ધરણાભ (વજનાભ) આ એક ચક્રવટ્ટિ હતા જે ઉસભ(૧)ના પૂર્વભવરૂપ હતા. તે પુલ્વવિદેહમાં આવેલા પુંડરીગિણી(૧)ના રાજા વર્ધરસેણ(૧) અને તેમની રાણી મંગલાવતી(૫)ના પુત્ર હતા. તેમને ચાર ભાઈ હતા - બાહુ, સુબાહુ, પીઠ અને મહાપીઠ. તેમણે શ્રમણત્વ સ્વીકાર્યું અને તીર્થકરનામ-ગોત્રકર્મ બાંધ્યું.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૩૩-૩૪, ૧૮૦, આવનિ.૧૭૦, ૧૭૬, વિશેષા.૧૫૮૪, ૧૫૯૧-૯૨, આવમ.પૃ.૨૧૮-૨૬, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૯-૪૦, કલ્પધ.પૃ.૧૫૪, સમ. ૧૫૭.

વઠરપ્પભ (વૈરપ્રભ) વઠર(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૩.

વઠરભૂતિ (વજ્રભૂતિ) ભરુચ્ચ નગરમાં આ આચાર્ય હતા. તે દેખાવમાં કદરૂપા હતા પણ મોટા કવિ હતા.^૧ જુઓ પઠમાવર્ષ(૧૦).

૧. વ્યવભા.૩. ૫૭-૫૮.

વઠરિસિ (વજ્રિષિ) આ અને વઠર(૨) એક છે.^૧

૧. આવનિ.૭૬૬.

વઠરરૂવ (વૈરરૂપ) વઠર(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૩.

વઠરલેસ (વૈરલેશ્ય) વઠર(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૩.

વઠરવણ્ણ (વૈરવણ્ણ) વઠર(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૩.

વઠરસામિ (વજ્રસ્વામિન્ અથવા વૈરસ્વામિન્) આ અને વઠર(૨) એક છે.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૪૦૪, આવચૂ.૨.૫.૩૬.

વઠરસિંગ (વૈરશૂઙ્ગ) વઠર(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૩.

વઠરસિક્ક (વૈરસૂષ્ઠ) વઠર(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૩.

૧. વઠરસેણ (વજ્રસેન) પુવ્વવિદેહમાં આવેલા પુક્રખલાવર્ષ(૧) પ્રદેશમાં આવેલા પુંડરીગિણી નગરના રાજા, વઠરણાભ ચક્કવટ્ટિના પિતા અને રાણી મંગલાવતી(૫)ના પતિ. તેમણે સંસારનો ત્યાગ કર્યો અને તે પ્રદેશમાં તિત્થંકર બન્યા.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૩૩, ૧૮૦, આવનિ.૧૭૫-૭૭, વિશેષા.૧૫૮૦, આવમ.૫.૨૧૮થી, આવહ.૫.૧૪૫, કલ્પધ.૫.૧૫૩, કલ્પવિ.૫.૨૩૮.

૨. વઠરસેણ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં પુક્રખલાવર્ષ(૧) પ્રદેશમાં આવેલા પુંડરીગિણી નગરના ચક્કવટ્ટિ. તેમની પત્ની હતી ગુણવતી. તેમને એક સિરિમતી(૩) નામની દીકરી હતી. તેમણે તેને લોહગ્ગલ(૧) નગરના રાજકુમાર વઠરજંઘ(૧) સાથે પરણાવી હતી.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૭૨થી, આવમ.૫.૨૨૨, કલ્પસ.૫.૧૮૩-૮૪.

૩. વઠરસેણ આચાર્ય વઠર(૨)ના પટ્ટશિષ્ય.^૧ અજજણાઈલી નામની શ્રમણશાખા

તેમનાથી શરૂ થઈ.² તેમને ચાર શિષ્ય હતા — ણાઈલ(૧), પામિલ, જયંત(૧) અને તાવસ(૩).³

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ. પૃ. ૨૫૫, ૨૬૩,
આવૃ. ૧. પૃ. ૪૦૫, કલ્પશા. પૃ.
૨૦૪. | ૨. કલ્પ. અને કલ્પવિ. પૃ. ૨૬૩.
૩. કલ્પ. પૃ. ૨૫૫. |
|--|--|

૧. વર્ધરસેણા (વજ્રસેના) ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના પાંચમા વર્ગનું ઓગણીસમું અધ્યયન.¹

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૨. વર્ધરસેણા ણાગપુરના શેઠની પુત્રી. તેણે તિત્થંકર પાસ(૧) પાસે દીક્ષા લીધી હતી. તે મૃત્યુ પછી કિણ્ણર(૧)ની મુખ્ય પત્ની બની.¹ તેનું બીજું નામ રતિસેણા હતું.²

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૨. ભગ. ૪૦૬.

૩. વર્ધરસેણા ણંદણવણમાં આવેલા સાગરચિત્ત શિખરની અધિષ્ઠાત્રી દેવી.¹ આ અને વારિઅસેણા(૩) એક છે.

૧. જમ્બૂ. ૧૦૪.

વર્ધરાડ (વૈરાટ) મચ્છ દેશનું પાટનગર.¹ તેની એકતા રાજસ્થાનના જયપુર વિભાગમાં આવેલા બૈરાત (Bairat) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.²

૧. સૂત્રચૂ. પૃ. ૩૫૫, સૂત્રશી. પૃ. ૧૨૩, પ્રજ્ઞા. ૩૭.

૨. લાઈ. પૃ. ૩૫૦.

વર્ધરાવત (વૈરાવર્ત) વર્ધર(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.¹

૧. સમ. ૧૩.

વર્ધરી (વજી) આચાર્ય વર્ધર(૨)થી શરૂ થયેલી શ્રમણશાખા. આ અને અજજવયરી એક છે. કોડિયગણ(૨)ની ચાર શાખાઓમાંની આ એક છે.¹

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ. પૃ. ૨૫૪, ૨૬૦, ૨૬૩.

વર્ધરુત્તરવડિંસગ (વૈરોતરાવતંસક) વર્ધર(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.¹

૧. સમ. ૧૩.

વર્ધરુદ્ધા (વૈરોટ્યા) રક્ષક દેવી.¹

૧. આવ. પૃ. ૧૯.

૧. વર્ધરોયણ (વૈરોચન) એક લોગંતિય સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વહ્ણિહ(૩) દેવો વસે છે.¹ અહીં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય આઠ સાગરોપમ વર્ષનું છે.² આ વાસસ્થાન બંભલોઅમાં આવેલું છે.

૧. ભગ. ૨૪૩.

૨. સમ. ૮.

૨. વર્ધરોયણ ઈન્દ્ર બલિનું બીજું નામ.^૧

૧. ભગ. ૪૦૬, ૫૮૭.

વર્ધસેસિય (વૈશેષિક) એક અજૈન દર્શનશાસ્ત્ર.^૧ તેના વિચારકો યા પ્રતિપાદકો પણ આ નામથી જ ઓળખાય છે.^૨ રોહગુત્ત(૧)એ છ વર્ધસેસિયસુત્ત રચ્યાં હતાં.^૩ આવસ્સયભાસ વૈશેષિકોએ સ્વીકારેલાં નવ દ્રવ્યો અને સત્તરગુણોની નોંધ લે છે.^૪ જુઓ રોહગુત્ત(૧).

૧. નન્દિ. ૪૨, અનુ. ૪૧, આચાર્ય. પૃ. ૧૮૩, ૩૬૧, આચાર્યી. પૃ. ૨૦, ૧૪૫, ૧૮૪-૮૫, ૨૨૬-૨૭, ૨૩૩, સૂત્રશી. પૃ. ૧૪, ૨૨૭-૨૮, ૩૩૮, ૪૨૬, નન્દિમ. પૃ. ૭૨. આવહ. પૃ. ૩૨૧, વિશેષાકો. પૃ.

૧૨૮, ૩૧૧.

૨. આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૮૫, ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૧૦૦, આવહ. પૃ. ૩૭૫.
૩. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૨૬, વિશેષા. ૩૦૦૭.
૪. આવભા. ૧૩૮થી.

વર્ધસેસિયસુત્ત વૈશેષિક નામના અજૈન દર્શનનો છલુઅ (રોહગુત્ત) દ્વારા રચાયેલો ગ્રન્થ. તેમાં છ પ્રકરણો હતાં.^૧

૧. ઉત્તરાશા. પૃ. ૧૭૧, આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૨૬.

વંકચૂલ (વકચૂડ) એક સદ્ગુણી પુરુષ તરીકે જેને યાદ કરવામાં આવે છે તે રાજકુમાર.^૧

૧. આવ. પૃ. ૨૭.

૧. વંગ (બંગ) એક આરિય(આર્ય) દેશ^૧ અને મહાવીરના સમયનાં સોળ જનપદોમાંનું એક જનપદ.^૨ તેનું પાટનગર તામલિત્તિ હતું.^૩ વંગની એકતા દક્ષિણપશ્ચિમ બંગાળમાં આવેલા વર્તમાન તામલુક (Tamluk)ની આજુબાજુનો પ્રદેશ જેમાં સમાવિષ્ટ છે^૪ તે દક્ષિણપૂર્વ બંગાળ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૫

૧. પ્રજ્ઞા. ૩૭, સૂત્રશી. પૃ. ૧૨૩, કલ્પધ. પૃ. ૧૫૨, કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૬.
૨. ભગ. ૫૫૪.

૩. પ્રજ્ઞા. ૩૭.

૪. સ્તજિઓ. પૃ. ૨૮.

૫. એજન. પૃ. ૨૭.

૨. વંગ ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ. પૃ. ૧૫૧, કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૬.

વંગચૂલિયા (વર્ગચૂલિકા) આ અને વગ્ગચૂલિયા એક છે.^૧

૧. વ્યવભા. ૧૦. ૨૬.

વંતર (વ્યન્તર) આ અને વાણમંતર એક છે.^૧

૧. પ્રશ્ન. ૧૫.

વંતરી (વ્યન્તરી) વાણમંતર દેવી.^૧

૧. બૃભા.૬૨૫૯, આવચૂ.૧.૫.૨૯૩, આચાશી.૫.૨૫૫, નન્દિમ.૫.૧૫૪.

વંદણ (વન્દન) જુઓ વંદણગ.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૩.

વંદણગ અથવા વંદણય(વન્દનક) આવસ્સયનો ત્રીજો અધ્યાય.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૩, આવનિ.(દીપિકા).૨.૫.૧૮૩, આવચૂ.૨.૫.૧૪, ૫૧, આવનિ.
૧૧૧૦, નન્દિમ.૫.૨૦૪, અનુ.૫૯, પાક્ષિય, ૫.૪૧.

વંધ (વન્ધ્ય) અઠ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧ તે કક્કંધ અને કાકંધ નામે પણ જાણીતો છે.^૨

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સૂર્યમ.૫.૨૯૫-૯૬, ૨. સ્થા.૯૦, સ્થાઅ.૫.૭૯.

વંસ (વંશ) વિચાહપણ્ણત્તિનો ચોથો પેટાવિભાગ. તેમાં દસ અધ્યયનો છે.^૧

૧. ભગ. ૬૮૮.

વંસા (વંશા) સક્કરપ્પભા નામની બીજી નરકભૂમિનું આ બીજું નામ છે.^૧

૧. જવા.૬૭, સ્થા. ૫૪૬૦.

વંસાલય (વંશાલય) કાલિકેય દેશ જેવો દેશ.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૬૨, આવમ.૫.૨૧૬.

વક્કંતિ (અવકાન્તિ) પણ્ણવણાનું છઠ્ઠું પદ(પ્રકરણ).^૧

૧. પ્રજા.ગાથા.૪, ભગ.૮૨, ૪૬૨, ૬૫૦, ૬૮૮, જવા.૧૩, જવામ.૫.૨૧,
ભગઅ.૫.૫૮૫.

વક્કલ (વલ્કલ) અથવા વક્કલચીરિ (વલ્કલચીરિન્) અરિદ્ધણોમિના તીર્થમાં થયેલા અજૈન ઋષિ જેમને પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા છે.^૧

૧. ઋષિ.૬, ઋષિ(સંગ્રહણી).

વક્કલવાસિ (વલ્કલવાસિન્) વૃક્ષની છાલનો વસ્ત્ર તરીકે ઉપયોગ કરનારા વાનપ્રસ્થ પરિવ્રાજક તાપસોનો વર્ગ.^૧

૧. ભગઅ.૫.૫૧૯, ઔપ.૩૮.

વક્કવાસિ (વલ્કલવાસિન્) આ અને વક્કલવાસિ એક છે.^૧

૧. ભગ.૪૧૭, નિર.૩.૩.

વક્કસુદ્ધિ (વાક્યશુદ્ધિ) જુઓ વક્કસોહિ.^૧

૧. નિશીચૂ.૨.૫.૮૦.

વક્કસોહિ (વાક્યશુદ્ધિ) દસવેયાલિયનું સાતમું અધ્યયન.^૧

૧. દશનિ.૨૮૮, નિશીચૂ.૨.૫.૮૦.

વક્ખાર (વક્ષકાર) અથવા વક્ખારપવ્વય (વક્ષકારપર્વત) તેઓ અર્ધચન્દ્રાકાર પર્વતો

છે. તેમના શિખરોનો આકાર ઘોડાની ડોક જેવો છે. ^૧ મંદર(૩) પર્વત અને સીયા અને સીઓયા નદીઓ નજીક આ પર્વતોની ઊંચાઈ પાંચ સો યોજન છે અને તેમનું ઊંડાણ પાંચ સો ગવ્યૂતિ છે. પરંતુ ષિસઢ(૨) પર્વત અને ણીલવંત(૧) પર્વત નજીક તેમની ઊંચાઈ ચાર સો યોજન છે અને તેમનું ઊંડાણ ચાર સો ગવ્યૂતિ છે. ^૨ તેઓ મહાવિદેહમાં આવેલા છે અને તેમની સંખ્યા વીસ છે — માલવંત(૧), ચિત્કૂડ(૧), પમ્હાકૂડ(૧), ણલિણકૂડ અને એગસેલ(૨) મંદર(૩) પર્વતની પૂર્વે અને સીયા નદીની ઉત્તરે છે; તિક્કૂડ, વેસમણકૂડ, અંજણ, માયંજણ અને સોમણસ(૫) સીયા નદીની દક્ષિણે છે; વિજ્જુપ્પભ(૧), અંકાવઈ(૨), પમ્હાવઈ(૧), આસીવિસ(૨) અને સુહાવહ મંદરની પશ્ચિમે અને સીઓયા નદીની દક્ષિણે છે; અને ચંદ્રપવ્વય, સૂરપવ્વય, ણાગપવ્વય, દેવપવ્વય અને ગંધમાદણ સીઓયા નદીની ઉત્તરે છે. ^૩

૧. સ્થા.૮૭, સ્થાઅ.પૃ.૭૧. ૨. સમ.૧૦૬, ૧૩૮. ૩. સ્થા.૮૭, ૪૩૪, ૬૩૭.

વગ્ગયૂલા (વર્ગયૂલા) આ અને વગ્ગયૂલિયા એક છે. ^૧

૧. નન્દિયૂ.પૃ.૫૯.

૧. વગ્ગયૂલિયા (વર્ગયૂલિકા) અંગબાહિર કાલિઅ આગમગ્રન્થ. ^૧ જે શ્રમણના શ્રામણ્યપાલનને અગિયાર વર્ષ પૂરા થયા હોય તે શ્રમણ આ ગ્રન્થ ભણવાનો અધિકારી છે. ^૨ આ ગ્રન્થ અંતગડદસાના આઠ વર્ગોની યૂલિકા(પરિશિષ્ટ) છે. ^૩

૧. નન્દિ.૪૪, પાક્ષિ.પૃ.૪૫, પાક્ષિય. ૨. વ્યવ.૧૦.૨૫.
પૃ.૬૮, નન્દિયૂ.પૃ.૫૯, નન્દિમ.પૃ. ૩. સ્થાઅ.પૃ.૫૧૩.
૨૦૬, નન્દિહ.પૃ.૭૩.

૨. વગ્ગયૂલિયા સંખેવિયદસાનું એક અધ્યયન. ^૧

૧. સ્થા. ૭૫૫.

વગ્ગસીહ (વર્ગસિંહ) જુઓ વગ્ગસીહ. ^૧

૧. સમ.૧૫૭, આવમ.પૃ.૨૨૭.

૧. વગ્ગુ પશ્ચિમ મહાવિદેહની ઉત્તરમાં આવેલો વિજય(૨૩) અર્થાત્ પ્રદેશ. તેનું પાટનગર ચકકપુરા છે. ^૧

૧. જમ્બુ.૧૦૨, સ્થા.૬૩૭, ૬૮૯.

૨. વગ્ગુ સક્ક(૩)ના લોગપાલ વેસમણ(૯)નું સ્વર્ગીય વિમાન. ^૧

૧. ભગ.૧૬૫, ૧૭૨.

વગ્ગુર પુરિમતાલ નગરના શેઠ. તેમની પત્ની હતી ભદ્દા(૨૬). આ શેઠ નિત્ય મલ્લિ(૧)ની મૂર્તિની પૂજા કરતા. ^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૨૯૫, આવનિ.૪૯૧, વિશેષા.૧૯૪૫, આવમ.૫.૨૮૪-૮૫, કલ્પધ.૫.૧૦૭.

વઘમુહ (વ્યાઘ્રમુખ) એક અંતરદીવ.^૧

૧. સ્થા.૩૦૪, પ્રજ્ઞા.૩૬.

વઘસીહ (વ્યાઘ્રસિંહ) આ અને વગ્ગસીહ એક છે જેણે કુંથુ(૧)ને સૌપ્રથમ ત્મિક્ષા આપી હતી.^૧

૧. આવનિ.૩૨૮, સમ.૧૫૭, આવમ.૫.૨૨૭.

૧. વઘાવચ્ય (વ્યાઘ્રાપત્ય) વાસિક્ક ગોત્રની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા.૫૫૧.

૨. વઘાવચ્ય ઉત્તરાસાઢા નક્ષત્રનું ગોત્રનામ.^૧

૧. સૂર્ય.૫૦, જમ્બૂ.૧૫૯.

૧. વચ્છ (વત્સ) એક આરિય (આર્ય) દેશ જેનું પાટનગર કોસંખી હતું.^૧ રાજા સયાણિઅ ત્યાં રાજ કરતો હતો.^૨ આચાર્ય આસાઢ(૧) આ દેશ આવ્યા હતા.^૩ અલ્હાબાદના પશ્ચિમ પ્રદેશ સાથે વચ્છની એકતા સ્થાપવામાં આવી છે.^૪ તેની ઉત્તર સીમા યમુના નદી હતી.^૫

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, નિશીચૂ.૪.૫.૪૫,
સૂત્રશી.૫.૧૨૩, સ્થાઅ.૫.૪૭૯,
બૃક્ષે.૯૪૭, વિશેષા.૨૫૦૭,
આવનિ.૬૪૬.

૨. બૃભા.૩૩૮૬, બૃક્ષે.૯૪૭.
૩. ઉત્તરાચૂ.૫.૮૭, ઉત્તરાશા.૫.૧૩૩.
૪. જિઓડિ.૫.૨૮.
૫. ઈડિબુ.૫.૨૩.

૨. વચ્છ જુઓ મચ્છ અને તેનું ટિપ્પણ.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

૩. વચ્છ મહાવિદેહના વચ્છ(દ) પ્રદેશમાં આવેલા દીહવેયડ્ઢ પર્વતનાં નવ શિખરોમાંનાં બે શિખરો.^૧

૧. સ્થા.૬૮૯.

૪. વચ્છ આચાર્ય સેજજંભવ જે ગોત્રના હતા તે ગોત્ર.^૧ તેની સાત શાખાઓ હતી - વચ્છ, અગ્ગેય, મિત્તિય, સામિલિ, સેલયય, અકિસેણ અને વીયકમ્હ.^૨

૧. સ્થા.૫૫૧, નન્દિ.ગાથા.૨૩.

૨. સ્થા.૫૫૧.

૫. વચ્છ ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.૫.૧૫૧, કલ્પવિ.૫.૨૩૬.

૬. વચ્છ મહાવિદેહનો એક પ્રદેશ. તે સીયા નદીની દક્ષિણે આવેલો છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૬, સ્થા.૯૨.

વચ્છકા (વત્સકા) જુઓ વચ્છગા.^૧

૧. આચાર્ય.પૃ.૨૨૬.

વચ્છકાતીર અથવા વચ્છગાતીર (વત્સકાતીર) વચ્છગા નદીના કાંઠે કોસંબી અને ઉજ્જૈણી વચ્ચે આવેલું શહેર.^૧

૧. આચાર્ય.પૃ.૨૨૬, આવનિ.૧૨૮૨, આવચૂ.૨.પૃ.૧૯૧-૯૨, મર.૪૭૫, આવહ. પૃ. ૭૦૦.

વચ્છગા (વત્સકા) જે નદીના કાંઠે વચ્છગાતીર શહેર આવેલું હતું તે નદી.

૧. મર.૪૭૫, આવનિ.૧૨૮૨, આવચૂ.૨.પૃ.૧૯૦, આચાર્ય.પૃ.૨૨૬, આવહ. પૃ.૭૦૦.

વચ્છગાવતી (વત્સકાવતી) આ અને વચ્છાવઈ એક છે.^૧

૧. સ્થા.૯૨.

વચ્છણયરી (વત્સનગરી) જ્યાં મહાવીરે ઘણો કઠણ અભિગ્રહ લીધો હતો તે કોસંબી નગરનું બીજું નામ.^૧

૧. આવનિ.૫૩૨, આવચૂ.૧.પૃ.૩૨૩, વિશેષા.૧૯૮૭, આવમ.પૃ.૨૯૯.

વચ્છભૂમિ (વત્સભૂમિ) આ અને વચ્છ(૧) એક છે.^૧

૧. આવનિ.૬૪૬, વિશેષા.૨૫૦૭.

૧. વચ્છમિત્તા (વત્સમિત્રા) ઊર્ધ્વલોકમાં વસતી મુખ્ય દિસાકુમારી દેવી.^૧ ઠાણ અનુસાર તે અધોલોકમાં વસે છે.^૨

૧. જમ્બૂ.૧૧૩.

૨. સ્થા.૬૪૩, આવહ.પૃ.૧૨૧.

૨. વચ્છમિત્તા ઇંદ્રણવણમાં આવેલા રુચંગ(૬) શિખર ઉપર વસતી દેવી.^૧ આ અને વચ્છમિત્તા(૧) એક છે.

૧. જમ્બૂ.૧૦૪.

૩. વચ્છમિત્તા સોમણસ(૫) પર્વતના કંચણ(૧) શિખર ઉપર વસતી દેવી.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૭.

વચ્છયાતીર (વત્સકાતીર) આ અને વચ્છગાતીર એક છે.^૧

૧. આવહ.પૃ.૭૦૦.

વચ્છયાવતી (વત્સકાવતી) આ અને વચ્છાવઈ એક છે.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૭૯.

વચ્છવાલી (વત્સપાલી) વયગ્ગામની વૃદ્ધા. તેણે મહાવીરને ભિક્ષા આપી હતી.^૧

૧. આવમ.પૃ.૨૯૩.

વચ્છા (વત્સા) આ અને વચ્છ(દ) પ્રદેશ એક છે.^૧

૧. સ્થા.૯૨.

વચ્છાભૂમિ (વત્સભૂમિ) આ અને વચ્છ(૧) એક છે.^૧

૧. ઉત્તરાશા.પૃ.૧૩૩.

વચ્છાવર્ધ (વત્સાવતી) મહાવિદેહનો એક વિજય(૨૩) અર્થાત્ પ્રદેશ. તેનું પાટનગર પભંકરા(૪) છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૬, આવચૂ.૧.પૃ.૧૭૯, આવમ.પૃ.૨૨૬, સ્થા.૯૨.

વચ્છી (વત્સા) ચારુદત્ત(૨)ની પુત્રી અને ચક્કવદ્ધિબંભદત્ત(૧)ની પત્ની.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૭૯.

૧. વજ્જ (વજ્જ) લંતઅમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય તેર સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ તેર પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને તેર હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ.૧૩.

૨. વજ્જ મહાવીરના સમયના સોળ જનપદોમાંનું એક.^૧ આ તે જ જનપદ છે જેને પાલિ સાહિત્યમાં વજ્જ અર્થાત્ વજ્જ જાતિના લોકોનો (વજ્જઓનો) દેશ (જનપદ) કહેવામાં આવેલ છે. જે આઠ સાથી કુળોમાં વિદેહો, વૃજિકો અને લિચ્છવીઓ મુખ્ય હતા તે આઠ કુળોનો સમાવેશ વજ્જ યા વૃજ્જ જાતિ (tribe)માં થઈ જતો હતો.^૨ વજ્જઓનું જનપદ બાજુમાં રહેલી નેપાળની તરાઈ સહિત દરભંગાની દક્ષિણે આવેલું હતું.^૩

૧. ભગ.૫૫૪. ૨. જિઓએ.પૃ.૧૭, ઈડિબુ.પૃ.૧૯, ૫૨. ૩. અજિઈ.પૃ.૪૪૭

૩. વજ્જ લાઠ દેશનો એક વિભાગ.^૧ આ અને વજ્જભૂમિ એક છે.^૨ જુઓ લાઠ.

૧. આચાચૂ.પૃ.૩૧૮-૧૯.

૨. આવનિ.૪૯૨, આવચૂ.૧.પૃ.૨૯૬.

વજ્જંકુસી (વજ્જાંકુસી) એક દેવી.^૧

૧. આવ.પૃ.૧૮.

વજ્જકંત (વજ્જકાન્ત) વજ્જ(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૩.

વજ્જકૂટ (વજ્જકૂટ) વજ્જ(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૩.

વજ્જહાભ (વજ્જનાભ) ચોથા તિથંકર અભિષંદ્ધાના પ્રથમ શિષ્ય.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો. ૪૪૫.

વજ્જપ્પભ (વજ્જપ્રભ) વજ્જ(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૩.

વજ્જપાણિ (વજ્જપાણિ) જુઓ સક્ક(૩).^૧

૧. પ્રજ્ઞા. ૫૨, ભગ. ૧૪૪.

વજ્જભૂમિ (વજ્જભૂમિ) લાઢ દેશનો એક વિભાગ. મહાવીર ત્યાં પધાર્યા હતા.^૧ તેની એકતા વર્તમાન વીરભૂમ (Birbhūm) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨ જુઓ લાઢ.

૧. આચા. ૯. ૩. ૨. ૫, આચાચૂ. પૃ. ૩૧૮, વિશેષા. ૧૯૪૬, આવનિ. ૪૯૨, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૯૬, આવમ. પૃ. ૨૮૫, કલ્પવિ. પૃ. ૧૬૭, કલ્પધ. પૃ. ૧૦૭.

૨. શ્રભમ. પૃ. ૩૮૯, લાઈ. પૃ. ૩૫૦.

વજ્જરૂવ (વજ્જરૂવ) વજ્જ(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૩.

વજ્જલાઢ (વજ્જરાઢ) આ અને લાઢ દેશનો વિભાગ વજ્જ(૩) એક છે. અહીં ગોસાલને માર મારવામાં આવ્યો હતો.^૧ જુઓ લાઢ અને વજ્જભૂમિ.

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૯૬, આવનિ. ૪૧૨, વિશેષા. ૧૯૪૬.

વજ્જલેસ (વજ્જલેશ્ય) વજ્જ(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૩.

વજ્જવણ્ણ (વજ્જવણ્ણ) વજ્જ(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૩.

વજ્જસિંખલા (વજ્જશૂંખલા) એક દેવી.^૧

૧. આવ. પૃ. ૧૮.

વજ્જસિંગ (વજ્જશૂંજ) વજ્જ(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૩.

વજ્જસિક્કે (વજ્જસૂંચ) વજ્જ(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૩.

વજ્જસેણા (વજ્જસેના) આ અને વર્ધરસેણા એક છે.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૧. વજ્જા (વજ્જા) કટ્ટ શેઠની પત્ની. તે બ્રાહ્મણ દેવસમ્મ(૨)ના પ્રેમમાં પડી હતી.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૫૮, આવહ. પૃ. ૪૨૮, ભૂક્ષે. ૮૦૫.

૨. વજ્જા (વજ્જા) આ અને વજ્જભૂમિ એક છે.^૧

૧. આચાચૂ. પૃ. ૩૧૮.

વજ્જાવત (વજ્જાવર્ત) વજ્જ(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૩.

વજ્જિ (વજ્જિન્) ઈન્દ્ર સક્ક(૩)નું બીજું નામ એમ અભયદેવે સમજાવ્યું છે.^૧ વસ્તુતઃ તો કોણિઅની માતા ચેલ્લણા વજ્જિગણના પ્રદેશની હોવાથી વજ્જિ નામે જાણીતી હતી. અને આ કારણે જ કોણિઅના વિશેષણ તરીકે વજ્જિ શબ્દ વપરાતો હતો. ચેલ્લણાના પિતા ચેડગ વજ્જિગણના નાયક યા પ્રમુખ હતા. જુઓ વજ્જ(૨).

૧. ભગ.૩૦૦, ભગઅ.પૃ.૩૧૭.

વજ્જિયપુત (વજ્જિયપુત્ર) અરિદ્ધણેમિના તીર્થમાં થયેલા અજૈન ઋષિ જેમને પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા છે.^૧

૧. ઋષિ.૨, ઋષિ(સંગ્રહણી).

વજ્જુત્તરવડિંસગ (વજ્જોત્તરાવતંસક) વજ્જ(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૩.

વજ્જ (વજ્) આ અને વજ્જ(૩) એક છે.^૧

૧. આચાર્ય.૩૧૯.

વજ્જાર (વર્ષકાર) ચામડાની વાધરી બનાવનાર કારીગરોનું આર્ય ઔદ્યોગિક મંડળ.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

વજ્જિયાયણ (વધ્યાયન) પુલ્વાસાઢા નક્ષત્રનું ગોત્રનામ.^૧

૧. સૂર્ય.૫૦, જમ્બૂ.૧૫૯.

વટ્ટ (વર્ત) સાડી પચીસ આરિય(આર્ય) દેશોમાંનો એક દેશ જેનું પાટનગર માસપુરી હતું.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩.

વટ્ટવેયડ્ઢ (વૃત્તવૈતાઢ્ય) જુઓ વેયડ્ઢ(૧).^૧

૧. સમ.૧૧૩, સ્થા.૩૦૨, ભગ.૩૬૯.

વડથલગ (વટસ્થલક) આ સ્થળે ચક્કવટ્ટિબંભદત્ત(૧) આવ્યા હતા.^૧

૧. ઉત્તરાશા.પૃ.૩૭૯.

વડપુર (વટપુર) સાવત્થી નજીક આવેલું શહેર. અહીં ચક્કવટ્ટિબંભદત્ત(૧) આવ્યા હતા.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૩૭૯-૩૮૦.

૧. વડિંસ (અવતંસ) ભદ્રસાલવણમાં આવેલ દિસાહત્થિકૂડ. આ જ નામનો દેવ અહીં વસતો હતો.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૦૩, સ્થા. ૬૪૨.

૨. વર્ડેસ મંદર(૩) પર્વતનાં સોળ નામોમાંનું એક. ^૧ આ અને વર્ડેસ એક છે.

૧. સમ. ૧૬.

વર્ડેસ (અવતંસ) મંદર(૩) પર્વતનું એક નામ. ^૧ આ અને વર્ડેસ(૨) એક છે.

૧. જમ્બૂ. ૧૦૮.

૧. વર્ડેસા (અવતંસા) ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના પાંચમા વર્ગનું સત્તરમું અધ્યયન. ^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૨. વર્ડેસા ઈન્દ્ર કિણ્ણર(૧)ની મુખ્ય પત્ની. ^૧ તે તેના પૂર્વભવમાં ણાગપુરના શેઠની પુત્રી હતી. ^૨

૧. ભગ. ૪૦૬, સ્થા. ૨૭૩.

૨. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

વડ્ઢમાણ (વર્ધમાન) મહાવીરનું મૂળ નામ. ^૧

૧. આચા. ૨. ૧૭૬, કલ્પ. ૮૦, ૧૦૫-૬, સમ. ૧૫૭, આવમ. પૂ. ૨૫૫.

વણમાલ (વનમાલ) મહિય જેલું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન. ^૧

૧. સમ. ૨૨

વણરાઈ (વનરાજિ) સિંધુદત્તની પુત્રી અને ચક્કવટ્ટિબંભદત(૧)ની પત્ની. ^૧

૧. ઉત્તરાનિ. પૂ. ૩૭૮.

વણવાસી (વનવાસી) ભરહ(૨) ક્ષેત્રના અડધા ભાગમાં આવેલું નગર. જરાકુમારના પુત્ર જિયસત્તુ(૧૭) રાજા અહીં રાજ કરતા હતા. ^૧ સંભવતઃ વણવાસી અને વાણારસી એક છે. ^૨

૧. બૃક્ષે. ૧૩૮૭.

૨. નિશીચૂ. ૨. પૂ. ૪૧૭.

વણસંડ (વનખણ્ડ) પાડલસંડના સીમાડે આવેલું ઉદ્યાન. જકૂખ ઉંબરદત(૨) તેમાં રહેતા હતા. ^૧

૧. વિપા. ૨૮.

વણિજજ (વાણિજય) અગિયાર કરણમાંનું એક કરણ (દિનવિભાગ). ^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૫૩, ગણિ. ૪૧, સૂત્રનિ. ૧૧.

વણિય (વણિજ) આ અને વણિજજ એક છે. ^૧

૧. સૂત્રનિ. ૧૧.

વણિયા (વિનીતા) જુઓ વિણીયા. ^૧

૧. તીર્થો. ૪૮૮.

૧. વણ્ણિ (વૃષ્ણિ) બારવઈનો યાદવ રાજા.^૧ સંભવતઃ તે અંધ હતો, અને તેથી તે અંધગવણ્ણિ કહેવાતો. તેની પત્ની ધારિણી(પ) હતી.^૨ તેને દસ પુત્રો હતા — સમુદ્ર(૩), સાગર(૭), ગંભીર(૨), ધિમિય(૨), અયલ(૪), કંપિલ્લ(૨), અક્ર્બોભ(૨), પસેણાઈ(૨), વિણ્ણુ(૪) અને ગોયમ(૪).^૩ અન્ય સ્થાને તેને આઠ પુત્રો હોવાનો ઉલ્લેખ છે.^૪ તે આઠ પુત્રો આ હતા — અક્ર્બોભ, સાગર, સમુદ્ર, અયલ, હિમવંત(૪), ધરણ(૪), પુરણ(૩) અને અભિચંદ(૩). બલદેવ(૨) રામ(૧) અને વાસુદેવ(૧) કણ્ણ(૧)ના પિતા વસુદેવને પણ તેમના પુત્ર ગણવામાં આવ્યા છે.^૫

૧. અન્તઅ.પૃ.૨.

૨. અન્ત.૧.

૩. અન્ત.૨.

૪. અન્ત.૩.

૫. કલ્પસ.પૃ.૧૭૧.

૨. વણ્ણિ હરિવંશમાંથી ઊતરી આવેલું^૧ કુળ.^૨ તે યાદવ કુળ છે.^૩ અંધગવણ્ણિ તેનું બીજું નામ છે.^૪

૧. બૃક્ષે.૧૩૯૮.

૧૧૨, નન્દિહ.પૃ.૭૩.

૨. ઉત્તરા.૨૨.૧૩,૪૩,૬૧.૨.૮,

૩. બૃક્ષે.૧૩૯૮.

ઉત્તરાશા.પૃ.૪૯૫, આચાર્ય.પૃ.

૪. ૬૧.૨.૮, ઉત્તરા.૨૨.૪૩.

૩. વણ્ણિ લોગંતિય દેવોના નવ ભેદોમાંનો એક ભેદ.^૧

૧. આવનિ.૨૧૪, સ્થા.૬૨૩, ૬૮૪.

વણ્ણિઆ (વણ્ણિકા) એક અંગબાહિર કાલિય આગમગ્રન્થ.^૧

૧. પાક્ષિ.પૃ.૪૪-૪૫.

વણ્ણિદસા (વૃષ્ણિદશા) એક અંગબાહિર કાલિય આગમગ્રન્થ જે અંધગવણ્ણિદસા નામે પણ જાણીતો છે. તે વણ્ણિ કુળના બાર રાજકુમારોનું જીવનવૃત્તાન્ત વર્ણવે છે. તેથી તેમાં બાર અધ્યયનો છે. તે બાર રાજકુમારો બલદેવ(૧)ના પુત્રો હતા.^૧ અને આ બલદેવ વણ્ણિ(૧)નો પૌત્ર અને વસુદેવનો પુત્ર હતો.^૨ આ ગ્રન્થ પાંચમા ઉવંગ તરીકે જાણીતો છે.^૩ કેટલાક તેની ગણતરી બારમા ઉપાંગ તરીકે કરે છે.^૪ તેમાં નીચે જણાવેલાં અધ્યયનો છે - ષિસઢ(૭), અણિય(૧), વહ(૨), વેહલ(૧), પગતિ(૨), જુત્તિ, દસરહ(૪), દઢરહ(૬), મહાધણુ, સત્તધણુ(૧), દસધણુ(૩) અને સયધણુ(૩).^૫

૧. નન્દિ.૪૪, નન્દિયૂ.પૃ.૬૦, નન્દિમ.

૩. નિર.૧.૧, ૫.૧.

પૃ.૨૦૮, પાક્ષિ.પૃ.૪૫, પાક્ષિય.

૪. જમ્બૂશા.પૃ.૧-૨.

પૃ.૬૯, નિર.૫.૧.

૫. નિર.૫.૧.

૨. જુઓ બલદેવ(૧) અને વસુદેવ.

વત્થકા (વત્સકા) જુઓ વચ્છગા.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૯૦.

વત્થજંભગ (વત્થજૂભક) જંભગ દેવોના દસ ભેદોમાંનો એક ભેદ.^૧

૧. ભગ.૫૩૩.

વત્થપુસ્સમિત્ત (વત્થપુષ્યમિત્ર) આ અને પોત્તપૂસમિત્ત એક છે.^૧

૧. આવહ.૫.૩૦૭.

વત્થલિજ્જ (વત્થલિય) (અ) ચારણગણ(૨)ના સાત કુળોમાંનું એક કુળ^૧ તેમજ(આ) કોડિયગણ(૨)ના ચાર કુળોમાંનું એક કુળ.^૨

૧. કલ્પવિ.૫.૨૫૮.

૨. એજન.૫.૨૬૦.

વત્થવાલથેરી (વત્થપાલસ્થવિરા) વયગ્ગામની વૃદ્ધા. છ મહિનાની મુશ્કેલીઓ પછી મહાવીરને આ વૃદ્ધા પાસેથી ભિક્ષા મળી હતી.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૩૧૪, આવનિ.૫૧૩.

વત્થાભૂમિ (વત્સભૂમિ) આ અને વચ્છ(૧) એક છે.^૧

૧. ઉત્તરાચૂ.૫.૮૭.

૧. વદ્ધમાણ (વર્ધમાન) આ અને વડ્ઢમાણ એક છે જે તિત્થયર મહાવીરનું મૂળ નામ છે.^૧

૧. આવનિ.૩૭૧, વિશેષા.૧૭૫૮, તીર્થો.૪૮૭, આવહ.૫.૮૫, ૨૯૭, આવમ.૫.૨૫૫.

૨. વદ્ધમાણ ચૌદમા તિત્થંકર અણંતન જે શહેરમાં સૌપ્રથમ ભિક્ષા મળી હતી તે શહેર.^૧ તેનું મૂળ નામ અઙ્ગિગામ હતું. મહાવીર અહીં આવ્યા હતા.^૨

૧. આવનિ.૫.૨૨૭.

૨. આવાનં.૪૬૪, આવચૂ.૧.૫.૨૭૨, વિશેષા.૧૮૧૪, આવમ.૫.૨૬૮, આવહ.૫.૧૮૮-૧૯૦.

૩. વદ્ધમાણ તિત્થયર પાસ(૧)ના તીર્થમાં થયેલા એક અજૈન ઋષિ જેમને પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા છે.^૧

૧. ઋષિ.૨૮, ઋષિ(સંગ્રહણી)

૧. વદ્ધમાણગ (વર્ધમાનક) અઙ્ઘાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સ્થા.૮૦, જમ્બૂરા.૫.૫૩૪-૩૫, સૂર્યમ.૫.૨૮૫-૮૬, સ્થાઅ.૫.૭૮-૭૯.

૨. વદ્ધમાણગ આ અને વદ્ધમાણ(૨) એક છે.^૧

૧. આવહ.૫.૧૮૮.

વદ્ધમાણપુર (વર્ધમાનપુર) જે નગરમાં વિજયવદ્ધમાણ(૧) નામનું ઉદ્યાન આવેલું હતું તે નગર. તે નગરમાં યક્ષ માણિભદ્ર(૧)નું ચૈત્ય હતું. ત્યાં રાજા વિજયમિત્ત(૧) રાજ

કરતા હતા. શેઠ ધણદેવ(૧) આ નગરના હતા. મહાવીર આ નગરમાં આવ્યા હતા.^૧
તેની એકતા બંગાળમાં આવેલા બર્દવાન સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. વિષા.૩૨.

૨. લાઈ.પૃ.૩૪૯.

વદ્રમાણય (વર્ધમાનક) આ અને વદ્રમાણ(૨) એક છે.^૧

૧. આવમ.પૃ.૨૬૮.

વદ્રમાણસામિ (વર્ધમાનસ્વામિન્) આ અને વદ્રમાણ(૧) અથવા મહાવીર એક છે.^૧

૧. આવહ.પૃ.૯૫, અનુચૂ.પૃ.૫૪.

વદ્રમાણા (વર્ધમાના) શાશ્વતી જિનપ્રતિમા.^૧

૧. જીવા.૧૩૭, સ્થા.૩૦૭, આવચૂ.૧.પૃ.૨૨૪.

૧. વપ્પ(વપ્ર) પશ્ચિમ મહાવિદેહનો અર્થાત્ અવરવિદેહનો પ્રદેશ જેનું પાટનગર વિજયા(૮) છે. ચંદ(૫) નામનો વક્રુખાર પર્વત તેમાં આવેલો છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૨, સ્થા.૯૩.

૨. વપ્પ મહાવિદેહમાં આવેલા ચંદ(૫) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૨.

૧. વપ્પગા (વપ્રકા) (રયણપુરમાં આવેલું) ઉદ્યાન જ્યાં તિત્થયર ધમ્મ(૩)એ સંસારનો ત્યાગ કરી શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું હતું.^૧

૧. આવનિ.૨૩૦.

૨. વપ્પગા આ અને વપ્પા(૧) એક છે.^૧

૧. આવનિ.૩૯૮.

વપ્પગાવતી (વપ્રકાવતી) આ અને વપ્પાવઈ એક છે.^૧

૧. સ્થા.૯૩.

વપ્પયાવઈ (વપ્રકાવતી) જુઓ વપ્પાવઈ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૨.

૧. વપ્પા (વપ્રા) અગિયારમા ચક્રવટ્ટિ જય(૧)ની માતા^૧ અને રાજા વિજય(૭)ની પત્ની.^૨ સંસ્કૃત ટીકાકારો તેને સમુદ્રવિજયની પત્ની કહે છે.^૩

૧. સમ.૧૫૮, આવનિ.૩૯૮.

૨. એજન.

૩.ઉત્તરાક.પૃ.૩૩૯.

૨. વપ્પા એકવીસમા તિત્થંકરણમિ(૧)ની માતા અને મિહિલાના રાજા વિજય(૯)ની પત્ની.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૮૪.

૩. વપ્પા આ અને વપ્પ(૧) એક છે.

૧. સ્થા.૯૩, તીર્થો.૪૮૪.

૧. વપ્પાવઈ (વપ્રાવતી) મહાવિદેહનો એક પ્રદેશ જેની રાજધાની અપરાજિયા(૩) છે.^૧

૧. જમ્બુ.૧૦૨. સ્થા.૯૩.

૨. વપ્પાવઈ સૂર(૬) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બુ.૧૦૨.

૧. વમ્મા (વામા) જુઓ વામા.^૧

૧. આવનિ.૩૮૬.

૨. વમ્મા (વર્મા) ભરહ(૧)ની પત્ની અને મરીઈની માતા.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૮૨, આવનિ.(દીપિકા).૫.૭૪.

વયગામ અથવા વયગ્ગામ(વ્રજગ્રામ) ગોવાળિયાઓનો સંનિવેશ. મહાવીર સિદ્ધત્થપુરથી અહીં આવ્યા હતા. વચ્ચવાલીએ અહીં તેમને ભિક્ષા આપી હતી.^૧

૧. આવનિ.૫૧૨, ૫૧૪, આવચૂ.૧.૫.૩૧૩-૧૪, વિશેષા.૧૯૬૭, ૧૯૬૮, આવમ.૫.૨૯૨-૯૩, કલ્પવિ.૫.૧૬૯.

વયધારિ (વ્રતધારિનું) પઉમખ્પહના સમકાલીન એરવય(૧) ક્ષેત્રના છઠ્ઠા તિત્થંકર.^૧ તેમને વવહારિ^૨ નામે પણ ઓળખવામાં આવે છે.

૧. તીર્થો.૩૧૯, ૫૨૪.

૨. સમ.૧૫૯, આ વયધારિનું ખાટું પાઠાન્તર જણાય છે. જુઓ સમઅ.૫.૧૫૯.

વયર (વજ્ર અથવા વૈર) જુઓ વઈર.

૧. કલ્પ(થેરાવલી).૭, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.૫.૯૬-૯૭, સ્થા.૭૭૮.

વયરી (વજ્રી) જુઓ વઈરી.^૧

૧. કલ્પ(થેરાવલી).૭, કલ્પવિ.૫.૨૬૩.

વર જુઓ ધર(૧).^૧

૧. સમ.૧૫૯, તીર્થો.૩૩૯.

વરણા આરિય(આર્ય) દેશ અચ્છ(૨)નું પાટનગર.^૧ તેની એકતા ઉત્તરપ્રદેશના બુલંદશહર સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨ જુઓ અચ્છા.

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.૫.૧૨૩.

૨. શ્રભમ.૫.૩૫૩, ૩૮૭, લાઈ.૫.૩૫૨.

૧. વરદત્ત વિવાગસુયના બીજા શ્રુતસ્કન્ધનું દસમું અધ્યયન.^૧

૧. વિપા.૩૩.

૨. વરદત્ત સાગેયના રાજા મિત્તણંદી અને રાણી સિરિકંતા(૬)નો પુત્ર. તેને પાંચ સો

પત્નીઓ હતી, તેમાં મુખ્ય હતી વરસેણા. તેણે તિત્થયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી અને મૃત્યુ પછી તે સવ્વક્રસિદ્ધ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન(વિમાન)માં દેવ બન્યો. તે તેના પૂર્વભવમાં સયદુવાર નગરનો રાજા વિમલવાહણ(૧) હતો.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૩. વરદત્ત ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૧, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

૪. વરદત્ત બાવીસમા તિત્થંકર અરિક્કણેમિના પ્રથમ શિષ્ય.^૧ (ગૃહસ્થ તરીકે) તેમણે અરિક્કણેમિને સૌપ્રથમ ત્રિક્ષા આપી હતી.^૨

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૫૪, આવચૂ.૧.પૃ.૧૫૮, નિર.૫.૧., આવમ.પૃ.૨૦૮, કલ્પશા.પૃ.૧૬૮.

૨. સમ.૧૫૭, આવનિ.૩૨૮, આવમ.પૃ.૨૨૭.

વરદા એક નદી. તેના કાંઠે વસતા લોકો એકબીજાને 'હલે' કહી બોલાવતા.^૧ તેની એકતા વર્તમાન મધ્યપ્રદેશમાં આવેલી વર્ધા (Wardha) નદી સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. દશચૂ.પૃ.૨૫૦.

૨. જિઓડિ.પૃ.૨૩.

વરદામ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના સાવ દક્ષિણના છેડાના બિંદુએ આવેલું પવિત્ર સ્થાન જ્યાં ભરહ ક્ષેત્ર લવણ સમુદ્રને મળે છે. તેના રાજાને ભરહ(૧)એ પોતાના તાબે કર્યો હતો.^૧ આ જ પ્રમાણે આ જ નામનું પવિત્ર સ્થાન એરવચ(૧)^૨ અને મહાવિદેહમાં^૩ પણ છે.

૧. જમ્બૂ.૪૫-૪૬, ૪૮, આવમ.પૃ.૨૩૦, જીવામ.પૃ.૨૪૪.

૨. રાજ.૧૩૫.

૩. સ્થા.૧૪૨.

વરદામતિત્થ (વરદામતીર્થ) જુઓ વરદામ.^૧

૧. જમ્બૂ.૪૮.

વરદિણ્ણ (વરદત્ત) આ અને વરદત્ત(૪) એક છે.^૧

૧. આવનિ.૩૨૮, આવમ.પૃ.૨૨૭.

વરધણુ (વરધનુષ્) કંપિલ્લપુરના રાજા બંભ(૧)ના મંત્રી ધણુ(૧)નો પુત્ર. તે અત્યંત બુદ્ધિમાન હતો. બાળપણથી જ તે ચક્રવર્તિબંભદત્ત(૧)નો મિત્ર હતો. પછી તે તેમનો મંત્રી બન્યો.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૩૭૭થી, નન્દિમ.પૃ.૧૬૬-૬૭, આવચૂ.૧.પૃ.૫૬૨, વ્યવભા. ૪.૨૦૪, ૨૨૦ અને તેના ઉપર વ્યવમ.બૃભા.૬૨૮૦, ૬૩૦૪, આવહ. પૃ. ૪૩૦.

વરધણુ[ગ] (વરધનુષ્ક)આ અને વરધણુ એક છે.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૫૬૨, બૃભા.૬૨૯૦, ૬૩૦૪.

વરભૂતિ આ અને વર્ધરભૂતિ એક છે.^૧

૧. વ્યવભા.૩.૫૮.

વરરુઈ અથવા વરરુચિ (વરરુચિ) નંદ(૧) વંશના રાજા મહાપઉમ(૮)ની પ્રશંસા કરવા ટેવાયેલો બ્રાહ્મણ. તેના કારણે તેને રાજા તરફથી દરરોજ ૧૦૮ સુવર્ણમહોરો મળતી.^૧ તે પાડલિપુત્તની ગણિકા ઉવકોસાના પ્રેમમાં હતો.^૨ પછીથી તે સગડાલનો દુશ્મન બની ગયો હતો. જુઓ સગડાલ.

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૮૩, આવનિ.૧૨૭૯, કલ્પલ.પૃ.૧૬૦, કલ્પવિ.પૃ.૨૫૨, કલ્પધ.પૃ.૧૬૩, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૧૦૫થી, આવહ.પૃ.૬૯૩-૯૫.

૨. આવચૂ.૨.પૃ.૧૮૫.

વરસેણા (વરસેના) રાજકુમાર વરદત્ત(૨)ની પાંચ સો પત્નીઓમાં મુખ્ય.^૧

૧. વિપા.૩૪.

વરા જુઓ ધરણિધરા.^૧

૧. તીર્થો.૪૬૦.

૧. વરાહ નવમા તિત્થંકર સુવિહિ(૧)ના પ્રથમ ગણધર.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૪૮.

૨. વરાહ ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૨, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

વરિક્ક (વરિષ્ઠ) ભરહ(૨) ક્ષેત્રના બારમા ભાવી ચક્કવટ્ટિ.^૧

૧. સમ.૧૫૯, તીર્થો.૧૧૨૫.

૧. વરિસકણ્ણ (વર્ષકૃષ્ણ) કાસવ(૧) ગોત્રની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા.૫૫૧.

૨. વરિસકણ્ણ આ અને વરિસવકણ્ણ એક છે.^૧

૧. ઋષિ (સંગ્રહણી).

વરિસવકણ્ણ (વર્ષકૃષ્ણ) અરિક્કણ્ણોમિના તીર્થમાં થયેલા એક અજૈન ઋષિ જેમને પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા છે.^૧

૧. ઋષિ.૧૮, ઋષિ(સંગ્રહણી).

વરુક્ટિ નેતરકામ કરનાર કારીગરોનું આર્થ ઔદ્યોગિક મંડળ.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

૧. વરુણ સક્ક(૩)નો લોગપાલ. તેનું વિમાન સયંજલ(૩) નામે જાણીતું છે.^૧ વરુણનું

આયુષ્ય બે પલ્યોપમ વર્ષોથી કંઈક ઓછું છે. તેની આજ્ઞામાં રહેલા દેવોના પ્રકારો યા વર્ગો નીચે પ્રમાણે છે - વરુણકાર્ઠ્ય, વરુણદેવકાર્ઠ્ય, ણાગકુમાર, ઉદહિકુમાર, થણિયકુમાર, કક્કોડ્ય, કદમઅ, અંજણ, સંખવાલઅ, પુંડ, પલાસ(૧), મોઅ, જય(૫), દહિમુહ, અયંપુલ(૧), ક્યરિય, વગેરે.^૨ વરુણ પશ્ચિમ દિશાનો રક્ષક દેવ છે.^૩ જુઓ સોમ(૧).

૧. સ્થા.૨૫૬, જમ્બૂ.૧૨, ભગ.૧૬૫.

૨. ભગ.૧૬૭.

૩. ભગ.૪૧૭-૧૮, ભગઅ.પૃ.૫૨.

૨. વરુણ ઈસાણિંદનો લોગપાલ.^૧ તેના વિમાનનું નામ સુવગ્ગુ(૧) છે.^૨ જુઓ સોમ(૨).

૧. સ્થા.૨૫૬.

૨. ભગ.૧૭૨.

૩. વરુણ ચમર(૧)નો લોગપાલ તેમજ બલિ(૪)નો લોગપાલ.^૧ ચમરના લોગપાલની પત્નીઓ આ છે - કણગા(૧), કણગલયા, ચિત્તગુત્તા(૨), અને વસુંધરા(૩). બલિના લોગપાલની પત્નીઓ આ છે - મિણગા, સુભદ્દા(૧૫), વિજયા(૧૦) અને અસણી.^૨ જુઓ સોમ(૩) અને સોમ(૪).

૧. સ્થા.૨૫૬, ભગ.૨૬૮.

૨. ભગ.૪૦૬.

૪. વરુણ લોગંતિય દેવોનો એક પ્રકાર.^૧

૧. આવનિ.૨૧૪, સ્થા.૬૮૪, આવચૂ.૧.પૃ.૨૫૧.

૫. વરુણ સયત્મિસયા ગ્રહનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૭, ૧૭૧.

૬. વરુણ વરુણવર દ્વીપના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જીવા.૧૮૦.

૭. વરુણ પશ્ચિમ દિશાનો દેવ.^૧

૧. ભગ.૪૧૭.

૮. વરુણ વેસાલી નગરનો શ્રમણોપાસક. તેણે પોતાના ઉપર હુમલો ન કરનારને ન હણવાનું વ્રત લીધું હતું. રહમુસલ યુદ્ધમાં પણ તેણે આ વ્રતનું ચુસ્તપણે પાલન કર્યું હતું. તે મૃત્યુ પછી સોહમ્મ(૧) દેવલોકમાં દેવ થયા હતા. આના કારણે લોકોમાં ખોટી માન્યતા ઊભી થઈ કે યુદ્ધમાં મરવાથી સ્વર્ગ મળે છે. તેને વરુણ ણાગણાનુઅ નામે પણ ઓળખવામાં આવે છે.^૧

૧. ભગ.૩૦૩-૩૦૪, આવચૂ.૨.પૃ.૨૭૭.

૯. વરુણ દિનરાતના ત્રીસ મુહુત્તમાંનું એક.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૫૨, સમ. ૩૦, સૂર્ય. ૪૭.

૧૦. વરુણ મહાવીરના તીર્થમાં થયેલા એક અજૈન ઋષિ જેમને પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા છે.^૧

૧. ઋષિ. ૪૪, ઋષિ(સંપ્રહણી).

વરુણકાર્ઠ્ય (વરુણકાયિક) સક્ક(૩)ના લોગપાલ વરુણ(૧)ના તાબામાં રહેલો એક દેવવર્ગ.^૧

૧. ભગ. ૧૬૭.

વરુણદ્વીવ (વરુણદ્વીપ) આ અને વરુણવર એક છે.^૧

૧. જવા. ૧૬૬.

વરુણદેવકાર્ઠ્ય (વરુણદેવકાયિક) સક્ક(૩)ના લોગપાલ વરુણ(૧)ના તાબામાં રહેલો એક દેવવર્ગ.^૧

૧. ભગ. ૧૬૭.

વરુણદેવા મહાવીરના દસમા ગણધર મેયજજ(૧)ની માતા.^૧

૧. આવનિ. ૬૪૯, વિશેષા. ૨૫૧૦.

વરુણપ્પભ (વરુણપ્રભ) વરુણવર દ્વીપના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જવા. ૧૮૦.

વરુણપ્પભસેલ(વરુણપ્રભશૈલ) વલયાકાર ગંજાવર કુંડલવર(૩) પર્વતની અંદરના ભાગમાં આવેલો પર્વત. તે સક્ક(૩)ના લોગપાલ વરુણ(૧)નું વાસસ્થાન છે.^૧

૧. ભગઅ. પૃ. ૨૦૩-૨૦૪.

વરુણવર પુક્રખવર સમુદ્રને ઘેરીને આવેલો વલયાકાર દ્વીપ જે ખુદ વલયાકાર વરુણોદ સમુદ્રથી વર્તુળાકારે ઘેરાયેલો છે.^૧ વરુણવર દ્વીપના બે અધિષ્ઠાતા દેવો છે - વરુણ(૬) અને વરુણપ્પભ.^૨

૧. સૂર્ય. ૧૦૧, જવા. ૧૮૦, અનુહ. પૃ. ૯૦. ૨. જવા. ૧૬૬, ૧૮૦.

વરુણોદ વલયાકાર વરુણવરને વર્તુળાકારે ઘેરીને આવેલો વલયાકાર સમુદ્ર જે ખુદ વલયાકાર ખીરવર(૧) દ્વીપથી વર્તુળાકારે ઘેરાયેલો છે.^૧ તેનું પાણી સ્વાદમાં મદિરા જેવું છે.^૨ આ વરુણોદ સમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવતા છે - વારુણી(૪) અને વારુણિકંત.^૩

૧. સૂર્ય. ૧૦૧, જવા. ૧૮૦, અનુહ. પૃ. ૯૦. ૨. જવા. ૧૬૬, ૧૮૦.

૩. જવા. ૧૮૦.

૧. વરુણોવવાય (વરુણોપપાત) એક અંગબાહિર કાલિઅ આગમગ્રન્થ.^૧ જે શ્રમણો શ્રામણ્યપાલનના બાર વર્ષ પૂરા કર્યા હોય તેને આ ગ્રન્થ ભણવાનો અધિકાર છે.^૨ આ

ગ્રન્થ હવે અસ્તિત્વમાં નથી.

૧. નન્દિ.૪૪, પાક્ષિ.પૃ.૪૫, નન્દિહ.પૃ.૭૩.

૨. વ્યવ(મ)૧૦.૨૭.

૨. વરુણોવવાય સંખેવિયદસાનું સાતમું અધ્યયન.^૧ આ અને વરુણોવવાય(૧) એક લાગે છે.

૧. સ્થા.૭૫૫.

વલયામુહ (વડવામુખ) લવણ સમુદ્રમાં આવેલા ચાર મહાપાયાલકલસમાંનો એક. તેના અધિષ્ઠાતા દેવ કાલ(૧૧) છે.^૧

૧. જીવા.૧૫૬, સ્થા.૩૦૫, સમ.૫૨, ૭૯.

વલ્લહીપુર (વલભીપુર) જે નગરમાં વીરનિર્વાણ સંવત ૯૮૦ યા ૯૯૩માં દેવડ્ઢિગણિની અધ્યક્ષતામાં જૈન આગમોને લેખનબદ્ધ કરવામાં આવ્યાં તે નગર.^૧ તેની એકતા સૌરાષ્ટ્રમાં આવેલા ભાવનગર શહેરની ઉત્તરપશ્ચિમે ૧૮ માઈલના અંતરે આવેલા વળા ગામ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨ હવે ભારત સરકારે વળા નામના સ્થાને પ્રાચીન નામ વલભીપુર રાખ્યું છે.

૧. કલ્પવિ.પૃ.૨૦૬. — ‘પુત્યે આગમે લિહિઓ, નવસયઅસીયાઓ વીરાઓ’

૨. જિઓડિ.પૃ.૧૮.

વલ્લી વિયાહપણ્ણત્તિના બાવીસમા શતકનો છઠ્ઠો ઉદ્દેશક. તેમાં દસ અધ્યયનો છે.^૧

૧. ભગ.૬૯૧.

વવહાર (વ્યવહાર) આ અંગબાહિર કાલિઅ આગમગ્રન્થ છે.^૧ છ છેયસુત્તમાં તેની ગણના થાય છે. તેમાં દસ ઉદ્દેશ (પ્રકરણ) છે. તેમાં શ્રમણાચારના બધી જાતના નિયમો અને વિવિધ પ્રાયશ્ચિત્તોનું નિરૂપણ છે. તેમાં આચાર્ય, ઉપાધ્યાય આદિ પદવીધારીઓની આવશ્યક યોગ્યતાઓ જણાવવામાં આવી છે. શ્રમણીઓ માટે અલગ નિયમો આપવામાં આવ્યા છે. દસમા ઉદ્દેશના અંતે શ્રમણોનો અભ્યાસક્રમ નિયત કરવામાં આવ્યો છે. આ અભ્યાસક્રમ પ્રમાણે નવદીક્ષિતને માટે અભ્યાસક્રમ પૂરો કરવા વીસ વર્ષનો સમય નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો છે. આ આગમગ્રન્થ પરચખાણપ્પવાય નામના એક પુસ્તક ગ્રન્થ ઉપર આધારિત છે.^૨ અને ગચ્છાચારની રચનામાં આ આગમગ્રન્થનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે.^૩

૧. નન્દિ.૪૪, પાક્ષિ.પૃ.૪૪, ૬૯.

૨. જીતભા.૨૬૫.

૩. ગચ્છા.૧૩૫.

વવહારચુણ્ણિ (વ્યવહારચૂણ્ણિ) વવહાર ઉપરની એક પ્રકારની ગદ્ય ટીકા.^૧

૧. વ્યવમ.૧.પૃ.૧, ૪૫.

વવહારણિજ્જુત્તિ (વ્યવહારનિર્યુક્તિ) વવહાર ઉપરની એક પ્રકારની ગાથાબદ્ધ ટીકા.^૧ તેની રચના ભદ્રબાહુ(૨) એ કરી છે.

૧. આવનિ.૮૫, વિશેષા.૧૦૮૦.

વવહારભાસ (વ્યવહારભાષ્ય) વવહાર અને તેની ણિજ્જુત્તિ ઉપરની એક પ્રકારની ગાથાબદ્ધ ટીકા. કપ્પ, ણિસીહ, દસાસુયક્ર્ખંધ^૧ (આયારદસા) અને ઓઘણિજ્જુત્તિનાં^૨ ભાષ્યો રચાઈ ગયાં પછી આ ભાષ્ય રચાયું છે. તેમાં તિત્થોગાલીનો પણ ઉલ્લેખ છે.^૩

૧. વ્યવભા.૧૦.૧૪૧ (પુરુસપ્રકરણ).

૨. વ્યવભા.૩.૮૮,૪.૧૦,૨૧,

૫૫૧,૪.૧૩૧,૩૬૫, ૫.૯૭,

૬.૬૩, ૩૫૯-૬૦,૭.૪૬,૧૫૦,

૧૯૧, ૮.૯૬, ૨૬૩, ૧૦.૬૬ અને

આ બધાં ઉપર વ્યવમ.

૩. વ્યવભા.૧૦.૭૦૧થી.

વવહારિ (વ્યવહારિન્) જંબૂદીવના એરવય(૧) ક્ષેત્રના છઠ્ઠા તિત્થંકર.^૧ જુઓ વયધારિ.

૧. સમ.૧૫૯.

૧. વસંતપુર મગહમાં આવેલું^૧ ગામ.^૨ સામર્થય શેઠ આ ગામના હતા.^૩ તેની એકતા પૂર્ણિઆ (Purnea) જિલ્લામાં આવેલા બસન્તપુર ગામ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૪

૧. સૂત્રશી.પૃ.૩૮૭.

૨. સૂત્રનિ.૧૯૧.

૩. સૂત્રનિ.૧૯૧.

૪. લાઈ.પૃ.૩૫૩.

૨. વસંતપુર અવરવિદેહ(૧)માં આવેલું નગર. ખિતિપતિક્ષિય(૧) નગરનો ધણ(૪) શેઠ એક વાર આ નગર જવા માટે નીકળ્યો હતો.^૧

૧. આવયૂ.૧.પૃ.૧૩૧, આવહ.પૃ.૧૧૫.

૩. વસંતપુર જે નગરમાં જિયસત્તુ(૨૬)^૧, જિયસત્તુ(૪૦)^૨ અને અજિયસેણ(૩)^૩ રાજ કરતા હતા તે નગર. ણવગ શેઠ, ધણ(૭) શેઠ^૪, જિણદત્ત(૪)^૫ શેઠ અને ધણસિરી(૩)^૬ આ નગરનાં હતાં. અગ્ગિયઅ(૨),^૭ સંગીતકાર પુફ્ફસાલ(૧)^૮ અને ચંડપિંગલ^૯ ચોરમાં રક્ત ગણિકા આ નગરના વતની હતા.^{૧૦}

૧. આવયૂ.૧.પૃ.૪૯૮, ૫૦૩, ૫૨૫,

આચાશી.પૃ.૨૧, ઓઘનિદ્રો.પૃ.

૧૫૮, આવહ.પૃ.૩૭૨, ૩૭૮.

૨. આવયૂ.૧.પૃ.૫૩૪, આવહ.પૃ.

૪૦૨.

૩. પ્રજ્ઞામ.પૃ.૪૪૧, પ્રજ્ઞાહ.પૃ.૧૨૭.

૪. આવયૂ.૧.પૃ.૧૧૯, ૫૦૯, આવમ.

પૃ.૧૪૦, ૧૫૭, આવહ.પૃ.૯૮,

૩૮૪, વિશેષાકો.પૃ.૪૨૦, ૮૩૪.

૫. આવહ.પૃ.૩૯૯.

૬. આવયૂ.૧.પૃ.૫૨૬-૨૭, આવહ.પૃ.

૩૯૩.

૭. આવયૂ.૧.પૃ.૫૧૯, આવહ.પૃ.૩૯૧.

૮. આવયૂ.૧.પૃ.૫૨૯, આવહ.પૃ.૩૯૮.

૯. આવયૂ.૧.પૃ.૫૯૦, આવહ.પૃ.૪૫૩.

૧૦. દશયૂ.પૃ.૮૯, અનુહ.પૃ.૧૮, આવહ.

પૃ.૫૨, ૩૪૯, ૩૫૨, ૪૧૯, પિંડનિમ.

પૃ.૧૦૦, ૧૧૧, નન્દિમ.પૃ.૧૫૩.

વસંતસેણા (વસન્તસેના) બલદેવ(૨) અચલ(૬) અને વાસુદેવ(૧) તિવિક્ટ(૧)ના રાજ્યમાં જે સોળ હજાર ગણિકાઓ હતી તેમનામાંની એક.^૧

૧. તીર્થો.૬૦૦.

વસહ (વૃષભ) દિનરાતના ત્રીસ મુહુતમાંનું એક.^૧ આ શબ્દના અન્યરૂપો છે રિસહ^૨ અને ઉસભ(૪).

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સમ.૩૦.

૨. સૂર્ય.૪૭.

૧. વસિક્ટ (વશિષ્ઠ) સોમણસ(૫) પર્વતના વસિક્ટકૂડ શિખરનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૭.

૨. વસિક્ટ તિત્થંકર પાસ(૧)ના આઠ ગણધરોમાંના એક.^૧

૧. સમ.૮, સ્થા.૬૧૭.

૩. વસિક્ટ ઉત્તરના દીવકુમાર દેવોના ઈન્દ્ર.^૧ તેમને છ મુખ્ય પત્નીઓ છે. તેમનાં નામ ભૂયાણંદ(૧) ની પત્નીઓનાં નામ સમાન છે.^૨

૧. ભગ.૧૬૯, સ્થા.૮૪.

૨. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૫૦૮.

વસિક્ટકૂડ (વશિષ્ઠકૂટ) સોમણસ(૫) પર્વતનું શિખર. તેના ઉપર વસિક્ટ(૧) દેવ વસે છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૭.

૧. વસુ રાજા મહબ્બલ(૨)નો મિત્ર જેની સાથે તેણે સંસારનો ત્યાગ કરી શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું હતું.^૧

૧. જ્ઞાતા.૬૪.

૨. વસુ ધણિક્ટા નક્ષત્રનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૭, ૧૭૧, સ્થા.૮૦.

૩. વસુ ણિણહવ તિસગુતના ગુરુ. તે ચૌદ પુણ્ય ગ્રન્થોના જ્ઞાનના ધારક હતા.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૪૧૯, નિશીભા.૫૫૯૮, વિશેષા.૨૮૩૪, સ્થામ.૫.૪૧૧.

૪. વસુ એક જ વાર અસત્ય બોલવાના કારણે જે રાજાને નરકમાં જન્મ લેવો પડ્યો તે રાજા.^૧

૧. જીવા.૮૯, ભક્ત.૧૦૧, જીવામ.૫.૧૨૧.

૫. વસુ મહાવીરના નવમા ગણધર અચલભાયાના પિતા.^૧

૧. આવનિ.૬૪૮, વિશેષા.૨૫૦૯.

૬. વસુ ઈસાણિંદની ઈન્દ્રાણી.^૧ તે તેના પૂર્વભવમાં સાવત્થીના શેઠ રામ(૭)ની પુત્રી હતી.^૨

૧. ભગ. ૪૦૬, સ્થા. ૬૧૨.

૨. જ્ઞાતા. ૧૫૮.

૧. વસુંધરા (વસુન્ધરા) દક્ષિણ રુચગવર પર્વતના વેરુલિઅ(૨) શિખર ઉપર વસતી મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩, આવહ. પૃ. ૧૨૨.

૨. વસુંધરા વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રના નવમા ચક્કવટ્ટિ મહાપઉમ(૪)ની મુખ્ય પત્ની.^૧

૧. સમ. ૧૫૮.

૩. વસુંધરા ચમર(૧) ઈન્દ્રના ચાર લોગપાલ સોમ, જમ, વરુણ અને વેસમણમાંથી પ્રત્યેકની પત્નીનું નામ.^૧ જુઓ સોમ(૩).

૧. સ્થા. ૨૭૩, ભગ. ૪૦૬.

૪. વસુંધરા ઈસાણ સ્વર્ગીય ક્ષેત્રના ઈન્દ્રની રાણી.^૧ તે તેના પૂર્વભવમાં કોસંબીના શેઠ રામ(૮)ની પુત્રી હતી.^૨

૧. ભગ. ૪૦૬, સ્થા. ૬૧૨.

૨. જ્ઞાતા. ૧૫૮.

૫. વસુંધરા ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્વતસ્કન્ધના દસમા વર્ગનું આઠમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૮.

૧. વસુગુતા (વસુગુમા) ઈસાણ સ્વર્ગીય ક્ષેત્રના ઈન્દ્રની રાણી.^૧ તે તેના પૂર્વભવમાં સાવત્થીના શેઠ રામ(૭)ની પુત્રી હતી.^૨ આ અને વસુ(૬) એક જણાય છે.

૧. ભગ. ૪૦૬, સ્થા. ૬૧૨.

૨. જ્ઞાતા. ૧૫૮.

૨. વસુગુતા ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્વતસ્કન્ધના દસમા વર્ગનું છઠ્ઠું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૮.

વસુદત્તા કોસંબીના પુરોહિત સોમદત્ત(૪)ની પત્ની. તેમને વહસ્સઈદત્ત નામનો પુત્ર હતો.^૧

૧. વિપા. ૨૪.

વસુદેવ સોરિયપુરના રાજા.^૧ તે રાજા અંધગવણિહના પુત્ર,^૨ રામ(૧) અને કેસવ(૧)ના પિતા અને રોહિણી(૪) તેમ જ દેવઈના પતિ^૩ હતા. તેમને બીજી ઘણી પત્નીઓ અને બીજા ઘણા પુત્રો હતા.^૪ કંસના મૃત્યુ પછી તે મહુરા(૧)માં જઈ રહ્યા. પરંતુ ત્યાં જરાસંધ તેમને ત્રાસ આપતો હોવાથી તે મહુરા છોડી બારવઈ જઈ વસ્યા અને જ્યારે બારવઈ આગમાં બળી ત્યારે તે મૃત્યુ પામ્યા.^૫ રાજા સમુદ્રવિજય તેમના

મોટા ભાઈ હતા. ૧ તેમના પૂર્વભવ માટે નંદિસેણ(૫) જુઓ.

૧. ઉત્તરા.૨૨.૧, ઓઘનિ.૫૩૫, દશયૂ.	૧૫૮, અન્ત.૬, પ્રશ્ર.૮૦.
૫. ૧૦૫, પ્રશ્ર.૧૫, અન્તઅ.૫.૨,	૪. અન્ત.૭-૮, નિશીયૂ.૨.૫.૨૩૨, અન્તઅ.
આવયૂ.૧.૫.૩૫૬.	૫. ૪-૫, સ્થા.૬૭૨.
૨. કલ્પસ.૫.૧૭૧.	૫. કલ્પસ.૫.૧૭૪, ઉત્તરાને.૫.૩૮.
૩. ઉત્તરા.૨૨.૨, તીર્થો.૬૦૨-૩, સમ.	૬. કલ્પસ.૫.૧૭૧.

વસુદેવચરિય (વસુદેવચરિત) વસુદેવના જીવનવૃત્તનું નિરૂપણ કરતો ગ્રન્થ. ૧ આ કૃતિ વસુદેવહિંડીથી ભિન્ન જણાતી નથી.

૧. નિશીયૂ.૪.૫.૨૬, જીવામ.૫.૧૩૦, પ્રજ્ઞામ.૫.૪૦૩, ભૂક્ષે.૭૨૨.

વસુદેવહિંડી વસુદેવના જીવનનું સંપૂર્ણપણે નિરૂપણ કરતો ગ્રન્થ. ૧ તે સફ્ફદાસગણિની રચના છે. ૨

૧. આવયૂ.૧.૫.૧૬૪, ૪૬૦, ૨.૫.૩૨૪, આવમ.૫.૨૧૮, આવહ.૧૪૬.
૨. કલ્પધ.૫.૩૫.

વસુપુજ્જ (વસુપૂજ્ય) ચંપા નગરના રાજા, તિત્થયર વ્રાસુપુજ્જના પિતા અને રાણી જયા(૧)ના પતિ. ૧

૧. સમ.૧૫૭, આવનિ.૩૮૩, ૩૮૫, ૩૮૮, તીર્થો.૪૭૫.

૧. વસુભૂઈ (વસુભૂતિ) તિત્થયર મહાવીરના પ્રથમ ત્રણ ગણધર ઈંદભૂઈ, અગ્ગિભૂઈ(૧) અને વાઉભૂઈના પિતા. પુહવી(૩) તેમની પત્ની હતી. તે ગોબ્બરગામ(૧)ના હતા. ૧

૧. આવનિ.૬૪૮-૪૯, વિશેષા.૨૫૦૯.

૨. વસુભૂઈ પાડલિપુત્તના શેઠ. તે આચાર્ય સુહત્થિ(૧)ના શ્રાવક બન્યા. ૧

૧. આવયૂ.૨.૫.૧૫૫, આવનિ.૧૨૭૮, આવહ.૫.૬૬૮.

૩. વસુભૂઈ એક વિદ્વાન આચાર્ય. તે મહાધ્યાની હતા. પૂસમિત(૨) તેમના મુખ્ય શિષ્ય હતા. વસુભૂઈ અને પૂસભૂતિ એક છે. ૧

૧. આવયૂ.૨.૫.૨૧૦, આવનિ.૧૩૧૨.

વસુભૂતિ જુઓ વસુભૂઈ. ૧

૧. આવનિ.૧૨૭૮, આવહ.૬૬૮.

૧. વસુમઈ (વસુમતી) ચંદણા(૧)નું બીજું નામ. ૧

૧. આવયૂ.૧.૫.૩૨૦, આવમ.૫.૨૮૫.

૨. વસુમઈ ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના પાંચમા વર્ગનું ચૌદમું અધ્યયન. ૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૩.

૩. વસુમઠી રક્ષસ દેવોના બે ઈન્દ્રો ભીમ(૩) અને મહાભીમમાંથી^૧ પ્રત્યેકની રાણીનું નામ.^૨ તે બેમાંથી દરેક તેના પૂર્વભવમાં ણાગપુરના શેઠની પુત્રી હતી.^૩

૧. સ્થા. ૨૭૩,

૩. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૨. ભગવતી ૪૦૬માં પઠમાવતી પાઠ છે.

વસુમિત્ર (વસુમિત્ર) કૂકડા લડાવવાની રમતનો શોખીન શેઠ.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ. ૩૭૯.

૧. વસુમિત્રા (વસુમિત્રા) ઈસાણ સ્વર્ગીય ક્ષેત્રના ઈન્દ્રની રાણી.^૧ તેના પૂર્વભવમાં તે કોસંબીના શેઠ સમ(૮)ની પુત્રી હતી.^૨

૧. ભગ. ૪૦૬, સ્થા. ૬૧૨.

૨. જ્ઞાતા. ૧૫૮.

૨. વસુમિત્રા ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્વતસ્કન્ધના દસમા વર્ગનું સાતમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૮.

વસુવમ્મ (વસુવર્મન્) ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ. પૃ. ૧૫૧, કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૬.

૧. વહ ણિસઢ(૧) અને આ સમાન છે.^૧

૧. નિર. ૫. ૩.

૨. વહ વણ્ણિહસાનું ત્રીજું અધ્યયન.^૧

૧. નિર. ૫. ૧.

વહસઠ (બૃહસ્પતિ) જુઓ વહસ્સઠ(૨).^૧

૧. સૂર્યમ. પૃ. ૨૯૫.

વહસતિ (બૃહસ્પતિ) જુઓ વહસ્સઠ(૧).^૧

૧. સૂર્ય. ૧૦૭.

૧. વહસ્સઠ (બૃહસ્પતિ) વિવાગસુયના પ્રથમ શ્વતસ્કન્ધનું પાંચમું અધ્યયન.^૧

૧. વિપા. ૨.

૨. વહસ્સઠ અઙ્ઘાસી ગહમાંનો એક.^૧ જુઓ બહસ્સઠ(૧).

૧. જમ્બૂ. ૫૩૪-૩૫, સૂર્યમ. પૃ. ૨૯૫-૯૬, સ્થા. ૫. ૭૮-૭૯.

૩. વહસ્સઠ સક્ક(૩)ના લોગપાલ સોમ(૧)ના આધિપત્ય નીચેનો દેવ.^૧

૧. ભગ. ૧૬૫.

૪. વહસ્સઠ પુસ્સ નક્ષત્રનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૫૭, ૧૭૧, સ્થા. ૯૦.

વહસ્સઠદત્ત (બૃહસ્પતિદત્ત) કોસંબીના પુરોહિત સોમદત્ત(૪)નો પુત્ર. તે રાજા

ઉદાયણ(૨)નો મિત્ર તેમ જ પ્રધાન રાજપુરોહિત હતો. તે રાજાનો એટલો બધો વિશ્વાસુ હતો કે તે અન્ત:પુરમાં પણ વિના રોકટોક જઈ શકતો. એક વાર તેને રાણી પઉમાવઈ(૬) સાથે પ્રેમ થઈ ગયો અને તેણે તેની સાથે સંભોગસુખ પણ માણ્યું. રાજાએ તેને કામક્રીડા કરતા પકડી પાડ્યો અને તેને અનેક પ્રકારનો ત્રાસ આપ્યા પછી ફાંસીએ ચડાવી દીધો. અનેક જન્મો અને મરણો પછી તે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પામશે.^૧ તેના પૂર્વભવ માટે જુઓ મહેસરદત્ત.

૧. વિવા. ૨૫.

વાઈલ (વાતુલ) તિથ્યર મહાવીર ઉપર હુમલો કરનાર, પાલગ(૬) ગામનો શેઠ.^૧

૧. આવચૂ. ૧.૫.૩૨૦, આવનિ. ૫૨૩, આવમ. ૫.૨૯૬-૯૭, વિશેષા. ૧૯૭૮.

૧. વાઉ (વાયુ) સાઈ(૨) નક્ષત્રનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૫૭, ૧૭૧.

૨. વાઉ સક્ક(૩)ના હયદળનો સેનાપતિ.^૧

૧. સ્થા. ૪૦૪.

૩. વાઉ વિયાહપણ્ણત્તિના સત્તરમા શતકમાં આ નામના ત્રણ ઉદ્દેશકો છે — દસમું, અગિયારમું અને સોળમું.^૧

૧. ભગ. ૫૯૦.

૪. વાઉ ત્રીસ મુહુત્તમાંનું એક.^૧

૧. સમ. ૩૦, સૂર્ય. ૪૭, જમ્બૂ. ૧૫૨.

૫. વાઉ તિથ્યંકર પાસ(૧)ના તીર્થમાં થયેલા એક અજૈન ઋષિ જેમને પત્નેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા છે.^૧

૧. ઋષિ. ૩૦, ઋષિ(સંગ્રહણી).

વાઉકુમાર (વાયુકુમાર) ભવણવાસી દેવોનો એક ભેદ.^૧ વાઉકુમાર દેવોના છત્રુ લાખ ભવનો છે.^૨ તેમના બે ઈન્દ્રો છે — વેલંબ(૧) અને પભંજણ(૩). પ્રત્યેક ઈન્દ્રને ચાર લોગપાલ છે — કાલ(૭), મહાકાલ(૮), અંજણ(૫) અને રિક્ટ(૪).^૩ વાઉકુમાર દેવો અને દેવીઓ સક્ક(૩)ના લોગપાલ સોમ(૧)ના આધિપત્ય નીચે છે.^૪

૧. પ્રજ્ઞા. ૨૮, અનુ. ૧૨૨, જીવા. ૧૧૪, ૩. ભગ. ૧૬૯, સ્થા. ૨૫૬.

૧૧૫, ઉત્તરા. ૩૬. ૨૦૪.

૪. ભગ. ૧૬૫, ૧૮૦, ૬૧૪.

૨. સમ. ૯૬.

વાઉત્તરવડિંસગ (વાતોત્તરાવતંસક) સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પાંચ સાગરોપમ વર્ષનું છે, તે દેવો પાંચ પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને પાંચ હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧ આ વાસસ્થાન વાય(૨) જેવું જ છે.

૧. સમ.૫.

વાઉભક્ષ્મિ (વાયુભક્ષિન્) આ અને વાયભક્ષ્મિ એક છે.^૧

૧. ઔપ.૩૮.

વાઉભૂઈ (વાયુભૂતિ) તિત્થયર મહાવીરના ત્રીજા ગણધર.^૧ તે વસુભૂઈ(૧)ના પુત્ર અને ઈંદ્રભૂઈ તેમજ અગ્નિભૂઈ(૧)ના ભાઈ હતા.^૨ તે આત્મા અને શરીરનો આત્યન્તિક અભેદ માનતા હતા.^૩ મહાવીરે તેમની ખોટી માન્યતા દૂર કરી. વાઉભૂઈ પોતાના પાંચ સો શિષ્યો સાથે મહાવીરના શિષ્ય બની ગયા.^૪ સિત્તેર વર્ષનું આયુષ્ય ભોગવી તે મહાવીરની ઉપસ્થિતિમાં મોક્ષ પામ્યા.^૫

૧. વિશેષા.૨૦૧૨, ૨૪૩૫, નન્દિ.

ગાથા.૨૦, ભગ.૧૨૮, ૧૩૨.

૨. આવનિ.૬૪૪-૬૫૯.

૩. કલ્પવિ.પૃ.૧૭૯, કલ્પધ.પૃ.૧૧૫.

૪. કલ્પવિ.પૃ.૧૮૪, વિશેષાકો.પૃ.૫૧૪-૫,
કલ્પ (ચેરાવલી)૩.

૫. આવનિ.૬૫૬.

વાઉવાસિ (વાયુવાસિન્) જ્યાં વાયુ મુક્તપણે વાતો હોય તેવા સ્થાનોમાં (અર્થાત્ મકાનોમાં નહિ) રહેતા વાનપ્રસ્થ તાપસ પરિવ્રાજકોનો વર્ગ.^૧ આ નામ ધિરયાવલિયામાં જોવા મળતું નથી.^૨ ટીકાકાર અભયદેવ પણ તેનો ઉલ્લેખ કરતા નથી.^૩

૧. ભગ. ૪૧૭.

૨. નિર..૩.૩.

૩. ભગઅ.પૃ.૫૧૯-૨૦.

વાકવાસિ સંભવતઃ આ અને વાઉવાસિ એક છે.^૧

૧. ઔપ.૩૮.

વાગલચીરિ (વલ્કલચીરિન્) જુઓ વક્કલચીરિ.^૧

૧. ઋષિ.૬.

વાયાલ અથવા વાયાલા આ એક જ નામ ધરાવતા બે સંનિવેશો હતા — દક્ષિણવાયાલ અને ઉત્તરવાયાલ. રુપ્પંકૂલા(૩) અને સુવણ્ણકૂલા(૨) આ બે નદીઓ આ બે વાયાલને અલગ કરે છે. મહાવીર આ બન્ને વાયાલમાં આવ્યા હતા.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૭૭, આવમ.પૃ.૨૭૨, કલ્પવિ.પૃ.૧૫૮, ૧૬૩.

વાણમંતર (વાનવ્યન્તર) દેવોના ચાર પ્રકારોમાંનો એક પ્રકાર. આ પ્રકારના દેવો વેસમણ(૯)ના આધિપત્ય નીચે છે. રચણપ્પભા(૨) નરકભૂમિના એક હજાર યોજનના વિસ્તારવાળા રચણ(૪) કાણડના સૌથી ઉપરના અને સૌથી નીચેના એક એક સો યોજન છોડી બાકીના આઠ સો યોજનના ક્ષેત્રમાં આ દેવો વસે છે. આ દેવોનો વાસ મનુષ્યક્ષેત્રમાં પર્વતગુફાઓમાં, જંગલોમાં, વૃક્ષોમાં, વસવાટ વિનાના ઉજ્જડ મકાનોમાં વગેરે સ્થાનોમાં પણ હોય છે. તેમનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એક પલ્યોપમ વર્ષનું

અને જઘન્ય આયુષ્ય દસ હજાર વર્ષનું છે. તેમની ઊંચાઈ સાત રત્નિ છે. તેમના આઠ પેટાભેદો છે - (૧) પિસાય, (૨) ભૂય(૨), (૩) જકૂખ, (૪) રકૂખસ(૧), (૫) કિણ્ણર(૨), (૬) કિંપુરિસ, (૭) મહોરય અને (૮) ગંધવ્વ. બીજી રીતે પણ તેમના આઠ પ્રકારો ગણાવવામાં આવ્યા છે - (૧) અણવણિણય, (૨) પણવણિણય, (૩) ઈસિવાય, (૪) ભૂયવાઈય, (૫) કંદિય, (૬) મહાકંદિય, (૭) કુહુંડ અને (૮) પયંગ. આ બધા પ્રકારો યા ભેદોને પોતાના અલગ ઈન્દ્રો છે.^૧ જંભગ દેવોનો સમાવેશ પણ વાણમંતર દેવપ્રકારમાં કરવામાં આવ્યો છે.^૨

૧. પ્રજ્ઞા.૩૮, ૪૭, ૪૮, ૧૦૦, ૧૧૦, ૧૧૭, ભગ.૧૩, ૧૫, ૧૯, ૧૬૮, ૧૬૯, ૬૬૧, અનુ.૧૨૨, ૧૩૩, ૧૩૯, ૧૪૨, સ્થા.૯૪, ૨૫૭, ૬૫૪, ૭૫૭, સમ.૮, ૯, ૧૫૦, પ્રશ્ર.૧૫, જમ્બૂ.૬, ૧૨, ૧૧૯, ૧૨૨, ઔપ.૨૪, જીવા.૧૧૦, ૧૨૧, ૧૨૭, સૂર્ય.૧૦૬, દેવે.૬૭-૭૯, ૧૬૨, ૧૯૪, ૧૯૯, આવયૂ.૧.૫.૧૪૬, આયાયૂ.૫.૩૩, ૨૧૧, ૨૨૪, ૨૬૦, સૂત્રશી.૫.૫૬, ૨૨૧, બૃભા. ૫૫૪૦થી, જ્ઞાતા.૬૫, જીવામ.૫.૨૪, આવહ.૫.૧૨૫, ૬૩૯, ૬૫૮, ૬૭૮, ૬૯૮, ૭૫૦.

૨. ભગઅ.૫.૬૫૪.

વાણમંતરી (વાણવ્યન્તરી) આ અને વંતરી એક છે.^૧

૧. ભગ.૧૬૮.

વાણારસી (વારાણસી) આરિય (આર્ય) દેશ કાસીનું પાટનગર.^૧ તેમાં કોકિઅ(૨)^૨, અંબસાલવણ(૨)^૩ અને કામમહાવણ^૪ નામનાં ત્રણ ચૈત્યો હતાં તથા તેંદુય(૨)^૫ ઉદ્યાન હતું. વાણારસીની ઉત્તરપૂર્વમાં ગંગા નદીમાં મયંગતીરદહ આવેલું હતું.^૬ સુપાસ(૧) અને પાસ(૧) જેવા તિથ્યર અહીં જન્મ્યા હતા.^૭ સંસારનો ત્યાગ કર્યા પછી પાસ અહીં કેટલીય વાર આવ્યા હતા અને ઘણી વ્યક્તિઓને દીક્ષા આપી હતી.^૮ મહાવીર^૯ અને ચક્રવર્તિ ભંભદત(૧) પણ અહીં આવ્યા હતા.^{૧૦} જિયસતુ(૭),^{૧૧} અલકૂખ(૨),^{૧૨} સંખ(૭),^{૧૩} કડઅ,^{૧૪} ધમ્મરુઈ(૧),^{૧૫} જિયસતુ(૧૭)^{૧૬} અને બીજા અનેક રાજાઓએ અહીં રાજ કર્યું હતું. ગોસાલે અહીં ચોથો પઉટ્ટપરિહાર (પરકાયપ્રવેશ) કર્યો હતો.^{૧૭} બ્રાહ્મણ સોમિલ(૭)^{૧૮}, ગૃહસ્થ સુરાદેવ(૧),^{૧૯} યુલણીપિય,^{૨૦} શેઠ ઈલ,^{૨૧} ભદ્રસેણ(૨)^{૨૨} અને સન્નારી સુભદા(૧)^{૨૩} આ નગરનાં હતાં. ભવિષ્યમાં અભગ્ગસેણ(૨) અને સગડ(૨) અહીં જન્મ લેશે.^{૨૪} શ્રમણ જયઘોસ અને શ્રમણ વિજયઘોસ આ નગરના હતા.^{૨૫} ધમ્મઘોસ(૨) અને ધમ્મજસ(૨)એ અહીં ચોમાસું કર્યું હતું.^{૨૬} હરિએસબલ^{૨૭} અને ધમ્મરુઈ(૩)^{૨૮} આ નગરમાં આવ્યા હતા. આ નગરની એકતા વર્તમાન બનારસ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^{૨૯} જુઓ બાણારસી.

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩, નિશીચૂ. ૨.પૃ.૪૬૬. ૨. ઉપા.૨૭, આવનિ.૧૩૦૨. ૩. નિર.૩.૩ ૪. જ્ઞાતા.૧૫૧, અન્ત.૧૫, ભગ.૫૫૦. ૫. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૨૦૨. ૬. જ્ઞાતા.૭૨. ૭. આવનિ.૩૮૨, ૩૮૪, તીર્થો.૪૯૫, ૫૧૨. ૮. જ્ઞાતા.૧૫૮, આવચૂ.૨.પૃ.૨૦૨, નિર.૩.૩, આવહ.પૃ.૭૧૩. ૯. ઉપા.૨૭, ૩૦, અન્ત.૧૫, આવનિ. ૫૧૮, આવચૂ.૧.પૃ.૩૧૫, વિશેષા. ૧૯૭૩, આવમ.પૃ.૨૯૪, કલ્પવિ. પૃ.૧૬૯. ૧૦.ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૭૯. ૧૧.ઉપા.૩૦. ૧૨.અન્ત.૧૫, સ્થાઅ.પૃ.૪૩૧. ૧૩.જ્ઞાતા.૭૨, સ્થાઅ.પૃ.૪૦૧. ૧૪.ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૭૭.	૧૫. આવચૂ.૧.પૃ.૫૫૯, આવહ.પૃ.૪૩૦, નન્દિમ.પૃ.૧૬૬. ૧૬. નિશીચૂ.૨.પૃ.૪૧૭.બૃક્ષે.૧૩૯૭ અનુસાર તે વણવાસીમાં રાજ કરતો હતો. ૧૭. ભગ.૫૫૦. ૧૮. નિર.૩.૩, સ્થાઅ.પૃ.૫૧૨. ૧૯. ઉપા.૨૭, સ્થાઅ.પૃ.૫૦૯. ૨૦. ઉપા.૩૦, સ્થાઅ.પૃ.૫૦૯. ૨૧. જ્ઞાતા.૧૫૧. ૨૨. આવચૂ.૨.પૃ.૨૦૨, આવહ.પૃ.૭૧૩. ૨૩. સ્થાઅ.પૃ.૫૧૩, નિર.૩.૪. ૨૪. વિપા.૨૦, ૨૩. ૨૫. ઉત્તરા.૨૫. ૨-૩, ૫-૬, ઉત્તરાચૂ. પૃ.૨૬૮, ઉત્તરાનિ.પૃ.૫૨૧. ૨૬. આવનિ.૧૩૦૬, આવચૂ.૨.પૃ.૨૦૪. ૨૭. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૨૦૨, ઉત્તરાશા.પૃ.૩૫૬. ૨૮. આવચૂ.૧.પૃ.૫૧૬-૧૭, આવહ.પૃ. ૩૯૦. ૨૯. જિઓડિ.પૃ.૨૩.

વાણિજ્ય (વાણિજ્ય) કોડિયગણ(૨)ના ચાર કુલોમાંનું એક.^૧

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ.પૃ.૨૬૦.

વાણિયગામ અથવા વાણિયગામ (વાણિજગ્રામ) વેસાલીનું ઉપનગર.^૧ તેમાં દૂઈપલાસ ઉદ્યાન હતું. તે ઉદ્યાનમાં જકૂખ સુહમ્મ(પ)નું ચૈત્ય હતું.^૨ તે ચૈત્ય પણ તે જ નામથી ઓળખાતું હતું.^૩ જેમણે વાણિયગામ અને વેસાલીમાં બાર ચોમાસાં કર્યા કહેવાય છે^૪ તે તિત્થયર મહાવીર આ ચૈત્યમાં વારંવાર આવતા અને રોકાતા.^૫ જિયસત્તુ(દ)^૬ અને મિત્ત(૩)^૭ વાણિયગામમાં શાસન કરતા હતા. શેઠ આણંદ(૧૧),^૮ શેઠ વિજયમિત્ત(૨),^૯ બ્રાહ્મણ સોમિલ(૩)^{૧૦} અને ગણિકા કામજ્ઞયા^{૧૧} વાણિયગામના હતા. તિત્થયર પાસ(૧)ની પરંપરાના શ્રમણ ગંગેય(૩)ને તિત્થયર મહાવીર અહીં મળ્યા હતા.^{૧૨} મહાવીરે અહીં શેઠ પિટ્ટિમાઈઅ(૨), પેઠાલપુત્ત(૪)^{૧૩}, સુદંસણ(૧૩) અને પુણ્ણભદ્ર(૨)ને^{૧૪} દીક્ષા આપી હતી. વાણિયગામની એકતા મુઝફ્ફરપુર વિભાગમાં આવેલા વર્તમાન બસાઢ (Basarh) નજીકના ગામ બનિયા (Baniya) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^{૧૫}

૧. કલ્પ.૧૨૨.
૨. વિપા.૮
૩. ભગ.૩૭૧, ૬૪૬, ઉપા.૩, અન્ત. ૧૪, દશા.૫.
૪. કલ્પ.૧૨૨, કલ્પવિ.પૃ.૧૮૮.
૫. ભગ.૩૭૧, ૪૨૪, ૬૪૬, ઉપા.૩, અન્ત.૧૪, દશા.૫, વિપા.૮, આવનિ.૪૮૬, આવચૂ.૧.પૃ.૩૦૦.
૬. ઉપા.૩.
૭. વિપા.૮.

૮. ઉપા.૩, સ્થાઅ.પૃ.૫૦૮, આવનિ. ૪૮૬, વિશેષા.૧૮૫૧, આવહ.પૃ. ૨૧૪.
૯. વિપા.૮, સ્થાઅ.પૃ.૫૦૭.
૧૦. ભગ.૬૪૬.
૧૧. વિપા.૮.
૧૨. ભગ.૩૭૧.
૧૩. અનુત્ત.૬.
૧૪. અન્ત.૧૪.
૧૫. જિઓડિ.પૃ.૨૩.

વાણીર (વાનીર) સિંધુસેણની પુત્રી અને ચક્રવર્તિભંભદત(૧)ની પત્ની.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૭૯.

વામા વાણારસીના આસસેણ(૨)ની પત્ની અને તેવીસમા તિત્થંકર પાસ(૧)ની માતા.^૧ તેનું બીજું નામ વમ્મા(૧) હતું.^૨

૧. કલ્પ.૧૫૦, સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૮૬.
૨. આવનિ.૩૮૬૦.

૧. વાય (વાદ) દ્યોગિદ્વિદસાનું પહેલું અધ્યયન.^૧

૧. સ્થા. ૭૫૫.

૨. વાય (વાત) સણંકુમાર(૧)માં આવેલ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન તેમજ માહિંદ(૩)માં આવેલ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન. ત્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પાંચ સાગરોપમ વર્ષનું છે, તેઓ પાંચ પખવાડિયે એક વાર શ્વાસ લે છે અને તેમને પાંચ હજાર વર્ષે એક વાર ભૂખ લાગે છે.^૧

૧. સમ.૫.

વાયકંત (વાતકાન્ત) વાય(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૫.

વાયકૂડ (વાતકૂટ) વાય(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૫.

વાયજૂઝય (વાતધ્વજ) વાય(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૫.

વાયપ્પભ (વાતપ્રભ) વાય(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૫.

વાયભક્ષિ (વાતભક્ષિન્) હવા પીને યા ખાઈને જીવનારા વાનપ્રસ્થ તાપસોનો એક

વર્ગ.¹

૧. ભગ. ૪૧૭, નિર. ૩.૩., ઔપ. ૩૮.

વાયલેસ (વાતલેશ્ય) વાય(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.¹

૧. સમ. ૫.

વાયવણ (વાતવણ) વાય(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.¹

૧. સમ. ૫.

વાયસિંગ (વાતશૃંગ) વાય(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.¹

૧. સમ. ૫.

વાયસિક્ટ (વાતસૃષ્ટ) વાય(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.¹

૧. સમ. ૫.

વાયાવત્ત (વાતાવર્ત) વાય(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.¹

૧. સમ. ૫.

વાયુ જુઓ વાઉ.¹

૧. ઋષિ. ૩૦, ભગ. ૫૮૦.

વાયુકુમાર જુઓ વાઉકુમાર.¹

૧. ભગ. ૬૧૪.

વાયુભક્ષિ (વાયુભક્ષિન્) જુઓ વાયભક્ષિ.¹

૧. નિર. ૩.૩.

વાયુભૂતિ જુઓ વાઉભૂઈ.¹

૧. ભગ. ૧૨૮.

વાર પંકખ્પભા નરકમાં આવેલું મહાણિરય.¹

૧. સ્થા. ૫૧૫.

વારત્ત જુઓ વારત્તગ અને વારત્તય.¹

૧. આવચૂ. ૨.૫૫. ૧૮૮, ઋષિ(સંગ્રહણી).

૧. વારત્તગ અંતગડદસાના છઠ્ઠા વર્ગનું નવમું અધ્યયન.¹

૧. અન્ત. ૧૨.

૨. વારત્તગ રાયગિહના શેઠ. તેમણે તિત્થયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી અને વિપુલ પર્વત ઉપર મોક્ષ પામ્યા.¹

૧. અન્ત. ૧૪.

૩. વારત્તગ વારતાપુરના રાજા અભગ્ગસેણ(૧)ના મન્ત્રી. તેમને આચાર્ય

ધમ્મઘોસ(૩)એ દીક્ષા આપી હતી. પછી તેમના પુત્રે તેમની પ્રતિમા બનાવરાવી મંદિરમાં પ્રતિષ્ઠિત કરી હતી.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૯૯, નિશીલા.૫૮૯૦, બૃભા.૪૦૬૬, પિંડનિમ.પૃ.૧૬૯-૭૦, બૃક્ષે.૫૮૬, આવહ.પૃ.૭૧૧-૧૨.

વારત્તગપુર (વારત્તકપુર) જુઓ વારત્તપુર.^૧

૧. બૃક્ષે.૧૧૧૦.

વારત્તપુર જે શહેરમાં^૧ રાજા અભયસેણ^૨ રાજ કરતા હતા તે શહેર. વારત્તગ(૩) તે રાજાના મન્ત્રી હતા.^૩

૧. આવનિ.૧૨૯૮, બૃક્ષે.૧૧૧૦, નિશીચૂ.૪.૧૫૮, પિંડનિમ.પૃ. ૧૬૯, આવહ.પૃ.૭૧૧.

૨. આવચૂ.૨.પૃ.૧૯૯ અભયસેણના બદલે અભગ્ગસેણ પાઠ આપે છે.
૩. આવચૂ.૨.પૃ.૧૯૭-૧૯૯.

વારત્તય (વારત્તક) તિલ્થંકર પાસ(૧)ના તીર્થમાં થયેલા એક અજૈન ઋષિ જેમને પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા છે.^૧

૧. ઋષિ.૨૭, ઋષિ(સંગ્રહણી).

વારાણસી જુઓ વાણારસી.^૧

૧. આવનિ.૧૩૦૨.

વારાહ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના છઠ્ઠા બલદેવ(૨) આણંદ(૧)નો પૂર્વભવ. તેમના ગુરુ ગંગદત્ત(૧) હતા.^૧

૧. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૬.

૧. વારિસેણ (વારિષેણ) અણુતરોવવાઈયદસાના પ્રથમ વર્ગનું પાંચમું અધ્યયન.^૧

૧. અનુત્ત.૧.

૨. વારિસેણ રાયગિહના રાજા સેણિઅ(૧) અને તેમની રાણી ધારિણી(૧)નો પુત્ર. તેણે મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી, સોળ વર્ષનું શ્રામણ્ય પાળી મરણ પછી સવ્વટ્ઠસિદ્ધ સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં (વિમાનમાં) તે દેવ તરીકે જન્મ્યો. તે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પામશે.^૧

૧. અનુત્ત.૧.

૩. વારિસેણ અંતગડદસાના ચોથા વર્ગનું પાંચમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૮.

૪. વારિસેણ રાજા વસુદેવ અને તેમની રાણી ધારિણી(૪)નો પુત્ર. તેને અરિક્કણોમિએ દીક્ષા આપી હતી.^૧ બાકીનું જીવનવૃત્ત જાલિ(૨) સમાન.

૧. અન્ત.૮.

૫. વારિસેણ વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં જંબૂદીવના એરવચ(૧) ક્ષેત્રમાં થયેલા ચોવીસમા તિલ્થંકર.^૧ તે મહાવીરના સમકાલીન હતા.^૨

૧. સમ. ૧૫૯.

૨. તીર્થો. ૩૩૫.

૧. વારિસેણા (વારિષેણા) તિલ્થચર વારિસેણ(૫)ની પ્રતિમા. આવી પ્રતિમાઓ જુદાં જુદાં સ્થાનોમાં પ્રતિષ્ઠિત કરવામાં આવી છે.^૧

૧. જીવા. ૧૩૭, રાજ. ૧૨૪, સ્થા. ૩૦૭, આવચૂ. ૧.૫. ૨૨૪.

૨. વારિસેણા રત્તવતી(૧) નદીને મળતી પાંચ નદીઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા. ૪૭૦.

૩. વારિસેણા ઊર્ધ્વલોકની મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧ તે અને ણંદણવણ(૧)માં આવેલ સાગરચિત્ત શિખરની અધિષ્ઠાત્રી દેવી વર્ધરસેણા(૩) એક છે.^૨ ઠાણ તેનો ઉલ્લેખ અધોલોકવાસિની દેવી તરીકે કરે છે.^૩

૧. જમ્બૂ. ૧૧૩, તીર્થો. ૧૪૭, આવહ. ૫. ૧૨.

૩. સ્થા. ૬૪૩.

૨. જમ્બૂ. ૧૦૪.

૪. વારિસેણા મહાવિદેહમાં આવેલા વિજ્જુપ્પભ(૧) પર્વતના કણગ(૪) શિખરની અધિષ્ઠાત્રી દેવી.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૦૧.

૧. વારુણ જુઓ વરુણ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૫૨.

૨. વારુણ આ અને વરુણોદ એક છે.^૧

૧. જીવા. ૧૮૦.

૩. વારુણ આ અને વારુણી(૪) એક છે.

૧. જીવા. ૧૮૦.

વારુણિકંત (વારુણીકાન્ત) વરુણોદનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જીવા. ૧૮૦.

વારુણિવર વલયાકાર વરુણવર દ્વીપ અને આ એક છે.^૧

૧. સ્થા. ૧૫૬.

૧. વારુણી તિલ્થચર સુવિહિ(૧)ની પ્રથમ શિષ્યા.^૧

૧. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૫૮.

૨. વારુણી બ્રાહ્મણ ધણમિત્ત(૪)ની પત્ની અને ગણધર વિચત્ત(૧)ની માતા.^૧

૧. આવનિ. ૬૪૪, ૬૪૯, વિશેષા. ૨૫૧૦.

૩. વારુણી ઉત્તર રુચગ(૧) પર્વતના રચણસંચય શિખરની અધિષ્ઠાત્રી મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. જમ્બુ.૧૧૪, સ્થા.૬૪૩, તીર્થો.૧૫૯, આવહ.પૃ.૧૨૨.

૪. વારુણી વરુણોદની અધિષ્ઠાત્રી દેવી.^૧

૧. જીવા.૧૮૦.

વારુણોદ જુઓ વરુણોદ.^૧

૧. જીવા.૧૮૦.

વાલ કાસવ(૧) ગોત્રની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા.૫૫૧.

વાલગ (પાલક) જુઓ પાલગ.^૧

૧. વિશેષા.૧૯૭૮.

વાલવાસિ (વ્યાલવાસિન્) વાનપ્રસ્થ તાપસોનો એક વર્ગ.^૧ સંભવતઃ આ અને બિલવાસિ એક છે.

૧. ભગ.૪૧૭.

વાલુ સક્ક(૩)ના લોગપાલ જમ(૨)ના આધિપત્ય નીચેનો પરમાહસ્મિય દેવ.^૧

૧. ભગ.૧૬૬, સૂત્રયૂ.પૃ.૧૫૪, સૂત્રનિ.૮૧.

૧. વાલુગ (વાલુક) આ અને વાલુ એક છે.^૧

૧. સૂત્રનિ.૮૧.

૨. વાલુગ આ અને વાલુયગ્ગામ એક છે.^૧

૧. વિશેષા.૧૯૬૩.

વાલુય (વાલુક) આ અને વાલુયગ્ગામ એક છે.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૩૧૧.

વાલુયગ્ગામ (વાલુકગ્રામ) મહાવીર જ્યાં ગયા હતા તે ગામ.^૧

૧. આવનિ.૫૦૮, આવચૂ.૧.પૃ.૩૧૧, વિશેષા.૧૯૬૩, આવમ.પૃ.૨૯૧.

વાલુયપ્પભા (વાલુકાપ્રભા) ત્રીજી નરકભૂમિ.^૧ તેની લંબરેખાનું માપ એક લાખ અને અઠ્ઠાવીસ હજાર યોજન છે.^૨ સૌથી ઉપર અને સૌથી નીચેના એક એક હજાર યોજન છોડ્યા પછી બચેલા એક લાખ છવ્વીસ હજાર યોજનમાં પંદર લાખ ભવનો છે.^૩ તેમાં વસતા નારકી જીવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સાત સાગરોપમ વર્ષનું છે અને જઘન્ય આયુષ્ય ત્રણ સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૪

૧. અન્ત.૯, પ્રજ્ઞા.૪૩.

૨. પ્રજ્ઞા.૪૩.

૩. પ્રજ્ઞા.૪૩.

૪. અનુ.૧૩૯.

વાલુયા (વાલુકા) આ અને વાલુયગ્ગામ એક છે.^૧

૧. આવનિ.૫૦૮, આવચૂ.૧.૫.૩૧૧, આવમ.૫.૨૯૧.

વાસગણ એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ. આ દેશમાંથી કન્યાઓને રાજઅન્ત:પુરોમાં દાસી તરીકે કામ કરવા લાવવામાં આવતી હતી.^૧

૧. ભગઅ.૫.૪૬૦, ઔપ.૩૩.

વાસધર (વર્ષધર) જુઓ વાસહર.^૧

૧. સ્થા.૧૯૭.

વાસવદત્ત વિજયપુરનો રાજા, રાંણી કણ્હા(૫)નો પતિ અને રાજકુમાર સુવાસવ(૨)નો પિતા.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૧. વાસવદત્તા ઉજ્જેણીના રાજા પજ્જોયની પુત્રી.^૧ વધુ વિગતો માટે જુઓ ઉદાયણ(૨).

૧. આવચૂ.૨.૫.૧૬૧-૬૨, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.૫.૧૪૨.

૨. વાસવદત્તા વાસવદત્તા(૧)ની કથા.^૧

૧. વિશેષા.૧૫૧૬.

વાસહર (વર્ષધર) જુદા જુદા ક્ષેત્રોની સીમાઓ ઊભી કરતા પર્વતોનો વર્ગ. જંબૂદ્વીપમાં સાત વાસહર પર્વતો છે - ચુલ્લહિમવંત, મહાહિમવંત(૩), ણિસધ(૨), ણીલવંત(૧), રુપ્પિ(૪), સિહરિ(૧) અને મંદર(૩).^૧

૧. સમ.૭, સ્થા.૮૭, ૧૯૭, જીવામ.૫.૨૪૪.

વાસહરકૂડ (વર્ષધરકૂટ) વાસહર પર્વતોના શિખરો. તેમની ઊંચાઈ પાંચ સો યોજન છે.^૧

૧. સમ.૧૦૮.

વાસહરપવ્વય (વર્ષધરપર્વત) આ અને વાસહર એક છે.^૧

૧. સ્થા.૨૭, ૧૯૭.

વાસિઈણ આ અને વાસગણ એક છે.^૧

૧. ઔપ.૩૩.

વાસિક્ક (વાશિષ્ઠ) (અ) એક મુખ્ય ગોત્ર.^૧ તિસલા,^૨ મંડિયપુત્ત,^૩ ધણગિરિ(૧)^૪ અને જસા(૨)^૫ આ ગોત્રનાં હતાં. તેની સાત શાખા હતી - વાસિક્ક, ઉંજાયણ, જારેકણ્હ, વગ્ધાવચ્ચ(૧), કોડિણ્ણ(૩), સણ્ણિ(૧) અને પારાસર(૩).^૬ (આ) પુણ્ણવ્વસુ

નક્ષત્રનું ગોત્રનામ પણ વાસિક્ક છે.

૧. સ્થા.૫૫૧.

૨. આચા. ૨.૧૭૬-૭૭, આવચૂ. ૧.૫. ૨૩૯, ૨૬૭, કલ્પ. ૨૧, ૨૬, ૩૦-૩૨.

૩. આવનિ. ૬૫૦, વિશેષા. ૨૫૧૧.

૪. કલ્પ(થિરાવલી)૭.

૫. ઉત્તરાનિ.૫.૩૯૪, ઉત્તરાચૂ.૫.૨૨૧.

૬. સ્થા.૫૫૧.

૭. સૂર્ય. ૫૦, જમ્બૂ. ૧૫૯.

વાસિક્કિઆ (વાશિક્કિકા) માણવગણ(૨)ની એક શાખા.^૧

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ.૫.૨૬૦.

૧. વાસુદેવ એક પ્રકારનો રાજા જે હમેશા બલદેવ(૨)નો ભાઈ અને ભરહ(૨) દેશના અર્ધભાગનો સાર્વભૌમ રાજા અને ૧૬,૦૦૦ રાજાઓનો રાજાથિરાજ છે.^૧ તે કેસવ(૩) નામે પણ પ્રસિદ્ધ છે.^૨ તે શંખ, ચક્ર, ગદા,^૩ શક્તિ, નન્દક અને ખડ્ગને ધારણ કરે છે.^૪ તે પૌરુષ અને શક્તિમાં અજેય છે.^૫ તેનો વર્ણ નીલ છે.^૬ તે એક સો આઠ શુભ લક્ષણો (શરીર ઉપરનાં ચિહ્નો) ધરાવે છે.^૭ બધી બાબતોમાં ચક્રવર્તિ તેનાથી ચડિયાતા છે.^૮ વાસુદેવો કદાપિ નીચ કે બ્રાહ્મણ કુળોમાં જન્મ લેતા નથી.^૯ તેમનો ગર્ભ ધારણ કરતી વખતે તેમની માતાઓને ચૌદ મહાસ્વપ્નોમાંથી સાત મહાસ્વપ્નો આવે છે.^{૧૦} જંબુદ્વીવમાં ઓછામાં ઓછા ચાર અને વધુમાં વધુ ત્રીસ વાસુદેવો થાય છે.^{૧૧} ભરહ(૨) તેમજ એરવચ(૨) ક્ષેત્રમાં દરેક કાલચક્રના દુસ્સમસુસમા અરમાં નવ વાસુદેવો થાય છે.^{૧૨} દરેક વાસુદેવને પોતાનો એક શત્રુ હોય છે જેને પડિસત્તુ કહેવામાં આવે છે અને જેને વાસુદેવ હણે છે.^{૧૩} વાસુદેવો પોતાના પૂર્વભવમાં નિદાન (કોઈ વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવાનો સંકલ્પ) કરે છે. વાસુદેવો પોતાના વર્તમાન ભવમાં મોક્ષ પામતા નથી પણ નરકમાં જાય છે.^{૧૪} વાસુદેવો પીતાંબર પહેરે છે.^{૧૫} વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ(૨)માં થયેલા વાસુદેવોનાં નામો- ૧. તિવિક્ક(૧), ૨. દુવિક્ક(૨), ૩. સયંભૂ(૧), ૪. પુરિસુત્તમ, ૫. પુરિસસીહ, ૬. પુરિસપુંડરીઅ, ૭. દત્ત(૨), ૮. નારાયણ(૧), ૯. કણ્ઠ(૧).^{૧૬} ભરહ(૨)ના ભાવી વાસુદેવો - નંદ(૭) અથવા નંદિ(૬), નંદમિત્ત(૧) અથવા નન્દિમિત્ત, દીહબાહુ(૨), અઈબલ(૧), મહબ્બલ(૪), બલભદ્ર(૭) અથવા ભદ્ર(૧૧), દુવિક્ક(૧) અને તિવિક્ક(૧).^{૧૭}

૧. સમ. ૧૫૯, પ્રશ્ન. ૧૫, જીવામ. ૫.

૧૮૦, દશા. ૬. ૧.

૨. સમ. ૧૫૮, આવનિ. ૪૧૬, નિશીચૂ.

૧. ૫. ૫૬.

૩. ઉત્તરા. ૧૧. ૨૧, ઉત્તરાશા. ૫. ૩૫૦.

૪. પ્રશ્ન. ૧૫, પ્રશ્નઅ. ૫. ૭૭.

૫. ઉત્તરા. ૧૧. ૨૧, આવનિ. ૭૧-૭૨, વિશેષા. ૭૯૭.

૬. આવનિ. ૪૦૨.

૭. પ્રશ્ન. ૧૫, નિશીચૂ. ૩. ૫. ૩૮૩,

તન્દુ. ૧૪.

૮. આવનિ. ૭૫, વિશેષા. ૮૦૧.

૯. કલ્પ.૧૭-૧૮, વિશેષા.૧૮૪૬.
 ૧૦. ભગ.૪૨૮, ૫૭૮.
 ૧૧. જમ્બૂ.૧૭૩, સ્થા.૮૯.
 ૧૨. જમ્બૂ.૩૬,૪૦,સમ.૧૫૮,આવયૂ.
 ૧.પૃ.૨૧૫, આવનિ.૪૨૦-૨૨,
 વિશેષા.૧૭૭૭-૭૮, તીર્થો.૬૦૨-૮.
 ૧૩. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૯.

૧૪. સમ.૧૫૮, અન્ત.૮, તીર્થો.૬૦૭ ટિ.
 ૧૫. પ્રશ્ન.૧૫, પ્રશ્નઅ.પૃ.૭૭, જીવામ.પૃ.
 ૧૮૧, પ્રજ્ઞામ.પૃ.૩૬૩, વિશેષા.
 ૧૭૬૪.
 ૧૬. આવભા.૪૦(દીપિકા) પૃ.૭૮, સમ.
 ૧૫૮, તીર્થો.૫૬૬.
 ૧૭. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૧૧૪૩-૪૪.

૨. વાસુદેવ કણ્ઠ(૧)નું બીજું નામ.^૧

૧. સમ.૧૫૮, ઉત્તરા.૨૨.૮,૨૫, ૩૧, આવયૂ.૧.પૃ.૨૩૫, આચાચૂ.પૃ.૮૬,૧૧૬,
 ૧૨૧, ૧૫૫, ૨૧૦-૧૧, ૨૯૬, ૩૩૪, ૩૬૨.

વાસુદેવધર (વાસુદેવગૃહ) જ્યાં મહાવીર વિહારમાં રોકાયા હતા તે કુંદાગ^૧ સંનિવેશ અને છાંગલ^૨ ગામમાં આવેલાં વાસુદેવ(૨)નાં ચૈત્યો.

૧. આવયૂ.૧.પૃ.૨૯૩, આવમ.પૃ.૨૮૩. ૨. આવયૂ.૧.પૃ.૨૮૯,આવમ.પૃ.૨૮૦.

વાસુપુજજ (વાસુપૂજ્ય) વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા બારમા તિલ્થંકર અને એરવય(૧)માં થયેલા સેજજંસ(૫)ના સમકાલીન.^૧ તે ચંપા નગરના રાજા વસુપુજજ અને તેમની રાણી જયા(૧)ના પુત્ર હતા.^૨ તેમની ઊંચાઈ સિત્તેર ધનુષ હતી.^૩ તેમનો વર્ણ રક્ત હતો.^૪ તેમણે સંસારત્યાગ વખતે અગ્નિ(૩) પાલખીનો ઉપયોગ કર્યો હતો.^૫ તેમણે છ સો પુરુષો સાથે શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું હતું.^૬ તેમણે મહાપુરના સુણંદ(૨)ના ઘરે પારણાં કર્યાં હતાં.^૭ તેમને ચંપા નગરના વિહારગૃહ ઉદ્યાનમાં કેવલજ્ઞાન થયું હતું.^૮ તેમનું પવિત્ર વૃક્ષ પાટલ છે.^૯ તેમના સંઘમાં ૭૨૦૦૦ શ્રમણો હતા અને તેમના નાયક હતા સુહમ્મ(૨), ૧,૦૩,૦૦૦ શ્રમણીઓ હતી અને તેમની નાયિકા હતી ધરણિ(૧).^{૧૦} સમવાય અનુસાર તેમની આજ્ઞામાં શ્રમણોના બાસઠ ગણો હતા અને દરેક ગણના એક ગણધર હતા.^{૧૧} પરંતુ આવસ્સયણિજ્ઞુતિ અનુસાર છાસઠ ગણો અને તેટલા જ ગણધરો હતા.^{૧૨} તે તેમના જન્મસ્થાનમાં બોતેર લાખ વર્ષની ઉંમરે (આમાં રાજકુમાર તરીકેના અઢાર લાખ વર્ષો સમાવિષ્ટ છે) છસો શ્રમણો સાથે મોક્ષ પામ્યા.^{૧૩} તે પોતાના પૂર્વભવમાં ઈંદદત્ત(૫) હતા.^{૧૪}

૧. સમ.૧૫૭,આવ.પૃ.૪,નન્દિ.ગાથા
 ૧૮, વિશેષા.૧૬૫૭,૧૭૫૮,
 આવનિ.૩૭૦,૧૦૯૨,તીર્થો.૩૨૫.
 ૨. આવનિ.૩૮૩,૩૮૫,૩૮૮,તીર્થો.
 ૪૭૫, સમ.૧૫૭.
 ૩. સમ.૭૦,આવનિ.૩૭૯,તીર્થો.૩૬૨.

૪. આવનિ.૩૭૬, તીર્થો.૩૪૨.
 ૫. સમ.૧૫૭.
 ૬. આવનિ.૨૨૧-૩૦, સ્થા.૫૨૦,
 સમ.૧૦૯, આવમ.પૃ.૨૦૪-૭,
 તીર્થો.૩૮૨.
 ૭. આવનિ.૩૨૪, ૩૨૮, સમ.૧૫૭.

૮. આવનિ. ૨૩૦, ૨૪૬, ૨૫૪,
વિશેષા. ૧૬૬૨.

૯. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૦૬.

૧૦. આવનિ. ૨૫૭, ૨૬૧, આવમ. પૃ.
૨૦૮થી, સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૪૯,
૪૫૯.

૧૧. સમ. ૬૨, તીર્થો. ૪૪૯.

૧૨. આવનિ. ૨૬૭.

૧૩. આવનિ. ૨૭૨-૩૦૫, ૩૦૭, ૩૦૯,
૩૨૬, આવમ. પૃ. ૨૦૮-૨૧૪,
૬૫. ૧૯૩, વિશેષા. ૧૭૦૨.

૧૪. સમ. ૧૫૭.

વિઅડાવઈ (વિકટાપાતિન્) હરિ(૬) નદીની પશ્ચિમે, હરિકંતા(૧) નદીની પૂર્વે અને હરિવાસ(૧)ની મધ્યમાં આવેલો વહ્નવેયડ્ઢ પર્વત. તેના ઉપર અરુણ(૨) દેવનો વાસ છે.^૧ અન્યત્ર વિઅડાવઈનો ઉલ્લેખ હેરણ્ણવય(૧) ક્ષેત્રના પર્વત તરીકે કરવામાં આવ્યો છે. તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ પભાસ(૧) છે.^૨

૧. જમ્બૂ. ૮૨, જ્વા. ૧૪૧, ભગમ. પૃ. ૪૩૬, જમ્બૂશા. પૃ. ૩૦૫.

૨. સ્થા. ૮૭, ૩૦૨, જ્વામ. પૃ. ૨૪૪.

વિઆલઅ (વિકાલક) આ અને વિયાલઅ એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૭૦.

વિઆવત્ત (વ્યાવર્ત) જુઓ વિયાવત્ત.^૧

૧. સમ. ૧૬.

૧. વિઉ (વિદ્) અંતગડદસાના ત્રીજા વર્ગનું ચોથું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત. ૪.

૨. વિઉ બારવઈના રાજા વસુદેવ અને તેની રાણી દેવઈનો પુત્ર. ભદિલપુરના શેઠ ણાગ(૫) અને તેની પત્ની સુલસા(૧)એ તેને ઉછેર્યો હતો.^૨ તેનું બાકીનું જીવનવૃત્ત અણીયસ(૨) જેવું જ છે.

૧. અન્ત. ૪.

વિઉલ (વિપુલ) જુઓ વિપુલ.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૩૦.

૧. વિઉલવાહણ (વિપુલવાહન) ભરહ(૨) ક્ષેત્રના અગિયારમા ભાવી ચક્કવહિ.^૧

૧. સમ. ૧૫૯, તીર્થો. ૧૧૨૫.

૨. વિઉલવાહણ એરવય(૧) ક્ષેત્રના બીજા ભાવી કુલગર. જુઓ કુલગર.

૧. તીર્થો. ૧૦૦૬.

૧. વિંઝ (વિન્ધ્ય) જુઓ વિંઝગિરિ.^૧

૧. નિર. ૩. ૪.

૨. વિંઝ આચાર્ય રક્ષ્મિય(૧)ના શિષ્ય.^૧

૧. આવભા.૧૪૨, આવચૂ.૧.પૂ.૪૧૦, ઉત્તરાક.પૂ.૧૧૨, સ્થાઅ.પૂ.૪૧૩, આવહ.
પૂ.૩૦૮, ૩૧૧, ૩૨૧, ૩૨૨, સૂત્રચૂ.પૂ.૫.

વિંઝગિરિ (વિન્ધ્યગિરિ) જંબુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં આવેલો પર્વત.^૧ તેની એકતા વર્તમાન વિન્ધ્ય પર્વતમાળા સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. ભગ.૧૧૪, ૫૨૮, ૫૫૯-૬૦, નિર.૩.૪.
૨. જિઓડિ.પૂ.૩૭.

વિંઝાડવી (વિન્ધ્યાટવી) જંબુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં આવેલું જંગલ. તે જંગલી પ્રાણીઓથી ભરપૂર હતું. શ્રમણ મુણિચંદ(૨) આ જંગલમાં ભૂલા પડ્યા હતા.^૧ તેની એકતા નાસિક સહિતની વિન્ધ્ય પર્વતમાળાના પશ્ચિમ છેડાના દક્ષિણ ભાગમાં આવેલા ખાનદેશ અને ઔરંગાબાદના પ્રદેશ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. ઉત્તરાચૂ.પૂ.૨૧૩, ઉત્તરાશા.પૂ.૩૭૫.
૨. જિઓડિ.પૂ.૩૮.

વિક્કંત (વિકાન્ત) ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૂ.૧૫૧, કલ્પવિ.પૂ.૨૩૬.

વિગતસોગ (વિગતશોક) જુઓ વીતસોગ(૨).^૧

૧. સ્થા.૯૦.

વિગયભયા (વિગતભયા) વિણયવઈના શ્રમણી ગુરુ.^૧

૧. આવનિ.૧૨૮૧, આવહ.પૂ.૬૯૯.

વિચિત (વિચિત્ર) સુવણ્ણકુમાર દેવોના બે ઈન્દ્રો વેણુદેવ અને વેણુદાલિમાંથી દરેકના લોગપાલનું નામ.^૧

૧. ભગ.૧૬૯, સ્થા.૨૫૬.

વિચિત્કૂડ દેવકુરુમાં આવેલો પર્વત. તેની એક બાજુ સીઓઆ નદી છે અને બીજી બાજુ ચિત્કૂડ છે. તેની ઊંચાઈ એક હજાર યોજન છે.^૧ તેના ઉપર જંભગ દેવોનો વાસ છે.^૨

૧. સમ.૧૧૩, સમઅ.પૂ.૧૦૫, ભગઅ.પૂ.૬૫૪. ૨. ભગ. ૫૩૩.

વિચિત્પક્ષ (વિચિત્રપક્ષ) વેણુદાલિ અને વેણુદેવ એ બે ઈન્દ્રોમાંથી દરેકના લોગપાલનું નામ.^૧

૧. સ્થા.૨૫૬, ભગ.૧૬૯.

વિચિત્પવ્વય (વિચિત્રપર્વત) આ અને વિચિત્કૂડ એક છે.^૧

૧. ભગ.૫૩૩.

વિચિત્તા (વિચિત્રા) અધોલોક^૧ કે ઊર્ધ્વલોકની^૨ મુખ્ય દિસાકુમારી.

૧. જમ્બૂ.૧૧૧.

૨. સ્થા.૬૪૩, આવહ.પૃ.૧૨૨.

૧. વિજય આશ્વિન મહિનાનું અસામાન્ય નામ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૫૩.

૨. વિજય દિનરાતના ત્રીસ મુહુત્તમાંનું એક.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સમ.૩૦, સૂર્ય.૪૭.

૩. વિજય ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.૧૫૨, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

૪. વિજય મિયગામના રાજા, મિયા(૧)ના પતિ અને મિયાપુત્ત(૨)ના પિતા.^૧

૧. વિપા.૨.

૫. વિજય પોલાસપુરના રાજા, સિરી(૨)ના પતિ અને અતિમુત્ત(૧)ના પિતા.^૧

૧. અન્ત.૧૫.

૬. વિજય રાયગિહના શેઠ. મહાવીરે પોતાના પ્રથમ એક માસના ઉપવાસનું પારણું તેમના ઘરે કર્યું હતું. આના કારણે પાંચ દિવ્યો (અસામાન્ય ઘટનાઓ) આવિર્ભાવ પામ્યાં હતાં.^૧

૧. ભગ.૫૪૧, આવહ.પૃ.૨૦૦, આવમ.પૃ.૨૭૬, આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૨, આવનિ.૪૭૪, કલ્પવિ.પૃ.૧૬૪, વિશેષા.૧૯૨૮.

૭. વિજય રાયગિહના અગિયારમા ચક્કવઙ્ગિજય(૧)ના પિતા.^૧ સંસ્કૃત ટીકાકારોએ તેમનું નામ સમુદ્રવિજય આપ્યું છે.^૨

૧. સમ.૧૫૮, આવનિ.૪૦૦.

૨. ઉત્તરાક.પૃ.૩૩૯.

૮. વિજય ભરહ(૨) ક્ષેત્રના એકવીસમા ભાવી તિત્થંકર અને કણ્હ(૭)નો ભાવી જન્મ.^૧ તેમનું બીજું નામ વિવાગ છે.^૨

૧. સમ.૧૫૯.

૨. તીર્થો.૧૧૧૫.

૯. વિજય ણમિ(૧)ના પિતા.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૮૪.

૧૦. વિજય વદ્રમાણ(૨) નગરનો રહેવાસી જેણે ચૌદમા તિત્થંકર અણંતને સૌપ્રથમ ભિક્ષા આપી હતી.^૧

૧. આવનિ.૩૨૪, ૩૨૮, સમ.૧૫૭, આવમ.પૃ.૨૨૭.

૧૧. વિજય વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં થયેલા નવ બલદેવો(૨)માંથી બીજા બલદેવ. તે બારવર્ધના રાજા બંભ(૪) અને તેમની રાણી સુભદા(૮)ના પુત્ર હતા અને

દુવિક્ર(૨)ના ભાઈ હતા. તે તેના પૂર્વભવમાં સુબંધુ(૧) હતા. તે સિત્તેર ધનુષ ઊંચા હતા. તે પંચોતેર લાખ વર્ષો જીવ્યા અને મરીને મોક્ષ પામ્યા. તિલોયપણ્ણત્તિ (૪.૫૧૭) અનુસાર તે પહેલા બલદેવ હતા.^૧

૧. સમ.૭૩, ૧૫૮, વિશેષા. ૧૭૬૬, ઉત્તરા. ૧૮.૫૦, તીર્થો. ૫૬૭, ૬૦૬, સ્થા. ૬૭૨, આવનિ. ૪૦૩-૧૪, આવભા. ૪૧, આવમ. પૃ. ૨૩૭થી, ઉત્તરાક. પૃ. ૩૪૯, સમઅ. પૃ. ૮૦. તીર્થો. ૫૭૭, ૫૮૦, ૬૦૨-૧૬.

૧૨. વિજય ભરહ(૨) ક્ષેત્રના બીજા ભાવી બલદેવ(૨).^૧

૧. સમ. ૧૫૯.

૧૩. વિજય તિલ્થયર મુણિસુવ્વય(૧)નો સમકાલીન રાજા.^૧

૧. તીર્થો. ૪૮૩.

૧૪. વિજય રાયગિહનો વતની ચોર.^૧ જુઓ વધુ વિગત માટે ધણ્ણ(૧૦).

૧. જ્ઞાતા. ૧૩૭.

૧૫. વિજય રાયગિહની દક્ષિણે આવેલી સીહગુહામાં રહેતો ચોરોનો સરદાર.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૩૭.

૧૬. વિજય પુરિમતાલ નગરની ઉત્તરપૂર્વમાં આવેલા સાલા નામના કોતરમાં વસતા ચોરોનો સરદાર.^૧ તે ખંડસિરીનો પતિ અને અભગ્ગસેણ(૨)નો પિતા હતો.^૨

૧. વિપા. ૧૫.

૨. વિપા. ૧૬.

૧૭. વિજય ભરુયચ્છથી ઉજ્જેણીનો વિહાર કરનાર શ્રમણ.^૧

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૨૦૯, આવનિ. ૧૩૧૧.

૧૮. વિજય જંબુદીવના વિજય(૧૯) દ્વારનો અધિષ્ઠાતા દેવ. તેનું પાટનગર વિજયા(૯) નામે જાણીતું છે. આ જ નામના દેવો બીજા દ્વીપોનાં આના જેવાં દ્વારોના અધિષ્ઠાતા છે.^૧

૧. જ્ઞવા. ૧૩૪, ૧૩૫, સ્થા. ૩૦૩, ૩૦૫.

૧૯. વિજય જંબુદીવના ચાર દ્વારોમાંનું એક દ્વાર.^૧ તે સીયા નદી ઉપર અને મેરુ પર્વતથી પિસ્તાલીસ હજાર યોજનના અંતરે પૂર્વમાં આવેલું છે.^૨ તેની ઊંચાઈ આઠ યોજન છે. તેની જાડાઈ યા તેનું દળ ચાર યોજન છે. અને તેની પહોળાઈ પણ ચાર યોજન છે.^૩ તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ વિજય(૧૯) છે.^૪ આના જેવાં દ્વારો ઉત્તરોત્તર આવેલા દ્વીપો અને સમુદ્રોમાં પણ છે.^૫

૧. જમ્બુ. ૭, જ્ઞવા. ૧૨૮.

૨. જમ્બુ. ૮, જ્ઞવા. ૧૨૯.

૩. એજન.

૪. સ્થા. ૩૦૩, જ્ઞવા. ૧૩૪

૫. જ્ઞવા. ૧૫૪, ૧૭૪, ૧૭૬, ૧૮૦,

- સ્થા. ૩૦૫.

૨૦. વિજય ઉત્તર રુયગ(૧) પર્વતનું એક શિખર.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩.

૨૧. વિજય પહેલું અણુત્તર સ્વર્ગીય વાસસ્થાન (વિમાન). અહીં વસતા આ જ નામ ધરાવતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ અને જઘન્ય આયુષ્ય અનુક્રમે તેત્રીસ અને એકત્રીસ સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧

૧. અનુ. ૧૩૯, વિશેષા. ૭૨૩, ૭૨૮, ૩૨૯૪, પ્રજ્ઞા. ૩૮.

૨૨. વિજય આ અને વિજયમિત્ત(૧) એક છે.^૧

૧. વિપા. ૩૨.

૨૩. વિજય મહાવિદેહમાં બત્રીસ વિજયો અર્થાત્ પ્રદેશો છે. વિગતો માટે જુઓ (વિજયથી અભિન્ન) ચક્કવદ્ધિવિજય અને મહાવિદેહ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૯૩, ૯૫, ૧૦૨.

વિજયાંકુસી (વિજયાંકુશી) એક દેવી.^૧

૧. આવ. પૃ. ૧૯.

૧. વિજયંત (વિજયન્ત) ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ. પૃ. ૧૫૨, કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૬.

૨. વિજયંત જુઓ વેજયંત.^૧

૧. સ્થા. ૩૦૫, ૬૪૩.

વિજયકુમાર ભદ્રણંદી(૨)નો પૂર્વભવ.^૧

૧. વિપા. ૩૪.

વિજયગંધહત્થિ (વિજયગન્ધહસ્તિન્) વાસુદેવ(૨) કણ્ઠ(૧)નો હાથી.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૫૩.

વિજયઘોસ (વિજયઘોષ) વાણારસીના જયઘોસના ભાઈ. તેમના ભાઈએ તેમને સન્માર્ગ દેખાડ્યો અને તેમને શ્રામણ્યનો સ્વીકાર કરાવ્યો.^૧

૧. ઉત્તરા. ૨૫, ઉત્તરાનિ. પૃ. ૫૨૧-૨૨, ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૨૬૮.

વિજયદેવા (વિજયદેવી) તિત્થયર મહાવીરના છઠ્ઠા અને સાતમા ગણધર મંડિયપુત્ર અને મોરિયપુત્ર(૧)ની માતા. તેને મંડિયપુત્ર તેના પહેલા પતિ ધણદેવ(૩)થી થયો હતો, જ્યારે મોરિયપુત્ર તેને તેના બીજા પતિ મોરિઅ(૧)થી થયો હતો.^૧ આ વિજયદેવાનું જ બીજું નામ વીરદેવી છે.

૧. આવનિ. ૬૪૮-૬૪૯, વિશેષા. ૨૫૦૯-૨૫૧૦, કલ્પધ. પૃ. ૧૬૧.

વિજયપુર એક નગર જ્યાં મહાવીર ગયા હતા. અહીં કણગરહ(૨)^૧ અને વાસવદત્ત^૨

રાજ કરતા હતા. આ નગરમાં હાંદણવણ(૩) નામનું ઉદ્યાન હતું જેમાં અસોગ(પ)^૩ યક્ષનું ચૈત્ય હતું. વૈદ્ય ધણાંતરિ(૧) આ નગરના હતા.^૪ સુમઈ(૯)એ અહીં ઉપવાસનું પારણું કર્યું હતું.^૫ તેની એકતા ઉત્તર બંગાળમાં ગંગાનદીના તટ ઉપર આવેલા વર્તમાન વિજયનગર સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૬

૧. વિપા.૨૮, સ્થા.પૃ.૫૦૮.

૨. વિપા.૩૪.

૩. એજન.

૪. વિપા.૨૮.

૫. આવનિ.૩૨૩, આવમ.પૃ.૨૨૭.

૬. લાઈ.પૃ.૩૮૬.

વિજયપુરા (વિજયપુરી) પમ્હગાવઈ(૬)નું પાટનગર.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૨.

૧. વિજયમિત્ત(વિજયમિત્ર) વદ્રમાણપુરનો રાજા. તે અંજુ(૪)ને પરણ્યો હતો.^૧

૧. વિપા.૩૨.

૨. વિજયમિત્ત વાણિયગામનો સાર્થવાહ. તે સુભદ્રા(૭)નો પતિ હતો અને ઉજ્જિયઅ(૨)નો પિતા હતો.^૧

૧. વિપા.૯.

૧. વિજયવદ્રમાણ (વિજયવર્ધમાન) વદ્રમાણપુરમાં આવેલું ઉદ્યાન. તેમાં યક્ષ માણિભદ્ર(૪)નું ચૈત્ય હતું.^૧

૧. વિપા.૩૨.

૨. વિજયવદ્રમાણ સયદુવારની દક્ષિણપૂર્વમાં આવેલું ગામ.^૧ તેનો શાસક(રક્કડ) ઈક્કાઈ હતો.^૨

૧. વિપા.૫.

૨. એજન.

૧. વિજયા પખવાડિયાની સાતમની રાત.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, ગણિ.૯-૧૦, સૂર્ય.૪૮.

૨. વિજયા કોસંબીના રાજા સયાણીયની દાસી. તે રાણી મિયાવઈ(૧)ની સેવા કરતી.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૩૧૭, આવનિ.૫૨૦-૨૨, વિશેષા.૧૯૭૬, કલ્પવિ.પૃ.૧૭૦, કલ્પધ. પૃ.૧૦૯.

૩. વિજયા પાંચમા બલદેવ(૨) સુદંસણ(૭)ની માતા.^૧ તે અસ્સપુરના રાજા સિવ(૬)ની પત્ની હતી.^૨

૧. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૪.

૨. આવનિ.૪૦૮, ૪૧૦.

૪. વિજયા પાંચમા ચક્કવટ્ટિ તેમજ સોળમા તિત્થંકર સંતિની મુખ્ય પત્ની.^૧

૧. સમ.૧૫૮.

૫. વિજયા બીજા તિથ્યંકર અજિયની માતા.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો. ૪૬૫, આવનિ.૩૮૨, ૩૮૭.

૬. વિજયા સંસારત્યાગના પ્રસંગે પાંચમા તિથ્યંકર સુમર્ષ(૭)એ ઉપયોગમાં લીધેલી પાલખી.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

૭. વિજયા કૃવિય સંનિવેશમાં પકડીને બંદી બનાવેલા મહાવીરને છોડાવવામાં સહાય કરનાર સ્ત્રી.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૯૧, આવનિ.૪૮૫, વિશેષા.૧૯૩૯, આવમ.પૃ.૨૮૨, કલ્પવિ.
પૃ.૧૬૬.

૮. વિજયા મહાવિદેહના વપ્પ પ્રદેશનું પાટનગર.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૨.

૯. વિજયા જંબુદ્વીવના વિજય(૧૯) દ્વારના અધિષ્ઠાતા દેવ વિજય(૧૯)નું પાટનગર.^૧ તે બાર હજાર યોજન લાંબુ અને બાર હજાર યોજન પહોળું છે. તેના કોટની ઊંચાઈ સાડત્રીસ યોજન છે.^૨ ઘણા જંબુદ્વીવ દ્વીપોમાંથી એકમાં વિજય દ્વારની પૂર્વ દિશા તરફ વિજયા પાટનગર આવેલું છે.^૩

૧. જમ્બૂ.૮.

૨. સમ.૧૨.૩૭.

૩. જ્ઞવા.૧૩૫.

૧૦. વિજયા બલિ(૪)ના આધિપત્ય નીચેના લોગપાલ સોમ(૪)ની મુખ્ય પત્ની.^૧

૧. ભગ.૪૦૬.

૧૧. વિજયા રુચગ(૧) પર્વતના મધ્યભાગની એક વિદિશામાં વસતી મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. તીર્થો.૬૫.

૧૨. વિજયા પૂર્વ રુચગ(૧) પર્વતના દિસાસોત્થિય શિખરની અધિષ્ઠાત્રી મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૪, તીર્થો.૧૫૩, આવહ.પૃ.૧૨૨.

૧૩. વિજયા પ્રત્યેક ગહ,^૧ પ્રત્યેક ણકૃમત અને પ્રત્યેક તારા(૩)ને^૨ ચાર મુખ્ય પત્નીઓ છે જેમાં એકનું નામ આ છે

૧. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૨૭૩, જ્ઞવા.૨૦૪.

૨. ભગ.૧૭૦, ભગઅ.પૃ.૫૩૪.

૧૪. વિજયા ણંદીસર દ્વીપમાં આવેલા ઉત્તર અંજણગ પર્વત ઉપર આવેલું તળાવ.^૧

૧. સ્થા.૩૦૭.

૧૫. વિજયા સાવત્થી, હથિણાઉર વગેરે નગરોના જે શેઠ વિવિધ પઉમો હતા તેમની

પત્નીઓનું નામ. આ બધી પઉમા(પ), સિવા(૪) વગેરેની માતાઓ હતી.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૭.

વિજયાવત (વિજયાવર્ત) જુઓ વિયાવત.^૧

૧. કલ્પયૂ.૫.૧૦૩.

વિજજણાગરી (વિદ્યાનાગરી) ચારણગણ(૨)ની ચાર શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. કલ્પ.૫.૨૫૯.

વિજજાયરણવિણિચ્છય (વિદ્યાચરણવિનિશ્ચય) એક અંગબાહિર ઉક્કાલિઅ આગમગ્રન્થ^૧ જે હાલ અસ્તિત્વમાં નથી.

૧. નન્દિ.૪૪, નન્દિમ.૫.૨૦૫, નન્દિહ.૫.૭૧.

વિજજાજંભગ (વિદ્યાજૃમ્ભક) જંભગ દેવોના દસ પ્રકારોમાંનો એક.^૧

૧. ભગ.૫૩૩.

વિજજાણુપ્પવાય (વિદ્યાનુપ્રવાદ) ચૌદ પુવ્વ ગ્રન્થોમાંનો દસમો.^૧ તે પંદર વિભાગોમાં વિભક્ત હતો.^૨ તે અણુપ્પવાય નામે પણ જાણીતો છે.^૩

૧. સમ.૧૪,૧૪૭,નન્દિ.૫૭,

નન્દિયૂ.૫.૭૬, નન્દિમ.૫.૨૪૧.

૨. સમ.૧૫.

૩. આવયૂ.૧.૫.૪૨૨.

વિજજાહરગોવાલ (વિદ્યાધરગોપાલ) જુઓ ગોવાલ.^૧

૧. કલ્પવિ.૫.૨૬૧.

વિજજાહરસેઠિ (વિદ્યાધરશ્રેણિ) વેયડ્ઠ(૨) પર્વતની બે પર્વતમાળાનું આ નામ છે જ્યાં વિદ્યાધરો વસે છે. આ બે પર્વતમાળાઓ ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં આવેલા વેયડ્ઠ પર્વતની બન્ને બાજુએ દસ યોજનની ઊંચાઈએ આવેલી છે. દક્ષિણ પર્વતમાળામાં પચાસ નગરો છે જ્યારે ઉત્તર પર્વતમાળામાં સાઠ છે.^૧ ચક્કવઙ્ગિ ભરહ(૧)એ ઉત્તર પર્વતમાળાના વિદ્યાધરો પાસેથી ઈત્થિરત્ત્ન (સ્ત્રીરત્ત્નરૂપ મુખ્યપત્ની) પ્રાપ્ત કર્યું હતું.^૨

૧. જમ્બૂ.૧૨, કલ્પવિ.૫.૨૩૮,

૨. આવયૂ.૧.૫.૨૦૭, આવહ.૫.૧૫૧.

વિજજાહરી (વિદ્યાધરી) આચાર્ય ગોવાલથી શરૂ થયેલી એક શ્રમણશાખા.^૧ તે કોડિયગણ(૨)ના ચાર ફાંટાઓમાંનો એક ફાંટો છે.

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ.૫.૧૬૧.

૧. વિજજુ (વિદ્યુત્) ઈન્દ્ર ઈસાણના લોગપાલ સોમ(૨)ની મુખ્ય પત્ની.^૧ જુઓ સોમ(૨).

૧. ભગ.૪૦૬.

૨. વિજજુ ચમર(૧)ની પાંચ મુખ્ય પત્નીઓમાંની એક.^૧ તે તેના પૂર્વભવમાં

આમલકપ્પાના શેઠ વિજ્ઞુ(૩)ની પુત્રી હતી.^૨

૧. સ્થા. ૪૦૩, ભગ. ૪૦૫.

૨. જ્ઞાતા. ૧૪૯.

૩. વિજ્ઞુ આમલકપ્પાના શેઠ. તેમને આ જ નામની એક પુત્રી હતી.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૪૯.

૪. વિજ્ઞુ જંબુદીવમાં આવેલા વિજ્ઞુપ્પભ(૧) પર્વતનું શિખર.^૧ આ અને વિજ્ઞુપ્પભકૂડ એક છે.

૧. સ્થા. ૬૮૯, જમ્બૂ. ૧૦૧.

૫. વિજ્ઞુ વિયાહપણ્ણત્તિના સત્તરમા શતકનો પંદરમો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ. ૫૯૦.

૬. વિજ્ઞુ ઈસાણિંદના સોમ, જમ, વેસમણ અને વરુણ આ ચાર લોગપાલમાંથી પ્રત્યેક લોગપાલની રાણીનું નામ.^૧ આ અને વિજ્ઞુ(૧) એક છે.

૧. સ્થા. ૨૭૩.

વિજ્ઞુકુમાર (વિદ્યુત્કુમાર) ભવણવાસિ દેવોનો એક પ્રકાર.^૧ તેમના ભવનોની સંખ્યા છોત્તેર લાખ છે.^૨ તેમના ઈન્દ્રો બે છે હરિકંત અને હરિસ્સહ. તે બેમાંથી દરેકને ચાર ચાર લોગપાલ છે. તે ચારનાં નામો છે— પભ, સુપ્પભ(૫), પભકંત અને સુપ્પભકંત. બીજા ચારનાં પણ આ જ નામો છે.^૩ વિજ્ઞુકુમાર દેવો અને દેવીઓ સક્ક(૩)ના લોગપાલ સોમ(૧)ના આધિપત્ય નીચે છે.^૪

૧. પ્રજ્ઞા. ૩૮.

૨. સમ. ૭૬.

૩. ભગ. ૧૬૯, સ્થા. ૨૫૬.

૪. ભગ. ૧૬૫, ૬૧૩.

વિજ્ઞુકુમારિમહત્તરિયા (વિદ્યુત્કુમારીમહત્તરિકા) ચિત્તા(૪), ચિત્તકણયા(૨), સતેરા(૪) અને સોયામણી(૨) એ ચાર મુખ્ય વિજ્ઞુકુમાર દેવીઓ.^૧ તેઓ રુયગ(૧) પર્વતની વિદિશાઓમાં રહે છે અને મુખ્ય દિસાકુમારીઓ તરીકે પણ જાણીતી છે. તિત્થંકરોના જન્મના કલ્યાણકારી પ્રસંગને તેઓ હાથમાં દીપિકાઓ ધારણ કરીને દીપાવે છે.^૨ આલા(૨), સક્કા(૧), ઈંદા(૪) અને ઘણાવિજ્ઞુયા(૨) આ ચાર પણ મુખ્ય વિજ્ઞુકુમાર દેવીઓ છે.^૩

૧. સ્થા. ૨૫૯.

૨. સ્થા. પૃ. ૧૯૯, આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૩૮.

૩. સ્થા. ૫૦૭.

વિજ્ઞુદંત (વિદ્યુદન્ત) એક અંતરદીવ અને તેના લોકો.^૧

૧. સ્થા. ૩૦૪, પ્રજ્ઞા. ૩૬, નન્દિમ. પૃ. ૧૦૩.

૧. વિજ્ઞુપ્પભ (વિદ્યુત્પભ) જંબુદીવના મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં આવેલા મંદર(૩) પર્વતની દક્ષિણપશ્ચિમે આવેલો એક વક્ષાર પર્વત. તેને પાંચ શિખરો છે. આ

પર્વતનો અધિષ્ઠાતા દેવ આ જ નામનો છે.^૧ છેક નીચેથી આ પર્વતને બે ભાગમાં વહેંચતી નદી સીઓઆ તેમાં થઈને પસાર થાય છે.^૨

૧. જમ્બૂ.૧૦૧, સ્થા.૩૦૨, ૪૩૪, સૂત્રશી.પૃ.૧૪૭. ૨. જમ્બૂ.૮૪.

૨. વિજજુપ્પભ જંબુદીવથી પિસ્તાલીસ હજાર યોજનના અંતરે લવણ સમુદ્રમાં આવેલો પર્વત. આ પર્વત અણુવેલંધરણાગરાયનું વાસસ્થાન છે. તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ કદમ છે.^૧

૧. સ્થા.૩૦૫.

વિજજુપ્પભકૂડ (વિદ્યુત્પ્રભકૂટ) આ અને વિજજુ(૪) એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૧.

વિજજુપ્પભદહ (વિદ્યુત્પ્રભદ્રહ) દેવકુરુમાં આવેલું તળાવ. સીઓઆ નદી તેમાં થઈને પસાર થાય છે.^૧

૧. સ્થા.૪૩૪, જમ્બૂ.૮૪.

૧. વિજજુમઈ (વિદ્યુન્મતી) ચિત્ત(૪)ની પુત્રી અને ચક્કવટ્ટિબંભદત્તની પત્ની.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૭૯.

૨. વિજજુમઈ સીહ(પ)ની દાસી. જ્યારે મહાવીર ગોસાલ સાથે કાલાય સંનિવેશમાં આવ્યા ત્યારે રાતના સમયે આ દાસીએ સીહ સાથે સંભોગસુખ માણ્યું હતું.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૪, આવનિ.૪૭૭, વિશેષા.૧૯૩૧, આવમ.પૃ.૨૭૭, કલ્પધ. પૃ.૧૦૫, કલ્પવિ.પૃ.૧૬૪.

૩. વિજજુમઈ એક સ્ત્રી જેના માટે કેટલાક અનુસાર રાજા કોણિઅએ જ્યારે કેટલાક અનુસાર રાજા ચિત્રસેને યુદ્ધ કર્યું હતું.^૧

૧. પ્રશ્ન.૧૬, પ્રશ્નજ્ઞા.પૃ.૮૯.

વિજજુમાલા (વિદ્યુન્માલા) ચિત્ત(૪)ની પુત્રી અને ચક્કવટ્ટિબંભદત્ત(૧)ની પત્ની.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૭૯.

વિજજુમાલિ (વિદ્યુન્માલિનું) પંચસેલ દ્વીપનો યક્ષ દેવ. તેને બે પત્નીઓ હતી — હાસા(૨) અને પહાસા.^૧

૧. નિશીચૂ.૩.પૃ.૧૪૦, આવચૂ.૧.પૃ.૩૯૭, ઉત્તરાક.પૃ.૩૪૨, આવહ.પૃ.૨૯૬.

વિજજુમુહ (વિદ્યુન્મુખ) એક અંતરદીવ અને તેના લોકો.^૧

૧. સ્થા.૩૦૪, પ્રજ્ઞા.૩૬, નન્દિમ.પૃ.૧૦૩.

૧. વિજજુયા (વિદ્યુતા) ઈન્દ્ર ધરણ(૧)ની છ મુખ્ય પત્નીઓમાંની એક. તે તેના પૂર્વભવમાં વાણારસીના શેઠની પુત્રી હતી.^૧ અન્યત્ર તેનો ઉલ્લેખ ઘણાવિજજુયા(૧)

નામે કરવામાં આવ્યો છે.^૨

૧. જ્ઞાતા.૧૫૧.

૨. ભગ.૪૦૫, સ્થા.૪૦૩.

૨. વિજજુયા ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના ત્રીજા વર્ગનું એક અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૧.

વિજજુસિરી (વિદ્યુચ્છ્રી) આમલકપ્પાના શેઠ વિજજુ(૩)ની પત્ની.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૪૯.

વિક્કિ (વિષિટ્ટિ) અગિયાર કરણ (દિવસના વિભાગો)માંથી સાતમું કરણ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૩, સૂત્રનિ.૧૧.

વિણમિ (વિનમિ) મહાકચ્છ(૧)નો પુત્ર અને ઉસભ(૧)નો પૌત્ર.^૧ જુઓ ણમિ(૩).

૧. જમ્બૂ.૬૪, આવમ.પૃ.૨૧૫, ૨૧૭, ૨૩૦, આવહ.પૃ.૧૫૧, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૮, કલ્પધ.પૃ.૧૫૨.

વિણય (વિનત) આણયકપ્પમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ઓગણીસ સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧

૧. સમ.૧૯.

વિણયવર્ઘ (વિનયવતી) વિગયભયાની શિષ્યા.^૧

૧. આવનિ.૧૨૮૧, આવહ.પૃ.૭૦૦.

વિણયસમાહિ (વિનયસમાધિ) દસવેયાલિયનું નવમું અધ્યયન.^૧

૧. દશનિ.૩૧૦થી.

વિણયસુત્ત (વિનયસૂત્ર) જુઓ વિણયસુય.^૧

૧. ઉત્તરાયૂ.પૃ.૮.

વિણયસુય (વિનયશ્રુત) ઉત્તરજ્ઞયણનું પ્રથમ અધ્યયન.^૧

૧. સમ.૩૬, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાસા.પૃ.૧૦, ઉત્તરાયૂ.પૃ.૮.

વિણીઅ (વિનીત) આ અને વિણીયા એક છે.

૧. આવનિ.૪૩૦.

વિણીઆ અથવા વિણીતા (વિનીતા) આ અને વિણીયા એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૬૮, આવયૂ.૧.પૃ.૧૬૦.

વિણીય (વિનીત) આ અને વિણીયા એક છે.^૧

૧. આવનિ.૨૦૦, વિશેષા.૧૭૯૪.

વિણીયભૂમિ (વિનીતભૂમિ) આ અને વિણીયા એક છે.^૧

૧. વિશેષા.૧૫૮૪, ૧૫૮૮.

વિણીયા (વિનીતા) જંબુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં આવેલું નગર. તે વેયડ્ઢ(૨) પર્વતની દક્ષિણે અને લવણ સમુદ્રની ઉત્તરે અને વેયડ્ઢથી તથા લવણથી ૧૧૪^૧/_૬ યોજનના અંતરે આવેલું છે. વળી, તે ગંગા નદીની પશ્ચિમે, સિંધુ(૧) નદીની પૂર્વે અને દક્ષિણભરહની મધ્યમાં આવેલું છે.^૧ તેની લંબાઈ બાર યોજન છે અને પહોળાઈ નવ યોજન છે.^૨ સક્ક(૩)ની આજ્ઞાથી^૩ દેવ ધણવર્ષ(૧)^૪ અપર નામ વેસમણ(૨)એ^૫ તેની સ્થાપના કરી હતી અર્થાત્ તેને વસાવ્યું હતું. તેનું નામ વિણીયા પાડવામાં આવ્યું કારણ કે ત્યાંના લોકો વિનીત હતા.^૬ તે કુસલા નામે પણ જાણીતું હતું કારણ કે તેના લોકો હુન્નરકળામાં કુશળ હતા.^૭ આ નગરની સમીપ પુરિમતાલ આવેલું હતું.^૮ શાભિ અને મરુદેવીના પુત્ર ઉસહ(૧) જન્મ્યા પણ આ નગરમાં હતા^૯ અને તેમણે સંસારત્યાગ પણ આ નગરમાં કર્યો હતો.^{૧૦} તેમને પુરિમતાલના સગડમુહ ઉદાનમાં કેવલજ્ઞાન થયું હતું.^{૧૧} ઉસહના પુત્ર ભરહ(૧)એ પ્રથમ ચક્કવહિ તરીકે અહીં રાજ કર્યું હતું.^{૧૨} આ નગર અઓજ્ઞા(૨)થી અભિન્ન છે.

૧. જમ્બૂ. ૪૧.

૨. એજન.

૩. તીર્થો. ૨૮૭, આવમ. પૃ. ૧૯૫, આવનિ. (દીપિકા) પૃ. ૫૬.

૪. જમ્બૂ. ૪૧, આવનિ. (દીપિકા) પૃ. ૫૬.

૫. કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૨.

૬. આવનિ (દીપિકા) પૃ. ૫૬.

૭. આવમ. પૃ. ૨૧૪.

૮. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૮૧, કલ્પવિ. પૃ.

૨૪૦, આવહ. પૃ. ૧૪૭.

૯. કલ્પ. ૨૧૧, વિશેષા. ૧૫૮૪, ૧૫૯૭,

૧૬૧૭, તીર્થો. ૪૮૯, આવમ. પૃ.

૧૫૭.

૧૦. આવનિ. ૨૨૯, વિશેષા. ૧૬૬૧, જમ્બૂ. ૩૦.

૧૧. વિશેષા. ૧૭૨૨, આવચૂ. ૨. પૃ. ૨૧૨, આવહ. પૃ. ૧૪૭, આવમ. પૃ. ૨૨૮.

૧૨. જમ્બૂ. ૪૨, ૬૧, ૬૯, આવનિ. ૪૩૦, આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૬૦, ૧૮૨, ૨૦૪, ૨૦૭, આવમ. પૃ. ૨૩૧, આવહ. પૃ. ૧૪૪, ૧૫૧, વિશેષા. ૧૭૯૪, કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૫.

વિણ્ણાયડ (બેન્નાતટ) જુઓ વેણ્ણાયડ.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. પૃ. ૬૩.

૧. વિણ્ણુ (વિષ્ણુ) અગિયારમા તિત્થંકર સિજ્જંસ(૧)ના પિતા.^૧

૧. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૭૪, આવનિ. ૩૮૩, ૩૮૮.

૨. વિણ્ણુ અગિયારમા તિત્થંકર સિજ્જંસ(૧)ની માતા.^૧

૧. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૭૪, આવનિ. ૩૮૩, ૩૮૮.

૩. વિણ્ણુ અંતગડસાના પ્રથમ વર્ગનું દસમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત. ૧.

૪. વિણ્ણુ બારવર્ષના રાજા અંધગવહિ(૧) અને તેની રાણી ધારિણી(૫)ના પુત્ર.

તેમણે તિત્થયર અરિક્કણેમિ પાસે દીક્ષા લીધી અને તે સેત્તુંજ પર્વત પર મોક્ષ પામ્યા.¹

૧. અન્ત.૨.

૫. વિણ્ણુ આચાર્ય જેહિલના શિષ્ય અને કાલગ(૪)ના ગુરુ.¹

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ.પૃ.૨૬૫.

૬. વિણ્ણુ મહુરા(૧)ના શ્રમણ.

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૩૬.

૭. વિણ્ણુ ભવિષ્યમાં વીરનિર્વાણ સંવત ૨૩૦૦૦માં જન્મ લેનારા શ્રમણ. તેમના મૃત્યુ પછી આચારંગનો વિચ્છેદ થશે, તેનું અસ્તિત્વ નહિ રહે.¹

૧. તીર્થો.૮૨૦.

૮. વિણ્ણુ ભારહ(૨) વગેરે ગ્રન્થોમાં વર્ણવાયેલા પ્રધાન દેવોમાંના એક.¹

૧. નશીચૂ.૧.પૃ.૧૦૩-૪, આવચૂ.૧.પૃ.૫૪૮, તીર્થો.૬૨૮, ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૪૩, નન્દિમ.પૃ.૧૫૨, પ્રશ્નઅ.પૃ.૩૪, સ્થાઅ.પૃ.૨૫૯.

૯. વિણ્ણુ આ અને વિણ્ણુકુમાર એક છે.¹

૧. આચાર્ય.પૃ.૩૭૪, વ્યવભા.૭.૫૪૫.

૧૦. વિણ્ણુ સવણ નક્ષત્રનો અધિષ્ઠાતા દેવ.¹

૧. જમ્બૂ.૧૫૭, ૧૭૧.

વિણ્ણુકુમાર (વિષ્ણુકુમાર) ઉદ્ધત અને અભિમાની રાજાને પાઠ ભણાવનાર શ્રમણ.¹

૧. બૃભા.૩૧૩૧, ૩૧૩૬, વ્યવભા.૭.૫૪૫, વ્યવમ.૩.પૃ.૭૭, ઉત્તરાને.પૃ.૨૪૬-૪૯, ઉત્તરાક.પૃ.૩૩૩થી, આવચૂ.પૃ.૩૭૪, આવ.પૃ.૪૭.

વિણ્ણુસિરી (વિષ્ણુશ્રી) વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રના છેલ્લા ભાવી શ્રમણી.¹

૧. મનિ.પૃ.૧૧૫, ૧૧૭.

વિતત જુઓ વિવત જે એક ગહ છે.¹

૧. સૂર્ય.૧૦૭, જમ્બૂશા.

વિતત્થ (વિત્રસ્ત અથવા વિતથ્ય) જુઓ વિવત અને વિવત્થ.¹

૧. જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૫.

વિતત્થા (વિતસ્તા) જંબુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં વહેતી સિંધુ(૧) નદીને મળતી એક નદી.¹ તેની એકતા ઝેલમ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.²

૧. સ્થા.૪૭૦, ૭૧૭.

૨. જિઓડિ.પૃ.૪૦.

વિતિભય (વીતભય) જુઓ વીયભય.¹

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૩૬.

વિતિમિર બંભલોગના છ કાણ્ડમાંનો એક.^૧

૧. સ્થા.૫૧૬.

વિત્ત અથવા વિત્ત તારાયણ એક અજૈન ઋષિ જે મહાવીરના તીર્થમાં થયા અને પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારાયા.^૧

૧. ઋષિ.૩૬, ઋષિ (સંગ્રહણી).

વિદબ્ભ (વિદર્ભ) સાતમા તિત્થંકર સુપાસ(૧)ના પ્રથમ શિષ્ય.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો. ૪૪૭.

વિદિસા (વિદિશા) વેદિસ નગર પાસે વહેતી નદી.^૧ તેની એકતા વર્તમાન બેસ(Bes) અથવા બેસલિ (Besali) નદી સાથે સ્થાપવામાં આવી છે જે બેટવા (Betwa)માં પડે છે.^૨

૧. અનુ.૧૩૦.

૨. સ્તજિઓ.પૃ.૪૬.

વિદુ એક અજૈન ઋષિ જે અરિદ્ધલોમિના તીર્થમાં થયા અને પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારાયા.^૧

૧. ઋષિ.૧૭, ઋષિ (સંગ્રહણી).

વિદુર હત્થિણાપુરના રાજકુમાર જેમને દોવઈના સ્વયંવરમાં ભાગ લેવા નિમન્ત્રવામાં આવ્યા હતા.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૧૭.

૧. વિદેહ આ અને મહાવિદેહ ક્ષેત્ર એક છે. ઉસહ(૧) પોતાના એક પૂર્વભવમાં વૈદ્ય સુવિહિ(૨)ના પુત્ર કેસવ(૨) તરીકે અહીં જન્મ્યા હતા.^૧ મહાવીર પણ પોતાના એક પૂર્વભવમાં ચક્રવટ્ટિ પિયમિત્ત(૧) તરીકે અહીં મૂયા નગરમાં જન્મ્યા હતા.^૨

૧. આવનિ.૧૭૨, વિશેષા.૧૫૮૭, આવચૂ.૧.પૃ.૧૭૯.

૨. વિશેષા.૧૭૮૮, ૧૮૧૫, આવનિ.૪૨૫, કલ્પવિ.પૃ.૪૧.

૨. વિદેહ એક આરિય(આર્ય) દેશ જેનું પાટનગર મિહિલા હતું.^૧ વેસાલી આ દેશમાં આવેલું હતું.^૨ રાજા કુંભગ^૩, તિત્થંકર મલ્લિ^૪, તિત્થંકર હામિ(૧)^૫ અને રાજા હામિ(૨)^૬ આ દેશના હતા. તેની એકતા ઉત્તર બિહાર અને તેની આસપાસના પ્રદેશ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૭

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, જ્ઞાતા. ૬૮, બૃક્ષે.૯૧૩, સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩, જ્ઞાતાઅ.પૃ.૧૨૯, સ્થાઅ.પૃ.૪૭૯.

૨. નિર.૧.૧.

૩. જ્ઞાતા.૬૮, સ્થાઅ.પૃ.૪૦૧-૪૦૨.

૪. સ્થા.૫૬૪.

૫. સમ.૧૫૭.

૬. ઉત્તરા.૯.૪, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.

પૃ.૨૯૯, ૩૦૩, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૧૭૮,

આવચૂ.૨.પૃ.૨૦૭, આવભા.૨૦૮,

આવહ.પૃ.૭૧૯, સૂત્ર.૧.૩.૪.૨.

૭. સ્તજિઓ.પૃ.૨૮.

૩. વિદેહ ષિસહ(૨) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા. ૬૮૯.

૪. વિદેહ ણીલવંત(૧) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા. ૬૮૯.

૫. વિદેહ એક ક્ષત્રિય પરિવ્રાજક.^૧

૧. ઔપ. ૩૮.

૬. વિદેહ એક આર્ય જાતિ.^૧ તેની એકતા વિદેહ દેશના લોકો સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.

૧. પ્રજ્ઞા. ૩૭.

૭. વિદેહ ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક પુત્ર.^૧

૧. કલ્પધ. પૃ. ૧૫૧, કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૬.

વિદેહજંબૂ જંબુદીવમાં આવેલા પવિત્ર જંબૂ(૨) વૃક્ષનું બીજું નામ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૯૦.

વિદેહજય્ય (વિદેહજાત્ય અથવા વિદેહજાર્ય) મહાવીરનું બીજું નામ.^૧

૧. આચા. ૨. ૧૭૯.

વિદેહજા મહાવીરની માતા તિસલાનું બીજું નામ.^૧

૧. આચા. ૨. ૧૭૯.

વિદેહદિણ્ણ (વિદેહદત્ત) મહાવીરનું બીજું નામ.^૧

૧. આચા. ૨. ૧૭૯.

વિદેહદિણ્ણા (વિદેહદત્તા) મહાવીરની માતા તિસલાનું બીજું નામ.^૧

૧. આચા. ૨. ૧૭૭, કલ્પધ. પૃ. ૯૩.

વિદેહપુત્ત (વિદેહપુત્ર) કોણિઅનું બીજું નામ.^૧

૧. ભગ. ૩૦૦, ભગઅ. પૃ. ૩૧૭.

વિદેહસુમાલ (વિદેહસુકુમાર) મહાવીરનું બીજું નામ.^૧

૧. આચા. ૨. ૧૭૯.

વિધાય (વિધાતૃ) પુણવણ્ણિય વાણમંતર દેવોનો ઈન્દ્ર.^૧

૧. પ્રજ્ઞા. ૪૯, સ્થા. ૯૪.

વિપુલ રાયગિહ નગર પાસે આવેલો પર્વત.^૧ તિત્થયર મહાવીરના શિષ્યો ખંદઅ(૨)^૨ અને મેહકુમાર(૨)એ^૩ આ પર્વત ઉપર સલ્લેખના કરી હતી. વળી મંકાઈ(૨), કિંકમ્મ(૨)^૪, કાસવ(૬)^૫ વગેરે આ પર્વત ઉપર મોક્ષ પામ્યા હતા.

૧. ભગ.૯૪, ૯૫,
૨. ભગ.૯૫.

૩. શાતા.૩૦.
૪. અન્ત.૧૨.

૫. અન્ત.૧૪.

વિપુલવાહણ (વિપુલવાહન) જુઓ વિઉલવાહણ(૧).^૧

૧. સમ.૧૫૯.

વિભાસા (વિભાષા) જંબુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં વહેતી સિંધુ(૧) નદીને મળતી નદી.^૧ તેની એકતા સતલજને મળતી બિયાસ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. સ્થા. ૪૭૦.

૨. જિઓએ.પૃ.૯૧.

વિભીસણ (વિભીષણ) જુઓ બિભીષણ.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૭૭.

વિભેલ વિંઝગિરિની તળેટીમાં આવેલો સંનિવેશ.^૧ બહુપુત્રિયા(૩) દેવી અહીં સોમા(૨) તરીકે પુનર્જન્મ પામશે.^૨ જુઓ બેભેલ.

૧. નિર.૩.૪.

૨. એજન, સ્થાઅ.પૃ.૫૧૩.

૧. વિમલ વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રના તેરમા તિથ્યંકર.^૧ તે તેમના પૂર્વભવમાં સુંદર હતા.^૨ તે કંપિલ્લપુરના^૩ રાજા કયવમ્મ અને તેમની રાણી સામા(૩)ના^૪ પુત્ર હતા. તેમની ઊંચાઈ સાઠ ધનુષ હતી.^૫ તેમનો વર્ણ તપ્ત સુવર્ણ જેવો હતો.^૬ તેમણે એક હજાર પુરુષો સાથે શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું હતું.^૭ તે પ્રસંગે તેમણે સુપ્પભા(૪) પાલખીનો ઉપયોગ કર્યો હતો.^૮ તેમણે ધણકકડમાં જય(૨)ના ઘરે પારણાં કર્યાં હતાં.^૯ તેમને કેવલજ્ઞાન કંપિલ્લપુર નગર બહાર સહસ્સંબ ઉદ્યાનમાં થયું હતું.^{૧૦} તેમનું પવિત્ર વૃક્ષ જમ્બૂ છે.^{૧૧} તેમના શ્રમણસંઘમાં ૬૮,૦૦૦ શ્રમણો હતા અને તેમના નાયક મંદર(૧) હતા, ૧૦૦૧૦૮ શ્રમણીઓ હતી અને તેમની નાયિકા ધરણિધરા હતી.^{૧૨} સમવાય અનુસાર તેમની આજ્ઞામાં શ્રમણોના જે ૫૬ ગણો હતા તેમના નાયકો ૫૬ ગણધરો હતા.^{૧૩} આ ગણધરો તેમના મુખ્ય શિષ્યો હતા. આવસ્સયણિજજુત્તિ અનુસાર તેમના ગણધરોની સંખ્યા ૫૭ હતી.^{૧૪} તેમણે ૬૦૦૦ મણો સાથે ૬૦,૦૦,૦૦૦ વર્ષની ઉંમરે^{૧૫} (આમાં રાજકુમાર તરીકેના ૧૫ લાખ અને રાજા તરીકેના ૩૦ લાખ વર્ષોનો સમાવેશ છે) સમ્મેય પર્વત ઉપર મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યો. એરવય(૧)માં થયેલા તીર્થંકર સીહસેણ(૪) તેમના સમકાલીન હતા.^{૧૬}

૧. સમ.૧૫૭,સ્થા.૪૧૧,આવનિ.
૩૭૧,૧૦૯૩,વિશેષા.૧૭૫૮,
આવ.પૃ.૪,નન્દિ.ગાથા ૧૯, તીર્થો.
૩૨૫.

૨. સમ.૧૫૭.

૩. સમ.૧૫૭,આવનિ.૩૮૨,૩૮૮,
તીર્થો.૪૭૬, આવમ.પૃ.૨૩૭થી.

૪. આવનિ.૩૮૫ અનુસાર તેનું નામ
રામા છે.

૫. સમ.૬૦, આવનિ.૩૭૯, તીર્થો.૩૬૩.

૬. આવનિ.૩૭૭, તીર્થો. ૩૪૦.
 ૭. આવનિ. ૨૨૫, ૨૩૧, ૨૮૯, તીર્થો.
 ૩૯૨.
 ૮. સમ. ૧૫૭.
 ૯. આવનિ. ૩૨૪, ૩૨૮, સમ. ૧૫૭.
 ૧૦. આવનિ. ૨૪૭, ૨૫૪.
 ૧૧. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૦૬.

૧૨. આવનિ. ૨૫૭, ૨૬૨, આવમ. પૃ.
 ૨૦૮થી, સમ. ૧૫૭.
 ૧૩. સમ. ૫૬.
 ૧૪. આવનિ. ૨૬૭.
 ૧૫. આવમ. પૃ. ૨૧૪, આવનિ. ૨૭૨-
 ૩૦૫, ૩૨૬, કલ્પ. ૧૯૨.
 ૧૬. તીર્થો. ૩૨૬.

૨. વિમલ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના બાવીસમા ભાવી તિત્થંકર^૧ અને છારય(૨)નો ભાવી જન્મ.

૧. સમ. ૧૫૯, તીર્થો. ૧૧૧૪, ભગ. ૫૫૯, ભગઅ. પૃ. ૬૯૧.

૩. વિમલ એરવય(૧) ક્ષેત્રના એકવીસમા ભાવી તિત્થંકર.^૧

૧. સમ. ૧૫૯, તીર્થો. ૧૧૨૧.

૪. વિમલ બીજા તિત્થંકર અજિયનો પૂર્વભવ.^૧

૧. સમ. ૧૫૭.

૫. વિમલ સાગેય નગરનો ચિત્રકાર. તે તેની કલા માટે પ્રખ્યાત હતો. રાજા મહબ્બલ(૭)એ તેની કલાની કદર કરી હતી.^૧

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૯૪, આવનિ. ૧૨૯૨.

૬. વિમલ અઠ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧ મલયગિરિ સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ ઉપરની પોતાની ટીકામાં પ્રહોની યાદીમાં તેને સ્થાન આપતા નથી.^૨

૧. સૂર્ય. ૧૦૭, જમ્બૂશા. પૃ. ૫૩૫, સ્થા. ૮૦, સ્થાઅ. પૃ. ૭૯. ૨. સૂર્યમ. પૃ. ૨૯૬.

૭. વિમલ ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પ. પૃ. ૧૫૧, કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૬.

૮. વિમલ આણય અને પાણય સ્વર્ગીય ક્ષેત્રોના ઈન્દ્રોનું વિમાન. તેના વ્યવસ્થાપક દેવનું નામ પણ આ છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૮. સ્થા. ૬૪૪ આ વિમાનને સહસ્રાર સ્વર્ગીય ક્ષેત્રના ઈન્દ્રનું ગણે છે.

૯. વિમલ મહિય જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૨૨.

૧૦. વિમલ સમ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૭.

૧૧. વિમલ જંબુદીવમાં આવેલા સોમણસ પર્વતનું શિખર.^૧ સુવચ્છા(૩) દેવી અહીં વસે છે.^૨

૧. જમ્બૂ.૯૭, સ્થા.૫૯.

૨. જમ્બૂ.૯૭.

૧૨. વિમલ ખીરોદ સમુદ્રના અધિષ્ઠાતા બે દેવોમાંનો એક દેવ.^૧

૧. જીવા.૧૮૧.

૧૩. વિમલ આ અને વિમલવાહણ(૨) એક છે.^૧

૧. તીર્થો.૧૧૨૫.

વિમલઘોસ (વિમલઘોષ) અતીત ઉસ્સપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા પાંચમા કુલગર.^૧ જુઓ કુલગર.

૧. સમ.૧૫૭, સ્થા.૫૫૬.

વિમલજસ (વિમલયશસ) વિમલવાહણ(૪)નો હાથી.^૧

૧. તીર્થો.૧૦૫૪.

વિમલપ્પભ (વિમલપ્રભ) ખીરોદ સમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જીવાં.૧૮૧.

૧. વિમલવાહણ (વિમલવાહન) સયદુવાર નગરનો રાજા. તેણે શ્રમણ ધમ્મરુઈ(પ)ને ભિક્ષા આપી હતી. મૃત્યુ પછી તે સાગેયના વરદત્ત(૨) રાજકુમાર તરીકે જન્મ્યો.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૨. વિમલવાહણ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના દસમા ભાવી ચક્કવટ્ટિ.^૧

૧. સમ.૧૫૯, તીર્થો.૧૧૨૫.

૩. વિમલવાહણ ગોસાલનો ભાવી ભવ.^૧ જુઓ મહાપઉમ(૯).

૧. ભગ.૫૫૯.

૪. વિમલવાહણ રાજા સેણિયનો ભાવી ભવ.^૧ જુઓ મહાપઉમ(૧૦).

૧. સ્થા.૬૯૩, તીર્થો.૧૦૫૪.

૫. વિમલવાહણ ત્રીજા તિત્થંકર સંભવ(૧)નો પૂર્વભવ.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

૬. વિમલવાહણ વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ(૧) ક્ષેત્રમાં થયેલા પ્રથમ^૧ કુલગર. તે સુસમદુસમા અરના છેલ્લા ભાગમાં જન્મ્યા હતા.તેમની ઊંચાઈ ૯૦૦ ધનુષ હતી. ચંદ્રજસા(૧) તેમની પત્ની હતી અને ચક્રુમ તેમનો પુત્ર હતો.^૨

૧. જંબુદીવપણ્ણત્તિ અનુસાર કુલ પંદર કુલગરમાં તે સાતમા હતા. જુઓ જમ્બૂ.૨૮ અને તેના ઉપરની ટીકા.

૨. જમ્બૂ.૨૮-૨૯, સ્થા.૫૫૬, ૬૯૬, સમ.૧૧૨, ૧૫૭, તીર્થો.૭૫, આવનિ.૧૫૩, ૧૫૫, ૧૫૮, આવચૂ.૧.૫.૧૨૮-૨૯, વિશેષા.૧૫૬૮, ૧૫૭૧, નન્દિયૂ.૫.૭૭, નન્દિહ.૫.૯૦, આવહ.૫.૧૧૦-૧૧૧, આવમ.૫.૧૫૪-૫૫, કલ્પધ.૫.૧૪૯, કલ્પવિ.૫.૨૩૨.

૭. વિમલવાહણ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના પાંચમા ભાવી કુલગર.^૧ જુઓ કુલગર.

૧. સ્થા. ૭૬૭.

૮. વિમલવાહણ એરવય(૧) ક્ષેત્રના પ્રથમ ભાવી કુલગર.^૧ જુઓ કુલગર.

૧. સમ.૧૫૯, તીર્થો.૧૦૦૬.

૯. વિમલવાહણ ભરહ(૧) ક્ષેત્રના પ્રથમ ભાવી કુલગર.^૧ જુઓ કુલગર.

૧. તીર્થો.૧૦૦૪.

૧૦. વિમલવાહણ વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં થવાનો છેલ્લો રાજ.^૧

૧. તીર્થો.૬૯૬, ૮૪૪.

૧૧. વિમલવાહણ આ અને વિઉલવાહણ(૧) એક છે.^૧

૧. તીર્થો. ૧૧૨૫.

૧. વિમલા ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના પાંચમા વર્ગનું તેરમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૩.

૨. વિમલા ગંધવ્વ(૧) દેવોના બે ઈન્દ્રો ગીયરઈ અને ગીયજસમાંથી દરેકની મુખ્ય પત્નીનું નામ.^૧ તેમના પૂર્વભવમાં તે બન્ને ણાગપુરમાં જન્મી હતી.^૨

૧. સ્થા.૨૭૩, ભગ.૪૦૬.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૩.

૩. વિમલા ધરણિંદના આધિપત્ય નીચેના કાલવાલ(૧), કોલવાલ, સેલવાલ અને સંખવાલ એ ચાર લોગપાલોમાંથી પ્રત્યેકની મુખ્ય પત્નીનું નામ.^૧

૧. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૨૭૩.

વિમાણપવિભત્તિ (વિમાનપ્રવિભક્તિ) એક અંગબાહિર કાલિઅ આગમગ્રન્થ. તે અસંક્ષિપ્ત અને સંક્ષિપ્ત બન્ને રૂપમાં મળે છે. તેનું અસંક્ષિપ્તરૂપ છે — મહસ્લિયાવિમાણ-પવિભત્તિ(૨) અને તેનું સંક્ષિપ્ત રૂપ છે— ખુડ્ડિયવિમાણપવિભત્તિ(૧).^૧

૧ નન્દિ.૪૪, નન્દિયૂ.પૃ.૫૯, નન્દિમ.પૃ.૨૦૬, નન્દિહ.પૃ.૭૨, વ્યવ.૧૦.૨૫, પાક્ષિ.પૃ.૪૫, સમ.૩૮.

વિમાણવાસિ (વિમાનવાસિન્) આ અને વેમાણીય એક છે.^૧

૧. સ્થા.૨૫૭.

૧. વિમુક્તિ (વિમુક્તિ) આયારંગના બીજા શ્રુતસ્કન્ધની ચોથી ચૂલા.^૧

૧. આયાનિ.પૃ.૩૨૦, ગાથા ૧૬, સમઅ.પૃ.૭૪, નિશીચૂ.૧.પૃ.૧.

૨. વિમુક્તિ બંધદસાનું આઠમું અધ્યયન.^૧ વર્તમાનમાં તે અસ્તિત્વમાં નથી.

૧. સ્થા.૭૫૫.

વિમોક્ષ (વિમોક્ષ) આયારંગના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધનું આઠમું અધ્યયન. તે આઠ

વિભાગોમાં વિભક્ત છે.^૧

૧. આચાનિ.૩૨, ૩૪, ૨૫૩-૫૭.

વિયડ (વિકટ) અઠ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સ્થા.૯૦, સૂર્ય.૧૦૭, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૪-૩૫, સ્થાઅ.૭૮-૭૯, સૂર્યમ.પૃ.૨૯૫-૯૬.

વિયડાવાઈ (વિકટાપાતિન્) જુઓ વિઅડાવઈ.^૧

૧. સ્થા.૩૦૨.

૧. વિયત્ત (વ્યક્ત) તિથ્યર મહાવીરના ચોથા ગણધર. તે કોલ્લાગ(૨) સંનિવેશના ધણમિત્ત(૪) બ્રાહ્મણના પુત્ર હતા. તેમની માતાનું નામ વારુણી(૨) હતું. બીજા ગણધરોની જેમ તે પણ પોતાના પાંચ સો શિષ્યો સાથે મહાવીરના શિષ્ય બની ગયા. તેમને તેમના મનમાં પૃથ્વી આદિ પાંચ ભૌતિક તત્ત્વો અંગે શંકા હતી. તેમને બાસઢ વર્ષની ઉંમરે કેવલજ્ઞાન થયું અને તે એંશી વર્ષની ઉંમરે મોક્ષ પામ્યા.^૧

૧. આવનિ.૫૯૪, ૬૪૪-૬૫૯, વિશેષા.૨૧૬૬-૨૨૪૭, કલ્પ. અને કલ્પવિ.પૃ.૨૪૭.

૨. વિયત્ત જુઓ વિવત્ત.^૧

૧. સ્થાઅ.પૃ.૭૯.

વિયબ્ભ (વિદ્ભ) જુઓ વિદ્ભભ.^૧

૧. તીર્થો. ૪૪૭.

૧. વિયાલઅ (વિકાલક) અઠ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સૂર્ય. ૧૦૭, જમ્બૂ. ૧૭૦, સ્થા. ૯૦, જમ્બૂશા. પૃ. ૫૩૪-૩૫, સૂર્યમ. પૃ. ૨૯૫-૯૬, સ્થાઅ. પૃ. ૭૮-૭૯.

૨. વિયાલઅ સક્ક(૩)ના લોગપાલ સોમ(૧)ના આધિપત્ય નીચેનો દેવ.^૧ સંભવતઃ આ અને વિયાલઅ(૧) એક છે.

૧. ભગ. ૧૬૫.

વિયાલગ (વિકાલક) આ અને વિયાલઅ એક છે.^૧

૧. સ્થા. ૯૦, ભગ. ૪૦૬.

૧. વિયાવત્ત (વ્યાવર્ત) થણિયકુમાર દેવોના ઘોસ(૧) અને મહાઘોસ(૪) એ બે ઈન્દ્રોમાંથી પ્રત્યેકના લોગપાલનું નામ.^૧

૧. સ્થા. ૨૫૬, ભગ. ૧૬૯.

૨. વિયાવત્ત જંભિયગામ પાસે ઉજુવાલિયા નદીના કાંઠે આવેલું ચૈત્ય.^૧

૧. કલ્પ. ૧૨૦, કલ્પચૂ. પૃ. ૧૦૩.

૩. વિયાવત્ત મહાસુક્ક(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ

આયુષ્ય સોળ સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧

૧. સમ. ૧૬.

વિયાહ (વ્યાખ્યા) આ અને વિયાહપણ્ણત્તિ એક છે.^૧

૧. સમ. ૧૪૦, નન્દિયૂ. પૃ. ૬૫.

વિયાહયૂલા (વ્યાખ્યાયૂલા) જુઓ વિયાહયૂલિયા.^૧

૧. નન્દિયૂ. પૃ. ૫૯.

૧. વિયાહયૂલિયા (વ્યાખ્યાયૂલિકા) વિયાહપણ્ણત્તિનું પરિશિષ્ટ.^૧ એક અંગબાહિર કાલિઅ આગમગ્રન્થ તરીકે તેની સ્વતન્ત્ર ગણના કરવામાં આવી છે.^૨ જે શ્રમણનો શ્રામણ્યપાલનનો કાળ અગિયાર વર્ષ પૂરો થઈ ગયો હોય તે શ્રમણને આ ગ્રન્થ ભણાવી શકાય.^૩

૧. નન્દિમ. પૃ. ૨૦૬, નન્દિયૂ. પૃ. ૫૯, નન્દિહ. પૃ. ૭૩, સ્થા. અ. પૃ. ૫૧૩.

૨. નન્દિ. ૪૪, પાક્ષિ. પૃ. ૪૫.

૩. વ્યવ. ૧૦. ૨૫, વ્યવ(મ). ૧૦. ૨૬ અને તેના ઉપરનું વ્યવભા.

૨. વિયાહયૂલિયા સંખેવિતદસાનું એક અધ્યયન.^૧ આ અને વિયાહયૂલિયા(૧) અભિન્ન લાગે છે.

૧. સ્થા. ૭૫૫.

વિયાહપણ્ણત્તિ (વ્યાખ્યાપ્રણત્તિ) બાર અંગ(૩) આગમ ગ્રન્થોમાંનો પાંચમો અંગ આગમગ્રન્થ.^૧ અભયદેવસૂરિએ પોતાની વૃત્તિમાં આ નામની વ્યાખ્યા અનેક રીતે કરી છે.^૨ આ અંગ ગ્રન્થ એકતાલીસ શતકોમાં વિભક્ત છે. પંદરમા શતક સિવાયના બાકીના બધાં શતકો ઉદ્દેશકોમાં વિભક્ત છે. એકવીસમા શતકમાં આવા આઠ ઉદ્દેશકો છે.

સમવાય અનુસાર વિયાહપણ્ણત્તિમાં એક સોથી અધિક અધ્યયનો છે, દસ હજાર ઉદ્દેશો છે, દસ હજાર સમુદ્દેશો છે, છત્રીસ હજાર વ્યાકરણો છે અને ચોરાશી હજાર પદો છે,^૩ જ્યારે નંદી અનુસાર અધ્યયન વગેરેની સંખ્યામાં ભેદ નથી પરંતુ પદોની સંખ્યામાં ભેદ છે અર્થાત્ નંદી અનુસાર પદોની સંખ્યા બે લાખ અઠ્ઠાસી હજાર છે.^૪ અભયદેવસૂરિ નંદીના મત સાથે સંમત છે.^૫ અભયદેવસૂરિની વૃત્તિના અંતે ઉલ્લેખ છે કે વિયાહપણ્ણત્તિમાં ૧૩૮ શતકો છે અને ૧૯૨૫ ઉદ્દેશો છે.^૬ વૃત્તિમાં એક ગાથા ઉદ્દૃત કરવામાં આવી છે જેમાં કહ્યું છે કે આ અંગમાં ચોરાશી લાખ પદો છે.^૭

આ અંગ ગ્રન્થની વિષયવસ્તુ અનેક વિષયોને સ્પર્શે છે. તેમાં તત્ત્વજ્ઞાનસંબંધી, આચારસંબંધી, જ્ઞાનસંબંધી, તર્કસંબંધી, લોકસંબંધી, ગણિતસંબંધી,

રાજનીતિસંબંધી વિષયો ઉપર ચર્ચા છે. તેમાં અનેક મહત્વની વ્યક્તિઓનાં જીવનચરિતો પણ છે. જુદા જુદા શતકો પરસ્પર સમબદ્ધ નથી, એટલું જ નહિ પણ એક જ શતકના અનેક ઉદ્દેશો પણ પરસ્પર સમ્બદ્ધ નથી.

વધુ માહિતી માટે તેમાં અન્ય આગમગ્રન્થોનાં ઉલ્લેખો આવે છે. ‘ તેમાં ઉવવાઈય, પણ્ણવણા, રાયપ્પસેણઈય, નંદી, જીવાભિગમ, સમવાય, જંબુદીવપણ્ણત્તિ, અણુઓગદાર અને આવસ્સયના ઉલ્લેખો છે. તેવી જ રીતે વિવાગસુય, આવસ્સયયુણ્ણિ, ષિસીહયુણ્ણિ વગેરેમાં વિયાહપણ્ણત્તિના ઉલ્લેખો પણ આવે છે. ‘

જ્યારે અભયદેવસૂરિએ આ અંગ ઉપર વિશાલકાય વૃત્તિની રચના વિ.સં. ૧૧૨૮માં^{૧૦} કરી ત્યારે આ જ અંગ ઉપર કેટલીક પ્રાચીન પ્રાકૃત અને સંસ્કૃત ટીકાઓ મોજૂદ હતી.^{૧૧}

જે શ્રમણે દસ વર્ષનું શ્રામણ્ય પૂરું કર્યું હોય તેને ભણાવવા માટે આ અંગ ગ્રન્થ છે.^{૧૨} તિત્થોગાલીના કર્તાએ ભવિષ્ય ભાષ્યું છે કે આ અંગનો વિચ્છેદ વીરનિર્વાણ સંવત ૧૨૫૦મા થશે.^{૧૩}

આ અંગના પ્રારંભમાં પંચપરમેષ્ઠિનૂને, બ્રાહ્મી લિપિને અને શ્રુતને નમસ્કાર કરી મંગલ કરવામાં આવેલ છે. આ અંગનું બીજું નામ ભગવતીસૂત્ર લોકપ્રસિદ્ધ છે. તેનાં બીજાં નામો વિવાહ, વિવાહપણ્ણત્તિ, પણ્ણત્તિ(૧), વિયાહ પણ જુઓ.

૧. નન્દિ.૪૫, પાક્કિ.પૂ.૪૫, સમ.૮૧, ૧૪૦, અનુ.૪૨, ભગઅ.પૂ.૧.
૨. ભગઅ.પૂ.૨.
૩. સમ.૮૪, ૧૪૦. તિત્થોગાલી આ મતને સ્વીકારે છે. જુઓ તીર્થો. ૮૧૩.
૪. નન્દિ.૫૦.
૫. ભગઅ.પૂ.૫.
૬. ભગઅ.પૂ.૯૭૮. ૩૯૪, જીતભા.૧૧૦૫.
૭. ભગઅ.પૂ.૯૭૯.
૮. ભગ.૯, ૧૫, ૯૮, ૧૧૫, ૧૩૪, ૧૫૫, ૧૬૪, ૧૭૦, ૧૯૩, ૨૦૩,

- ૨૦૯, ૨૪૩, ૨૫૧, ૨૭૩, ૨૮૧-૮૨, ૩૦૦, ૩૧૮, ૩૨૨, ૩૬૨, ૩૮૪, ૪૬૬, ૪૯૩, ૬૪૭, ૭૩૨, ૮૦૨.
૯. વિપા.૯, આવચૂ.૧.પૂ.૨, ૨૮૩, ૨૯૯, વિશેષા.૪૨૮૫, નિશીચૂ.૧.પૂ. ૨૩૮, નન્દિચૂ.પૂ.૬૫, વ્યવભા.૪.
૧૦. ભગઅ.પૂ.૯૮૧.
૧૧. ભગઅ.પૂ.૧, ૧૨, ૧૭, ૨૩, ૮૪, ૯૮, ૧૫૪, ૧૮૫, ૩૦૬, ૪૯૨, ૬૪૦, ૬૪૪, ૬૭૬, ૬૮૪, ૭૦૪-૫, ૯૧૮, સ્થાઅ.પૂ.૨૯૮.
૧૨. વ્યવ.૧૦.૨૪.
૧૩. તીર્થો.૮૧૧.

૧. વિરઅ (વિરજસૂ) અઠ્ઠવાસી ગહમાંનો એક.^૧ તેનો ઉલ્લેખ ઠાણમાં નથી.

૧. સૂર્ય.૧૦૭, જમ્બૂ.૧૭૦, જમ્બૂશા.પૂ.૫૩૫.

૨. વિરઅ બંભલોગના છ કાણડોમાંનો એક.^૧

૧. સ્થા.૫૧૬.

વિરતિ વિયાહપણ્ણત્તિનું બીજું અધ્યયન.^૧

૧. ભગ.૨૬૦.

વિરાડણગર (વિરાટનગર) જ્યાં રાજા કીયગ રાજ કરતો હતો તે નગર.^૧ આ અને વઈરાડ એક છે.

૧. જ્ઞાતા.૧૧૭.

વિરિઅ અથવા વિરિય (વીર્ય) જુઓ વીરિઅ.^૧

૧. સમ.૨૩.

વિલાયલોય (વિલાતલોક) જુઓ બલાયાલોઅ અને તેનું ટિપ્પણ.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૮૧.

વિવચ્છા (વિવત્સા) આ અને વિતત્થા એક છે.^૧

૧. સ્થા.૭૧૭.

વિવત્ (વિવત્ત) અક્ટ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧ તેનો ઉલ્લેખ વિતત,^૨ વિતત્ત,^૩ વિતત્થ^૪ અને વિયત્ત(૨)^૫ નામોથી પણ થયો છે.

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સૂર્યમ.૫.૨૮૬.

૨. સૂર્ય.૧૦૭, સૂર્યમ.૨૮૫, જમ્બૂશા.
૫૩૫.

૩. સ્થા.૮૦, સ્થાઅ.૫.૭૮.

૪. જમ્બૂશા.૫.૫૩૫.

૫. સ્થાઅ.૫.૭૮.

વિવત્થ (વિવત્થ) અક્ટ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧ તેનો ઉલ્લેખ વિતત્થ નામે પણ થયો છે.^૨

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સૂર્યમ.૫.૨૮૫-૮૬, જમ્બૂશા.૫.૫૩૫. ૨. સ્થા.૮૦, સ્થાઅ.૫.૭૮.

વિવાગ(વિપાક) વિજય(૮)નું બીજું નામ.^૧

૧. તીર્થો.૧૧૧૫.

વિવાગદસા (વિપાકદશા) વિવાગસુયનું બીજું નામ.^૧

૧. દશાચૂ.૫.૧,૩.

વિવાગસુય (વિપાકશ્રુત) બાર અંગ(૩) આગમગ્રન્થોમાંનો અગિયારમો અંગ આગમગ્રન્થ. તેમાં બે શ્રુતસ્કન્ધો છે — પહેલો દુહવિવાગ અને બીજો સુહવિવાગ. પ્રત્યેક શ્રુતસ્કન્ધમાં દસ અધ્યયનો છે.^૧ દુહવિવાગનાં અધ્યયનોમાં પૂર્વભવોમાં કરેલાં પાપકર્મોનાં ફળોનું નિરૂપણ છે જ્યારે સુહવિવાગનાં અધ્યયનોમાં પૂર્વભવોમાં કરેલાં પુણ્યકર્મોનાં ફળોનું નિરૂપણ છે.^૨

૧. વિપા.૨,૩૩, સ્થાઅ.૫.૫૦૬, ૫૦૭, નન્દિ.૪૫, ૫૬, પાશ્ચિ.૫.૪૬.

૨. સમ.૧૪૬, વિપાઅ.૫.૩૩, અનુ.૪૨, નન્દિચૂ.૫.૭૦-૭૧, નન્દિહ.૫.૮૫, નન્દિમ.૫.૨૩૫.

વિવાય (વિવાદ) દોગિદ્ધિદસાનું બીજું અધ્યયન.^૧

૧. સ્થા.૭૫૫.

વિવાહ (વ્યાખ્યા) આ અને વિવાહપણ્ણત્તિ એક છે.^૧

૧. વ્યવભા.૧૦.૨૫, તીર્થો. ૮૧૧, જીતભા.૧૧૦૫, નન્દિમ.પૃ.૨૩૦.

વિવાહયૂલિયા (વ્યાખ્યાયૂલિકા) જુઓ વિવાહયૂલિયા.^૧

૧. નન્દિ.૪૪, સ્થા.૭૫૫, વ્યવભા.૧૦.૨૬, પાક્ષિયપૃ.૬૭, નન્દિમ.પૃ.૨૦૬.

વિવાહપણ્ણત્તિ (વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞાપ્તિ) જુઓ વિવાહપણ્ણત્તિ.^૧

૧. નન્દિ.૪૫, સમ.૮૪, અનુ.૪૨, વ્યવભા. ૪.૩૮૪, પાક્ષિય.પૃ.૭૦.

વિવિદ્ધિ (વિવૃદ્ધિ) આ અને અહિવદ્ધિ એક છે.^૧

૧. સ્થા.૮૦.

વિવિહકર (વિવિધકર) ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૧, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

વિસંઢિ (વિસન્ધિ) આ અને વિસંધિકષ્પ એક છે.^૧

૧. સ્થા.૮૦.

વિસંધિકષ્પ (વિસન્ધિકલ્પ) અઢ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૪-૩૫, સ્થા.૮૦, સૂર્યમ.પૃ.૨૮૫-૮૬, સ્થાઅ.પૃ.૭૮-૭૯.

વિસંધિકષ્પેલ્લઅ (વિસન્ધિકલ્પક) આ અને વિસંધિકષ્પ એક છે.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭.

વિસભૂતિ (વિશ્વભૂતિ) જુઓ વિસ્સભૂઈ.^૧

૧. તીર્થો.૬૦૫.

વિસા (વિષા) રાયગિહના શેઠ સાગરપોતની પુત્રી અને દામણ્ણગની પત્ની.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૩૨૪.

વિસાય (વિસાત) પાણતમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય વીસ સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧

૧. સમ.૨૦.

૧. વિસાલ (વિશાલ) અઢ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સ્થા.૮૦, સૂર્ય.૧૦૭, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૪-૩૫, સ્થાઅ.પૃ.૭૮-૭૯, સૂર્યમ.પૃ.૨૮૫-૮૬.

૨. વિસાલ ઉત્તરના કંદિય દેવોનો ઈન્દ્ર^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૪૯.

૩. વિસાલ સહસ્સારકૃપ્પમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અઢાર સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧

૧. સમ.૧૮.

૧. વિસાલા (વિશાલા) દક્ષિણ અંજણગ પર્વત ઉપર આવેલું તળાવ.^૧

૧. સ્થા.૩૦૭.

૨. વિસાલા જંબુસુદંસણા વૃક્ષનું બીજું નામ.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૦.

૩. વિસાલા સંસારત્યાગના પ્રસંગે તિત્થયર પાસ(૧)એ ઉપયોગમાં લીધેલી પાલખી.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

વિસાલિ (વૈશાલિ) જુઓ વેસાલી.^૧

૧. આવચૂ.૨.૫.૧૭૪.

વિસાહ (વિશાખ) વિયાહપણ્ણત્તિના અઢારમા શતકનો બીજો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૬૧૬.

વિસાહગણિ (વિશાખગણિનું) શિસીહના કર્તા.^૧

૧. નિશીચૂ.૪.૫.૨૯૫, જુઓ 'નિશીથ-એક અધ્યયન' લે. દલસુખ માલવણિયા.

વિસાહણ્ઠી (વિશાખનન્દી) રાયગિહના રાજા વિસ્સણ્ઠીનો પુત્ર અને વિસ્સભૂઈનો પિતરાઈ ભાઈ હતો.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૨૩૦, આવનિ.૪૪૫, આવમ.૫.૨૪૮, ૨૫૧, કલ્પધ.૫.૩૮, કલ્પવિ.૫.૪૩.

વિસાહદત્ત (વિશાખદત્ત) રુદ્રપુરનો રાજા અને ચક્કવટ્ટિબંભદત્તનો સસરો.^૧

૧.ઉત્તરાનિ.૫.૩૮૦.

વિસાહભૂઈ અથવા વિસાહભૂતિ (વિશાખભૂતિ) રાયગિહના રાજા વિસ્સણ્ઠીનો નાનો ભાઈ. તેની પત્નીનું નામ ધારિણી(૧૧) હતું.^૧ તેનો પુત્ર હતો વિસ્સભૂઈ.

૧. આવચૂ.૧.૫.૨૩૦, આવનિ.૪૪૫-૬, વિશેષા.૧૮૧૧-૧૨, આવમ.૫.૨૪૮-૨૫૧, કલ્પધ.૫.૩૮.

વિસાહમુણિ (વિશાખમુનિ) જેમનો જન્મ વીરનિર્વાણ સંવત ૨૦૦૦માં છે તે આચાર્ય.^૧

૧.તીર્થો. ૮૧૯.

૧. વિસાહા (વિશાખા) એક ણકૃખત(૧). તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ ઈંદગ્ગિ(૧) છે. સુંગાયણ તેનું ગોત્રનામ છે.^૧

૧. સૂર્ય.૩૬,૩૮,૫૦, ગાથાઓ ૮,૫૦, સમ.૫, જમ્બૂ.૧૫૫-૧૬૦, ૧૭૧, સ્થા.૮૦.

૨. વિસાહા જેમાં બહુપુત્તિય(૨) નામનું ચૈત્ય હતું તે નગર. મહાવીર આ નગરમાં આવ્યા હતા.^૧ તેની એકતા અયોધ્યા સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. ભગ.૬૧૭.

૨. લાઈ.પૃ.૩૫૭.

૧. વિસિક્ક (વિશિષ્ટ) સોમણસ(પ) પર્વતનું શિખર.^૧ આ અને વિસિક્કકૂડ એક છે.

૧. સ્થા.૫૮૦.

૨. વિસિક્ક દીવકુમાર દેવોના બે ઈન્દ્રોમાંનો એક.^૧ આ અને વસિક્ક(૩) એક છે.

૧. ભગ.૧૬૮.

વિસિક્કકૂડ (વિશિષ્ટકૂટ) આ અને વિસિક્ક (૧) એક છે.^૧

૧. સ્થા.૫૮૦.

વિસુદ્ધ (વિશુદ્ધ) બંભલોગના છ કાંડમાંનો એક.^૧

૧. સ્થા.૫૧૬.

વિસૂહિય (વિષ્વગૃહિત) મહિય જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૨૨.

વિસેસ (વિશેષ) પણવણાનું પાંચમું પદ (પ્રકરણ).^૧

૧. પ્રજ્ઞા.ગાથા.૪.

૧. વિસ્સ (વિશ્વ) ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૨, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

૨. વિસ્સ ઉત્તરાસાદા નક્ષત્રનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૭, ૧૭૧.

વિસ્સકમ્મ (વિશ્વકર્મનું) ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૧, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

વિસ્સણંદી (વિશ્વનન્દી) રાયગિહના રાજા, વિસાહભૂઈના મોટાભાઈ, વિસાહણંદીના પિતા અને બલદેવ(૨) અયલ(દ)નો પૂર્વભવ. તેમને આચાર્ય સંભૂય(૧) એ દીક્ષા આપી હતી.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૩૦, આવનિ.૪૪૫-૪૬, વિશેષા.૧૮૧૧, આવમ.પૃ.૨૪૮, સમ. ૧૫૮, તીર્થો.૬૦૬.

વિસ્સભૂઈ અથવા વિસ્સભૂતિ (વિશ્વભૂતિ) પ્રથમ વાસુદેવ(૨) તિવિક્કનો પૂર્વભવ. તે રાયગિહના રાજા વિસ્સણંદીના નાના ભાઈ વિસાહભૂઈના પુત્ર હતા. તે બહુ શક્તિશાળી હતા. આચાર્ય સંભૂય(૧)એ તેમને દીક્ષા આપી હતી. મહુરા(૧)માં ગાયે

તેમને પછાડ્યા હતા. આ કારણે ક્રોધિત થઈને તેમણે શિંગડાં પકડીને ગાયને નીચે પાડી દીધી હતી. ભાવી જન્મમાં પોતાના પિતરાઈ ભાઈ વિસાહણંદીને હણવાનો સંકલ્પ (નિદાન) તેમણે કર્યો હતો.^૧

૧. આવયૂ.૧.૫.૨૩૦-૩૩, આવનિ.૪૪૫-૪૭, વિશેષા.૧૮૧૧-૧૨, આવમ.૫.૨૪૮-૫૧, સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૫, ૬૦૭, ૬૦૯, ભક્ત.૧૩૭, કલ્પધ.૫.૩૮, સમઅ.૫.૧૫૮.

વિસ્સવાઈયગણ (વિશ્વવાદિકગણ) તિત્થયર મહાવીરની આજ્ઞામાં રહેલા નવ શ્રમણગણોમાંનો એક.^૧

૧. સ્થા. ૬૮૦.

૧. વિસ્સસેણ (વિશ્વસેન) તિત્થયર સંતિના પિતા. તે ગયપુરના રાજા હતા અને અઈરાના પતિ હતા.^૧

૧. સમ.૧૫૭-૫૮, તીર્થો.૪૭૯, આવનિ.૩૮૩, ૩૮૬, ઉત્તરાક.૫.૩૩૧.

૨. વિસ્સસેણ ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.૫.૧૫૨, કલ્પવિ.૫.૨૩૬.

૩. વિસ્સસેણ મિહિલા(૧)નો વતની, તિત્થંકર મલ્લિ(૧)ને ભિક્ષા આપનાર તે સૌ-પ્રથમ હતા.^૧

૧. સમ.૧૫૭, આવનિ.૩૨૯, આવમ.૫.૨૨૭.

૪. વિસ્સસેણ દિવસ રાતના ત્રીસ મુહુર્તમાંનું એક.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૪૭, સમ.૩૦.

વિહફઈ (બૃહસ્પતિ) એક ગ્રહ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૧.

૧. વિહલ્લ રાયગિહના રાજા સેણિય(૧) અને તેમની રાણી ચેલ્લણાનો પુત્ર અને કૃષિઅનો નાનો ભાઈ.^૧ રાજા સેણિયે તેને શ્રેષ્ઠ કંઠહાર આપ્યો.^૨ કૃષિએ વિહલ્લ પાસે હારની માગણી કરી. વિહલ્લે હાર આપવા ઈન્કાર કર્યો. વિહલ્લે, પોતાના નાના ભાઈ હલ્લ(૩) સાથે, પોતાના નાના (માતા ચેલ્લણાના પિતા) રાજા ચેડગનું શરણ લીધું. આના કારણે ચેડગ અને કૃષિઅ વચ્ચે યુદ્ધ થયું.^૩ વિહલ્લે તિત્થયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી, બાર વર્ષ શ્રામણ્યનું પાલન કર્યું અને મૃત્યુ પછી જયંત સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં (વિમાનમા) જન્મ લીધો. ભવિષ્યમાં તે મહાવિદેહમાં એક જન્મ વધુ લઈ ત્યાં જ મોક્ષે જશે.^૪

૧. નિર.૧.૧., અનુત્ત.૧.

૨. આવયૂ.૨.૫.૧૭૧.

૩. નિર.૧.૧., આવહ.૫.૬૭૯થી,

- ભગઅ.૫.૩૧૬.

૪. અનુત્ત.૧, આવ.૫.૨૭.

૨. વિહલ્લ અણુતરોવવાઈયદસાના પ્રથમ વર્ગનું આઠમું અધ્યયન.^૧

૧. અનુત્ત. ૧.

૩. વિહલ્લ રાયગિહ નગરનો રહેવાસી. તેને મહાવીરે દીક્ષા આપી હતી. મૃત્યુ પછી તે સવ્વટ્ઠસિદ્ધ સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં (વિમાનમાં) દેવ તરીકે જન્મ્યો. ત્યાંથી મહાવિદેહમાં જન્મ લેશે અને ત્યાં જ મોક્ષ પામશે.^૧

૧. અનુત્ત. ૬.

૪. વિહલ્લ અણુતરોવવાઈયદસાના ત્રીજા વર્ગનું દસમું અધ્યયન.^૧

૧. અનુત્ત. ૩.

વિહસ્સતિ (બૃહસ્પતિ) જુઓ વિહસ્સઈ.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૯૮.

વિહાય જુઓ વિધાય.^૧

૧. સ્થા. ૯૪.

વિહારકખ્પ (વિહારકલ્પ) એક અંગબાહિર ઉક્કાલિઅ આગમગ્રન્થ^૧ જે હાલ અસ્તિત્વમાં નથી.

૧. નન્દિ. ૪૪, પાક્ષિ. પૃ. ૪૩, નન્દિમ. પૃ. ૨૦૬, નન્દિહ. પૃ. ૭૨, નન્દિચૂ. પૃ. ૫૮.

વિહારગિહ અથવા વિહારગેહ (વિહારગૃહ) જે ઉદ્યાનમાં તિત્થયર વાસુપુજ્જે સંસારત્યાગ કર્યો હતો તેમ જ જે ઉદ્યાનમાં તેમને કેવલજ્ઞાન થયું હતું તે ચંપા નગરમાં આવેલું ઉદ્યાન.^૧

૧. આવનિ. ૨૩૦, ૨૫૪, વિશેષા. ૧૬૬૨.

વીભય જુઓ વીયભય.^૧

૧. આવહ. પૃ. ૬૭૬.

વીતભય જુઓ વીયભય.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. પૃ. ૯૬, આવહ. પૃ. ૨૯૮.

૧. વીતસોગ (વીતશોક) અરુણા(૪) દ્વીપોના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જીવા. ૧૮૫.

૨. વીતસોગ અદ્વ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સૂર્ય. ૧૦૭, સ્થા. ૯૦, જમ્બૂશા. પૃ. ૫૩૪-૩૫, સૂર્યમ. પૃ. ૨૯૫-૯૬, સ્થાઅ. પૃ. ૭૮-૭૯.

વીતસોગા (વીતશોકા) જુઓ વીયસોગા.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૫૪.

વીતિભય (વીતભય) જુઓ વીયભય.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૩૯૯, આવચૂ.૨.૫.૧૬૪, નિશીચૂ.૩.૫.૧૪૨, ૧૪૫.

વીતિસોગા (વીતશોકા) જુઓ વીયસોગા.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૭૬.

વીતીભય (વીતભય) આ અને વીયભય એક છે.^૧

૧. ભગ.૪૯૧.

વીયકમ્હ (વીતકશ્મ) વચ્છ(૪) ગોત્રની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા.૫૫૧.

વીયભય (વીતભય) જ્યાં રાજા ઉદાયણ(૧) રાજ કરતો હતો તે સિંધુસોવીરનું પાટનગર.^૧ તેની ઉત્તરપૂર્વે મિયવણ ઉદ્યાન આવેલું હતું.^૨ કહેવાય છે કે તિત્થયર મહાવીર ત્યાં ગયા હતા અને ઉદાયણને દીક્ષા આપી હતી.^૩ આ નગર વિદર્ભકનગર નામે પણ જાણીતું હતું.^૪ તેનો એક બંદર તરીકે ઉલ્લેખ થયો છે^૫ જે ઉજ્જૈણીથી એશી યોજનના અંતરે આવેલું હતું.^૬ તેનો એક દેવ વડે ત્યારે નાશ થયો હતો જ્યારે તે વખતના આ નગરના રાજા કેસી(૨)એ શ્રમણ ઉદાયણ(૧)ને ઝેર આપી મારી નાખ્યા હતા.^૭ તેની એકતા પંજાબના સહરાનપુર જિલ્લામાં ઝેલમ નદીના કાંઠે આવેલા શહેર ભેર (Bhera) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૮

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.૫.૧૨૩, સ્થાઅ.
૫.૪૩૧, ૫૧૨, આવહ.૫.૬૭૬,
નિશીચૂ.૩.૫.૧૪૨, આવચૂ.૧.૫.
૩૯૯, ૨.૫.૧૬૪.

૨. ભગ.૪૯૧.

૩. ભગ.૪૯૧, નિશીચૂ.૩.૫.૫૨૩.

૪. પ્રશ્નઅ.૫.૮૯, ભગઅ.૫.૬૨૧.

૫. નિશીચૂ.૩.૫.૧૪૨.

૬. એજન.૫.૧૪૫.

૭. આવચૂ.૨.૫.૩૭, આવહ.૫.૫૩૮.

૮. શ્રભમ.૫.૩૮૮, લાઈ.૫.૩૦૨.

વીયરાગસુઅ (વીતરાગશ્રુત) એક અંગબાહિર ઉક્કાલિઅ આગમગ્રન્થ,^૧ જે વર્તમાનમાં અસ્તિત્વમાં નથી.

૧. નન્દિ.૪૪, નન્દિચૂ.૫.૫૮, નન્દિહ.૫.૭૨, નન્દિમ.૫.૨૦૫.

વીયસોગ(વીતશોક)જુઓ વીતસોગ(૨).^૧

૧. સૂર્યમ.૫.૨૯૫, સ્થાઅ.૫.૭૯.

વીયસોગા (વીતશોકા) અવરવિદેહમાં હાલિણાવઈ(૧) પ્રદેશનું પાટનગર.^૧ બલદેવ(૨) અયલ(૫), વાસુદેવ(૧) બિભીસણ^૨ અને રાજા મહબ્બલ(૨)^૩ આ નગરના હતા. આ નગરમાં ઈંદકુંભ ઉદ્યાન હતું.^૪

૧. જમ્બૂ.૧૦૨, જ્ઞાતા.૬૪, આવમ.૫.
૨૨૫.

૨. આવચૂ.૧.૫.૧૭૬.

૩. જ્ઞાતા.૬૪, સ્થાઅ.૫.૪૦૧.

૪. જ્ઞાતા.૬૪.

૧. વીર તિથયર મહાવીરનું બીજું નામ.^૧

૧. સ્થા.૪૧૧, આવમ.પૃ.૨૦૪-૨૧૪, ૨૩૭-૩૦૦, તીર્થો.૩૩૫.

૨. વીર તગરા નગર ગયેલા એક શ્રમણાચાર્ય.^૧

૧. વ્યવભા. ૩.૩૫૦.

૩. વીર ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૧, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

૪. વીર એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય છ સાગરોપમ વર્ષનું છે. તે સયંભૂ (૪)જેવું જ છે.^૧

૧. સમ.૬.

વીરઅ (વીરક) બારવઈનો વણકર જે વાસુદેવ(૨) કણ્ઠ(૧)નો મોટો ભક્ત હતો.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૬.

૧. વીરંગય (વીરાજક) મહાવીરે દીક્ષા આપેલા આઠ રાજાઓમાંનો એક.^૧

૧. સ્થા.૬૨૧.

૨. વીરંગય રોહીડઅના રાજા મહબ્બલ(૧૧) અને તેમની રાણી પઉમાવઈ(૩)નો પુત્ર. તે બત્રીસ રાજકુંવરીઓને પરણ્યો હતો. તેણે આચાર્ય સિદ્ધત્ય(૭) પાસે દીક્ષા લીધી, પિસ્તાલીસ વર્ષ શ્રામણ્યનું પાલન કરી મરીને બંભલોઅ સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાં દેવ તરીકે તે જન્મ્યો. ત્યાંથી બારવઈમાં બલદેવ(૧)ના પુત્ર તરીકે તેનો જન્મ થયો.^૧

૧. નિર.૫.૧.

૩. વીરંગય વેસાલીના રાજા ચેડગનો સારથિ.^૧

૧. આવહ.૬૭૭.

વીરકંત (વીરકાન્ત) વીર(૪) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૬.

૧. વીરકણ્ઠ (વીરકૃષ્ણ) ષિરયાવલિયા(૧)નું સાતમું અધ્યયન.^૧ રાજા સેણિઅ(૧)ના વીરકણ્ઠ નામના પુત્રના જીવનવૃત્તનું તેમાં નિરૂપણ છે.^૨

૧. નિર.૧.૧

૨. નિરચં.૧.૧.

૨. વીરકણ્ઠ જુઓ વીરકણ્ઠમિત.^૧

૧. વિપા.૩૪.

વીરકણ્ઠમિત (વીરકૃષ્ણમિત્ર) વીરપુરના રાજા, રાણી સિરીદેવી(૩)ના પતિ અને રાજકુમાર સુજાઅ(૪)ના પિતા.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૧. વીરકણ્ઠા (વીરકૃષ્ણા) અંતગડદસાના આઠમા વર્ગનું સાતમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૧૭.

૨. વીરકણ્ઠા રાજા સેણિય(૧)ની પત્ની. તેને ચંપા નગરમાં મહાવીરે દીક્ષા આપી હતી. ચૌદ વર્ષનું શ્રામણ્ય પાળી તે મોક્ષ પામી.^૧

૧. અન્ત.૨૩.

વીરકૂડ (વીરકૂટ) વીર(૪) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૬.

વીરગય (વીરગત) વીર(૪) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૬.

વીરઘોસ (વીરઘોષ) મોરાગ સન્નિવેશમાં રહેતો સુથાર.^૧

૧. આવનિ.૪૬૬, આવચૂ.૧.૫.૨૭૬, વિશેષા.૧૮૨૦, આવહ.૫.૧૮૪, આવમ.૫.૨૭૨. કલ્પધ.૫.૧૦૪.

વીરજસ (વીરયશસ્) મહાવીર દ્વારા દીક્ષિત આઠ રાજાઓમાંનો એક.^૧

૧. સ્થા. ૬૨૧.

વીરજ્ઞય (વીરધ્વજ) વીર(૪) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૬.

વીરત્યુઈ (વીરસ્તુતિ) આ અને મહાવીરત્યુઈ એક છે.^૧

૧. સૂત્રનિ.૮૩.

વીરદેવી મંડિયપુત્ર અને મોરિયપુત્ર(૧)ની માતા.^૧ આ અને વિજયદેવા એક છે.

૧. આવચૂ.૧.૫.૩૩૮.

વીરપુર જ્યાં વીરકણ્ઠમિત્ત રાજ કરતા હતા તે નગર. આ નગરના મણોરમ(પ) ઉદ્યાનમાં તિથયર મહાવીરે રાજકુમાર સુજાઅ(૪)ને દીક્ષા આપી હતી.^૧ ણામિ(૧)ને સૌપ્રથમ ભિક્ષા આ નગરમાં દિણ્ણ(૧)એ આપી હતી.^૨

૧. વિપા.૩૪.

૨. આવનિ.૩૨૫, આવમ.૫.૨૨૭.

વીરખ્ખભ (વીરખ્ખ) વીર(૪) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૬.

૧. વીરભદ્ર (વીરભદ્ર) જેનું ચૈત્ય કણગપુરના સેયાસોય ઉદ્યાનમાં આવેલું હતું તે જક્ષ્મ.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૨. વીરભદ્ર ચઉસરણના કર્તા.^૧ કહેવાય છે કે તે જ ભત્તપરિણાના પણ કર્તા છે.^૨

૧. ચતુ: ૬૩.

૨. ભક્ત. ૧૭૧.

વીરલેસ (વીરલેશ્ય) વીર(૪) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૬.

વીરવણ્ણ (વીરવર્ણ) વીર(૪) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૬.

વીરવર તિત્થયર મહાવીરનું બીજું નામ.^૧

૧. આવનિ. ૪૭૨, પ્રશ્ન. ૪, સૂર્ય. ૧૦૮.

વીરસિંગ (વીરશુઙ્ગ) વીર(૪) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૬.

વીરસિક્ક (વીરસૃષ્ઠ) વીર(૪) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૬.

૧. વીરસેણ (વીરસેન) જેનું ચૈત્ય સુઘોસ(૫) નગરના દેવરમણા ઉદ્યાનમાં આવેલું હતું તે જ કૃષ્ણ.^૧

૧. વિપા. ૩૪.

૨. વીરસેણ બારવઈમાં વાસુદેવ(૨) કણ્ણ(૧)ના એકવીસ હજાર સૈનિકોમાં મુખ્ય.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૫૨, ૧૧૭, અન્ત. ૧, નિર. ૫. ૧, આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૫૬.

વીરસેણિય (વીરસૈનિક અથવા વીરશ્રેણિક) વીર(૪) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૬.

વીરાવત્ત (વીરાવર્ત) વીર(૪) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૬.

૧. વીરિઅ (વીર્ય) સૂયગડનું આઠમું અધ્યયન.^૧

૧. સમ. ૧૬, ૨૩, સૂત્રચૂ. પૃ. ૨૦૩.

૨. વીરિઅ ચૌદ પુલ્લ ગ્રન્થોમાંનો ત્રીજો પુલ્લ ગ્રન્થ.^૧

૧. સમ. ૧૪, ૧૪૭, નન્દિ. ૫૭, નન્દિચૂ. પૃ. ૭૫, નન્દિમ. પૃ. ૨૪૧.

૩. વીરઅ તિત્થયર પાસ(૧)ના આઠ ગણધરોમાંના એક.^૧ તેમનો ઉલ્લેખ વીરભદ્ર નામથી પણ થયો છે.^૨

૧. સ્થા. ૬૧૭.

૨. સમ. ૮.

વીરિય (વીર્ય) જુઓ વીરિઅ.^૧

૧. સ્થા. ૬૧૭, સૂત્રચૂ. પૃ. ૨૦૩.

વીરિયપ્પવાય (વીર્યપ્રવાદ) આ અને વીરિઅ(૨) એક છે.

૧. નન્દિયૂ.પૃ.૭૫.

વીરુત્તરવડિંસગ (વીરોત્તરાવતંસક) વીર(૪) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૬.

વીસ-અસમાહિટ્ટાણ (વિંશતિ-અસમાધિસ્થાન) આચારદસાનું એક અધ્યયન.^૧

૧. સ્થા. ૭૫૫.

વીસંત્યા (વિશ્વસ્તા) આણંદપુરના રાજા જિતારિ(૧)ની પત્ની અને રાજકુમાર અણંગની માતા. તેણે પોતાના પુત્રમાં કામાસક્ત થઈ તેની સાથે આડો સંબંધ બાંધ્યો હતો.^૧

૧. નિશીયૂ.૩.પૃ.૨૬૮, ભૂત્મા.૫૨૧૧, ગચ્છાવા.પૃ.૨૬.

૧. વીસસેણ (વિશ્વસેન) વાસુદેવ(૨) કણ્ઠ(૧)નું બીજું નામ. તેમની ગણના શ્રેષ્ઠ યોદ્ધા તરીકે થતી હતી.^૧

૧. સૂત્ર.૧.૬.૨૨. ટીકાકાર શીલાઙ્ક તેનો ચક્રવર્તિનું અર્થ કરે છે, જુઓ સૂત્રશી. પૃ.૧૫૦.

૨. વીસસેણ જુઓ વિસ્સસેણ.^૧

૧. તીર્થો. ૪૭૮, આવનિ.૩૮૮.

વુડ્ઠ (વૃદ્ધ) સંપલિય અને ભદ્ર(૫)ના શિષ્ય અને સંઘપાલિયના ગુરુ.^૧

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ.પૃ.૨૬૫.

વુડ્ઠવાઈ (વૃદ્ધવાદિન્) જેમને મહાણિસીહ માટે ખૂબ આદર હતો તે શ્રમણાચાર્ય.^૧

૧. મનિ.૭૦-૭૧.

વુડ્ઠિ (વૃદ્ધિ) આ અને અહિવડ્ઠિ એક છે.

૧. જમ્બૂ.૧૭૧.

વુડ્ઠિકર (વૃદ્ધિકર) ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પ.પૃ.૧૫૧, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

વેઅડ્ઠ (વૈતાઢ્ય) જુઓ વેયડ્ઠ.^૧

૧. જમ્બૂ.૩૬.

વેઅદ્ધ (વૈતાઢ્ય) જુઓ વેયડ્ઠ.^૧

૧. જમ્બૂ.૬૮, ૮૩.

વેઅદ્ધગિરિકુમાર (વૈતાઢ્યગિરિકુમાર) જુઓ વેયડ્ઠગિરિકુમાર.^૧

૧. જમ્બૂ.૫૧.

વેઅદ્ધપવ્વય (વૈતાઢ્યપર્વત) જુઓ વેયડ્ઠ.^૧

૧. જમ્બૂ.૭૪.

વેદગ (વેદઙ્ગ) એક આર્ય જાતિ.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭. ટીકાકાર વેદંગ આપે છે (પ્રજ્ઞામ.પૃ.૫૮).

વેગવર્ધ (વેગવતી) જેના કાંઠે અદ્વિયગ્ગામ આવેલું હતું તે નદી.^૧

૧. આવનિ.૪૬૪, આવનિ.(દીપિકા). પૃ.૮૬, વિશેષા.૧૮૧૪, આવમ.પૃ.૨૬૮.

૧. વેજયંત (વૈજયન્ત) બીજું અનુત્તર સ્વર્ગીય વાસસ્થાન (વિમાન) અને તેના દેવો.^૧

૧. અનુ.૧૩૯, પ્રજ્ઞા.૩૮, ઉત્તરા.૩૬.૨૧૩.

૨. વેજયંત જંબુદ્વીવ વગેરેનું દક્ષિણ દ્વાર. તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ વેજયંત(૩) છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૮, સ્થા.૩૦૩, જીવા.૧૨૮, ૧૪૪.

૩. વેજયંત જંબુદ્વીવ વગેરેના વેજયંત(૨) દ્વારનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. સ્થા.૩૦૩, ૩૦૫, જીવા.૧૪૪, ૧૭૪.

૪. વેજયંત ઉત્તર રુચગ(૧) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩.

વેજયંતા (વેજયન્તા) જંબુદ્વીવના વેજયંત(૨) દ્વારના અધિષ્ઠાતા દેવ વેજયન્ત(૩)નું પાટનગર.^૧

૧. સમ.૩૭.

૧.વેજયંતી (વેજયન્તી) છઠ્ઠા બલદેવ(૨) આણંદ(૧)ની માતા^૧ અને ચંક્રપુરના રાજા મહસિવની પત્ની.^૨

૧. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૪.

૨. આવનિ.૪૦૮-૪૧૧.

૨. વેજયંતી સંસારત્યાગના પ્રસંગે તિત્થયર પઉમપ્પહ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલી પાલખી.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

૩. વેજયન્તી પખવાડિયાની આઠમની રાત.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૪૮.

૪. વેજયન્તી રુચગ(૧) પર્વતના મધ્ય ક્ષેત્રની એક વિદિશામાં વસતી એક મુખ્ય દિસાકુમારી દેવી.^૧

૧. તીર્થો. ૧૬૫.

૫. વેજયન્તી પૂર્વ રુચગ(૧)ના પલંબ(૪) શિખર ઉપર વસતી એક મુખ્ય દિસાકુમારી દેવી.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩, જમ્બૂ.૧૧૪, તીર્થો. ૧૫૩.

૬. વેજયન્તી ઉત્તર અંજણગ પર્વત ઉપર આવેલું તળાવ.^૧

૧. સ્થા.૩૦૭.

૭. વેજયન્તી મહાવિદેહના સુવપ્પ(૧) પ્રદેશનું પાટનગર.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૨.

૮. વેજયન્તી ગ્રહો, નક્ષત્રો અને તારાઓમાંથી દરેકની જે ચાર મુખ્ય પત્નીઓ છે તેમાંની એકનું નામ.^૧

૧. સ્થા. ૨૭૩, ભગ.૪૦૬, જમ્બૂ.૧૭૦, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૪.

વેડય (વેટક) ચારણગણ(૨)ની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ.પૃ.૨૫૯.

વેણઈયા (વચનત્રિકા) બંભી(૨) લિપિઓમાંની એક.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, સમ.૧૮.

વેણા આચાર્ય થૂલભદ્રની સાત બહેનોમાંની એક. તે સંભૂઈવિજય(૪)ની શિષ્યા હતી.^૧

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ.પૃ.૨૫૬, આવચૂ.૨.પૃ.૧૮૩, તીર્થો. ૭૫૪, આવ.પૃ.૨૮, આવહ.પૃ. ૬૯૩.

વેણુદાલિ ઉત્તરના સુવણકુમાર દેવોના ઈન્દ્ર.^૧ તેમને છ મુખ્ય પત્નીઓ છે. તેમના નામ ભૂયાણંદ(૧)ની છ મુખ્ય પત્નીઓ જેવાં જ છે.^૨ વેણુદાલિને ચાર લોગપાલ છે- ચિત્તપદ્મ, વિચિત્તપદ્મ, ચિત્ત(૩) અને વિચિત્ત.^૩

૧. ભગ.૧૬૯, પ્રજ્ઞા.૪૬, સ્થા.૪૦૪.

૨. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૫૦૮.

૩. સ્થા.૨૫૬.

૧. વેણુદેવ દક્ષિણના સુવણકુમાર દેવોના ઈન્દ્ર.^૧ તેમને છ મુખ્ય પત્નીઓ છે. તેમનાં નામ ધરણ(૧)ની છ મુખ્ય પત્નીઓનાં નામ જેવાં જ છે.^૨ વેણુદેવને પણ વેણુદાલિ જેમ ચાર લોગપાલ છે.^૩

૧. પ્રજ્ઞા.૪૬, ભગ.૧૬૯, સ્થા.૪૦૪.

૨. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૫૦૮.

૩. સ્થા.૨૫૬.

૨. વેણુદેવ જુઓ ગરુલવેણુદેવ.^૧

૧. સ્થા. ૮૬.

વેણા (વેત્રા) જુઓ બેત્રા(૨).^૧

૧. નિશીચૂ.૩.પૃ.૪૨૫.

વેણાતડ (બેત્રાતટ) બેણા(૨) નદીના કાંઠે આવેલું નગર.^૧

૧. નિશીચૂ.૩.પૃ.૪૨૫.

વેણાપડ (બેત્રાતટ) મૂલદેવ(૧) આ નગરનો રાજા હતો.^૧ આ અને બિણાતડ એક છે.

૧. ઉત્તરાને.પૃ.૬૩.

વેતડ્ઠ (વૈતાઢય) જુઓ વેયડ્ઠ.^૧

૧. નન્દિયુ. પૃ. ૬૪.

વેતરણી (વૈતરણી) જુઓ વેયરણી.^૧

૧. સૂત્રયુ. પૃ. ૧૨૪, ૧૫૪, આવયુ. ૧. પૃ. ૪૬૦.

વેતાલિઅ (વૈતાલિય) જુઓ વેયાલિઅ.^૧

૧. સમ. ૨૩, સૂત્રયુ. પૃ. ૩૫૬.

વેદઅ (વેદક) પણવણાનું પચ્ચીસમું પદ (પ્રકરણ).^૧

૧. પ્રજ્ઞા. ગાથા ૬.

વેદણા (વેદના) પણવણાનું પાંત્રીસમું પદ.^૧

૧. પ્રજ્ઞા. ગાથા ૭, ભગ. ૩૮૮.

વેદબંધઅ (વેદબંધક) પણવણાનું છવ્વીસમું પદ (પ્રકરણ).^૧ જુઓ બંધ.

૧. પ્રજ્ઞા. ગાથા ૬.

વેદબ્મી (વૈદભ્મી) પજજુણ(૧)ની પત્ની અને અણિરુધ(૨)ની માતા.^૧

૧. અન્ત. ૮.

વેદરહસસ (વેદરહસ્ય) આયુર્વેદ ઉપરનો ગ્રન્થ.^૧

૧. નિશીયુ. ૩. પૃ. ૫૨૭.

વેદિસ (વૈદિશ) જુઓ વર્ધદિસ.^૧

૧. અનુ. ૧૩૦.

વેદેહિ (વૈદેહિન્) જુઓ વર્ધદેહિ.^૧

૧. ઉત્તરા. ૮. ૬૧, ૧૮. ૪૫.

વેભાર (વૈભાર) રાયગિહની ઉત્તરપૂર્વમાં આવેલો ડુંગર.^૧ ઝવેરી ણંદ(૧૧)એ આ ડુંગર પાસે ણંદા(૧૧) તળવાનું નિર્માણ કરાવવા બધો ખર્ચ પોતે કર્યો હતો.^૨ મહાતવોવતીર ઝરણું પણ અહીં આવેલું હતું.^૩ ધણ(૨) અને સાલિભદ્ર(૧)એ આ ડુંગરની તળેટીમાં મારણાન્તિકી સલ્લેખના કરી હતી.^૪ રાજગિરના પાંચ ડુંગરોમાંનો આ એક છે.^૫

૧. જ્ઞાતા. ૧૩, ૧૫, ૮૩, ભગ. ૧૬૦.

૪. મર. ૪૪૪.

૨. જ્ઞાતા. ૮૩.

૫. લાઈ. પૃ. ૩૫૩.

૩. ભગ. ૧૧૩.

વેભારગિરિ (વૈભારગિરિ) આ અને વેભાર એક છે.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૩, સૂત્રયુ. પૃ. ૨૩૨, મર. ૪૪૪.

વેમાણિય (વૈમાનિક) દેવોના ચાર પ્રકારોમાંનો એક પ્રકાર.^૧ તેના બે પેટાભેદો છે — કપ્પોવગ અને કપ્પાઈય.^૨

૧. ભગ.૧૧૫, ૪૭૩, અનુ.૧૪૪, જીવા.૪૨, સ્થા.૨૫૭, આવહ.પૃ.૧૨૫.

૨. અનુ.૧૨૨, પ્રજ્ઞા.૩૮.

વેય (વેદ) રિઉવ્વેય, જઉવ્વેય, સામવેય અને અથવ્વણવેય આ ચારનું સમૂહવાચક નામ. પરિવ્રાજકો તેમના જ્ઞાતા ગણાય છે.^૧

૧. જ્ઞાતા.૫૫, ઔપ.૩૮.

૧. વેયડૂઢ (વૈતાઢ્ય) પર્વતોનો એક પ્રકાર. તેના બે પેટાભેદો છે — વટ્ટવેયડૂઢ (વૃત્તવૈતાઢ્ય) અને દીહવેયડૂઢ (દીર્ઘવૈતાઢ્ય). જંબુદીવમાં ચાર વટ્ટવેયડૂઢ પર્વતો છે. તે છે — સદાવઈ(૧), વિયડાવઈ, ગંધાવઈ અને માલવંતપરિયાય.^૧ તેમની ઊંચાઈ એક હજાર યોજન છે, ઊંડાઈ એક હજાર ગવ્યૂતિ છે અને પહોળાઈ એક હજાર યોજન છે. તેમનો આકાર પર્યક જેવો છે.^૨

જંબુદીવમાં ચોત્રીસ દીહવેયડૂઢ પર્વતો છે^૩— એક ભરહ(૧)માં, એક એરવય(૧)માં, અને મહાવિદેહના કચ્છ(૧), વચ્છ(૬), પમ્હ(૧), વપ્પ(૧) વગેરે બત્રીસ વિજયો(૨૩) અર્થાત્ પ્રદેશોમાંથી પ્રત્યેક વિજયમાં એક એક એમ કુલ ચોત્રીસ છે.^૪ તેમની ઊંચાઈ પચીસ યોજન અથવા એક સો ગવ્યૂતિ છે, ઊંડાઈ પચીસ ગવ્યૂતિ છે અને પહોળાઈ પચાસ યોજન છે.^૫ પ્રત્યેક દીહવેયડૂઢને નવ શિખરો છે.^૬

૧. સ્થા.૮૭,૩૦૨, જીવા.૧૪૧,ભગ.

૩૬૯, ભગઅ.પૃ.૪૩૬.

૨. સ્થા.૭૨૨, સમ.૮૦, ૧૧૩.

૩. સમ.૩૪.

૪. સ્થા.૬૮૯.

૫. સમ.૨૫,૫૦,૧૦૦.

૬. સ્થા.૬૮૯.

૨. વેયડૂઢ ભરહ(૨) ક્ષેત્રનો એક પર્વત જે દીહવેયડૂઢ નામે પણ જાણીતો છે. તે જંબુદીવના ભરહ ક્ષેત્રની મધ્યમાં આવેલો છે અને ભરહ ક્ષેત્રને બે ભાગમાં વહેંચી દે છે — દાહિણડૂઢભરહ અને ઉત્તરડૂઢભરહ.^૧ તે પૂર્વથી પશ્ચિમ વિસ્તરેલો છે અને પૂર્વ લવણ સમુદ્રને તથા પશ્ચિમ લવણ સમુદ્રને સ્પર્શે છે.^૨ તેની ઊંચાઈ પચીસ યોજન છે અને પહોળાઈ પચાસ યોજન છે, પૂર્વ બાજુએ તથા પશ્ચિમ બાજુએ તેની બાહાનું માપ ૪૮૮ ઠૂંઠ યોજન છે, જ્યારે તેની જીવા જે લવણ સમુદ્રને બન્ને બાજુએ સ્પર્શે છે તેનું માપ ૧૦૭૨૦ ઠૂંઠ યોજન છે અને તેનું ધણુપિક ૧૦૭૪૩ ઠૂંઠ યોજન છે. આ પર્વતમાં બે ગુફાઓ છે - તિમિસગુહા અને ખંડપ્પવાયગુહા. પર્વતની બન્ને બાજુએ દસ યોજનની ઊંચાઈએ બે વિજજાહરસેઢિ છે. તેથી ઉપર બીજા દસ યોજનની ઊંચાઈએ બે અભિઓગસેઢિ છે. આ પર્વતના નવ શિખરોનાં નામ આ પ્રમાણે છે— સિદ્ધાયણકૂડ,

દાહિણડ્ઠભરહકૂડ, ખંડપ્પવાયગુહાકૂડ, મણિભદ્રકૂડ, વેયડ્ઠકૂડ(૨), પુણ્ણભદ્ર(૬), તિમિસગુહાકૂડ, ઉત્તરડ્ઠભરહકૂડ અને વેસમણકૂડ(૨). આ વેયડ્ઠ પર્વત ઉપર વિદ્યાધરો, કેટલાક દેવો તથા દેવીઓ રહે છે.^૩ આ પર્વતને વેયડ્ઠ કહેવામાં આવે છે કારણ કે તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ વેયડ્ઠગિરિકુમાર છે.^૪ ઓસપ્પિણી કાલચકના દ્વસમદ્વસમા અરમાં ભરહ ક્ષેત્રમાં વેયડ્ઠ સિવાયના બીજા બધા પર્વતોનું અસ્તિત્વ નહિ રહે, તેઓ અદૃશ્ય થઈ જશે.^૫ વેયડ્ઠની ગુફાઓમાં તિત્થંકરોની સુવર્ણની પ્રતિમાઓ છે.^૬

૧. જમ્બૂ. ૧૦, ૩૬, વિપા. ૧૪, આવમ.

પૃ. ૧૫૮, આવહ. પૃ. ૧૧૬, નિર.

૫. ૧, જ્ઞાતા. ૨૭.

૨. જમ્બૂ. ૧૨.

૩. જમ્બૂ. ૧૨, આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૮૮,

૩૮૮, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૭.

૪. જમ્બૂ. ૧૫, ૩૬, ૫૧, ૬૮, ૭૪, આવચૂ.

૧. પૃ. ૨૦૭.

૫. ભગ. ૨૮૭-૮૮, તીર્થો. ૮૫૦, જમ્બૂ. ૩૬.

૬. નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૧૪૪.

૧. વેયડ્ઠકૂડ (વૈતાઢ્યકૂટ) પ્રત્યેક દીહવેયડ્ઠ પર્વતનું એક શિખર.^૧

૧. સ્થા. ૬૮૮.

૨. વેયડ્ઠકૂડ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના વેયડ્ઠ(૨) પર્વતનું એક શિખર.^૧

૧. સ્થા. ૬૮૮.

વેયડ્ઠગિરિ (વૈતાઢ્યગિરિ) આ અને વેયડ્ઠ(૨) એક છે.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૨૭.

વેયડ્ઠગિરિકુમાર (વૈતાઢ્યગિરિકુમાર) ભરહ(૨)માં આવેલા વેયડ્ઠ(૨) પર્વતનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૫, ૫૧, આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૮૮, આવમ. પૃ. ૨૩૦, આવહ. પૃ. ૧૫૦.

વેયડ્ઠપવ્વય (વૈતાઢ્યપર્વત) જુઓ વેયડ્ઠ(૨).^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૮૮.

વેયણાપય (વેદનાપદ) જુઓ વેદણા.^૧

૧. ભગ. ૩૮૮.

૧. વેયરણી (વૈતરણી) બારવઈનો વૈઘ.^૧

૧. આવનિ. ૧૩૦૦, આવહ. પૃ. ૩૪૭, આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૬૦.

૨. વેયરણી નરકમાં આવેલી નદી.^૧

૧. ઉત્તરા. ૧૮. ૫૮, ૨૦. ૩૬, સૂત્ર. ૧. ૩. ૪. ૧૬, સૂત્રનિ. ૮૨, ઉત્તરાશા. પૃ. ૪૭૬, મર. ૩૮૫, સૂત્રચૂ. પૃ. ૧૨૪.

૩. વેયરણી સક્ક(૩)ના લોગપાલ જમ(૨)ના આધિપત્ય નીચેનો પરમાહમ્મિય

દેવ.^૧

૧. ભગ.૧૬૬, આવહ.પૃ.૬૫૧, સૂત્રચૂ.પૃ.૧૫૪.

વેયવેયઅ (વેદવેદક) પણ્ણવણાનું સત્તાવીસમું પદ (પ્રકરણ).^૧

૧. પ્રજા.ગાથા ૬.

વેયાલિય (વૈતાલિક) સૂયગંડના (પ્રથમ શ્વૃતસ્કન્ધનું) બીજું અધ્યયન.^૧ તેનો ઉપદેશ ઉસંભ(૧)એ આપ્યો હતો.^૨

૧. સમ.૧૬,૨૪, સૂત્રનિ.૩૯.

૨. આવચૂ.૧.પૃ.૨૧૦.

૧. વેરુલિઅ (વૈરૂર્ય) રયણાપ્પભા(૨) નરકભૂમિના પ્રથમ કાણડનો ત્રીજો ભાગ.^૧

૧. સ્થા.૭૭૮.

૨. વેરુલિઅ દક્ષિણ રુયગ(૧) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા.૬૪૩.

૩. વેરુલિઅ જંબુદીવમાં આવેલા પર્વત મહાહિમવંત(૩)નું શિખર.^૧

૧. સ્થા.૫૨૨, ૬૪૩, જમ્બૂ.૮૧.

વેલંધર (વેલન્ધર) અથવા વેલંધરણાગરાય (વેલન્ધરનાગરાજ) જંબુદીવને ઘેરીને આવેલા લવણ સમુદ્રના કિનારાનું રક્ષણ કરતા ણાગકુમાર દેવોના ઈન્દ્ર. આવા ઈન્દ્રો ચાર છે — ગોથૂભ, સિવઅ, સંખ(૧૪) અને મણોસિલઅ. તેમના વાસસ્થાનરૂપ પર્વતો આ છે — ગોથૂભ, ઉદગભાસ, સંખ(૧૩) અને દયસીમ. આ પર્વતો લવણ સમુદ્રમાં આવેલા છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૮-૧૫૯, સમઅ.પૃ.૭૧-૭૨, સમ.૧૭, સ્થા.૩૦૫.

૧. વેલંધરોવવાય (વેલન્ધરોપપાત) એક અંગબાહિર કાલિઅ આગમગ્રન્થ^૧ જે હાલ અસ્તિત્વમાં નથી.

૧. નન્દિ.૪૪, વ્યવ(મ), ૧૦.૨૭, પાક્ષિ.પૃ.૪૫.

૨. વેલંધરોવવાય સંખેવિતદસાનું એક અધ્યયન.^૧ આ અને વેલંધરોવવાય(૧) એક જણાય છે.

૧. સ્થા. ૭૫૫.

૧. વેલંબ (વૈલમ્બ) વાઉકુમાર દેવોના બે ઈન્દ્રોમાંનો એક. તેની નીચે તેને ચાર લોગપાલ છે — કાલ(૧), મહાકાલ(૮), અંજણ(૫) અને રિક્ટ(૪).^૧ ધરણ(૧)ની મુખ્ય પત્નીઓ જેવી જ તેને પણ છ મુખ્ય પત્નીઓ છે.^૨

૧. ભગ.૧૬૯, સ્થા.૨૫૬.

૨. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૫૦૮.

૨. વેલંબ એક મહાપાયલકલસ જૂવઅનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. સ્થા.૩૦૫.

વેલાવાસિ (વેલાવાસિનૂ) સમુદ્રના કે નદીના કિનારે રહેનારા વાનપ્રસ્થ તાપસોનો વર્ગ.^૧

૧. ઔપ.૩૮, ભગઅ.પૃ.૫૧૯.

૧. વેસમણ (વૈશ્રમણ) દિવસરાતના ત્રીસ મુહુત્તમાંનું એક.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સમ.૩૦, સૂર્ય.૪૭.

૨. વેસમણ કણ્ણપુરના રાજા પિયયંદ અને રાણી સુભદા(૫)નો રાજકુમાર પુત્ર. તેની પત્ની સિરિદેવી(૨) હતી. તેણે પોતાના પુત્ર ધણવર્ધ(૩)ને રાજસિંહાસન ઉપર સ્થાપી સંસારત્યાગ કર્યો અને તિત્થયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી. તે તેના પૂર્વભવમાં મણિવયા નગરનો રાજા મિત્ત(૫) હતો.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૩. વેસમણ વીયસોગા નગરના રાજા મહબ્બલ(૨)ના છ મિત્ર રાજાઓમાંનો એક. તેણે પણ મહબ્બલ સાથે સંસારત્યાગ કર્યો અને વિવિધ પ્રકારની તપશ્ચર્યાઓ કરી. મૃત્યુ પછી તેણે કુરુના રાજા અદીણસતુ(૧) તરીકે જન્મ લીધો.^૧

૧. શાતા.૬૪-૬૫.

૪. વેસમણ ઈસાણ ક્ષેત્રના ઈન્દ્રના આધિપત્ય નીચેનો લોગપાલ. તેની મુખ્ય પત્નીઓ ચાર છે - પુઢવી(૧), રાઈ(૩), રયણી(૧) અને વિજજુ(૬).^૧ જુઓ સોમ(૨).

૧. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૨૫૬.

૫. વેસમણ બલિ(૪)ના આધિપત્ય નીચેનો લોગપાલ.^૧ તેની મુખ્ય પત્નીઓ ચાર છે: મીણગા, સુભદા(૧૫), વિજયા(૧૨) અને અસણી.^૨ જુઓ સોમ(૪).

૧. ભગ.૧૬૯, ૧૭૨, સ્થા.૨૫૬.

૨. ભગ.૪૦૬.

૬. વેસમણ ચમર(૧)ના આધિપત્ય નીચેનો લોગપાલ. વેસમણ તેનું પાટનગર છે. તેને ચાર મુખ્ય પત્નીઓ છે - કણગા(૧), કણગલયા, ચિતાગુતા(૨) અને વસુંધરા(૩).^૧ જુઓ સોમ(૪).

૧. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૨૫૬.

૭. વેસમણ જંબુદીવમાં આવેલા ચુલ્લહિમવંત પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા.૫૨૨, જમ્બૂ.૭૫.

૮. વેસમણ દક્ષિણ રુચગ(૧) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા.૬૪૩.

૯. વેસમણ સક્ક(૩)નો એક લોગપાલ. તેમનું દિવ્ય વિમાન વગ્ગુ(૨) છે.^૧ તેમની

સેવામાં જુદા જુદા પ્રકારના દેવો છે જેમ કે વેસમણકાઈય, વેસમણદેવકાઈય, સુવણકુમાર, દીવકુમાર, દિસાકુમાર, વાણવંતર વગેરે. વળી, તેમની સેવામાં જુદા જુદા દેવો પણ છે જેવા કે પુણ્ણભદ્ર(૫), માણ્ણભદ્ર(૧), સાલિભદ્ર(૪), સુમણભદ્ર(૫), ચક્ક વગેરે.^૨ તેને ચાર મુખ્ય પત્નીઓ છે — રોહિણી(૫), મયણા(૨), ચિત્તા(૨) અને સોમા(૬).^૩ આ વેસમણ ઉત્તર દિશાનો રક્ષક દેવ છે.^૪

૧. ભગ.૧૬૫, જ્ઞાતા.૭૬, જમ્બૂ.૧૨,
૧૨૩, ઉત્તરા.૨૨.૪૧, આવચૂ.૧.
પૃ.૧૫૪, ૧૮૭, સ્થા.૨૫૬, ૩૧૭,
કલ્પવિ.પૃ.૨૩૨.

૨. ભગ.૧૬૮, સમ.૭૮.
૩. ભગ.૪૦૬.
૪. ભગ.૪૧૭-૧૮, ભગઅ.પૃ.૫૨૦,
ઉપાઅ.પૃ.૨૭.

૧૦. વેસમણ જંબુદીવમાં આવેલા પ્રત્યેક દીહવેયડ્ઢ પર્વતનું એક શિખર.^૧

૧. સ્થા.૬૮૮, જમ્બૂ.૧૨, ૮૩.

૧૧. વેસમણ ઉત્તર દિશાનો દેવ.^૧

૧. ભગ.૪૧૭.

૧૨. વેસમણ મહાવીરનાં તીર્થમાં થયેલા એક અજૈન ઋષિ જેમને પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારવામાં આવેલ છે.^૧

૧. ઋષિ.૪૫, ઋષિ(સંગ્રહણી)

વેસમણકાઈય (વૈશ્રમણકાયિક) લોગપાલ વેસમણ(૮)ના આધિપત્ય નીચે રહેલા એક પ્રકારના દેવો.^૧

૧. ભગ.૧૬૮.

૧. વેસમણકૂડ (વૈશ્રમણકૂટ) મેરુ પર્વતની પૂર્વમાં સીયા નદીની દક્ષિણ બાજુએ આવેલો એક વક્ષ્માર પર્વત.^૧

૧. જમ્બૂ.૨૬, સ્થા.૩૦૨, ૪૩૪, ૬૩૭.

૨. વેસમણકૂડ જુઓ વેસમણ(૧૦).^૧

૧. જમ્બૂ.૨૧, ૮૩.

વેસમણદત્ત (વૈશ્રમણદત્ત) રોહીડઅના રાજા, રાણી સિરિદેવી(૪)ના પતિ અને રાજકુમાર પૂસણાંદીના પિતા.^૧

૧. વિપા.૩૦.

વેસમણદાસ (વૈશ્રમણદાસ) કુલાણ નગરમાં રાજ કરનારો રાજા.^૧

૧. સંસ્તા.૮૧.

વેસમણદેવકાઈઅ (વૈશ્રમણદેવકાયિક) લોગપાલ વેસમણ(૮)ના આધિપત્ય નીચેના એક પ્રકારના દેવો.^૧

૧. ભગ.૧૬૮.

વેસમણપભ (વૈશ્રમણપ્રભ) કુંડલ દ્વીપમાં આવેલા બે પર્વતો — એક ઉત્તરમાં આવેલો છે અને બીજો દક્ષિણમાં આવેલો છે. અયલભદ્રા, સમકક્કસા, કુબેરા અને ધણપ્પભા લોગપાલ વેસમણ(લ)ની આ ચાર રાજધાનીઓ આ પર્વતોની ચારે દિશાઓમાં આવેલી છે.^૧

૧. ભગઅ.પૃ.૨૦૩-૨૦૪.

વેસમણભદ્ર (વૈશ્રમણભદ્ર) કોસંબી નગરમાં આવનારો એક શ્રમણ. તેને ધણપાલ(ર)એ ત્રિક્ષા આપી હતી.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૧. વેસમણોવવાય (વૈશ્રમણોપપાત) એક અંગબાહિર કાલિઅ આગમગ્રન્થ.^૧ જે શ્રમણો શ્રામણ્યપાલનના બાર વર્ષ પૂરા કર્યા હોય તેને આ ગ્રન્થ ભણાવી શકાય.^૨ આ ગ્રન્થ વર્તમાનમાં અસ્તિત્વમાં નથી.

૧. નન્દિ.૪૪, પાક્ષિ.પૃ.૪૫. ૨. વ્યવ.૧૦.૨૬.

૨. વેસમણોવવાય સંખેવિતદસાનું અધ્યયન.^૧ આ અને વેસમણોવવાય(૧) એક જણાય છે.

૧. સ્થા. ૭૫૫.

વેસવાડિયગણ (વેશવાતિકગણ) એક શ્રમણગણ જે આચાર્ય કામિડ્ઢિથી અસ્તિત્વમાં આવ્યો. તેની ચાર શાખાઓ હતી અને તેના ચાર કુળો હતા. આ ચાર શાખાઓ આ હતી- સાવત્થિયા, રજજપાલિયા, અંતરિજિજયા, ખેમલિજિજયા. અને ચાર કુળો આ પ્રમાણે હતા — ગણિય, મેહિય, કામિડ્ઢિય અને ઈંદપુરગ.^૧

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ.પૃ.૨૬૦.

વેસાણિય (વૈષાણિક) એક અંતરદીવ અને તેના લોકો.^૧

૧. સ્થા.૩૦૪, પ્રજ્ઞા.૩૬, નન્દિમ.પૃ.૧૦૩.

વેસાલિઅ (વૈશાલિક) મહાવીરનું બીજું નામ.

૧. ઉત્તરા. અધ્યયન ૬ની છેલ્લી પંક્તિ, ઉત્તરાશા.પૃ.૨૭૦, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૧૫૬-૧૫૭, આવચૂ. ૧.પૃ.૨૫૮, સૂત્રચૂ.પૃ.૮૮.

વેસાલી (વૈશાલી) જ્યાં ચેડગ રાજ કરતા હતા તે નગર.^૧ હલ્લ(૩) અને વિહલ્લ(૧) બન્ને ભાઈઓએ ચંપા નગર છોડી પોતાના માતામહ ચેડગનો આશ્રય લીધો હતો.^૨ આ નગરમાં મહાવીરના અનુયાયીઓની સંખ્યા સારી હતી.^૩ તિત્થયર મહાવીર પોતે વેસાલિઅ કહેવાતા.^૪ તેમણે બાર ચોમાસાં વેસાલી અને વાણિજજગામમાં કર્યાં હતાં.^૫

તિત્થયર મહાવીરના અહીં રોકાણ દરમ્યાન એક લુહારે તેમને ત્રાસ આપવાનો નિષ્ફળ પ્રયાસ કર્યો હતો. ૧ વરુણ(૮) ણાગણત્તઉ આ નગરના હતા. ૨ અહીં કોડિયાયણ ચૈત્યમાં ગોસાલે છઠ્ઠો પઉટ્ટપરિહાર (પરકાયપ્રવેશ) કર્યો હતો. ૩ આ નગરમાં તિત્થયર મુણિસુવ્વયનો સ્તૂપ આવેલો હતો. ૪ આ નગરમાંથી સેણિય(૧)એ પોતાના સૈનિકોની મદદથી ચેલ્લણાનું અપહરણ કર્યું હતું. ૫ ગંડક નદીના કાંઠે, હાણપુરથી ઉત્તરમાં અઢાર માઈલના અંતરે આવેલા વર્તમાન બસરા (Basarh) સાથે વેસાલીની એકતા સ્થાપવામાં આવી છે. ૧૧

૧. નિર.૧.૧, ભગઅ.પૃ.૫૫૮, આવચૂ.	પૃ.૩૧૬, વિશેષા.૧૮૪૮, ૧૮૭૪,
૨. પૃ.૧૬૪, ૧૭૪.	આવમ.પૃ.૨૮૨-૮૩, ૨૮૭, ૨૮૪.
૨. નિર.૧.૧, આવચૂ.૨.પૃ.૧૭૨,	૬. આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૨, આવનિ.૪૮૬,
ભગઅ.પૃ.૩૧૬, આવહ.પૃ.૬૮૪.	વિશેષા.૧૮૪૦.
૩. ભગ.૮૦, ૪૪૧.	૭. ભગ.૩૦૩.
૪. આવચૂ.૧.પૃ.૨૫૮, ઉત્તરા.અધ્યયન	૮. ભગ.૫૫૦.
દની છેલ્લી પંક્તિ, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૧૫૬.	૯. આવચૂ.૧.પૃ.૫૬૭, આવહ.પૃ.૪૩૭.
૫. કલ્પ.૧૨૨, કલ્પવિ.પૃ.૧૬૬, ૧૬૮,	૧૦. આવહ.પૃ.૬૭૭.
૧૮૮, આવનિ.૫૧૮, આવચૂ.૧.	૧૧. જિઓડિ.પૃ.૧૭.

વેસિયાયણ (વૈશ્યાયન) એક જડ તાપસ. ગોબ્બરગામના ગોસંખિ નામના ખેડૂતે દત્તક લીધેલો પુત્ર. તે જ્યારે સાવ નાનું બાળક હતો ત્યારે તેની ખરી માનું અપહરણ થઈ ગયું હતું અને તેને ચંપા નગરની વેશ્યાને વેચી દેવામાં આવી હતી. જ્યારે વેસિયાયણ મોટો થાય છે ત્યારે તે તેને મળી જાય છે અને તેની સાથે સંભોગ માટેનો સમય આદિ નક્કી કરી લે છે. પરંતુ પછી તરત જ તેને તેની ભૂલ સમજાય છે, તેને સંસાર પ્રત્યે ધૃણા થાય છે, પરિણામે તે સંસારનો ત્યાગ કરી તાપસ સાધુ બની જાય છે. ૧ મહાવીર અને ગોસાલે તેને કુમ્મગામે ૨ હાથ ઊંચા રાખી સૂર્ય તરફ ઊંચુ મુખ રાખી તડકામાં તપ કરતો જોયો હતો. તેનું આખું શરીર જૂઓથી ઢંકાઈ ગયું હતું. ગોસાલ વારંવાર પૂછતો હતો કે આ સાધુ છે કે જૂઓની પથારી. એ સાંભળી વેસિયાયણ કોધે ભરાયો અને તેણે ગોસાલ ઉપર તેજોલેશ્યા છોડી. મહાવીરે તેની સામે શીતલેશ્યા છોડીને ગોસાલને બચાવી લીધો. ૩

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૭, આવનિ.૪૮૪, આવમ.પૃ.૨૮૬.
૨. ભગ.૫૪૩ અનુસાર આ સ્થળ કુંડગામ(૩) હતું.
૩. ભગ.૫૪૩, આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૭-૮૮, કલ્પવિ.પૃ.૧૬૭.

વેસેસિય (વૈશેષિક) જુઓ વઈસેસિય. ૧

૧. ઉત્તરાશા.પૃ.૧૭૧.

૧. વેહલ્લ વહ્ણિહસાનું ચોથું અધ્યયન.^૧

૧. નિર.૫.૧.

૨. વેહલ્લ હિસઢના સમાન.^૧

૧. નિર.૫.૪.

૩. વેહલ્લ જુઓ વિહલ્લ અને હલ્લ(૩).^૧

૧. નિર.૧.૧, અનુત્ત.૧.૬.

૧. વેહાસ અણુત્તરોવવાઈયદસાના પ્રથમ વર્ગનું નવમું અધ્યયન.^૧

૧. અનુત્ત.૧.

૨. વેહાસ રાયગિહના રાજા સેણિય(૧) અને તેની રાણી ચેલ્લણાનો પુત્ર. તે વિહલ્લ(૧) નામે પણ જાણીતો હતો.^૧

૧. અનુત્ત.૧.

વોકકાણ એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ અને તેના લોકો.^૧ આ અને પકકણ એક છે. તેની એકતા વખાન (Wakhan) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, પ્રશ્ન.૪. ૨. લાઈ.૫.૩૬૬, સ્તજિઓ.૫.૨૪,૮૫, જિઓમ.૫.૧૩,૮૭.

સ

૧. સઈ (શયી) સકક(૩)ની આઠ મુખ્ય પત્નીઓમાંની એક. તેના પૂર્વભવમાં તે હત્થિણાઉરના શેઠની પુત્રી હતી. તે તિત્થયર પાસ(૧)ની શિષ્યા બની હતી.^૧ તેનું બીજું નામ સેયા છે.^૨

૧. સ્થા.૬૧૨, જ્ઞાતા.૧૫૭.

૨. ભગ.૪૦૬.

૨. સઈ ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના નવમા વર્ગનું ત્રીજું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૭.

સઉણરુય (શકુનરુત) શુકન અને પશુપક્ષીના વિભિન્ન અવાજો (ભાષા) વિશેનું લૌકિક શાસ્ત્ર.^૧

૧. નન્દિ.૪૨.

૧. સઉણિ (શકુનિ) રાજકુમારી દોવઈના સ્વયંવરમાં ભાગ લેવા જેને નિમન્ત્રણ મોકલવામાં આવેલું તે હત્થિણાઉરનો રાજકુમાર.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૧૭.

૨. સઉણિ અગિયાર કરણમાંનું (દિવસના વિભાગોમાંનો) એક.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૩, સૂત્રનિ.૧૧.

સંકરિસણ (સડ્કર્ષણ) ભરહ(૨) ક્ષેત્રના નવમા ભાવી બલદેવ(૨).^૧

૧. સમ.૧૫૯, તીર્થો.૧૧૪૪.

સંકાસિયા (સડ્કાશિકા) ચારણગણ(૨)ની ચાર શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. કલ્પ.પૃ.૨૫૯.

સંકુલિકણ (શષ્કુલિકણ) એક અંતરદીવ અને તેના લોકો.^૧

૧. સ્થા.૩૦૪, જીવા.૧૧૨, પ્રજ્ઞા. ૩૬, નન્દિમ.પૃ.૧૦૩.

૧. સંખ (શડ્ખ) મહાવીરે જે આઠ રાજાઓને દીક્ષા આપી હતી તેમાંનો એક.^૧

૧. સ્થા. ૬૨૧.

૨. સંખ વિયાહપણત્તિના બારમા શતકનો પહેલો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૪૩૭.

૩. સંખ ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૧, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

૪. સંખ અઠ્ઠ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, જમ્બૂ.૧૭૦, સ્થા.૮૦, સૂર્યમ.પૃ.૨૮૫-૮૬, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૪-૩૫, સ્થામ.પૃ.૭૮-૭૯.

૫. સંખ તિત્થયર અરિક્ષેમિનો પૂર્વભવ.^૧

૧. સમ.૧૫૭, કલ્પશા.પૃ.૧૬૯.

૬. સંખ જેને સવ્વંગસુંદરી નામની પુત્રી હતી તે ગયપુરનો શેઠ.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૬૨૭, આવહ.પૃ.૩૯૫.

૭. સંખ કાસી દેશનો રાજા. તે મલ્લિ(૧)ને પરણવા ઈચ્છતો હતો.^૧

૧. જ્ઞાતા.૬૫, ૭૨, સ્થા.૫૬૪.

૮. સંખ મહુરા(૧)નો રાજકુમાર. તે સંસારનો ત્યાગ કરી શ્રમણ બન્યો હતો અને તેણે ગયપુરમાં પુરોહિતના પુત્રને દીક્ષા આપી હતી.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૫૪, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૨૦૧, ઉત્તરાશા.પૃ.૩૫૫, ઉત્તરાક.પૃ.૨૩૫.

૯. સંખ તિત્થયર મહાવીરનો ઉપાસક શ્રાવક. તે સાવત્થીનો હતો. તેની પત્ની ઉપ્પલા(૨) હતી. મૃત્યુ પછી ઈસિભદ્રપુત્તની જેમ તે પણ દેવ તરીકે જન્મ્યો. ભવિષ્યમાં તે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પામશે.^૧

૧. ભગ.૪૩૭-૩૮, ૪૪૦, ૪૯૧, ૬૩૪, કલ્પ.૧૩૬, ઉપા.૨૪, આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૫૯, આવમ.પૃ.૨૦૯, ઉપામ.પૃ.૨૭, સ્થામ.પૃ.૪૫૬.

૧૦. સંખ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના સાતમા ભાવી તિત્થંકર ઉદય(૧)નો પૂર્વભવ.^૧ તેણે

મહાવીરના જીવનકાળ દરમ્યાન તીર્થંકરનામકર્મ બાંધ્યું હતું.^૨ ટીકાકાર અભયદેવસૂરિ તેને સંખ(૯) સાથે એક સમજે છે.^૩ પણ તે ઐક્ય ખોટું છે.

૧. સમ.૧૫૯. ૨. સ્થા.૬૯૧. ૩. સ્થાઅ.પૃ.૪૫૬.

૧૧. સંખ રાજા સિદ્ધત્ય(૧)નો મિત્ર. તે વેસાલીનો મિત્ર રાજા હતો.^૧ એક વાર તેણે મહાવીરની પૂજા કરી હતી.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૨૯૯, આવનિ.૪૯૫, વિશેષા.૧૯૪૯-૫૯, આવમ.પૃ.૨૮૭.

૧૨. સંખ (સાંખ્ય) પરિવ્રાજકોનો એક વર્ગ.^૧ તેઓ સાંખ્યદર્શનના અનુયાયીઓ છે.^૨

૧. ઔપ.૩૮.
૨. સૂત્રાશી.પૃ.૧૪, ૨૩, ૨૮, ૧૯૩, ૨૨૮, ૩૬૧, ૩૭૬, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૧૦૦, ઉત્તરાશા.પૃ.૨૨૭, નન્દિમ.પૃ.૪૦, આચાશી.પૃ.૨૨, ૨૨૮, ૨૬૬.

૧૩. સંખ (શંખ) વેલંધરણાગરાય દેવોના આશ્રયસ્થાનરૂપ પર્વત. તે જંબુદ્વીવથી બેતાલીસ હજાર યોજનના અંતરે પશ્ચિમ લવણ સમુદ્રમાં આવેલો છે. સંખ(૧૪) દેવ અહીં વસે છે.^૧

૧. સ્થા.૩૦૫, સમ.૫૨.

૧૪. સંખ સંખ(૧૩) પર્વત ઉપર વસતા ચાર વેલંધરણાગરાય દેવોમાંનો એક.^૧

૧. સ્થા.૩૦૫.

૧૫. સંખ મહાવિદેહમાં આવેલો એક વિજય(૨૩) અર્થાત્ પ્રદેશ. તેનું પાટનગર અવરાઈઆ(૨) છે. આસીવિસ પર્વત તેને એક બાજુથી સીમાબદ્ધ કરે છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૨.

૧૬. સંખ આસીવિસ(૨) વક્ષાર પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૨.

સંખડ એક ગામ.^૧

૧. મનિ.પૃ.૧૬૬.

સંખણાભ (શંખનાભ) અઠ્ઠ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧ આ અને સંખવણ એક છે.

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સ્થા.૯૦, જમ્બૂ.૧૭૦, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૪-૩૫, સ્થાઅ.પૃ.૭૮-૭૯, સૂર્યમ.પૃ.૨૯૫-૯૬.

સંખધમગ અથવા સંખધમય (શંખધમક) વાનપ્રસ્થ તાપસોનો એક વર્ગ.^૧ આ તાપસો ભોજન કરતા પહેલાં લોકોને દૂર રાખવા શંખ ફૂંકતા હતા.^૨

૧. ભગ.૪૧૭, ઔપ.૩૮, નિર.૩.૩. ૨. ભગઅ.પૃ.૫૧૯.

સંખવણ (શંખવન) આલભિયા નગરની બહાર આવેલું વન. આ વનમાં મહાવીર આવ્યા હતા.^૧

૧. ઉપા.૩૨, ભગ.૪૩૩-૪૩૪.

સંખવણ (શંખવણી) જુઓ સંખણાભ.^૧

૧. સ્થા.૯૦, સ્થાઅ.પૃ.૭૮-૭૯.

સંખવણાભ (શંખવણાભ) અઠ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સ્થા.૯૦, જમ્બૂ.૧૭૦, જમ્બૂશા.૫૩૪-૩૫, સૂર્યમ.પૃ.૨૯૫-૯૬,
સ્થાઅ. પૃ.૭૮-૭૯.

સંખવાલ (શંખપાલ) ધરણ(૧)ના લોગપાલનું નામ તેમજ ભૂયાનંદ(૧)ના લોગપાલનું નામ.^૧ આ બન્ને લોગપાલ સક્ક(૩)ના લોગપાલ વરુણ(૧)ના આધિપત્ય નીચે છે.^૨

૧. ભગ.૧૬૯, સ્થા.૨૫૬.

૨. ભગ.૧૬૭.

૧. સંખવાલઅ (શંખપાલક) રાયગિહ નગરનો અજૈન મતવાદી યા પાખંડી.^૧

૧. ભગ.૩૦૫.

૨. સંખવાલઅ ગોસાલના બાર મુખ્ય ઉપાસકોમાંનો એક.^૧ આ અને સંખવાલઅ(૧) એક જણાય છે.

૧. ભગ.૩૩૦.

૩. સંખવાલઅ વરુણ(૧)ના કુટુંબનો સભ્ય.^૧

૧. ભગ.૧૬૭.

સંખા (સંખ્યા) પણહાવાગરણદસાનું બીજું અધ્યયન^૧ જે આજે અસ્તિત્વમાં નથી.

૧. સ્થા. ૭૫૫.

સંખાયણ (સાંખ્યાયન) સવણ નક્ષત્રનું ગોત્રનામ.^૧

૧. સૂર્ય.૫૦, જમ્બૂ.૧૫૯.

સંખાર (શંખકાર) શંખકામ કરનાર અર્થાત્ શંખની વસ્તુઓ બનાવનાર કારીગરોનું આરિય (આર્ય) મંડળ.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

સંખેવિતદસા (સંખેવિતદશા) દસ દશા ગ્રન્થોમાંનો એક.^૧ તે હાલ ઉપલબ્ધ નથી. તેમાં નીચેનાં દસ અધ્યયનો છે^૨ - (૧) ખુડ્ડિયાવિમાણપવિભત્તિ, (૨) મહલ્લિયાવિમાણપવિભત્તિ, (૩) અંગચૂલિયા(૨), (૪) વગ્ગચૂલિયા, (૫) વિવાહચૂલિયા(૨), (૬) અરુણોવવાય(૨), (૭) વરુણોવવાય(૨), (૮) ગરુલોવવાય(૨), (૯) વેલંધરોવવાય(૨), અને (૧૦) વેસમણોવવાય(૨).

૧. સ્થા. ૭૫૫.

૨. એજન

સંગમઅ (સક્કતક) ઉજ્જેણીના રાજા દેવલાસુઅનો સેવક. તેણે રાજા સાથે શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું.

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૨૦૩, આવનિ.પૃ.૭૧૫.

૧. સંગમ ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૧, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

૨. સંગમ આ અને દેવ સંગમઅ એક છે.^૧ જુઓ સંગમઅ.

૧. આવનિ.૫૧૪, આવચૂ.૧.પૃ.૩૧૪.

૩. સંગમ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના ત્રીજા ભાવી કુલગર.^૧ જુઓ કુલગર.

૧. તીર્થો. ૧૦૦૪.

સંગમઅ (સક્કમક) જ્યારે સક્ક(૩)એ તિત્થયર મહાવીરના અક્ષુબ્ધ શુદ્ધ સ્થિર ધ્યાનની પ્રશંસા કરી ત્યારે તે સાંભળી મહાવીરની ઈર્ષા કરનારો દેવ. મહાવીરને ક્ષુબ્ધ અને ચલિત કરવા માટે સતત છ મહિના ઘણી બધી મુશ્કેલીઓ તેણે સરજી. પરંતુ મહાવીર જરા પણ ડગ્યા નહિ. આના કારણે સક્કે તેના દુર્વ્યવહારથી ક્રોધે ભરાઈને તેને સ્વર્ગમાંથી હાંકી કાઢ્યો. પછી તેણે મંદર(૩) પર્વતના શિખર ઉપર રહેવાનું શરૂ કર્યું.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૩૧૧-૧૪, ૫૩૬, આવનિ.૫૦૦-૫૧૫, વિશેષા. ૩૦૬૨, આચાશી. પૃ.૨૫૫, સ્થાઅ.પૃ.૨૮૦-૮૧, કલ્પધ.પૃ.૧૦૮, કલ્પવિ.પૃ.૧૬૮, ઉત્તરાક. પૃ.૩૨૬.

સંગમથેર (સક્કમસ્થવિર) એક શ્રમણાચાર્ય જે પોતાની વૃદ્ધાવસ્થાના કારણે સદા કોલ્લઈર નર્ગરમાં જ રહ્યા.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૩૫, આવનિ.૧૧૮૪-૮૫, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૬૭, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ.૧૦૮, નિશીભા.૪૩૯૩, પિંડનિ.૪૨૭, પિંડનિભા.૪૦, પિંડનિમ.પૃ.૧૨૫, આવહ.પૃ.૫૩૬.

સંગામિયા (સઙ્ગામિકા) વાસુદેવ(૧) કણ્ઠ(૧)નું નગારું.^૧

૧. બૃભા.૩૫૬, આવનિ.૮૭.

સંઘપાલિય (સઙ્ઘપાલિત) આચાર્ય વુડ્ઢના શિષ્ય અને આચાર્ય હત્થિના ગુરુ.^૧

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ.પૃ.૨૬૫.

સંઘાડ (સઙ્ઘાત) ણાયાધમ્મકહાના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધનું બીજું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૫, સમ.૧૯.

સંજઈજજ (સંયતીય) ઉત્તરજૂઝણનું અઢારમું અધ્યયન.^૧

૧. સમ.૩૬, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૨૪૭.

૧. સંજમ (સંયમ) પણણવણાનું બત્રીસમું પદ(પ્રકરણ).^૧

૧. પ્રજ્ઞા.ગાથા ૭.

૨. સંજમ એરવય(૧) ક્ષેત્રના ચૌદમા તિત્થંકર અને તિત્થંકર અણંતના સમકાલીન.^૧

સમવાય અનુસાર તેમનું નામ અણંતય છે.^૨

૧. તીર્થો.૩૨૭.

૨. સમ.૧૫૯.

૧. સંજય કંપિલ્લપુરનો રાજા. તેની પાસે સંખ્યાબંધ લશ્કરી દળો અને લડાયક રથો હતા. એક વાર તે કેસર વનમાં શિકાર કરવા ગયા. ત્યાં તે હરણ પાછળ પડ્યા અને તેમણે તેને મારી નાખ્યું. જ્યારે તે તેનું મૃત શરીર લેવા ગયા ત્યારે તેમણે મૃત શરીરને ધ્યાનમગ્ન શ્રમણની પાસે પડેલું જોયું. તે શ્રમણનું નામ હતું ગદ્ભાલિ(૧). રાજાએ વિચાર્યું કે હરણ તે શ્રમણનું હોવું જોઈએ. તેથી તે ભય પામ્યો. તે ઘોડા ઉપરથી ઊતરી શ્રમણ પાસે જઈ તેમના પગમાં પડી ક્ષમા માગવા લાગ્યો. તે શ્રમણે રાજાને નિર્ભય બનવાનો અને બીજાઓને અભયદાન આપવાનો ઉપદેશ આપ્યો. શ્રમણના ઉપદેશથી રાજા અત્યંત પ્રભાવિત થયો. રાજાએ રાજ્યનો ત્યાગ કરી ગદ્ભાલિ શ્રમણની ઉપસ્થિતિમાં શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું અર્થાત્ શ્રમણદીક્ષા ગ્રહણ કરી.^૧

૧. ઉત્તરા.અધ્યયન૧૮, ઉત્તરાયૂ.પૂ.૨૪૮-૪૯, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૂ.૪૩૮થી.

૨. સંજય વિચાહપણણત્તિના સત્તરમા શતકનો બીજો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૫૯૦.

૩. સંજય ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૂ.૧૫૨, કલ્પવિ.પૂ.૨૩૬.

૪. સંજય મહાવીર પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરનાર આઠ રાજાઓમાંનો એક.^૧

૧. સ્થા.૬૨૧.

૫. સંજય મહાવીરના તીર્થમાં થયેલા એક અજૈન ઋષિ જેમને પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા છે.^૧

૧. ઋષિ.૩૯, ઋષિ(સંગ્રહણી).

૬. સંજય મહિલા નગરનો રાજા. સજ્જન મિત્રની મદદથી તે વિશ્વવિજેતા બન્યો અને સ્વર્ગ પામ્યો.^૧

૧. ઋષિ.૩૩.

સંજયપભ (સન્ધ્યાપ્રભ) સક્ક(૩)ના આધિપત્ય નીચેના લોગપાલ સોમ(૧)નું વિમાન.^૧

૧. ભગ.૧૬૫.

૧. સંડિલ્લ (શાણ્ડિલ્ય) આચાર્ય સામ(૧)ના શિષ્ય અને આચાર્ય જ્યધરના ગુરુ.^૧
૧. નન્દિ.ગાથા ૨૬, નન્દિહ.પૃ.૧૧, નન્દિમ.પૃ.૪૯.
૨. સંડિલ્લ આચાર્ય ધમ્મ(૨)ના શિષ્ય.^૧
૧. કલ્પ. (થેરાવલી).૭.
૩. સંડિલ્લ કાસવ(૧) ગોત્રની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧
૧. સ્થા. ૫૫૧.
૪. સંડિલ્લ દસપુરનો બ્રાહ્મણ.^૧
૧. ઉત્તરાક.પૃ.૨૫૧, ઉત્તરાને.પૃ.૧૮૫.
૫. સંડિલ્લ એક આરિય(આર્ય) દેશ જેનું પાટનગર હાંદિપુર હતું.^૧ તેનો ઉલ્લેખ સંદિબ્ભ નામે પણ થયો છે.^૨ તેની એકતા ઔધ(Oudh)ના હરદોઈ(Hardoi) જિલ્લાના ઉપવિભાગ સંદિલ(Sandila) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૩
૧. પ્રજ્ઞા.૩૭. ૨. સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩ ૩. લાઈ.પૃ.૩૩૦.
- સંડેલ્લ (શાણ્ડિલ્ય) આ અને સંડિલ્લ એક છે.^૧
૧. સ્થા. ૫૫૧.
- સંણિહિય (સન્નિધિક) અણવણિય વાણમંતર દેવોના બે ઈન્દ્રોમાંનો એક.^૧
૧. પ્રજ્ઞા.૪૯, સ્થા.૯૪.
- સંતા (શાન્તા) એક દેવી.^૧
૧. આવ.પૃ.૧૯.
- સંતિ (શાન્તિ) ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં થયેલા સોળમા તિત્થંકર^૧ તેમ જ પાંચમા ચક્કવટ્ટિ.^૨ એરવય(૧) ક્ષેત્રના તિત્થંકર દીહસેણ(૪) તેમના સમકાલીન હતા.^૩ સંતિ તેમના પૂર્વભવમાં મેહરહ(૧) હતા.^૪ ગયપુરના (હત્થિણાઉરના) રાજા વિસ્સસેણ(૧) અને તેમની રાણી અઈરા તેમના પિતા-માતા હતા.^૫ વિજ્યા(૪) તેમની પટરાણી હતી.^૬ તેમની ઊંચાઈ ચાલીસ ધનુષ હતી.^૭ ચાલીસ હજાર વર્ષની તેમની ઉંમર હતી ત્યારે તે ચક્કવટ્ટિ બન્યા.^૮ તેમનો વર્ણ તમ્મ સુવર્ણ જેવો હતો.^૯ પંચોતેર હજાર વર્ષની તેમની ઉંમર હતી ત્યારે તેમણે એક હજાર પુરુષો સાથે સંસારનો ત્યાગ કરી શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું હતું. આ પ્રસંગે તેમણે ણાગદત્તા(૧) પાલખી ઉપયોગમાં લીધી હતી. તેમણે પ્રથમ ભિક્ષા સુમિત્ત(૨) પાસેથી ગ્રહણ કરી હતી.^{૧૦} એક વર્ષ પછી હત્થિણાઉરના સહસંબ ઉદ્યાનમાં તેમને કેવળજ્ઞાન થયું હતું.^{૧૧} હાંદી તેમનું પવિત્ર વૃક્ષ હતું.^{૧૨} એક લાખ વર્ષનું આયુષ્ય (પચીસ હજાર વર્ષ રાજકુમાર તરીકેના, પચીસ હજાર વર્ષ રાજ્યપાલ યા ગવર્નર

તરીકેના, પચીસ હજાર વર્ષ ચક્કવટ્ટિ તરીકેના અને પચીસ હજાર વર્ષ કેવલી તરીકેના) પૂર્ણ કરી નવસો શ્રમણો સાથે તે સમ્મય પર્વત ઉપર મોક્ષ પામ્યા હતા.^{૧૩} તેમના સંઘમાં બાસઠ હજાર શ્રમણો હતા, તેમના નાયક હતા ચક્કાહ; એકસઠ હજાર છ સો શ્રમણીઓ હતી, તેમની નાયિકા હતી સુઈ^{૧૪}; અને નવ હજાર ત્રણ સો શ્રમણાચાર્યો ચૌદ પુલ્લ ગ્રન્થોના જ્ઞાતા (ચતુર્દશપૂર્વધર) હતા.^{૧૫} શ્રમણોના નેવુ ગણો હતા અને દરેક ગણને એક ગણનાયક (ગણધર) હતા.^{૧૬} તિત્થયર ધમ્મના જન્મ પછી ત્રણ સાગરોપમમાં ત્રણ ચતુર્થાથ પલ્યોપમ ન્યૂન વર્ષ પછી તિત્થયર સંતિનો જન્મ થયો હતો.^{૧૭}

૧. સમ. ૧૫૭, નષ્ટિ. ગાથા ૧૯, આવનિ. ૩૭૧, તીર્થો. ૩૨૯, આવ. પૃ. ૪, ૭, ૧૯, ઉત્તરા. ૧૮. ૩૮, સ્થા. ૪૧૧, સ્થાઅ. પૃ. ૩૫૮, ઉત્તરાક. પૃ. ૩૩૨, વિશેષા. ૧૭૫૯, આવનિ. ૧૦૯૪.
૨. સમ. ૧૫૮, તીર્થો. ૫૫૯, આવનિ. ૨૨૩, ૩૭૪, ૪૧૮, વિશેષા. ૧૭૬૨, ૧૭૬૯, ઉત્તરાક. પૃ. ૩૨૭.
૩. તીર્થો. ૩૨૯.
૪. સમ. ૧૫૭.
૫. સમ. ૧૫૮, આવનિ. ૩૮૩થી, ૩૯૮-૯૯, તીર્થો. ૪૭૯, આવમ. પૃ. ૨૩૭થી.
૬. સમ. ૧૫૮.
૭. સમ. ૪૦, આવનિ. ૩૭૯, ૩૯૨, તીર્થો. ૩૬૩.
૮. આવમ. પૃ. ૨૦૬થી.
૯. આવનિ. ૩૭૭, તીર્થો. ૩૪૨.

૧૦. સમ. ૭૫, ૧૫૭, આવનિ. ૨૨૫, ૨૩૧, ૩૨૮, તીર્થો. ૩૯૨.
૧૧. આવનિ. ૨૫૪, ૩૦૪, સમ. ૧૫૭, આવમ. પૃ. ૨૦૬.
૧૨. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૦૬.
૧૩. આવમ. પૃ. ૨૦૮-૨૧૪, આવનિ. ૨૭૨-૩૦૪, ૩૦૭, ૩૦૯, કલ્પ. ૧૫૭.
૧૪. આવનિ. ૨૫૮, ૨૬૦, ૨૬૨, આવમ. પૃ. ૨૦૮થી. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૫૧, ૪૬૦. સમવાય અનુસાર શ્રમણીસંખ્યા નેવ્યાસી હજાર છે. જુઓ સમ. ૮૯.
૧૫. સમ. ૯૩.
૧૬. સમ. ૯૦. આવનિ. (૨૬૮) અને તીર્થો. ૪૫૦ અનુસાર આ સંખ્યા ક્રમશઃ ૩૬ અને ૪૦ છે. જુઓ આવનિ. ૨૬૭ પણ.
૧૭. સ્થા. ૨૨૮, આવભા. ૧૩(પૃ. ૮૨).

સંતિસેણિઅ (શાન્તિશ્રેણિક) આચાર્ય દિણ્ણ(૪)ના બે શિષ્યોમાંનો એક. ઉચ્ચણાગરી શ્રમણશાખા તેમનાથી શરૂ થઈ. તે માઢર ગોત્રના હતા. તેમને ચાર શિષ્યો હતા — સેણિઅ(૩), તાવસ(૧), કુબેર(૧) અને ઈસિપાલિઅ(૧).^૧

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ. પૃ. ૨૬૧.

સંતુક કાલિકેય જેવો દેશ.^૧ મલયગિરિ તેનો ઉલ્લેખ સંબુક્ક(૧) નામે કરે છે.^૨

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૬૨.

૨. આવમ. પૃ. ૨૧૫.

સંધારંગ (સંસ્તારક) શ્રમણને યોગ્ય મૃત્યુ અંગેના નિયમોનું નિરૂપણ કરતો આગમગ્રન્થ.^૧ તેમાં ૧૨૩ ગાથાઓ છે.^૨ જુઓ પઈણ્ણગ.

૧. સંસ્તા.૧થી.

૨. એજન.૧૨૩.

સંદિબ્ભ આ અને સંડિલ્લ(પ) એક છે.^૧

૧. સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩.

સંપઈ (સમ્પ્રતિ) કુણાલ(૧)નો પુત્ર, અસોગ(૧)નો પૌત્ર અને ચંદ્રગુત્તનો પ્રપૌત્ર. તે બધામાં તે સૌથી બળવાન હતો.^૧ તે ઉજ્જેણીમાં રાજ કરતો હતો અને તેણે સુરદ્દ, અંધ, દમિલ વગેરે બધાને અર્થાત્ ઉજ્જેણીથી શરૂ કરી સમગ્ર દક્ષિણાવહને જીતી લીધું હતું.^૨ તેણે અંધ, દમિલ, કુડકક, મરહદ્દ, વગેરેને શ્રમણોના વિહાર માટે યોગ્ય બનાવ્યા અને અનેક સ્થળોએ મંદિરો નિર્માણ કરાવ્યાં.^૩ તે આચાર્ય સુહત્થિ(૧)નો ઉપાસક શ્રાવક હતો.^૪ તે તેના પૂર્વભવમાં ગરીબ માણસ હતો અને તે જ આચાર્યનો શિષ્ય બન્યો હતો.^૫

૧. નિશીયૂ.૪.પૃ.૧૨૮-૧૩૧, નિશીભા.

૫૭૪૫થી, ભૂમ.પૃ.૮૮-૮૯, બૃક્ષે.

૯૧૭-૧૯, કલ્પધ.પૃ.૧૬૫,

કલ્પશા.પૃ.૧૯૬, કલ્પવિ.પૃ.૨૫૩થી.

૨. નિશીયૂ.૪.પૃ.૧૨૯થી, બૃક્ષે.૯૧૭.

૩. નિશીયૂ.૨.પૃ.૩૬૧-૬૨, બૃભા.

૩૨૮૩-૮૯, બૃક્ષે.૯૧૫, કલ્પશા.

પૃ.૧૯૬.

૪. નિશીયૂ.૨.પૃ.૩૬૧-૨, બૃભા.૩૨૮૩-

થી, બૃક્ષે.૯૧૮.

૫. નિશીયૂ.૪.પૃ.૧૩૨૮.

સંપક્રખાલ (સમ્પ્રક્ષાલ) શરીર પર માટી લગાવી સ્નાન કરનારા વાનપ્રસ્થ તાપસોનો વર્ગ.^૧

૧. ભગ.૪૧૭, ભગઅ.પૃ.૫૧૯, નિર.૩.૩, ઔપ.૩૮.

સંપલિય (સમ્પલિત) આચાર્ય કાલગ(૪)ના બે શિષ્યોમાંનો એક. તે પોતે આચાર્ય વુડ્ઢનો ગુરુ હતો.^૧

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ.પૃ.૨૬૫.

સંપુલ ચંપા નગરના રાજા દધિવાહણનો કંચુકી.^૧

૧. આવનિ.૫૨૧, આવચૂ.૧.પૃ.૩૧૯, આવમ.પૃ.૨૯૬.

૧. સંબ(સામ્બ) અંતગડદસાના ચોથા વર્ગનું સાતમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૮.

૨. સંબ બારવઈના રાજા વાસુદેવ(૧) કણ્ડ(૧) અને તેમની રાણી જંબવઈનો પુત્ર.^૧ કણ્ડના સાઠ હજાર વીર યોદ્ધાઓમાં તે મુખ્ય હતા.^૨ તેમની બે પત્નીઓ મૂલદત્તા(૨) અને મૂલસિરી(૨)ને તિત્થયર અરિક્ષેમિએ દીક્ષા આપી હતી.^૩ સંબની મદદથી સાગરચંદે કમલામેલાનું અપહરણ કર્યું અને તેની જ મદદથી તે તેને પરણ્યો.^૪ તે વણ્ણિ વંશના નાશનું કારણ બન્યો.^૫ બાકીનું તેનું જીવનવૃત્ત જ્ઞલિ(૨) જેવું જ છે.

૧. અન્ત.૮, આવ.પૃ.૨૭, આવમ.પૃ.
૧૩૭, નિશીયૂ.૧.પૃ.૧૦, ભૃમ.પૃ.
૫૭.
૨. અન્ત.૧, જ્ઞાતા.૫૨, ૧૧૭, નિર.
૫.૧, આવચૂ.૧.પૃ.૩૫૬.

૩. અન્ત.૧૧.
૪. આવચૂ.૧.પૃ.૧૧૩, આવનિ.૧૩૪,
વિશેષા.૧૪૨૦, ભૃમ.પૃ.૫૬ (ભૃભા.૧૭૨
ઉપર).
૫. આચ્યા.પૃ.૧૧૨, ઉત્તરાને.પૃ.૩૮.

સંબલ એક ણાગકુમાર દેવ.^૧ વધુ માહિતી માટે જુઓ કુંબલ.

૧. આવહ.પૃ.૧૮૭-૮૮, આવમ.પૃ.૨૭૪-૭૫, કલ્પવિ.પૃ.૧૬૩.

૧. સંબુકક (શમ્બૂક) વિજ્ઞાહરસેઢિમાં આવેલી વિજ્ઞાહરોની સોળ વસાહતોમાંની એક. આ વસાહતમાં વસતા વિજ્ઞાહરો આ જ નામની વિદ્યાના ધારકો હતા.^૧

૧. આવમ.પૃ.૨૧૫.

૨. સંબુકક અવંતિ દેશમાં આવેલું ગામ. બ્રાહ્મણ સુજ્જસિવ આ ગામના હતા.^૧

૧. મનિ.પૃ.૨૦૮.

૧. સંભવ વર્તમાન ઓસપિણી કાલચક્રમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા ત્રીજા તિત્થંકર.^૧ એરવય(૧) ક્ષેત્રના તીર્થંકર અગ્ગિસેણ તેમના સમકાલીન હતા.^૨ તિત્થયર સંભવ સાવત્થીના રાજા જિતારિ(૨) અને તેમની રાણી સેણા(૨)ના પુત્ર હતા.^૩ તેમની ઊંચાઈ ચાર સો ધનુષ હતી.^૪ તેમનો વર્ણ તમ્બુ સુવર્ણ જેવો હતો.^૫ ઓગણસાઠ લાખ પૂર્વ^૬ અને ચાર પૂર્વાંગ^૭ વર્ષની ઉંમરે તેમણે એક હજાર પુરુષો સાથે સંસારત્યાગ કરી શ્રમણત્વ સ્વીકાર્યું.^૮ આ પ્રસંગે તેમણે સિદ્ધત્થ(૨) પાલખીનો ઉપયોગ કર્યો. તેમણે તેમનું પ્રથમ પારણું સુરિંદદત(૧)ના ઘરે કર્યું.^૯ ચૌદ વર્ષ પછી તેમને કેવળજ્ઞાન થયું.^{૧૦} તેમનું પવિત્ર વૃક્ષ સાલ હતું.^{૧૧} તે સાઠ લાખ પૂર્વ વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી એક હજાર શ્રમણો સાથે સમ્મેય પર્વત ઉપર મોક્ષ પામ્યા.^{૧૨} તેમના સંઘમાં બે લાખ શ્રમણો હતા અને તેમના નાયક ચારુ હતા, ત્રણ લાખ છત્રીસ હજાર શ્રમણીઓ હતી અને તેમની નાયિકા સામા(૨) હતી.^{૧૩} શ્રમણોના એક સો બે ગણો હતા અને દરેક ગણને પોતાના એક ગણનાયક અર્થાત્ ગણધર હતા.^{૧૪} તિત્થયર અજિયના જન્મ પછી ત્રીસ લાખ કરોડ સાગરોપમ વર્ષો પછી સંભવ જન્મ્યા હતા.^{૧૫} સંભવ તેમના પૂર્વભવમાં વિમલવાહણ(૫) હતા.^{૧૬}

૧. સમ.૧૫૭, નન્દિ.ગાથા ૧૮, આવ.
પૃ.૪, વિશેષા.૧૭૫૮, આવહ. પૃ.
૪૫૦, આવનિ.૧૦૮૮.
૨. તીર્થો. ૩૧૬.
૩. સમ.૧૫૭, આવનિ.૩૮૫થી,
આવમ.પૃ.૨૩૭થી, તીર્થો.૪૬૬.

૪. સમ.૧૦૬, આવનિ.૩૭૮, તીર્થો
૩૬૧.
૫. આવનિ.૩૭૬, તીર્થો.૩૩૬.
૬. સમ.૫૮.
૭. આવનિ.૨૭૮.
૮. સમ.૧૫૭, આવનિ.૨૨૫, ૨૩૧,

તીર્થો.૩૯૧.

૯. સમ. ૧૫૭, આવનિ. ૩૨૩, ૩૨૭.

૧૦. આવનિ. ૨૫૪, ૩૦૨, સમ. ૧૫૭,
આવમ. પૃ. ૨૦૬.

૧૧. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૦૫.

૧૨. આવનિ. ૩૦૩, ૩૦૭, ૩૧૧, આવમ.
પૃ. ૨૦૮-૧૪, કલ્પ. ૨૦૨.

૧૩. સમ. ૧૫૭, આવનિ. ૨૫૬, ૨૬૦,
આવમ. પૃ. ૨૦૮થી, તીર્થો. ૪૪૪,
૪૫૭.

૧૪. આવનિ. ૨૬૬. તીર્થો. ૪૪૪માં ૯૫
ગણધરોનો ઉલ્લેખ છે.

૧૫. આવભા. ૨(પૃ. ૮૧)

૧૬. સમ. ૧૫૭.

૨. સંભવ વિમલ(૧)ના સમકાલીન રાજા. ^૧

૧. તીર્થો. ૪૭૬.

સંભિષ્ણસોત (સમ્ભિષ્ણસ્રોત) ગંધસમિદ્ર નગરના રાજા મહબ્બલના મંત્રી. તે અજ્ઞેયવાદી હતા. ^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૬૫-૬૬, આવમ. પૃ. ૧૫૮, ૨૧૯થી.

સંભૂઅ (સંભૂત) જુઓ સંભૂય(૨). ^૧

૧. ઉત્તરા. ૧૩.૨, ઉત્તરાને. પૃ. ૩૭૪, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૩૧.

સંભૂઈ (સમ્ભૂતિ) અથવા સંભૂઈવિજય(સમ્ભૂતિવિજય) આ જ સંભૂય (૪) છે. ^૧

૧. કલ્પ. (થેરાવલી). ૬, ૭.

સંભૂત અથવા સંભૂતવિજય જુઓ સંભૂય(૧). ^૧

૧. તીર્થો. ૬૦૬, ૭૧૩, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૩૧, ૨. પૃ. ૧૮૫.

સંભૂતિ અથવા સંભૂતિવિજય આ અને સંભૂય(૧) એક છે. ^૧

૧. કલ્પવિ. પૃ. ૪૩, ૨૫૧, વિપા. ૩૪.

૧. સંભૂય (સમ્ભૂત) જે આચાર્ય વિસ્સભૂઈને દીક્ષા આપી હતી તે આચાર્ય. ^૧

૧. આચાર્ય. ૧. પૃ. ૨૩૧, વિશેષા. ૧૮૧૨, સમ. ૧૫૮, તીર્થો. ૬૦૬, આવમ. પૃ. ૨૪૯,
કલ્પધ. પૃ. ૩૮, કલ્પવિ. પૃ. ૪૩.

૨. સંભૂય વાણારસીના ચાંડાલ ભૂયદિષ્ણ(૨)નો પુત્ર. તે ચિત્ત(૧)નો ભાઈ હતો. તે ચક્કવટ્ટિ બંભદત્તનો પૂર્વભવ હતો. તેણે પછીના જન્મમાં ચક્કવટ્ટિ બંભવાનો સંકલ્પ (નિદાન) હતિષ્ણાઉરમાં કર્યો હતો. ^૧

૧. ઉત્તરા. ૧૩.૨થી, ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૨૧૪, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ. ૩૭૪થી, ઉત્તરાક.
પૃ. ૨૫૪, ઉત્તરાને. પૃ. ૧૮૫-૮૭.

૩. સંભૂય જેમને મણિવયા નગરના રાજા મિત્ત(૫)એ ત્મિક્ષા આપી હતી તે શ્રમણ. ^૧

૧. વિપા. ૩૪.

૪. સંભૂય આચાર્ય જસભદ્ર(૨)ના બે મુખ્ય શિષ્યોમાંના એક. સંભૂય માઢર ગોત્રના

હતા. તેમને બાર મુખ્ય શિષ્યો હતા— (૧) શંદણભદ્ર, (૨) ઉવશંદ(૧), (૩) તીસભદ્ર, (૪) જસભદ્ર(૪), (૫) સુમિણભદ્ર, (૬) મણિભદ્ર, (૭) પુણ્ણભદ્ર(૩), (૮) ઉજ્જુમઠ, (૯) જંબૂ(૩), (૧૦) દીહભદ્ર, (૧૧) પંડુભદ્ર અને (૧૨) થૂલભદ્ર. તેમની જે સાત મુખ્ય શિષ્યાઓ હતી તે થૂલભદ્રની સાત બહેનો હતી.^૧ તે સંભૂઈ અથવા સંભૂઈવિજય નામે પણ જાણીતા હતા.

૧. કલ્પ.(થેસવલી). ૬-૭, કલ્પવિ.પૃ.૨૫૧-૫૨, ૨૫૬, કલ્પધ.પૃ.૧૬૩, નન્દિ. ગાથા ૨૪, આવચૂ.૨.પૃ.૧૮૫, નિશીચૂ.૨.પૃ.૩૬૦, તીર્થો.૭૧૩, આવહ. પૃ. ૬૯૫, નન્દિમ.પૃ.૪૯.

સંભૂયવિજય (સંભૂતવિજય) જુઓ સંભૂય(૪).^૧

૧. આવહ.પૃ.૬૯૫.

સંમજ્જગ (સમ્મજ્જક) અનેકવાર પાણીમાં ડૂબકી મારી સ્નાન કરનારા વાનપ્રસ્થ તાપસીનો વર્ગ.^૧

૧. ભગ.૪૧૭, ભગઅ.પૃ.૫૧૯, નિર.૩.૩, ઔપ.૩૮.

૧. સંમુઈ (સમ્મુચિ) સયદુવાર નગરના ભાવી રાજા. ગોસાલ તેમના મહાપઉમ(૯) નામના પુત્ર તરીકે જન્મ લેશે અને તે મહાપઉમ સંમુઈની રાણી ભદ્દા(૨૭)(૧)ની કૂખે જન્મશે.^૧

૧. ભગ.૫૫૯.

૨. સંમુઈ ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં સયદુવારમાં થનારા ભાવી છેલ્લા કુલગર અને પ્રથમ ભાવી તિત્થંકર મહાપઉમ(૧૦)ના પિતા. તેમની પત્ની હતી ભદ્દા(૨૭)(૨).^૧

૧. સ્થા.૬૯૩.

૩. સંમુઈ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના છઠ્ઠા ભાવી કુલગર.^૧ સ્પષ્ટતા માટે જુઓ કુલગર.

૧. સ્થા. ૭૬૭.

સંમેત અથવા સંમેય(સમ્મેત) આ અને સમ્મેય એક છે.^૧

૧. આચાચૂ.પૃ.૨૫૭, તીર્થો. ૫૫૨, વિશેષા.૧૭૦૨.

સંલેહણસુય અથવા સંલેહણસુય (સંલેખનાશ્રુત) એક અંગબાહિર ઉક્કાલિઅ આગમગ્રન્થ^૧ જે વર્તમાનમાં અસ્તિત્વમાં નથી. તે વિચ્છિન્ન થયેલ મરણસમાહિથી અભિન્ન હતો.^૨ વર્તમાનમાં આ અસ્તિત્વ ધરાવતી કૃતિ મરણસમાહિનું બીજું નામ છે.

૧. નન્દિ.૪૪, નન્દિચૂ.પૃ.૫૮, નન્દિહ.પૃ.૭૨, નન્દિમ.પૃ.૨૦૫, પાક્ષિ.પૃ.૪૩.
૨. મર. ૬૬૦થી

૧. સંવર તિત્થયર અભિણંદણના પિતા.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૬૭, આવનિ.૩૮૨.

૨. સંવર ભરહ(૨) ક્ષેત્રના ઓગણીસમા ભાવી તિત્થંકર, અને ભયાલિનો ભાવી ભવ.^૧

૧. સમ.૧૫૯, તીર્થો.૧૧૧૪.

સંવિહ (સંવિધ) ગોસાલના બાર ઉપાસકોમાંનો એક.^૧

૧. ભગ.૩૩૦.

સંવુડઅણગાર (સંવૃતઅનગાર) વિયાહપણ્ણત્તિના દસમા શતકનો બીજો ઉદ્દેશક

૧. ભગ.૩૯૪.

સંસિદ્ધ (સંશ્લિષ્ઠ) વિયાહપણ્ણત્તિના એક શતકનો સાતમો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૫૦૦.

સક (શક) આ અને સગ એક છે.^૧

૧. પ્રશ્ન.૪.

સકોસલ જુઓ મહાબલ(૩).^૧

૧. તીર્થો.૧૧૨૧.

૧. સક્ક (શાક્ય) ભગવાન બુદ્ધનું બીજું નામ.^૧ તેમની માતાનું નામ માયા હતું.^૨

૧. દશયૂ.પૃ.૧૭, નન્દિમ.પૃ.૯, સ્થાઅ.પૃ.૪૫૧, આચારી.પૃ.૪૫,૯૬,૧૧૩, પ્રજ્ઞામ.પૃ.૬૦, જીવામ.પૃ.૩, વિશેષાકો, પૃ.૩૧૧, ઉત્તરાશા.પૃ.૧૮૪, ૩૩૭.

૨. પિંડનિ.પૃ.૧૩૦.

૨. સક્ક સક્ક(૧)નો અનુયાયી. તેનો ઉલ્લેખ એક અજૈન મતવાદી યા પાખંડી તરીકે થયો છે.^૧ સક્કો પાંચ સમણ(૧) ધર્મપરંપરાઓમાંની એક ધર્મપરંપરાનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે.^૨ તેઓ લાલ રંગનું વસ્ત્ર પહેરતા.^૩

૧. આચાર્ય.પૃ.૮૮,૧૭૩, ૨૩૦,૨૬૫, આવહ.પૃ.૩૭૫, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૧૯૦, આવચૂ.

૨.પૃ.૨૪૨, બૃહ્.૮૮૬, ૮૯૧, સમઅ.પૃ.૧૫૫, આચારી. પૃ. ૯, ૨૪, ૨૩૩, સૂત્રશી.પૃ.૧૮૮, ૨૫૫, ૩૯૬.

૨. પિંડનિ.૪૪૫, સ્થાઅ.પૃ.૯૪, ૩૧૨, આચારી.પૃ.૩૨૫, સૂત્રશી.પૃ.૧૪, ભગઅ. પૃ.૬૦.

૩. નિશીચૂ.૩.પૃ.૪૧૪.

૩. સક્ક (શક) સોહમ્મ(૧) સ્વર્ગીય ક્ષેત્રના ઈદ(૧).^૧ તેમનાં બીજાં નામો છે— મઘવા(૩), પાગસાસણ, સયક્કઉ, સહસ્સકૂખ, વજજપાણિ અને પુરંદર.^૨ તે વિશ્વના દક્ષિણાર્ધનો પ્રભુ છે જ્યારે ઈસાણિંદ ઉત્તરાર્ધનો.^૩ તેમનાં આધિપત્ય નીચે બત્રીસ લાખ સ્વર્ગીય વાસસ્થાનો,^૪ ચોરાસી હજાર સામાણિય દેવો વગેરે છે.^૫ તેમને આઠ મુખ્ય પત્નીઓ છે - પઉમા(૩), સિવા(૪), સેયા, અંજુ(૩), અમલા(૨),

અચ્છરા, નવમિયા(૩) અને રોહિણી(૬).^૬ સક્કના ચાર લોગપાલો આ છે — સોમ(૧), વરુણ(૧) જમ(૨) અને વેસમણ(૮).^૭ તેમનો ઘંટ સુઘોસા(૧) છે. હરિણેગમેસિ તેમના પાયદળનો સેનાપતિ છે.^૮ અને તેમના દૂત તરીકે પણ તેમનો નિર્દેશ થયેલો છે.^૯ તેમના બીજા છ સેનાપતિઓ આ પ્રમાણે છે - વાઉ(૨) અશ્વદળના, એરવણ(૩) ગજદળના, દામડ્ઢિ વૃષભદળના, માઢર(૨) રથદળના, સેઅ(૪) નટદળના અને તુંબરુ(૨) ગંધર્વદળના સેનાપતિઓ છે.^{૧૦} સક્કે તિત્થયર મહાવીરના ગર્ભને દેવાણંદા(૨)ની કૂખમાંથી તિસલાની કૂખમાં લઈ જવા માટે હરિણેગમેસિને હુકમ કર્યો હતો.^{૧૧} સક્કે મહાસિલાકંટઅ યુદ્ધમાં કોણિઅને મદદ કરી હતી.^{૧૨} ઈકૂખાગ(૨) વંશની સ્થાપના કરવા તે પૃથ્વી ઉપર ઊતરી આવ્યા હતા.^{૧૩} જિણોના જન્મ વગેરે કલ્યાણકોની વિવિધ વિધિઓના પ્રસંગોએ તે પોતાના રસાલા સાથે ઉપસ્થિત રહે છે.^{૧૪} તે વિવિધ પ્રસંગોએ તિત્થંકરોને વંદન કરે છે, તેમની સ્તુતિ કરે છે અને તેમની પાસેથી ઘણી વસ્તુઓ જાણવા આદરપૂર્વક પ્રશ્નો પૂછે છે.^{૧૫} જો ઈસાણિંદ સાથે વિવાદ યા તકરાર થાય તો સક્કને સણંકુમાર ક્ષેત્રના ઈન્દ્ર જે નિર્ણય લે તેને તાબે થવું પડે છે.^{૧૬} શ્રદ્ધાની દૃઢતા અંગે તે વિવિધ વ્યક્તિઓની પરીક્ષા લેતા જણાય છે.^{૧૭} તે તેમના પૂર્વભવમાં કત્તિઅ (૨) શેઠ હતા.^{૧૮}

૧. કલ્પ. ૧૪, સમ. ૩૨, વિશેષા. ૬૮૮.
૨. ભગ. ૧૪૪, ૫૬૭, ભગઅ. પૃ. ૧૭૪, કલ્પવિ. પૃ. ૨૫, જમ્બૂ. ૧૧૫, કલ્પયૂ. પૃ. ૮૫, પ્રજ્ઞા. ૫૨, ઉત્તરા. ૧૧. ૨૩, ઉત્તરાશા. પૃ. ૩૫૦, આવયૂ. ૧. પૃ. ૨૩૮.
૩. ભગ. ૧૪૪, ભગઅ. પૃ. ૧૭૪, કલ્પવિ. પૃ. ૨૫, પ્રજ્ઞા. ૫૨.
૪. ભગ. ૪૦૭, કલ્પ. ૧૪.
૫. જમ્બૂ. ૧૧૬, સમ. ૮૪, કલ્પ. ૧૪.
૬. ભગ. ૪૦૬, કલ્પ. ૧૪.
૭. ભગ. ૧૬૫, કલ્પ. ૧૪.
૮. જમ્બૂ. ૧૧૮, સ્થા. ૪૦૪.
૯. ભગ. ૧૮૭.
૧૦. સ્થા. ૪૦૪, ૫૮૨.
૧૧. કલ્પ. ૨૬.
૧૨. ભગ. ૩૦૦, નિર. ૧. ૧.
૧૩. વિશેષા. ૧૬૦૬.

૧૪. જમ્બૂ. ૩૩, ૧૧૫, ૧૧૭, ૧૨૨-૨૩, આવનિ. ૧૮૮, આવયૂ. ૧. પૃ. ૨૨૧, ૧૩૯-૪૦, ૧૮૧, ૨૫૦, વિશેષા. ૧૬૧૬, ૧૮૬૨, ૧૮૬૭, ૧૮૦૬, આવહ. પૃ. ૧૨૪૬.
૧૫. ભગ. ૫૦૪, ૫૬૭-૫૬૮, ૫૭૩, ૬૧૭ શાતા. ૬૯, ૭૬, આવયૂ. ૧. પૃ. ૨૩૮, ૩૦૧, ૩૧૩, ૩૧૫, ૩૨૧, ૪૧૧-૪૧૨, ૪૮૪, તીર્થો. ૧૮૮, કલ્પયૂ. પૃ. ૮૫, કલ્પવિ. પૃ. ૧૪૮, ૧૬૯, ૨૪૫, આવનિ. ૪૬૨, ૪૮૯-૫૦૧, ૫૧૭, ૫૧૮, આવમ. પૃ. ૨૩૫, ૨૫૩, ૨૬૮, ૩૦૦, કલ્પ. ૧૭-૧૮, વિશેષા. ૧૮૭૨, ૧૮૧૫, ૧૮૭૩, આવહ. પૃ. ૧૮૮, ૧૮૯.
૧૬. ભગ. ૧૪૦, ૫૨૦, ૫૩૨.
૧૭. ઉપા. ૨૩, આવયૂ. ૧. પૃ. ૧૧૭.
૧૮. ભગ. ૬૧૭.

સક્કમય (શાક્યમત) બૌદ્ધમત કે બૌદ્ધમતનો ગ્રન્થ.^૧

૧. નિશીભા.૩૩૫૪.

સક્કમહ (શકમહ) હિંદુ દેવ ઈન્દ્ર શકનો ઉત્સવ. આ ઉત્સવનાં સર્વસામાન્ય લક્ષણો મઘપાન અને બલિદાન હતાં.^૧

૧. નિશીભા.૧૬૦૮, બૃભા.૫૬૦૬, વ્યવભા.૪.૪૧૨, વ્યવમ.૩.૫.૧૧૬.

સક્કરપ્પભા (શર્કરપ્રભા) આ અને સક્કરાભા એક છે.^૧

૧. અનુ.૧૦૪, અનુહે.૫.૮૯.

સક્કરા (શર્કરા) આ અને સક્કરાભા એક છે.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૧૫.

સક્કરાભ (શર્કરાભ) ગોયમ(૨) ગોત્રની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા.૫૫૧.

સક્કરાભા (શર્કરાભા) બીજી નરકભૂમિ.^૧ તેનું નામ વંસ અને ગોત્રનામ સક્કરપ્પભા છે.^૨

૧. ઉત્તરા.૩૬.૧૫૭, ઉત્તરાશા.૫.૬૯૭, ભગઅ.૫.૧૩૦.

૨. જીવા.૬૭.

સક્કસ્સઅગ્ગમહિસી (શકસ્યઅગ્રમહિષી) જ્ઞાયાધમ્મકહાના બીજા શ્વૃતસ્કન્ધનો નવમો વર્ગ.^૧ તેમાં આઠ અધ્યયનો છે.^૨

૧. જ્ઞાતા.૧૪૮.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૭.

૧. સક્કા (શકા) એક વિજ્ઞુકુમારિમહત્તરિઆ દેવી.^૧

૧. સ્થા.૫૦૭.

૨. સક્કા ધરણિંદની છ મુખ્ય પત્નીઓમાંની એક.^૧ જ્ઞાયાધમ્મકહામાં તેનો ઉલ્લેખ નથી.^૨ તે અને સુક્કા એક છે.

૧. સ્થા.૫૦૮, ભગ.૪૦૫.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૧.

સક્કુલિકણ્ણ (શક્કુલિકણ્ણ) આ અને સંકુલિકણ્ણ એક છે.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૬.

૧. સગ (શક) એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ અને તેના લોકો.^૧ કેટલાક તેની એકતા સોગ્દિઆના (Sogdiana) સાથે સ્થાપે છે, કેટલાક પામીર સાથે સ્થાપે છે, તો કેટલાક કાસ્પીઅન સમુદ્રની પૂર્વમાં આવેલા દેશ સાથે છે.^૨ પરંતુ તે અને સગ(૨) એક લાગે છે.

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.૫.૧૨૩, પ્રશ્ન.૪, ઉત્તરાચૂ.૫.૧૯૦, નિશીભા.૫૭૨૭.

૨. જિઓડિ.૫.૧૭૨.

૨. સગ સગ રાજાનું રાજ અર્થાત્ સગ લોકોનું ભરહ(૨) ક્ષેત્ર ઉપર શાસન મહાવીરના નિર્વાણ પછી છ સો પાંચ વર્ષ અને પાંચ મહિના પછી શરૂ થયું. ^૧ આચાર્ય કાલગ(૧) સગોને ઉજ્જેણી લાવ્યા. ^૨

૧. તીર્થો.૬૨૩.

૨. વ્યવભા.૧૨.૫.૯૪.

૧. સગડ (શકટ) વિવાગસુયના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધનું યોથું અધ્યયન. ^૧

૧. વિપા.૨.

૨. સગડ સાહજણી નગરના શેઠ સુભદ્ર(૨) અને ભદ્રા(૪)નો પુત્ર. તેના પૂર્વભવમાં તે છણિય હતો. પોતાના માબાપના મૃત્યુ પછી સગડ ગણિકા સુદંસણા(૨) સાથે રહેવા લાગ્યો. થોડા વખત પછી મંત્રી સુસેણ(૨)એ ગણિકા સુદંસણાને પોતાના ઘરમાં રાખી અને સગડને એકલો છોડી દીધો. ગણિકામાં આસક્ત હોવાના કારણે સગડે યુક્તિ કરી ગમે તે રીતે મન્ત્રીના ઘરમાં પ્રવેશ મેળવ્યો. પરંતુ સગડ અને સુદંસણા કામસુખ ભોગવતા પકડાઈ ગયા. તે બંનેને મૃત્યુદંડ દેવામાં આવ્યો. ભાવી જન્મમાં તે બંને જોડિયા ભાઈ-બેન તરીકે જન્મ્યા પણ પતિ-પત્ની તરીકે જીવ્યા. ^૧

૧. વિપા.૨૨,૨૩.

૩. સગડ કમ્મવિવાગદસાનું યોથું અધ્યયન. ^૧ આ અને સગડ(૧) એક છે.

૧. સ્થા. ૭૫૫.

સગડભદ્રિઆ (શકટભદ્રિકા) એક લૌકિક શાસ્ત્રનો ગ્રન્થ. ^૧

૧. નન્દિ.૪૨, અનુ.૪૧.

સગડમુહ (શકટમુખ) પુરિમતાલ નગરના પરિસરમાં આવેલું ઉદ્યાન. ઉસહ(૧)ને તેમાં કેવલજ્ઞાન થયું હતું. ^૧ મહાવીર આ ઉદ્યાનમાં આવ્યા હતા. ^૨

૧. જમ્બૂ.૩૧, આવમ.૫.૨૨૮, આવહ.૫.૨૧૧.

૨. આવચૂ.૧.૫.૨૯૫, આવમ.૫.૨૮૪.

સગડાલ (શકટાલ) પાડલિપુત્તના રાજા મહાપઉમ(૮)નો મન્ત્રી. રાજ્યના ઉત્કર્ષ અને કલ્યાણમાં તેમને ઉત્કટ રસ હતો. તેમને બે પુત્રો હતા — થૂલભદ્ર અને સિરિયઅ. જકૂખા, જકૂખદિણ્ણા(૧), ભૂયા(૨), ભૂયદિણ્ણા(૧), સેણા(૧), વેણા અને રેણા આ સાત તેમની પુત્રીઓ હતી. બાહ્મણ કવિ વરરુઈને સગડાલ સાથે દુશ્મનાવટ થઈ હતી, તેથી તેણે સગડાલના આખા કુટુંબનો નાશ કરવા ષડ્યન્ત્ર રચ્યું. રાજ્યને તેમ જ પોતાના કુટુંબને બચાવવા માટે સગડાલે પોતાના પુત્ર સિરિયઅને રાજા સમક્ષ પોતાનો વધ કરી નાખવાનો આદેશ આપ્યો. પુત્રે પિતાની આજ્ઞા મુજબ કર્યું. ^૧

૧. આવચૂ.૨.૫.૧૮૩થી, આવનિ.૧૨૭૯, આવહ.૫.૬૯૩-૯૪, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.૫.૧૦૫, કલ્પવિ.૫.૨૫૨, કલ્પધ.૫.૧૬૩, કલ્પશા.૫.૧૯૪.

સગર બાર ચક્કવહિમાંના બીજા. ભદ્રા(૨૪) તેમની પત્ની હતી.^૧ તે અઓજુઆ(૨)ના સુમિત્તવિજય અને તેમની પત્ની જસવર્ધ(૪)ના પુત્ર હતા.^૨ તેમની ઊંચાઈ ૪૫૦ ધનુષ હતી.^૩ તે તિત્થયર અજિયના સમકાલીન હતા.^૪ તે ઈકોતેર લાખ પૂર્વ વર્ષની ઉમરે સંસારનો ત્યાગ કરી શ્રમણ થયા અને એક લાખ પૂર્વ વર્ષો પછી મોક્ષ પામ્યા.^૫ કીર્તિ પ્રાપ્ત કરવા માટે તેમના પુત્રો ગંગા નદીને (આ પૃથ્વી પર) લઈ આવ્યા.^૬

૧. સમ. ૧૫૮, તીર્થો. ૫૫૯, વિશેષા. ૧૭૬૨, ૧૭૬૯, આવનિ. ૩૭૪, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૧૪-૧૫, આવહ. પૃ. ૧૬૯, આવમ. પૃ. ૨૩૭, ઉત્તરા. ૧૮. ૩૫.
૨. આવનિ. ૩૯૭-૯૯, ઉત્તરાક. પૃ. ૩૧૫થી, સમ. ૧૫૮.

૩. સમ. ૧૦૭, આવનિ. ૩૯૨.
૪. આવનિ. ૪૧૭, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૧૫, તીર્થો. ૪૬૫.
૫. સમ. ૭૧, આવમ. પૃ. ૨૩૯થી, આવનિ. ૪૦૧.
૬. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૨૭, ઉત્તરાને. પૃ. ૨૩૪.

સગરાય (શકરાજ) જુઓ સગ(૨).^૧

૧. વ્યવભા. ૧૨. પૃ. ૯૪.

સચ્ચ(સત્ય) દિવસ રાતના ત્રીસ મુહુત્તમાંનું એક.^૧ તેનો ઉલ્લેખ બહુસચ્ચ નામે પણ થયો છે.^૨

૧. સમ. ૩૦.
૨. જમ્બૂ. ૧૫૨, જમ્બૂશા. પૃ. ૪૯૩, સૂર્ય. ૪૭.

૧. સચ્ચઈ (સત્યકિ) મહિસ્સરનું મૂળ નામ. આવતા ઉસ્સપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં બારમા તિત્થંકર સવ્વભાવવિઉ તરીકે તેમનો જન્મ થશે.^૧

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૭૫, ૨૭૪, આવનિ. ૧૧૬૮, આવહ. પૃ. ૬૮૬, નિશીભા. અને નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૨૩૬, દશચૂ. પૃ. ૧૦૩, આચાશી. પૃ. ૧૪૬, ૧૫૪, સમ. ૧૫૯, સ્થા. ૬૯૨.

૨. સચ્ચઈ એરવય(૧) ક્ષેત્રમાં થયેલા, સીયલના સમકાલીન તિત્થંકર.^૧ સમવાય અનુસાર તેમનું નામ સિવસેણ છે.^૨

૧. તીર્થો. ૩૨૩.
૨. સમ. ૧૫૯.

સચ્ચગ (સત્યક) જેમને જંગલમાં રાત પસાર કરવી પડી હતી તે ચાર જાયવ રાજકુમારોમાંનો એક.^૧

૧. ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૭૫, ઉત્તરાશા. પૃ. ૧૧૮.

૧. સચ્ચણેમિ (સત્યનેમિ) અંતગડદસાના ચોથા વર્ગનું નવમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત. ૮.

૨. સચ્ચણેમિ બારવર્ધના રાજા સમુદ્ધવિજય(૧) અને તેમની રાણી સિવા(૨)નો પુત્ર.

અને અરિકૃષ્ણોમિનો નાનો ભાઈ. તેણે સંસારનો ત્યાગ કરી સોળ વર્ષ શ્રામણ્યનું પાલન કરી સેતુંજ પર્વત ઉપર મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યો.^૧

૧. અન્ત.૮, ઉત્તરાનિ.પૃ.૪૯૬.

સચ્યપ્પવાય (સત્યપ્રવાદ) ચૌદ પુવ્વ ગ્રન્થોમાંનો છઠ્ઠો.^૧ તેમાં બે વિભાગો હતા.^૨

૧. સમ.૧૪,૧૪૭, નન્દિ.૫૭, નન્દિયૂ.પૃ.૭૫-૭૬, નન્દિમ.પૃ.૨૪૧.

૨. સ્થા.૧૦૯, નન્દિ.૫૭.

૧. સચ્યભામા (સત્યભામા) મહુરા(૧)ના રાજા ઉગ્ગસેણની પુત્રી. સોળ વર્ષના હતા ત્યારે વાસુદેવ(૧) કણ્ઠ(૧)ને તેની સાથે પરણાવવામાં આવ્યા હતા, જ્યારે તે વખતે તેની ઉંમર ત્રણ સો વર્ષની હતી.^૧ તેણે તિત્થયર અરિકૃષ્ણોમિ પાસે દીક્ષા લીધી, વીસ વર્ષ શ્રામણ્યનું પાલન કર્યું અને પછી મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યો.^૨

૧. કલ્પસ.પૃ.૧૭૬.

૨. અન્ત.૧૦, સ્થા.૬૨૬, આવ.પૃ.૨૮, પ્રશ્નઅ.પૃ.૮૮.

૨. સચ્યભામા અંતગડદસાના પાંચમા વર્ગનું સાતમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૯.

સચ્યવઈ (સત્યવતી) દંતપુરના રાજા દંતવક્ક(૧)ની પત્ની.^૧

૧. આવયૂ.૨.પૃ.૧૫૩, નિશીભા.૬૫૭૫, નિશીયૂ.૪.પૃ.૩૬૧, આવનિ.૧૨૭૫, આવહ.પૃ.૬૬૬, વ્યવમ.૩.પૃ.૧૭.

૧. સચ્યસિરી (સત્યશ્રી) જેમને મહાણિસીહ પ્રત્યે ખૂબ આદર હતો તે વિદ્વાન આચાર્ય.^૧

૧. મનિ.પૃ.૭૧.

૨. સચ્યસિરી તે છેલ્લી શ્રાવિકા થશે.^૧

૧. તીર્થો.૮૪૨.

સચ્યસેણ (સત્યસેન) એરવય(૧) ક્ષેત્રના બારમા ભાવી તિત્થંકર.^૧ તિત્થોગાલી આ સંદર્ભમાં દીહપાસનો ઉલ્લેખ કરે છે.^૨

૧. સમ.૧૫૯.

૨. તીર્થો.૧૧૧૯.

સજલ વિજ્ઞુપ્પભ(૧) પર્વતનું ઉદ્યાન.^૧ તે અને સયજ્જલ(૨) એક છે.

૧. સ્થા.૬૮૯.

સજ્જંભવ (શય્યમ્ભવ) આ અને સેજ્જંભવ એક છે.^૧

૧. દશયૂ.પૃ.૩૭૭.

સજ્જગિરિ (સહ્યાગિરિ) એક પર્વત.^૧ તેની એકતા સહ્યાદ્રિ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે જે સહ્યાદ્રિ કાવેરી નદીની ઉત્તરમાં આવેલો પશ્ચિમ ઘાટનો ઉત્તરનો ભાગ છે.^૨

૧. આવનિ.૯૨૩, આવહ.પૃ.૪૦૮, આવૂય.૧.પૃ.૫૩૯. ૨. જિઓડિ.પૃ.૧૭૧.

સક્રાણ (સસ્થાન) અણુતરોવવાઈયદસાનું પાંચમું અધ્યયન.^૧ તે હાલ અસ્તિત્વમાં નથી.

૧. સ્થા. ૭૫૫.

સદ્દિંતંત (ષષ્ટિતન્ત્ર) કવિલ(૩)ના નામે ચડેલો અજૈન મતનો (સાંખ્ય મતનો) ગ્રન્થ. તેનો સમાવેશ મિથ્યા શ્રુતના શાસ્ત્રોમાં કરવામાં આવ્યો છે.^૧

૧. ભગ.૯૦, ઔપ.૩૮, ઔપઅ.પૃ.૯૩, આચાશી.પૃ.૧૪૫, જ્ઞાતા.૫૫, અનુ.૪૧, વિશેષાક્રો.પૃ.૧૨૮, ૨૦૪, નન્દિ.૪૨, આવચૂ.૧.પૃ.૨૨૮, ૨૩૭, કલ્પવિ.પૃ.૨૨, આવમ.પૃ.૪૯, ૨૪૭, આવહ.પૃ.૨૬, ૧૭૧.

સડ્ઢઈ (શ્રાદ્ધકિન્) પિતૃઓને પિંડદાન કરી શ્રાદ્ધ કરનારા વાનપ્રસ્થ તાપસોનો વર્ગ.^૧

૧. ભગ.૪૧૭, ભગઅ.પૃ.૫૧૯, નિર.૩.૩, ઔપ.૩૮.

૧. સણંકુમાર (સનત્કુમાર) ત્રીજી સ્વર્ગભૂમિ જેમાં બાર લાખ ભવનો યા વાસસ્થાનો છે.^૧ અહીં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સાત સાગરોપમ વર્ષનું છે અને જઘન્ય આયુષ્ય બે સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૨

૧. જમ્બૂ.૧૧૮, પ્રજ્ઞા.૫૩, સમ.૫૨, વિશેષા.૧૮૦૯.

૨. સમ.૨,૭,૧૦૯, સ્થા.૧૧૩, ૫૩૨, અનુ.૧૩૯.

૨. સણંકુમાર સણંકુમાર સ્વર્ગભૂમિનો ઈન્દ્ર. તેને તેના આધિપત્ય નીચે બાર લાખ ભવનો યા વાસસ્થાનો, બોતેર હજાર સામાણિય દેવો વગેરે છે.^૧ જ્યારે સક્ક(૩) અને ઈસાણિંદ વચ્ચે વિવાદ ઊભો થાય છે ત્યારે તે લવાદ તરીકે કામ કરે છે.^૨ તિત્થયર મહાવીરને તે વંદન કરવા ગયા હોવાનો ઉલ્લેખ છે.^૩

૧. પ્રજ્ઞા.૫૩, ભગ.૪૦૪, ૫૨૦, ભગઅ.પૃ.૬૦૩, વિશેષા.૧૯૭૮, જમ્બૂ.૧૧૮.

૨. ભગ.૧૪૧.

૩. આવનિ.૫૨૦, ૫૨૩, આવચૂ.૧.પૃ.૩૧૬, ૩૨૦, આવમ.પૃ.૨૯૬.

૩. સણંકુમાર વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા બાર ચક્કવઙ્ગિઓમાંના ચોથા.^૧ તે તિત્થયર સંતિ પહેલાં અને ધમ્મ(૩) પછી થયા.^૨ તે હત્થિણાઉરના રાજા આસસેણ(૧) અને તેમની રાણી સહદેવીના પુત્ર હતા.^૩ જયા(૨) તેમની મુખ્ય પત્ની હતી.^૪ તે બહુ રૂપાળા હતા અને તેથી સોહમ્મ(૧) દેવલોકના ઈન્દ્ર સક્ક(૩)એ પણ તેમની પ્રશંસા કરી હતી. જ્યારે તેમને તેમના રૂપનું અભિમાન થયું ત્યારે તરત જ પછીની ક્ષણે તેમનું શરીર કદરૂપું બની ગયું અને તેમને દુન્વચી શક્તિની નિરર્થકતા સમજાઈ, પરિણામે તેમણે સંસારનો ત્યાગ કરી શ્રમણત્વ સ્વીકાર્યું. મૃત્યુ પછી તે સણંકુમાર દેવલોકમાં દેવ તરીકે જન્મ્યા. ભવિષ્યમાં તે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પામશે.^૫

૧. સમ. ૧૫૮, તીર્થો. ૫૫૯, ૬૬૬, વિશેષા. ૧૭૬૨, ૧૭૬૯, આવમ. પૃ. ૨૩૭, આવનિ. ૩૭૪.
૨. આવનિ. ૪૧૭, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૧૫.
૩. સમ. ૧૫૮, આવનિ. ૩૯૮-૯૯.
૪. સમ. ૧૫૮.
૫. મર. ૪૧૦, ઉત્તરાને. પૃ. ૨૩૭થી,

- આવમ. પૃ. ૨૩૯થી, આવનિ. ૪૦૧, આવચૂ. ૧. પૃ. ૬૪, ૯૩, ૧૬૭, ૧૭૮, આચારી. પૃ. ૧૨૬, ૧૪૩, ૨૦૬, સૂત્રશી. પૃ. ૮૨, સ્થા. ૨૩૫, સ્થાઅ. પૃ. ૨૭૩, ૪૭૪, ઉત્તરા. ૧૮. ૩૭, ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૫૦, ઉત્તરાશા. પૃ. ૭૮, ૩૭૬, ૫૮૨, ઉત્તરાક. પૃ. ૩૨૦થી.

સણકુમારવડિંસગ(સનત્કુમારાવતંસક) સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સાત સાગરોપમ વર્ષનું છે. તે સમ જેવું જ છે.^૧

૧. સમ. ૭

સણિચારિ (શનિશ્ચારિન્) ઓસપ્પિણી કાલચક્રના સુસમસુસમા અર દરમ્યાન જીવનારા લોકોનો વર્ગ.^૧ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના ઉપક્ષેત્રો દેવકુરુ અને ઉત્તરકુરુમાં પણ આવા લોકો જીવે છે.^૨

૧. જમ્બૂ. ૨૫, જમ્બૂશા. પૃ. ૧૨૮.

૨. જમ્બૂ. ૯૭.

સણિચર (શનૈશ્ચર) આ અને સણિચર એક છે.^૧

૧. સ્થા. ૯૦.

સણિચર (શનૈશ્ચર) અદ્ય્યાસી ગહમાંનો એક.^૧ તે સક્ક(૩)ના લોગપાલ સોમ(૧)ના આધિપત્ય નીચે છે.^૨

૧. જમ્બૂ. ૧૭૦, સૂર્ય. ૧૦૭, પ્રજ્ઞા. ૫૦, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૫૩, જમ્બૂશા. પૃ. ૫૩૪-૩૫, સૂર્યમ. પૃ. ૨૯૫, ૨૯૬,

- સ્થાઅ. પૃ. ૭૮-૭૯.
૨. ભગ. ૧૬૫.

સણ્ણા (સંજ્ઞા) પણ્ણવણાનું આઠમું પદ (પ્રકરણ).^૧

૧. પ્રજ્ઞા. ગાથા ૪.

૧. સણ્ણા (સંજ્ઞિન્) વાસિક્ક ગોત્રની એક શાખા.^૧

૧. સ્થા. ૫૫૧.

૨. સણ્ણા પણ્ણવણાનું એકત્રીસમું પદ (પ્રકરણ).^૧

૧. પ્રજ્ઞા. ગાથા ૭.

સણ્ણાહિય (સન્નિધિક) જુઓ સંણાહિય.^૧

૧. પ્રજ્ઞા. ૪૯.

સતક (શતક) જુઓ સતય.^૧

૧. સ્થા. ૬૯૧.

સતદુવાર (શતદ્વાર) જુઓ સયદુવાર.^૧

૧. સ્થા.૬૮૩, વિપા.૩૪.

સતદુ (શતદુ) સિંધુ(૧) નદીને મળતી એક નદી.^૧ તેની એકતા સતલજ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. સ્થા.૪૭૦.

૨. જિઓડિ.પૃ.૧૮૨.

સતધણુ (શતધનુ) જુઓ સયધણુ.^૧

૧. સ્થા.૭૬૭.

સતય (શતક) સયકિત્તિનો પૂર્વભવ.^૧ તેણે તિત્થયર મહાવીરના તીર્થમાં તીર્થકરનામગોત્રકર્મ બાંધ્યું.^૨

૧. સમ.૧૫૯.

૨. સ્થા.૬૯૧-૯૨.

સતરિસભ (શતઋષભ) દિવસરાતનાં ત્રીસ મુહુત્તમાંનું એક.^૧ તે અને સયવસહ એક છે.

૧. સમ.૩૦, સૂર્ય.૪૭, જમ્બૂ.૧૫૨.

સતાણિક અથવા સતાણિય (શતાનીક) આ અને સયાણિય એક છે.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૬૪, ૧૬૭.

૧. સતેરા (શતેરા) રુયગ(૧) પર્વતની વિદિશામાં વસતી એક મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૪, આવહ.પૃ.૧૨૨, તીર્થો.૧૬૧.

૨. સતેરા ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના ત્રીજા વર્ગનું એક અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૧.

૩. સતેરા ધરણ(૧)ની છ મુખ્ય પત્નીઓમાંની એક. તે તેના પૂર્વભવમાં વાણારસીના એક શેઠની પુત્રી હતી.^૧ વિયાહપણ્ણતિ તેનો ઉલ્લેખ સદારા નામે કરે છે.^૨

૧. સ્થા.૫૦૮, જ્ઞાતા.૧૫૧.

૨. ભગ.૪૦૬.

૪. સતેરા એક વિજજુકુમારીમહત્તરિયા દેવી.^૧ તે એક મુખ્ય દિસાકુમારી તરીકે જાણીતી છે.^૨

૧. સ્થા.૨૫૯, ૫૦૭.

૨. સ્થા.પૃ.૧૯૯.

સત્ત (સત્વ) દિવસરાતનાં ત્રીસ મુહુત્તમાંનું એક.^૧ તેનો સેઅ(૩) નામે પણ ઉલ્લેખ છે.^૨

૧. સમ.૩૦.

૨. જમ્બૂશાં.પૃ.૪૯૩, જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૪૭.

સત્તકિત્તિ (શતકીર્તિ) જુઓ સયકિત્તિ.^૧

૧. સમ.૧૫૯.

૧. સત્તધણુ (સમધનુષ) વણ્ણિદસાનું દસમું અધ્યયન.^૧

૧. નિર.૫.૧.

૨. સત્તધણુ બલદેવ(૧) અને રેવઈ(૩)નો પુત્ર. તેને અરિક્કણ્ણમિએ દીક્ષા આપ હતી.^૧

૧. નિર.૫.૧૦.

સત્તસત્તિકયા (સમસમૈકકા) આ અને સત્તિક્કગા એક છે.^૧

૧. નન્દિમ.પૃ.૨૧૧.

સત્તિક્કગા (સમૈકકા) આચારના બીજા શ્રુતસ્કન્ધની બીજી ચૂલા.^૧

૧. આચાનિ.પૃ.૩૨૦ ગાથા ૧૬.

સત્તુંજઅ (શત્રુજ્જય) જુઓ સત્તુંજય.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૨૦૩, આવહ.પૃ.૭૧૫.

૧. સત્તુંજય (શત્રુજ્જય) યાત્રા માટે પવિત્ર એવો એક ડુંગર.^૧ ભીમ(૪)એ આ પર્વત ઉપર સલ્લેખના કરીને મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યો હતો.^૨ પંડવ ભાઈઓ પણ તેના ઉપર મોક્ષ પામ્યા હતા.^૩ ગોયમ(૬) અને તેમના ભાઈઓ તેમજ સમુદ્ર(૩), સારણ(૨), સુમુહ(૧), પુરિસસેણ(૪) વગેરે પણ તેના ઉપર મોક્ષ પામ્યા હતા.^૪ તે કાઠિયાવાડમાં, સૂરતની ઉત્તરપશ્ચિમે સિત્તેર માઈલના અંતરે અને ભાવનગરથી ચોત્રીસ માઈલના અંતરે આવેલો છે.^૫

૧. આવ.પૃ.૨૬.

૨. મર.૪૬૧.

૩. જ્ઞાતા.૧૩૦, આવચૂ.૨.પૃ.૧૯૭.

૪. અન્ત.૧-૮.

૫. જિઓડિ.પૃ.૧૮૨.

૨. સત્તુંજય સાગેયના રાજા. તે મહાવીરને મળ્યા હતા.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૨૦૩, આવનિ.૧૩૦૫, આવહ.પૃ.૭૧૫.

૧. સત્તુસેણ (શત્રુસેન) અંતગડદસાના ત્રીજા વર્ગનું છઠ્ઠું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૪.

૨. સત્તુસેણ વસુદેવ અને તેમની પત્ની દેવઈનો પુત્ર.^૧ તેનું બાકીનું જીવનવૃત્ત અણીયસ(૨)ના જીવનવૃત્ત સમાન.

૧. અન્ત.૪.

સત્તપરિણ્ણા (શસ્ત્રપરિણા) આચારંગના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધનું પ્રથમ અધ્યયન.^૧ તેમાં સાત ઉદ્દેશકો છે.

૧. નિશીચૂ.૧.પૃ.૨, ૪.પૃ.૩૩, ૨૫૨, આચાશી.પૃ.૧, આચાનિ.૧૨-૧૪, ૩૧, સમઅ.પૃ.૭૧, સૂત્રશી.પૃ.૨૦૦, બૃહો.૪૦૧, પ્રજાહ.પૃ.૧૦૫, આવચૂ. ૧.પૃ.૧૨૬, વ્યવભા.૩.૧૭૫.

સદારા જુઓ સતેરા(૩).^૧

૧. ભગ.૪૦૬.

સદ (શબ્દ) વિયાહપણ્ણત્તિના પાંચમા શતકનો ચોથો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૧૭૬.

૧. સદાલપુત્ત (સદાલપુત્ર) મહાવીરના દસ મુખ્ય ઉપાસકોમાંનો એક. તે પોલાસપુરનો ધનવાન કુંભાર હતો. પહેલાં તે ગોસાલનો અનુયાયી હતો પરંતુ પછી તે મહાવીરનો યુસ્ત સમર્થક બની ગયો. તેની પત્ની અગ્ગિમિત્તા પણ મહાવીરની ઉપાસિકા હતી.^૧

૧. ઉપા.૩૯-૪૫, આવચૂ.૧.૫.૫૧૩.

૨. સદાલપુત્ત ઉવાસગદસાનું સાતમું અધ્યયન.^૧

૧. ઉપા.૨, સ્થા.૭૫૫.

૧. સદાવર્ઠ (શબ્દાપાતિન્) હેમવય ક્ષેત્રમાં આવેલો વડ્ડવેયડ્ડ પર્વત. તે રોહિયા નદીની પશ્ચિમે અને રોહિયંસાની પૂર્વે આવેલો છે. સદાવર્ઠ(૨) દેવ તેનો અધિષ્ઠાતા છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૭૪,૭૭,૮૦, સ્થા.૮૭,૩૦૨, જીવા.૧૪૧, જીવામ.૫.૨૪૪, ભગઅ.૫.૪૩૬.

૨. સદાવર્ઠ આ જ નામના પર્વત ઉપર વસતો દેવ.^૧ તેનો સાઈ(૧) નામે પણ ઉલ્લેખ છે.^૨

૧. જમ્બૂ.૭૭.

૨. સ્થા.૮૭,૩૦૨, જમ્બૂશા.૫.૩૦૦.

સપએસ (સપ્રદેશ) વિયાહપણ્ણત્તિના છઠ્ઠા શતકનો ચોથો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૨૨૯.

સપ્પ (સર્પ) આસિલેસા નક્ષત્રના અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૭, ૧૭૧.

સપ્પુરિસ (સત્પુરુષ) દક્ષિણના કિંપુરિસ(૩) દેવોનો ઈન્દ્ર. તેને ચાર મુખ્ય પત્નીઓ છે— રોહિણી(૮), ણવમિયા(૪), હિરી(૫) અને પુષ્કવતી(૬).^૧

૧. ભગ.૧૬૯,૪૦૬, પ્રજા.૪૭, સ્થા.૨૭૩.

સબર (શબર) એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ અને તેના લોકો.^૧ તેમને અસંસ્કારી યા અનાર્ય કહેવામાં આવેલ છે.^૨ રાજઅન્ત:પુરોમાં આ દેશની કન્યાઓ દાસી તરીકે સેવા કરતી.^૩ શબરો દક્ષિણના જંગલપ્રદેશોમાં વસતા અનાર્ય આદિવાસીઓ છે. તેઓ મોટી સંખ્યામાં ગ્વાલિયર વિભાગ અને રાજસ્થાનમાં ફેલાયેલા છે. વિઝાગાપટ્ટમ

ટેકરીઓના સૌરો (Sauras) અને ગ્વાલિયરના સવરીઓ (Savaris) પ્રાચીન શબરોનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે.^૪

૧. પ્રશ્ન.૪, પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩.	૩. ભગ.૧૪૩, ભગઅ.પૃ.૧૭૪, શાતા.૧૭,
૨. નિશીચૂ.૩.પૃ.૮૭, વ્યવભા.૭,	જમ્બૂ.૪૩.
૧૭૧, બૃભા.૨૩૮૩.	૪. દ્રાઈ.પૃ.૧૭૨, લાઈ.પૃ.૩૬૫.

૧. સબલ(શબલ) જમ(ર)ના આધિપત્ય નીચેનો પરમાહમ્મિય દેવ.^૧

૧. ભગ.૧૬૬, સૂત્રચૂ.પૃ.૧૫૪.

૨. સબલ એક બળદ જેણે ઉપવાસ કર્યા અને પ્રાણ છોડ્યા. પછી તેનો જન્મ શાગકુમાર દેવ તરીકે થયો જેણે તિથ્યર મહાવીરને નદીમાં ડૂબતાં બચાવ્યા હતા.^૧ જુઓ કંબલ.

૧. બૃભા.૫૬૨૭-૨૮, બૃક્ષે.૧૪૮૮.

સભા વિયાહપણ્ણત્તિના દસમા શતકનો છઠ્ઠો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૩૮૪.

૧. સભિક્ષુ (સદ્ભિક્ષુ) દસવેયાલિયનું દસમું અધ્યયન.^૧

૧. દશ.૧૦.૧, દશનિ.પૃ.૨૫૮, દશચૂ.પૃ.૩૩૦.

૨. સભિક્ષુ ઉત્તરજૂઝયણનું પંદરમું અધ્યયન.^૧

૧. સમ.૩૬.

સભિક્ષુગ (સદ્ભિક્ષુક) આ અને સભિક્ષુ(ર) એક છે.^૧

૧. સમ.૩૬.

સમ સણકુમાર(૧) અને માહિંદ(૩)માં આવેલ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સાત સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧

૧. સમ.૭.

સમક વિદ્યાધરોનો દેશ જે કાલિકેય દેશ જેવો જ છે. તે વેયડ્ઢ(ર)ના ક્ષેત્રમાં આવેલો છે.^૧ આન્ધ્રપ્રદેશના નિઝામાબાદ જિલ્લામાં મૂલકને અડીને આવેલા અશ્મક સાથે તેની એકતા સ્થાપી શકાય.^૨

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૬૨, આવમ.પૃ.૨૧૬. ૨. સ્તજિઓ.પૃ.૩૦-૩૧.

સમકસા (સમુત્કર્ષા) જુઓ વેસમણપભ.^૧

૧. ભગઅ.પૃ.૨૦૩-૨૦૪.

૧. સમણ (શ્રમણ) પ્રાચીન ભારતની બે મુખ્ય ધર્મપરંપરાઓ સમણ અને માહણમાંની એક.^૧ શ્રમણ પરંપરા અવૈદિક છે અને બ્રાહ્મણ પરંપરા વૈદિક છે. શ્રમણ પરંપરાની

પાંચ શાખાઓનો ઉલ્લેખ છે. ^૨ તે પાંચ શાખાઓ આ પ્રમાણે છે - ષિંગ્ગંથ, સક્ક(૨), તાવસ(૪), ગેરુય અથવા પરિવ્વાયગ^૩ અને આજીવિય. તેઓ તપ કરતા હતા એટલે તેઓ સમણ કહેવાયા. ^૪ 'સમણ' શબ્દને વિવિધ રીતે સમજાવવામાં આવ્યો છે. ^૫

૧. આચા. ૧.૩૩, સૂત્ર. ૧.૧.૧.૬, આચા.

૧.૯.૪.૧૧, આચા. ૨.૧૨, સ્થા.

૪૧૫, ભગ. ૬૨, ૨૦૪, ઉત્તરા. ૯.

૩૮, વિપા. ૨૮, અનુ. ૩, આચાચૂ.

પૃ. ૧૧૬, પિંડનિ. ૪૪૪.

૨. પિંડનિ. ૪૪૫, નિશીભા. ૪૪૨૦,

જીતભા. ૧૩૬૬, આચાશી. પૃ. ૩૨૫,

સૂત્રશી. પૃ. ૩૧૪, સ્થાઅ. પૃ. ૨૪, ૯૪,

પ્રશ્નઅ. પૃ. ૧૫૪, ૩૨૫, ૬૩૬.

પૃ. ૮૬, અનુહે. પૃ. પૃ. ૧૪૬.

૩. આચાશી. ૩૧૪.

૪. સ્થાઅ. પૃ. ૩૧૨, આચાશી. પૃ. ૩૦૭,

રાજ. ૪૭, આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૯.

૫. આચા. ૧.૯૩, આચાશી. પૃ. ૨૫૩, અનુ.

૧૫૦, આવનિ. ૮૬૭-૬૯, વિશેષા.

૩૩૩૫-૩૭, ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૧૭૩, સ્થાઅ.

પૃ. ૨૮૨, પ્રશ્નઅ. પૃ. ૧૫૪, અનુહે. પૃ.

૧૨૦.

૨. સમણ તિથ્યર મહાવીરનાં ત્રણ સૂચક નામોમાંનું એક. ^૧

૧. આચા. ૨. ૧૭૭.

સમણાય (શ્રમણક) અયલગ્ગામનો ગૃહસ્થ. તેનું જીવનવૃત્ત સયદેવના જીવનવૃત્ત જેવું જ છે. ^૧

૧. મર. ૪૪૭-૫૭.

સમણા (સમના) સક્ક(૩)ની રાણી પઉમા(પ)નું પાટનગર. તે દક્ષિણપૂર્વ રઈકરગ પર્વત ઉપર આવેલું છે. ^૧

૧. સ્થા. ૩૦૭.

સમપ્પભ (સમપ્રભ) એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સાત સાગરોપમ વર્ષનું છે. ^૧

૧. સમ. ૭.

૧. સમય વિયાહપણ્ણત્તિના બીજા શતકનો આઠમો ઉદ્દેશક. ^૧

૧. ભગ. ૮૪.

૨. સમય સૂચકના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધનું પ્રથમ અધ્યયન. તે વિવિધ દ્વૈશનિક સિદ્ધાન્તોનું નિરૂપણ કરે છે. ^૧

૧. સમ. ૧૬, ૨૩.

સમયખિત્ત (સમયક્ષેત્ર) જુઓ સમયખેત. ^૧

૧. સમ. ૬૯.

સમયખેત (સમયક્ષેત્ર) મણુસ્સખેતનું બીજું નામ. ^૧

૧. જીવા. ૧૭૭, સમ. ૩૯, ૪૫, ૬૯, સ્થા. ૪૩૪, ૭૬૪, ભગ. ૧૧૭, સૂર્ય. ૧૦૦, ઉત્તરા.

૩૬. ૭.

સમવાય ચોથો અંગ(૩) ગ્રન્થ. ^૧ જુદી જુદી સંખ્યા ધરાવતા બધી જાતના બધા વિષયો યા પદાર્થોનું તેમની સંખ્યાના ક્રમ પ્રમાણે તે નિરૂપણ કરે છે. જુદા જુદા પદાર્થોની ગણના ચડતી સંખ્યા ધરાવતા વર્ગોના ક્રમમાં કરવામાં આવી છે અર્થાત્ ૧ થી ૧૦૦, ૧૫૦, ૨૦૦, ૨૫૦, ૩૦૦, ૩૫૦, ૪૦૦, ૪૫૦, ૫૦૦, ૬૦૦ ઈત્યાદિથી ૧૧૦૦, ૨૦૦૦, ૩૦૦૦ ઈત્યાદિથી ૧૦,૦૦૦ સુધી, ૧ લાખ, ૨ લાખ, ઈત્યાદિથી ૯ લાખ સુધી, ૯ હજાર, ^૨ ૧૦ લાખ, ૧ કરોડ અને એક કોટાકોટી. આ ગણનાયુક્ત નિરૂપણ પછી બાર અંગ ગ્રન્થોનું વર્ણન આવે છે. તેથી આગળ તે કુલગરો, તિથ્યંકરો, ચક્કવટ્ટિઓ, વાસુદેવો, બલદેવો(૨) વગેરેનાં નામો વગેરે નોંધે છે. જે શ્રમણના શ્રામણ્યપાલનના આઠ વર્ષ થયા હોય તે શ્રમણને સમવાય ભણાવવાની ભલામણ કરવામાં આવી છે. ^૩ તિથ્યોગાલીમાં ભવિષ્ય ભાખવામાં આવ્યું છે કે વીરનિર્વાણ સંવત ૧૩૦૦માં આ અંગનો વિચ્છેદ યા નાશ થશે. ^૪ અભયદેવસૂરિએ વિક્રમસંવત ૧૧૨૦માં અણહિલપાટકમાં આ અંગ ઉપર ટીકા લખી. ^૫

૧. પાક્ષિ.પૃ.૪૬, પાક્ષિય.પૃ.૭૦, નન્દિ. ૪૫, ૪૯, નન્દિયૂ.પૃ.૬૪, નન્દિહ. પૃ.૮૦, નન્દિમ.પૃ.૨૨૯, સમ. ૧૩૯.

૨. આ અસંગતિ છે.
૩. વ્યવ. ૧૦.૨૩.
૪. તીર્થો. ૮૧૪.
૫. સમઅ.પૃ.૧૬૦.

સમાણ (સમાન) સહસ્સારકૃપ્પમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અઢાર સાગરોપમ વર્ષનું છે. ^૧

૧. સમ. ૧૮.

સમાહારા દક્ષિણ રુચગ(૧) પર્વતના કણાય(૩) શિખર પર વસતી એક મુખ્ય દિસાકુમારી. ^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૪, સ્થા. ૬૪૩, આવહ.પૃ. ૧૨૨, તીર્થો. ૧૫૫, આવયૂ. ૧.પૃ. ૧૩૮.

૧. સમાહિ (સમાધિ) ભરહ(૨) ક્ષેત્રના અઢારમા ભાવી તિથ્યંકર, જે સયાલિનો ભાવી ભવ છે.

૧. સમ. ૧૫૯, તીર્થો. ૧૧૧૩.

૨. સમાહિ સૂચગડનું દસમું અધ્યયન. ^૧

૧. સમ. ૧૬, ૨૩.

સમાહિઠાણ (સમાધિસ્થાન) ઉત્તરજૂઝયણનું સોળમું અધ્યયન. ^૧ તેનું બીજું નામ બંભયેરસમાહિઠાણ છે. ^૨

૧. ઉત્તરાનિ. પૃ. ૯, સમ. ૩૬.

૨. ઉત્તરાયૂ. પૃ. ૨૩૮-૨૪૩.

સમાહિઠાણાઈ (સમાધિસ્થાનાનિ) આ અને સમાહિઠાણ એક છે.^૧

૧. સમ.૩૬.

સમિઈ (સમિતિ) ઉત્તરજ્ઞયણનું ચોખ્ખીસમું અધ્યયન.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૯.

સમિતીઓ (સમિતયઃ) આ અને સમિઈ એક છે.^૧

૧. સમ.૩૬.

સમિદ્ધ (સમૃદ્ધ) સક્ક(૩)ના વેસમણ(૯)ના આધિપત્ય નીચેનો દેવ.^૧

૧. ભગ.૧૬૮.

સમિય (સમિત) સીહગિરિ(૩)ના શિષ્ય આચાર્ય વઈર(૨)ના મામા^૧ તેમજ બંભદીવિયા શાખાના સ્થાપક.^૨

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ.પૃ.૨૬૨, આવચૂ.૧.પૃ.૩૯૦, જીતભા.૧૪૬૩, પિંડનિ. ૫૪, પિંડનિમ.પૃ.૩૧,૧૦૦,૧૪૨,૧૪૪, ઉત્તરાશા.પૃ.૩૩૩.

૨. આવચૂ.૧.પૃ.૫૪૩, કલ્પવિ.પૃ.૨૬૪, કલ્પધ.પૃ.૧૭૧.

સમિયા (સમિતા) ચમર, બલિ, ધરણ વગેરે ઈન્દ્રોની ત્રણ સભાઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા.૧૫૪.

સમુગ્ધાય (સમુદ્ધાત) પણણવણાનું છત્રીસમું પદ (પ્રકરણ).^૧

૧. પ્રજ્ઞા.ગાથા ૭.

સમુચ્છેય (સમુચ્છેદ) નિણ્ણગ આસમિત્તે પ્રતિપાદિત કરેલો ક્ષણિકવાદનો સિદ્ધાન્ત.^૧

૧. વિશેષા.૨૮૦૦-૨૮૦૨, ઔપ.૪૧, ઔપઅ.પૃ.૧૦૬.

સમુદ્દાણસુઅ (સમુત્થાનશ્રુત) એક અંગબાહિર કાલિઅ આગમગ્રન્થ.^૧ જે શ્રમણના શ્રામણ્યના તેર વર્ષ પૂરા થયા હોય તે શ્રમણ તે ભણવાનો અધિકારી છે.^૨ વર્તમાનમાં તે અસ્તિત્વમાં નથી.

૧. નન્દિ.૪૪, નન્દિચૂ.પૃ.૬૦, પાક્કિ.પૃ.૬૮.

૨. વ્યવ(મ). ૧૦.૨૮, વ્યવભા.૧૨.પૃ.૧૦૯, ગાથા.૧૧૧.

સમુત મંડવ કુળની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા. ૫૫૧.

૧. સમુદ્ધ (સમુદ્ર) સંડિલ્લ(૧)ના શિષ્ય અને મંગુના ગુરુ.^૧ તે અને સાગર(૫) એક જણાય છે.^૨

૧. નન્દિ.ગાથા ૨૭, નન્દિમ.પૃ.૪૯-૫૦, વ્યવભા.૬.૨૩૯થી, આવચૂ.૧.પૃ.૫૮૫, નિશીચૂ.૨.પૃ.૧૨૫, ભૂમ.પૃ.૪૪, આચારી.પૃ.૨૬૨.

૨. ડો.યુ.પી.શાહ : સુવર્ણભૂમિ મેં કાલકાચાર્ય, વિજયવલ્લભસૂરિ સ્મારક ગ્રંથ. ૧૯૫૬.

૨. સમુદ્ર આઠમા બલદેવ(૨) પઉમ(૬)ના પૂર્વભવના તથા આઠમા વાસુદેવ(૧) નારાયણ(૧)ના પૂર્વભવના ગુરુ.^૧ જુઓ પુણ્ડ્રવસુ(૩) અને અપરાઈય(૮).

૧. સમ. ૧૫૮, તીર્થો. ૬૦૬.

૩. સમુદ્ર બારવર્ષના વણિહ અને તેમની પત્ની ધારિણી(૫)નો પુત્ર. તેણે અરિદ્ધણેભિ પાસે દીક્ષા લીધી, બાર વર્ષ શ્રામણ્યપાલન કર્યું, પછી સેતુંજ પર્વત પર મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યો.^૧

૧. અન્ત. ૨.

૪. સમુદ્ર તેનું જીવનવૃત્ત તદન સમુદ્ર(૩)ના જીવનવૃત્ત જેવું જ છે, ફેર માત્ર એટલો જ છે કે આ સમુદ્રે સોળ વર્ષ શ્રામણ્યપાલન કર્યું હતું.^૧

૧. અન્ત. ૩.

૫. સમુદ્ર અંતગડદસાના પ્રથમ વર્ગનું બીજું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત. ૧.

૬. સમુદ્ર અંતગડદસાના બીજા વર્ગનું ત્રીજું અધ્યયન.^૧ આ પ્રથમ વર્ગના બીજા અધ્યયનની પુનરુક્તિ જણાય છે.

૧. અન્ત. ૩.

૭. સમુદ્ર આ અને સમુદ્રવિજય એક છે.^૧

૧. તીર્થો. ૪૮૫.

૧. સમુદ્રદત્ત (સમુદ્રદત્ત) સોરિયપુરનો માછીમાર. તેની પત્ની સમુદ્રદત્તા હતી. તેમને સોરિયદત્ત(૨) નામનો પુત્ર હતો.^૧

૧. વિપા. ૨૯.

૨. સમુદ્રદત્ત ચોથા વાસુદેવ(૧) પુરિસુત્તમનો પૂર્વભવ. તેમના (સમુદ્રદત્તના) ગુરુ હતા સેજજંસ(૪). સમુદ્રદત્તે પોયણપુરમાં સંકલ્પ(નિદાન) કર્યો હતો અને તેનું કારણ એક સ્ત્રી હતી.^૧

૧. સમ. ૧૫૮, તીર્થો. ૬૦૫-૬૦૯.

૩. સમુદ્રદત્ત સાગેયના અસોગદત્તનો પુત્ર અને સાગરદત્ત(૩)નો ભાઈ. ગયપુરના શેઠ સંખ(૬)ની પુત્રી સવ્વંગસુંદરી તેની પત્ની હતી. તેણે પત્ની સવ્વંગસુંદરીનો ત્યાગ કર્યો હતો. કોસલાઉરના શેઠ શંદણ(૩)ની પુત્રી સિરિમતી(૧) તેની બીજી પત્ની હતી.^૧

૧. આવ્યૂ. ૧. પૃ. ૫૨૭, આવહ. પૃ. ૩૯૪-૯૫.

સમુદ્રદત્તા સોરિયપુરના માછીમાર સમુદ્રદત્ત(૧)ની પત્ની અને સોરિયદત્ત(૨)ની

માતા.^૧

૧. વિપા.૨૯.

સમુદ્રપાલ (સમુદ્રપાલ) ચંપા નગરના શ્રાવક પાલિયનો પુત્ર. સમુદ્રમાં તેનો જન્મ થયો હોવાથી તેનું નામ સમુદ્રપાલ પાડવામાં આવ્યું હતું. તેના પિતાએ રૂપવતી કન્યા સાથે તેને પરણાવ્યો હતો અને તે તેની સાથે સુંદર મહેલમાં આનંદપ્રમોદમાં જીવતો હતો. એક વાર તેણે મહેલની બારીમાંથી મૃત્યુદંડ પામેલ માણસને ફાંસી માટે પહેરાવાતા વેશમાં ફાંસીના સ્થળે રસ્તા ઉપર થઈને લઈ જવાતો જોયો. તેણે જે જોયું તેનાથી તેને જગત પ્રત્યે ઘૃણા થઈ, તેણે તરત જ સંસારનો ત્યાગ કર્યો અને તે અનગાર બની ગયો. કર્મોનો નાશ કરી તે મોક્ષ પામ્યો.^૧

૧. ઉત્તરા. અધ્યયન એકવીસમું.

સમુદ્રપાલિજજ (સમુદ્રપાલીય) ઉત્તરજ્ઞયણનું એકવીસમું અધ્યયન.^૧

૧. સમ.૩૬, ઉત્તરાયુ.પૃ.૨૬૦.

૧. સમુદ્રવિજય (સમુદ્રવિજય) વાસુદેવ(૨) કણ્ઠ(૧)ના આધિપત્ય નીચેના દસ માનનીય રાજાઓમાંનો મુખ્ય રાજા.^૧ તે વણ્ણિનો પુત્ર,^૨ વસુદેવનો મોટો ભાઈ,^૩ સિવા(૨)નો પતિ^૪ અને અરિક્ષ્ણેમિ,^૫ રહણેમિ,^૬ સચ્ચણેમિ તેમજ દઢણેમિનો^૭ પિતા હતો. પહેલાં તે સોરિયપુર(૧)માં રાજ કરતો હતો^૮ પણ પછી તે સ્થળાન્તર કરી બારવઈ જતો રહ્યો.^૯

૧. અન્ત.૧, નિર.૫.૧, જ્ઞાતા.૫૨,
૧૧૭, પ્રશ્ન.૧૫, દશયુ.પૃ.૩૧૦,
આવયુ.૧.પૃ.૩૫૫, આવહ.પૃ.
૭૦૫, અન્તઅ.પૃ.૨, સમઅ.પૃ.
૧૩૨, પ્રશ્નઅ.પૃ.૯૦, કલ્પવિ.પૃ.
૨૧૩, ઉત્તરાક.પૃ.૩૮૯.

૨. કલ્પસ.પૃ.૧૭૧.

૩. એજન.

૪. અન્ત.૮, ઉત્તરાનિ.પૃ.૪૯૬.

૫. ઉત્તરા.૧.૭૧, સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૮૫,
ઉત્તરાનિ.પૃ.૪૯૬.

૬. ઉત્તરા.૨૨.૩૬, ઉત્તરાનિ.પૃ.૪૯૬.

૭. અન્ત.૮, ઉત્તરાનિ.પૃ.૪૯૬.

૮. ઉત્તરા.૨૨.૩, કલ્પ.૧૭૧, આવનિ.

૧૨૯૦, આવયુ.૨.પૃ.૧૯૪, ઉત્તરાક.

પૃ.૫૦૯.

૯. કલ્પસ.પૃ.૧૭૬-૭૭, જ્ઞાતા.૫૨, ૧૧૭,
અન્ત.૮.

૨. સમુદ્રવિજય સાવત્થીનો રાજા અને રાણી ભદ્વા(૨૫)નો પતિ. તેમનો પુત્ર હતો ચક્કવહ્નિ મઘવા(૧).^૧

૧. સમ.૧૫૮, આવનિ.૩૯૭-૯૯, ઉત્તરાક.પૃ.૩૨૦.

સમોસરણ (સમવસરણ) સૂયગડનું બારમું અધ્યયન.^૧

૧. સમ.૧૬, ૨૩.

સમ્મજજગ (સમ્મજજક) જુઓ સાંમજજગ.^૧

૧. ભગવ.પૃ.૫૧૯.

સમ્મતિ(સન્મતિ) અત્યન્ત મહત્ત્વ ધરાવતો ગ્રન્થ.^૧ તે સિદ્ધસેનની કૃતિ છે. તે સન્મતિતર્કપ્રકરણના શીર્ષકથી પ્રકાશિત થયો છે.

૧. નિશીચૂ.૧.પૃ.૧૬૨.

૧. સમ્મત (સમ્યક્ત્વ) આચારંગના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધનું ચોથું અધ્યયન.^૧

૧. આચાનિ.૩૧.

૨. સમ્મત પણ્ણવણાનું ઓગણીસમું પદ (પ્રકરણ).^૧

૧. પ્રજ્ઞા.ગાથા ૫.

સમ્મતપરકકમ (સમ્યક્ત્વપરાકમ) ઉત્તરજૂઝયણનું ઓગણત્રીસમું અધ્યયન.^૧ તેને અપ્પમાય નામે પણ વર્ણવવામાં આવે છે.^૨

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૫૭૦.

૨. સમ.૩૬.

સમ્મા (શ્યામા) આ અને સામા(ર) એક છે.

૧. તીર્થો.૪૫૭.

સમ્માવાય (સમ્યગ્વાદ) દિક્કિવાયના દસ નામોમાંનું એક.^૧

૧. સ્થા. ૭૪૨.

સમ્મેય (સમ્મેત) ચોવીસ તિત્થંકરોમાંથી મહાવીર, હોમિ, વાસુપુજ્જ અને ઉસભ(૧) એ ચાર સિવાયના બાકીના વીસ તિત્થંકરો જ્યાં મોક્ષ પામ્યા તે પવિત્ર પર્વત.^૧

૧. આવનિ.૩૦૭, જ્ઞાતા.૭૮, આચાચૂ.પૃ.૨૫૭, તીર્થો.૫૫૨, બૃક્ષે.૩૮૧, કલ્પવિ. પૃ.૨૦૯. વિશેષા.૧૭૦૨, મનિ.પૃ.૨૨૮.

સમ્મેયસેલ (સમ્મેતશૈલ) આ અને સમ્મેય પર્વત એક છે.^૧

૧. આવનિ.૩૦૭.

સમ્મેયસેલસિહર (સમ્મેતશૈલશિખર) સમ્મેય પર્વતનું શિખર.^૧

૧. વિશેષા.૧૭૦૨, આચાચૂ.પૃ.૨૫૭, મનિ.૨૨૮.

સયંજય (શતજય) પખવાડિયાનો તેરસનો દિવસ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૪૮.

૧. સયંજલ (શતજલ) આ અને સયજજલ(૧) એક છે.^૧

૧. સ્થા. ૭૬૭.

૨. સયંજલ અતીત ઓસપ્પિણી કાલયકમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા દસ કુલગરમાંના પ્રથમ.^૧ અહીં કંઈક ગોટાળો જણાય છે કારણ કે અતીત ઉસ્સપ્પિણી કાલયકના પ્રથમ કુલગરનું પણ આ જ નામ છે.^૨ સ્પષ્ટતા માટે જુઓ કુલગર.

૧. સમ. ૧૫૭.

૨. સ્થા. ૭૬૭.

૩. સયંજલ સક્ક (૩)ના આધિપત્ય નીચેના લોગપાલ વરુણ (૧)નું સ્વર્ગીય વિમાન.^૧

૧. ભગ. ૧૬૫.

૧. સયંપભ (સ્વયંપ્રભ) આગામી ઉસ્સપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ (૨) ક્ષેત્રમાં જન્મ લેનાર ચોથા ભાવી કુલગર.^૧

૧. સમ. ૧૫૯, સ્થા. ૫૫૬.

૨. સયંપભ અતીત ઉસ્સપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ (૨) ક્ષેત્રમાં થઈ ગયેલા ચોથા કુલગર.^૧

૧. સમ. ૧૫૭, સ્થા. ૫૫૬.

૩. સયંપભ જંબુદીવના ભરહ (૨) ક્ષેત્રના ચોથા ભાવી તિત્થંકર^૧ જે પોટ્ટિલ (૪)નો ભાવી ભવ છે.^૨

૧. સમ. ૧૫૯, તીર્થો. ૧૧૧૧.

૨. સ્થા. ૬૯૧.

૪. સયંપભ મંદર (૩) પર્વતના સોળ નામોમાંનું એક.^૧

૧. સમ. ૧૬, જમ્બૂ. ૧૦૯, સૂર્યમ. પૃ. ૭૮.

૫. સયંપભ અઠ્ઠ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સ્થા. ૮૦, સૂર્ય. ૧૦૭, જમ્બૂશા. પૃ. ૫૩૪-૩૫, સ્થા. ૫. ૭૮-૭૯, સૂર્યમ. પૃ. ૨૯૫-૯૬.

સયંપભા (સ્વયંપ્રભા) લલિયંગ દેવની રાણી.^૧ તે સિરિમઈ (૩) તરીકે પુનર્જન્મ પામી હતી.^૨

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૬૫, આવમ. પૃ. ૨૧૯, આવહ. પૃ. ૧૪૬.

૨. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૭૨.

૧. સયંબુદ્ધ (સ્વયંબુદ્ધ) જુઓ પત્તેયબુદ્ધ.^૧

૧. નન્દિયૂ. પૃ. ૨૬.

૨. સયંબુદ્ધ ગંધસમિદ્ધ નગરના રાજા મહબ્બલ (૩)નો મન્ત્રી અને મિત્ર.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૬૫, આવમ. પૃ. ૧૫૮.

૧. સયંભૂ (સ્વયંભૂ) નવ વાસુદેવ (૧)માં ત્રીજા વાસુદેવ અને ભદ્ર (૧૩)ના ભાઈ. તે બારવઈના રાજા રુદ્ર (૫) અને તેમની રાણી પુહઈ (૨)ના પુત્ર હતા. તેમની ઉંચાઈ સાઠ ધનુષ હતી. તેમણે પોતાના પડિસત્તુ મેર અને હણ્યો હતો. તેમનું આયુષ્ય સાઠ લાખ વર્ષનું હતું. મૃત્યુ પછી તે છઠ્ઠી નરકે ગયા. તે તેમના પૂર્વભવમાં ધણદત્ત (૧) હતા.^૧

૧. આવમ. પૃ. ૨૩૭થી, આવનિ. ૪૦૨થી, ૪૧૩, વિશેષા. ૧૭૬૫, સમ. ૯૦, ૧૫૮, તીર્થો. ૫૭૭, ૬૦૨થી, ૬૧૫, આવભા. ૪૦, સ્થા. ૬૭૨. સમવાયાંગ તેમના પિતા તરીકે સોમ (૮)નો ઉલ્લેખ કરે છે.

૨. સયંભૂ કુંથુ(૧)ના પ્રથમ શિષ્ય. ^૧

૧. સમ.૧૫૭.

૩. સયંભૂ જગતના કર્તા. ^૧

૧. પ્રશ્ન.૭, પ્રશ્નઅ.૫.૩૩.

૪. સયંભૂ સણંકુમાર(૧) અને મહિદ(૩)માં આવેલ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય છ સાગરોપમ વર્ષનું છે. ^૧

૧. સમ.૬.

૧. સયંભૂરમણ (સ્વયંભૂરમણ) છેલ્લો વલયાકાર દ્વીપ જે સયંભૂરમણ સમુદ્રથી ઘેરાયેલો છે. ^૧ તેના બે અધિષ્ઠાતા દેવો છે — સયંભૂરમણભદ્ર અને સયંભૂરમણમહાભદ્ર. ^૨

૧. સૂર્ય.૧૦૩, જીવા.૧૬૭, વિશેષા.૭૧૫, પ્રશ્ન.૨૭, અનુહ.૫.૮૧. ૨. જીવા.૧૮૫.

૨. સયંભૂરમણ સયંભૂરમણ વલયાકાર દ્વીપને ઘેરીને આવેલો વલયાકાર છેલ્લો સમુદ્ર. ^૧ તેના બે અધિષ્ઠાતા દેવો છે — સયંભૂરમણવર અને સયંભૂરમણમહાવર. ^૨

૧. જીવા.૧૬૭, ૧૮૫, સ્થા.૨૦૫, ઉત્તરા.૧૧.૩૦, સંસ્તા.૩૦, ભગ.૪૧૮, આવચૂ. ૧.૫.૬૦૧.

૨. જીવા.૧૮૫.

૩. સયંભૂરમણ સયંભૂ(૪) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય છ સાગરોપમ વર્ષનું છે. ^૧

૧. સમ.૬.

સયંભૂરમણભદ્ર (સ્વયંભૂરમણભદ્ર) સયંભૂરમણ દ્વીપના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક. ^૧

૧. જીવા.૧૮૫.

સયંભૂરમણમહાભદ્ર (સ્વયંભૂરમણમહાભદ્ર) સયંભૂરમણ દ્વીપના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક. ^૧

૧. જીવા.૧૮૫.

સયંભૂરમણમહાવર (સ્વયંભૂરમણમહાવર) સયંભૂરમણ સમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક. ^૧

૧. જીવા.૧૮૫.

સયંભૂરમણવર (સ્વયંભૂરમણવર) સયંભૂરમણ સમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક. ^૧

૧. જીવા.૧૮૫.

સયંભૂરમણોદ (સ્વયંભૂરમણોદ) આ અને સયંભૂરમણ(ર) એક છે.^૧

૧. જીવા.૧૬૭, ૧૮૫.

સયકિત્તિ (શતકીર્તિ) ભરહ(ર) ક્ષેત્રના દસમા ભાવી તિત્થંકર.^૧

૧. સમ.૧૫૯.

સયકેઉ (શતકેતુ) સક્ક(૩)નું બીજું નામ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૫.

સયક્કઉ (શતકતુ) સક્ક(૩)નું બીજું નામ.^૧

૧. કલ્પ.૧૪, કલ્પવિ.પૃ.૨૪.

સયગ (શતક) તિત્થયર મહાવીરનો ઉપાસક (શ્રાવક).^૧ તે સાવત્થીનો હતો.^૨ આગામી ઉસ્સપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ(ર) ક્ષેત્રમાં તે દસમા તિત્થંકર તરીકે જન્મ લેશે.^૩

૧. કલ્પ.૧૩૬, સ્થા.૬૯૧.

૩. ભગ.૪૩૭.

૨. સમ.૧૫૯, તીર્થો.૧૧૧૨, સ્થા.૬૯૧-૯૨.

સયગિત્તિ (શતકીર્તિ) જુઓ સયકિત્તિ.^૧

૧. તીર્થો.૧૧૧૩.

૧. સયજ્જલ (શતજ્વલ) સયંજલ(ર)નું બીજું નામ.^૧ જુઓ સયંજલ(ર).

૧. સ્થા.૭૬૭.

૨. સયજ્જલ વિજુપ્પભ(૧) પર્વતનું શિખર.^૧ આ અને સજલ એક છે.

૧. જમ્બૂ.૧૦૧.

સયજ્જલા (શતજ્વલા) સયજ્જલ શિખર પર વસતી દેવી.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૧.

સયણજંભગ (શયનજૃમ્ભક) જંભગ દેવોના દસ પ્રકારોમાંનો એક પ્રકાર.^૧

૧. ભગ.૫૩૩.

સયદુવાર (શતદ્વાર) વિંઝગિરિની તળેટીમાં આવેલા પુંડ(૩) દેશની રાજધાની.^૧ રાજા સંમુઠ(૧) અને સંમુઠ(૨) તથા તેમની રાણી ભદ્રા (૨૭-અ) અને ભદ્રા (૨૭-આ)ના પુત્રો રાજકુમાર મહાપઉમ(૯) અને મહાપઉમ(૧૦),^૨ તથા તિત્થંકર અમમ(ર)^૩ અહીં જન્મ લેશે. રાજા વિમલવાહણ(૧)^૪ આ નગરના હતા.

૧. ભગ.૫૫૯, સ્થા.૬૯૩.

૩. અન્ત.૯.

૨. એજન.

૪. વિપા.૩૪.

સયદેવ (શતદેવ) અયલગ્ગામનો ગૃહસ્થ. તેણે જસહર(૧) પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી

હતી અને તેનો પુનર્જન્મ પંડવ તરીકે થયો હતો.^૧

૧. મર. ૪૪૯-૪૫૭.

૧. સયધણુ (શતધનુષ) ભરહ(૨) ક્ષેત્રના દસ ભાવી કુલગરમાંના છેલ્લા.^૧ સ્પષ્ટીકરણ માટે જુઓ કુલગર.

૧. સ્થા. ૭૬૭.

૨. સયધણુ એરવય(૧) ક્ષેત્રના સાતમાંથી પાંચમા કુલગર^૧ અને ભાવી દસમાંથી આઠમા કુલગર.^૨ સ્પષ્ટતા માટે જુઓ કુલગર.

૧. તીર્થો. ૧૦૦૭.

૨. સમ. ૧૫૯.

૩. સયધણુ વણિહદસાનું બારમું અધ્યયન.^૧

૧. ગિર. ૫. ૧.

૪. સયધણુ બલદેવ(૧) અને તેમની પત્ની રેવઈ(૩)નો પુત્ર. તેણે સંસારનો ત્યાગ કરી તિથ્યવર અરિકૃણેમિ પાસે દીક્ષા લીધી.^૧

૧. ગિર. ૫. ૧૨.

સયબલ (શતબલ) ગંધસમિદ્ર નગરના રાજા મહબ્બલ(૩)ના દાદા.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૬૫, આવહ. પૃ. ૧૧૬, આવમ. પૃ. ૧૫૮, ૨૧૯.

સયભિસયા (શતભિષજૂ) એક છાક્રખત (નક્ષત્ર).^૧ તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ વરુણ(૫) છે.^૨ કણ્ણલોચણ એ આ નક્ષત્રનું ગોત્રનામ છે.^૩

૧. સમ. ૧૦૦, જમ્બૂ. ૧૫૫, સૂર્ય. ૩૬.

૨. જમ્બૂ. ૧૫૭

૩. સૂર્ય. ૫૦.

૧. સયરહ (શતરથ) અતીત ઓસપ્પિણી કાલયકમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા દસમા કુલગર.^૧ જુઓ કુલગર.

૧. સમ. ૧૫૭.

૨. સયરહ અતીત ઉસસપ્પિણી કાલયકમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા દસમા કુલગર.^૧ સ્પષ્ટતા માટે જુઓ કુલગર.

૧. સમ. ૭૬૭.

સયરિસહ (શતઋષભ) જુઓ સતરિસભ.^૧

૧. સૂર્ય. ૪૭.

સયવસહ (શતવૃષભ) એક મુહુત.^૧ આ અને સૈતરિસભ એક છે.

૧. જમ્બૂ. ૧૫૨.

સયાઈ (સજાતિ) તિથ્યંકર ઉસહ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧ તેને સુજાતિ નામે પણ ઓળખવામાં આવે છે.^૨

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૨.

૨. કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

૧. સયાઉ (શતાયુપ્) અતીત ઉસ્સપ્પિણી કાલચકના બીજા કુલગર.^૧ જુઓ કુલગર.

૧. સ્થા. ૭૬૭.

૨. સયાઉ અતીત ઓસપ્પિણી કાલચકમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા બીજા કુલગર.^૧ જુઓ કુલગર.

૧. સમ.૧૫૭.

૩. સયાઉ સુવિહિ(૧)ના સમકાલીન અર્થાત્ એરવય(૧) ક્ષેત્રના નવમા તિત્થંકર.^૧ જુઓ અજિયસેણ(૪).

૧. તીર્થો. ૩૨૨.

સયાજલા (સદાજલા) અધોલોકની નદી.^૧

૧. સૂત્ર.૧.૫.૨.૨૧.

સયાણિઅ (શતાનીક) જુઓ સયાણીય.^૧

૧. આવહ.પૃ.૬૭૭.

સયાણિય (શતાનીક) જુઓ સયાણીય.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૮૮, આવચૂ.૨.પૃ.૧૬૧.

સયાણીઅ (શતાનીક) જુઓ સયાણીય.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૩૧૮.

સયાણીય (શતાનીક) કોસંબી નગરનો રાજા,^૧ રાણી મિયાવઈ(૧)નો પતિ,^૨ રાજકુમાર ઉદાયણ(૧)નો^૩ પિતા અને રાજકુમારી જયંતી(૧)નો^૪ ભાઈ. તેના પિતા હતા સહસ્સાણીય.^૫ એક વાર તેણે (સયાણીયે) ચંપાના રાજા દહિવાહણ ઉપર આક્રમણ કર્યું હતું.^૬ ઉજ્જેણીના રાજા પજ્જોયે રાણી મિયાવઈને મેળવવા માટે સયાણીય ઉપર આક્રમણ કર્યું હતું.^૭ પરંતુ તે દરમ્યાન સયાણીય સગીર વયના ઉદાયણ અને પત્ની મિયાવઈને છોડીને અતિસાર યા મરડાના રોગથી મૃત્યુ પામ્યા.^૮

૧. ભગ.૪૪૧, વિપા.૨૪, આવચૂ.૨.

પૃ.૧૬૧, ૧૬૪, આવહ.પૃ.૬૩,

૬૭૭, ૬૭૯, આવમ.પૃ.૧૦૨,

૨૯૪-૯૬, કલ્પવિ.પૃ.૧૭૦.

૨. ભગ.૪૪૧, વિપા.૨૪, આવનિ.

૫૨૨, આવચૂ.૨.પૃ.૧૬૧, ૧૬૪.

૩. ભગ.૪૪૧, વિપા.૨૪.

૪. ભગ.૪૪૧, ઉત્તરાક.પૃ.૧૨૭.

૫. ભગ.૪૪૧.

૬. આવચૂ.૧.પૃ.૩૧૮, કલ્પવિ.પૃ.૧૭૦.

૭. આવચૂ.૧.પૃ.૮૮૪થી, ૨.પૃ.૧૬૭.

૮. આવચૂ.૧.પૃ.૮૯.

સયાલિ (શતાલિ) ભરહ(૨) ક્ષેત્રના અઢારમા ભાવી તિત્થંકર સમાહિ(૧)નો પૂર્વભવ.^૧

૧. સમ. ૧૫૯.

સરહી (સરયૂ) ગંગા નદીને મળતી પાંચ મુખ્ય નદીઓમાંની એક. ^૧ તેની એકતા ઔધ (Oudh)માં વહેતી નદી ઘગ્રા (Ghagra) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે. ^૨

૧. સ્થા. ૪૭૦, નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૩૬૪, બૃક્ષે. ૧૪૮૭. ૨. જિઓડિ. પૃ. ૧૮૧.

સરપાહુડ (સ્વરપ્રાભૃત) (૧) પુલ્વગયનું એક અધ્યયન તેમજ (૨) તેના આધારે રચાયેલી એક સ્વતન્ત્ર કૃતિ. ^૧

૧. અનુચૂ. પૃ. ૪૫, જીવામ. પૃ. ૧૯૪, સ્થાઅ. પૃ. ૩૯૫.

સરવણ (શરવન) એક સંનિવેશ જ્યાં ગોસાલ ગોબહુલની ગૌશાળામાં જન્મ્યો હતો. ^૧

૧. ભગ. ૫૪૦, વિશેષા. ૧૯૨૮, આવનિ. ૪૭૪, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૮૨, આવહ. પૃ. ૧૯૯, કલ્પવિ. પૃ. ૩૭, આવમ. પૃ. ૨૭૬.

૧. સરસ્સઈ (સરસ્વતી) ઉસભપુર(૨)ના રાજા ધણાવહ(૨)ની પત્ની અને રાજકુમાર ભદ્રણંદી(૨)ની માતા. ^૧

૧. વિપા. ૩૪.

૨. સરસ્સઈ આચાર્ય કાલગની બહેન. ^૧ વિસ્તૃત માહિતી માટે જુઓ કાલગ(૧).

૧. કલ્પસ. પૃ. ૨૮૪થી.

૩. સરસ્સઈ યાત્રા માટે પવિત્ર નદી. આણંદપુરના લોકો ત્યાં ઉત્સવો ઉજવતા. ^૧ તેની એકતા પ્રભાસ સરસ્વતી સાથે સ્થાપવામાં આવી છે જે આબુ પર્વતમાંથી નીકળી કચ્છના રણ તરફ વહે છે. ^૨

૧. આચાર્ય. પૃ. ૩૩૨, બૃક્ષે. ૮૮૪.

૨. જિઓડિ. પૃ. ૧૮૧.

૪. સરસ્સઈ ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના પાંચમા વર્ગનું બત્રીસમું અધ્યયન. ^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૫. સરસ્સઈ ગંધવ્વ દેવોના બે ઈન્દ્ર છે — ગીયજસ અને ગીયરઈ. ગીયજસને ચાર મુખ્ય પત્નીઓ છે. તેમાંથી એકનું નામ સરસ્સઈ છે. તેવી જ રીતે ગીયરઈને પણ ચાર મુખ્ય પત્નીઓ છે અને તેમાંથી એકનું નામ સરસ્સઈ છે. ^૧ આ બન્ને સરસ્સઈ પૂર્વભવમાં શેઠની પુત્રીઓ હતી. ^૨

૧. ભગ. ૪૦૬, સ્થા. ૨૭૩

૨. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૧. સરીર (શરીર) વિયાહપણ્ણત્તિના ચૌદમા શતકનો ત્રીજો ઉદ્દેશક. ^૧

૧. ભગ. ૫૦૦.

૨. સરીર પણ્ણવણ્ણનું બારમું પદ (પ્રકરણ). ^૧

૧. પ્રજ્ઞા. ગાથા ૫.

સરૂવા (સરૂપા) કુલગર જસમની પત્ની.^૧ આ અને સુરૂવા(૬) એક છે.^૨

૧. આવનિ. ૧૫૯, સમ. ૧૫૭, સ્થા. ૫૫૬, આવમ. પૃ. ૧૫૫.
૨. તીર્થો. ૭૯, વિશેષા. ૧૫૭૨.

સલિલાવર્ષ (સલિલાવતી) પશ્ચિમ મહાવિદેહમાં સીઓદા નદીની દક્ષિણે આવેલો વિજય(૨૩) અર્થાત્ પ્રદેશ.^૧ તે અને ણલિણાવર્ષ (૧) એક છે.

૧. શાતા. ૬૪, સ્થાઅ. પૃ. ૪૦૧, આવમ. પૃ. ૨૨૫.

સલ્લજ્જા (શાલાયા) એક વાણમંતર દેવી જે બહુસાલગ ગામમાં સાલવણમાં રહેલા તિથયર મહાવીરને વંદના કરવા ગઈ હતી.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ. ૨૧૦, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૯૪, આવમ. ૨૮૪.

સવક્કસુદ્ધિ (સ્વવાક્યશુદ્ધિ) દસવેયાલિયનું સાતમું અધ્યયન.^૧ તે અને વક્કસુદ્ધિ એક જ છે.

૧. દશ. ૭. ૫૫, દશહ. પૃ. ૨૨૩.

સવણ (શ્રવણ) એક ણકૃખત(૧). તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ વિષ્ણુ(૧૦) છે. સંખ્યાણ તેનું ગોત્રનામ છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૭૦, ૧૫૫, ૧૫૭, ૧૫૯, સ્થા. ૮૦, ૨૨૭, સમ. ૩, સૂર્ય. ૫૦, આવહ. પૃ. ૬૩૪.

સવિક્ષા (શ્રવિક્ષા) જુઓ ધણિક્ષા.^૧

૧. સૂર્યમ. પૃ. ૧૧૧.

સવિય (સવિતૃ) હત્ય નક્ષત્રનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૫૭, ૧૭૧.

૧. સવ્વઓભદ્ર (સર્વતોભદ્ર) ઈસાણિંદના લોગપાલ જમનું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. ભગ. ૧૭૨.

૨. સવ્વઓભદ્ર મહાસુક્ક(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુધ્ય સોળ સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧

૧. સમ. ૧૬.

૩. સવ્વઓભદ્ર આરણ અને અચ્યુય કલ્પો(સ્વર્ગો)ના ઈન્દ્રોનું સ્વર્ગીય વિમાન.^૧

૧. ઔપ. ૨૬, આવમ. પૃ. ૧૮૪.

૪. સવ્વઓભદ્ર આરણ અને અચ્યુય કલ્પો(સ્વર્ગો)ના ઈન્દ્રોના વિમાનનો વ્યવસ્થાપક દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૮, ઔપ. ૨૬, આવમ. પૃ. ૧૮૪.

૫. સવ્વઓભદ્ર દિક્ષિવાયનો પેટાવિભાગ.^૧

૧. સમ. ૧૪૭.

૬. સવ્વઓભદ્ર જ્યાં રાજા જિયસત્તુ(પ) રાજ કરતા હતા તે નગર.^૧ અંજુ(ઠ) અહીં પુનર્જન્મ પામશે.^૨

૧. વિપા. ૨૪.

૨. વિપા. ૩૨.

સવ્વંગસુંદરી (સર્વાંગસુંદરી) ગયપુરના શેઠ સંખ(દ)ની પુત્રી અને સાગેયના શેઠ અસોગદત્તના પુત્ર સમુદ્દત્તની પહેલી પત્ની. તે તેના પૂર્વભવમાં ધણસિરી(૩) હતી.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૨૬-૨૭, આવહ. પૃ. ૩૯૪-૯૫.

સવ્વકામ (સર્વકામ) સક્ક(૩)ના લોગપાલ વેસમણ(૯)ના આધિપત્ય નીચેનો દેવ.^૧

૧. ભગ. ૧૬૮.

સવ્વકામસમિદ્ધ (સર્વકામસમૃદ્ધ) પખવાડિયાની છટ્ટનો દિવસ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૫૨, સૂર્ય. ૪૮.

સવ્વગા (સર્વગા) જુઓ સવ્વપ્પભા.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩.

સવ્વજસ (સર્વયશસ્) સક્ક(૩)ના લોગપાલ વેસમણ(૯)ના આધિપત્ય નીચેના દેવોનો એક પ્રકાર.^૧

૧. ભગ. ૧૬૮.

૧. સવ્વટ્ટ (સર્વાર્થ) મહાસુક્ક કલ્પ(સ્વર્ગ)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૩૫.

૨. સવ્વટ્ટ જુઓ સવ્વટ્ટસિદ્ધ (૧).^૧

૧. ઉત્તરા. ૩૬. ૫૮.

૩. સવ્વટ્ટ દિવસરાતના ત્રીસ મુહુત્તમાંનું એક.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૫૨, સૂર્ય. ૪૭. સમ. ૩૦માં તેનો ઉલ્લેખ સવ્વટ્ટસિદ્ધ નામે છે.

૪. સવ્વટ્ટ રુચગ(૨) દ્વીપના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. છવા. ૧૮૫.

૧. સવ્વટ્ટસિદ્ધ (સર્વાર્થસિદ્ધ) ઈસિપબ્ભારાની નીચે આવેલું પાંચમું અણુત્તર સ્વર્ગીય વાસસ્થાન (વિમાન).^૧ તે વિસ્તારમાં એક લાખ યોજન છે.^૨ ત્યાં વસતા દેવોનું આયુષ્ય તેત્રીસ સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૩ ત્યાં વસતા દેવો પદ્મીના જન્મમાં મનુષ્ય તરીકે જન્મે છે અને મોક્ષ પામે છે.^૪

૧. ઉત્તરા. ૩૬. ૫૮, ૨૧૫.

૨. સમ. ૧, ૧૨.

૩. સમ. ૧૫૧, પ્રજ્ઞા. ૧૦૨.

૪. વ્યવભા. ૫. ૧૩૧.

૨. સવ્વટ્ટસિદ્ધ આ અને સવ્વટ્ટ (૩) એક છે. ^૧

૧. સમ. ૩૦.

સવ્વતોભદ્ર (સર્વતોભદ્ર) જુઓ સવ્વઓભદ્ર. ^૧

૧. વિપા. ૨૪, ૩૨, આવમ. પૃ. ૧૮૪.

સવ્વપાણભૂઅજ્જવસત્તસુહાવહ (સર્વપ્રાણભૂતજ્જવસત્ત્વસુખાવહ) દિટ્ટિવાયનાં દસ નામોમાંનું એક નામ. ^૧

૧. સ્થા. ૭૪૨.

સવ્વપ્પભા (સર્વપ્રભા) ઉત્તર રુયગ (૧) પર્વતના વેજયંત (૪) શિખર ઉપર વસતી એક મુખ્ય દિસાકુમારી. ^૧ ઠાણ તેનો ઉલ્લેખ સવ્વગા નામે કરે છે જ્યારે તિત્થોગાલી તેનો ઉલ્લેખ સવ્વા નામે કરે છે. ^૨

૧. જમ્બૂ. ૧૧૪, આવહ. પૃ. ૧૨૨.

૨. સ્થા. ૬૪૩, તીર્થો. ૧૫૯.

સવ્વભાવવિઉ (સર્વભાવવિદ્) ભરહ (૨) કોત્રના બારમા ભાવી તિત્થંકર જે સચ્ચઈ (૧)નો ભાવી ભવ છે. ^૧ તે સવ્વભાવવિહંજણ નામે પણ જાણીતા છે. ^૨

૧. સમ. ૧૫૯.

૨. તીર્થો. ૧૧૧૩.

સવ્વભાવવિહંજણ (સર્વભાવવિભજ્જન) જુઓ સવ્વભાવવિઉ. ^૧

૧. તીર્થો. ૧૧૧૩.

સવ્વમિત્તા (સર્વમિત્રા) દસ પુવ્વના છેલ્લા જ્ઞાતા (છેલ્લા દસપૂર્વધર). ^૧

આવસ્સયચુણ્ણિ અનુસાર આચાર્ય વઈર (૨) છેલ્લા દસપૂર્વધર હતા. ^૨

૧. તીર્થો. ૮૦૬.

૨. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૦૫.

૧. સવ્વરયણ (સર્વરત્ન) માણુસોત્તર પર્વતનું શિખર. ^૧

૧. સ્થા. ૩૦૦.

૨. સવ્વરયણ ઉત્તર રુયગ (૧) પર્વતનું શિખર. ^૧

૧. સ્થા. ૬૪૨.

સવ્વરયણા (સર્વરત્ના) ઈસાણિંદની રાણીનું પાટનગર. તે રઈકરગ પર્વતની ઉત્તરપશ્ચિમે આવેલું છે. ^૧

૧. સ્થા. ૩૦૭.

સવ્વવિરિય (સર્વવીર્ય) અભિણંદણના સમકાલીન રાજા. ^૧

૧. તીર્થો. ૪૬૭.

સવ્વસિદ્ધા (સર્વસિદ્ધા) પામવાડિયાની ચોથ, નોમ તેમ જ ચૌદસની રાત્રિઓ. ^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૫૨, સૂર્ય. ૪૯.

સર્વા (સર્વા) જુઓ સવ્વપ્પભા.^૧

૧. તીર્થો. ૧૫૯.

સવ્વાણ (સવ્યાન) સકક(૩)ના લોગપાલ વેસમણ(૯)ના આધિપત્ય નીચેનો દેવ.^૧

૧. ભગ. ૧૬૮.

સવ્વાણંદ (સર્વાનન્દ) એરવય(૧) ક્ષેત્રના પંદરમા ભાવી તિત્થંકર.

૧. સમ. ૧૫૯.

૧. સવ્વાણુભૂઈ (સર્વાનુભૂતિ) ભરહ(૨) ક્ષેત્રના પાંચમા ભાવી તિત્થંકર જે દઢાઉ(૧)નો ભાવી ભવ છે.^૧

૧. સમ. ૧૫૯, તીર્થો. ૧૧૧૨.

૨. સવ્વાણુભૂઈ મહાવીરના શિષ્ય જેમને ગોસાલે તેજોલેશ્યાનો પ્રયોગ કરી બાળીને મારી નાખ્યા હતા.^૧

૧. ભગ. ૫૫૩, ૫૫૮, સ્થાગ્ન. પૃ. ૫૨૨, કલ્પવિ. પૃ. ૩૮.

સસ (શશ) આ અને સસઅ(૧) એક છે.^૧

૧. નિશીભા. ૨૯૪.

૧. સસઅ (શશક) ઉજ્જૈણી નગર પાસે આવેલા ઉપવનમાં રહેતા મૂલદેવ(૧) વગેરે ચાર ધુતારાઓમાંનો એક.^૧

૧. નિશીભા. ૨૯૪, નિશીચૂ. ૧. પૃ. ૧૦૨.

૨. સસઅ ભસઅનો ભાઈ.^૧ જુઓ ભસઅ.

૧. નિશીચૂ. ૨. પૃ. ૪૧૭-૧૮, બૃભા. ૫૨૫૪-૫૫, ગચ્છાવા. પૃ. ૨૬, બૃક્ષે. ૧૩૯૭-૯૮.

સસગ જુઓ સસઅ.^૧

૧. નિશીચૂ. ૧. પૃ. ૧૦૨.

સસરકૃખ (સરજસ્ક) જેના શરીરે ખૂબ ધૂળ લાગેલી છે તે શ્રમણ.^૧

૧. બૃભા. ૨૮૧૯, આચાશી. પૃ. ૨૦૭, ૪૦૩.

૧. સસિ (શશિન્) આઠમા તિત્થંકર ચંદ્રપ્પહનું બીજું નામ.^૧

૧. નન્દિ. ગાથા ૧૮, વિશેષા. ૧૭૫૮, આવનિ. ૩૭૦.

૨. સસિ દક્ષિણ રુયગ(૧) પર્વતનું શિખર. લચ્છિવઈ(૩) દેવી ત્યાં રહે છે.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩.

૩. સસિ આ અને ચંદ(૧) એક છે.^૧

૧. સૂર્ય. ૧૦૦, સૂર્ય. ગાથા ૩૯-૪૦, જમ્બૂ. ૧૬૨.

સસિગુત્ત (શશિગુમ) ચંદ્રગુત્તનું બીજું નામ.^૧

૧. વ્યવભા. ૩. ૩૪૨.

સસિહાર (શશિધાર) એક ક્ષત્રિય પરિવ્રાજક.^૧

૧. ઔપ. ૩૮.

૧. સહદેવ હત્થિણાઉરના રાજા પંડુના પાંચ પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૧૭.

૨. સહદેવ રાયગિહના રાજા જરાસિંધુનો પુત્ર. રાજકુમારી દોવઈના સ્વયંવરમાં ભાગ લેવા તેને નિમન્ત્રણ આપવામાં આવ્યું હતું.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૧૭.

સહદેવી ચક્કવદ્ધિ સણકુમાર(૩)ની માતા અને હત્થિણાઉરના રાજા આસસેણ(૧)ની પત્ની.^૧

૧. સમ. ૧૫૮, આવનિ. ૩૯૭થી.

૧. સહસંબવણ (સહસ્રાત્રવન) હત્થિણાઉરની ઉત્તરપૂર્વમાં આવેલું ઉદ્યાન.^૧ આ ઉદ્યાનમાં મુણિસુવ્વય(૧)આવ્યા હતા. તેમણે ગંગદત્ત(૬) અને કત્તિઅ(૨)ને અહીં દીક્ષા આપી હતી.^૨

૧. ભગ. ૪૧૭, ૫૭૬.

૨. ભગ. ૫૭૬, ૬૧૭.

૨. સહસંબવણ ઉસહ(૧), વાસુપુજ્જ, ધમ્મ(૩), મુણિસુવ્વય(૧), પાસ(૧) અને મહાવીર(૧) આ છ તિત્થંકરો સિવાયના બાકીના અઢાર તિત્થંકરોમાંથી પ્રત્યેકના જન્મસ્થાનમાં આવેલા ઉદ્યાનનું આ જ નામ છે.^૧

૧. આવનિ. ૨૩૧, વિશેષા. ૧૬૬૩.

૩. સહસંબવણ કાગંદીમાં આવેલું ઉદ્યાન.^૧

૧. અનુત્ત. ૩.

૪. સહસંબવણ મિહિલામાં આવેલું ઉદ્યાન. આ ઉદ્યાનમાં તિત્થંકર મલ્લિએ સંસારનો ત્યાગ કરી શ્રામાણ્ય સ્વીકાર્યું હતું.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૭૭.

૫. સહસંબવણ રેવયગ પર્વત ઉપર આવેલું આત્રવન જ્યાં શ્લેમિને કેવલજ્ઞાન થયું હતું.^૧ વાસુદેવ(૨) કણ્ઠ(૧)ની રાણી પઉમાવઈ(૧૪)એ આ આત્રવનમાં સંસારનો ત્યાગ કરી શ્રામાણ્ય સ્વીકાર્યું હતું.^૨

૧. કલ્પવિ. ૫. ૨૧૭.

૨. અન્ત. ૯.

૬. સહસંબવણ પોલાસપુરમાં આવેલું ઉદ્યાન.^૧

૧. ઉપા. ૩૯.

૭. સહસંબવણ કંપિલ્લપુરમાં આવેલું ઉદ્યાન. મહાવીર અહીં આવ્યા હતા.^૧

૧. ઉપા. ૩૫.

૮. સહસંબવણ પંડુમહુરામાં આવેલું ઉદ્યાન.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૩૦.

૯. સહસંબવણ ણાગપુરની નજીક આવેલું ઉદ્યાન.^૧ આ અને સહસંબવણ(૧) એક છે.

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

સહસુદાહઆમલય (સહસ્રોદાહઆમ્રક) કમ્મવિવાગદસાનું નવમું અધ્યયન.^૧ વર્તમાનમાં તે દેવદત્તા(૧)ના રૂપમાં મળે છે.^૨

૧. સ્થા. ૭૫૫.

૨. સ્થા. પૃ. ૫૦૮.

સહસ્સંબવણ (સહસ્રામ્રવન) જુઓ સહસંબવણ.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૭૭, ૧૩૦, ભગ. ૬૧૭, અન્ત. ૯, ઉપા. ૩૫, ૩૯, કલ્પવિ. પૃ. ૨૧૭.

સહસ્સકૂખ (સહસ્રાક્ષ) જુઓ સક્ક(૩).^૧

૧. પ્રજ્ઞા. ૫૨, ભગ. ૫૬૭.

સહસ્સાણીય (સહસ્રાનીક) કોસંબીના રાજા સયાણીયના પિતા.^૧ રાજકુમારી જયંતી(૧) તેની દીકરી હતી.^૨

૧. ભગ. ૪૪૧.

૨. એજન.

૧. સહસ્સાર (સહસ્રાર) સહસ્સારકલ્પ સ્વર્ગના ઈન્દ્ર. તે છ હજાર સ્વર્ગીય વાસસ્થાનોનો, ત્રીસ હજાર સામાણિય દેવો, વગેરેનો પ્રભુ છે. તેના વિમાનનો વ્યવસ્થાપક દેવ મણોરમ(૩) છે. તેના પાયદળનો સેનાપતિ લહુપરક્કમ છે. તેના ઘંટનું નામ મહાધોસા છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૮, સમ. ૩૦.

૨. સહસ્સાર એક દેવલોક જે સહસ્સારકલ્પથી અભિન્ન છે.^૧

૧. સમ. ૧૮.

સહસ્સારકલ્પ (સહસ્રારકલ્પ) આઠમો દેવલોક(સ્વર્ગ) જેમાં છ હજાર સ્વર્ગીય વાસસ્થાનો (ભવનો) છે.^૧ તે વાસસ્થાનોની ઊંચાઈ આઠ સો યોજન છે.^૨ આ આઠમા સ્વર્ગમાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અઠાર સગોરપમ વર્ષનું છે^૩ અને જઘન્ય આયુષ્ય સત્તર સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૪

૧. સમ. ૧૧૯.

૨. સમ. ૧૧૧.

૩. સમ. ૧૮.

૪. સમ. ૧૭.

સહસ્સારવર્ડિસગ (સહસ્રારાવતંસક) એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અઢાર સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧

૧. સમ.૧૮.

સહિઅ (સહિત) અહ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૭૦, સૂર્ય.૧૦૭, સ્થા.૮૦, જમ્બૂશા.૫૩૪-૩૫, સૂર્યમ.પૃ.૨૮૫-૮૬, સ્થાઅ.૭૮-૭૯.

સહિત^૧ અથવા સહિય^૨ (સહિત) આ અને સહિઅ એક છે.

૧. સૂર્ય.૧૦૭.

૨. સ્થા.૮૦.

સહેમવ (સહેમવત્) આ અને હેમવ એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૫૩.

૧. સાઈ (સ્વાતિ) સદ્વાવર્ષ પર્વતની અધિષ્ઠાત્રી દેવતા.^૧

૧. સ્થા.૩૦૨.

૨. સાઈ એક ઇક્ષ્મત્. તેના અધિષ્ઠાતા દેવ વાઉ(૧) છે. તેનું ગોત્રનામ ચામરચ્છાય છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૫-૬૫, સમ.૧, સૂર્ય.૩૬,૮૩, દેવે.૮૭, કલ્પવિ.પૃ.૧૮૯, આચા. ૨.૧૭૫.

૩. સાઈ આચાર્ય બલિસ્સહના શિષ્ય. તે હારિય ગોત્રના હતા.^૧

૧. નન્દિ. ગાથા ૨૬, નન્દિમ.પૃ.૪૯.

૪. સાઈ બુદ્ધનો અનુયાયી.^૧ તે અને સાતિપુત્ત બુદ્ધ એક જ વ્યક્તિ જણાય છે. સાતિપુત્ત બુદ્ધ પાલિ સાહિત્યના સારિપુત્ત છે.

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૮૨, આચાશી.પૃ.૧૩૫.

સાઈદત્ત (સ્વાતિદત્ત) તિલ્થયર મહાવીરને કેટલાક પ્રશ્નો પૂછનાર એક બ્રાહ્મણ. તે ચંપા નગરનો હતો. મહાવીરે તેના ઘરમાં ચોમાસું કર્યું હતું.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૩૨૦, આવનિ.૫૨૪, આવમ.પૃ.૨૮૭, આચાચૂ.પૃ.૩૧૬, વિશેષા.૧૯૭૯.

સાએય (સાકેત) આ અને અઓજ્ઞા(૨) એક છે. તે આરિય(આર્ય) દેશ કોસલ(૧)નું પાટનગર હતું.^૧ સાએયની ઉત્તરપૂર્વમાં સર્પનું ચૈત્ય હતું.^૨ આ નગરમાં આવેલા ઉત્તરાકુરુ(૫) ઉદ્યાનમાં પાસમિય યક્ષનું ચૈત્ય હતું.^૩ આ નગરમાં સુભૂમિભાગ(૫) નામનું બીજું ઉદ્યાન હતું.^૪ સાએયનો સુરપ્પિય(૨) યક્ષ ચિત્રકારોને મારી નાખતો હતો. કોસંબીના શાણા અને સમજુ ચિત્રકારે તેને પ્રસન્ન કર્યો હતો.^૫ અભિષંદણે અહીં રાજા ઈદદત્ત(૧)ના હાથે પારણાં કર્યાં હતાં.^૬ પાસ(૧) આ

નગરમાં આવ્યા હતા.^૭ મહાવીરે અહીં કેલાસ(૫) અને હરિચંદણ(૨) જેવા ગૃહસ્થોને,^૮ ચંદિમા(૨) અને રામપુત(૨) જેવા શ્રેષ્ઠીઓને,^૯ રાજકુમાર વરદત્ત(૨)ને^{૧૦} અને રાજા ચિલાય(૨)ને^{૧૧} દીક્ષા આપી હતી. કેટલાક ચક્કવટ્ટિઓના પાટનગર તરીકે સાએયનો ઉલ્લેખ થયો છે.^{૧૨} ચક્કવટ્ટિ બંભદત્ત(૧) આ નગરમાં આવ્યા હતા.^{૧૩} મુનિ સાગરચંદ(૨)એ રાજકુમાર મુણિચંદ(૨)ને અહીં દીક્ષા આપી હતી.^{૧૪} શ્રમણ કુરુદત્તસુય પણ આ નગરમાં આવ્યા હતા.^{૧૫} ઉપાસક (શ્રાવક) જિણદેવ(૧)^{૧૬} અને શ્રેષ્ઠીભાઈઓ સમુદ્દત્ત(૩) અને સાગરદત્ત(૩)^{૧૭} આ નગરના હતા. પડિબુદ્ધ^{૧૮}, મિત્તણંદિ^{૧૯}, ચંદવડેસઅ^{૨૦}, દેવરઈ^{૨૧}, મહબ્બલ(૭)^{૨૨}, સત્તુંજય(૨)^{૨૩}, પુંડરીય(૨)^{૨૪} અને દીહ^{૨૫} જેવા રાજાઓ આ નગર ઉપર રાજ કરી ગયા છે. ચિત્રકલાકારો વિમલ(૫) અને પહ^{૨૬} આ નગરના હતા. કહેવાય છે કે કરડ અને કુરડ કુણાલાથી અહીં આવીને વસ્યા હતા.^{૨૭} સાએયની એકતા વર્તમાન અયોધ્યા સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^{૨૮}

૧. પ્રજ્ઞા. ૩૭, સૂત્રશી. પૃ. ૧૨૩, નિશીચૂ.

૨. પૃ. ૪૬૬, જ્ઞાતા. ૬૮.

૩. જ્ઞાતા. ૬૮.

૪. વિપા. ૩૪.

૫. બૃભા. ૩૨૬૧, બૃક્ષે. ૮૧૨.

૬. આવચૂ. ૧. પૃ. ૮૭, વિશેષાકી. પૃ.

૩૩૧, આવહ. પૃ. ૬૨, આવમ. પૃ.

૧૦૧.

૭. આવનિ. ૩૨૩, આવમ. પૃ. ૨૨૭.

૮. જ્ઞાતા. ૧૫૪, ૧૫૭.

૯. અન્ત. ૧૪.

૧૦. અનુત્ત. ૬.

૧૧. વિપા. ૩૪.

૧૨. આવચૂ. ૨. પૃ. ૨૦૪.

૧૩. નિશીભા. ૨૫૮૦.

૧૪. ઉત્તરાનિ. પૃ. ૩૭૮.

૧૫. ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૨૧૩

૧૬. ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૬૮.

૧૭. આવચૂ. ૨. પૃ. ૨૦૩.

૧૮. આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૨૭, આવહ. પૃ. ૩૮૪.

૧૯. જ્ઞાતા. ૬૮, સ્થાઅ. પૃ. ૪૦૧.

૨૦. વિપા. ૩૪.

૨૧. ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૨૧૩, આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૮૨.

આવહ. પૃ. ૩૬૬, ઉત્તરાનિ. પૃ. ૩૭૫.

૨૨. ભક્ત. ૧૨૨.

૨૩. આવનિ. ૧૨૮૨, આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૮૪,

આવહ. પૃ. ૭૦૬.

૨૪. આવનિ. ૧૩૦૫, આવચૂ. ૨. પૃ. ૨૦૩,

આવહ. પૃ. ૭૧૫.

૨૫. આવનિ. ૧૨૮૩, આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૮૧,

આવહ. પૃ. ૭૦૧.

૨૬. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ. ૩૭૭.

૨૭. આવનિ. ૧૨૮૨, આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૮૪,

આવહ. પૃ. ૭૦૬.

૨૮. આવચૂ. ૧. પૃ. ૬૦૧, ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૧૦૮.

૨૯. જિઓડિ. પૃ. ૧૭૪.

સાકેઅ^૧ અથવા સાકેત^૨ (સાકેત) જુઓ સાએય.

૧. ભક્ત. ૧૨૨, આવનિ. ૩૨૩, આવચૂ. ૧. પૃ. ૮૭. ૨. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૮૨, ૫૨૭.

૧. સાગર ઈંદપુરના ચાર દાસપુત્રોમાંનો યા ગુલામપુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. આવનિ. ૧૨૮૭, આવહ. પૃ. ૭૦૩, ઉત્તરાશા. પૃ. ૧૪૮.

૨. સાગર ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક. તે આભીર(૧) દેશનો રાજા થયો હતો.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૧-૧૫૨, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

૩. સાગર આ અને આસાગર એક છે.^૧

૧. તીર્થો.૬૦૫.

૪. સાગર ચંપા નગરના શેઠ જિષ્ણદત્ત(૨)નો પુત્ર. તે સૂમાલિયા(૧)ને પરણ્યો હતો અને પછી તેના પિતા સાગરદત્ત(૨)ની સાથે રહેતો હતો.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૧૦.

૫. સાગર આચાર્ય કાલગ(૩)ના પ્રશિષ્ય. તે સુવણ્ણભૂમિ ગયા હતા અને ત્યાં લાંબો સમય રહ્યા હતા. કાલગ પણ ત્યાં ગયા અને તેમણે તેમને સન્માર્ગે વાળ્યા કારણ કે તેમને જ્ઞાનનું અત્યંત અભિમાન હતું.^૧ જુઓ સમુદ્ર(૧).

૧. ઉત્તરાચ.પૃ.૮૩, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૧૨૭થી, બૃહા. ૨૩૯, બૃમ. પૃ. ૭૪, મર.૫૦૧.

૬. સાગર જંબુદ્વીપમાં આવેલા માલવંત(૧) પર્વતનું શિખર. તે સુભોગા(૨) દેવીનું આશ્રયસ્થાન છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૧, સ્થા.૬૮૮.

૭. સાગર બારવઈના રાજા વણ્ણિ અને તેમની રાણી ધારિણી(૫)નો પુત્ર. તેણે સંસારનો ત્યાગ કરી તિત્થયર અરિક્ષેમિ પાસે દીક્ષા લીધી. તેણે સતુંજય પર્વત ઉપર મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યો.^૧

૧. અન્ત.૨.

૮. સાગર સાગર(૭) સમાન.^૧

૧. અન્ત.૩.

૯. સાગર અંતગડદસાના પ્રથમ વર્ગનું ત્રીજું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૧.

૧૦. સાગર અંતગડદસાના બીજા વર્ગનું બીજું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૩.

૧૧. સાગર સૌહમ્મ(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એક સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧

૧. સમ.૧.

સાગરકંત (સાગરકાન્ત) સાગર(૧૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧.

૧. સાગરચંદ (સાગરચન્દ્ર) બારવઈના ષિસઢ(૧) અને પભાવતી(૨)નો પુત્ર.^૧ વધુ માહિતી માટે જુઓ કમલામેલા.

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૧૨-૧૩, આવહ.પૃ.૯૪, આવમ.પૃ.૧૩૬-૩૭, બૃભા.૧૭૨, બૃમ.પૃ.૫૬-૫૭, મર.૪૩૩.

૨. સાગરચંદ સાએયના મુણિચંદ(૪)ના ગુરુ.^૧

૧. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૨૧૩, ઉત્તરાશા.પૃ.૩૭૫, ઉત્તરાક.પૃ.૨૫૧.

૩. સાગરચંદ સાએયના ગુણચંદના ગુરુ.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૪૯૩. આવહ.પૃ.૩૬૬ અનુસાર સાગરચંદ સાએયના રાજા ચંડવ-
ડંસઅનો પ્રથમ પુત્ર હતો અને ગુણચંદ બીજો, તેથી તે ગુણચંદના ગુરુનો ભાગ ભજવે છે.

સાગરચિત્ત ઇંદણવણ(૧)માં આવેલું મેરુ પર્વતનું શિખર. અહીં વજ્રજેસણા(૩) દેવીનો વાસ છે.^૧

૧. સ્થા.૬૮૯, જમ્બૂ.૧૦૪.

૧. સાગરદત્ત ચંપા નગરના શેઠ. તે જિણદત્ત(૧)ના ગાઢ મિત્ર હતા.^૧

૧. જ્ઞાતા.૪૪.

૨. સાગરદત્ત ચંપા નગરનો સાર્થવાહ. તે ભદ્રા(૧૫)નો પતિ અને સૂમાલિયા(૧)નો પિતા હતો.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૦૯.

૩. સાગરદત્ત સાએયના શેઠ અસોગદત્તનો પુત્ર અને સમુદ્રદત્ત(૩)નો ભાઈ.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૫૨૭, આવહ.પૃ.૩૯૪.

૪. સાગરદત્ત વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા ત્રીજા બલદેવ(૨) ભદ્ર(૧૩)નો પૂર્વભવ.^૧ તેણે આચાર્ય સુદંસણ(૪) પાસે દીક્ષા લીધી હતી.

૧. સમ.૧૫૮. તિત્થોગાલી(૬૦૫)માં નામોની બાબતમાં ગોટાળો છે.

૫. સાગરદત્ત પાડલસંડ નગરનો સાર્થવાહ. તે ગંગદત્તાનો પતિ અને ઉંબરદત્ત(૧)નો પિતા હતો.^૧

૧. વિપા.૨૮, સ્થાઅ.પૃ.૫૦૮.

૬. સાગરદત્ત ચક્રવર્તિ ભંભદત્ત(૧)ની પત્ની દીવસિહાના પિતા.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૭૯.

સાગરદત્તા ધમ્મ(૩)એ સંસારત્યાગ કર્યો તે પ્રસંગે તેમણે ઉપયોગમાં લીધેલી પાલખી.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

સાગરપણ્ણતિ (સાગરપ્રજ્ઞતિ) જુઓ કાલિય.^૧

૧. નન્દિમ.૫.૨૫૪.

સાગરપુત્ર (સાગરપુત્ર) રાયગિહના શેઠ સાગરપોતનો પુત્ર.^૧

૧. આવચૂ.૨.૫.૩૨૪.

સાગરપોત રાયગિહના શેઠ. તે સાગરપુત્ર અને વિસાના પિતા હતા અને દામણ્ણગના સસરા હતા. પુત્રના મૃત્યુના દુઃખદ સમાચાર સાંભળી તેમણે પ્રાણત્યાગ કર્યો.^૧

૧. આવચૂ.૨.૫.૩૨૪.

સાગરસેણ (સાગરસેન) પુંડરીગિણી નગરમાં આવેલા ઉદ્યાનમાં કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરનાર શ્રમણ.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૭૯.

સાગેય(સાકેત) જુઓ સાએય.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૭, અન્ત.૧૪, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.૫.૩૦૫, આવહ.૫.૭૦૧.

સાણ(શાન) જેનો સંપર્ક ગોસાલે કર્યો હતો તે પરિવ્રાજક.^૧

૧. ભગ.૫૩૯.

સાણુલલ્લિ (સાનુયલ્લિ) એક ગામ જ્યાં તિલ્થયર મહાવીર ગયા હતા. તે ત્યાં સાવત્થીથી ગયા હતા. આણંદ(૧૩) શેઠ અને દાસી બહુલિયા આ ગામનાં હતાં.^૧

૧. આવનિ.૪૯૬, આવચૂ.૧.૫.૩૦૦, આવમ.૫.૨૮૮.

સાત બંધદસાનું નવમું અધ્યયન.^૧

૧. સ્થા.૭૫૫.

સાતવાહણ (સાતવાહન) જુઓ સાયવાહણ.^૧

૧. કલ્પચૂ.૫.૮૯, આવચૂ.૧.૫.૧૦૯, દશાયૂ.૫.૫૫, નિશીચૂ.૩.૫.૧૩૧, ૪.૫.૧૯૮.

સાતિ (સ્વાતિ) જુઓ સાઈ.

૧. સૂર્ય.૯૩, સમ.૧, સ્થા.૩૦૨.

સાતિદત્ત (સ્વાતિદત્ત) જુઓ સાઈદત્ત.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૩૨૦.

સાતિપુત્ર બુદ્ધ (સ્વાતિપુત્ર બુદ્ધ) એક અજૈન સાધુ જે મહાવીરના તીર્થમાં થયા અને પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારાયા.^૧ જુઓ સાઈ(૪).

૧. ઋષિ.૩૮, ઋષિ(સંપ્રહણી).

સાતિયપુત્ત (સ્વાતિકપુત્ર) જુઓ સાતિપુત્ત બુદ્ધ.^૧

૧. ઋષિ(સંગ્રહણી).

સાદિદત્ત (સ્વાતિદત્ત) જુઓ સાઈદત્ત.^૧

૧. આચાર્ય. પૃ. ૩૧૬.

સાધુદાસી મહુરા(૧) નગરના શેઠ જિણદાસ(૩)ના પત્ની.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૮૦.

૧. સામ (શ્યામ) આચાર્ય સાઈ(૩)ના શિષ્ય અને આચાર્ય બલિસ્સહના પ્રશિષ્ય. તે હારિય ગોત્રના હતા. તે સંડિલ્લ(૧)ના ગુરુ અને સમુદ્ધ(૧)ના દાદા ગુરુ હતા.^૧ જુઓ સામ (૨).

૧. નન્દિ. ગાથા ૨૬ અને ૨૭, નન્દિચૂ. પૃ. ૮, નન્દિહ. પૃ. ૧૧, નન્દિમ. પૃ. ૪૯.

૨. સામ પણ્ણવણાના કર્તા.^૧ સુધર્મનૃથી શરૂ થતી મુખ્ય વાચકોની પરંપરામાં^૨ તે તેવીસમા ગણાય છે.^૩ સંભવતઃ આ સામ અને સામ(૧) એક જ વ્યક્તિ છે. સામ અને કાલગ(૧) એક જ વ્યક્તિનાં બે નામો જણાય છે.^૪

૧. પ્રજ્ઞામ. પૃ. ૫, ૪૭, ૭૨, જીવામ. પૃ.

૧૦, નન્દિમ. પૃ. ૧૦૫, ૧૧૫, ૧૧૮.

૨. પ્રજ્ઞાહ. પૃ. ૫.

૩. પ્રજ્ઞામ. પૃ. ૫.

૪. ડૉ. યુ. પી. શાહ: 'સુવર્ણભૂમિમાં કાલકાચાર્ય', શ્રી વિજય વલ્લભસૂરિ સ્મારક ગ્રન્થ, ૧૯૫૬.

૩. સામ આ અને સામાગ એક છે.^૧

૧. આવનિ. ૫૨૭.

૪. સામ સક્ક(૩)ના લોગપાલ જમના આધિપત્ય નીચેનો પરમાહમ્મિય દેવ.^૧

૧. ભગ. ૧૬૬, સૂત્રનિ. ૭૦, ઉત્તરા. ૧૯. ૫૪.

સામકોટ્ટિ (શ્યામકોષ્ઠ) જંબુદીવમાં એરવચ(૧) ક્ષેત્રના એકવીસમા તિત્થંકર.^૧

૧. સમ. ૧૫૯, તીર્થો. ૩૩૨.

સામઈઅ (સામાયિક) વસંતપુર(૧)નો ગૃહસ્થ.^૧ વિગતો માટે જુઓ અદ્ધઅ(૨).

૧. સૂત્રશી. પૃ. ૩૮૬-૩૮૭.

સામજજ (શ્યામાર્ય) આ અને સામ(૧) એક છે.^૧

૧. નન્દિ. ગાથા ૨૬, નન્દિચૂ. પૃ. ૮.

૧. સામણ્ણ (સામાન્ય) આ અને સામાણ(૨) એક છે.^૧

૧. સ્થા. ૯૪.

૨. સામણ્ણ પોતાની પુત્રીને રાજગાદી ઉપર બેસાડનાર રાજા.^૧

૧. મનિ. ૨૧૯-૨૨૦.

સામણપુવ્વગ(ય) (શ્રામણ્યપૂર્વક) દસવેયાલિયનું બીજું અધ્યયન.^૧

૧. દશહ.પૃ.૮૨, દશયૂ.પૃ.૭૧, આવયૂ.૨.પૃ.૨૩૩.

સામવેય (સામવેદ) ચાર વેદોમાંનો ત્રીજો વેદ.^૧

૧. ઔપ.૩૮, ભગ.૮૦,૩૮૦,જ્ઞાતા.૧૦૬, આવયૂ.૧.પૃ.૨૩૭.

૧. સામહત્થિ (શ્યામહસ્તિન્) વિયાહપણ્ણત્તિના દસમા શતકનો ચોથો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૩૮૪.

૨. સામહત્થિ તિત્થયર મહાવીરનો શિષ્ય.^૧

૧. ભગ.૪૦૪.

૧. સામા (શ્યામા) સુપર્ણકૃ(૬) નગરના રાજા સીહસેણ(૧)ની પાંચ સો પત્નીઓમાંની મુખ્ય પત્ની.^૧ વધુ માહિતી માટે જુઓ દેવદત્તા(૨).

૧. વિપા.૩૦-૩૧, સ્થાઅ.પૃ.૫૦૮.

૨. સામા તિત્થયર સંભવ(૧)ની પ્રથમ શિષ્યા. તે સમ્મા નામે પણ જાણીતી છે.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો. ૪૫૭.

૩. સામા તેરમા તિત્થયર વિમલ(૧)ની માતા^૧ અને રાજા ક્યવમ્મની પત્ની.

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૭૬.આવનિ.૩૮૫નો સામાના બદલે રામા પાઠ ખોટો જણાય છે.

૪. સામા વાણારસીના ઉપાસક યુલણીપિયા(૨)ની પત્ની. તે પણ તેના પતિની જેમ તિત્થયર મહાવીરની ઉપાસિકા હતી.^૧

૧. ઉપા.૨૭.

સામાઈઅ અથવા સામાઈય (સામાયિક) આવસ્સયનો પ્રથમ અધ્યાય.^૧

૧. આવયૂ.૧.પૃ.૩, આવનિ(દીપિકા)૨.પૃ.૧૮૩, નન્દિમ.પૃ.૨૦૪, અનુ.૫૯, પાક્કિય.પૃ.૪૧.

સામાઈયણિજજુત્તિ (સામાયિકનિર્યુક્તિ) આવસ્સયણિજજુત્તિનો એક ભાગ અને સામાઈય ઉપરની નિર્યુક્તિ પ્રકારની ટીકા.^૧

૧. આવયૂ.૧.પૃ.૬૧૭,આવનિ.૧૦૬૦,આવયૂ.૨.પૃ.૨૦૧,દશયૂ.પૃ.૫,૬,૨૦૮, આવહ.પૃ.૭૧૩.

સામાગ (શ્યામાક) જંભિયગામનો ગૃહસ્થ. તેના ખેતરમાં તિત્થયર મહાવીરને કેવલજ્ઞાન થયું હતું.^૧

૧. આચા.૨.૧૭૯, કલ્પ.૧૨૦, આવયૂ. ૧. પૃ. ૩૨૨, આવનિ. ૫૨૭, આવમ. પૃ. ૨૯૮, કલ્પવિ.પૃ.૧૭૭.

૧. સામાણ (સામાન) મહાસુક્ક(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા

દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સત્તર સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧

૧. સમ. ૧૭.

૨. સામાણ (સામાન્ય) ઉત્તરના અણવણિય દેવોનો ઈન્દ્ર. આ અને સામણ(૧) એક છે.^૧

૧. પ્રજ્ઞા. ૪૯, સ્થા. ૯૪.

સામાયારી (સામાયારી) ઉત્તરજ્ઞયણનું છવ્વીસમું અધ્યયન.^૧

૧. સમ. ૩૬.

સામિલિ (સ્વામિલિન્) વચ્છ(૪) ગોત્રની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા. ૫૫૧.

સામુચ્છેઈય (સામુચ્છેદિક) ણિણહગ આસમિત્તે પ્રતિપાદિત કરેલા સમુચ્છેય સિદ્ધાન્તનો (ક્ષણિકવાદનો) અનુયાયી.^૧

૧. ઔપ. ૪૧, ઔપઅ. પૃ. ૧૦૬.

સાય (સાત) પાણતમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય વીસ સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧

૧. સમ. ૨૦.

સાયરદત્ત (સાગરદત્ત) આ અને સાગરદત્ત એક છે.^૧

૧. આવહ. પૃ. ૩૯૪.

સાયવાહણ (સાતવાહન) પર્ઈટ્ટાણ નગરનો રાજા.^૧ તે પ્રત્યેક વર્ષે ભરુચચ્છના રાજા હાહવાહણ ઉપર આક્રમણ કરતો.^૨ સ્થાનિક કોઈ સુવિધાની દૃષ્ટિએ તેના કહેવાથી આચાર્ય કાલગ(૨)એ પર્યુષણાની તિથિ ભાદરવા મહિનાના શુકલ પક્ષની પાંચમથી બદલીને ચોથ કરી.^૩ એક વાર તેને એક સાથે ત્રણ સુખદ સમાચાર સાંભળવા મળ્યા - મહુરાના (ઉત્તર અને દક્ષિણ બન્ને મહુરાના) વિજયના, પુત્રજન્મના અને ખજાનો મળ્યાના. તેથી અત્યન્ત આનંદના કારણે તે ગાંડો બની ગયો. પરંતુ તેના શાણા મન્ત્રી ખરય(૩)એ તેનું ગાંડપણ દૂર કરી તેને રોગમુક્ત કર્યો.^૪ તે શ્રાવક હતો.^૫ તેની પટરાણી પુહવી(૪) હતી.^૬

૧. નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૧૩૧, ૪. પૃ. ૧૯૮, આવનિ. ૧૨૯૯, વિશેષાકો. પૃ. ૪૦૬.
આવહ. પૃ. ૭૧૨-૧૩, આવમ. પૃ. ૧૩૩.

૨. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૦૯, ૨. પૃ. ૨૦૦, બૃમ. પૃ. ૫૨.

૩. નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૧૩૧, કલ્પચૂ. પૃ. ૮૯, કલ્પવિ. પૃ. ૨૭૦, દશચૂ. પૃ. ૫૫.

૪. બૃભા. ૬૨૪૩-૪૫, બૃક્ષે. ૧૬૪૮, વ્યવભા. ૪. પૃ. ૧૫૧થી, વ્યવમ. ૪. પૃ. ૩૬.

૫. નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૧૩૧, કલ્પચૂ. પૃ. ૮૯.

૬. વ્યવભા. ૬. ૧૯૯.

૧. સારણ અંતગડદસાના ત્રીજા વર્ગનું સાતમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૪.

૨. સારણ એક જાયવ રાજકુમાર જેને દોવઈના સ્વયંવરમાં ભાગ લેવા નિમન્ત્રણ મોકલવામાં આવ્યું હતું.^૧ તે બારવઈના રાજા વસુદેવ અને તેમની રાણી ધારિણી(૧)નો પુત્ર હતો. તેણે તિત્થયર અરિટ્ટણેમિ પાસે દીક્ષા લીધી. તે વીસ વર્ષ શ્રામણ્યપાલન કરી મોક્ષ પામ્યો.^૨

૧. જ્ઞાતા.૧૨૨ .

૨. અન્ત.૫.

સારસ્સય (સારસ્વત) લોગંતિય દેવોનો એક પ્રકાર.^૧

૧. સ્થા.૬૮૪, ભગ.૨૪૩, જ્ઞાતા.૭૭, આવનિ.૨૧૪, આવચૂ.૧.૫.૨૮૧.

૧. સાલ (શાલ) અઢ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૭૦, સૂર્ય.૧૦૭, જમ્બૂશા.૫.૫૩૪-૩૫, સૂર્યમ.૫.૨૮૫-૮૬, સ્થાઅ.૫.૭૮-૭૯.

૨. સાલ સહસ્સારકપ્પમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અઢાર સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧

૧. સમ.૧૮.

૩. સાલ પિટ્ટીયંપાં નગરના રાજા. તેમણે તિત્થયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી હતી અને મોક્ષ પામ્યા હતા.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૩૮૧, આવહ.૫.૨૮૬, ઉત્તરાક.૫.૨૧૫.

સાલંકાયણ (શાલકાયન) કોસિય(પ) ગોત્રની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા.૫૫૧.

સાલકોટ્ટઅ (શાલકોષ્ઠક) મેંઢિયગામમાં આવેલું ચૈત્ય. તિત્થયર મહાવીર સાવત્થીથી ત્યાં ગયા હતા.^૧

૧. ભગ.૫૫૭.

સાલજજા (શાલાયા) જુઓ સલ્લજજા.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૨૮૪, આવમ.૫.૨૮૪.

સાલભદ્ર (શાલભદ્ર) જુઓ સાલિભદ્ર.^૧

૧. આચાચૂ.૫.૧૩૯.

સાલવણ (શાલવન) બહુસાલગમાં આવેલું ઉદ્યાન જ્યાં તિત્થયર મહાવીર રોકાયા હતા.^૧

૧. વિશેષા.૧૯૪૪, આવનિ.૫.૪૯૦, આવચૂ.૧.૫.૨૮૪, આવમ.૫.૨૮૪.

સાલવાહણ (શાલવાહન) આ અને સાયવાહણ એક છે.^૧

૧. વ્યવભા.દ.૧૯૮, આવનિ.૧૨૯૯, આવચૂ.૨.પૃ.૨૦૦, કલ્પચૂ.પૃ.૮૯.

સાલા (શાલા) પુરિમતાલ નગરની ઉત્તરપૂર્વમાં આવેલું કોતર. ત્યાં ચોરોના સરદાર વિજય(૧૬) અને તેની ટોળીનો વાસ હતો.^૨

૧. વિપા.૧૫.

૧. સાલિ (શાલિ) વિયાહપણ્ણત્તિના છઠ્ઠા શતકનો સાતમો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૨૨૯, ભગઅ.પૃ.૨૫૦.

૨. સાલિ વિયાહપણ્ણત્તિના એકવીસમા શતકનો પ્રથમ વર્ગ.^૧

૧. ભગ.૬૮૮, ભગઅ.પૃ.૮૦૧.

સાલિગગામ (શાલિગ્રામ) મગહ દેશનું ગામ. ણંદિસેણ(૫) આ ગામના હતા.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૯૪.

૧. સાલિભદ્ર (શાલિભદ્ર) રાજગૃહના શેઠ ગોભદ્ર અને તેની પત્ની ભદ્રાનો પુત્ર. તેને બત્રીસ કન્યાઓ સાથે પરણાવવામાં આવ્યા હતા. તે અત્યન્ત ધનવાન હતો અને બધા દુન્યવી ભોગો ભોગવતો હતો. તેની સમૃદ્ધિ પૂર્વભવમાં તેણે શ્રમણને ભિક્ષા આપી હતી તેને કારણે હતી. એક વાર શ્રેણિક પોતે તેને મળવા તેના ઘરે ગયા. જ્યારે તેણે લોકોને કહેતા સાંભળ્યા કે જગતમાં કોઈક એવો છે જે શ્રેણિક સમાન છે, અરે ! શ્રેણિકથી પણ ચડિયાતો છે, ત્યારે તેણે સંસારનો ત્યાગ કર્યો અને તે તિથ્યચર મહાવીરનો શિષ્ય બની ગયો. તેના બનેલી ધન્ય પણ તેની સાથે જોડાઈ ગયા.^૧ તે બન્નેએ ણાલંદા નજીક વેભારગિરિ પર્વત પાસે એક શિલા ઉપર તપશ્ચર્યા કરી અને બન્ને મરીને અણુત્તર સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં (વિમાનમાં) દેવ તરીકે જન્મ્યા.^૨

૧. સ્થાઅ.પૃ.૫૧૦, બૃભા.૪૨૧૯, ૪૨૨૩, આવ.પૃ.૨૭, આવચૂ.૧.પૃ.૩૭૨, આચાચૂ.પૃ.૧૩૯, આચાશી.પૃ.૧૮૩, રાજમ.પૃ.૧૧૮.

૨. મર.૪૪૪-૪૪૭.

૨. સાલિભદ્ર જેણે કવિલ(૪) માટે પોતાના ઘરમાં રહેવા અને જમવાની વ્યવસ્થા કરી હતી તે સાવત્થીનો શેઠ.^૧

૧. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૧૬૯, ઉત્તરાશા.પૃ.૨૮૭, ઉત્તરાક.પૃ.૧૬૮.

૩. સાલિભદ્ર અણુત્તરોવવાઈયદસાનું છઠ્ઠું અધ્યયન.^૧ તે હાલ અસ્તિત્વમાં નથી.^૨ તેમાં સાલિભદ્ર(૧)ના જીવનવૃત્તનું નિરૂપણ હશે એમ લાગે છે.

૧. સ્થા.૭૫૫.

૨. સ્થાઅ.પૃ.૫૧૦.

૪. સાલિભદ્ર વેસમણ(૯)ના આધિપત્ય નીચેનો દેવ.^૧

૧. ભગ.૧૬૮.

સાલિવાહણ (શાલિવાહન) આ અને સાયવાહણ એક છે.^૧

૧. આવહ.પૃ.૮૯, આવમ.પૃ.૧૩૩.

સાલિસીસ (શાલિશીર્ષ) એક ગામ જ્યાં તિત્થયર મહાવીર ગયા હતા. તેમણે આ ગામમાં છઠ્ઠું ચોમાસું કર્યું હતું. અહીં કડપૂયણા દેવીએ તેમને ત્રાસ આપ્યો હતો.^૧

૧. આવનિ.૪૮૭, આવચૂ.૧.પૃ.૨૯૨, વિશેષા.૧૯૪૧, આવમ.પૃ.૨૮૩, કલ્પવિ. પૃ.૧૬૬.

૧. સાલિહીપિય (શાલિહીપિતૃ) ઉવાસગદસાનું દસમું અધ્યયન.^૧

૧. ઉપા.૨.

૨. સાલિહીપિય સાવત્થીના શેઠ. તેણે તિત્થયર મહાવીર પાસે ગૃહસ્થ શ્રાવકના વ્રતો ગ્રહણ કર્યાં હતાં. ફગ્ગુણી તેની પત્ની હતી. આ શેઠ મૃત્યુ પછી સોહમ્મ(૧) દેવલોકમાં આવેલા અરુણકીલ સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં દેવ તરીકે જન્મ્યા. તે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પામશે.^૧

૧. ઉપા.૫૬.

સાલુય (સાલુક) વિયાહપણ્ણત્તિના અગિયારમા શતકનો બીજો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૪૦૯, ભગઅ.પૃ.૫૧૧.

સાવજ્જાયરિય (સાવઘાચાર્ય) જુઓ કુવલયપ્પહ.^૧

૧. મનિ.૧૩૪, ગચ્છાવા.પૃ.૨૭.

સાવત્થિયા (શ્રાવસ્તિકા) વેસવાડિયગણની ચાર શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. કલ્પ.પૃ.૨૬૦.

સાવત્થી (શ્રાવસ્તી) આરિય(આર્ય) દેશ કુણ્ણાલ(૨)નું પાટનગર.^૧ તે કયંગલા નગરથી બહુ દૂર ન હતું.^૨ તેની ઉત્તરપૂર્વમાં^૩ તેંદુગ(૧) ઉદ્યાન પાસે^૪ કોટ્ટઅ(૧) ઉદ્યાન આવેલું હતું. સાવત્થી ચક્કવટ્ટિ મઘવા,^૫ રાજા જિયસત્તુ(૩)^૬, પસેણઈ(૩)^૭ અને રુપ્પિ(૩)ની^૮ રાજધાની હતી. ચક્કવટ્ટિ ભંભદત્ત(૧)^૯ આ નગરમાં આવ્યા હતા. વાસુદેવ(૧) સયંભૂએ પોતાના પૂર્વભવમાં અહીં નિદાન બાંધ્યું હતું અર્થાત્ સંકલ્પ કર્યો હતો.^{૧૦} તિત્થયર સંભવ(૧)એ પ્રથમ પારણું આ નગરમાં^{૧૧} સુરિંદદત્ત(૧) પાસેથી ભિક્ષા સ્વીકારીને^{૧૨} કર્યું હતું. તિત્થયર મુણ્ણિસુવ્વય આ નગરમાં આવ્યા હતા અને તેમણે રાજકુમાર ખંદઅ(૧)ને દીક્ષા આપી હતી.^{૧૩} રાજકુમારી પુરંદરજસા ખંદઅની બહેન હતી.^{૧૪} તિત્થયર પાસ(૧) પણ આ નગરમાં

આવ્યા હતા અને તેમણે કાલી(૩), પઉમા(૫), સિવા(૪), વસુગુપ્તા(૧) વગેરે જેવી ઘણી સ્ત્રીઓને દીક્ષા આપી હતી.^{૧૫} અંગતિ આ નગરના હતા.^{૧૬} તિત્થયર મહાવીરે તેમનું દસમું ચોમાસું આ નગરમાં કર્યું હતું.^{૧૭} તેઓ આ નગરમાં કેટલીય વાર આવ્યા હતા અને સુમણભદ્ર(૨), સુપર્થક(૨)ને દીક્ષા આપી હતી^{૧૮} તથા ખંદઅ(૨)ને ધર્મપરિવર્તન કરાવ્યું હતું.^{૧૯} હાંદિણિપિય અને સાલિહીપિય(૨)એ આ નગરમાં શ્રાવકનાં વ્રતો ગ્રહણ કર્યાં હતાં.^{૨૦} આ નગરમાં સક્ક(૩) તિત્થયર મહાવીરને વંદન કરવા આવ્યા હતા.^{૨૧} આજીવિય સંપ્રદાયની અનુયાયી હાલાહલા કુંભારણ આ નગરની હતી. જ્યારે ગોસાલ તેના ઘરે રોકાયા હતા ત્યારે તિત્થયર મહાવીર આ નગરમાં આવ્યા હતા.^{૨૨} ગોસાલે આ નગરમાં તેજોલેશ્યા પ્રાપ્ત કરી હતી અને તેણે તિત્થયર મહાવીર ઉપર તેજોલેશ્યા છોડી આક્રમણ કર્યું હતું.^{૨૩} ગોસાલે આ નગરમાં સિરિભદ્રા ગૃહિણી પાસેથી ભિક્ષામાં નરમાંસ સ્વીકાર્યું હતું.^{૨૪} ગોસાલે આ નગરમાં તેનો સાતમો પઉટ્ટપરિહાર (મૃતપરશરીરપ્રવેશ) કર્યો હતો.^{૨૫} પ્રથમ ષિણ્ણવ જમાલિએ પોતાનો સિદ્ધાન્ત આ નગરમાં સ્થાપ્યો હતો.^{૨૬} તિત્થયર પાસના અનુયાયી કેસિ(૧) અને તિત્થયર મહાવીરના અનુયાયી ઈંદભૂઈ ગોયમ(૧) વચ્ચે તેમના આચારોમાં જે દેખીતો ભેદ હતો તેના ઉપર મહત્ત્વની ચર્ચા આ નગરમાં થઈ હતી.^{૨૭} રાજકુમાર ભદ્ર(૬)એ આ નગરમાં સંસારનો ત્યાગ કરી શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું હતું.^{૨૮} આચાર્ય અજિયસેણ(૧) અને શ્રમણી કિન્તિમઈ(૧) આ નગરમાં આવ્યા હતા અને તેમણે જસભદ્રાને દીક્ષા આપી હતી.^{૨૯} પિંગલઅ(૧), સંખ(૯), પોક્ખલિ, ઢંક વગેરે આ નગરના હતા.^{૩૦} બ્રાહ્મણ ગુરુ ઈંદદત્ત(૪) અને શ્રેષ્ઠીઓ સાલિભદ્ર(૨) અને ધણ(૬) પણ આ નગરના હતા. બ્રાહ્મણ કવિલ(૪) કોસંબીથી અહીં ઉચ્ચ અભ્યાસ માટે આવ્યા હતા.^{૩૧} શ્રાવસ્તિની એકતા ઔધ(Oudh)માં ગોંડ (Gonda) જિલ્લામાં રાપ્તિ (Rapti) નદીના કાંઠા ઉપર આવેલ સહેત મહેત્ (Sahet Mahet) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^{૩૨}

૧. પ્રજ્ઞા. ૩૭, સૂત્રશી. પૃ. ૧૨૩, રાજ.

૧૪૬, નિશીચૂ. ૨. પૃ. ૪૬૬, જ્ઞાતા. ૭૧.

૨. ભગ. ૯૦.

૩. રાજ. ૧૪૬, નિર. ૩. ૧, ઉપા. ૫૫, જ્ઞાતા. ૧૫૦, ભગ. ૫૩૯.

૪. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૧૬, નિશીભા. ૫૫૯૭, ઉત્તરા. ૨૩. ૪, ૮.

૫. નિશીભા. ૨૫૯૦, આવનિ. ૩૯૭.

૬. જ્ઞાતા. ૧૫૦, ઉપા. ૫૫, રાજ. ૧૪૬, મર.

૪૯૯, ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૭૩, ઉત્તરાનિ. પૃ. ૧૧૪.

૭. ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૧૬૯.

૮. જ્ઞાતા. ૭૧, સ્થાઅ. પૃ. ૪૦૧.

૯. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ. ૩૮૦.

૧૦. સમ. ૧૫૮, તીર્થો. ૬૦૮.

૧૧. આવનિ. ૩૨૩, આવમ. પૃ. ૨૨૭, તીર્થો. ૪૯૧.

૧૨. આવનિ. ૩૨૭.

૧૩. ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૭૩, બૃભા. ૩૨૭૨-૭૪, ઉત્તરાનિ. પૃ. ૧૧૪.
 ૧૪. એજન.
 ૧૫. શાતા. ૧૪૮, ૧૫૦, ૧૫૭, ૧૫૮.
 ૧૬. નિર. ૩. ૧.
 ૧૭. કલ્પ. ૧૨૨, આવમ. પૃ. ૨૮૮, કલ્પવિ. પૃ. ૧૬૮, આવનિ. ૪૯૬, વિશેષા. ૧૯૫૧.
 ૧૮. અન્ત. ૧૪, કલ્પવિ. પૃ. ૧૬૫, આવમ. પૃ. ૨૯૩.
 ૧૯. ભગ. ૯૦.
 ૨૦. ઉપા. ૫૫-૫૬, સ્થાઅ. પૃ. ૫૦૯.
 ૨૧. આવનિ. ૫૧૭, આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૧૫, કલ્પવિ. પૃ. ૧૬૯, વિશેષા. ૧૯૭૨.
 ૨૨. ભગ. ૫૩૯-૪૦, કલ્પવિ. પૃ. ૩૭.
 ૨૩. ભગ. ૫૪૬, ૫૫૩, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૯૯, કલ્પવિ. પૃ. ૧૬૮, સ્થાઅ. પૃ. ૫૨૨થી, આવમ. પૃ. ૨૯૭.

૨૪. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૮૮, આવનિ. ૪૮૦, વિશેષા. ૧૯૩૪.
 ૨૫. ભગ. ૫૫૦.
 ૨૬. ભગ. ૩૧૬, આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૧૬, નિશીભા. ૫૫૯૭, સ્થા. ૫૮૭, સ્થાઅ. પૃ. ૪૧૦, આવનિ. ૭૮૨, આવભા. ૧૨૫-૨૬, વિશેષા. ૨૮૦૪-૭.
 ૨૭. ઉત્તરા. ૨૩. ૧૪, ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૨૬૪.
 ૨૮. ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૭૯, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ. ૧૨૨.
 ૨૯. આવનિ. ૧૨૮૩, આવહ. પૃ. ૭૦૧, આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૯૧.
 ૩૦. ભગ. ૯૦, ૪૩૭, સ્થાઅ. પૃ. ૪૫૬, આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૧૮.
 ૩૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ. ૨૩૭-૩૮, ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૧૬૯.
 ૩૨. જિઓડિ. પૃ. ૧૮૯.

સાહજણી (સાહજની) તે નગર જેની ઉત્તરપૂર્વમાં દેવરમણ ઉદ્યાન આવેલું હતું અને તે ઉદ્યાનમાં અમોહ(૪) યક્ષનું ચૈત્ય હતું. રાજા મહચંદ(૨) ત્યાં રાજ કરતો હતો. ગણિકા સુદંસણા(૨) અને શેઠ સુભદ(૨) આ નગરનાં હતાં.^૧ તેની એકતા મુંબઈના થાણા જિલ્લામાં આપ્રેલા સંજાન (Sanjan) ગામ સાથે સૂચવવામાં આવી છે.^૨

૧. વિપા. ૨૧, સ્થાઅ. પૃ. ૫૦૭. ૨. લાઈ. પૃ. ૩૨૯, જિઓડિ. પૃ. ૧૭૧, ૧૭૭.

૧. સાહસ્સિમલ્લ (સાહસિમલ્લ) જ્યારે ઉજજેણીના રાજા પજજોયના મન્ત્રી ખંડકણ્ણ દ્વારા કરવામાં આવેલી હિંમતની પરીક્ષામાં સાહસ્સિમલ્લ પાસ થયો ત્યારે તે મલ્લ સાહસ્સિમલ્લને એક હજાર મલ્લોને અપાતા વેતન જેટલું વેતન આપવામાં આવ્યું.^૧

૧. વ્યવભા. ૩. પૃ. ૯૩.

૨. સાહસ્સિમલ્લ રહવીરપુરના સિવભૂઈ(૧)નું બીજું નામ. તે નગરના રાજાએ તેના સામર્થ્ય અને નિર્ભયતાની કસોટી કરી હતી. આ સાહસ્સિમલ્લે તે રાજાને પંડુમહુરા જીતી આપ્યું હતું.^૧ જુઓ સિવભૂઈ(૧).

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૨૭-૨૮.

સિંધલ (સિંહલ) આ અને સિંહલ એક છે.^૧

૧. ભગ. ૩૮૦.

સિંઘાડય (શૃંગાટક) રાહુ(૧)નાં નવ નામોમાંનું એક.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૫, ભગ.૪૫૩.

૧. સિંધુ (સિન્ધુ) ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં વહેતી નદી.^૧ યુલ્લહિમવંત પર્વત ઉપર આવેલા પઉમદહ સરોવરમાંથી તે નીકળે છે. તે પશ્ચિમ તરફ વહે છે, સિંધુઆવત્તણકૂડ આગળ વળાંક લઈને પછી દક્ષિણ તરફ વહે છે, સિંધુપ્પવાયકુંડમાં પડે છે અને તેમાંથી દક્ષિણ બાજુએથી પાણી બહાર નીકળે છે. પછી તે ભરહના ઉત્તરાર્ધમાં વહે છે અને તિમિસગુહા ગુફા આગળ વેચડ્ઠ પર્વતને વીંધીને બહાર નીકળીને વળી પાણી પશ્ચિમ તરફ વહી પશ્ચિમ લવણ સમુદ્રને મળે છે.^૨ તેને મળનારી નદીઓ છે - સતદુ, વિભાસા, વિત્થા, એરાવતી અને ચંદભાગા.^૩ તેની એકતા વર્તમાન સિંધુ નદી સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૪

૧. જમ્બૂ.૧૦-૧૧.

૨. જમ્બૂ.૭૪, સ્થા.૧૮૭, ૫૨૨, સમ.

૧૪, ૨૪-૨૫, વિશેષા.૧૫૬૪,

આવચૂ.૧.૫.૧૮૮, ૧૮૪, બૃક્ષે.

૮૫૭, નિશીચૂ.૪.૫.૩૮, જમ્બૂ.

૩૬, ૫૦, ૫૨, ૬૨, આવમ.૫.૧૫૩,

૨૩૦, પ્રજામ.૫.૭૫, જીવામ.૫.૨૪૪,

સમઅ.૫.૧૩૩, આવહ.૫.૧૫૦.

૩. સ્થા.૪૭૦.

૪. જિઓડિ.૫.૧૧૬.

૨. સિંધુ સીયા નદીને મળતી નદી. તે મહાવિદેહના કચ્છ પ્રદેશમાં વહે છે. તે સિંધુકુંડની દક્ષિણ બાજુમાંથી નીકળે છે, પહેલાં કચ્છના ઉત્તરાર્ધમાં વહે છે, પછી દક્ષિણાર્ધમાં વહે છે અને છેવટે સીયા નદીને મળીને તેમાં ભળી જાય છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૩-૮૪.

૩. સિંધુ આ અને સિંધુસોવીર એક છે. તેનો ઉલ્લેખ પૂરના કારણે 'હમેશ પાણીવાળો રહેતો પ્રદેશ' એ પ્રમાણે કરવામાં આવ્યો છે.^૧ તેના લોકો પૂરી લંબાઈવાળો પોષાક પહેરતા.^૨ અગ્નિને અહીં લોકો મંગલ કહેતા.^૩ દુકાળ વખતે અહીં લોકો માંસ ખાતા. અહીં શ્રમણોને ધોબીઓના ઘરોમાંથી ભિક્ષા સ્વીકારવાની છૂટ હતી.^૪ ખેતી અહીં નદીમાંથી મળતા પાણી ઉપર આધાર રાખતી.^૫ સિંધુ પ્રદેશ તેના ઝીણા મુલાયમ કાપડ માટે પ્રસિદ્ધ હતો.^૬ આ પ્રદેશના ઊંટનું ચામડું અને આ પ્રદેશની માછલી બન્ને ઊંચી જાતના અને કોમળ ગણાતાં.^૭ શ્રમણો વારંવાર આ પ્રદેશની મુલાકાત લેતા.^૮ સિંધુસોવીરની એકતા ઉત્તરના મુલતાનપ્રદેશ સહિતના સિંધુ નદીની નીચે તરફના પ્રદેશના પૂર્વ અને પશ્ચિમ ભાગ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૯

૧. બૃક્ષે.૧૪૪૨, નિશીચૂ.૨.૫.

૧૫૦.

૨. બૃક્ષે.૧૦૭૩-૧૦૭૪.

૩. આવહ.૫.૪, આવમ.૫.૬,

વિશેષાકો.૫.૧૮.

૪. બૃક્ષે.૫.૩૮૪, નિશીચૂ.૩.૫.૨૪૩.

૫. બૃક્ષે.૩૮૩.

૬. જમ્બૂશા.૫.૧૦૭.

૭. આવચૂ. પૃ. ૩૬૪.

૮. વ્યવમ. ૬. પૃ. ૩૨, બૃક્ષે. ૮૭૬,

૧૦૨૨-૭૪, ૧૬૮૧.

૯. સ્ટજિઓ. પૃ. ૨૪, ૧૦૫-૧૦૭, જિઓડિ.

પૃ. ૧૮૩.

સિંધુઆવત્તણકૂડ (સિન્ધુઆવર્તનકૂટ) યુલ્લાહિમવંત પર્વતનું શિખર. તે પઉમદ્રની પશ્ચિમે પાંચ સો યોજનના અંતરે આવેલું છે. સિંધુ(૧) નદી તેની આગળ વળાંક લઈને પછી દક્ષિણ તરફ વહેવા માંડે છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૭૪.

સિંધુકુંડ (સિન્ધુકુણ્ડ) કચ્છ(૧) પ્રદેશના ઉત્તરના અડધા ભાગમાં, માલવંત(૧) પર્વતની પૂર્વમાં, ઉસહકૂડની પશ્ચિમમાં અને ણીલવંત(૧) પર્વતની દક્ષિણમાં આવેલું સરોવર. સિંધુ(૨) નદી તેની દક્ષિણ બાજુએથી તેમાંથી નીકળે છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૮૩-૮૪.

સિંધુદત્ત (સિન્ધુદત્ત) વણારાઈ અને સોમા(૩)ના પિતા તથા ચક્કવટ્ટિબંભદત્ત(૧)ના સસરા.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. પૃ. ૩૭૯.

સિંધુદેવી (સિન્ધુદેવી) સિંધુ(૧) નદીની અધિષ્ઠાત્રી દેવી.^૧ તે સિંધુદેવીકૂડ ઉપર વાસ કરે છે.^૨

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૮૯, ૨૦૧, આવમ. પૃ. ૨૩૦, આવહ. પૃ. ૧૫૦.

૨. જમ્બૂ. ૭૫.

સિંધુદેવીકૂડ (સિન્ધુદેવીકૂટ) યુલ્લાહિમવંત પર્વતનું શિખર. તેના ઉપર સિંધુદેવીનો વાસ છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૭૫.

સિંધુદ્વીપ (સિન્ધુદ્વીપ) સિંધુપ્પવાયકુંડના મધ્યમાં આવેલો દ્વીપ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૭૪.

સિંધુપ્પવાયકુંડ (સિન્ધુપ્રપાતકુણ્ડ) જેમાં સિંધુ(૧) નદી પડે છે તે સરોવર. તેમાંથી બહાર નીકળી તે ભરહ(૨) ક્ષેત્ર તરફ વહે છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૭૪.

સિંધુવિસય (સિન્ધુવિષય) આ અને સિંધુ(૩) એક છે.^૧

૧. સૂત્રચૂ. પૃ. ૨૦, નિશીચૂ. ૨. પૃ. ૧૫૦.

સિંધુસેણ (સિન્ધુસેન) વાણીરના પિતા અને ચક્કવટ્ટિબંભદત્ત(૧)ના સસરા.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. પૃ. ૩૭૯.

સિંધુસોવીર (સિન્ધુસૌવીર) એક આરિય (આર્ય) દેશ.^૧ તેની રાજધાની વીઈભય હતી. રાજા ઉદાયણ(૧) અહીં રાજ કરતો હતો.^૨ વધુ માહિતી માટે જુઓ સિંધુ(૩).

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩, નિશીચૂ.૧.પૃ.૧૩૩.

૨. ભગ.૪૯૧, કલ્પવિ.પૃ.૨૯૮, સ્થાઅ.પૃ.૪૩૧, પ્રશ્નઅ.પૃ.૮૯.

સિંભવદ્વણ (શિમ્ભવર્ધન) જ્યાં રાજા મુંડિવગ અથવા મુંડિંબગ રાજ કરતા હતા તે નગર. આચાર્ય પૂસભૂતિ અને તેમના શિષ્ય પૂસમિત્ત(૨) આ નગરમાં આવ્યા હતા.^૧ જેને પુરાણોમાં શામ્ભુપુર કહેવામાં આવેલ છે તે મુલતાન (પંજાબમાં આવેલ નગર) સાથે તેની એકતા સ્થાપવામાં આવેલ છે.^૨

૧. આવનિ.૧૩૧૨, આવહ.પૃ.૭૨૨.

૨. સ્તજિઓ.પૃ.૪૪, જિઓડિ.પૃ.૧૭૬.

સિંહલ સિંધુ(૧) નદીને પેલે પાર આવેલો એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ^૧ અને તેના લોકો. બબ્બય, જવણ વગેરે જેવા બીજા દેશો સાથે આ દેશને પણ ચક્કવટ્ટિ ભરહ(૧)ના સેનાપતિ સુસેણ(૧)એ જીત્યો હતો.^૨ સોલ્ટ રેંજની ઉત્તરની બાજુએ અને સિંધુ (Indus) નદીના પશ્ચિમ કાંઠા ઉપર આવેલા સિંહપુરના રાજ્ય સાથે આ સિંહલ દેશની એકતા સ્થાપવામાં આવી છે.^૩

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, પ્રશ્ન.૪.

૨. જમ્બૂ.૫૨, આવચૂ.૧.પૃ.૧૯૧, કલ્પવિ.પૃ.૩૭.

૩. જિઓડિ.પૃ.૧૮૬, સ્તજિઓ.પૃ.૧૦૩.

સિંહલદીવ (સિંહલદ્વીપ) દરિયાઈ સફરે નીકળેલા વેપારીઓ જ્યાં રોકાતા હતા તે દ્વીપનું નામ.^૧ તેની એકતા સિલોન (વર્તમાન શ્રીલંકા) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. આચાર્ય.પૃ.૨૨૪.

૨. જિઓડિ.પૃ.૧૮૫.

સિંહલી સિંહલથી લાવવામાં આવેલી દાસી.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૭, જમ્બૂ.૪૩, નિશીચૂ.૨.પૃ.૪૧૦, ભગ.૩૮૦, ઔપ.૩૩.

સિજજંભવ (શય્યમ્ભવ) જુઓ સેજજંભવ.^૧

૧. નન્દિ.ગાથા ૨૩, કલ્પ(થેરાવલી). ૫, આવ.પૃ.૨૭, દશહ.પૃ.૨૮૪, નન્દિમ.પૃ.૪૯.

સિજજંસ (શ્રેયાંસ) જુઓ સેજજંસ.^૧

૧. નન્દિ.ગાથા.૧૮, કલ્પ.૨૧૬, આવ.પૃ.૨૭, સમ.૧૫૭, આવનિ.૪૨૦, ૧૦૯૨.

સિજજા (શય્યા) આચારંગનું અગિયારમું અધ્યયન.^૧ તે બીજા શ્રુતસ્કન્ધની પહેલી ચૂલિકાનું ત્રીજું (બીજું?) અધ્યયન છે.

૧. આચાનિ.પૃ.૩૧૯.

સિણપલ્લિ (સિનપલ્લિ) આ એક નાનું ગામ હતું જ્યાં કુંભારપદ્મખેવ નામનું નગર વસાવવામાં આવ્યું હતું.^૧ તેની એકતા રાજસ્થાનના બિકાનેર વિભાગના ઉત્તર ભાગમાં આવેલા વર્તમાન અદનપુર (Adanapur) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૩૪,૩૭.

૨. શ્રભમ.પૃ.૩૮૪.

સિણવલ્લિ (સિનપલ્લિ) જુઓ સિણપલ્લિ.^૧

૧. આવહ.પૃ.૫૩૮.

સિદ્ધ અથવા સિદ્ધકૂડ (સિદ્ધકૂટ) આ અને સિદ્ધાયણકૂડ એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૩,૯૭,૧૧૧, સ્થા.૨૮૦, ૫૮૦, ૬૪૩, ૬૮૯.

સિદ્ધજત (સિદ્ધયાત્ર) સુરભિપુરનો નાવિક. તિત્થયર મહાવીરે તેની નાવમાં ગંગા નદી પાર કરી હતી.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૦, આવનિ.૪૭૦, આવહ.પૃ.૧૮૭, આવમ.પૃ.૨૭૪-૭૫, કલ્પવિ.પૃ.૧૬૩.

૧. સિદ્ધત્થ (સિદ્ધાર્થ) મહાવીરના પિતા અને રાણી તિસલાના પતિ.^૧ તે કુંડગ્ગામના ખત્તિય રાજા હતા. તે કાસવ(૧) ગોત્રના હતા.^૨ તે સિજજંસ(૬) અને જસંસ નામે પણ જાણીતા હતા.^૩ તે તિત્થયર પાસ(૧)ની પરંપરાના અનુયાયી હતા. તે શ્રમણોપાસક તરીકે મૃત્યુ પામ્યા. મૃત્યુ પછી તે અચ્યુય સ્વર્ગમાં દેવ તરીકે જન્મ્યા. ભવિષ્યમાં તે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લેશે અને ત્યાં જ મોક્ષ પામશે. તિસલાનું પણ તે પ્રમાણે જ થશે.^૪

૧. આચા.૨.૧૭૬, કલ્પ.૨૧થી, આવચૂ.

૧.પૃ.૨૩૯થી, વિશેષા.૧૮૪૯,

સમ.૧૫૭, તીર્થો.૩, ૪૮૭, આવમ.

પૃ.૨૫૪, આવહ.પૃ.૨૧૭.

૨. આચા.૨.૧૭૬-૭૭, કલ્પ.૧૦૯, આવચૂ.

૧. પૃ.૨૩૯.

૩. આચા.૨.૧૭૭, કલ્પ.૧૦૯.

૪. આચા.૨.૧૭૮.

૨. સિદ્ધત્થ એરવય(૧) ક્ષેત્રના બીજા ભાવી તિત્થંકર.^૧ તિત્થોગાલી તેમનો ઉલ્લેખ પ્રથમ તિત્થંકર તરીકે કરે છે.^૨

૧. સમ.૧૫૯.

૨. તીર્થો.૧૧૧૭.

૩. સિદ્ધત્થ એરવય(૧) ક્ષેત્રના દસમા ભાવી તિત્થંકર.^૧

૧. સમ.૧૫૯.

૪. સિદ્ધત્થ એરવય(૧) ક્ષેત્રના પ્રથમ ભાવી તિત્થંકર.^૧ સમવાય તેમના બદલે અહીં સુમંગલ(૧)ના નામનો ઉલ્લેખ કરે છે.^૨

૧. તીર્થો.૧૦૨૮, ૧૧૧૭.

૨. સમ.૧૫૯.

૫. સિદ્ધત્થ મજ્જિમાપાવાના શેઠ જેમણે જ્યારે તિત્થયર મહાવીર તેમના ઘરે ભિક્ષા લેવા આવ્યા ત્યારે તેમના મિત્ર વૈદ્ય ખરગ(૧)ને તિત્થયર મહાવીરના કાનમાંથી ખીલા કાઢી નાખવા કહ્યું હતું.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૩૨૨, આવનિ.૫૨૬, વિશેષા.૧૯૮૧, આવહ.પૃ.૨૨૬, આવમ.

પૃ.૨૯૭-૯૮, કલ્પ.૫.૧૧૦, કલ્પવિ.પૃ.૧૭૧.

૬. સિદ્ધત્થ પાડલસંડ નગરના રાજા.^૧

૧. વિપા.૨૮.

૭. સિદ્ધત્થ જે આચાર્ય રોહિડગ નગર ગયા હતા અને જેમણે રાજકુમાર વીરંગય(૨)ને દીક્ષા આપી હતી તે આચાર્ય.^૧

૧. નિર.૫.૧.

૮. સિદ્ધત્થ એક વાણમંતર દેવ. તે તેના પૂર્વભવમાં તિત્થયર મહાવીરની માસીનો દીકરો હતો. જ્યાં સુધી મહાવીરને કેવલજ્ઞાન થયું ન હતું ત્યાં સુધી બાહ્ય ત્રાસ યા કષ્ટથી તેમનું રક્ષણ કરવા માટે સક્ક(૩)એ તેની નિમણૂક કરી હતી.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૨૭૦, ૨૭૪, ૨૭૬, ૨૮૩-૮૦, ૨૮૫, આવનિ.૪૬૬, આવહ. પૃ. ૧૮૮થી, ૨૭૦, ૨૭૫, વિશેષા.૧૮૧૯, સ્થાઅ.પૃ.૫૦૨.

૯. સિદ્ધત્થ પાણતમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય વીસ સાગરોપમ વર્ષનું હોય છે.^૧

૧. સમ.૨૦.

૧૦. સિદ્ધત્થ જ્યારે બલદેવ(૧) કણ્ડ(૧)ના મરણથી અત્યંત શોકગ્રસ્ત અને દુઃખી થઈ કણ્ડના મૃત દેહને ઉપાડીને ભ્રમતા હતા ત્યારે તેમને બોધ આપી પ્રબુદ્ધ કરનાર દેવ.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૧૧૭.

૧૧. સિદ્ધત્થ મુગ્ગિલ્લગિરિ ઉપર મોક્ષ પામનાર શ્રમણ.^૧

૧. ભક્ત.૧૬૧.

સિદ્ધત્થગામ (સિદ્ધાર્થગ્રામ) જુઓ સિદ્ધત્થપુર.^૧

૧. ભગ.૫૪૨, ૫૪૪.

સિદ્ધત્થપુર (સિદ્ધાર્થપુર) ગોસાલ સાથે તિત્થયર મહાવીર આ નગરમાં આવ્યા હતા. તે બન્ને વજ્જભૂમિથી અહીં આવ્યા હતા અને અહીંથી કુમ્મારગામ તરફ પ્રયાણ કરી ગયા હતા.^૧ એક વાર મહાવીર તોસલીથી સિદ્ધત્થપુર આવ્યા હતા.^૨ કોસિઅ(૩) આ નગરનો હતો.^૩ તિત્થયર સેજ્જંસે પ્રથમ ભિક્ષા આ નગરમાં લીધી હતી.^૩ તેની એકતા બિરભૂમ જિલ્લામાં આવેલા સિદ્ધન્ગ્રામ (Siddhangram) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૪

૧. આવચૂ.૧.૫.૨૮૭-૮૮, ભગ. ૫૪૨, ૫૪૪, વિશેષા.૧૮૪૭, કલ્પવિ.પૃ.૧૬૭, આવનિ.૪૮૩, આવમ.પૃ.૨૮૫.

૨. આવનિ.૫૧૧, આવચૂ.૧.૫.૩૧૩, વિશેષા.૧૮૬૭, આવમ.પૃ.૨૮૨.
૩. આવનિ.૩૨૪, આવમ.પૃ.૨૨૭.
૪. લાઈ.પૃ.૩૩૪.

સિદ્ધત્થવણ (સિદ્ધાર્થવન) વિણીયા નગર પાસે આવેલું વન જ્યાં તિત્થયર ઉસહ(૧)એ સંસારત્યાગ કરી શ્રામણ્ય ગ્રહણ કર્યું હતું.^૧

૧. જમ્બૂ.૩૦, આવનિ.૨૩૦, આવમ.પૃ.૨૧૫, વિશેષા.૧૬૬૨.

૧. સિદ્ધત્થા (સિદ્ધાર્થ) તિત્થયર અભિણંદણની માતા.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૬૭, આવનિ.૩૮૨, ૩૮૫.

૨. સિદ્ધત્થા તિત્થયર સંભવ(૧)એ પોતાના સંસારત્યાગના પ્રસંગે ઉપયોગમાં લીધેલી પાલખી.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

સિદ્ધપાહુડ (સિદ્ધપ્રાભૃત) પુવ્વ ગ્રન્થ અગ્ગાણીયમાંથી લીધેલી સામગ્રીથી નિર્માણ પામેલી કૃતિ.^૧

૧. નન્દિમ.પૃ.૧૨૯-૧૩૦, નન્દિહ.પૃ.૩૯, પ્રજાહ.પૃ.૧૧.

સિદ્ધમણોરમ (સિદ્ધમનોરમ) પખવાડિયાની બીજનો દિવસ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૩, સૂર્ય.૪૮.

સિદ્ધસિલ (સિદ્ધશૈલ) તીર્થયાત્રાનું પવિત્ર સ્થળ.^૧ સંભવતઃ આ અને સમ્ભેયસેલ એક છે.

૧. આવહ.પૃ.૪૩૭.

સિદ્ધસિલા (સિદ્ધશિલા) ઉજ્જંત અને ણાયસંડ સાથે ઉલ્લેખવામાં આવેલું તીર્થયાત્રાનું પવિત્ર સ્થળ.^૧ આ અને સિદ્ધસિલ એક હોવાં જોઈએ.

૧. બૃભા.૩૧૯૨.

સિદ્ધસેણ (સિદ્ધસેન) કેવલજ્ઞાનીના (સર્વજ્ઞના) દર્શન અને જ્ઞાનના કાલિક સંબંધ અંગે જે પોતાનો વિશિષ્ટ મત ધરાવતા હતા તે વિદ્વાન આચાર્ય. તે કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શનનો અભેદ માનતા હતા^૧ — જો કે ટીકાકારો આ અંગે તદ્દન સ્પષ્ટ નથી. ટીકાકારોએ યોગપદ્મ અને અભેદ વચ્ચે ગોટાળો કર્યો લાગે છે.^૨ સિદ્ધસેણનો ઉલ્લેખ ચૂર્ણિ અને અન્ય ટીકાઓમાં આવે છે.^૩ તેમને મહાણિસીહ પ્રત્યે અત્યન્ત આદર હતો.^૪ તે વૃદ્ધવાદિનૂના શિષ્ય હતા અને રાજા વિક્રમાદિત્ય ઉપર તેમનો પ્રભાવ હતો.^૫ તે સિદ્ધસેણદિવાયર નામે પ્રસિદ્ધ છે.

૧. જુઓ સન્મતિતર્કપ્રકરણ, બીજો કાણડ.

૨. નન્દિમ.પૃ.૧૩૪-૩૫, પ્રજામ.પૃ.

૫૩૨, ભગઅ.પૃ.૧૮, ૬૨, નન્દિહ.

પૃ.૪૦, કલ્પધ.પૃ.૧૨૭, વિશેષાકો.

પૃ.૩૫.

૩. આવચૂ.૧.પૃ.૩૮૦, આવમ.પૃ.૭, ૧૨,

ઉત્તરાશા.પૃ.૯૬, બૃક્ષે.૭૫૩.

૪. મનિ.પૃ.૭૦.

૫. કલ્પસ.પૃ.૨૩૯, કલ્પલ.પૃ.૧૭૩.

સિદ્ધસેણાક્ષમાસમણ (સિદ્ધસેનક્ષમાશ્રમણ) ષિસીહ ઉપર ભાષ્ય લખનાર.^૧

૧. જુઓ 'નિશીથ એક અધ્યયન' પૃ. ૨૯-૪૫; નિશીયૂ.ભાગ ૪ની દલસુખ માલવાણિયાની પ્રસ્તાવના. નિશીયૂ.૧.પૃ.૭૫, ૧૦૨, ૨.પૃ.૨૫૯, ૩.પૃ.૨૩૪, ૪.પૃ.૭૫, ૧૨૧, આવયૂ. ૨. પૃ.૨૩૩, દશયૂ.પૃ.૧૬.

સિદ્ધસેણાદિવાયર (સિદ્ધસનદિવાકર) આ અને સિદ્ધસેણ એક છે.^૧

૧. મનિ.૭૦, ભગઅ.પૃ.૬૨, પ્રજ્ઞામ.પૃ.૫૩૨, કલ્પધ.પૃ.૧૨૭.

સિદ્ધા એક દેવી.^૧

૧. આવ.પૃ.૧૯.

સિદ્ધાયણ (સિદ્ધાયતન) જુઓ સિદ્ધાયણકૂડ.^૧

૧. સ્થા.૩૦૭, જમ્બૂ.૯૧, ૧૧૦.

સિદ્ધાયણકૂડ (સિદ્ધાયતનકૂટ) જંબુદીવમાં આવેલા છ વાસહર (મેરુ સિવાય), યોત્રીસ દીહવેયડ્ઢ અને વીસ વક્ષાર પર્વતોમાંથી દરેક પર્વતનું શિખર જેનો અધિષ્ઠાતા દેવ સિદ્ધાયણદેવ છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૨, ૭૫, ૮૧, ૮૪, ૮૬, ૯૧, ૯૩-૯૫, ૧૦૧-૧૦૨, ૧૧૦-૧૧૧, સ્થા. ૫૮૦, ૬૪૩, ૬૮૯.

સિદ્ધાયણદેવ (સિદ્ધાયતનદેવ) સિદ્ધાયણકૂડનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૧.

સિદ્ધાલય ઈસિપબ્ભારાનાં બાર નામોમાંનું એક.^૧

૧. સમ.૧૨, સ્થા. ૬૪૮.

૧. સિદ્ધિ ઈસિપબ્ભારાનાં બાર નામોમાંનું એક.^૧

૧. સમ.૧૨.

૨. સિદ્ધિ આ અને ષિવ્વુર્ધ એક છે.^૧

૧. આવયૂ.૧.પૃ.૪૪૯.

સિદ્ધિવિણિંચ્છિય (સિદ્ધિવિનિશ્ચય) એક કૃતિ (ગ્રન્થ).

૧. નિશીયૂ.૧.પૃ.૧૬૨. આ કૃતિના કર્તા શિવસ્વામી છે. જુઓ 'સિદ્ધિવિનિશ્ચય ઔર અકલંક' લે. પંડિત દલસુખભાઈ માલવાણિયા, શ્રમણ, કેબ્બુઆરી ૧૯૫૪, પૃ.૩૧થી.

સિપ્પા (શિપ્રા) ઉજ્જેણી નગર પાસે વહેતી નદી.^૧ તેની એકતા માળવામાં આવેલા ઉજ્જૈન પાસેની વર્તમાન સિપ્રા નદી સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. આવહ.પૃ.૪૧૬, નન્દિમ.પૃ.૧૪૫-૪૬. ૨. જિઓડિ.પૃ.૧૮૭.

સિરિ (શ્રી) જુઓ સિરી.^૧

૧. સ્થા.૫૨૨, જમ્બૂ.૧૧૪, સમ.૧૫૮, નિર.૪.૧, આવનિ.૩૮૩, ૩૯૮, આવહ.
પૃ.૧૨૨.

૧. સિરિઅ (શ્રીક) ણંદિપુરના રાજા મિત્ત(૪)નો રસોઈયો અને સરિયદત્ત(૨)નો પૂર્વભવ. તે ખૂબ કૂર હતો. જુદી જુદી જાતના પ્રાણીઓને મરાવી તેમના માંસની વિવિધ વાનગીઓ બનાવવામાં તેને ખૂબ આનંદ આવતો. તેના આ કૂર કાર્યોનું ફળ તેને સરિયદત્તના ભવમાં ભોગવવું પડ્યું.^૧

૧. વિપા.૨૯, સ્થાઅ.પૃ.૫૦૮.

૨. સિરિઅ આ અને સિરિયઅ એક છે.^૧

૧. આવનિ.૧૨૭૯, આવ.પૃ.૨૭.

સિરિઉત્ત (શ્રીપુત્ર) ભરહ(૨) ક્ષેત્રના પાંચમા ભાવી ચક્કવટ્ટિ.^૧ તેમનું બીજું નામ સિરિચંદ(૨) છે.^૨

૧. સમ.૧૫૯.

૨. તીર્થો.૧૧૨૪.

સિરિકંતા (શ્રીકાન્તા) લંતઅમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ચૌદ સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧

૧. સમ.૧૪.

૧. સિરિકંતા (શ્રીકાન્તા) પુરિમતાલ નગરના રાજા ઉદિઓદઅની રાણી.^૧

૧. નન્દિમ.પૃ.૧૬૬, આવહ.પૃ.૪૩૦, આવચૂ.૧.પૃ.૫૫૯.

૨. સિરિકંતા સાગેય નગરના શેઠની પત્ની.^૧

૧. આવનિ.૧૨૮૪, આવચૂ.૨.પૃ.૧૯૨, આવહ.પૃ.૭૦૨.

૩. સિરિકંતા કુલગર મરુદેવ(૨)ની પત્ની.^૧

૧. સમ.૧૫૭, સ્થા.૫૫૬, તીર્થો.૭૯, આવનિ.૧૫૯, વિશેષા.૧૫૭૨, આવમ. પૃ. ૧૫૫.

૪. સિરિકંતા ચંપા નગરના રાજકુમાર મહચંદ(૪)ની પત્ની.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૫. સિરિકંતા જંબૂ વૃક્ષની ઉત્તરપશ્ચિમે આવેલી પુષ્કરિણી.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૦, ૧૦૩, જ્ઞવા.૧૫૨.

૬. સિરિકંતા સાગેય નગરના રાજા મિત્તણંદીની રાણી.^૧

૧. વિા.૩૪.

સિરીકૂડ (શ્રીકૂટ) યુલ્લાહિમવંત પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ.૭૫.

સિરિગિરિ (શ્રીગિરિ) મહાવીરના તીર્થમાં થયેલા એક બ્રાહ્મણ પરિવ્રાજક જેમને પત્નેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા છે.^૧

૧. ઋષિ.૩૭, ઋષિ(સંગ્રહણી).

સિરિગુત્ત (શ્રીગુપ્ત)આચાર્ય સુહૃત્થિ(૧)ના બાર શિષ્યોમાંના એક. તે હારિય ગોત્રના હતા.^૧ શિહ્ણવ રોહગુત્ત(૧) તેમનો શિષ્ય હતો.^૨ સિરિગુત્ત ચારણગણ(૨)ના સ્થાપક હતા.^૩

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ.પૃ.૨૫૮.

૨. આવનિ.૧૩૬,વિશેષા.૨૮૫૨,
૨૮૮૮, આવચૂ.૧.પૃ.૪૨૪,
નિશીભા.૫૬૦૨, ઉત્તરાનિ. અને

ઉત્તરાશા.પૃ.૧૬૮, ઉત્તરાક.પૃ.૧૦૮,
કલ્પધ.પૃ.૧૬૭, કલ્પવિ.પૃ.૨૫૭.
૩. કલ્પ. અને કલ્પવિ.પૃ.૨૫૭.

૧. સિરિચંદ (શ્રીચન્દ્ર) એરવય(૧) ક્ષેત્રના છઠ્ઠા ભાવી તિત્થંકર. તિત્થોગાલી તેમનો ઉલ્લેખ નવમા તિત્થંકર તરીકે કરે છે.^૧

૧. સમ.૧૫૯, તીર્થો.૧૧૧૯.

૨. સિરિચંદ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના પાંચમા ભાવી ચક્કવટ્ટિ.^૧ જુઓ સિરિઉત્ત.

૧. તીર્થો.૧૧૨૪.

સિરિચંદા (શ્રીચન્દ્રા) જંબૂ વૃક્ષની ઉત્તરપશ્ચિમે આવેલી પુષ્કરિણી.^૧

૧. જ્વા.૧૫૨, જમ્બૂ.૯૦,૧૦૩.

સિરિણિલયા (શ્રીનિલયા) જંબૂ વૃક્ષની ઉત્તરપશ્ચિમે આવેલી પુષ્કરિણી.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૦,૧૦૩, જ્વા.૧૫૨.

સિરિતિલય (શ્રીતિલક) સાતમી સ્વર્ગભૂમિમાં આવેલું વાસસ્થાન.^૧

૧. મર.૫૧૯.

સિરિદામ (શ્રીદામન્) મહુરા(૧)નો રાજા, બંધુસિરીનો પતિ અને હાંદિવદ્ધણ(૩)નો પિતા. સુબંધુ(૪) તેનો મન્ત્રી હતો અને ચિત્ત(૫) તેનો વાળંદ સેવક હતો.^૧

૧. વિપા.૨૬, સ્થાઅ.પૃ.૫૦૮.

સિરિદામકંડ (શ્રીદામકાણ્ડ) સિરિવચ્છ(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૨૧.

૧. સિરિદેવી (શ્રીદેવી) વાણિયગામના રાજા મિત્ત(૩)ની રાણી.^૧

૧. વિપા.૮.

૨. સિરિદેવી કગણપુરના રાજકુમાર વેસમણ(૨)ની પત્ની અને ધણવઈ(૩)ની માતા.

૧. વિપા.૩૪.

૩. સિરિદેવી વીરપુરના રાજા વીરકણ્ઠમિત્તની પત્ની અને રાજકુમાર સુજાઅ(૪)ની માતા.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૪. સિરિદેવી રોહીડઅના રાજા વેસમણદત્તની પત્ની અને રાજકુમાર પૂસણંદીની માતા.^૧

૧. વિપા.૩૦.

૫. સિરિદેવી સોહમ્મ(૧) નામની પ્રથમ સ્વર્ગભૂમિની દેવી. તેના પૂર્વભવમાં તે રાયગિહના શેઠની પુત્રી ભૂયા(૧) હતી.^૧

૧. નિર.૪.૧, સ્થાઅ.પૃ.૫૧૨.

૬. સિરિદેવી વાણારસીના શેઠ ભદ્રસેણ(૨) અને તેની સ્ત્રી ણંદા(૪)ની પુત્રી. તેણે સંસારનો ત્યાગ કરી તિત્થયર પાસ(૧) પાસે દીક્ષા લીધી હતી.^૧ મૃત્યુ પછી તે યુલ્લહિમવંત પર્વત ઉપર આવેલા પઉમદ્ધની અધિષ્ઠાત્રી દેવી બની.^૨

૧. આવનિ.૧૩૦૨, આવચૂ.૨.પૃ.૨૦૨.

૨. સ્થા.૧૯૭,૫૨૨, જમ્બૂ.૭૩, કલ્પવિ.પૃ.૬૧, ૨૬૩.

૭. સિરિદેવી એક દેવી.^૧

૧. આવ.પૃ.૧૮.

૮. સિરિદેવી દીહદસાનું ચોથું અધ્યયન.^૧

૧. સ્થા.૭૫૫.

૯. સિરિદેવી પુષ્કયૂલા(૪)નું પ્રથમ અધ્યયન.^૧

૧. નિરિ. ૪.૧.

૧૦. સિરિદેવી ઉત્તર રુચગ(૧) પર્વતના જયંત(૫) શિખર પર વસતી એક મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. સ્થા.૬૪૩, જમ્બૂ.૧૧૪, તીર્થો.૧૧૪, આવહ.પૃ.૧૨૨.

૧૧. સિરિદેવી ભદ્રણંદી(૨)ની પત્ની.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૧૨. સિરિદેવી ભદ્રણંદી(૪)ની પત્ની.^૧

૧. વિપા.૩૪.

સિરિધર (શ્રીધર) તિત્થયર પાસ(૧)ના આઠ ગણધરમાંના એક.^૧

૧. સ્થા.૬૧૭, સમ.૮.

સિરિધરિય (શ્રીધરિક) આ અને સિરિધર એક છે.^૧

૧. સમ.૮.

૧. સિરિપ્પભ (શ્રીપ્રભ) રાજા કક્કિના સમયમાં ભવિષ્યમાં થનાર શ્રમણ. ^૧

૧. મનિ.પૃ.૧૨૬.

૨. સિરિપ્પભ ઈસાણ સ્વર્ગમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં તિલ્થયર ઉસહ(૧) તેમના પૂર્વભવમાં લલિયંગ દેવ તરીકે જન્મ્યા હતા. ^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૬૫, ૧૭૪, આવહ.પૃ.૧૧૬, ૧૪૬, આવમ.પૃ.૨૧૯.

સિરિભદ્રા (શ્રીભદ્રા) સાવત્થીના પિઉદત્ત શેઠની પત્ની. જીવતો પુત્ર પોતાને જન્મશે એવી આશાએ તેણે ગોસાલને પોતાના મૃત જન્મેલા પુત્રનું માંસ ભિક્ષામાં આપ્યું હતું. ^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૮, આવનિ.૪૮૦, વિશેષા.૧૯૩૪, આવમ.પૃ.૨૭૯-૨૮૦, આવહ.પૃ.૨૦૫, કલ્પધ.પૃ.૧૦૬.

સિરિભૂઈ (શ્રીભૂતિ) ભરહ(૨) ક્ષેત્રના છઠ્ઠા ભાવી ચક્કવઢિ. ^૧

૧. સમ.૧૫૯, તીર્થો.૧૧૨૪.

૧. સિરિમઈ (શ્રીમતી) કોસલાઉરના ણંદ(૨) શેઠની પુત્રી અને સમુદ્દત્ત(૩)ની બીજી પત્ની. ^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૫૨૭, આવહ.પૃ.૩૯૪.

૨. સિરિમઈ લોહગ્ગલ(૬)ના વઈરજંઘ(૧)ની પત્ની. ^૧

૧. આવમ.પૃ.૨૨૨થી, કલ્પધ.પૃ.૧૫૪, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૯, આવચૂ.૧.પૃ.૧૭૯.

૩. સિરિમઈ સયંપભાનો પછીનો જન્મ. ^૧ આ સિરિમઈ અને સિરિમઈ(૨)એક છે.

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૭૨, આવહ.પૃ.૧૪૬, કલ્પલ.પૃ.૧૩૮.

સિરિમતી (શ્રીમતી) જુઓ સિરિમઈ. ^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૭૨, ૫૨૭, આવહ.પૃ.૧૪૬.

સિરિમહિઅ (શ્રીમહિત) સિરિકંત જેવું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન. ^૧

૧. સમ.૧૪.

સિરિમહિઆ (શ્રીમહિતા) જંબૂ વૃક્ષની ઉત્તરપશ્ચિમે આવેલી પુષ્કરિણી. ^૧

૧. જમ્બૂ.૮૦, ૧૦૩, જીવા.૧૫૨.

સિરિમાલ (શ્રીમાલ) અજૈન મતવાદીઓનું તીર્થયાત્રાનું સ્થળ. ^૧ તેનો એક દેશ તરીકે પણ ઉલ્લેખ થયો છે. ^૨ તેની એકતા માઉન્ટ આબુની પશ્ચિમે પચાસ માઈલના અંતરે આવેલા વર્તમાન ભિનમાલ (પ્રાચીન ભિલ્લમાલ) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે. ^૩

૧. નિશીચૂ.૩.પૃ.૧૯૫, આચાચૂ.પૃ.૩૩૩, ૨. કલ્પવિ.પૃ.૨૩૭.

૩. જિઓડિ.પૃ.૧૯૨.

સિરિમાલિ (શ્રીમાલિન્) ઈંદપુરના રાજા ઈંદદત્ત(૯)નો સૌથી મોટો પુત્ર.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૪૪૯, આવહ.પૃ.૭૦૩, ઉત્તરાશા.પૃ.૧૪૯.

સિરિયઅ (શ્રીયક) સગડાલનો પુત્ર અને થૂલભદ્રનો ભાઈ. પિતાના કહેવાથી તેણે તેમને(સગડાલને) હણ્યા હતા. સગડાલના મૃત્યુ પછી રાજાએ સિરિયઅને મન્ત્રી બનાવ્યો. અમુક સમય પછી તેણે સંસારનો ત્યાગ કરી સંભૂયવિજય(૪) પાસે દીક્ષા લીધી.^૧ જુઓ સગડાલ.

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૮૩થી, આવહ.પૃ.૬૯૩-૯૫, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૧૦૫, આવનિ.૧૨૭૯, આવ.પૃ.૨૭.

૧. સિરિયા (શ્રીકા) જંબૂદાડિમ રાજાની પત્ની અને લક્ષ્મણા(૪)ની માતા.^૧

૧. મનિ.પૃ.૧૬૩.

૨. સિરિયા આ અને સિરી(૧) એક છે.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

૧. સિરિવચ્છ (શ્રીવત્સ) આરણમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એકવીસ સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧

૧. સમ.૨૧.

૨. સિરિવચ્છ માહિંદ સ્વર્ગનું મુસાફરી કરવા માટેનું વિમાન.^૧

૧. સ્થા.૬૪૪, આવમ.પૃ.૧૮૪.

૩. સિરિવચ્છ સિરિવચ્છ(૨) વિમાનનો વ્યવસ્થાપક દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૮, આવમ.પૃ.૧૮૪.

સિરિવચ્છા (શ્રીવત્સા) એક દેવી.

૧. આવ.પૃ.૧૯.

૧. સિરિવણ (શ્રીવન) ભદ્રિલપુરની ઉત્તરપૂર્વમાં આવેલું ઉદ્યાન.^૧

૧. અન્ત.૪.

૨. સિરિવણ પોલાસપુર પાસે આવેલું ઉદ્યાન. તિત્થયર મહાવીર અહીં આવ્યા હતા.^૧

૧. અન્ત.૧૫.

સિરિસંભૂયા (શ્રીસંભૂતા) પખવાડિયાની છક્ટની રાત્રિ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૪૮.

સિરિસોમ (શ્રીસોમ) ભરહ(૨) ક્ષેત્રના સાતમા ભાવી ચક્કવટ્ટિ.^૧

૧. સમ.૧૫૯, તીર્થો.૧૧૨૪.

સિરિસોમણસ (શ્રીસૌમનસ) સિરિકંત જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૪.

સિરિહર (શ્રીધર) ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૧, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

૧. સિરી (શ્રી) જે છઠ્ઠા ચક્કવટ્ટિપણ છે અને સત્તરમાં તિત્થયર પણ છે તે કુંથુ(૧)ની માતા.^૧

૧. સમ.૧૫૭-૫૮, તીર્થો.૪૮૦, આવ.પૃ.૨૮, ઉત્તરાક.પૃ.૩૩૨, આવનિ.૩૮૩,૩૮૮.

૨. સિરી પોલાસપુરના રાજા વિજય(૫)ની પત્ની અને અતિમુત્ત(૧)ની માતા.^૧

૧. અન્ત.૧૫, સ્થાઅ.પૃ.૫૧૦.

૩. સિરી પુષ્કયૂલિયાનું પ્રથમ અધ્યયન.^૧

૧. નિર.૪.૧.

૪. સિરી જુઓ સિરિદેવી.^૧

૧. સ્થા.૧૯૭, આવનિ.૧૩૦૨, તીર્થો.૧૫૯, આવચૂ.૨.પૃ.૨૦૨, આવહ.પૃ.૨૯૫, ૭૧૪.

સિલા (શિલા) ઉસભ(૨)ની પુત્રી અને ચક્કવટ્ટિબંભદત્તની પત્ની.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૭૯.

સિલોચ્ચય (શિલોચ્ચય) મંદર(૩) પર્વતનું બીજું નામ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૯.

૧. સિવ (શિવ) લોકોમાં પૂજાતા દેવ.^૧ તેમના માનમાં લોકો સિવમહ ઉત્સવ ઉજવતા.^૨ સિવલિંગની પૂજા પણ પ્રચલિત હતી.^૩

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૪૩, બૃક્ષે.૨૫૩,

૨. જ્ઞાતા.૨૧, રાજ.૧૪૮, રાજમ.પૃ.૨૮૪.

દશચૂ.પૃ.૯૯, વ્યવમ.૧.પૃ.૨૫.

૩. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૧૨૧.

૨. સિવ તિત્થયર મહાવીરને વંદન કરવા આવનાર એક દેવ. તેના પૂર્વભવમાં તે મિહિલા નગરના શેઠ સિવ(૮) હતા.^૧

૧. નિર.૩.૮.

૩. સિવ વિયાહપણ્ણત્તિના અગિયારમા શતકનો નવમો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૪૦૯.

૪. સિવ પુષ્કિયાનું આઠમું અધ્યયન.^૧

૧. નિર.૩.૧.

૫. સિવ પૌષ મહિનાનું અસાધારણ નામ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૫૩.

૬. સિવ પાંચમા બલદેવ(૨) સુદંસણ(૭) તથા પાંચમા વાસુદેવ(૧) પુરિસસીહના પિતા.^૧

૧. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૨, સ્થા.૬૭૨.

૭. સિવ હત્થિણાપુરના રાજા. તેમની પત્ની હતી ધારિણી(૨૭). તેમણે પોતાના પુત્ર સિવભદ્રને રાજ સોંપી દિસાપોક્ષ્મિય શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું. વખત જતાં તેમને વિભંગ જ્ઞાન (મિથ્યા અવધિજ્ઞાન) પ્રાપ્ત થયું અને તે કેવળ સાત દ્વીપો અને સાત સમુદ્રોના જ અસ્તિત્વને માનવા લાગ્યા. કેટલોક કાળ વીત્યા પછી તિત્થયર મહાવીરે તેમની આ મિથ્યા માન્યતા દૂર કરી અને તેમને પોતાના શ્રમણસંઘમાં પ્રવેશ આપ્યો. અંતે તે મોક્ષ પામ્યા.^૧

૧. ભગ.૪૧૭-૧૮, ૪૨૯, ૪૩૬, ૫૪૫, સ્થા.૬૨૧, આવનિ.૮૪૭, વિશેષા.૩૨૮૦, આવચૂ.૧.૫.૪૬૯, આવહ.૫.૩૪૭, ભગઅ.૫.૫૪૯, સ્થાઅ.૫.૪૩૧.

૮. સિવ મિહિલા નગરના શેઠ જે મરીને સિવ(૨) દેવ થયા હતા.^૧

૧. નિર.૩.૮.

સિવઅ (શિવક) ઉદયભાસ પર્વત ઉપર વસતા ચાર વેલંધરણાગરાય દેવોમાંનો એક.^૧

૧. સ્થા.૩૦૫.

સિવકોટ્ટંગ (શિવકોષ્ઠક) તગરા નગરમાં જે આઠ શ્રમણો હતા તેમાંના એક જેમણે વ્યવહારધર્મની સ્થાપના કરી હતી.^૧

૧. વ્યવભા.૩.૩૫૦.

૧. સિવદત્ત (શિવદત્ત) એક ભવિષ્યવેત્તા જેની સલાહથી સિરિભદ્રાએ, પોતે ભવિષ્યમાં જીવતા બાળકને જન્મ દેશે એ આશાએ, ગોસાલને પોતાના મૃત બાળકનું માંસ ભિક્ષામાં આપ્યું હતું.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૨૮૮, આવનિ.૪૮૦, વિશેષા.૧૯૩૪, આવમ.૫.૨૭૯-૨૮૦, આવહ.૫.૨૦૫, કલ્પધ.૫.૧૦૬, કલ્પવિ.૫.૧૬૫.

૨. સિવદત્ત ચક્કવટ્ટિબંભદત્ત(૧)ના સસરા. તે ઈંદ્રપુરના હતા.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.૫.૩૮૦.

સિવપાગારા (શિવપ્રાકારા) સોમ(૧)ની રાજધાની તથા સોમ(૨)ની રાજધાની.^૧ જુઓ સોમપ્પભ(૨).

૧. ભગઅ.૫.૨૦૪.

સિવભદ્ર (શિવભદ્ર) હત્થિણાપુરના રાજા સિવ(૭)નો પુત્ર.^૧

૧. ભગ.૪૧૭, ૪૩૧, ૪૯૧, આવચૂ.૧.૫.૪૬૯.

૧. સિવભૂઈ (શિવભૂતિ) આચાર્ય કણ્ડ(૨)ના શિષ્ય. તેમનું બીજું નામ સાહસ્ત્રિમલ્લ(૨) હતું. તે રહવીરપુરના વતની હતા. તે તીક્ષ્ણ બુદ્ધિવાળા અને ખૂબ હિંમતબાજ હતા. તે નગરના રાજાએ તેમના સામર્થ્યની પરીક્ષા કરી હતી. સિવભૂઈને રાત્રે મોડા ઘરે આવવાની ટેવ હતી. એક દિવસ તેમની માતાએ બારણાં ખોલી તેમને ઘરે આવવા ન દીધા અને જ્યાં પણ બારણાં ખુલ્લાં હોય ત્યાં જવા કહ્યું. તે આચાર્ય કણ્ડ જે મકાનમાં હતા ત્યાં ગયા અને તેમણે શ્રામણ્ય અંગીકાર કર્યું. એક વાર રાજા તરફથી તેમને કીમતી કામળો મળ્યો. ગુરુએ તેના ટુકડા કરી પોતાના બધા શિષ્યો વચ્ચે વહેંચી દીધા. આ તેમનાથી સહન ન થયું, તેથી તેમણે વિરોધ દર્શાવવા બધાં જ વસ્ત્રોનો ત્યાગ કરી નગ્નતા ધારણ કરી. આ એક મત છે. બીજા મત અનુસાર જિનકલ્પનું નિરૂપણ કરતી શાસ્ત્રની કંડિકાઓથી તે એટલા બધા પ્રભાવિત થઈ ગયા કે તેમણે જિનકલ્પ સ્વીકારી લીધો અને વસ્ત્રોનો ત્યાગ કર્યો. તેમની બેન ઉત્તરાએ (જે શ્રમણી હતી તેણે) પણ વસ્ત્રોનો ત્યાગ કર્યો. પરંતુ એક ગણિકાએ તેને પાછી વસ્ત્રથી ઢાંકી દીધી. બીજા મત અનુસાર નગ્ન શ્રમણીને ગૃહિણીએ વસ્ત્રથી ઢાંકી હતી. સિવભૂઈને બે શિષ્યો હતા - કોડિણ્ણ(૨) અને કોટ્ટવીર.^૧ જુઓ બોડિય.

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૪૨૭-૨૮, આવભા.૧૪૬, વિશેષા.૩૦૫૨-૩૦૫૫, નિશીભા. ૫૬૦૯-૧૦, આચાર્ય.પૃ.૧૩૯, ઉત્તરાશા.પૃ.૧૭૮થી, સ્થાઅ.પૃ.૩૯૦, ૪૭૪.

૨. સિવભૂઈ આચાર્ય ધણગિરિ(૧)ના શિષ્ય. આર્ય ભદ્ર(૪) તેમના શિષ્ય હતા. તે કોચ્છ ગોત્રના હતા.^૧

૧. કલ્પ(થેરાવલી).૭.

સિવમહ (શિવમહ) સિવ(૧)ના માનમાં ઉજવાતો ઉત્સવ.^૧

૧. જ્ઞાતા.૨૧, રાજ.૧૪૮, રાજમ.પૃ.૨૮૪.

સિવરાયરિસિ (શિવરાજર્ષિ) જુઓ સિવ(૭).^૧

૧. ભગ.૪૧૭.

સિવલિંગ (શિવલિંગ) જુઓ સિવ(૧).^૧

૧. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૧૨૧.

સિવસેણ (શિવસેન) જંબૂદીવના એરવય(૧) ક્ષેત્રના દસમા તિત્થંકર.^૧ સિવસેણના બદલે સચ્ચઈ(૨)^૨ અને સત્યસેનના^૩ ઉલ્લેખો પણ આવે છે.

૧. સમ.૧૫૯.

૨. તીર્થો.૩૨૩.

૩. સમઅ.પૃ.૧૫૯.

૧. સિવા (શિવા) ઉજ્જેણીના રાજા પજ્જોયની પટરાણી. તે ચેડયની પુત્રી હતી.^૧ તેણે અંગારવઈ સાથે સંસારનો ત્યાગ કર્યો હતો અને તે તિત્થયર મહાવીરની શિષ્યા બની હતી.^૨

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૬૦, ૧૬૮, ૧૭૬, આવ.પૃ.૨૮, ઉત્તરાક.પૃ.૧૮૮.
૨. આવચૂ.૧.પૃ.૮૧.

૨. સિવા રાજા સમુદ્રવિજય(૧)ની પત્ની^૧ તથા રહણોમિ^૨, અરિકૃણોમિ^૩, સચ્ચણોમિ(૨)^૪ અને દઢણોમિની^૫ માતા.

૧. કલ્પ.૧૭૧, અન્ત.૮, ઉત્તરાનિ.પૃ. ૪૮૬, ઉત્તરા.૨૨.૪, સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૮૫, ઉત્તરાક.પૃ.૩૯૦.
૨. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૪૮૬, ઉત્તરા.૨૨.૩૬.

૩. સમ.૧૫૭, કલ્પ.૧૭૧, ઉત્તરા.૨૨.૪, તીર્થો.૪૮૫.
૪. અન્ત.૮, ઉત્તરાનિ.પૃ.૪૮૬.
૫. એજન.

૩. સિવા તિત્થયર ધમ્મની પ્રથમ શિષ્યા.^૧ તે ચિરા નામે પણ જાણીતી છે.^૨

૧. સમ.૧૫૭. ૨. તીર્થો.૪૫૯.

૪. સિવા સક્ક(૩)ની રાણી.^૧ તે પોતાના પૂર્વભવમાં સાવત્થીના શેઠની પુત્રી હતી. તે તિત્થયર પાસ(૧)ના સંઘમાં દીક્ષિત થઈ હતી.^૨

૧. સ્થા.૬૧૨, ભગ.૪૦૬. ૨. જ્ઞાતા.૧૫૭.

૫. સિવા ણાયાધમ્મકહાના દ્વિતીય શ્રુતસ્કન્ધના નવમા વર્ગનું બીજું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૭.

સિવાણંદા (શિવાનન્દા) વાણિયગામના ઉપાસક આણંદ(૧૧)ની પત્ની.^૧ તે પણ તિત્થયર મહાવીરની ઉપાસિકા હતી.^૨

૧. ઉપા.૩. ૨. એજન.૯.

સિસિર (શિશિર) માઘ મહિનાનું અસાધારણ નામ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૫૩.

સિસુપાલ (શિશુપાલ) સુત્તિમઈ નગરનો રાજા. તે દમઘોસનો પુત્ર હતો. તેને રાજકુમારી દોવઈના સ્વયંવરમાં ભાગ લેવા નિમન્ત્રણ આપવામાં આવ્યું હતું.^૧ રુપ્પિણી(૧)ને પ્રાપ્ત કરવા માટે વાસુદેવ(૨) કણ્ઠ(૧)એ તેની સાથે યુદ્ધ કર્યું હતું.^૨

૧. જ્ઞાતા.૧૧૭, સૂત્ર.૧.૩.૧.૧., સૂત્રશી.પૃ.૭૯, સૂત્રચૂ.પૃ.૧૦૦.
૨. પ્રશ્નઅ.પૃ.૮૮.

૧. સિહરિ (શિખરિન્) જંબુદ્વીવમાં મેરુ પર્વતની ઉત્તરે આવેલો એક વાસહર પર્વત.^૧ તે હેરણ્ણવયની ઉત્તરે અને એરવય(૧)ની દક્ષિણે આવેલો છે. તે પૂર્વમાં અને પશ્ચિમમાં લવણ સમુદ્રને સ્પર્શે છે. તેનું માપ ચુલ્લહિમવંત જેવું છે. પુંડરીય(૭) તળાવ તેના ઉપર આવેલું છે, તેને અગિયાર શિખર છે — સિદ્ધાયયણ, સિહરિ(૩), હેરણ્ણવય(૩), સુવણ્ણકૂલ(૩), સુરાદેવી(૩), રત્તા(૨), લચ્છી(૪), રત્તવઈ(૨),

ઈલાદેવી(૪), એરવય(૪) અને તિગિચ્છિ. તેના ઉપર સિહરિ દેવ વસે છે.^૨

૧. સ્થા.૧૮૭, ૫૨૨.

૨. જમ્બૂ.૧૧૧, સમ.૨૪, ૧૦૦, ૧૦૮.

૨. સિહરિ સિહરિ(૧) પર્વતનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૧.

૩. સિહરિ આ અને સિહરિકૂડ એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૧, સ્થા.૫૨૨.

સિહરિકૂડ (શિખરિકૂટ) સિહરિ(૧) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૧, સ્થા.૫૨૨.

સિહલ (સિંહલ) જુઓ સિંહલ.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

સીઅસોઆ (શીતસ્રોતા)જુઓ સીયસોઆ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૨.

સીઅલ (શીતલ) જુઓ સીયલ.^૧

૧. આવ.૫.૪.

૧. સીઆ (સીતા) ણીલવંત પર્વત ઉપર આવેલા કેસરિ સરોવરની દક્ષિણ બાજુમાંથી નીકળતી નદી. તે ઉત્તરકુરુ(૧) અને ભદ્રસાલવણ(૧)માં થઈને વહીને પૂર્વ તરફ વળે છે, પછી માલવંત(૧) પર્વતને વીંધીને આગળ વહેતી પુવ્વવિદેહના બે ભાગ કરે છે, પછી વધુ આગળ વિજય(૧૦) દ્વારમાં થઈને વહીને પૂર્વ લવણ સમુદ્રને મળે છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૮, ૮૮, ૯૦, ૯૬, ૧૧૦, જ્ઞાતા.૧૪૧, સમ.૧૪, ૭૪, ઉત્તરા.૧૧.૨૮, ભગઅ. ૬૫૪-૫૫, ૬૬૫, સ્થા.૫૫૫, ૬૩૮, ૬૩૯, જીવામ.૫.૨૪૪, ૨૮૬, જીવા.૧૪૧, ૧૫૪, તીર્થો.૨૨૦.

૨. સીઆ ણીલવંત(૧) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૦, સ્થા.૬૮૯.

૩. સીઆ માલવંત(૧) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા.૬૮૯.

૪. સીઆ ઈસિપબ્ભારાનું બીજું નામ.^૧

૧. દેવે.૨૭૯, ઉત્તરા.૩૬.૬૨.

૫. સીઆ પશ્ચિમ રુચગ(૧) પર્વતના ચંદ(દ) શિખર ઉપર વસતી મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. સ્થા.૬૪૩, જ્ઞાતા.૧૧૪, તીર્થો.૧૫૭.

૬. સીઆ ચોથા વાસુદેવ(૧) પુરિસુતમની માતા.^૧

૧. સમ. ૧૫૮, તીર્થો. ૬૦૩.

૭. સીઆ રામ(૨)ની પત્ની. રાવણે તેનું અપહરણ કર્યું હતું અને તેના કારણે રામ અને રાવણ વચ્ચે યુદ્ધ થયું હતું.^૧ તેની ગણના સતીઓમાં થાય છે.^૨

૧. પ્રશ્નજ્ઞા.પૃ.૮૬, પ્રશ્ન.૧૬, આચાર્ય.પૃ.૧૮૭, નિશીચૂ.પૃ.૧૦૪.

૨. આવ.પૃ.૨૮.

સીઆમુહવણ (સીતામુખવન) મહાવિદેહમાં સીઆ(૧) નદીના બન્ને કાંઠા ઉપર આવેલું વન. દક્ષિણ દિશામાં આવેલું વન સીઆ નદીની દક્ષિણે, પૂર્વ લવણ સમુદ્રની પશ્ચિમે, ષિસહ પર્વતની ઉત્તરે અને વચ્ચ(૬) પ્રદેશની પૂર્વે છે. ઉત્તર દિશામાં આવેલું વન સીઆ નદીની ઉત્તરે, પૂર્વ લવણ સમુદ્રની પશ્ચિમે, પુકૂખલાવઈ પ્રદેશની પૂર્વે અને ણીલવંત પર્વતની દક્ષિણે છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૫.

સીઓઅ (શીતોદ) માલવંત(૧) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૧.

સીઓઅદીવ (શીતોદદ્વીપ) સીઓઅપ્પવાયકુંડમાં આવેલો દ્વીપ.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૪.

સીઓઅપ્પવાયકુંડ (શીતોદપ્રપાતકુણ્ડ) ષિસહ પર્વત પરથી ઊતરતી સીઓઆ નદીના પાંતથી બનેલું તળાવ. તેના મધ્યમાં સીઓઅદીવ દ્વીપ આવેલો છે. તળાવની ઉત્તર બાજુએથી સીઓઆ નદી પુનઃ નીકળે છે અને દેવકુરુ તરફ વહે છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૪.

૧. સીઓઆ (શીતોદા) મહાવિદેહમાં વહેતી નદી. તે ષિસહ પર્વત ઉપર આવેલા તિગિંચિ સરોવરની ઉત્તર બાજુમાંથી નીકળે છે. પછી તે સીઓઅપ્પવાયકુંડમાં પડી તેની ઉત્તર બાજુમાંથી પુનઃ નીકળે છે. પછી તે દેવકુરુ, ભદ્રસાલવણ(૧)માં વહીને મંદર પર્વતની પશ્ચિમ તરફ આગળ વધે છે. પછી વિજ્જુપ્પભ(૧) પર્વતને વીંધીને અવરવિદેહ(૧)ના બે ભાગ કરતી જયંત(૨) દ્વાર તરફ વહીને પશ્ચિમ લવણ સમુદ્રને મળે છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૪, ૮૫, ૮૬, પ્રશ્ન.૨૭, જ્ઞાતા.૬૪, સમ.૧૪, જીવા.૧૪૧, ૧૫૪, તીર્થો. ૨૨૦, ભગઅ.પૃ.૬૫૪-૬૫૫, સ્થા.૫૫૫.

૨. સીઓઆ ષિસહ પર્વતના સીઓઆકૂડ(૨) શિખરની અધિષ્ઠાત્રી દેવી.^૧ વિજ્જુપ્પભ(૧)ના સીઓઆકૂડ શિખરની અધિષ્ઠાત્રી દેવીનું પણ આ જ નામ છે.^૨

૧. જમ્બૂ.૮૪.

૨. જમ્બૂ.૧૦૧.

૩. સીઓઆ આ અને સીઓઆકૂડ એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૦૧, સ્થા. ૬૮૮.

૧. સીઓઆકૂડ (શીતોદાકૂટ) વિજ્જુપ્પભ(૧) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા. ૬૮૮, જમ્બૂ. ૧૦૧.

૨. સીઓઆકૂડ ઘિસહ પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા. ૬૮૮, જમ્બૂ. ૮૪.

સીઓદા અથવા સીઓયા (શીતોદા) આ અને સીઓઆ એક છે.^૧

૧. સમ. ૧૪, સ્થા. ૬૩૮.

સીઓસણિજ્જ (શીતોષ્ણીય) આયારંગના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધનું ત્રીજું અધ્યયન.^૧

૧. આયાનિ. ૩૧, પૃ. ૮.

૧. સીતલ (શીતલ) શ્રમણ થઈને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરનાર એક રાજકુમાર.^૧

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૪.

૨. સીતલ જુઓ સીયલ.^૧

૧. સમ. ૭૫.

સીતસોતા (શીતસ્રોતા) આ અને સીયસોઆ એક છે.^૧

૧. સ્થા. ૧૮૭.

સીતા જુઓ સીઆ.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩, ૬૮૮, નિશીચૂ. ૧. પૃ. ૧૦૪, તીર્થો. ૨૨૦.

સીતોતા અથવા સીતોદા (શીતોદા) જુઓ સીઓઆ.^૧

૧. સ્થા. ૬૮૮, ૫૫૫, તીર્થો. ૨૨૦, પ્રશ્ન. ૨૭.

૧. સીમંકર એરવય (૧) ક્ષેત્રના બીજા ભાવી કુલગર.^૧

૧. સમ. ૧૫૮.

૨. સીમંકર ભરહ (૨) ક્ષેત્રના પ્રથમ ભાવી કુલગર.^૧ સ્પષ્ટતા માટે જુઓ કુલગર.

૧. સ્થા. ૭૬૭.

૩. સીમંકર ભરહ (૨) ક્ષેત્રમાં વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં થયેલા પંદર કુલગરોમાંના ત્રીજા.^૧

૧. જમ્બૂ. ૨૮-૨૯.

સીમંતઅ (સીમન્તક) નરકનું પિસ્તાલીસ લાખ યોજન વિસ્તારવાળું એક વાસસ્થાન.^૧

તે રયણપ્પભા^૨ નામની પ્રથમ નરકભૂમિના પ્રથમ કાણ્ડમાં^૩ આવેલું છે. તે અધોલોકની ટોચ છે.^૪

૧. સ્થા. ૧૪૮, ૩૨૮, સમ. ૪૫.

૨. નિશીભા. ૬૫.

૩. સ્થાઅ. પૃ. ૧૨૫, ૨૫૧, આવહ. પૃ. ૬૦૦.

૪. નિશીભા. ૬૫.

૧. સીમંધર (સીમન્ધર) એરવય(૧) ક્ષેત્રના ત્રીજા ભાવી કુલગર.^૧

૧. સમ. ૧૫૯.

૨. સીમંધર ભરહ(૨) ક્ષેત્રના બીજા ભાવી કુલગર.^૧ સ્પષ્ટતા માટે જુઓ કુલગર.

૧. સ્થા. ૭૬૭.

૩. સીમંધર ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલયકમાં થયેલા પંદર કુલગરોમાંના ચોથા.^૧

૧. જમ્બૂ. ૨૮-૨૯.

૪. સીમંધર મહાવિદેહ ક્ષેત્રના તિત્થંકર.^૧ ગંભીર શંકાઓ ઊભી થાય ત્યારે આજે પણ ઈન્દ્રો સમાધાન માટે તેમની પાસે જાય છે.^૨ આચાર્ય રક્ષ્મિય(૧)ની પ્રશંસા સીમંધરે કરી છે.^૩

૧. આવનિ. ૧૨૯૧, આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૯૪, આવહ. પૃ. ૩૦૯, કલ્પધ. પૃ. ૧૩૧, જીવામ. પૃ. ૩.

૨. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૧૧, દશહ. પૃ. ૨૭૯.

૩. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૧૧.

૫. સીમંધર તિત્થયર સીયલના સમકાલીન રાજા.^૧

૧. તીર્થો. ૪૭૩.

૬. સીમંધર રાજા ઉસુયારનું મૂળ નામ.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ. ૩૯૪.

સીયલ (શીતલ) ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલયકમાં થયેલા દસમા તિત્થંકર.^૧ તેમના પૂર્વભવમાં તે લઢ્ઢબાહુ હતા.^૨ એરવય(૧) ક્ષેત્રમાં તેમના સમકાલીન તિત્થંકર સચ્ચઈ(૨) હતા.^૩ સીયલ ભદ્વિલપુરના રાજા દઢરહ(૧) અને તેમની રાણી ઇંદા(૩)ના પુત્ર હતા.^૪ તેમની ઊંચાઈ નેવુ ધનુષ હતી.^૫ તેમનો વર્ણ તમ સુવર્ણ જેવો હતો.^૬ પચીસ હજાર પૂર્વ વર્ષની ઉંમરે તે રાજા થયા^૭ અને પચાસ હજાર પૂર્વ વર્ષ શાસન કર્યા પછી તેમણે સંસારનો ત્યાગ કરી^૮ એક હજાર પુરુષો^૯ સાથે સહસ્સંબવણમાં^{૧૦} દીક્ષા લીધી. તેમને આ પ્રસંગે સહસ્સંબવણ ઉદ્યાને ચંદ્રપ્પભા(૪) પાલખીમાં લઈ જવામાં આવ્યા હતા.^{૧૧} તેમણે તેમનું પહેલું પારણું રિઢ્ઢપુરમાં પુણવ્વસુ(૨)ના હાથે કર્યું હતું.^{૧૨} ત્રણ મહિના પછી^{૧૩} ભદ્વિલપુરમાં સહસ્સંબવણ ઉદ્યાનમાં^{૧૪} પિલંખ વૃક્ષની નીચે^{૧૫} પોષ મહિનાના કૃષ્ણ પક્ષની ચૌદશે તેમને કેવલજ્ઞાન થયું.^{૧૬} આણંદ(૭) તેમનો મુખ્ય શિષ્ય હતો અને સુલસા(૩) તેમની મુખ્ય શિષ્યા હતી.^{૧૭} સમ્ભેય પર્વત ઉપર^{૧૮} એક લાખ પૂર્વ વર્ષની ઉંમરે^{૧૯} એક હજાર શ્રમણો

સાથે તે મોક્ષ પામ્યા. ^{૨૦} તેમની આજ્ઞામાં શ્રમણોના ત્યાશી ગણો હતા અને દરેક ગણના એક એક ગણનાયક અર્થાત્ ગણધર હતા. ^{૨૧} તેમના સંઘમાં એક લાખ વીસ હજાર શ્રમણીઓ હતી. ^{૨૨} તિત્થયર સુવિહિના નિર્વાણ પછી દસ કરોડ સાગરોપમ વર્ષે સીયલ થયા. ^{૨૩} સીયલ એક લાખ પૂર્વ વર્ષની ઉંમરે મોક્ષ પામ્યા હતા. ^{૨૪}

૧. સમ. ૧૫૭, આવ. પૃ. ૪, નન્દિ. ગાથા
૧૮, વિશેષા. ૧૭૫૮, આવનિ. ૩૭૦,
૧૦૮૧, ૧૧૧૨.

૨. સમ. ૧૫૭.

૩. તીર્થો. ૩૨૩.

૪. આવનિ. ૩૮૩, ૩૮૫, ૩૮૮, આવમ.
પૃ. ૨૩૭-૨૪૩, સમ. ૧૫૭, તીર્થો.
૪૭૩.

૫. સમ. ૯૦, આવનિ. ૩૭૯, તીર્થો.
૩૬૨.

૬. આવનિ. ૩૭૬, તીર્થો. ૩૪૨.

૭. સ્થાઅ. પૃ. ૮૫.

૮. આવનિ. ૨૮૬, સમ. ૭૫, સ્થા. ૪૧૧.

૯. આવનિ. ૨૨૫, તીર્થો. ૩૯૨.

૧૦. આવનિ. ૨૩૧.

૧૧. સમ. ૧૫૭.

૧૨. આવનિ. ૩૨૦, ૩૨૪, ૩૨૮, સમ.
૧૫૭.

૧૩. આવમ. પૃ. ૨૦૬.

૧૪. આવનિ. ૨૪૫, ૨૫૪.

૧૫. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૦૬.

૧૬. આવનિ. ૨૪૫.

૧૭. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૪૭, ૪૫૯.

૧૮. આવનિ. ૩૦૭, આવમ. પૃ. ૨૦૮-૨૧૪.

૧૯. આવનિ. ૩૦૩.

૨૦. આવનિ. ૩૧૧.

૨૧. સમ. ૮૩. આવનિ. ૨૬૭ અને તીર્થો.

૪૪૮ અનુસાર આ સંખ્યા એકાસી છે.

૨૨. આવનિ. ૨૫૭, ૨૬૧.

૨૩. કલ્પ. ૧૯૬.

૨૪. આવનિ. ૩૦૪

સીયસોઆ (શીતઝ્રોતા) મંદર પર્વતની પશ્ચિમે અને સીઓઆ નદીની દક્ષિણે આવેલી નદી. ^૧ તે મહાવિદેહના બે પ્રદેશો પમ્હગાવર્ધ અને સંખ વચ્ચેની સીમા બને છે. ^૨ આ અને સીહસોયા એક છે. ^૩

૧. સ્થા. ૧૯૭.

૨. જમ્બૂ. ૧૦૨.

૩. સ્થા. ૫૨૨.

સીયા (સીતા) જુઓ સીઆ. ^૧

૧. ઉત્તસ. ૧૧. ૨૮, જ્ઞાતા. ૧૪૧, પ્રશ્ર. ૧૬, તીર્થો. ૬૦૩, આવનિ. ૪૦૮, આવચૂ. ૧.

પૃ. ૧૮૭, જીવા. ૧૪૧, ૧૫૪, આવ. પૃ. ૨૮, ઉત્તરાશ્વા. પૃ. ૩૫૨.

સીયોયા (શીતોદાં) આ અને સીઓઆ એક છે. ^૧

૧. જ્ઞાતા. ૬૪.

સીલઈ (શીલજિત્) એક ક્ષત્રિય પરિવ્રાજક. ^૧

૧. ઔપ. ૩૮.

૧. સીહ (સિંહ) તિત્થયર મહાવીરને પિત્તજ્વર થયાના સમાચાર સાંભળી ખૂબ દુઃખી અને હતાશ થનાર શ્રમણ. મોઢિયગામમાં રેવઈ (૧) ઉપાસિકા પાસેથી સીહ

પિત્તજ્વરનું ઔષધ લઈ આવ્યા હતા.^૧

૧. ભગ.૫૫૭, સ્થાઅ.પૃ.૪૫૭.

૨. સીહ સુવ્વય(૫) ગોત્રના આર્ય ધમ્મ(૧)ના શિષ્ય અને કાસવ ગોત્રના આર્ય ધમ્મ(૨)ના ગુરુ.^૧

૧. કલ્પ અને કલ્પવિ.પૃ.૨૬૫-૨૬૬.

૩. સીહ આચાર્ય રેવઈણકખતના શિષ્ય. તેમની દીક્ષા અયલપુરમાં થઈ હતી.^૧

૧. નન્દિ.ગાથા.૩૨, નન્દિમ.પૃ.૫૧, નન્દિહ.પૃ.૧૩.

૪. સીહ રાયગિહના રાજા સેણિઅ અને તેમની રાણી ધારિણી(૧)નો પુત્ર. તેણે તિત્થયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી, સોળ વર્ષનું શ્રામણ્ય પાળ્યા પછી મરીને તે સવ્વટ્ઠસિદ્ધ વિમાનમાં દેવ થયો. પછીના જન્મમાં તે મહાવિદેહમાં જન્મશે અને ત્યાં જ મોક્ષ પામશે.^૧

૧. અનુત્ત.૨.

૫. સીહ ગામના મુખીનો દીકરો. જ્યારે ગોસાલ સાથે તિત્થયર મહાવીર કાલાય(૧) સંનિવેશમાં રાત્રિના સમયે આવ્યા ત્યારે આ સીહ તેની નોકરડી વિજ્જુમઈ(૨) સાથે સંભોગસુખ માણી રહ્યો હતો. ગોસાલ તે બન્ને તરફ હસ્યો એટલે સીહે તેને માર માર્યો.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૪, આવનિ.૪૭૭, વિશેષા.૧૯૩૧, આવમ.પૃ.૨૭૭, કલ્પધ.પૃ. ૧૦૫, કલ્પવિ.પૃ.૧૬૪.

૬. સીહ સંગમ થેરના શિષ્ય.^૧

૧. નિશીચૂ.૩.પૃ.૪૦૮, પિંડનિમ.પૃ.૧૨૫.

૭. સીહ ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૨, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

૮. સીહ અણુતરોવવાઈયદસાના બીજા વર્ગનું દસમું અધ્યયન.^૧

૧. અનુત્ત.૨.

૯. સીહ મહાસુક્ક(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સત્તર સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧

૧. સમ.૧૭.

૧૦. સીહ આ અને સીહસેણ(૫) એક છે.^૧

૧. તીર્થો.૪૭૭.

સીહકંત(સિંહકાન્ત) મહાસુક્ક(૧)માં આવેલું સીહ(૯) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૭.

સીહગઈ (સિંહગતિ) દિસાકુમાર દેવોના બે ઈન્દ્રો અમિયગઈ અને અમિયવાહણમાંથી દરેકના એક એક લોગપાલનું નામ.^૧

૧. ભગ.૧૬૯, સ્થા.૨૫૬.

૧. સીહગિરિ (સિંહગિરિ) છગલપુરના રાજા.^૧

૧. વિપા.૨૧.

૨. સીહગિરિ સોપારગ નગરના રાજા.^૧ તેને મલ્લકુસ્તીની સ્પર્ધાઓમાં આનન્દ આવતો હતો. જુઓ અટ્ટણ.

૧. આવનિ.૧૨૭૪, આવહ.પૃ.૬૬૫, ઉત્તરાક.પૃ.૧૨૧, આવચૂ.૨.પૃ.૧૫૨.

૩. સીહગિરિ આચાર્ય ધણ(૬)ના શિષ્ય. સીહગિરિને ચાર શિષ્યો હતા- ધણગિરિ(૨), વઈર(૨), સમિય અને અરિહટિણ.^૧ અનેક સંદર્ભોમાં સીહગિરિનો ઉલ્લેખ આવે છે.^૨

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ.પૃ.૨૬૧.

૨. આવનિ.૭૬૭, વિશેષા.૨૭૭૮, આવચૂ.૧.પૃ.૩૯૪, આવ.પૃ.૨૭, કલ્પ. (શેરાવલી). ૬, ઉત્તરાશા.પૃ.૩૩૩, ગચ્છાવા.પૃ.૧૭-૧૮, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ. ૯૬-૯૭, સ્થાઅ.પૃ.૧૮૫.

૪. સીહગિરિ મુણિસુવ્વય(૧)નો પૂર્વભવ.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

સીહગુહા (સિંહગુહા) રાયગિહની દક્ષિણે આવેલી ચોરોને રહેવાની ગુફા. ચોરોનો સરદાર વિજય(૧૫) અહીં રહેતો હતો.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૩૭.

સીહચંદ (સિંહચન્દ્ર) જે શ્રમણની મૂર્તિએ હાથીને પ્રબુદ્ધ કર્યો તે શ્રમણ.^૧

૧. મર.૫૧૩.

સીહપુર (સિંહપુર) અગિયારમા તિલ્થંકર સેજજંસ(૧)નું જન્મસ્થાન.^૧ ત્યાં સીહરહ(૧) રાજા રાજ કરતા હતા. તેમનો જેલર દુજ્જોહણ(૨) હતો.^૨ સીહપુરની એકતા બનારસ પાસે આવેલા વર્તમાન સિંહપુરી સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૩

૧. આવનિ.૩૮૩.

૨. વિપા.૨૬, સ્થાઅ.પૃ.૫૦૮.

૩. લાઈ.પૃ.૩૩૪.

સીહપુરી (સિંહપુરી) મહાવિદેહના સુપમ્હ(૨) પ્રદેશનું પાટનગર.^૧

૧. જમ્બુ.૧૦૨.

સીહમુહ (સિંહમુખ) એક અંતરદીવ અને તેના લોકો.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૬, સ્થા.૩૦૪, નન્દિમ.પૃ.૧૦૩.

૧. સીહરહ (સિંહરથ) સીહપુર નગરના રાજા. તેમનો જેલર દુજજોહણ(૨) હતો.^૧

૧. વિપા.૨૬, સ્થાઅ.પૃ.૫૦૮.

૨. સીહરહ તિત્થંકર ધમ્મ(૩)નો પૂર્વભવ.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

સીહલ (સિંહલ) જુઓ સિંહલ.^૧

૧. પ્રશ્ન.૪.

સીહવિક્રમગઈ (સિંહવિક્રમગતિ) દિસાકુમાર દેવોના બે ઈન્દ્રો અભિયગઈ અને અભિયવાહણમાંથી દરેકના એક એક લોગપાલનું નામ.^૧

૧. સ્થા.૨૫૬, ભગ.૧૬૯.

સીહવીઅ (સિંહવીત) મહાસુક્ક(૧)માં આવેલું સીહ(૯) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૭.

૧. સીહસેણ (સિંહસેન) સુપઈટ્ટ નગરના રાજા મહસેણ(૬) અને તેમની રાણી ધારિણી(૨૪)નો પુત્ર.^૧ વિગત માટે જુઓ દેવદત્તા(૨).

૧. વિપા.૩૦-૩૧, સ્થાઅ.પૃ.૫૦૮.

૨. સીહસેણ રાયગિહના રાજા સેણિઅ અને તેમની રાણી ધારિણી(૧)નો પુત્ર. શેષ જીવનવૃત્ત સીહ(૪)ના જીવનવૃત્ત જેવું છે.^૧

૧. અનુત્ત.૨.

૩. સીહસેણ અણ્ણતરોવવાઈયદસાના બીજા વર્ગનું અગિયારમું અધ્યયન.^૧

૧. અનુત્ત.૨.

૪. સીહસેણ એરવય(૧) ક્ષેત્રમાં થયેલા તિત્થંકર જે તિત્થંકર વિમલના સમકાલીન હતા.^૧ તેમનું બીજું નામ અસંજલ હતું.^૨

૧. તીર્થો.૩૨૬.

૨. સમ.૧૫૯, સમઅ.પૃ.૧૫૯.

૫. સીહસેણ તિત્થયર અણંતના પિતા.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૭૭.

૬. સીહસેણ તિત્થયર અજિયના પ્રથમ શિષ્ય.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૪૪.

૭. સીહસેણ રિટ્ટ(૨)એ જેમને જીવતા બાળી મૂક્યા હતા તે શ્રમણ.^૧ સીહસેણ ઉસહસેણના શિષ્ય હતા.^૨

૧. સંસ્તા. ૮૪-૮૫.

૨. એજન. ૮૨-૮૩.

૮. સીહસેણ તે રાજા જે મૃત્યુ પછી હાથી તરીકે જન્મ્યા હતા અને તે પછી દેવ તરીકે જન્મ્યા હતા.^૧

૧. મર.૫૧૨થી.

સીહસોયા (સિહસ્રોતા) જંબુદીવના પશ્ચિમ મહાવિદેહમાં આવેલી નદી સીઓઆને મળતી નદી.^૧

૧. સ્થા.૧૮૭, ૫૨૨, જમ્બૂ.૧૦૨.

સુઅ (શુક) સોગંધિયા નગરના પરિવ્રાજક. તે વેદો, ષષ્ટિતન્ત્ર અને સાંખ્યદર્શનમાં પારંગત હતા. સુદંસણ(૧૦) શેઠ તેમના ભક્ત હતા. સુદંસણ સાથે સુઅ થાવચ્યાપુત્ર પાસે ગયા હતા અને તેમની સાથે અનેક બાબતોની ચર્ચાઓ કરી હતી. છેવટે સુઅ પોતાના એક હજાર શિષ્યો સાથે થાવચ્યાપુત્રના શિષ્ય બની ગયા અને પુંડરીય(૬) પર્વત ઉપર મોક્ષ પામ્યા.^૧ ટીકાકાર અનુસાર શુક વ્યાસના પુત્ર હતા.^૨

૧. જ્ઞાતા.૫૫-૫૬, સમઅ.૫.૧૧૮.

૨. જ્ઞાતાઅ.૫.૧૧૦.

સુઈ (શુચિ) સોળમા તિત્થંકર સંતિની પ્રથમ શિષ્યા.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૬૦.

સુંગાયણ (શૃંગાયન) વિસાહા(૧) નક્ષત્રનું ગોત્રનામ.^૧

૧. સૂર્ય.૫૦, જમ્બૂ.૧૫૮.

સુંદર તિત્થયર વિમલ(૧)નો પૂર્વભવ.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

૧. સુંદરબાહુ તિત્થયર સુપાસ(૧)નો પૂર્વભવ.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

૨. સુંદરબાહુ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના ત્રીજા ભાવી વાસુદેવ(૧).^૧ આ દીહબાહુ(૨)નું બીજું નામ છે.^૨

૧. તીર્થો.૧૧૪૩.

૨. સમ.૧૫૮.

સુંદરિણંદ (સુન્દરિનન્દ) આ અને ણંદ(૮) એક છે.^૧

૧. આવહ.૫.૪૩૬.

૧. સુંદરી પત્ની સુણંદા(૨)થી જન્મેલી ઉસભ(૧)ની પુત્રી.^૧ તેની ઊંચાઈ પાંચ સો ધનુષ હતી.^૨ બાહુબલિ તેનો જોડિયો ભાઈ હતો.^૩ તેના ભાઈએ ડાબા હાથથી સૌપ્રથમ તેને ગણિતશાસ્ત્ર શિખવ્યું હતું.^૪ તેની સાવકી માનો દીકરો ભરહ(૧) તેને પરણવા ઈચ્છતો હતો અને તેથી તે તેને દીક્ષા લેવાની રજા આપતો ન હતો.^૫ પરંતુ સુંદરીએ તેની સાથે પરણવાનો ઈન્કાર કર્યો અને તિત્થયર ઉસભ(૧) પાસે દીક્ષા લઈ

તેમની મુખ્ય શિષ્યા બની. ૬ ચોરાશી લાખ પૂર્વ વર્ષનું આયુષ્ય પૂરું કરી સુંદરી મોક્ષ પામી. ૭

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૫૩, આવનિ. ૧૯૬, વિશેષા. ૧૬૧૨-૧૩, આવમ. પૃ. ૧૯૪, કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૧.
૨. સ્થા. ૪૩૫.
૩. આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૫૩, વિશેષા. ૧૬૧૨-૧૩.
૪. વિશેષા. ૧૬૩૩, આવભા. ૧૩,

- આવમ. પૃ. ૧૯૮.
૫. આવનિ. ૩૪૪, વિશેષા. ૧૭૨૪, આવચૂ. ૧. પૃ. ૧૮૨.
૬. આવનિ. ૩૪૮, વિશેષા. ૧૭૨૮, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૦૮, જમ્બૂ. ૩૧, કલ્પ. ૨૧૫.
૭. સમ. ૮૪, નિશીભા. ૧૭૧૬, બૃભા. ૩૭૩૮, ૬૨૦૧.

૨. સુંદરી ણાસિક્ક નગરના શેઠ ણંદ(લ)ની પત્ની. ૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૬૬, નન્દિમ. પૃ. ૧૬૭.

સુંદરીણંદ (સુન્દરીનન્દ) ણંદ(લ)નું બીજું નામ.

૧. આવનિ. ૮૪૪, આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૬૬, આવહ. પૃ. ૪૩૬, સ્થામ. પૃ. ૪૭૪.

સુંભ (શુભ) સાવત્થી નગરના શેઠ. તેમને સુંભા નામની પુત્રી હતી. ૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૦.

સુંભવડેસઅ (શુભાવતંસક) બલિયંચામાં આવેલો સુંભા દેવીનો મહેલ. ૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૦.

૧. સુંભા (શુભા) સાવત્થી નગરના શેઠ સુંભની પુત્રી. તેણે શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું હતું. મૃત્યુ પછી તે બલિ(૪)ની રાણી તરીકે દેવીરૂપે જન્મી હતી. ૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૦, ભગ. ૪૦૬, સ્થા. ૪૦૩.

૨. સુંભા ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધનું પહેલું અધ્યયન. ૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૦.

સુંભુતર જુઓ લાઠ. ૧

૧. ભગ. ૫૫૪.

૧. સુંસુમા ણાયાધમ્મકહાના પહેલા શ્રુતસ્કન્ધનું અઠારમું અધ્યયન. ૧

૧. જ્ઞાતા. ૫, સમ. ૧૮, જ્ઞાતામ. પૃ. ૧૦.

૨. સુંસુમા રાયગિહના શેઠ ધણણ(૧)ની દીકરી. ૧ વિગત માટે જુઓ ધણણ(૧).

૧. જ્ઞાતા. ૧૩૬-૩૮, આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૮૭, આવહ. પૃ. ૩૭૦-૭૧, નન્દિમ. પૃ. ૧૬૬, ઉત્તરાક. પૃ. ૪૫૬.

સુંસુમાર ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક. ૧

૧. કલ્પધ. પૃ. ૧૫૨, કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૬.

સુંસુમારપુર જે નગરમાં રાજા ધુંધુમાર રાજ કરતા હતા તે નગર. કહેવાય છે કે ઋષિ વારત્તગ(૩) આ નગરમાં આવ્યા હતા.^૧ તિત્થયર મહાવીર વેસાલીથી આ નગરમાં આવ્યા હતા અને પછી અહીંથી ભોગપુર જવા નીકળ્યા હતા.^૨ તેની એકતા મિરઝાપુર જિલ્લામાં આવેલા ચુનાર (Chunar) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૩

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૮૯, આવનિ.

૧૨૯૮, આવહ.પૃ.૭૧૧.

૨. ભગ.૧૪૪, આવનિ.૫૧૯,

આવચૂ.૧.પૃ.૩૧૬, વિશેષા.

૧૯૭૪, સ્થાઅ.પૃ.૫૨૪, કલ્પવિ.પૃ.

૨૬૯, આવહ.પૃ.૪૩૦.

૩. સંનિ.પૃ.૯, લાઈ.પૃ.૩૩૯.

સુકંત (સુકાન્ત) ઘતોદસમુદ્દના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જીવા.૧૮૨.

૧. સુકચ્છ મહાવિદેહનો એક વિજય(૨૩) અર્થાત્ પ્રદેશ, જે સીયા(૧) નદીની ઉત્તરે, હીલવંત(૧) પર્વતની દક્ષિણે, ગાહાવર્ધ નદીની પશ્ચિમે અને ચિત્તકૂડ(૧) પર્વતની પૂર્વે આવેલો છે. તેનું પાટનગર ખેમપુરા છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૫, સ્થા.૬૩૭.

૨. સુકચ્છ સંભવત: આ અને ઉસભ(૧)ના પુત્ર મહાકચ્છ એક છે.^૧

૧. આવમ.પૃ.૨૩૦.

સુકચ્છકૂડ (સુકચ્છકૂટ) મહાવિદેહના સુકચ્છ(૧) પ્રદેશમાં આવેલા પર્વત ચિત્તકૂડ(૧)નું^૧ તેમ જ દીહવેયડઢ(૧)નું શિખર.^૨

૧. જમ્બૂ.૯૪.

૨. સ્થા.૬૮૮.

સુકણ્ણા (સુકર્ણા) સોગંધિયા નગરના રાજા અપ્પડિહયની પત્ની.^૧

૧. વિપા.૩૪.

સુકણ્ણ (સુકૃષ્ણા) શિરયાવલિયા(૧)નું પાંચમું અધ્યયન.^૧ રાજા સેણિઅના પુત્ર સુકણ્ણનું જીવનવૃત્ત તેમાં છે.^૨

૧. નિર.૧.૧.

૨. નિરચં.૧.૧.

૧. સુકણ્ણા (સુકૃષ્ણા) રાજા સેણિઅની પત્ની. તેણે સંસારનો ત્યાગ કરી તિત્થયર મહાવીર પાસે ચંપા નગરમાં દીક્ષા લીધી હતી. અન્તે તે મોક્ષ પામી.^૧

૧. નિર.૧.૫, અન્ત.૨૧.

૨. સુકણ્ણા અંતગડદસાના આઠમા વર્ગનું પાંચમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૧૭.

૧. સુકાલ શિરયાવલિયા(૧)નું બીજું અધ્યયન.^૧

૧. નિર.૧.૧.

૨. સુકાલ સહસ્રારકપ્પમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અઠાર સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧

૧. સમ.૧૮.

૩. સુકાલ જેનું ચૈત્ય સોગંધિયા નગરમાં આવેલું છે તે યક્ષ.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૪. સુકાલ રાજા સેણિઅ અને તેમની રાણી સુકાલીનો પુત્ર. બાકીનું જીવનવૃત્ત કાલ(૧)ના જીવનવૃત્ત જેવું છે.^૧

૧. નિર.૧.૨, ૨.૨., નિરચં.૧.૧.

૧. સુકાલી અંતગહસાના આઠમા વર્ગનું બીજું અધ્યયન.

૧. અન્ત.૧૭.

૨. સુકાલી રાજા સણિયની પત્ની અને સુકાલ(૪)ની માતા.^૧ તેણે ચંપા નગરમાં તિત્થયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી હતી અને તે મોક્ષ પામી હતી.^૨

૧. નિર.૨.૨.

૨. અન્ત.૧૮.

સુકિટ્ટી (સુકૃષ્ટિ) સણકુમાર(૧) અને માહિંદ(૩)માં આવેલ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ચાર સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧

૧. સમ.૪.

૧. સુકુમાલિયા (સુકુમાલિકા અથવા સુકુમારિકા) ચંપા નગરના શેઠ સાગરદત્ત(૨)ની પુત્રી. તે તેના પૂર્વભવમાં ણાગસિરી(૨) હતી. તે દોવઈ તરીકે જન્મી.^૧ સુકુમાલિયા ગોવાલિયાની શિષ્યા હતી.^૨ શ્રમણી તરીકે તેણે નિદાન બાંધ્યું અર્થાત્ સંકલ્પ કર્યો કે પોતાની સેવામાં પાંચ પુરુષો તેને મળે અને તેથી તે દોવઈ તરીકે પાંચ ભાઈઓને પરણી.^૩

૧. જ્ઞાતા.૧૦૮, ભગ.પૃ.૫૧.

૨. જ્ઞાતા.૧૧૩, ૧૧૫.

૩. જ્ઞાતા.૧૦૮, ૧૨૦.

૨. સુકુમાલિયા રાજા જિયસત્તુ(૧૭)ની પુત્રી અને રાજા જરકુમારની પૌત્રી. સસઅ(૨) અને ભસઅ તેના ભાઈઓ હતા. તેણે પોતાના ભાઈઓ સાથે શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું હતું. સુકુમાલિયા અત્યંત રૂપવતી અને સુકુમાર હોવાથી તેના ભાઈઓ તેનું રક્ષણ કરતા હતા.^૧

૧. નિશીચૂ.૨.પૃ.૪૧૭-૧૮, નિશીભા.૨૮૫૧, ભૂભા.૫૨૫૪-૫૯, ગચ્છાવા.પૃ.૨૬.

૩. સુકુમાલિયા વસંતપુર(૩)ના રાજા જિયસત્તુ(૪૦)ની પત્ની. તેણે પોતાના પતિને દગ્ગો દીધો હતો.^૧

૧. ભક્ત.૧૪૬, આવચૂ.૧.પૃ.૫૩૪, આવહ.પૃ.૪૦૨-૦૩, આચાશી.પૃ.૧૫૪.

૧. સુકોસલ (સુકોશલ) આગામી ઉસ્સપ્પિણી કાલચક્રમાં એરવચ(૧) ક્ષેત્રમાં થનારા ઓગણીસમા તિત્થંકર.^૧

૧. સમ.૧૫૯, તીર્થો.૧૧૨૦.

૨. સુકોસલ મુગ્ગિલ્લગિરિ ઉપર જે શ્રમણને વાઘણે ફાડી ખાધા હતા તે શ્રમણ. તે વાઘણ તેના પૂર્વભવમાં તે શ્રમણની માતા હતી.^૧

૧. સમશી.૬૩-૬૪, મર.૪૬૬-૬૭, ભક્ત.૧૬૧, આવ.પૃ.૨૭, ઉત્તરાક.પૃ.૫૫થી.

૧. સુક્ક (શુક) મહાસુક્ક(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સત્તર સાગરોપમ વર્ષનું છે.^૧

૧. સમ.૧૭.

૨. સુક્ક આ અને મહાસુક્ક(૧) સ્વર્ગીય ક્ષેત્ર એક છે.^૧

૧. વિશેષા.૬૯૮.

૩. સુક્ક લોગપાલ સોમ(૧)ના આધિપત્ય નીચેનો એક જોઈસિય દેવ.^૧ તેના પૂર્વભવમાં તે વાણારસીનો સોમિલ(૭) બ્રાહ્મણ હતો.^૨

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૫૩, સૂર્ય.૧૦૭, સમ.૧૯, ભગ.૧૬૫.

૨. નિર.૩.૩, સ્થાઅ.પૃ.૫૭૨.

૪. સુક્ક પુષ્કિયાનું આ જ નામનું ત્રીજું અધ્યયન.^૧

૧. સ્થા.૭૫૫, સ્થાઅ.પૃ.૫૧૨.

૫. સુક્ક પુષ્કિયાનું ત્રીજું અધ્યયન.^૧

૧. નિર.૩.૧.

૬. સુક્ક અઠ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સ્થા.૯૦, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૪-૩૫.

સુક્કા (શુક્લા) ધરણ(૧)ની છ રાણીઓમાંની એક.^૧ તે સક્કા(૨) નામે પણ જાણીતી છે.^૨

૧. ભગ.૪૦૬.

૨. સ્થા.૫૦૮.

સુક્કાભ (શુકાભ) એક લોગંતિય સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં અવ્વાબાહ દેવો વસે છે.^૧

૧. ભગ.૨૪૩.

સુક્ષ્મિત્તકસિણ (સુક્ષેત્રકૃત્સ્ન) દોગિદ્ધિદસાનું ચોથું અધ્યયન.^૧

૧. સ્થા.૭૫૫.

સુગીઅ (સુગીત) જુઓ સુપીઅ.^૧

૧. સૂર્ય.૪૭.

સુગુત (સુગુમ) કોસંબીના રાજા સયાણીયનો મન્ત્રી.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૩૧૬, વિશેષા.૧૯૭૬, આવમ.૫.૨૯૪થી, આવહ.૫.૨૨૨, કલ્પવિ.૫.૧૭૦, કલ્પધ.૫.૧૦૯.

૧. સુગ્ગીવ (સુગ્રીવ) આગામી ઉસ્સપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થનારા નવમા પડિસત્તુ.^૧

૧. સમ.૧૫૯, તીર્થો.૧૧૪૬.

૨. સુગ્ગીવ તિથ્યર સુવિહિ(૧)ના પિતા. તે કાંગદીના રાજા હતા. તેમની પત્ની રામા(૩) હતી.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૭૨, સ્થાઅ.૫.૩૦૮.

૩. સુગ્ગીવ રામ(૨)એ સીઆ(૭)ની શોધ કરવા સુગ્ગીવને કહ્યું હતું. સુગ્ગીવે હણ્ણમંતને તેમ કરવા આજ્ઞા કરી.^૧ કિંકિંધપુર(કિષ્કિન્ધપુર)ના વિદ્યાધર રાજા આદિત્યરથના બે પુત્રોમાંનો એક સુગ્ગીવ હતો. તેની પત્ની તારા હતી.^૨

૧. નિશીચૂ.૧.૫.૧૦૪.

૨. પ્રશ્નઅ.૫.૮૯, પ્રશ્નજ્ઞા.૫.૮૮.

૪. સુગ્ગીવ જે નગરમાં રાજા ભદ્રબાહુ(૧) રાજ કરતા હતા તે નગર. રાજકુમાર મિયાપુત્ત(૩) ભદ્રબાહુના પુત્ર હતા.^૧

૧. ઉત્તરા.૧૯. ૧-૨.

૫. સુગ્ગીવ ભૂયાણંદ(૧)ના હયદળનો સેનાપતિ. ઉત્તરના ભવણવર્ધ દેવોના બીજા ઈન્દ્રોનું નામ.^૧

૧. સ્થા.૪૦૪, ૫૮૨.

૧. સુધોસ (સુધોષ) ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં અતીત ઉસ્સપ્પિણી કાલચક્રમાં થઈ ગયેલા છક્કા કુલગર.^૧ જુઓ કુલગર.

૧. સમ.૧૫૭, સ્થા.૫૫૬.

૨. સુધોસ ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.૫.૧૫૨, કલ્પવિ.૫.૨૩૬.

૩. સુધોસ બંભલોઅમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય દસ સાગરોપમ વર્ષ છે.^૧

૧. સમ.૧૦.

૪. સુધોસ સયંભૂ(૪) સમાન સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય છ સાગરોપમ વર્ષ છે.^૧

૧. સમ.૬.

૫. સુઘોસ જે નગરમાં રાજા અજજુષણ(૩) રાજ કરતા હતા તે નગર. તે નગરમાં દેવરમણ ઉદ્યાન હતું અને યક્ષ વીરસેણ(૧)નું ચૈત્ય હતું. આ નગરમાં તિત્થયર મહાવીર આવ્યા હતા અને તેમણે અહીં રાજકુમાર ભદ્રણંદી(૪)ને દીક્ષા આપી હતી.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૧. સુઘોસા (સુઘોષા) સક્ક(૩)નો ઘંટ.^૧ સણંકુમાર અને પાણય સ્વર્ગીય ક્ષેત્રોના ઈન્દ્રો પાસે પણ આ નામ ધરાવતા ઘંટો છે.^૨

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૪૦, ભગ.૫૬૭, તીર્થો.૧૯૪.

૨. જમ્બૂ.૧૧૮.

૨. સુઘોસા ગંધવ્વ દેવોના બે ઈન્દ્રો ગીયરઈ અને ગીયજસમાંથી દરેકની એક એક રાણીનું નામ.^૧ તે તેના પૂર્વભવમાં ણાગપુરના શેઠની પુત્રી હતી.^૨

૧. સ્થા.૨૭૩, ભગ.૪૦૬.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૩.

૩. સુઘોસા ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના પાંચમા વર્ગનું ઓગણત્રીસમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૩.

સુચંદ (સુચન્દ્ર) વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં એરવય(૧) ક્ષેત્રમાં થયેલા બીજા તિત્થંકર^૧ જે તિત્થયર અજિયના સમકાલીન હતા.^૨

૧. સમ.૧૫૯, તીર્થો.૩૧૫.

૨. તીર્થો.૫૨૧.

સુચ્છિતા (સુક્ષેત્રા) જુઓ સુચ્છેતા.^૧

૧. આવનિ.૫૦૮, આવચૂ.૧.૫.૩૧૧, વિશેષા.૧૯૬૩.

સુચ્છેતા (સુક્ષેત્રા) તિત્થયર મહાવીર જે ગામમાં આવ્યા હતા તે ગામ. આ ગામથી તે મલય(૩) ગામ ગયા હતા.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૩૧૧, આવનિ.૫૦૮, વિશેષા.૧૯૬૩, આવમ.૫.૨૯૧.

સુછેતા (સુક્ષેત્રા) જુઓ સુચ્છેતા.

૧. આવનિ.૫૨૩, આવચૂ.૧.૫.૩૨૦.

૧. સુજસ (સુયશસ્) ચક્કવટ્ટિવઈરણાભનો સારથિ.^૧ તેનો રાજા સેજજંસ(૩) તરીકે પુનર્જન્મ થયો હતો.^૨ સુજસે વઈરણાભ સાથે સંસારનો ત્યાગ કર્યો હતો.^૩

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૮૦.

૨. આવચૂ.૧.૫.૧૬૨.

૩. આવચૂ.૧.૫.૧૮૦.

૨. સુજસ ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.૫.૧૫૧, કલ્પવિ.૫.૨૩૬.

૧. સુજસા (સુયશા) ચૌદમા તિત્થયર અણંતની માતા.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૭૭.

૨. સુજસા તિત્થયર સીયલની પ્રથમ શિષ્યા.¹ તેનું બીજું નામ સુલસા(૩) હતું.
૧. તીર્થો.૪૫૯.

૩. સુજસા સુદંસણપુરના શેઠ સુસુણાગની પત્ની.¹
૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૯૫, આવનિ. ૧૨૯૩, આવહ. પૃ. ૭૦૭.

સુજાઅ (સુજાત) જુઓ સુજાત.¹
૧. વિપા. ૩૩, આવહ. પૃ. ૭૦૯.

૧. સુજાત ત્રીજું ગેવિજજગ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન (વિમાન).¹
૧. સ્થા. ૭૯૫.

૨. સુજાત ચંપા નગરના શેઠ ઘણમિત્ત(૧)નો પુત્ર. તે અત્યન્ત રૂપાળો હતો. ધમ્મઘોસ(૩) મન્ત્રીએ તેને મારી નાખવા કાવતરું ઘડ્યું હતું. પરંતુ રાજા ચંડજ્ઞયે તેને પોતાની બહેન ચંડજસા(૨) પરણાવી.¹
૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૯૭, આવનિ. ૧૨૯૭, આવહ. પૃ. ૭૦૯.

૩. સુજાત વિવાગસુયના બીજા શ્રુતસ્કન્ધનું ત્રીજું અધ્યયન.¹
૧. વિપા. ૩૩.

૪. સુજાત વીરપુરના રાજા વીરકણ્ઠમિત્ત અને રાણી સિરિદેવી(૩)નો પુત્ર. આ રાજકુમારને બલસિરી(૩) આદિ પાંચ સો પત્નીઓ હતી. એક વાર તેણે તિત્થયર મહાવીર પાસેથી પોતાના ઉસભદત્ત(૨) તરીકેના પૂર્વભવનું વૃતાન્ત સાંભળ્યું અને તેણે સંસારનો ત્યાગ કર્યો. તે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પામશે.¹
૧. વિપા. ૩૪.

૧. સુજાતા સેણિયની પત્ની. તેને રાયગિહમાં તિત્થયર મહાવીરે દીક્ષા આપી હતી.¹
૧. અન્ત. ૧૬.

૨. સુજાતા અંતગડદસાના સાતમા વર્ગનું અગિયારમું અધ્યયન.¹
૧. અન્ત. ૧૬.

૩. સુજાતા ભૂયાણંદ(૧)ના લોગપાલોમાંથી દરેક લોગપાલની એક રાણીનું નામ.¹
૧. સ્થા. ૨૭૩, ભગ. ૪૦૬.

૪. સુજાતા જંબુસુદંસણા વૃક્ષનું બીજું એક નામ.¹
૧. જમ્બૂ. ૯૦.

સુજાયા (સુજાતા) જુઓ સુજાતા.¹
૧. ભગ. ૪૦૬.

સુજિદા (સુજયેષા) જુઓ સુજેદા.¹

૧. આવ.૨૮.

સુજેક્ટા (સુજયેષ્ઠા) રાજા ચેડગની પુત્રી, રાણી ચેલ્લણાની બહેન અને સચ્ચઈ(૧)ની માતા. સુજેક્ટાના બદલે ચેલ્લણા રાજા સેણિઅ(૧) સાથે ભાગી ગઈ અને તેની સાથે લગ્ન કરી લીધા. તેથી સુજેક્ટા શ્રમણી બની ગઈ.^૧ જુઓ પેઢાલ(૧).

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૬૪-૬૬, ૧૭૪, આવહ.પૃ.૬૭૬,૬૭૭, આવ.પૃ.૨૮, સ્થાઅ. પૃ.૪૫૭, ઉત્તરાક.૮૧.

સુજજ (સૂર્ય) બંભલોઅમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય નવ સાગરોપમ વર્ષ છે.^૧

૧. સમ.૯.

સુજજકંત (સૂર્યકાન્ત) સુજજ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

સુજજકૂડ (સૂર્યકૂટ) સુજજ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

સુજજજૂઝય (સૂર્યધ્વજ) સુજજ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

સુજજપત્ન (સૂર્યપત્ન) સુજજ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

સુજજલેસ (સૂર્યલેશ્ય) સુજજ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

સુજજવણ્ણ (સૂર્યવર્ણ) સુજજ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

સુજજવિત્ત (સૂર્યવિત્ત) સુજજ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

સુજજસિંગ (સૂર્યશૃંગ) સુજજ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

સુજજસિદ્ધ (સૂર્યસૃષ્ટ) સુજજ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

સુજજસિરી (સૂર્યશ્રી) બ્રાહ્મણ સુજજસિવની પુત્રી. દારુણ દુકાળના કારણે તેના પિતાએ તેને બ્રાહ્મણ ગોવિંદને વેચી દીધી હતી. દુકાળના અન્તે તેને તેના પિતા સાથે પરણાવવામાં આવી. પછી તેણે સુસઢ નામના પુત્રને જન્મ આપ્યો અને પછી મરણ

પામી.^૧

૧. મનિ.પૂ.૨૦૯થી, ૨૩૧, ૨૩૩, ૨૩૭.

સુજજસિવ (સૂર્યશિવ) સંબુક્ક(૨) ગામનો બ્રાહ્મણ. સુજજસિરી તેની પુત્રી હતી જે પછી તેની પત્ની બની.^૧

૧. મનિ.૨૦૯, ૨૩૩થી.

સુજજાય (સુજાત) આ અને સુવ્વય(૩) એક છે.

૧. તીર્થો.૪૪૬.

સુજજાવત (સૂર્યાવત) સુજજ જેવું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

સુજજુત્તરવડિંસગ (સૂર્યોત્તરાવતંસક) સુજજ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

સુજ્ઝ (સુહમ) જુઓ સુબ્ભ.^૧

૧. આચાર્ય.પૂ.૩૧૮.

૧. સુદ્વિય (સુસ્થિત) કવિલ(૫)ના ગુરુ.

૧. બૃક્ષે.૧૩૭૧.

૨. સુદ્વિય સુહત્થિ(૧) આચાર્યના બાર શિષ્યોમાંના એક. જુઓ સુદ્વિય-સુપ્પડિબુદ્ધ.^૧

૧. કલ્પ અને કલ્પવિ.પૂ.૨૫૭.

૩. સુદ્વિય લવણ સમુદ્રનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧ વાસુદેવ(૨) કણ્ઠ(૧)એ તેની સહાય મેળવવા તેનું ધ્યાન ધર્યું હતું.^૨ તે અને સોચ્છિય(૪) એક છે.

૧. જ્ઞાતા.૮૧, જીવા.૧૬૧.

૨. જ્ઞાતા.૧૨૪, સ્થાઅ.પૂ.૫૨૪.

૪. સુદ્વિય એક શ્રમણાચાર્ય જેમણે પાંચ પંડવોને દીક્ષા આપી હતી.^૧

૧. મર.૪૫૮.

સુદ્વિય-સુપ્પડિબુદ્ધ (સુસ્થિત-સુપ્રતિબુદ્ધ) આચાર્ય સુહત્થિ(૧)ના બાર શિષ્યોમાંના બે શિષ્યો.^૧ તેઓ કોડિય-કાર્કંદઅ નામોથી પણ જાણીતા હતા. તેઓ વગ્ધાવચ્ચ(૧) ગોત્રના હતા. કોડિયગણ(૨) નામની શ્રમણશાખા તેમનાથી શરૂ થઈ. તેમને પાંચ શિષ્યો હતા - ઈંદદિણ્ણ, પિયગ્ગંથ, ગોવાલ, ઈસિદ્દત અને અરિહદત.^૨

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ.પૂ.૨૫૭, ૨૬૦.

૨. એજન.પૂ.૨૫૪, ૨૬૧, કલ્પધ.પૂ.૧૬૫.

સુદ્વિયા (સુસ્થિતા) દેવ સુદ્વિય(૩)ની રાજધાની.^૧

૧. જીવા.૧૫૪, ૧૬૧.

૧. સુણંદ (સુનન્દ) ભરહ(૨) ક્ષેત્રના નવમા ભાવી તિત્થંકર પોટિલ(૧)નો

પૂર્વભવ. ^૧

૧. સમ.૧૫૯.

૨. સુણંદ મહાપુરનો રહેવાસી. ^૧ તિત્થયર વાસુપુજ્જને સૌપ્રથમ ભિક્ષા આપનાર તે હતો. ^૨

૧. આવનિ.૩૨૪.

૨. સમ.૧૫૭, આવનિ.૩૨૮, આવમ.પૃ.૨૨૭.

૩. સુણંદ હત્થિણાઉરના રાજા. ^૧

૧. વિપા.૧૦.

૪. સુણંદ તિત્થયર પાસ(૧)નો મુખ્ય ઉપાસક(શ્રાવક). ^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૫૨, આવમ.પૃ.૨૦૯.

૫. સુણંદ જેના ઘરે તિત્થયર મહાવીરે પોતાના ત્રીજા માસખમણના (મહિનાના સળંગ ઉપવાસના) પારણાં કર્યા હતાં તે રાયગિહ નગરનો રહેવાસી. ^૧ આ અને સુદંસણ(૩) એક છે. ^૨

૧. ભગ.૫૪૧, આવનિ.૪૭૪, વિશેષા.૧૯૨૮, આવમ.પૃ.૨૭૬, કલ્પધ.પૃ.૧૦૫, કલ્પવિ.પૃ.૧૬૪.

૨. આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૨.

૬. સુણંદ ચંપા નગરનો શ્રાવક જેનો પુનર્જન્મ કોસંબીના સમૃદ્ધ શેઠ તરીકે થયો હતો અને જેણે શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું હતું. ^૧

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૧૨૩, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૮૦, ઉત્તરાક.પૃ.૭૨.

૭. સુણંદ ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક. ^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૧, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

૮. સુણંદ મહાસુક્ક(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પંદર સાગરોપમ વર્ષ છે.

૧. સમ.૧૫.

૧. સુણંદા (સુનન્દા) આચાર્ય વર્ધર(૨)ની માતા. તેના પતિ ધણગિરિ(૨)એ તેને એકલી છોડી દઈ શ્રામણ્ય સ્વીકારી લીધું હતું. તે વખતે તે ગર્ભવતી હતી. ^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૩૯૦, આવહ.પૃ.૨૮૯-૨૯૦, કલ્પવિ.પૃ.૨૬૨, કલ્પધ.પૃ.૧૭૦, ઉત્તરાશા.પૃ.૩૩૩.

૨. સુણંદા ઉસભ(૧)ની બે પત્નીઓમાંની એક. તે ણંદા(૭) નામે પણ જાણીતી છે. બાળપણમાં જ તેના પહેલા પતિનું મૃત્યુ થવાથી તેને રાજા ણાભિએ ઉછેરી હતી અને ઉસભ સાથે પરણાવી હતી. તેણે બાહુબલિ અને સુંદરી(૧)ને જન્મ આપ્યો હતો. ^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૫૨, આવમ.૫.૧૯૪, આવનિ.૧૯૧, આવભા.૪ (આવનિ.૧૯૬ પછી), વિશેષા.૧૬૦૭, તીર્થો.૨૮૩, કલ્પધ.૫.૧૪૮, કલ્પવિ.૫.૨૩૧.

૩. સુણંદા ચક્કવટ્ટિ મઘવા(૧)ની મુખ્ય પત્ની.^૧

૧. સમ.૧૫૮.

૪. સુણંદા ભૂયાણંદ(૧)ના ચાર લોગપાલોમાંથી દરેકની એક એક રાણીનું નામ.^૧

૧. સ્થા.૨૭૩, ભગ.૪૦૬.

૫. સુણંદા જુઓ ણંદિણી(૨).^૧

૧. કલ્પ.૧૬૪.

૬. સુણંદા આ અને ણંદા(૧) એક છે.^૧

૧. નિરચં.૧.૧.૫.૫.

૧. સુણક્રખત (સુનક્ષત્ર) અણ્ણતરોવવાઈયદસાના ત્રીજા વર્ગનું બીજું અધ્યયન.^૧ ઠાણ અનુસાર તે અણ્ણતરોવવાઈયદસાના દસ અધ્યયનોમાંનું ત્રીજું અધ્યયન છે.^૨

૧. અનુત.૩.

૨. સ્થા.૭૫૫.

૨. સુણક્રખત કાગંદી નગરની ભદ્દા(દ) સાર્થવાહીનો પુત્ર. તેણે તિત્થયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી હતી.^૧

૧. અનુત.૬.

૩. સુણક્રખત તિત્થયર મહાવીરના શિષ્ય. તે કોસલ દેશના હતા. તેમને ગોસાલે બાળીને ભસ્મ કરી નાખ્યા હતા.^૧ મૃત્યુ પછી તે અચ્યુય સ્વર્ગમાં દેવ તરીકે જન્મ્યા. ભવિષ્યમાં તે મહાવિદેહમાં મુક્તિ પામશે.^૨

૧. ભગ.૫૫૩, સ્થાઅ.૫.૫૨૩, કલ્પવિ.૫.૩૮.

૨. ભગ.૫૫૮.

સુણક્રખતા (સુનક્ષત્રા) પખવાડિયાની બીજની રાત.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૪૮.

સુણહ (સુનખ) ભરહ(૨) ક્ષેત્રના છઠ્ઠા ભાવી કુલગર.^૧ તે સુહુમ નામે પણ જાણીતા છે.^૨ જુઓ કુલગર.

૧. તીર્થો.૧૦૪.

૨. સમ.૧૫૮, સ્થા.૫૫૬.

૧. સુણાભ (સુનાભ) અવરકંકા(૧)ના રાજા પઉમણાભ(૩)ના પુત્ર.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૨૩.

૨. સુણાભ ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.૫.૧૫૨, કલ્પવિ.૫.૨૩૬.

સુતારયા (સુતારકા) એક દેવી.^૧

૧. આવ.પૃ.૧૯.

૧. સુત્ત (સૂત્ર) જે કંઈ ઉપદેશ જિનોએ અત્થના (અર્થના) રૂપમાં આપ્યો તેને જ ગણધરોએ સુત્તના (સૂત્રના) રૂપમાં એક સાથે વ્યવસ્થિત ગૂંથ્યો.^૧ આમ જિનોના ઉપદેશોની પદ્ધતિસરની વ્યવસ્થિત શ્રુતસ્કન્ધ, અધ્યયન વગેરેમાં ગોઠવણી યા રચના એ સુત્ત છે.^૨ તેને સુત્ત નામ આપવામાં આવ્યું છે કારણ કે તે જ્ઞાનને રજૂ કરે છે^૩ અથવા જિનોના પવિત્ર ઉપદેશના અર્થની ધારાને પ્રગટ કરે છે યા બહાર વહેવાડાવે છે.^૪ સુત્ત શબ્દ ઉપદેશોના સૂત્રો યા સૂત્રાત્મક વાક્યોનો વાયક છે,^૫ અથવા જિનોના ઉપદેશોમાંથી પસાર થતો અથવા ઉપદેશોને ગૂંથતો યા બાંધતો દોરો (સૂત્ર) એવા અર્થનો વાયક છે.^૬ અથવા તો જિનોના ઉપદેશો 'સારી રીતે કહેવાયેલાં વચનો છે' એ અર્થવાળા સૂક્ત શબ્દનો પર્યાય છે.^૭ સુત્તમાં ગણધરોનો ઉપદેશ સમાવેશ પામે છે.^૮ સુત્ત અંગપવિક્ક અને અંગબાહિર ગ્રન્થોનું સંગઠિત સાહિત્ય છે.^૯ તેનો સામાન્ય અર્થ આગમશાસ્ત્રો યા શાસ્ત્રો છે^{૧૦} અને તેની ભાષા અદ્રમાઘડી છે.^{૧૧} તેનાં બીજાં નામો આગમ, પવયણ અને સુય પણ છે.^{૧૨} જુઓ આગમ, પવયણ અને સુય.

૧. 'અત્થં માસઈ અરહા સુત્તં ગંથંતિ ગણહરા' આવનિ.૯૨, વિશેષા.૧૧૨૪, વ્યવભા. ૪.૧૦૧, દશયૂ.પૃ.૬, આવયૂ.૧.પૃ. ૩૩૭, ઉત્તરાયૂ.પૃ.૧૦૮.
૨. આવયૂ.૧.પૃ.૯૨-૯૩.
૩. સૂત્રનિ.૩, સૂત્રયૂ.પૃ.૬.
૪. વિશેષા.૧૩૭૫, વિશેષાકો.પૃ.૩૯૮, નન્દિમ.પૃ.૨૩૯, અનુહ.પૃ.૨૨, અનુહ.પૃ.૩૮.
૫. વિશેષા.૧૦૦૨, ૧૦૦૪, ઉત્તરાશા.પૃ. ૧૮, અનુહ.પૃ.૨૬૩, સ્થા.પૃ.૬, આયાશી.પૃ.૧૧.
૬. ચંવે.૮૩-૮૪, ભક્ત.૮૭.

૭. વિશેષાકો.પૃ.૩૯૮.
૮. બૃક્ષે.૧૩૭૯.
૯. ઉત્તરા.૨૮.૨૩, પ્રજ્ઞા.૩૭, જીતભા. ૫૬૦, નિશીયૂ.૧.પૃ.૧૧, આવયૂ.૧. પૃ.૩૩૭, પાક્ષિય.પૃ.૫૯.
૧૦. સ્થા.૪૬૮, ઉત્તરા.૧.૨૩, ઉત્તરાશા.પૃ. ૫૬, ઉત્તરાયૂ.૧૫૮, નિશીભા.૨૦૯૪, મર.૫૩૭, ભક્ત.૮.
૧૧. બૃક્ષે.૧૩૭૯, આવનિ.(દીપિકા) પૃ.૭૦.
૧૨. આયાનિ.૨૮૧, વિશેષા.૧૩૭૩, આવયૂ.૧.પૃ.૯૨, સૂત્રશી.પૃ.૨, પાક્ષિય.પૃ.૫૯.

૨. સુત્ત દિઢિવાયના પાંચ વિભાગોમાંનો એક.^૧

૧. સમ.૧૪૭, નન્દિ.૫૭, સ્થા.૨૬૨.

સુત્તકડ (સૂત્રકૃત) જુઓ સૂયગડ.^૧

૧. સૂત્રનિ.૨, સૂત્રયૂ.પૃ.૬.

સુત્તગડ (સૂત્રકૃત) જુઓ સૂયગડ.^૧

૧. સૂત્રનિ.૨૦.

સુત્તવેદ્યાલિય (સૂત્રવૈચારિક) એક આરિય(આર્ય) ધંધાદારી વર્ગ.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

સુત્તિઅ (સૌત્રિક) એક આરિય (આર્ય) ધંધાદારી વર્ગ.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

સુત્તિમઈ (સુક્તિમતી) આરિય (આર્ય) દેશ ચેદિની રાજધાની.^૧ ત્યાં દમઘોસનો પુત્ર સિસુપાલ રાજા રાજ કરતો હતો.^૨ સુત્તિમઈની એકતા બુંદેલખંડમાં, જમુના નદીને મળતી કેન નદીના તટ ઉપર આવેલા બાન્દા(Banda) નજીકના સ્થાન સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૩

૧. સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩.

૩. સ્તજિઓ.પૃ.૪૮, લાઈ.પૃ.૩૪૦.

૨. જ્ઞાતા.૧૧૭.

સુત્તિવત્તિયા (સૂક્તિપ્રત્યયા) ઉત્તરબલિસ્સહગણ(૨)ની ચાર શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ.પૃ.૨૫૭.

સુત્થિયા (સુસ્થિતા) જુઓ સુદ્ધિયા.^૧

૧. જીવા.૧૫૪.

૧. સુદંસણ (સુદર્શન) ભરહ(૨)ના અઢારમા તીર્થંકર અરના પિતા.^૧

૧. સમ.૧૫૭-૫૮, તીર્થો.૪૮૧. ઉત્તરાક.પૃ.૩૩૨.

૨. સુદંસણ ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થવાના પાંચમા ભાવી બલદેવ(૨).^૧

૧. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૧૧૪૪.

૩. સુદંસણ આ અને સુણંદ(૫) એક છે.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૨.

૪. સુદંસણ સાગરદત્ત(૪) (બલદેવ(૨) ભદ્ર(૧૩)નો પૂર્વભવ) અને ઘણદત્ત(૧) (વાસુદેવ(૧) સયંભૂ(૧)નો પૂર્વભવ)ના ગુરુ.^૧

૧. સમ.૧૫૮, તીર્થો. ૬૦૭.

૫. સુદંસણ તેવીસમા તિત્થયર પાસ(૧)નો પૂર્વભવ.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

૬. સુદંસણ અઢારમા તિત્થયર અરનો પૂર્વભવ.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

૭. સુદંસણ પાંચમા બલદેવ છે અને વાસુદેવ(૧) પુરિસસીહના ભાઈ છે.^૧ તે અસ્સપુરના રાજા સિવ(૬) અને રાણી વિજયા(૩)ના પુત્ર હતા.^૨ તેમની ઊંચાઈ પિસ્તાલીસ ધનુષ હતી.^૩ તેમણે શ્રામણ્ય ધારણ કર્યું અને સત્તર લાખ વર્ષની ઉંમરે તે

મોક્ષ પામ્યા. ૧ પૂર્વભવમાં તે લલિય હતા. ૧

૧. વિશેષા. ૧૭૬૬, તીર્થો. ૫૬૭,
આવમ. પૃ. ૨૩૭, ૨૩૮-૪૦.
૨. આવનિ. ૪૦૮-૪૧૧.
૩. એજન. ૪૦૩.

૪. એજન. ૪૦૬, ૪૧૪.
૫. નામમાં ગોટાળો છે. તીર્થો. ૬૦૬, સમ.
૧૫૮.

૮. સુદંસણ રાયગિહના શ્રેષ્ઠી. અજજુણ(૧) માળીએ ભય ઊભો કર્યો હોવા છતાં તે તિત્થયર મહાવીરને વંદન કરવા ગયા. ૧ વધુ વિગત માટે જુઓ અજજુણ(૧).

૧. અન્ત. ૧૩, ઉત્તરાશા. પૃ. ૧૧૩.

૯. સુદંસણ ચંપા નગરના શ્રેષ્ઠી અને શ્રમણોપાસક. મિત્તવતી તેમની પત્ની હતી. તે નગરની રાણી અભયાને સુદંસણ તરફ ભારે આકર્ષણ હતું. પણ સુદંસણે પોતાના જીવના જોખમે પણ રાણીની સંભોગની માગણી સ્વીકારી નહિ કેમ કે એવું અનૈતિક કાર્ય સ્વદારસંતોષવ્રતની વિરુદ્ધ હતું. ૧

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૨૭૦, આચાચૂ. પૃ. ૨૭૫, ૩૧૫, આવ. પૃ. ૨૭, ભક્ત. ૮૧, આચાશી. પૃ. ૨૭૮, ઉત્તરાક. પૃ. ૪૪૨.

૧૦. સુદંસણ સોગંધિયા નગરના શ્રેષ્ઠી. પહેલાં તે પરિવ્રાજક સુઅના ઉપાસક હતા પણ પછી તે શ્રમણ થાવચ્યાપુત્તના ઉપાસક (શ્રાવક) બની ગયા. ૧

૧. જ્ઞાતા. ૫૫.

૧૧. સુદંસણ પુત્રીના પિતા અને ચક્કવદ્ધિબંભદત્તના સસરા. ૧

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ. ૩૭૮.

૧૨. સુદંસણ રાયગિહના ગૃહસ્થ. પિયા તેની પત્ની હતી. ભૂયા(૧) તેમની પુત્રી હતી. ૧

૧. નિર. ૧. ૧.

૧૩. સુદંસણ વાણિયગામના શ્રેષ્ઠી. તે દૂઈપલાસ ચૈત્યમાં તિત્થયર મહાવીરને વંદન કરવા ગયા, તેમણે મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી. પાંચ વર્ષના શ્રામણ્યપાલન પછી તે વિપુલ પર્વત ઉપર મોક્ષ પામ્યા. ૧ પહેલાં જ્યારે તે શ્રમણોપાસક હતા ત્યારે તેમણે મહાવીરને કેટલાક પ્રશ્નો પૂછ્યા હતા અને મહાવીરે ઉત્તરો આપતી વખતે સુદંસણના પૂર્વભવને અર્થાત્ મહબ્બલ(૧)ના જીવનવૃત્તને કહ્યો હતો. ૨

૧. અન્ત. ૧૪. ૨. ભગ. ૪૨૪-૩૨, ૬૧૭, આવચૂ. પૃ. ૩૬૮, ઉત્તરાક. પૃ. ૩૫૨.

૧૪. સુદંસણ અંતગડદસાનું પાંચમું અધ્યયન. ૧ વર્તમાનમાં તે અંતગડદસાના છઠ્ઠા વર્ગનું દસમું અધ્યયન છે. ૨

૧. સ્થા. ૭૫૫, સ્થા. પૃ. ૫૦૮. ૨. અન્ત. ૧૨.

૧૫. સુદંસણ મંદર(૩) પર્વતનાં અનેક નામોમાંનું એક.^૧

૧. સમ. ૧૬, જમ્બૂ. ૧૦૯.

૧૬. સુદંસણ ધરણિંદના ગજદળનો સેનાપતિ.^૧

૧. સ્થા. ૪૦૪.

૧૭. સુદંસણ છટ્ટું ગેવિજજગ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન (વિમાન).^૧

૧. સ્થા. ૬૮૫.

૧૮. સુદંસણ પશ્ચિમ રુચગ(૧) પર્વતનું શિખર. ભદ્રા(૩૩) દેવી તેની અધિષ્ઠાત્રી દેવી છે.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩.

૧૯. સુદંસણ ધાયઈખંડના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જીવા. ૧૭૪, સ્થા. ૭૬૪.

૨૦. સુદંસણ મહુરા(૧)ના ભંડીર ઉદ્યાનમાં જેનું ચૈત્ય આવેલું છે તે યક્ષ.^૧

૧. વિપા. ૨૬, આવનિ. ૪૭૧, વિશેષા. ૧૯૨૫.

સુદંસણપુર (સુદર્શનપુર) જે નગરના ગૃહસ્થ સુસુણાગ હતા તે નગર. શ્રમણ સુવ્વય(૨) સુસુણાગના પુત્ર હતા.^૧

૧. આવચૂ. પૃ. ૧૯૫, આવનિ. ૧૨૯૩, આવહ. ૭૦૧.

૧. સુદંસણા (સુદર્શના) તિત્થયર મહાવીરની મોટી બહેન^૧ અને જમાલિની માતા.^૨

૧. આયા. ૨. ૧૭૭, કલ્પ. ૧૦૯, વિશેષા. ૨૮૦૭, આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૪૫, ૪૧૬, આવભા. ૧૨૫, નિશીભા. ૫૫૯૭, આવહ. પૃ. ૩૧૩.

૨. આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૧૬, આવભા. ૧૨૫, વિશેષા. ૨૮૦૭, આવહ. પૃ. ૩૧૩.

૨. સુદંસણા સાહંજણી નગરની વેશ્યા. સુસેણા(૨) મન્ત્રીએ તેને પોતાના ઘરમાં રાખી હતી.^૧

૧. વિપા. ૨૨, સ્થાઅ. પૃ. ૫૦૭.

૩. સુદંસણા ચોથા બલદેવ(૨) પુરિસુત્તમની માતા.^૧

૧. સમ. ૧૫૮, તીર્થો. ૬૦૪.

૪. સુદંસણા પિસાય દેવોના બે ઈન્દ્રો કાલ(૧) અને મહાકાલમાંથી દરેકની એક એક રાણીનું નામ.^૧ સુદંસણા તેના પૂર્વભવમાં ણાગપુરના શેઠની પુત્રી હતી.^૨

૧. સ્થા. ૨૭૩, ભગ. ૪૦૬.

૨. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૫. સુદંસણા ધરણિંદના ચાર લોગપાલોમાંથી દરેકની એક એક પત્નીનું નામ.^૧

૧. સ્થા. ૨૭૩, ભગ. ૪૦૬.

૬. સુદંસણા પશ્ચિમ અંજણગ પર્વત ઉપર આવેલી પુષ્કરિણી.^૧

૧. સ્થા.૩૦૭.

૭. સુદંસણા તિત્થયર ઉસહ(૧)ના સંસારત્યાગની વિધિ પ્રસંગે તેમણે ઉપયોગમાં લીધેલી પાલખી.^૧

૧. સમ.૧૫૭, આવમ.પૃ.૨૧૫.

૮. સુદંસણા સક્ક(૩)ની રાણી રોહિણી(૬)ની રાજ્યાની. તે દક્ષિણપશ્ચિમ રઈકરગ પર્વત ઉપર આવેલી છે.^૧

૧. સ્થા.૩૦૭.

૯. સુદંસણા જંબુસુદંસણા વૃક્ષનું બીજું નામ.^૧

૧. સમ.૮, જમ્બૂ.૯૦.

સુદત્ત આચાર્ય ધમ્મઘોસ(૮)ના શિષ્ય. તે તેમના ગુરુ સાથે હત્થિણાપુર ગયા હતા.^૧

૧. વિપા.૩૩.

સુદરિસણ (સુદર્શન) જુઓ સુદંસણ (૧) અને (૯).^૧

૧. તીર્થો.૪૮૧, આચાર્ય.પૃ.૩૧૫.

સુદાઢ (સુદંષ્ટ્ર) જ્યારે તિત્થયર મહાવીર નાવમાં ગંગા પાર કરી રહ્યા હતા ત્યારે તેમને ત્રાસ આપનાર એક ણાગકુમાર દેવ. પોતાના એક પૂર્વભવમાં આ દેવ સિંહ હતો અને મહાવીરે તિવિક્ટ(૧) તરીકેના ભવમાં તે સિંહને હણ્યો હતો.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૦, આવનિ.૪૭૦, બૃક્ષે.૧૪૮૯, નિશીભા.૩.પૃ.૩૬૬, આવહ.પૃ.૧૯૭, આવમ.પૃ.૨૭૪.

૧. સુદામ (સુદામન્) અતીત ઉસ્સપ્પિણી કાલચકમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા સાત કુલગરમાંના બીજા.^૧ જુઓ કુલગર.

૧. સમ.૧૫૭, સ્થા.૫૫૬.

૨. સુદામ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના બીજા ભાવી કુલગર.^૧ જુઓ કુલગર.

૧. તીર્થો.૧૦૦૪.

૧. સુદ્દંત (શુદ્દંત) ભરહ(૨) ક્ષેત્રના ચોથા ભાવી ચક્કવટ્ટિ.^૧

૧. સમ.૧૫૯, તીર્થો.૧૧૨૪.

૨. સુદ્દંત એક અંતરદીવ અને તેના લોકો.^૧

૧. ભગ.૩૬૪,૪૦૮, જીવા.૧૧૨, સ્થા.૩૦૪, પ્રજ્ઞા.૩૬, નન્દિમ.પૃ.૧૦૪.

૩. સુદ્દંત અણ્ણતરોવવાઈયદસાના બીજા વર્ગનું પાંચમું અધ્યયન.^૧

૧. અનુત્ત.૨.

૪. સુદ્ધંત રાજા સેણિય અને રાણી ધારિણી (૧)નો પુત્ર. તેને તિત્થયર મહાવીરે દીક્ષા આપી હતી. મૃત્યુ પછી તે અણુત્તરવિમાણમાં દેવ થયો. ભવિષ્યમાં તે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પામશે.

૧. અનુત્ત. ૨.

સુદ્ધભૂમિ (શુદ્ધભૂમિ) આ અને સુબ્ભભૂમિ એક છે.^૧ જુઓ લાઢ.

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૯૬.

સુદ્ધોદણ (શુદ્ધોદન) બુદ્ધ (૧)ના પિતા.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૪૨, આવહ. પૃ. ૪૧૨.

સુદ્ધોદણસુત (શુદ્ધોદનસુત) સુદ્ધોદણના પુત્ર બુદ્ધ (૧).^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૪૨.

સુધમ્મ (સુધર્મન્) જુઓ સુહમ્મ.^૧

૧. આવનિ. ૫૮૪, દશચૂ. પૃ. ૬, કલ્પચૂ. પૃ. ૧૦૪, તીર્થો. ૭૧૧, સૂત્રચૂ. પૃ. ૩૧, ૧૫૫, કલ્પધ. પૃ. ૧૫૨.

સુધમ્મા (સુધર્મા) જુઓ સુહમ્મા.^૧

૧. સમ. ૫૧, જવા. ૧૪૩, સૂર્ય. ૮૭.

૧. સુપર્ણક (સુપ્રતિષ્ઠ) અંતગડદસાના છઠ્ઠા વર્ગનું તેરમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત. ૧૨.

૨. સુપર્ણક તિત્થયર મહાવીરે સાવત્થીના જે શ્રેષ્ઠીને દીક્ષા આપી હતી તે શ્રેષ્ઠી. તે વિપુલ પર્વત ઉપર મોક્ષ પામ્યા હતા.^૧

૧. અન્ત. ૧૪.

૩. સુપર્ણક તિત્થયર પાસ (૧)ના સંઘમાં દાખલ થનાર સાવત્થીના શેઠ. મૃત્યુ પછી તે સૂર (૧) તરીકે જન્મ્યા. ભવિષ્યમાં તે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પામશે.^૧

૧. નિર. ૩. ૨, સ્થાઅ. પૃ. ૫૧૨.

૪. સુપર્ણક ભાદ્રપદ મહિનાનું બીજું નામ.^૧

૧. સૂર્ય. ૩૩, જમ્બૂ. ૧૫૨.

૫. સુપર્ણક એરવય (૧)માં આવેલું સ્થળ જ્યાં તે ક્ષેત્રના વીસ તિત્થંકર મોક્ષ પામ્યા.^૧

૧. તીર્થો. ૫૫૨.

૬. સુપર્ણક જંબુદીવના ભરહ (૨) ક્ષેત્રમાં આવેલું નગર. ત્યાં રાજા મહાસેણ (૬) રાજ કરતા હતા.^૧ ચક્કવટ્ટિ બંભદત (૧) આ નગરમાં આવ્યા હતા.^૨ સંભવતઃ આ નગર અને સુપર્ણકપુર એક છે.

૧. વિપા.૩૦, સ્થા.અ.પૃ.૫૦૮. ૨. ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૮૦.

સુપર્થકૃપુર (સુપ્રતિષ્ઠપુર) તે નગર જ્યાં મિયાપુત્ત(૨) શ્રેષ્ઠીપુત્ર તરીકે પુનર્જન્મ પામ્યો હતો. તેની પાસે ગંગા નદી વહેતી હતી.^૧ તેની એકતા અલ્લાબાદની સામે ગંગાની પેલે પાર આવેલા વર્તમાન જુસી (Jhusi) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. વિપા. ૭. ૨. જિઓડિ.પૃ.૧૫૯.

સુપર્થદ્વાભ (સુપ્રતિષ્ઠાભ) અચ્ચિ જેવું જ લોગંતિય દેવોનું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૮, ભગ.૨૪૩.

સુપર્થણ્ણા (સુપ્રતિજ્ઞા) દક્ષિણ રુચગ(૧) પર્વતના કંચણ(૨) શિખર ઉપર વસતી એક મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૪, સ્થા.૬૪૩, તીર્થો.૧૫૫, આવહ.પૃ.૧૨૨.

૧. સુપમ્હ (સુપક્ષમન્) એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય નવ સાગરોપમ વર્ષ છે. તે પમ્હ(૨) જેવું જ છે.

૧. સમ.૯.

૨. સુપમ્હ મહાવિદેહનો એક પ્રદેશ જેની રાજધાની સીહપુર છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૨.

૩. સુપમ્હ અંકાવર્ઠ(૨) પર્વતનાં ચાર શિખરોમાંનું એક.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૨.

સુપસિદ્ધા (સુપ્રસિદ્ધા) તિત્થયંર અભિણંદણના સંસારત્યાગના પ્રસંગે તેમણે ઉપયોગમાં લીધેલી પાલખી.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

૧. સુપાસ (સુપાર્શ્વ) વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચકમાં જંબુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા સાતમા તિત્થંકર.^૧ તેમના પૂર્વભવમાં તે સુંદરબાહુ(૧) હતા.^૨ એરવચ(૨) ક્ષેત્રમાં તેમના સમકાલીન તિત્થંકર સોમચંદ(૧) હતા.^૩ વાણારસીના રાજા પર્થકૃ(૧) તેમના પિતા હતા અને રાણી પુહવી(૧) તેમની માતા હતી.^૪ સુપાસની ઊંચાઈ બસો ધનુષ હતી.^૫ તેમનો વર્ણ તમ્ભ સુવર્ણ જેવો હતો.^૬ તે પાંચ લાખ પૂર્વ અને વીસ પૂર્વાંગ વર્ષની ઉંમરે રાજગાદીએ બેઠા.^૭ પછી તેમણે એક હજાર પુરુષો સાથે સંસારત્યાગ કર્યો.^૮ તે પ્રસંગે તેમણે જયંતી(૧૧) પાલખીનો ઉપયોગ કર્યો.^૯ તેમણે પાડલસંડના મહિંદ પાસેથી સૌપ્રથમ ભિક્ષા લઈ ઉપવાસનાં પારણાં કર્યા.^{૧૦} નવ મહિના પછી તેમને કેવલજ્ઞાન થયું.^{૧૧} તે દિવસ હતો ફાલ્ગુન મહિનાના કૃષ્ણ પક્ષની છઠ્ઠી.^{૧૨} તેમને

જે વૃક્ષ નીચે કેવલજ્ઞાન થયું હતું તે શિરીષનું વૃક્ષ હતું.^{૧૩} તેમના શ્રમણસંઘમાં ત્રણ લાખ શ્રમણો હતા અને ચાર લાખ ત્રીસ હજાર શ્રમણીઓ હતી.^{૧૪} તેમના શ્રમણોના પંચાણુ ગણો હતા. તે ગણોના પંચાણુ નાયકો અર્થાત્ ગણધરો હતા.^{૧૫} વિદબ્ભ તેમનો મુખ્ય શિષ્ય હતો અને સોમા(પ) તેમની મુખ્ય શિષ્યા હતી.^{૧૬} સમ્મેય પર્વત ઉપર એક સો શ્રમણો સાથે તે વીસ લાખ પૂર્વોની ઉંમરે મોક્ષ પામ્યા.^{૧૭} તેમની અને તિત્થયર પઉમપ્પહની વચ્ચેનો સમયનો ગાળો નવ હજાર કરોડ સાગરોપમ વર્ષનો છે.^{૧૮}

૧. સમ. ૧૫૭, આવ. પૂ. ૪, નન્દિ. ગાથા ૧૮, વિશેષા. ૧૭૫૮, આવનિ. ૧૦૯૦.
૨. સમ. ૧૫૭.
૩. તીર્થો. ૩૨૦.
૪. આવનિ. ૩૮૨, ૩૮૫, ૩૮૭, સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૭૦.
૫. સમ. ૧૦૧, આવમ. પૂ. ૨૩૭-૨૪૩, આવનિ. ૩૭૮, તીર્થો. ૩૬૨.
૬. આવનિ. ૩૭૬, તીર્થો. ૩૪૦.
૭. આવમ. પૂ. ૨૦૮-૨૧૪, આવનિ. ૨૮૩.
૮. આવનિ. ૨૨૫, ૨૩૧, તીર્થો. ૩૯૧.

૯. સમ. ૧૫૭.
૧૦. આવનિ. ૩૨૦, ૩૨૩, ૩૨૭, સમ. ૧૫૭.
૧૧. આવમ. પૂ. ૨૦૬.
૧૨. આવનિ. ૨૪૪.
૧૩. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૦૫.
૧૪. આવનિ. ૨૫૭, ૨૬૧.
૧૫. આવનિ. ૨૬૬, સમ. ૯૫.
૧૬. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૪૬, ૪૬૦.
૧૭. આવનિ. ૩૦૩, ૩૦૭, ૩૦૯.
૧૮. આવનિ. ૮૧, કલ્પ. ૧૯૮.

૨. સુપાસ આગામી ઉસ્સપ્પિણી કાલચક્રમાં જંબુદીવના એરવય(૧) ક્ષેત્રમાં થનારા ભાવી સાતમા તિત્થંકર. તિત્થોગાલી સાતમા તરીકે સુવ્વયનો ઉલ્લેખ કરે છે અને સુપાસનો અઢારમા તિત્થંકર તરીકે ઉલ્લેખ કરે છે.^૧

૧. સમ. ૧૫૯, તીર્થો. ૧૧૨૦.

૩. સુપાસ વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં જંબુદીવના એરવય(૧) ક્ષેત્રમાં થયેલા અઢારમા તિત્થંકર.^૧ તિત્થોગાલીમાં તેમનું નામ અઈપાસ છે.^૨

૧. સમ. ૧૫૯.
૨. તીર્થો. ૩૩૧.

૪. સુપાસ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના ત્રીજા ભાવી તિત્થંકર અને ઉદય(પ)નો ભાવી ભવ.^૧

૧. સમ. ૧૫૯, તીર્થો. ૧૧૧૧, સ્થા. ૬૯૧.

૫. સુપાસ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના ચોથા ભાવી કુલગર.^૧ જુઓ કુલગર.

૧. તીર્થો. ૧૦૦૪.

૬. સુપાસ અતીત ઉસ્સપ્પિણી કાલચક્રમાં જંબુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા ત્રીજા કુલગર.^૧ જુઓ કુલગર.

૧. સમ. ૧૫૭, સ્થા. ૫૫૬.

૭. સુપાસ તિત્થયર મહાવીરના કાકા.^૧ તે આગામી ઉસ્સપ્પિણી કાલયકમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં સૂરદેવ નામના બીજા તિત્થંકર તરીકે જન્મ લેશે.^૨

૧. આચા.૨.૧૭૭, આચાચૂ.પૃ.૩૦૭, સમ.૧૫૯, કલ્પ.૧૦૯, આવચૂ.૧.પૃ.૨૪૫, સ્થા.૬૯૧.

૨. સમ.૧૫૯, સ્થા.૬૯૧, સ્થાઅ.પૃ.૪૫૬.

સુપાસા તિત્થયર પાસ(૧)ની પરંપરાની શ્રમણી. આગામી ઉસ્સપ્પિણી કાલયકમાં તે યાઉજ્જામ-ધમ્મનો ઉપદેશ દેશે અને મોક્ષ પામશે. તે તિત્થયર તરીકે જન્મશે કે નહિ તે નિશ્ચિત નથી.^૧

૧. સ્થા.૬૯૨, સ્થાઅ.પૃ.૪૫૮.

સુપીઅ (સુપીત) રાતદિવસના ત્રીસ મુહુતમાંનું એક.^૧ તે સુગીઅ^૨ અને સુબીઅ^૩ નામે પણ જાણીતું છે.

૧. સમ.૩૦, જમ્બૂશા.પૃ.૪૯૩. ૨. સૂર્ય.૪૭. ૩. જમ્બૂ.૧૫૨.

સુપુંખ (સુપુખ) લંતઅમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય બાર સાગરોપમ વર્ષ છે.^૧

૧. સમ.૧૨.

સુપુંડ (સુપુણ્ડ) સુપુંખ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૨.

સુપુફ (સુપુષ્પ) પાણતમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય વીસ સાગરોપમ વર્ષ છે.^૧

૧. સમ.૨૦.

સુપ્પડિબુદ્ધ (સુપ્રતિબુદ્ધ) આચાર્ય સુહત્થિ(૧)ના બાર શિષ્યોમાંના એક.^૧ જુઓ સુદ્ધિસુપ્પડિબુદ્ધ.

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ.પૃ.૨૫૭.

સુપઈદ્દાભ (સુપ્રતિષ્ઠાભ) એક લોગંતિય સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં અગ્ગિચ્ચ(૧) દેવો વસે છે.^૧ ત્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય આઠ સાગરોપમ વર્ષ છે.^૨

૧. ભગ.૨૪૩.

૨. સમ.૮.

સુપ્પબુદ્ધ (સુપ્રબુદ્ધ) આઠમું ગેવિજ્જગ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન(વિમાન).^૧

૧. સ્થા.૬૯૫.

૧. સુપ્પબુદ્ધા (સુપ્રબુદ્ધા) જંબુસુદંસણા વૃક્ષનું બીજું નામ.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૦.

૨. સુપ્પબુદ્ધા દક્ષિણ રુચગ(૧) પર્વતના પઉમ(૧૭) શિખર ઉપર વસતી એક મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩, તીર્થો. ૧૫૫, જમ્બૂ. ૧૧૪.

૧. સુપ્પભ (સુપ્રભ) ચોથા બલદેવ(૨)^૧ અને વાસુદેવ(૧) પુરિસુત્તમના ભાઈ. તે બારવઈ નગરના રાજા સોમ(૪)^૨ અને તેમની રાણી સુદંસણા(૩)ના પુત્ર હતા.^૩ તે પંચાવન લાખ વર્ષની ઉંમરે મોક્ષ પામ્યા.^૪ તેમની ઊંચાઈ પચાસ ધનુષ હતી.^૫ તે પોતાના પૂર્વભવમાં અસોગ(૬) કે અસોગલલિય હતા.^૬

૧. વિશેષા. ૧૭૬૬, તીર્થો. ૫૬૭, આવમ. પૃ. ૨૩૭, ૨૩૯-૪૦.	૪. એજન. ૪૦૬, ૪૧૪. સમ. ૫૧ અનુસાર તે એકાવન લાખ વર્ષની ઉંમરે મોક્ષ પામ્યા.
૨. સમ. ૧૫૮ અનુસાર તેમના પિતાનું નામ રુદ(૫) હતું.	૫. આવનિ. ૪૯૩, સમ. ૫૦.
૩. આવનિ. ૪૦૮-૪૧૧.	૬. સમ. ૧૫૮. નામની બાબતમાં ગોટાળો છે.

૨. સુપ્પભ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના ત્રીજા ભાવી કુલગર.^૧

૧. સમ. ૧૫૯, સ્થા. ૫૫૬.

૩. સુપ્પભ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના ચોથા ભાવી બલદેવ(૨).^૧

૧. સમ. ૧૫૯, તીર્થો. ૧૧૪૪.

૪. સુપ્પભ છક્કા તિત્થંકર પઉમપ્પભનું બીજું નામ.^૧

૧. નન્દિ. ગાથા ૧૮, વિશેષા. ૧૭૫૮, તીર્થો. ૪૪૬, આવનિ. ૩૭૦.

૫. સુપ્પભ સુવણકુમારના બે ઈન્દ્રો હરિકંત અને હરિસ્સહમાંથી દરેકના લોગપાલનું નામ.^૧

૧. સ્થા. ૨૫૬, ભગ. ૧૬૯.

૬. સુપ્પભ ખોદવર દ્વીપના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જીવા. ૧૮૨.

સુપ્પભકંત (સુપ્રભકાન્ત) સુવણકુમાર દેવોના બે ઈન્દ્ર હરિકંત અને હરિસ્સહમાંથી દરેકના લોગપાલનું નામ.^૧

૧. ભગ. ૧૬૯, સ્થા. ૨૫૬.

૧. સુપ્પભા (સુપ્રભા) ધરણિદના ચાર લોગપાલમાંથી દરેકની રાણીનું નામ.^૧

૧. સ્થા. ૨૭૩, ભગ. ૪૦૬.

૨. સુપ્પભા બીજા તિત્થયર અજિય સાથે સંબંધ ધરાવતી પવિત્ર પાલખી.^૧

૧. સમ. ૧૫૭.

૩. સુપ્પભા ત્રીજા બલદેવ(૨) ભદ્ર(૧૩)ની માતા.^૧

૧. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૪.

૪. સુપ્પભા તિત્થયર વિમલ(૧)એ પોતાના સંસારત્યાગના પ્રસંગે જેનો ઉપયોગ કર્યો હતો તે પાલખી.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

૧. સુબંધુ બીજા બલદેવ(૨) વિજય(૧૧)નો પૂર્વભવ.^૧ તેણે આચાર્ય સુભદ્ર(૧) પાસે દીક્ષા લીધી હતી.

૧. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૬.

૨. સુબંધુ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના સાતમા ભાવી કુલગર.^૧ તે સુરૂવ(૩) નામે પણ જાણીતા છે.^૨

૧. સમ.૧૫૯.

૨. સ્થા.૫૫૬.

૩. સુબંધુ બિંદુસાર(૨)ના મન્ત્રી. તેણે યાણકને જીવતા સળગાવી દીધા હતા.^૧

૧. વ્યવમ.૧૦.૫૯૨, નિશીચૂ.૨.પૃ.૩૩, મર.૪૭૮.

૪. સુબંધુ મહુરા(૧)ના રાજા સિરીદામના મન્ત્રી.^૧

૧. વિપા.૨૬.

સુબંભ (સુબ્રહ્મ) બંભ(દ) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૧૧.

૧. સુબાહુ હત્થિસીસ નગરના રાજા અદીણસત્તુ(૨) અને તેમની રાણી ધારિણી(૧૪)નો પુત્ર. તેને પુફ્ફચૂલા(૩) વગેરે પત્નીઓ હતી. તેના પૂર્વભવમાં તે હત્થિણાઉરનો સુમુહ(૩) શ્રેષ્ઠી હતો. તેણે સુબાહુ તરીકે જન્મ લીધો કારણ કે તેણે આચાર્ય ધમ્મઘોસના શિષ્ય શ્રમણ સુદત્તને ભિક્ષા આપી હતી. સુબાહુને તિત્થયર મહાવીરે દીક્ષા આપી હતી. મૃત્યુ પછી સુબાહુ સોહમ્મ સ્વર્ગમાં દેવ થયો.^૧

૧. વિપા.૩૩, ગચ્છાવા.પૃ.૩૧.

૨. સુબાહુ વઠરસેણ(૧)નો પુત્ર અને બાહુબલિનો પૂર્વભવ.^૧ તેમનું બીજું નામ રુપ્પણાભ હતું.^૨ તે તેના પૂર્વભવમાં તિત્થયર ઉસહ(૧)નો ભાઈ હતો.^૩

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૩૩,૧૫૩,૧૮૦, વિશેષા.૧૫૯૧થી, આવનિ.૧૭૬, આવહ. પૃ. ૧૧૭-૧૮, આવમ.પૃ.૧૬૦-૧૬૨.

૨. આવચૂ.૧.પૃ.૧૮૦, આવમ.પૃ.૨૨૬.

૩. આવચૂ.૧.પૃ.૧૩૩.

૩. સુબાહુ સાવત્થીના રાજા રુપ્પિ(૩) અને રાણી ધારિણી(૨૧)ની પુત્રી.^૧

૧. જ્ઞાતા.૭૧, સ્થા.પૃ.૪૦૧.

૪. સુબાહુ સુહવિવાગનું પ્રથમ અધ્યયન.^૧

૧. વિપા.૩૩.

સુબીઅ (સુબીજ) આ અને સુપીઅ એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨.

૧. સુબુદ્ધિ ચંપા નગરના રાજા જિયસત્તુ(૧)ના મન્ત્રી. તેમણે જલના દૃષ્ટાન્ત દ્વારા પુરવાર કર્યું કે એકની એક વસ્તુ સારો તેમજ ખરાબ સ્વાદ, સારી તેમજ ખરાબ ગન્ધ વગેરે પેદા કરે છે. તેમણે રાજા સાથે શ્રામણ્ય ધારણ કર્યું અને મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યો.^૧

૧. જ્ઞાતા.૮૧-૮૨.

૨. સુબુદ્ધિ સાગેય નગરના રાજા પડિબુદ્ધના મન્ત્રી.^૧

૧. જ્ઞાતા.૬૮.

૩. સુબુદ્ધિ ગયપુરના શ્રેષ્ઠી. તેમને સ્વપ્ન આવ્યું કે સૂર્યકિરણો સૂર્યબિંબમાંથી અલગ થઈ ગયા અને પછી સેજજંસ(૩)એ તેમને પુનઃ સૂર્યબિંબમાં સ્થાપિત કર્યા.^૧ આવશ્યક્યૂર્ણિ અનુસાર તેમણે સ્વપ્નમાં શત્રુદળો સામે યુદ્ધ કરતા એક મનુષ્યને જોયો અને શત્રુદળોનો પરાજય કરવામાં તે મનુષ્યને મદદ કરતા સેજજંસને જોયા.^૨

૧. આવમ.પૃ.૨૧૭, આવહ.પૃ.૧૪૫, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૮. ૨. આવચૂ.૧.પૃ.૧૬૩.

૪. સુબુદ્ધિ ગંધસમિદ્ધ નગરના રાજા મહબ્બલ(૩)ના મન્ત્રી.^૧

૧. આવહ.પૃ.૧૧૬.

૫. સુબુદ્ધિ રાજા હરિચંદના મિત્ર. તેમણે રાજાને ધર્મોપદેશ આપ્યો હતો.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૭૦, આવમ.પૃ.૨૨૧.

૬. સુબુદ્ધિ ચક્કવટ્ટિ સગરના મન્ત્રી.^૧

૧. નન્દિમ.પૃ.૨૪૨.

૭. સુબુદ્ધિ ખિતિપતિક્ષિય(૨)ના રાજા જિયસત્તુ(૨૦)ના મન્ત્રી અને અચ્યંકારિય ભટ્ટાના પતિ.^૧

૧. નિશીચૂ.૩.પૃ.૧૫૦.

૮. સુબુદ્ધિ આ અને સુબંધુ(૩) એક છે.^૧

૧. મર.૪૭૮, નિશીચૂ.૨.પૃ.૩૩.

સુબ્બ (સુહ્મ) જુઓ સુબ્બભૂમિ.^૧

૧. આચાચૂ.પૃ.૩૧૮.

સુબ્બભૂમિ (સુહ્મભૂમિ) લાઠ દેશનો એક ભાગ જ્યાં મહાવીર ગયા હતા.^૧

૧. આચા.૮.૩.૨, આચાચૂ.પૃ.૩૧૮-૩૧૯.

૧. સુભ (શુભ) તિત્થયર પાસ(૧)ના આઠ ગણધરમાંના એક. ^૧

૧. સમ.૮, સ્થા.૬૧૭.

૨. સુભ તિત્થયર હોમિના પ્રથમ શિષ્ય. ^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો. ૪૫૪.

૩. સુભ સોહમ્મ(૨)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય બે સાગરોપમ વર્ષ છે. ^૧

૧. સમ.૨.

સુભકંત (શુભકાન્ત) સોહમ્મ(૨)માં આવેલું સુભ(૩) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન. ^૧

૧. સમ.૨

સુભગંધ (શુભગન્ધ) સોહમ્મ(૨)માં આવેલું સુભ(૩) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન. ^૧

૧. સમ.૨.

૧. સુભગા (શુભગા) ભૂય(૨) દેવોના બે ઈન્દ્રો સુરૂવ(૨) અને પડિરૂવમાંના દરેકની રાણીનું નામ. ^૧ તેના પૂર્વભવમાં તે શ્રેષ્ઠીપુત્રી હતી. ^૨

૧. સ્થા.૨૭૩, ભગ.૪૦૬.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૩.

૨. સુભગા છાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના પાંચમા વર્ગનું આઠમું અધ્યયન. ^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૩.

સુભઘોસ (શુભઘોષ) આ અને ઘોસ(૪) એક છે. ^૧

૧. સમ.૮.

૧. સુભદ્ર (સુભદ્ર) બીજા બલદેવ(૨) અને વાસુદેવ(૧) એ બન્નેના પૂર્વભવના ધર્મગુરુ. ^૧ જુઓ સુબંધુ(૧).

૧. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૭.

૨. સુભદ્ર સાહંજણી નગરના શ્રેષ્ઠી. તેમને સગડ(૨) નામનો પુત્ર હતો. ^૧

૧. વિપા.૨૧-૨૨, સ્થાઅ.પૃ.૫૦૭.

૩. સુભદ્ર રાજા સેણિય(૧)નો પૌત્ર અને કણ્ઠ(૬)નો પુત્ર. તેને તિત્થયર મહાવીરે દીક્ષા આપી હતી. તે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પામશે.

૧. નિર.૨.૪.

૪. સુભદ્ર અયલગ્ગામનો ગૃહસ્થ. તેણે સંસારત્યાગ કરી જસહર(૧)ની દોરવણી નીચે શ્રામણ્યનું પાલન કર્યું. મૃત્યુ પછી રાજા પંડુના પાંચ પુત્રોમાંના એક પુત્ર તરીકે જન્મ લીધો. ^૧ જુઓ પંડવ.

૧. મર. ૪૪૯-૪૫૭.

૫. સુભદ્ર અરુણોદ(૨) સમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જીવા.૧૮૫.

૬. સુભદ્ર મહસુકક(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સોળ સાગરોપમ વર્ષ છે.^૧

૧. સમ.૧૬.

૭. સુભદ્ર બીજું ગેવિજજગ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન(વિમાન).^૧

૧. સ્થા. ૬૮૫.

૮. સુભદ્ર કપ્પવડિંસિયાનું ચોથું અધ્યયન.^૧

૧. નિર.૨.૧.

૧. સુભદ્રા (સુભદ્રા) વાણારસીના શ્રેષ્ઠી ભદ્ર(૮)ની પત્ની. તે નિઃસન્તાન હતી. તેને શ્રમણી સુવ્વયા(૧)એ દીક્ષા આપી. બાળકો પ્રત્યેના પ્રેમના કારણે તેણે તેમની સાથે ધનિષ્ઠતા કેળવી અને શ્રમણાચારની વિરુદ્ધ જઈને તેમની સેવા યા લાલનપાલન શરૂ કર્યું. સુવ્વયાએ આવી અયોગ્ય પ્રવૃત્તિ ન કરવા કહ્યું. તેથી સુભદ્રાને ખોટું લાગ્યું અને સુવ્વયાનો સંગ છોડી દીધો. મૃત્યુ પછી તે બહુપુત્તિયા(૩) દેવી તરીકે જન્મી.^૧

૧. નિર.૩.૪, સ્થાઅ.પૂ.૫૧૩.

૨. સુભદ્રા રાજા કોણિઅની પટરાણી.^૧ તે જ ધારિણી(૨) છે.

૧. અન્ત.૩૪, ૩૭, ઔપઅ.પૂ.૭૭.

૩. સુભદ્રા રાજા સેણિઅ(૧)ની પત્ની. તેણે તિત્થયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી, વીસ વર્ષ શ્રામણ્યપાલન કર્યું અને મૃત્યુ પછી મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યો.^૧

૧. અન્ત.૧૬.

૪. સુભદ્રા અંતગડદસાના સાતમા વર્ગનું દસમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૧૬.

૫. સુભદ્રા કણગપુરના પિયચંદની પત્ની અને રાજકુમાર વેસમણ(૨)ની માતા.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૬. સુભદ્રા મહાપુરના રાજા બલ(૧)ની પત્ની અને રાજકુમાર મહબ્બલ(૧૦)ની માતા.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૭. સુભદ્રા વાણિયગામના શ્રેષ્ઠી વિજયમિત્ત(૨)ની પત્ની અને ઉજ્જિયઅ(૨)ની માતા. વહાણ ડૂબવાથી થયેલા પતિના મૃત્યુના દુઃખદ સમાચારના આઘાતથી મૃત્યુ પામી.^૧

૧.

૧. વિપા.૯.

૮. સુભદા બીજા બલદેવ(૨) વિજય(૧)ની માતા.^૧

૧. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૪, ઉત્તરાક.પૃ.૩૪૯.

૯. સુભદા ચક્રવર્તિ ભરહ(૧)ની મુખ્ય પત્ની^૧ અને તિત્થયર ઉસભ(૧)ની મુખ્ય ઉપાસિકા (શ્રાવિકા).^૨ વિણમિએ ભરહને ભેટ તરીકે સુભદા આપી હતી.^૩

૧. સમ.૧૫૮, જમ્બૂ.૬૮, આવચૂ.૧.પૃ.૨૦૦.

૩. જમ્બૂ.૬૪.

૨. કલ્પ.૨૧૭, જમ્બૂ.૩૧, આવચૂ.૧.પૃ.૧૫૮.

૧૦. સુભદા મંખલિની પત્ની અને ગોસાલની માતા.^૧ તે અને ભદા(૨૮) એક છે.

૧. આવનિ.૪૭૪, વિશેષા.૧૯૨૮, આવમ.પૃ.૨૭૬, સ્થાઅ.પૃ.૫૨૨, કલ્પવિ. પૃ. ૩૭, કલ્પધ.પૃ.૩૩, ૧૦૫.

૧૧. સુભદા સોરિયપુરના શ્રેષ્ઠી ધણંજય(૧)ની પત્ની.^૧

૧. આવનિ.૧૨૮૯, આવચૂ.૨.પૃ.૧૯૩, પાક્ષિય.પૃ.૬૭, આવહ.પૃ.૭૦૫.

૧૨. સુભદા જુઓ રત્તસુભદા.^૧

૧. પ્રશ્નઅ.પૃ.૮૯.

૧૩. સુભદા ચંપા નગરના શ્રેષ્ઠી જિણદત્ત(૨)ની પુત્રી. એકવાર તેણે એક શ્રમણની આંખમાં પડેલું તણખલું પોતાના હાથે દૂર કર્યું. તેના કારણે તેના કુટુંબમાં ખળભળાટ મચી ગયો. તેણે ધ્યાન કર્યું અને દેવોની મદદથી પોતાના શીલની પવિત્રતા અંગે જાગેલી શંકાને દૂર કરવામાં તે સફળ થઈ.^૧ સુભદ્રાની ગણના સતીઓમાં થાય છે.^૨

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૨૬૯-૨૭૦, આવનિ.

પૃ.૨૫૭, બૃક્ષે.૧૬૩૩.

૧૫-૪૫, દશચૂ.પૃ.૪૮, વ્યવભા.૩.

૨. આવ.પૃ.૨૮.

૩૭૪, વ્યવમ.પૃ.૨.પૃ. ૩૪, સ્થાઅ.

૧૪. સુભદા ભૂયાણંદ(૧)ના ચાર લોગપાલ છે, તે દરેકની રાણીનું નામ સુભદા છે.^૧

૧. સ્થા.૨૭૩, ભગ.૪૦૬.

૧૫. સુભદા બલિ(૪)ના ચાર લોગપાલ છે અને દરેકની રાણીનું આ નામ છે.^૧

૧. સ્થા. ૨૭૩, ભગ.૪૦૬.

૧૬. સુભદા જંબુસુંદસણા વૃક્ષનું બીજું નામ.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૦.

સુભદાસ (શુભસ્પર્શ) સોહમ્મ(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય બે સાગરોપમ વર્ષ છે.^૧

૧. સમ.૨.

સુભલેસ્સ (શુભલેશ્ય) સુભદાસ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૨.

સુભવણ (શુભવણ) સુભફાસ જેવું જ સોહમ્મ(૧)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૨.

૧. સુભા (શુભા) આ અને સુંભા(૧) એક છે.^૧

૧. ભગ. ૪૦૬, સ્થા. ૪૦૩.

૨. સુભા મહાવિદેહના રમણિજજ(૨) પ્રદેશનું પાટનગર.^૧

૧. જમ્બૂ. ૯૬.

૧. સુભૂમ બાર ચક્રવર્તિમાંના આઠમા.^૧ તે તિત્થંકર મલ્લિની પહેલાં અને અરની પછી થયા હતા.^૨ તે હત્થિણાઉરના રાજા કત્તવીરિય(૧) અને તેમની રાણી તારા(૨)ના પુત્ર હતા.^૩ તેમની મુખ્ય પત્ની પઉમસિરિ(૨) હતી.^૪ પરસુરામે આ પૃથ્વી ઉપરથી ક્ષત્રિયોનો સાત વાર સંપૂર્ણ નાશ કર્યો હતો. સુભૂમે આ પૃથ્વી ઉપરથી બ્રાહ્મણોનો (પરસુરામ સહિત) એકવીસ વાર સંપૂર્ણ નાશ કર્યો હતો.^૫ સુભૂમ સાઠ હજાર વર્ષનું આયુષ્ય પૂરું કરી^૬ મરીને સાતમી નરકે ગયા.^૭

૧. સમ. ૧૫૮, વિશેષા. ૧૭૬૨, તીર્થો.

૫૫૮, આવમ. પૃ. ૨૩૭, ૩૭૫.

૨. આવનિ. ૪૧૮, વિશેષા. ૧૭૭૦, તીર્થો.

૪૮૧.

૩. સમ. ૧૫૮, આવનિ. ૩૯૮-૪૦૦.

૪. સમ. ૧૫૮.

૫. આવચૂ. ૧. પૃ. ૫૨૦-૨૨, આચાચૂ.

૫. ૪૯, ૫૫, આવહ. પૃ. ૩૯૨-૯૩,

વિશેષા. ૩૫૭૫, આચાશી. પૃ. ૧૦૦,

સૂત્રશી. પૃ. ૧૭૦, સૂત્રચૂ. પૃ. ૨૦૯.

૬. આવમ. પૃ. ૨૩૯.

૭. સ્થા. ૧૧૨, જીવા. ૮૯, વિશેષા. ૧૭૧૬,

સ્થાઅ. પૃ. ૪૭૯, આવનિ. ૪૩૧.

૨. સુભૂમ તિત્થયર વાસુપુજજના ગણધર.^૧ તે સુહમ્મ(૨) નામે પણ જાણીતા છે.^૨

૧. તીર્થો. ૪૪૯.

૨. સમ. ૧૫૭.

૩. સુભૂમ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના બીજા ભાવી કુલગર.^૧

૧. સમ. ૧૫૯, સ્થા. ૫૫૬.

૧. સુભૂમિભાગ ચંપા નગરની ઉત્તરપૂર્વમાં આવેલું ઉદ્યાન.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૪૪, આવહ. પૃ. ૨૮૬.

૨. સુભૂમિભાગ સેલગપુરની પાસે આવેલું ઉદ્યાન.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૫૫.

૩. સુભૂમિભાગ રાયગિહ પાસે આવેલું ઉદ્યાન.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૬૩.

૪. સુભૂમિભાગ સયદુવાર નગર પાસે આવેલું ઉદ્યાન.^૧

૧. ભગ. ૫૫૯.

૫. સુભૂમિભાગ સાએય નગરનું ઉદ્યાન.^૧

૧. બૃભા. ૩૨૬૧.

૧. સુભોગા અધોલોકની મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૧, આવહ. પૃ. ૧૨૧, સ્થા. ૬૪૩, તીર્થો. ૧૪૪.

૨. સુભોગા માલવંત(૧) પર્વતના સાગર(૬) શિખર ઉપર વસતી દેવી.^૧

૧. જમ્બૂ. ૯૧.

૩. સુભોગા પરિરૂવની ચાર મુખ્ય પત્નીઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા. ૨૭૩, ભગ. ૪૦૬.

૧. સુભોમ (સુભૌમ) એક ગામ જ્યાં તિત્થયર મહાવીર ગયા હતા.^૧

૧. વિશેષા. ૧૯૬૩, આવમ. પૃ. ૨૯૧, આવનિ. ૫૦૮, આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૧૧.

૨. સુભોમ જુઓ સુભૂમ(૧)^૧ અને (૩).^૨

૧. આચાચૂ. પૃ. ૪૯, ૫૫, આવચૂ. ૧. ૫૨૦, સૂત્રચૂ. પૃ. ૨૦૯.

૨. સ્થા. ૫૫૬.

સુભોમ્મ (સુભૌમ) જુઓ સુભૂમ(૧).^૧

૧. વિશેષા. ૩૫૭૫.

૧. સુમર્થ (સુમતિ) વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા પંદર કુલગરમાંના પ્રથમ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૨૮-૨૯, ૪૦, જમ્બૂશા. પૃ. ૧૩૩, તીર્થો. ૧૦૦૪.

૨. સુમર્થ એરવચ(૧) ક્ષેત્રના દસમા ભાવી કુલગર.^૧ સ્પષ્ટતા માટે જુઓ કુલગર.

૧. સમ. ૧૫૯, તીર્થો. ૧૦૦૭, ૧૦૧૮.

૩. સુમર્થ પંડુસેણની પુત્રી અને મર્થની બહેન.^૧

૧. આવનિ. ૧૨૯૬, આવહ. પૃ. ૭૦૯.

૪. સુમર્થ ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ. પૃ. ૧૫૨, કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૬.

૫. સુમર્થ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના દસમા ભાવી કુલગર.^૧

૧. તીર્થો. ૧૦૦૪.

૬. સુમર્થ શાઈલ(૩)ના ભાઈ.^૧

૧. મનિ. પૃ. ૮૬-૮૭.

૭. સુમર્થ વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં જંબુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા

પાંચમા તિત્થંકર. ^૧ તે એરવય(૧) ક્ષેત્રમાં થયેલા ઈસિદિષ્ણના સમકાલીન હતા. ^૨ તે વિણીયા નગરના રાજા મેહ(૫) અને રાણી મંગલાના પુત્ર હતા. ^૩ તેમની ઊંચાઈ ત્રણ સો ધનુષ હતી. ^૪ તેમનો વર્ણ તમ્બુ સુવર્ણ જેવો હતો. ^૫ તે દસ લાખ પૂર્વ વર્ષની ઉંમરે રાજા બન્યા, તેમણે ઓગણત્રીસ લાખ પૂર્વ અને બાર પૂર્વાંગ વર્ષ રાજ કર્યું. પછી તેમણે એક હજાર પુરુષો સાથે સહસંબવણ ઉદ્યાનમાં સંસારનો ત્યાગ કરી શ્રામણ્ય ગ્રહણ કર્યું. ^૬ આ પ્રસંગે તેમણે વિજયા(૬) પાલખીનો ઉપયોગ કર્યો. ^૭ પછીના દિવસે સૌપ્રથમ ભિક્ષા વિજયપુરમાં પઉમ(૧૧) પાસેથી ગ્રહણ કરી. ^૮ વીસ વર્ષ પછી ^૯ ચૈત્ર મહિનાના શુકલ પક્ષની અગિયારસના દિવસે ^{૧૦} પ્રિયંગ વૃક્ષ નીચે ^{૧૧} તેમને કેવલજ્ઞાન થયું. ^{૧૨} ચમર(૩) તેમનો મુખ્ય શિષ્ય હતો અને કાસવી તેમની મુખ્ય શિષ્યા હતી. ^{૧૩} તેમના શ્રમણસંઘમાં ત્રણ લાખ વીસ હજાર શ્રમણો હતા અને પાંચ લાખ ત્રીસ હજાર શ્રમણીઓ હતી, એક સો શ્રમણગણો હતા અને એક સો ગણધર હતા. ^{૧૪} ચાલીસ લાખ પૂર્વ વર્ષની ઉંમરે એક હજાર શ્રમણો સાથે સમ્મેય પર્વત ઉપર તે મોક્ષ પામ્યા. ^{૧૫} (તે દસ લાખ પૂર્વ વર્ષ રાજકુમાર હતા અને ઓગણત્રીસ લાખ પૂર્વ વર્ષ રાજા હતા.) અભિણંદણ અને તેમની વચ્ચે નવ લાખ કરોડ સાગરોપમ વર્ષોનો ગાળો હતો. ^{૧૬} તે તેમના પૂર્વભવમાં સુમિત્ત(૧) હતા. ^{૧૭}

૧. સમ. ૧૫૭, વિશેષા. ૧૬૬૪, ૧૭૫૮, નન્દિ. ગાથા ૧૮, આવ. પૃ. ૪, આવનિ. ૧૦૮૯.
૨. જીત. ૩૧૮.
૩. આવનિ. ૩૮૩, ૩૮૫, ૩૮૭, નન્દિમ. પૃ. ૧૫૮, સમ. ૧૦૪, ૧૫૭, તીર્થો. ૪૬૮.
૪. આવમ. પૃ. ૨૩૭-૨૪૩, આવનિ. ૩૭૮, તીર્થો. ૩૬૧.
૫. આવનિ. ૩૭૬, તીર્થો. ૩૩૭.
૬. આવમ. પૃ. ૨૦૪-૨૧૪, આવનિ. ૨૨૫-૨૩૧, ૨૮૧.
૭. સમ. ૧૫૭.

૮. આવનિ. ૨૨૮, ૩૨૦, ૩૨૭, સમ. ૧૫૭.
૯. આવમ. પૃ. ૨૦૪-૨૧૪.
૧૦. આવનિ. ૨૪૩.
૧૧. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૦૫.
૧૨. આવનિ. ૨૫૪.
૧૩. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૪૩, ૪૫૭.
૧૪. આવનિ. ૨૫૬, ૨૬૦, ૨૬૬, તિત્થોગાલી (૪૪૫) ૧૧૬ ગણધરોનો ઉલ્લેખ કરે છે.
૧૫. આવનિ. ૨૭૨-૩૦૫, ૩૦૭, ૩૧૧.
૧૬. સ્થા. ૬૬૪, આવભા. પૃ. ૮૧, કલ્પ. ૨૦૦.
૧૭. સમ. ૧૫૭.

૧. સુમંગલ એરવય(૧) ક્ષેત્રના પ્રથમ ભાવી તિત્થંકર. તિત્થોગાલી તેમનો ચોથા તિત્થંકર તરીકે ઉલ્લેખ કરે છે. ^૧

૧. સમ. ૧૫૮, તીર્થો. ૧૧૮.

૨. સુમંગલ તિત્થયર વિમલ(૨)ના પ્રશિષ્ય. તેમણે પોતાની અલૌકિક શક્તિથી વિમલવાહણ(૩)ને જીવતા સળગાવી દીધા હતા. મૃત્યુ પછી સુમંગલ સવ્વત્થસિદ્ધ

સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં (વિમાનમાં) દેવ તરીકે જન્મ્યા. ભવિષ્યમાં તે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પામશે.^૧

૧. ભગ. ૫૫૯.

૩. સુમંગલ રાજા સેણિઅ(૧)નો પૂર્વભવ.^૧ તે રાજા જિયસત્તુ(૨૭)નો પુત્ર હતો. તેને જિયસત્તુના મન્ત્રીના પુત્ર સેણિય(૨)ની તેના મોટા પેટના કારણે મશ્કરી કરી તેને ચીડવવાની ટેવ હતી. આના કારણે તે બન્ને વચ્ચે દુશ્મનાવટ થઈ અને પરિણામે પછીના જન્મમાં સેણિયે ક્રૂણિઅ તરીકે રાજા સેણિઅને હણી વેર વાળ્યું.^૧

૧. આવચૂ.૨.૫.૧૬૬, આવહ.૫.૬૭૮.

૧. સુમંગલા ઉસભ(૧)ની તે જોડકી બહેન હતી જે પછી તેમની પત્ની બની. ઉસભને બે પત્નીઓ હતી. સુમંગલાએ ૯૯ પુત્રોને જન્મ આપ્યો હતો જેમાં ભરહ(૧)નો સમાવેશ થતો હતો. અને સમુંગલાએ એક પુત્રી બંભી(૧)ને પણ જન્મ આપ્યો હતો.^૧

૧. આવનિ.૧૯૧,૩૮૩,૩૯૮, આવભા.૪, વિશેષા.૧૬૦૭,૧૬૧૨-૧૩, સમ. ૧૫૮, તીર્થો.૨૯૩. આવમ.૫.૧૯૩, આવહ.૫.૧૨૬, કલ્પધ.૫.૧૪૮, કલ્પવિ.૫.૨૩૧.

૨. સુમંગલા શિણ્ણામિયાની બહેન.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૭૨, આવમ.૫.૨૨૨.

૩. સુમંગલા એક ગામ જ્યાં તિત્થયર મહાવીર ગયા હતા.^૧

૧. વિશેષા.૧૯૭૮, આવમ.૫.૨૯૬, આવહ.૫.૬૭૮, આવનિ.૫૨૩, આવચૂ. ૩૨૦.

૧. સુમણ (સુમનસ) ઈસાણિંદના લોગપાલ સોમનું વિમાન.^૧

૧. ભગ.૧૭૨.

૨. સુમણ ણંદીસરોદના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાનો એક.^૧

૧. જીવા.૧૮૪.

૩. સુમણ રુયગોદ સમુદ્રનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જીવા.૧૮૫.

૧. સુમણભદ્ર (સુમનોભદ્ર) અંતગડદસાના છઠ્ઠા વર્ગનું બારમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૧૨.

૨. સુમણભદ્ર સાવત્થીના ગૃહસ્થ. તેમણે તિત્થયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી હતી અને તે મોક્ષ પામ્યા હતા.^૧

૧. અન્ત.૧૪

૩. સુમણભદ્ર ચંપા નગરના રાજા જિયસત્તુ(૩૭)નો પુત્ર. તેણે આચાર્ય

ધમ્મઘોસ(૧૩) પાસે દીક્ષા લીધી હતી. મચ્છર કરડવાથી તેનું મરણ થયું હતું.^૧

૧. મર.૪૮૯, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૯૧-૯૨, ઉત્તરાક.પૃ.૩૬.

૪. સુમણભદ્ર અરુણોદ(૨) સમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જીવા.૧૮૫.

૫. સુમણભદ્ર વેસમણ(૯)ના આધિપત્ય નીચેનો દેવ.^૧

૧. ભગ.૧૬૮.

૧. સુમણ (સુમના) રાયગિહના રાજા સેણિય(૧)ની પત્ની. તેને તિત્થયર મહાવીરે દીક્ષા આપી હતી. તેણે મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યો હતો.^૧

૧. અન્ત.૧૬.

૨. સુમણા અંતગડદસાનું બારમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૧૬.

૩. સુમણા તિત્થયર ચંદ્રપ્પભ(૧)ની પ્રથમ શિષ્યા.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો.૪૫૮.

૪. સુમણા ભૂયાણંદ(૧)ના ચાર લોગપાલોમાંથી દરેકની એક એક રાણીનું નામ.^૧

૧. સ્થા.૨૭૩, ભગ.૪૦૬.

૫. સુમણા જંબુસુદંસણા વૃક્ષનું એક નામ.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૦.

સુમતિ જુઓ સુમઈ.^૧

૧. સ્થા.૬૬૪, તીર્થો.૩૧૮, ૧૦૦૭, ૧૦૧૮, આવનિ.૧૨૯૬.

૧. સુમરુતા અંતગડદસાના સાતમા વર્ગનું છઠ્ઠું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૧૬.

૨. સુમરુતા રાજા સેણિય(૧)ની પત્ની. તેને તિત્થયર મહાવીરે દીક્ષા આપી હતી. તે મોક્ષ પામી હતી.^૧

૧. અન્ત.૧૬.

સુમાગહ (સુમાગધ) તિત્થયર મહાવીરના પિતાના મિત્ર. મોસલિ ગામમાં મહાવીરને બંધનમાંથી મુક્ત કરાવવામાં તેમણે મદદ કરી હતી.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૩૧૩, આવનિ.૫૧૧, આવમ.પૃ.૨૨૨.

સુમિણ (સ્વપ્ન) વિયાહપણણત્તિના સોળમા શતકનો છઠ્ઠો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૫૬૧.

સુમિણભદ્ર (સ્વપ્નભદ્ર) આચાર્ય સંભૂઈવિજય(૪)ના બાર શિષ્યોમાંના એક.^૧

૧. કલ્પ.૨૫૬.

સુમિણાભાવણા (સ્વપ્નભાવના) એક અંગબાહિર કાલિય આગમગ્રન્થ. ^૧ તેનું અધ્યયન ચૌદ વર્ષનું શ્રામણ્યપાલન જેણે પૂરું કર્યું હોય તે શ્રમણને જ કરવાની અનુજ્ઞા છે. ^૨

૧. પાક્ષિ.પૃ.૪૫, નન્દિમ.પૃ.૨૫૪.

૨. વ્યવ.૧૦.૨૮, વ્યવભા.૧૦.૧૧૪.

૧. સુમિત (સુમિત્ર) પાંચમા તિત્થયર સુમઠ(૭)નો પૂર્વભવ. ^૧

૧. સમ.૧૫૭.

૨. સુમિત તિત્થયર સંતિને સૌપ્રથમ ભિક્ષા આપનાર વ્યક્તિ. ^૧

૧. સમ.૧૫૭, આવનિ.૩૨૮, આવમ.પૃ.૨૨૭.

૩. સુમિત તિત્થયર મુણિસુવ્વય(૧)ના પિતા. ^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો. ૪૮૩.

૪. સુમિત તિત્થંકર મલ્લિ(૧) પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરનાર રાજકુમાર. ^૧

૧. જ્ઞાતા.૭૭.

સુમિત્તવિજય (સુમિત્રવિજય) બીજા ચક્રવર્ત્તિ સગરના પિતા. ^૧

૧. સમ.૧૫૮.

સુમિત્તા (સુમિત્રા) અધોલોકની એક મુખ્ય દિસાકુમારી. ^૧

૧. તીર્થો. ૧૪૪.

૧. સુમુહ એક જાયવ રાજકુમાર. ^૧ તે બારવઈના બલદેવ(૧) અને ધારિણી(૬)નો પુત્ર હતો. તેણે તિત્થયર અરિક્કણેમિ પાસે દીક્ષા લીધી હતી. તે સેતુંજ પર્વત ઉપર મોક્ષ પામ્યા. ^૨

૧. જ્ઞાતા.પૃ.૧૨૨.

૨. અન્ત.૭.

૨. સુમુહ અંતગડદસાના ત્રીજા વર્ગનું નવમું અધ્યયન. ^૧

૧. અન્ત.૪.

૩. સુમુહ સુબાહુ(૧)નો પૂર્વભવ. તે હત્થિણાપુરના શ્રેષ્ઠી હતા. ^૧

૧. વિપા.૩૩.

સુમેરુ મેરુ પર્વતનું બીજું નામ. ^૧

૧. તીર્થો. ૨૧૦.

સુમેરુપ્પભ (સુમેરુપ્રભ) એક ગજરાજ. તે મેહ(૧)નો પૂર્વભવ હતો. ^૧

૧. જ્ઞાતા.૨૭, કલ્પવિ.પૃ.૩૨.

સુમેહા ઊર્ધ્વલોકની એક મુખ્ય દિસાકુમારી. ^૧ ઇંદ્રણવણ(૧)માં આવેલા ષિસહકૂડની તે અધિષ્ઠાત્રી છે. ^૨

૧. જમ્બૂ. ૧૧૩, સ્થા. ૬૨૩, આવહ. પૃ. ૧૨૨, તીર્થો. ૧૪૭.

૨. જમ્બૂ. ૧૦૪.

સુય (શ્રુત) આ શબ્દનો વાચ્યાર્થ છે 'સાંભળેલું' અને એ જ અર્થમાં તેનો પ્રયોગ આચારંગમાં થયો છે. ત્યાં વપરાયેલ શબ્દ 'અહાસુયં'નો અર્થ છે - તિત્થયર મહાવીરના મુખેથી ગણધર સુહમ્મ(૧)એ જે ઉપદેશ યા વચનો સાંભળ્યાં તે.^૧ આગમગ્રન્થોમાં આવતો લોકપ્રસિદ્ધ વાક્યખંડ 'સુયં મે આઉસં તેણં' આ જ અર્થ જણાવે છે.^૨ આમ તિત્થયર મહાવીરના ઉપદેશો કે તેમનાં પ્રવચનો 'સુય' નામથી પ્રચલિત થયાં. વ્યાપક અર્થમાં 'સુય'નો અર્થ છે 'જિનનાં વચનો', અર્થાત્ તત્ત્વોની સમજણ આપતી કે તત્ત્વોનો અર્થ જણાવતી તિત્થંકરની વાણી.^૩ આ બધા ઉપદેશો અને આ બધું જ્ઞાન ગુરુશિષ્યપરંપરાથી મૌખિક રીતે આપવામાં આવતું, તેથી મૌખિક રીતે ચાલી આવેલી ધર્મજ્ઞાનપરંપરા કે પારંપરિક ધર્મજ્ઞાનના અર્થમાં 'સુય' શબ્દ પ્રચલિત બન્યો.^૪ આ જ્ઞાન કે સુય પુવ્વો અને અંગો(૩)^૫ અથવા દુવાલસંગ જેવા ગ્રન્થોમાં અને વધારામાં અંગબાહિર ગ્રન્થોમાં સંગૃહીત થયું.^૬ આ સુય કે આ ગ્રન્થો પ્રાકૃત ભાષામાં રચાયેલ છે અને તે આગમ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે.^૭ તેના માટે વપરાતાં પર્યાય નામો આ છે - સુત્ત, આગમ, પવયણ વગેરે.^૮ જુઓ આગમ અને સુત.

૧. આચા. ૯. ૧. ૧ (અહાસુયં વહસ્સામિ જહા સે સમણે ભગવં ઉદ્દાણ), ૨. ૧૭૯, ઉત્તરાશા. પૃ. ૫૫૬-૫૭, અનુહ. પૃ. ૩૨, અનુહ. પૃ. ૩૮.

૨. આચા. ૧, ઉત્તરાશા. પૃ. ૭૯, ૬શા. ૧. ૧.

૩. ૬શાચૂ. પૃ. ૬, નન્દિમ. પૃ. ૨.

૪. આવનિ. ૭૮, આવચૂ. ૧. પૃ. ૭૪, વિશેષા. ૧૩૭૩.

૫. ઉત્તરા. ૨૯. ૧૯, ભગ. ૭૫૭, આવનિ. ૧૪૧૦, આવચૂ. ૨. પૃ. ૨૧૬, ચતુ: ૩૨, બૃભા. ૩૬૪૧, બૃમ. ૧. પૃ. ૪૨-૪૩, પ્રજામ. પૃ. ૫, પ્રશ્રમ. પૃ. ૯૮.

૬. ભગ. ૭૫૬-૫૭, ભગમ. પૃ. ૬, ઉત્તરા. ૨૮. ૨૩, અનુ. ૪૦-૪૨, નન્દિ. ૪૧, સ્થા. ૭૧, ઉત્તરાનિ. પૃ. ૧૪૪, ૫૭૦, ૬શચૂ. પૃ. ૨૯૪.

૭. સ્થા. ૭૧, સ્થામ. પૃ. ૫૨, નન્દિ. ૪૪, બૃભા. ૧૪૪, વિશેષા. ૫૩૦, બૃમ. પૃ. ૪૪, ઉત્તરાશા. પૃ. ૫૬૫, પ્રજામ. પૃ.

૨૦, નન્દિમ. પૃ. ૧૯૩, ૨૦૩-૨૦૪.

૮. જીતભા. ૧૦૦૮, આવચૂ. ૨. પૃ. ૨૧૬.

ઉત્તરાશા. પૃ. ૫૫૬-૫૭, નન્દિમ. પૃ. ૧૫.

૯. ભગ. ૩૩૯-૪૦, અનુ. ૪૩, વિશેષા.

૮૯૭, બૃભા. ૧૭૪. ઉપર જણાવેલા

પર્યાયો ઉપરાંત સુયના વિવિધ પર્યાયો

આગમ સાહિત્યમાં મળે છે. તે છે - ગ્રન્થ,

સિદ્ધાન્ત, શાસન, આજ્ઞા, વચન, ઉપદેશ,

પ્રજ્ઞાપના, અર્થ, તીર્થ, માર્ગ, તન્ત્ર, પાથ,

શાસ્ત્ર અને સંઘ. અનુ. ૪૩, બૃભા. ૧૭૪,

૧૭૯-૧૮૩, વિશેષા. ૫૬૧-૬૩, ૮૯૩,

૧૧૨૪, ૧૩૭૩-૭૪, ૧૩૮૫, ૨૮૫૦,

૨૮૮૧, ૪૨૦૩, ૪૨૧૧, જીતભા. ૧,

૩, પ્રજા. ૩૭, ઉત્તરા. ૧૪, ૫૨, પ્રશ્ર. ૨૩,

૨૫, ૨૭, પ્રશ્રમ. પૃ. ૨, ૧૧૩, પિંડનિ.

૧૪૦, ઉત્તરાશા. પૃ. ૩૪૨, ૫૮૪, ભગમ.

પૃ. ૩૮૩, અનુહ. પૃ. ૨૨, ૩૮, આચાનિ.

૨૮૧, આવચૂ. ૧. પૃ. ૮૭, ૯૨, ૯૪,

સૂત્રશી. પૃ. ૨, પાક્ષિય. પૃ. ૫૯, પ્રજામ.

પૃ. ૧૯, ૫૬, ૩૧૯, નન્દિમ. પૃ. ૨૯,

૬૦-૬૨, મનિ. પૃ. ૨૪.

સુયસાગર (શ્રુતસાગર) એરવય(૧) ક્ષેત્રના નવમા ભાવી તિત્થંકર. તિત્થોગાલી તેમનો ઉલ્લેખ ત્રીજા તિત્થંકર તરીકે કરે છે.^૧

૧. સમ. ૧૫૯, તીર્થો. ૧૧૧૭.

સુયાઈ (સુજાતિ) ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પવ. પૃ. ૧૫૨, કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૬.

સુરઈક (સુરતિક) અયલગ્ગામના ગૃહસ્થ. તેમણે જસહર(૧) પાસે દીક્ષા લીધી અને મૃત્યુ પછી રાજા પંડુના પુત્ર તરીકે તેમનો પુનર્જન્મ થયો.^૧

૧. મર. ૪૪૯-૪૫૭.

સુરંબર (સુરામ્બર) સોરિય(૮) નગર પાસે આવેલું યક્ષચૈત્ય.^૧

૧. આવનિ. ૧૨૮૯, પાક્ષિય. ૬૭, આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૯૩, આવહ. પૃ. ૭૦૫.

સુરગિદીવાયણ (સુરાગ્નિદ્વીપાયન) આ અને દીવાયણ(૩) એક છે. મૃત્યુ પછી તેમનો અગ્નિકુમાર તરીકે પુનર્જન્મ થયો.^૧

૧. અન્ત. ૯.

સુરક (સુરાષ્ટ્ર) એક આરિય (આર્ય) દેશ. તેની રાજધાની બારવઈ હતી.^૧ સુરકની દક્ષિણે એક યોજનના અંતરે એક નાનકડો ટાપુ આવેલો હતો.^૨ સુરક દેશ ઉપર કુલગર ઉસહ(૧)નો પુત્ર રાજ કરતો હતો.^૩ તે દેશમાં ગિરિણગર આવેલું હતું.^૪ તિત્થયર અરિક્ષોમિએ વિહાર દ્વારા સુરક દેશને પાવન કર્યો.^૫ પાંચ પાંડવ ભાઈઓ આ દેશમાં આવ્યા હતા.^૬ આ દેશને રાજા સંપઈએ જીત્યો હતો.^૭ લોકો આ દેશથી ઉજ્જેણી મુસાફરી કરી જતા હતા.^૮ સુરકમાં ભરુઅચ્છ પાસે આવેલા ગામનો ફલિહમલ્લ હતો.^૯ ઉજ્જેણીના રાજા ગદ્મિલ્લને પરાભૂત કરવા માટે આચાર્ય કાલગ(૧) છત્રુ રાજાઓને સૌપ્રથમ સુરક દેશ લઈ આવ્યા હતા.^{૧૦} મૂળે દક્ષિણ કાઠિયાવાડ સુરક દેશ તરીકે પ્રસિદ્ધ હતું. ઉત્તરકાળે આખું કાઠિયાવાડ અને ગુજરાતનો તેની આજુબાજુ આવેલો પ્રદેશ સુરક દેશ તરીકે ઓળખાવા લાગ્યો.^{૧૧}

૧. પ્રજ્ઞા. ૩૭, સૂત્રશી. પૃ. ૧૨૩, બૃભા.

૩૨૬૩, બૃક્ષે. ૯૧૩. આવહ. પૃ.

૭૦૯.

૨. બૃક્ષે. ૧૦૫૯, નિશીચૂ. ૨. પૃ. ૯૫.

૩. કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૬.

૪. જીવામ. પૃ. ૫૬.

૫. શાપ્તા. ૧૩૦.

૬. મર. ૪૬૦.

૭. નિશીચૂ. ૨. પૃ. ૩૬૨.

૮. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૭૮.

૯. આવચૂ. ૩. પૃ. ૧૫૨-૫૩, ઉત્તરાશા. પૃ.

૧૯૨.

૧૦. નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૫૯.

૧૧. સ્તજિઓ. પૃ. ૮૮.

સુરકજણવય (સુરાષ્ટ્રજનપદ) આ અને સુરક એક છે.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૧૭.

સુરદીવાયણ (સુરદીપાયન) આ અને સુરગ્ગિદીવાયણ એક છે.^૧

૧. અન્ત. ૯.

સુરદેવ આ અને સૂરદેવ એક છે.^૧

૧. તીર્થો. ૧૧૧૧.

૧. સુરદેવી સુરદેવીકૂડ(૨) ઉપર વસતી દેવી.^૧

૧. જમ્બૂ. ૭૫.

૨. સુરદેવી પશ્ચિમ રુચગ(૧) પૂર્વતના અમોહ(૨) શિખર ઉપર વસતી એક મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૪, સ્થા. ૬૪૩, તીર્થો. ૧૫૭.

૩. સુરદેવી સિહરિ પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૧.

૧. સુરદેવીકૂડ (સુરદેવીકૂટ) જુઓ સુરદેવી(૩).^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૧.

૨. સુરદેવીકૂડ ચુલ્લહિમવંત પર્વતનું શિખર.^૧ દેવી સુરદેવી(૧) ત્યાં વસે છે.^૨

૧. જમ્બૂ. ૭૫.

૨. એજન.

૧. સુરપ્પિય (સુરપ્રિય) સુરપ્પિય યક્ષનું ચૈત્ય. બારવઈ નગર અને રેવયગ પર્વતની નજીક આવેલા ણંદણવણ(૨)માં તે આવેલું હતું.^૧ તિથ્યર અરિક્ષ્ણમિ આ ચૈત્યમાં આવ્યા હતા.^૨

૧. નિર. ૫. ૧, અન્ત. ૧, જ્ઞાતા. ૫૨, આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૫૫.

૨. જ્ઞાતા. ૫૩.

૨. સુરપ્પિય જેમનું ચૈત્ય સાગેય નગરની ઉત્તરપૂર્વે આવેલા ઉઘાનમાં આવેલું હતું તે યક્ષ. પોતાના વાર્ષિક ઉત્સવ ઉપર પોતાની આકૃતિ દોરતા ચિત્રકારને તે મારી નાખતો હતો.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૮૭, વિશેષાકો. પૃ. ૩૩૧, આવમ. પૃ. ૧૦૧, આવહ. પૃ. ૬૨.

સુરભિપુર જુઓ સુરહિપુર.^૧

૧. વિશેષા. ૧૯૨૪, આવહ. પૃ. ૧૯૭.

૧. સુરવર તિથ્યર ઉસહ(૧)ના એક સો પુત્રમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પ. પૃ. ૧૫૨, કલ્પવિ. પૃ. ૨૩૬.

૨. સુરવર જુઓ સુરંબર.^૧

૧. આવહ. પૃ. ૭૦૫.

સુરહિપુર (સુરભિપુર) એક શહેર જ્યાં તિત્થયર મહાવીર ગયા હતા.^૧ તે ગંગા નદીના કિનારા ઉપર આવેલું હતું.^૨

૧. વિશેષા.૧૯૨૪, આવનિ.૪૭૦, આવચૂ.૧.પૃ.૭૭૯, આવમ.પૃ.૨૭૪, આવહ. પૃ.૧૯૭.
૨. કલ્પવિ.પૃ.૧૬૩.

૧. સુરાદેવ તિત્થયર મહાવીરના મુખ્ય દસ ઉપાસકોમાંના એક.^૧ તે વાણારસીના હતા અને તેમની પત્ની ધણ્ણા હતી. એક દેવે તેમને તેમનો ધર્મ છોડી દેવા કહ્યું. સુરાદેવે દૃઢતાપૂર્વક તે દેવના કથ્થા પ્રમાણે ન કર્યું, એટલે દેવે તેમના પુત્રોને ત્રાસ આપ્યો. તેમ છતાં સુરાદેવ ચલિત ન થયા. જ્યારે દેવે તેમના શરીરમાં રોગો પેદા કરવાની ધમકી આપી ત્યારે સુરાદેવ તે દેવને પકડવા ધસ્યા. પરંતુ દેવ અલોપ થઈ ગયો. સુરાદેવ સોહમ્મ સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાં પુનર્જન્મ પામ્યા.^૧

૧. ઉપા.૩૦-૩૧.

૨. સુરાદેવ ભરહ(૨) ક્ષેત્રના બીજા ભાવી તિત્થંકર.^૧ તે સુરદેવ નામે પણ જાણીતા છે.^૨

૧. તીર્થો.૧૧૧૧.
૨. સમ.૧૫૯.

૩. સુરાદેવ ઉવાસગદસાનું ચોથું અધ્યયન.^૧

૧. ઉપા.૨, સ્થા.૭૫૫.

૧. સુરાદેવી પુષ્કયૂલિયાનું આઠમું અધ્યયન.^૧

૧. નિર.૪.૧.

૨. સુરાદેવી રાયગિહમાં તિત્થયર મહાવીરને વંદન કરવા આવેલી દેવી.^૧ તેના પૂર્વભવમાં તેને તિત્થયર પાસના સંઘમાં દીક્ષા આપવામાં આવેલી.^૨

૧. નિર.૪.૧.
૨. નિર.૪.૮.

૩. સુરાદેવી જુઓ સુરદેવી(૨).^૧

૧. તીર્થો.૧૫૭.

૧. સુરિંદદત્ત (સુરેન્દ્રદત્ત) તિત્થયર સંભવ(૧)ને સૌપ્રથમ ભિક્ષા આપનાર વ્યક્તિ.^૧

૧. સમ.૧૫૭, આવનિ.૩૨૭, આવમ.પૃ.૨૨૭.

૨. સુરિંદદત્ત રાજા ઈંદદત્ત(૯)નો પુત્ર. નક્કી કરવામાં આવેલી કસોટીમાં સફળ થઈ તે રાજકુમારી ણિવ્વુઈને પરણ્યો હતો.^૧

૧. આવનિ.૧૨૮૬-૮૭, વિશેષા.૩૫૭૮, આવચૂ.૧.પૃ.૪૫૦, આવમ.પૃ.૩૪૪, ૭૦૪, ઉત્તરાશા.પૃ.૧૪૯, ઉત્તરાક.પૃ.૯૮-૯૯.

સુરૂઆ (સુરૂપા) જુઓ સુરૂવા.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૪.

સુરૂય (સુરૂપ) જુઓ સુરૂવ. ^૧

૧. ભગ. ૧૬૯.

સુરૂયા (સુરૂપા) જુઓ સુરૂવા. ^૧

૧. ભગ. ૪૦૬, જ્ઞાતા. ૧૫૨, આવહ. પૃ. ૧૨૩.

૧. સુરૂવ (સુરૂપ) દીવકુમાર દેવોના બે ઈન્દ્રો પુણ્ણ(૩) અને વિસિક્ક(૨) છે, તે બેમાંથી દરેકના એક એક લોગપાલનું નામ. ^૧ ઠાણમાં સુરૂવના બદલે રૂયંસ નામ છે. ^૨

૧. ભગ. ૧૬૯.

૨. સ્થા. ૨૫૬.

૨. સુરૂવ દક્ષિણ ક્ષેત્રના ભૂય(૨) દેવોના બે ઈન્દ્રોમાંના એક. તેમને ચાર મુખ્ય પત્નીઓ છે - રૂવવતી(૧), બહુરૂવા(૩), સુરૂવા(૫) અને સુભગા(૧). ^૧

૧. પ્રજ્ઞા. ૪૮, ભગ. ૧૬૯, સ્થા. ૨૭૩.

૩. સુરૂવ જુઓ સુબંધુ(૨). ^૧

૧. સ્થા. ૫૫૬.

૧. સુરૂવા (સુરૂપા) રુયગ(૧) પર્વતના મધ્યપ્રદેશમાં વસતી મુખ્ય દિસાકુમારી. ^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૪, આવહ. પૃ. ૧૨૩, સ્થા. ૨૫૯, ૫૦૭, તીર્થો. ૧૬૩.

૨. સુરૂવા ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્વતસ્કન્ધના પાંચમા વર્ગનું સાતમું અધ્યયન. ^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૩. સુરૂવા ભૂયાણંદ(૧)ની છ રાણીઓમાંની એક. ^૧ તેના પૂર્વભવમાં તે શ્રેષ્ઠીની પુત્રી હતી. ^૨

૧. સ્થા. ૨૭૩, ૫૦૮, ભગ. ૪૦૬.

૨. જ્ઞાતા. ૧૫૨.

૪. સુરૂવા ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્વતસ્કન્ધના ચોથા વર્ગનું બીજું અધ્યયન. ^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૨.

૫. સુરૂવા ણાગપુરમાં જન્મેલી શ્રેષ્ઠી પુત્રી. તેણે સંસારત્યાગ કર્યો. મૃત્યુ પછી તે ભૂય(૨) દેવોના ઈન્દ્ર સુરૂવ(૨)ની રાણી તરીકે જન્મી. ^૧ પડિરૂવની રાણીનું પણ આ જ નામ છે. ^૨

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૩, ભગ. ૪૦૬.

૨. સ્થા. ૨૭૩, ભગ. ૪૦૬.

૬. સુરૂવા આ અને સરૂવા એક છે. ^૧

૧. તીર્થો. ૭૯.

સુરેંદદત્ત (સુરેન્દ્રદત્ત) જુઓ સુરિંદદત્ત(૧). ^૧

૧. આવનિ. ૩૨૭, આવમ. ૨૨૭.

સુલક્ષ્મણ (સુલક્ષણ) ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પવ.પૃ.૧૫૧, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

સુલક્ષ્મણા (સુલક્ષણા) શિષ્યામિયાની બહેન.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૭૨, આવનિ.પૃ.૨૨૨.

સુલસ કાલસોયરીયનો પુત્ર. તેને અહિંસાના ધર્મમાં અચળ શ્રદ્ધા હતી.^૧ તે અભઅ(૧)નો મિત્ર હતો.^૨ તેનો પાલગ(૭) નામે પણ ઉલ્લેખ થયો છે.^૩

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૬૯-૧૭૩.

૨. સૂત્રચૂ.પૃ.૨૧૯.

૩. આવહ.પૃ.૬૮૧.

સુલસદહ (સુલસદ્રહ) દેવકુરુમાં આવેલું સરોવર. સીઓયા નદી તેમાં થઈને પસાર થાય છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૯, સ્થા.૪૩૪.

૧. સુલસા ભદ્રિલપુરના શ્રેષ્ઠી ણાગ(૫)ની પત્ની.^૧ એવું ભવિષ્ય ભાખવામાં આવેલું કે તેને મૃત બાળકો જન્મશે. તેથી તેણે હરિણોગમેસિ દેવને પ્રસન્ન કર્યા. વખત જતાં કાલક્રમે, દેવની ગોઠવણ મુજબ, જે વખતે સુલસાને છ સુવાવડ થઈ તે જ વખતે વસુદેવની પત્ની દેવઈને પણ છ સુવાવડો થઈ, તે દેવે દેવઈના છ તાજાં જન્મેલાં બાળકોને લઈ સુલસાના ઘરમાં છૂપી રીતે મૂક્યાં અને સુલસાનાં બાળકોને દેવઈના ઘરે.^૨ ઉત્તર કાળે આ અણીયજસ વગેરે છ ભાઈઓ સંસારનો ત્યાગ કરી તિત્થયર અરિટ્ઠ્ઠોમિના શ્રમણસંઘમાં પ્રવેશ્યા.^૩

૧. અન્ત.૪.

૨. અન્ત.૬, આવચૂ.૧.પૃ.૩૫૭.

૩. અન્ત.૫.

૨. સુલસા તિત્થયર મહાવીરની યુસ્ત ઉપાસિકા. ચંપા નગરથી મહાવીરે અમ્મડ(૨) મારફત તેના કુશલસમાચાર પુછાવ્યાં હતાં.^૧ તે ણાગ(૪) સારથિની પત્ની હતી. તેને સંતાન ન હતું. પરંતુ સંતાનપ્રાપ્તિ માટે તે કોઈ દેવને આરાધના કરી પ્રસન્ન કરવા માગતી ન હતી, એટલે સક્ક(૩)એ છૂપા વેશે આવી તેને બત્રીસ ગોળી આપી. તે બધી તેણે એક સાથે લઈ લીધી. પરિણામે તેને બત્રીસ પુત્રો જન્મ્યા. વેસાલીથી ચેલ્લાણાને ભગાડી જવામાં સેણિય(૧) રાજાને મદદ કરતાં તેઓ મર્યા.^૨ આવતા ઉસ્સપ્પિણી કાલચક્રમાં સુલસા ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં સોળમા તિત્થંકર તરીકે જન્મ લેશે.^૩

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૫૯, આચાચૂ.પૃ.

૩૩, આવ.પૃ.૨૮, કલ્પ.૧૩૭,

દશચૂ.પૃ.૯૬, ૧૦૨, નિશીભા.૩૨,

આવમ.પૃ.૨૦૯, વ્યવમ.૧.પૃ.૨૭,

પ્રજ્ઞામ.પૃ.૬૧, સ્થાઅ.પૃ.૪૫૮.

૨. આવચૂ.૨.પૃ.૧૬૪થી, સ્થાઅ.પૃ.૪૫૬,

આવહ.પૃ.૬૭૬થી.

૩. સમ.૧૫૯, સ્થા.૬૯૧, સ્થાઅ.પૃ.૪૫૬.

૩. સલસા તિત્થયર સીયાલની મુખ્ય શિષ્યા.^૧ તે સુજસા(૨) નામે પણ જાણીતી છે.^૨

૧. સમ.૧૫૭.

૨. તીર્થો.૪૫૮.

૪. સુલસા એક સ્ત્રી જેણે યાજ્ઞવલ્ક્ય વગેરે સાથે અણારિય-વેદો (ખોટા વેદો) રચ્યા.^૧
ચક્કવટ્ટિભરહ(૧) વગેરેએ સાચા વેદોની રચના કરી.^૨

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૨૧૫.

૨. એજન.

૧. સુવગ્ગુ (સુવલ્ગુ) ઈસાણિંદનું વિમાન (હવાઈ જહાજ).^૧

૧. ભગ. ૧૭૨.

૨. સુવગ્ગુ મહાવિદેહમાં આવેલો પ્રદેશ અર્થાત્ વિજય જેની રાજધાની ખગ્ગપુરા છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૦૨.

૩. સુવગ્ગુ ણાગ(દ) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૦૨.

૧. સુવચ્છ (સુવત્સ) મહાવિદેહમાં આવેલો એક વિજય(૨૩) અર્થાત્ પ્રદેશ જેની રાજધાની કુંડલા છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૮૬.

૨. સુવચ્છ દક્ષિણના કંદિય વાણમંતર દેવોનો ઈન્દ્ર.^૧

૧. પ્રજ્ઞા. ૪૮.

૧. સુવચ્છા (સુવત્સા) ણંદણવણ(૧)માં આવેલા રચય(૩) શિખર ઉપર વસતી દેવી.^૧ તેનો ઉલ્લેખ ઊર્ધ્વલોકની મુખ્ય દિસાકુમારી તરીકે પણ આવે છે.^૨

૧. જમ્બૂ. ૧૦૪.

૨. જમ્બૂ. ૧૧૩.

૨. સુવચ્છા અધોલોકની એક મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. સ્થા. ૬૪૩, આવહ. પૃ. ૧૨૧.

૩. સુવચ્છા સોમણસ પર્વતના વિમલ(૧૧) શિખર ઉપર વસતી દેવી.^૧

૧. જમ્બૂ. ૮૭.

સુવજ્જ (સુવજ્જ) લંતઅમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય તેર સાગરોપમ વર્ષ છે.^૧

૧. સમ. ૧૩.

૧. સુવણ્ણ (સુપર્ણ અથવા સુવર્ણ) સુવણ્ણદારનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. સ્થા. ૩૦૭.

૨. સુવણ્ણ વિયાહપણ્ણત્તિના સત્તરમા શતકનો ચૌદમો ઉદેશક.^૧

૧. ભગ. ૫૮૦.

૩. સુવણ્ણ જુઓ સુવણ્ણકુમાર.^૧

૧. વિશેષા.૧૫૭૮, આવચૂ.પૂ.૧૪૬.

સુવણ્ણકુમાર (સુવર્ણકુમાર અથવા સુપર્ણકુમાર) સક્ક(૩)ના લોગપાલ વેસમણના આધિપત્ય નીચેના^૧ ભવણવર્ષ દેવોનો એક વર્ગ.^૨ વેણુદેવ અને વેણુદાલિ એ બે તેમના ઈન્દ્રો છે જ્યારે ચિત્ત(૩), વિચિત્ત, ચિત્તપક્ષ અને વિચિત્તપક્ષ એ ચાર તેમના લોગપાલો છે.^૩ તેમના ઘંટનું નામ હંસસ્સરા છે.^૪ તેમનાં ભવનો બોતેર લાખ છે.^૫ સુવણ્ણકુમાર દેવો ગરુડકુમાર દેવો તરીકે પણ જાણીતા છે.^૬ તેઓ માણસોત્તર પર્વત ઉપર પણ વસે છે.^૭

૧. ભગ.૧૬૭.

૨. પ્રજ્ઞા.૪૬, ભગ.૧૫,૨૭,૬૧૨,
૭૦૦, સ્થા.૭૫૭, વિશેષા.૧૫૭૮.

૩. ભગ.૧૬૮.

૪. આવચૂ.૧.પૂ.૧૪૬.

૫. સમ.૭૨.

૬. પ્રશ્ન.૫.૮૪, ૧૩૫.

૭. જીવા.૧૭૮, જીવામ.પૂ.૩૪૩.

૧. સુવણ્ણકૂલા (સુવર્ણકૂલા) જંબુદ્વીવમાં આવેલા^૧ સિહરિ(૧) પર્વત ઉપરના^૨ પુંડરીય(૭) સરોવરમાંથી નીકળતી નદી.^૩ તે હેરણ્ણવચ(૧) પ્રદેશમાંથી પસાર થઈ પૂર્વ લવણ સમુદ્રને મળે છે.^૪

૧. સ્થા.૫૨૨, સમ.૧૪.

૨. જમ્બૂ.૧૧૧.

૩. સ્થા.૧૮૭.

૪. જમ્બૂ.૧૧૧.

૨. સુવણ્ણકૂલા વાચાલમાં વહેતી નદી.^૧ તે અને સુવણ્ણવાલુગા એક છે.

૧. આવચૂ.૧.પૂ.૨૭૭.

૩. સુવણ્ણકૂલા સિહરિ પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૧.

સુવણ્ણખલ (સુવર્ણખલ) કોલ્લાગ(૨)થી તિથયર મહાવીર ગોસાલ સાથે આ ગામ આવ્યા હતા.^૧

૧. આવનિ.૪૭૫, આવચૂ.૧.પૂ.૨૮૩, આવહ.પૂ.૨૦૦, આવમ.પૂ.૨૭૬, કલ્પવિ.
પૂ.૧૬૪.

સુવણ્ણગુલિયા (સુવર્ણગુલિકા) જેના માટે યુદ્ધ થયું હતું તે દેવદત્તા(૪) અને આ એક જ છે.^૧

૧. પ્રશ્ન.૧૬, પ્રશ્નજ્ઞા.પૂ.૮૮, આવહ.પૂ.૨૮૮, ઉત્તરાક.પૂ.૩૪૬.

સુવણ્ણદાર (સુવર્ણદાર અથવા સુવર્ણદાર) પર્વત અંજણગ ઉપર આવેલા સિદ્ધાયતનના ચાર દ્વારોમાંનું એક.^૧

૧. સ્થા.૩૦૭.

સુવણ્ણભૂમિ (સુવર્ણભૂમિ) જ્યાં તિથયર ઉસભ(૧) ગયા હતા તે એક દેશ.^૧ આર્ય

કાલગ(૩)^૨ પોતાનો પ્રશિષ્ય સાગર(૫) જે અહીં વિહારમાં હતો તેને મળવા માટે આ દેશ ગયા હતા.^૩ બકરાના ચામડા ઉપર બેસી તરીને ચારુદત્ત(૧) સુવણ્ણભૂમિ ગયો હતો.^૪ સુવણ્ણભૂમિની એકતા બ્રહ્મદેશની નીચે તરફના ભાગ અને પેગુ અને પર્વતાળ પ્રદેશો સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૫

૧. વિશેષા.૧૭૧૬, આવનિ.૩૩૬,
આવમ.પૃ.૨૨૮.
૨. આવચૂ.૨.પૃ.૨૫.
૩. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૮૩, ઉત્તરાશા.પૃ.૧૨૭-

- ૧૨૮, ભૂમ.પૃ.૭૩.
૪. સૂત્રશી.પૃ.૧૯૬, સૂત્રચૂ.પૃ.૨૪૦.
૫. લાઈ.પૃ.૩૪૦.

સુવણ્ણવાલુગા (સુવર્ણવાલુકા) વાચાલમાં વહેતી નદી. તે સુવણ્ણકૂલા(૨) નામે પણ જાણીતી છે. તેના કિનારે તિન્ધયર મહાવીરનું દિવ્ય વસ્ત્ર કાંટાળા ઝાંખરામાં ભરાઈ ગયું હતું.^૧

૧. આવનિ.૪૬૭, વિશેષા.૧૯૨૧, આવહ.પૃ.૧૯૫, આવમ.પૃ.૨૭૨, આવચૂ. ૧. પૃ.૨૭૭.

૧. સુવપ્પ (સુવપ્ર) મહાવિદેહ ક્ષેત્રનો એક પ્રદેશ અર્થાત્ વિજય(૨૩) જેની રાજધાની વેજયંતી(૭) છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૨.

૨. સુવપ્પ મહાવિદેહમાં આવેલા ચંદ(૫) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૨.

સુવમ્મ (સુવર્મન્) ઉસહ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૧, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

સુવાય (સુવાત) વાય જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૫.

૧. સુવાસવ વિવાગસુયના બીજા શ્રુતસ્કન્ધનું ચોથું અધ્યયન.^૧

૧. વિષા.૩૩.

૨. સુવાસવ વિજયપુરના રાજા વાસવદત્ત અને રાણી કણ્ણા(૫)નો પુત્ર. તેની પત્ની ભદ્રા(૧૨) હતી. તે તેના પૂર્વભવમાં કોસંબીનો રાજા ધણપાલ(૨) હતો, અને તેણે વેસમણભદ્ર શ્રમણને ભિક્ષા આપી હતી. શેષ સુબાહુ(૧)ના જીવનવૃત્ત સમાન.^૧

૧. વિષા.૩૪.

સુવિક્કમ (સુવિક્કમ) ઉત્તરના ભવણવર્ધ દેવોના ઈન્દ્રો તથા ભૂયાણંદ(૧)ના ગજદળનો સેનાપતિ.^૧

૧. સ્થા.૪૦૪, ૫૮૨.

સુવિણભાવણા (સ્વપ્નભાવના) જુઓ સુમિણભાવણા. ^૧

૧. પાક્ષિ.પૃ.૪૫, નન્દિમ.પૃ.૨૫૪.

સુવિસાય (સુવિસાત) પાણતમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય વીસ સાગરોપમ વર્ષ છે. ^૧

૧. સમ.૨૦.

૧. સુવિહિ (સુવિધિ) નવમા તિથ્યંકર પુષ્કંદંતનું બીજું નામ. ^૧

૧. સમ.૭૫, ૮૬, ૧૦૦, ૧૫૭, આવ.પૃ.૪, કલ્પ.૧૯૬, તીર્થો.૩૨૨, આવનિ.૧૦૯૧, આવમ.પૃ.૨૦૬, ૨૦૮-૨૧૪, ૨૩૭-૩૯, ૨૪૧-૪૩.

૨. સુવિહિ પભંકરા નગરના વૈદ્યરાજ. તિથ્યર ઉસહ(૧)ના પૂર્વભવ કેસવ(૨)ના પિતા. ^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૭૯, આવમ.પૃ.૨૨૬, કલ્પસ.પૃ.૧૯૩.

સુવિહિપુષ્કંદંત (સુવિધિ-પુષ્પદન્ત) આ અને સુવિહિ(૧) એક છે. ^૧

૧. સમ.૧૫૭.

સુવીર સયંભૂ(૪) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય છ સાગરોપમ વર્ષ છે. ^૧

૧. સમ.૬.

સુવ્વઅ (સુવ્રત) જુઓ સુવ્વય(૪). ^૧

૧. સૂર્યમ.પૃ.૨૯૫, સ્થાઅ.પૃ.૭૯.

સુવ્વત (સુવ્રત) જુઓ સુવ્વય(૪). ^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સ્થા.૯૦.

૧. સુવ્વય (સુવ્રત) એરવય(૧) ક્ષેત્રના આઠારમા ભાવી તિથ્યંકર. તિથ્યોગાલી તેમનો ઉલ્લેખ સત્તરમા તિથ્યંકર તરીકે કરે છે. ^૧

૧. સમ.૧૫૯, તીર્થો.૧૧૨.

૨. સુવ્વય સુદંસણપુરના સુસુણાગ અને સુજસા(૩)ના પુત્ર. તેમણે શ્રામણ્ય ધારણ કર્યું અને દેવે આપેલા ઘણા ત્રાસને સહન કરતા કરતા તે મોક્ષ પામ્યા. ^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૯૫, આવનિ.૧૨૯૩, આવહ.પૃ.૭૦૭.

૩. સુવ્વય છદ્ધા તિથ્યંકર પઉમપ્પહના પ્રથમ શિષ્ય. ^૧ તે સુજજાય નામે પણ જાણીતા છે. ^૨

૧. સમ.૧૫૭.

૨. તીર્થો.૪૪૬.

૪. સુવ્વય અઠ્ઠ્યાસી ગહમાંનો એક. ^૧

૧. સૂર્ય. ૧૦૭, સ્થા. ૮૦, જમ્બૂશા. પૃ. ૫૩૪-૩૫, સૂર્યમ. પૃ. ૨૮૫-૮૬, સ્થાઅ. પૃ. ૭૮-૮૧.

૫. સુવ્વય આચાર્ય ધમ્મ(૧)ના ગોત્રનું નામ.^૧

૧. કલ્પ. પૃ. ૨૬૫-૨૬૬.

૬. સુવ્વય તિત્થયર પાસ(૧)નો મુખ્ય ઉપાસક.^૧

૧. કલ્પ. ૧૬૩.

૧. સવ્વયા (સુવ્રતા) એક વિદુષી શ્રમણી, જે તેયલિપુર ગઈ હતી.^૧ સંસારનો ત્યાગ કરીને દોવઈ તેમની શિષ્યા બની હતી.^૨ સુવ્વયાએ સુભદ્વા(૧)ને પણ દીક્ષા આપી હતી.^૩

૧. જ્ઞાતા. ૮૮.

૨. જ્ઞાતા. ૧૨૮.

૩. નિર. ૩.૪.

૨. સુવ્વયા તિત્થંકર ધમ્મ(૩)ની માતા.^૧

૧. સમ. ૧૫૭, તીર્થ. ૪૭૮.

સુસઠ સુજ્જસિરીનો પુત્ર. સંયમપાલનમાં બેદરકાર હોવાના કારણે તેને જન્મ-મરણના ચક્રમાં ભ્રમવું પડ્યું હતું.^૧

૧. મનિ. પૃ. ૨૦૮, ૨૩૭-૨૩૮.

સુસમણ (સુશમન) કાલચક્રના સુસમા અરમાં ચાર પ્રકારના અસ્તિત્વ ધરાવતા લોકોમાંનો એક પ્રકાર.^૧ કહેવાય છે કે આ પ્રકારના લોકો ઘણી કોમળ પ્રકૃતિવાળા, નમ્ર અને કષાયરહિત હોય છે.^૨

૧. જમ્બૂ. ૨૬.

૨. જમ્બૂશા. પૃ. ૧૩૧.

સુસમદ્દસમા (સુષમદુષ્પમા) જુઓ સુસમદ્દસમા.^૧

૧. જમ્બૂ. ૨૭.

સુસમદ્દસમા (સુષમદુષ્પમા) ઓસપ્પિણીનો ત્રીજો અને ઉસ્સપ્પિણીનો ચોથો અર.^૧ તેનો કાલખંડ બે કોટાકોટિ સાગરોપમ વર્ષનો છે.^૨ ઓસપ્પિણી દરમ્યાન આ અરનો ત્રીજો અથવા તો છેલ્લો ભાગ અને ઉસ્સપ્પિણી દરમ્યાન આ અરનો પ્રથમ ભાગ કુલગરોના જન્મઆગમનથી યુક્ત હોય છે.^૩

૧. જમ્બૂ. ૧૮, ભગ. ૨, ૧૭૬.

૨. જમ્બૂ. ૧૮, ૨૭, ૩૪, ભગ. ૨૪૭.

૩. જમ્બૂ. ૨૮. ૪૦.

સુસમસુસમા (સુષમસુષમા) ઓસપ્પિણીનો પહેલો અને ઉસ્સપ્પિણીનો છઠ્ઠો અર.^૧ તેનો કાલખંડ ચાર કોટાકોટિ સાગરોપમ વર્ષનો છે.^૨ આ અરમાં દસ જાતનાં કલ્પવૃક્ષો પ્રગટ થાય છે.^૩

૧. જમ્બૂ. ૧૮, આચા. ૨. ૧૭૬, સ્થા. ૫૦.

૩. સ્થા. ૭૬૬.

૨. જમ્બૂ. ૧, ૧૯-૨૬, ૪૦.

સુસમા (સુષમા) ઓસપ્પિણીનો બીજો અને ઉસ્સપ્પિણીનો પાંચમો અર.^૧ તેનો કાલખંડ કોટાકોટિસાગરોપમ વર્ષનો છે.^૨ તેમાં દસ લાભકારક બાબતો હોય છે - જેમ કે અકાલ વર્ષાનો અભાવ વગેરે.^૩ આ અરમાં ચાર પ્રકારના લોકો હોય છે - એક, પૌરજંઘ, કુસુમ અને સુસમણ.^૪

૧. જમ્બૂ. ૧૮, આચા. ૨. ૧૭૬, સ્થા. ૪૦, ૩. સ્થા. ૫૫૯, ૭૬૫.

૫૦.

૪. જમ્બૂ. ૨૬.

૨. જમ્બૂ. ૧૯, ૨૬, ૨૭, ભગ. ૨૪૭.

સુસમારપુર તિત્થયર મહાવીર આ નગરમાં આવ્યા હતા અને ત્યાં આવેલા અસોગવણ ઉદ્યાનમાં એક રાત્રિ ધ્યાન કર્યું હતું.^૧ આ અને સુંસમારપુર એક છે.

૧. ભગ. ૧૪૪.

સુસર (સુસ્વર) બંભલોઅમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય દસ સાગરોપમ વર્ષ છે.^૧

૧. સમ. ૧૦.

સુસાગર સોહમ્મ(૨)માં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એક સાગરોપમ વર્ષ છે.^૧

૧. સમ. ૧.

સુસામાણ (સુસામાન) સામાણ(૧) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૧૭.

સુસાલ (સુશાલ) સહસ્સારકપ્પમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અઠાર સાગરોપમ વર્ષ છે.^૧

૧. સમ. ૧૮.

સુસિર (સુષિર) આણયકપ્પમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ઓગણીસ સાગરોપમ વર્ષ છે.^૧

૧. સમ. ૧૯.

૧. સુસીમા તિત્થયર પઉમપ્પભની માતા.^૧

૧. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૬૯.

૨. સુસીમા વાસુદેવ(૨) કણ્ઠ(૧)ની આઠ મુખ્ય પત્નીઓમાંની એક. તેણે તિત્થયર અરિક્કણેમિ પાસે દીક્ષા લીધી હતી અને તે મોક્ષ પામી.^૧

૧. અન્ત. ૧૦, સ્થા. ૬૨૬, આવ. પૃ. ૮.

૩. સુસીમા મહાવિદેહના વચ્છ(દ) પ્રદેશનું પાટનગર.^૧

૧. સ્થા.૬૩૭, જમ્બૂ.૯૬.

૪. સુસીમા અંતગડદસાના પાંચમા વર્ગનું પાંચમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૯.

સુસુજ્જ (સુસૂર્ય) સુજ્જ જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૯.

સુસુણાઅ અથવા સુસુણાગ (સુસુનાગ) સુદંસણપુરના ગૃહસ્થ. તે સુજસા(૩)નો પતિ અને સુવ્વય(૨)નો પિતા હતો.^૧

૧. આવચૂ.૨.૫.૧૯૫, આવનિ.૧૨૯૩, આવહ.૫.૭૦૭.

સુસુમાર અથવા સુસુમારપુર આ અને સુંસુમારપુર એક છે.^૧

૧. આવનિ.૧૨૯૮, ભગ.૧૪૪, ઉત્તરાચૂ.૫.૨૧૪, આવહ.૫.૭૧૧.

સુસૂર (સુશૂર) વાય(૨) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પાંચ સાગરોપમ વર્ષ છે.^૧

૧. સમ.૫.

૧. સુસેણ ચક્કવટ્ટિભરહ(૧)ના લશ્કરનો સેનાપતિ.^૧

૧. જમ્બૂ.૫૨-૫૩, દ૫-૬૬, આવચૂ.૧.૫.૧૯૦, આવમ.૫.૨૩૦, આવહ.૫.૧૫૦.

૨. સુસેણ સાહંજણી નગરના રાજા મહચંદ(૨)ના મંત્રી.^૧ જુઓ સગડ(૨).

૧. વિપા.૨૧, સ્થાઅ.૫.૫૦૭.

૩. સુસેણ ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.૫.૧૫૧, કલ્પવિ.૫.૨૩૬.

સુસેણા (સુષેણા) રત્તવતી(૧) નદીને મળતી પાંચ નદીઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા.૪૭૦.

સુસ્સરણિગ્ધોસા (સુસ્વરનિર્ઘોષા) જોઈસિય દેવોના ઇન્દ્ર સૂરનો ઘંટ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૯૯, આવચૂ.૧.૫.૧૪૬, રાજ.૩૭.

૧. સુસ્સરા (સુસ્વરા) ઉદહિકુમાર દેવોનો ઘંટ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૯.

૨. સુસ્સરા જોઈસિય દેવોના ઇન્દ્ર ચંદનો ઘંટ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૯, આવચૂ.૧.૫.૧૪૬.

૩. સુસ્સરા ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના પાંચમા વર્ગનું એકત્રીસમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

૪. સુસ્સરા ગીયરઈ અને ગીયજસ એ બેમાંથી દરેકની એક એક રાણીનું નામ.^૧ તે તેના પૂર્વભવમાં ણાગપુરના શેઠની પુત્રી હતી.^૨

૧. સ્થા. ૨૭૩, ભગ. ૪૦૬.

૨. જ્ઞાતા. ૧૫૩.

સુહ જુઓ સુહુમ.^૧

૧. સ્થા. ૫૫૬.

સુહણામા (શુભનામા) પખવાડિયાની પાંચમ, દસમ, પૂનમ અને અમાસની રાત.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૫૨, સૂર્ય. ૪૭.

૧. સુહત્થિ (સુહસ્તિન્) આચાર્ય થૂલભદ્રના મુખ્ય શિષ્ય. તે વાસિક્ક ગોત્રના હતા.^૧ શ્રમણસંઘના નાયક મહાગિરિએ જિનકલ્પ આચાર અંગીકાર કર્યો એટલે તેમના શ્રમણસંઘના નાયકપણાની જવાબદારી સુહત્થિ ઉપર આવી.^૨ સુહત્થિને બાર શિષ્યો હતા - રોહણ, ભદ્રજસ(૨), મેહગણિ, કામિડ્ઢિ, સુદ્ધિય(૨), સુપ્પડિબુદ્ધ, રક્ખિય(૨), રોહગુત્ત(૧), ઈસિગુત્ત, સિરિગુત્ત, બંભ(૯) અને સૌમ.^૩ સુહત્થિ પાડલિપુત્ર ગયા હતા અને ત્યાં શ્રેષ્ઠી વસુભૂઈ(૨)એ તેમની પાસે શ્રાવકનાં વ્રતો લીધાં હતાં. ત્યાંથી તે વઈઈસિ ગયા અને જીવંતસામિની પ્રતિમાને તેમણે વંદન કર્યાં. પછી તે ઉજ્જેણી ગયા અને પોતાની માતાને, અવંતિસુકુમાલને અને તેની પત્નીઓને દીક્ષા આપી.^૪ એક વાર તેમણે કોસંબીમાં એક ભિખારીને દીક્ષા આપી હતી.^૫ તે ભિખારી મરીને ઉજ્જેણીમાં સંપર્ષ રાજા તરીકે જન્મ્યો. આ રાજાએ સુહત્થિને આદર સહિત આવકાર્યા અને તે તેમનો યુસ્ત ઉપાસક બની ગયો.^૬

૧. કલ્પ. પૃ. ૨૫૩, નન્દિ. ગાથા ૨૫,
નન્દિમ. પૃ. ૪૯, નન્દિચૂ. પૃ. ૬,
નન્દિહ. પૃ. ૧૧, આચા. પૃ. ૨૭,
આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૫૫, સ્થા. અ. પૃ. ૩૯૦.

૨. આવહ. પૃ. ૬૬૮, આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૫૫.

૩. કલ્પ. પૃ. ૨૫૭-૫૮.

૪. આવનિ. ૧૨૭૮, આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૫૫-
૫૭, આવહ. પૃ. ૬૬૮-૭૦.

૫. બૃભા. ૩૨૭૫, બૃક્ષે. ૯૧૭, સ્થા. અ.
પૃ. ૨૭૬, વ્યવમ. ૯. પૃ. ૧૪.

૬. બૃભા. ૩૨૭૭, બૃક્ષે. ૯૧૮, નિશીભા.
૫૭૪૪-૪૬, ૫૭૪૯-૫૧, નિશીચૂ. ૪.
પૃ. ૧૨૮-૧૩૦.

૨. સુહત્થિ ભદ્રસાલવણમાં આવેલો દિસાહત્થિકૂડ.^૧ તે જ નામની દેવી ત્યાં વસે છે.^૨

૧. સ્થા. ૬૪૨, જમ્બૂ. ૧૦૩.

૨. જમ્બૂ. ૧૦૩.

૩. સુહત્થિ રાયગિહમાં આવેલા ગુણસિલઅ ચૈત્યની નજીક રહેતા પરિવ્રાજક.^૧

૧. ભગ. ૩૦૫.

સુહમઈ (શુભમતિ) પ્રથમ તિથ્યર ઉસહ(૧)નો એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૨, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

૧. સુહમ્મ (સુધર્મ) તિત્થયર મહાવીરના પાંચમા ગણધર.^૧ તે કોલ્લાગ(૨) સંનિવેશના હતા.^૨ ધમ્મિલ્લ(૧) તેમના પિતા હતા^૩ અને ભદ્રિલા તેમની માતા હતી.^૪ તેમનું ગોત્ર અગ્ગિવેસાયણ હતું.^૫ મજ્જિમાપાવામાં તિત્થયર મહાવીર સાથે પુનર્જન્મ અંગે ચર્ચા કર્યા પછી પચાસ વર્ષની ઉંમરે તે તેમના પાંચસો શિષ્યો સાથે મહાવીરના શિષ્ય બની ગયા. સુહમ્મના આધિપત્ય નીચેનો ગણ આ પાંચ સો શિષ્યોથી બન્યો.^૬ તે મહાવીર સાથે ત્રીસ વર્ષ રહ્યા.^૭ તેમને બાણુ વર્ષની ઉંમરે કેવલજ્ઞાન થયું.^૮ અને સો વર્ષની ઉંમરે તે રાયગિહમાં મોક્ષ પામ્યા.^૯ તે છેલ્લા જીવિત ગણધર હતા એટલે પટ્ટાવલિ, ગણધરવંશ કે સ્થવિરાવલી તેમનાથી શરૂ થાય છે.^{૧૦} જંબૂ(૧) તેમના અનુગામી હતા.^{૧૧} કૂણિઅ સુહમ્મને વંદન કરવા ચંપા આવ્યા હતા.^{૧૨}

૧. નન્દિ.ગાથા ૨૦, ૨૩, સમ.૧૧, કલ્પ(થેરાવલી)૩, આવનિ.૫૮૪, ૬૧૫, આવહ.પૃ.૨૭૭, તીર્થો. ૭૧૧થી, વિશેષા.૨૦૧૨, નિશીચૂ. ૨.પૃ.૩૬૦, કલ્પસ.પૃ.૨૧૭થી, કલ્પવિ.પૃ.૨૪૮, નન્દિમ.પૃ.૪૮, કલ્પધ.પૃ.૧૬૨.
૨. આવનિ.૬૪૪.
૩. આવનિ.૬૪૮.
૪. આવનિ.૬૪૮.
૫. આવનિ.૬૫૦, કલ્પ(થેરાવલી).૩.
૬. આવચૂ.૧.પૃ.૩૨૪, ૩૭૦, આવનિ. ૬૧૮, ૬૫૧, કલ્પ(થેરાવલી).૩, વિશેષા. ૨૨૪૮, ૨૨૬૮, ૨૨૭૨, નિર.૧.૧, કલ્પવિ.પૃ.૧૭૯થી, કલ્પધ.પૃ.૧૧૫થી.

૭. કલ્પલ.પૃ.૧૫૬.
૮. કલ્પલ.પૃ.૧૫૬, કલ્પચૂ.પૃ.૧૦૪.
૯. સમ.૧૦૦, આવનિ.૬૫૬, ૬૫૮.
૧૦. કલ્પ(થેરાવલી).૪, આવનિ.૫૮૬, આવચૂ.૧.પૃ.૮૬, ૩૩૪, વિશેષા. ૨૦૧૪, નન્દિચૂ.પૃ.૭.
૧૧. દશચૂ.પૃ.૬, ૮૩, કલ્પ (થેરાવલી). ૫, આવચૂ.૧.પૃ.૮૧, સૂત્રનિ.૮૫, કલ્પવિ.પૃ.૮૨.
૧૨. આવચૂ.૧.પૃ.૪૫૫ કહેવાય છે કે આગમોનો ઉપદેશ સુહમ્મે જંબૂને આપ્યો. જુઓ જ્ઞાતા.૪, ૧૪૮, અનુત્.૧. ઉપા.૨, વિપા.૨, ૩૩, અન્ત.૧, દશચૂ.પૃ.૧૩૦. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૨૮૧, આચાશી.પૃ.૧૧૧.

૨. સુહમ્મ તિત્થયર વાસુપુજ્જના પ્રથમ શિષ્ય. આ અને સુભૂમ(૨) એક છે.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

૩. સુહમ્મ મજ્જિમિયા નગરના રાજા મેહરહ(૨) પાસેથી ભિક્ષા ગ્રહણ કરવાર શ્રમણ.^૧

૧. વિપા.૩૪.

૪. સુહમ્મ ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૨, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

પ. સુહમ્મ વાણિયગામના દુર્ઠપલાસ ઉદ્યાનમાં જેમનું ચૈત્ય આવેલું હતું તે યક્ષ.^૧

૧. વિપા.૮.

દ. સુહમ્મ મિયગામના ચંદણપાયવ ઉદ્યાનમાં જેમનું ચૈત્ય આવેલું હતું તે યક્ષ.^૧

૧. વિપા.૨.

૧. સુહમ્મા (સુધર્મા) સક્ક(૩)ની તેમજ બીજા સ્વર્ગીય ક્ષેત્રોના અન્ય ઇન્દ્રોની સભા.^૧ રાયપ્પસેણિય તેની વિગતો આપે છે.^૨

૧. સમ.૩૫-૩૬, ૫૧, જમ્બૂ.૮૮, ૧૧૫, ૧૧૯, ૧૭૦, ભગ.૧૧૬, ૪૦૫, ૪૦૭, ૫૮૭, ૬૦૩, જ્ઞાતા.૧૫૭-૫૮, સૂર્ય.૯૭, જીવા.૧૩૭, ૧૪૩, સૂત્ર.૧.૬.૨૪.

૨. રાજ.૧૨૩-૧૨૮.

૨. સુહમ્મા વાસુદેવ(૨) કણ્ઠ(૧)ની સભા.^૧

૧. જ્ઞાતા.૫૩.

સુહવિવાગ (સુખવિપાક) વિવાગસુયનો બીજો શ્રુતસ્કન્ધ. રાયગિહ નગરના ગુણસિલઅ ચૈત્યમાં સુહમ્મ(૧)એ તેમના શિષ્ય જંબૂ(૧)ને તે કલ્પો હતો.^૧ તેમાં દસ અધ્યયન છે. આ અધ્યયનોમાં શ્રમણોને તિક્ષા આપવાના કર્મનું ફળ વર્ણવવામાં આવ્યું છે.^૨

૧. વિપા.૩૩.

૨. વિપા.૩૪.

સુહાવહ (સુખાવહ) સીઓયા નદીની દક્ષિણે, મંદર પર્વતની પશ્ચિમે^૧ તથા ણલિણ(૬) અને ણલિણાવર્ઠ(૨) પ્રદેશોની વચ્ચે આવેલો એક વક્ષાર પર્વત.^૨ તેને ચાર શિખરો છે.^૩

૧. સ્થા.૩૦૨, ૪૩૪, ૬૩૭, જ્ઞાતા. ૬૪.

૨. જમ્બૂ.૧૦૨.

૩. જમ્બૂ.૧૦૨.

સુહુમ (સૂક્ષ્મ) ભરહ(૨) ક્ષેત્રના છઠ્ઠા ભાવી કુલગર.^૧ તેમનાં સુણહ^૨ અને સુહ^૩ નામો પણ છે.

૧. સમ.૧૫૯, સ્થા.૫૫૬.

૨. તીર્થો.૧૦૦૪.

૩. સ્થા.૫૫૬.

સુહુમાલિયા (સુકુમારિકા) જુઓ સૂમાલિયા.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૦૯.

સૂતકડ (સૂત્રકૃત) જુઓ સૂયગડ.^૧

૧. સૂત્રયૂ.પૃ.૬.

સૂતગડ (સૂત્રકૃત) જુઓ સૂયગડ.^૧

૧. સૂત્રયૂ.પૃ.૬.

સુમાલિયા (સુકુમારિકા) જુઓ સુકુમાલિયા.^૧

૧. શાતા. ૧૦૯.

સૂયકડ (સૂત્રકૃત) જુઓ સૂયગડ.^૧

૧. સૂત્રચૂ. પૃ. ૨૧.

સૂયગડ (સૂત્રકૃત) બાર અંગ(૩) ગ્રન્થોમાંનો બીજો અંગ ગ્રન્થ.^૧ તે સુતકડ, સૂયગડ, સૂતગડ^૨ અને સૂતકડ^૩ એમ વિવિધ નામોએ ઓળખાય છે. તે બે શ્રુતસ્કન્ધોમાં વિભક્ત છે.^૪ તેમાં કુલ તેવીસ અધ્યયનો છે.^૫ પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધમાં સોળ અને બીજામાં સાત અધ્યયનો છે.^૬ પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધના અધ્યયનો ગાહાસોલસઅ નામે પ્રસિદ્ધ છે,^૭ જ્યારે બીજા શ્રુતસ્કન્ધના અધ્યયનો મહાધ્યયનો કહેવાય છે.^૮ પ્રથમ પાંચ અધ્યયનોમાં અનુક્રમે ચાર, ત્રણ, ચાર, બે અને બે ઉદ્દેશો છે જ્યારે બાકીનાં બધાં અધ્યયનોમાં એક એક ઉદ્દેશ જ છે. આ અંગમાં કુલ છત્રીસ હજાર પદો છે.^૯ સેંકડો સંપ્રદાયો જે ચાર મુખ્ય મતવાદોનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા હતા તે ક્રિયાવાદ, અક્રિયાવાદ, અજ્ઞાનવાદ અને વિનયવાદના સિદ્ધાન્તોની સમજૂતી અને તેમનું ખંડન આ અંગમાં છે. શ્રમણોએ સહન કરવા પડતા ત્રાસ અને ઉપસર્ગોનું તેમજ પરસિદ્ધાન્તો સામે અડગ રહેતા શ્રમણોના આત્મબળનું વર્ણન પણ આ અંગમાં છે.^{૧૦} તેનાં તેવીસ અધ્યયનોનાં નામો આ પ્રમાણે છે — સમય(૨), વેતાલિઅ, ઉવસગ્ગપરિણ્ણા, થીપરિણ્ણા, ધરયવિભત્તિ, મહાવીરથૂઈ, કુસીલપરિભાસિય, વીરિઅ(૧), ધમ્મ(૪), સમાહિ(૨), મગ્ગ, સમોસરણ, આહત્તહિઅ, ગંથ, જમઈઅ, ગાથા, પુંડરીય(૨), કિરિયાઠાણ, આહારપરિણ્ણા, અપચ્ચક્ખાણકિરિઆ, અણગારસુઅ, અદઈજજ અને ણાલંદઈજજ.^{૧૧} જે શ્રમણને શ્રામણ્યપાલનના ચાર વર્ષ પૂરા થઈ ગયા હોય તેને આ અંગ ભણવાની અનુજ્ઞા છે.^{૧૨} મહાવીરના નિર્વાણ પછી ૧૯૦૦ વર્ષે મહાસમણ નામના શ્રમણના મૃત્યુ સાથે આ અંગ વિચ્છેદ પામશે એવું તિથ્યોગાલીમાં ભાખવામાં આવ્યું છે.^{૧૩} સૂયગડનું ઉપાંગ છે રાયપસેણઈય.^{૧૪} સૂયગડને તેની ણિજ્જુત્તિ^{૧૫} અને ચુણ્ણિ છે.^{૧૬} તેના ઉપર શીલાંક આચાર્યની સંસ્કૃત ટીકા છે અને આ ટીકા ઉપર હર્ષકુલે ટીકા લખી છે.

૧. સમ. ૧૩૭, સૂત્રનિ. ૨, નન્દિ. ૪૫, નન્દિહ. પૃ. ૭૮, સમઅ. પૃ. ૧૦૭, સ્થાઅ. પૃ. ૨. સૂત્રશી. પૃ. ૬, ૨૧-૨૨, પાક્ષિય. પૃ. ૭૦.

૨. સૂત્રનિ. ૨, અનુ. ૯૨, બૃભા. ૪૦૮, પ્રશ્ર. ૨૮, નિશીચૂ. ૪. પૃ. ૨૫૨.

૩. સૂત્રચૂ. પૃ. ૬, નિશીચૂ. ૧. પૃ. ૩૫.

૪. સૂત્રનિ. ૨૨, નન્દિ. ૪૭.

૫. સૂત્રનિ. ૨૨, સમ. ૨૩, ઉત્તરા. ૩૧. ૧૬, આવહ. પૃ. ૬૫૮.

૬. સમ. ૧૬, ૫૭, નન્દિ. ૪૭, ઉત્તરાશા. પૃ. ૬૧૪, ૬૧૬, સૂત્રશી. પૃ. ૮, સમઅ. ૩૨, ૪૩, ૭૪.

૭. સમ. ૧૬, સૂત્રશી. પૃ. ૮.

૮. સ્થા.૫૪૫, સ્થાઅ.પૃ.૩૮૭.
 ૯. સમ.૧૩૭, સૂત્રનિ.૨૨, સૂત્રશી.
 પૃ.૮.
 ૧૦. સમ.૧૩૭, સમઅ.પૃ.૧૧૦થી,
 નન્દિમ. પૃ.૨૧૩થી.
 ૧૧. સમ.૧૩.

૧૨. વ્યવ.૧૦.૨૨.
 ૧૩. તીર્થો. ૮૧૮.
 ૧૪. રાજમ.પૃ.૨.
 ૧૫. વિશેષા. ૧૦૭૮, આવનિ.૮૪, પ્રજામ.
 પૃ.૫૧૧, આવહ.પૃ.૫૮, ૬૫૦.
 ૧૬. રાજમ.પૃ.૨૭૫.

સૂર્ય જુઓ ચૂલિય. ^૧

૧. પ્રજા.૩૭.

૧. સૂર (સૂર્ય) જોઈસિય દેવોનો ઈન્દ્ર. ^૧ તે સક્ક(૩)ના લોગપાલ સોમના આધિપત્ય નીચે છે. ^૨ તે સૂરવડેસઅ નામના સ્વર્ગીય મહેલમાં વસે છે. ^૩ તેમને ચાર મુખ્ય પત્નીઓ છે - સૂરપ્પભા(૧), આયવાભા, અચ્ચિમાલી(૧) અને પભંકરા(૨). ^૪ તેમને તેમના પોતાના સામાણિય દેવો વગેરે છે. ^૫ તેમના કુટુંબના સભ્યો છે - અહ્વાવીસ ઇક્ષ્વત(૧) (નક્ષત્ર), અહ્વાશી ગહ(ગ્રહ) અને ૬૬૯૭૫ કોટાકોટિ તારા(૩). ^૬ તેમનું ક્ષેત્ર પૃથ્વીથી આઠ સો યોજન ઉપર આવેલું છે. ^૭ તે કોસંબી નગરમાં તિત્થયર મહાવીરને વંદન કરવા ઊતરી આવ્યા હતા. ^૮ તે તેમના પૂર્વભવમાં સાવત્થીના શ્રેષ્ઠી સુપતિક્ક(૩) હતા. સુપતિક્કના જન્મમાં તેમણે સંસારનો ત્યાગ કરી તિત્થયર પાસ(૧)ના માર્ગદર્શન નીચે શ્રામણ્યનું પાલન કર્યું હતું. ^૯ જંબુદીવ ઉપર બે સૂર છે, લવણસમુદ્ર ઉપર ચાર સૂર છે, ધાયઈસંડ ઉપર બાર સૂર છે, કાલોદહિ ઉપર બેતાલીસ સૂર છે અને પુક્ષ્પરવરદીવના પ્રથમાર્ધ ઉપર બોતેર સૂર છે. ^{૧૦} આકાશમાં સૂરના માર્ગને સૂરમંડલ કહેવામાં આવે છે. આવાં સૂરમંડલોની સંખ્યા ચોરાશી છે. ^{૧૧}

૧. ભગ.૧૬૯, સૂર્યમ.પૃ.૨૯૬, આવહ.

૨. પૃ.૧૨૪.

૩. ભગ.૧૬૫, ૪૫૩, ૪૫૫.

૪. સૂર્ય.૯૭.

૫. જીવા.૧૦૪, ભગ.૪૦૬, સૂર્ય.

૬. ૯૭, ૧૦૬

૭. સમ.૧૭૦.

૮. દેવ.૧૦૯-૧૧૦, સમ.૮૮.

૯. દેવ.૮૩, જમ્બૂ.૮૯.

૧૦. નિર. ૩.૨, કલ્પવિ.પૃ.૧૬૯, આવહ.

૧૧. પૃ.૪૮૫.

૧૨. નિર.૩.૨.

૧૩. દેવ.૧૧૧-૧૨૪, સૂર્ય.૧૦૦-૧૦૧.

૧૪. જમ્બૂ.૧૨૭, સમ.૬૫, સૂર્ય.૧૦.

૨. સૂર ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક. ^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૧, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

૩. સૂર જુઓ સૂરદીવ. ^૧

૧. સૂર્ય.૧૮૨, જીવા.૧૬૨.

૪. સૂર જુઓ સૂરોદ. ^૧

૧. સૂર્ય. ૧૦૨.

૫. સૂર ભરહ(૨) ક્ષેત્રના સત્તરમા તિથ્યર કુંથુ(૧)ના પિતા.^૧

૧. સમ. ૧૫૭-૧૫૮, તીર્થો. ૪૮૦, ઉત્તરાક. પૃ. ૩૩૨.

૬. સૂર મહાવિદેહમાં મહાવપ્પ(૧) અને વપ્પાવઈ(૧) પ્રદેશો વચ્ચે આવેલો વક્ષ્માર પર્વત. તેને ચાર શિખરો છે.^૧ તેની એકતા સૂરપવ્વય સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.

૧. જમ્બૂ. ૧૦૨.

૭. સૂર એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પાંચ સાગરોપમ વર્ષ છે. તે વાય(૨)જેવું જ છે.^૧

૧. સમ. ૫.

૮. સૂર પુષ્કિયાનું બીજું અધ્યયન.^૧

૧. નિર. ૩. ૧.

૯. સૂર સૂર(૬) પર્વતનું એક શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૦૨.

૧૦. સૂર દીહદસાનું બીજું અધ્યયન.^૧ વર્તમાનમાં તે પુષ્કિયાના બીજા અધ્યયનરૂપે ઉપલબ્ધ છે.^૨

૧. સ્થા. ૭૫૫.

૨. નિર. ૩. ૧.

સૂરકંત (સૂર્યકાંત) સૂર(૭) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૫.

સૂરકૂડ (સૂર્યકૂટ) સૂર(૭) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૫.

સૂરજ્ઞય (સૂર્યધ્વજ) સૂર(૭) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૫.

સૂરદહ (સૂર્યદ્રહ) દેવકુરુમાં આવેલું સરોવર. સીઓઆ નદી તેમાંથી પસાર થાય છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૮૪, સ્થા. ૪૩૪.

૧. સૂરદીવ (સૂર્યદીપ) જંબુદીવ વગેરેના સુરો(૧)ના (સૂર્યોના) દ્વીપો. તેઓ મંદર(૩) પર્વતની પશ્ચિમે જંબુદીવ વગેરેથી બાર હજાર યોજનના અંતરે આવેલા છે.^૧

૧. જ્ઞવા. ૧૬૨-૬૭.

૨. સૂરદીવ સૂરોદ સમુદ્રને ઘેરીને આવેલો વલયાકાર દ્વીપ.^૧

૧. સૂર્ય. ૧૦૨.

સૂરદેવ (સૂર્યદેવ) ભરહ(૨) ક્ષેત્રના બીજા ભાવી તિથ્યંકર^૧ તેમજ સુપાસ(૭),^૨

સુરાદેવ(૨)^૩નો ભાવી જન્મ.

૧. સમ.૧૫૯.

૨. સમ.૧૫૯.

૩. તીર્થો.૧૧૧૧.

સુરપણ્ણત્તિ (સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ) અંગભાહિર ઉક્કાલિઅ આગમગ્રન્થ.^૧ તેનો કાલિઅ આગમગ્રન્થ^૨ તરીકે તેમજ પાંચમા ઉવંગ તરીકે પણ ઉલ્લેખ છે. તે જ્યોતિષશાસ્ત્ર યા ખગોળશાસ્ત્રનું નિરૂપણ કરે છે. તેમાં વીસ પાહુડં (વિભાગ) છે. કહેવાય છે કે ભદ્રબાહુ(૨)એ તેના ઉપર ણિજજુત્તિ લખી હતી.^૩ સૂરપણ્ણત્તિ ગણિતાનુયોગના વર્ગમાં આવે છે.^૪

૧. નન્દિહ.૪૪.

૨. પાક્ષિ.પૃ.૪૪, વિશેષા.૧૦૮૦,

૨૭૯૪, વિશેષાકો.પૃ.૧૩૫, સ્થા.

૧૫૨, ૨૭૭, નિશીચૂ.૨.પૃ.૨૭૮.

૩. જમ્બૂશા.પૃ.૧.

૪. નન્દિહ.પૃ.૭૧, કલ્પવિ.પૃ.૧૮૯,

જીવામ.પૃ.૩૮૨, જમ્બૂ.૧૫૦.

૫. સૂર્યમ.પૃ.૧, આવનિ.૮૫.

૬. આવભા.૧૨૪, નિશીભા.૬૧૮૮,

ઉત્તરાચૂ.પૃ.૧.

સૂરપવ્વય (સૂર્યપર્વત) મંદર(૩) પર્વતની પશ્ચિમે, સીઓયા નદીની ઉત્તરે^૧ તેમજ મહાવપ્પ(૧) અને વપ્પાવઈ(૧) પ્રદેશોની વચ્ચે આવેલો એક વક્ષ્પાર પર્વત. તેને ચાર શિખરો છે.^૨ આ અને સૂર(૬) એક છે.

૧. સ્થા.૩૦૨, ૪૩૪, ૬૩૭.

૨. જમ્બૂ.૧૦૨.

૧. સૂરપ્પભ (સૂર્યપ્રભ) સૂર(૭) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૫.

૨. સૂરપ્પભ સૂરપ્પભા(૧)નું સ્વર્ગીય સિંહાસન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૫.

૩. સૂરપ્પભ આ અને સૂરપ્પભા(૩) એક છે.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

૧. સૂરપ્પભા (સૂર્યપ્રભા) સૂર(૧)ની રાણી.^૧ તેના પૂર્વભવમાં તે શ્રેષ્ઠિપુત્રી હતી.^૨

૧. સ્થા.૨૭૩, ભગ.૪૦૬, સૂર્ય.૯૭, જમ્બૂ.૧૭૦, જીવા.૧૦૪.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૫.

૨. સૂરપ્પભા ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધના સાતમા વર્ગનું પહેલું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૫.

૩. સૂરપ્પભા તિત્થયર સેયંસે સંસારત્યાગના પ્રસંગે ઉપયોગમાં લીધેલી પાલખી.^૧

૧. સમ.૧૫૭.

સૂરય (સૂર્યક) આ અને સૂર(૫) એક છે.^૧

૧. તીર્થો.૪૮૦.

સૂરલેસ્સ (સૂર્યલેશ્ય) સૂર(૭) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૫.

સૂરવર્ણસઅ (સૂર્યાવતંસક) સૂર(૧) જ્યાં વસે છે તે સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સૂર્ય. ૯૭.

સૂરવણ્ણ (સૂર્યવણ્ણ) સૂર(૭) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ. ૫.

સૂરવર (સૂર્યવર) જુઓ સૂરવરસમુદ્ધ.^૧

૧. સૂર્ય. ૧૦૨.

સૂરવરદીવ (સૂર્યવરદીવ) સૂરોદ સમુદ્રને ઘેરીને આવેલો વલયાકાર દ્વીપ અને તે દ્વીપને ઘેરીને વલયાકાર સૂરવર સમુદ્ર આવેલો છે.^૧

૧. સૂર્ય. ૧૦૨.

સૂરવરભાસોદ (સૂર્યવરભાસોદ) જુઓ સૂર્યવરોભાસસમુદ્ધ.^૧

૧. જીવા. ૧૮૫.

સૂરવરસમુદ્ધ (સૂર્યવરસમુદ્ર) સૂરવરદીવને ઘેરીને આવેલો વલયાકાર સમુદ્ર. અને તે સમુદ્રને ઘેરીને વલયાકાર સુરવરોભાસદીવ આવેલો છે.^૧

૧. સૂર્ય. ૧૦૨.

સૂરવરોભાસદીવ (સૂર્યવરાવભાસદીવ) સૂરવરોભાસસમુદ્ધ વડે ઘેરાયેલો વલયાકાર દ્વીપ. આ વલયાકાર દ્વીપ સુરવરસમુદ્ધને ઘેરીને આવેલો છે.^૧

૧. સૂર્ય. ૧૦૨.

સુરવરોભાસસમુદ્ધ (સૂર્યવરાવભાસસમુદ્ર) સૂરવરોભાસદીવને ઘેરીને આવેલો વલયાકાર સમુદ્ર. તે સમુદ્ર પોતે દેવદીવ વલયાકાર દ્વીપથી ઘેરાયેલો છે.^૧

૧. સૂર્ય. ૧૦૨, જીવા. ૧૮૫.

સૂરવિમાણ (સૂર્યવિમાન) જોઈસિય દેવોનું હવાઈ જહાજ તેમજ વાસસ્થાન. તે ક્ષ્ યોજન લાંબું અને ક્ષ્ પહોળું છે. તેનો પરિઘ તેની લંબાઈ કરતાં ત્રણ ગણાથી કંઈક વધારે છે.^૧ ત્યાં વસતા દેવો અને દેવીઓનું જઘન્ય આયુષ્ય પલ્લોપમ વર્ષોનો ચોથો ભાગ છે જ્યારે દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એક પલ્લોપમ અને એક હજાર વર્ષ છે અને દેવીઓનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અર્ધો પલ્લોપમ અને પાંચ સો વર્ષ છે.^૨ આ હવાઈ જહાજ પૃથ્વીથી ઉપર આઠ સો યોજનના અંતરે, જોઈસિય ક્ષેત્રની સૌથી ઉપરની સીમારેખાથી નીચે દસ યોજનના અંતરે, ચંદ્રવિમાણથી ઉપર એંશી યોજનના અંતરે, અને તારાઓની આકાશગંગાની સૌથી ઉપરની સીમારેખાથી નીચે એક સો યોજનના અંતરે ગતિ કરે છે.^૩

૧. સૂર્ય.૯૪, દેવે.૮૫, ૮૮, ૯૧, સમ.૧૩, ૪૮, ૬૧, જમ્બૂ.૧૩૦, જ્ઞાતા.૧૫૫, જીવા.૧૯૭.

૨. સૂર્ય.૯૮.

૩. જમ્બૂ.૧૬૪-૬૬.

સૂરસિંગ (સૂર્યશુક્ર) સૂર(૭) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૫.

સૂરસિક્કે (સૂર્યસૃષ્ટ) સૂર(૭) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૫.

સૂરસિરી (સૂર્યશ્રી) ચક્રવટ્ઠિઅરની પટરાણી.^૧

૧. સમ.૧૫૮.

૧. સૂરસેણ (શૂરસેન) એરવય(૧) ક્ષેત્રના તેરમા ભાવી તિત્થંકર.^૧

૧. સમ.૧૫૯.

૨. સૂરસેણ જેનું પાટનગર મહુરા(૧) હતું તે એક આરિય (આર્ય) દેશ.^૧ કુર (Kura)ની અનન્તર દક્ષિણે અને મત્સ્ય દેશની પૂર્વે સૂરસેણ દેશ આવેલો હતો.^૨

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩, સ્થાઅ.પૃ.૪૭૯.

૨. લાઈ.પૃ.૩૩૯.

સૂરસસઅગ્ગમહિસી (સૂર્યસ્ય-અગ્રમહિષી) ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્રુતસ્કન્ધનો આઠમો વર્ગ.^૧ તે વર્ગમાં ચાર અધ્યયનો છે.^૨ તેમના વર્ણનના ક્રમ બાબતે ગ્રન્થમાં કંઈક ગોટાળો છે.^૩

૧. જ્ઞાતા.૧૪૮.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૬.

૩. જ્ઞાતા.૧૫૫-૫૬.

સૂરાભ (સૂર્યાભ) એક લોગંતિય સ્વર્ગીય વાસસ્થાન જ્યાં તુસિય દેવો વસે છે.^૧ તે અચ્ચિ જેવું જ છે.^૨

૧. ભગ.૨૪૩.

૨. સમ.૮.

સૂરાવત (સૂર્યાવર્ત) સૂર(૭) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૫.

સૂરિઅ (સૂર્ય) જુઓ સૂર(૧).^૧

૧. સમ.૭૮, સૂર્ય.૧૭, ૧૦૫, જમ્બૂ.૧૪૯.

સૂરિઆવત (સૂર્યાવર્ત) મંદર(૩) પર્વતનું એક નામ.^૧

૧. સમ.૧૬.

સૂરિઆવરણ (સૂર્યાવરણ) મંદર(૩) પર્વતનું એક નામ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૯, સમ.૧૬.

સૂરિય (સૂર્ય) જુઓ સૂર(૧).^૧

૧. સમ.૮૮, ભગ.૩૪૪.

સૂરિયકંત (સૂર્યકાન્તા) સેયવિયા નગરના રાજા પએસિ અને તેમની રાણી સૂરિયકંતાનો પુત્ર.^૧

૧. રાજ.૧૪૪.

સૂરિયકંતા (સૂર્યકાન્તા) સેયવિયા નગરના રાજા પએસિની પત્ની.^૧

૧. રાજ.૧૪૩.

સૂરિયપણ્ણત્તિ (સૂર્યપ્રજ્ઞત્તિ) જુઓ સૂરપણ્ણત્તિ.^૧

૧. આવનિ.૮૫, વિશેષા.૧૦૮૦.

૧. સૂરિયાભ (સૂર્યાભ) સોહમ્મ સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. રાજ.૧૨, ૯૬, ભગ.૧૬૫.

૨. સૂરિયાભ સૂરિયાભ(૧) સ્વર્ગીય વાસસ્થાનના ઈન્દ્ર. એકવાર તે પૃથ્વી ઉપર ઊતરી આવ્યા, તેમણે તિત્થયર મહાવીરને વંદન કર્યા અને પછી નાટક ભજવ્યું.^૧ તે પોતાના પૂર્વભવમાં પએસિ રાજા હતા.

૧. રાજ.૪૯-૮૯, જમ્બૂ.૧૨૦, ભગ.૫૭૫, જ્ઞાતા.૯૩, આવચૂ.૧.૫.૨૨૫.

સૂરુત્તરવડિંસઅ (સૂર્યોત્તરાવતંસક) સૂર(૭) જેવું જ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. સમ.૫.

સૂરોદ (સૂર્યોદ) સૂરદીવ(૨)ને ઘેરીને આવેલો વલયાકાર સમુદ્ર. આ સમુદ્ર પોતે વલયાકાર સૂરવરદીવથી ઘેરાયેલો છે.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૨.

૧. સૂલપાણિ (શૂલપાણિ) ઈસાણિંદનું એક વિશેષણ.^૧

૧. ભગ.૧૩૪, પ્રજ્ઞા. ૫૩.

૨. સૂલપાણિ વદ્ધમાણય ગામમાં જેમનું ચૈત્ય આવેલું છે તે વાણમંતર દેવ. તે તેના પૂર્વભવમાં શ્રેષ્ઠી ધણદેવ(૪)નો ગાડાં ખેંચતો બળદ હતો. તેના માલિકની આજ્ઞાઓના વિવાદમાં વદ્ધમાણય ગામના લોકોએ તેની ઉપેક્ષા કરી, પરિણામે તે મૃત્યુ પામ્યો. મરીને તે વાણમંતર દેવ થયો. આ દેવે તે ગામના લોકોને તેમજ તિત્થયર મહાવીરને ઘણો ત્રાસ આપ્યો.^૧

૧. વિશેષા.૧૯૧૪, આવચૂ.૧.૫.૨૭૨-૭૪, આવહ.૫.૧૮૦, ૪૬૪-૬૫, કલ્પવિ.

૫.૧૬૦-૬૧, સ્થાઅ.૫.૫૦૧-૫૦૨, સમઅ.૫.૧૮, આવમ.૫.૨૬૦થી.

૧. સેઅ (શ્વેત અથવા શ્રેયસ્) આમલકપ્પા નગરના રાજા. ધારિણી(૨૮) તેમની રાણી હતી.^૧ સેઅને તિત્થયર મહાવીરે દીક્ષા આપી હતી.^૨

૧. રાજ. ૫-૬, ૧૦, સ્થા.અ.પૃ. ૪૩૧.

૨. સ્થા. ૬૨૧.

૨. સેઅ દક્ષિણના કુહંડ વાણમંતર દેવોના ઈન્દ્ર.^૧

૧. પ્રજ્ઞા. ૪૯.

૩. સેઅ રાતદિવસનાં ત્રીસ મુહુત્તમાનું એક.^૧ તે સત્ત નામે પણ જાણીતું છે.^૨

૧. જમ્બૂ. ૧૫૨, સૂર્ય. ૪૭.

૨. સમ. ૩૦.

૪. સેઅ સક્ક(૩)ની સેવામાં રહેલા નૃત્યકારો(ણટ્ટ)ના દળનો નાયક.^૧

૧. સ્થા. ૫૮૨.

સેઅંસ (શ્રેયાંસ) જુઓ સેજજંસ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૫૨, સૂર્ય. ૫૩.

સેધવ (સૈન્ધવ) સિંધુ(૩) દેશના લોકો.^૧

૧. આચાર્ય. પૃ. ૩૭૧.

સેજજંભવ (શય્યમ્ભવ) આચાર્ય પભવના મુખ્ય શિષ્ય તથા અનુગામી.^૧ તે રાયગિહના બ્રાહ્મણ હતા. તેમનું ગોત્ર વચ્ચ(૪) હતું, અને તે યજ્ઞો કરતા હતા. એક વાર તેમણે પભવનો ઉપદેશ સાંભળ્યો, તેનાથી તે બોધ પામ્યા અને પભવના શિષ્ય બની ગયા.^૨ તેમને મણગ નામનો પુત્ર હતો.^૩ તેમના મુખ્ય શિષ્ય જસભદ્ર(૨) હતા.^૪ સેજજંભવ દસવેયાલિયના કર્તા છે.^૫

૧. કલ્પ. અને કલ્પવિ. પૃ. ૨૫૦, નિશીચૂ.

૨. પૃ. ૩૬૦, પિંડનિમ. પૃ. ૬૨, આવ.

૩. પૃ. ૨૭, નન્દિ. ગાથા ૨૩, નન્દિમ.

૪. પૃ. ૪૯, આવહ. પૃ. ૬૨, તીર્થો. ૭૧૨,

દશનિ. ૩૭૧, દશચૂ. પૃ. ૩૭૭.

૫. દશચૂ. પૃ. ૬, કલ્પવિ. પૃ. ૨૫૦-૫૧,

નન્દિ. ગાથા ૨૩, સ્થા.અ. પૃ. ૩૯૦,

પાક્ષિય. પૃ. ૬૨.

૩. કલ્પ. અને કલ્પવિ. પૃ. ૨૫૦, દશનિ.

૧૪, પાક્ષિય. પૃ. ૬૨.

૪. કલ્પવિ. પૃ. ૨૫૦, સ્થા.અ. પૃ. ૧૮૫,

દશનિ. ૩૭૧, પાક્ષિય. પૃ. ૬૩.

૫. દશનિ. ૧૨, દશચૂ. પૃ. ૭, પાક્ષિય. પૃ.

૬૨, ઉત્તરાશા. પૃ. ૨૦.

૧. સેજજંસ (શ્રેયાંસ) વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં જંબુદીવના ભરહ(૨) ક્ષેત્રમાં થયેલા અગિયારમા તિત્થંકર.^૧ તે તેમના પૂર્વભવમાં દિણ્ણ(૩) હતા.^૨ આ તિત્થંકર સેજજંસ એરવય(૧) ક્ષેત્રના તિત્થંકર જુત્તિસેણના સમકાલીન હતા.^૩ તે સીહપુરના રાજા વિણ્ણ(૧) અને તેમની રાણી વિણ્ણ(૨)ના પુત્ર હતા.^૪ તે એકવીસ લાખ વર્ષની ઉંમરે રાજા થયા.^૫ તેમણે છત્રીસ લાખ વર્ષની ઉંમરે^૬ એક હજાર રાજાઓ સાથે સહસંભવણ ઉદ્ધાનમાં સંસારત્યાગ કરી શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું.^૭ આ પ્રસંગે તેમણે સૂરપ્પભ(૩) પાલખીનો ઉપયોગ કર્યો હતો.^૮ તેમણે સિદ્ધત્થપુર નગરમાં ણંદ(૪) પાસેથી ભિક્ષા ગ્રહણ કરી પારણાં કર્યાં.^૯ બે મહિના પછી માઘ મહિનાના કૃષ્ણપક્ષની

અમાસે તેમને કેવલજ્ઞાન થયું.^{૧૦} તેમનું પવિત્ર વૃક્ષ તિન્દુક હતું.^{૧૧} તેમના મુખ્ય શિષ્ય ગોથુભ હતા અને તેમની મુખ્ય શિષ્યા ધારિણી(૮) હતી.^{૧૨} તેમના સંઘમાં ચોરાશી હજાર શ્રમણો હતા અને એક લાખ છ હજાર શ્રમણીઓ હતી.^{૧૩} તેમની આજ્ઞામાં છાસઠ શ્રમણગણો હતા અને છાસઠ ગણનાયકો (ગણધરો) હતા.^{૧૪} આવસ્સયણિજ્જુતિ અનુસાર ગણોની સંખ્યા બોતેર હતી.^{૧૫} ચોરાશી લાખ વર્ષની ઉંમરે સમ્મયે પર્વત ઉપર સેજજંસ મોક્ષ પામ્યા.^{૧૬} તેમની ઊંચાઈ એંશી ધનુષ હતી.^{૧૭} તેમનો વર્ણ તમ સુવર્ણ જેવો હતો.^{૧૮}

૧. સમ. ૧૫૭, નન્દિ. ગાથા ૧૮, આવ.

પૃ. ૪, આવનિ. ૩૭૦, ૪૨૦, ૧૦૮૨, વિશેષા. ૧૬૬૯, ૧૭૫૧, ૧૭૫૮, આવમ. પૃ. ૨૩૭-૩૯, ૨૪૧-૪૩.

૨. સમ. ૧૫૭.

૩. તીર્થો. ૩૨૪.

૪. આવનિ. ૩૮૩, ૩૮૫, ૩૮૮, સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૭૪.

૫. વિશેષા. ૧૬૯૩.

૬. આવનિ. ૨૮૭.

૭. આવનિ. ૨૨૫, ૨૨૯, ૨૩૧, તીર્થો. ૩૯૪.

૮. સમ. ૧૫૭.

૯. આવનિ. ૩૨૦, ૩૨૪, ૩૨૮, સમ. ૧૫૭.

૧૦. આવનિ. ૨૩૮, ૨૪૬.

૧૧. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૦૬.

૧૨. સમ. ૧૫૭, તીર્થો. ૪૪૯, ૪૫૮.

૧૩. આવનિ. ૨૫૭, ૨૬૧.

૧૪. સમ. ૬૬. આવનિ(૨૬૭) અનુસાર બોતેર અને તીર્થો (૪૪૮) અનુસાર સિત્તોતેર.

૧૫. આવમ. ૨૬૭. અભયદેવ છોતેરની સંખ્યાનો ઉલ્લેખ કરે છે. જુઓ સમઅ. પૃ. ૭૮.

૧૬. આવનિ. ૩૦૪, ૩૦૭, આવમ. પૃ. ૨૦૮-૧૪.

૧૭. સમ. ૮૦, આવનિ. ૩૭૯.

૧૮. આવનિ. ૩૭૬, તીર્થો. ૩૪૪.

૨. સેજજંસ માર્ગશીર્ષ મહિનાનું અસામાન્ય નામ.^૧

૧. સૂર્ય. ૫૩, જમ્બૂ. ૧૫૨.

૩. સેજજંસ તિત્થયર ઉસહ(૧)ના મુખ્ય ઉપાસક.^૧ તે ઉસહના પૌત્ર અને ચક્કવહિ ભરહ(૧)ના પુત્ર હતા.^૨ કેટલાકના મતે તે બાહુબલિના પૌત્ર અને સોમપ્પભ(૧)ના પુત્ર હતા.^૩ સેજજંસને બોધિપ્રાપ્તિ થઈ અને તિત્થયર ઉસહને જોઈને તેમને પોતાના પૂર્વભવો યાદ આવ્યા.^૪ તેમણે ગયપુરમાં તિત્થયર ઉસહને શેરડીના રસથી પારણાં કરાવ્યાં.^૫ આ ઉસહના પ્રથમ પારણાં હતાં. સેજજંસ અને તિત્થયર ઉસહ તેમના આ ભવ પૂર્વેના સાત પૂર્વભવોમાં સંબંધથી જોડાયેલા હતા. સેજજંસ તેમના પૂર્વભવમાં અભયઘોસ હતા.^૬

૧. કલ્પ.૨૧૬, જમ્બૂ.૩૧, આવચૂ.૧.
પૂ.૧૫૮, આવ.પૂ.૨૭, આવમ.પૂ.
૨૦૮.
૨. આવચૂ.૧.પૂ.૧૬૨.
૩. આવમ.પૂ.૨૧૭, ૨૨૬, કલ્પવિ.પૂ.
૨૩૮, આવહ.પૂ.૧૪૫.
૪. આવચૂ.૧.પૂ.૧૬૩, ૪૫૨, આવહ.

- પૂ.૩૪૭.
૫. સમ.૧૫૭, આવનિ.૩૨૨, ૩૨૭,
વિશેષાં.૧૭૧૪, આવહ.પૂ.૧૪૭.
૬. આવચૂ.૧.પૂ.૧૬૩-૮૦, કલ્પવિ.પૂ.
૨૩૮, આવમ.પૂ.૨૧૭-૨૬, આવહ.
પૂ.૧૪૬.

૪. સેજજંસ યોથા વાસુદેવ(૧) અને યોથા બલદેવ(૨)ના પૂર્વભવો સમુદ્દત(૨) અને અસોગલલિઅના ગુરુ.^૧

૧. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૬૦૬.

૫. સેજજંસ એરવય(૧) ક્ષેત્રના બારમા તિત્થંકર. તે ભરહ(૨) ક્ષેત્રના તિત્થંકર વાસુપુજજના સમકાલીન હતા.^૧ જુઓ ણિખિત્તસત્થ.

૧. તીર્થો.૩૨૫.

૬. સેજજંસ તિત્થયર મહાવીરના પિતાનું બીજું નામ. જુઓ સિદ્ધત્થ(૧).^૧

૧. આયા.૨.૧૭૭, કલ્પ.૧૦૮.

સેણાગ (સેનક) સેણિય(૨)નું બીજું નામ.^૧

૧. આવહ.પૂ. ૬૭૮.

૧. સેણા ધૂલભદ્રની બહેન અને આચાર્ય સંભૂઈવિજય(૪)ની સાત શિષ્યાઓમાંની એક.^૧

૧. કલ્પ અને કલ્પવિ.પૂ.૨૫૬, આવચૂ.૨.પૂ.૧૮૩, આવહ.પૂ.૬૭૨, ૬૮૩, તીર્થો.
૭૫૪, આવ.પૂ.૨૮.

૨. સેણા તિત્થયર સંભવની માતા.^૧

૧. સમ.૧૫૭, તીર્થો. ૪૬૬.

૩. સેણા રાયગિહના રાજા સેણિય(૧)ની બહેન. તે વિદ્યાધરને પરણી હતી.^૧

૧. આવહ.પૂ.૬૭૨, આવચૂ.૨.પૂ.૧૬૦.

૧. સેણિઅ અથવા સેણિય (શ્રેણિક) રાયગિહના રાજા.^૧ તે તિત્થયર મહાવીરના સમકાલીન હતા.^૨ આગામી ઉસ્સપ્પિણી કાલચક્રમાં તે તિત્થંકર મહાપઉમ(૧૦) તરીકે જન્મ લેશે.^૩ સેણિઅનું બીજું નામ ભિંભિસાર (ભંભિસાર = ભંભસાર) હતું.^૪ તે રાજા પસેણાઈ(૫)ના પુત્ર હતા.^૫ પોતાના ભાઈઓના દુર્વ્યવહારના ભયથી તે બેણણાયક સ્થળાંતર કરી ગયા.^૬ ત્યાં તે શ્રેણિપુત્રી ણંદા(૧)ને પરણ્યા.^૭ ણંદાએ અભય(૧)ને જન્મ આપ્યો.^૮ ચેલ્લણા સેણિયની મુખ્ય પત્ની હતી.^૯ તે વેસાલીથી

સેણિય સાથે ભાગી નીકળી હતી.^{૧૦} ચેલ્લાણાએ કૂણિઅને જન્મ આપ્યો^{૧૧} તેમજ જોડિયા પુત્રો વેહલ્લ અને વેસાહ(૨)ને^{૧૨} (અથવા હલ્લ(૩) અને વિહલ્લ(૧૧)ને)^{૧૩} જન્મ આપ્યો. સેણિયને તેની ત્રીજી પત્ની ધારિણી(૧)થી^{૧૪} મેહકુમાર^{૧૫}, જાલિ(૪), મયાલિ(૪), ઉવયાલિ(૩), પુરિસસેણ(૨), વારિસેણ(૨), દીહદંત(૨), લક્ટદંત(૨), દીહસેણ(૨), મહાસેણ(૮) વગેરે થયા.^{૧૬} આ ત્રણ ઉપરાંત સેણિયની અન્ય પત્નીઓના ઉલ્લેખો મળે છે. તે પત્નીઓ છે - કાલી(૫), સુકાલી(૨), મહાકાલી(૨), વીરકણ્ઠા(૨), રામકણ્ઠા(૨), પિઉસેણકણ્ઠા(૨) અને મહાસેણકણ્ઠા(૨).^{૧૭} તે દરેકને એક એક પુત્ર હતો.^{૧૮} આ બધી ઉપરાંત સેણિયને બીજી પણ કેટલીક પત્નીઓ હતી.^{૧૯} હાંદિસેણ(૪)નો પણ સેણિયના પુત્ર તરીકે ઉલ્લેખ આવે છે.^{૨૦} સેણિયને સેણા(૩) નામની બહેન હતી. તેને વિદ્યાધર સાથે પરણાવવામાં આવી હતી.^{૨૧} સેણિય તિત્થયર મહાવીરના ઉપાસક હતા.^{૨૨} જ્યારે મહાવીર રાયગિહમાં રોકાયા હોય ત્યારે તે તેમને વંદન કરવા જતા અને તેમની સાથે યર્યાઓ પણ કરતા.^{૨૩} સેણિય પાસે બે અણમોલ ચીજ હતી — એક સેયણય હાથી^{૨૪} અને બીજી ચીજ તે અઢાર સેરનો હાર.^{૨૫} તે બન્ને સેણિયે પોતાના પુત્રો હલ્લ અને વિહલ્લને ભેટમાં આપી દીધા.^{૨૬} સેણિયે એકદંડિયા મહેલનું નિર્માણ કર્યું હતું. એક વાર તે હરિએસ(૧) પાસેથી કેટલીક વિદ્યાઓ શીખ્યા.^{૨૭} મમ્મણ શ્રેષ્ઠી^{૨૮}, સાલિભદ્ર(૧)^{૨૯} અને શ્રમણ ધણ્ણ(૫)^{૩૦} જેવા તેમના સમકાલીન હતા. રાજકુમાર અદ્દગ પોતાના દેશથી રાજા સેણિયને મળવા આવ્યો હતો.^{૩૧} ઘડપણમાં તેમના પુત્ર કૂણિયે તેમને જેલમાં પૂર્યા હતાં.^{૩૨} ત્યાં જેલમાં તેમણે આપઘાત કર્યો.^{૩૩} કહેવાય છે કે તે મરીને નરકમાં ગયા.^{૩૪} તે તેમના પૂર્વભવમાં રાજા જિયસત્તુ(૨૭)ના રાજકુમાર પુત્ર સુમંગલ(૩) હતા.^{૩૫}

૧. ભગ.૪, ઉત્તરા.૨૦.૨, ૧૦, ૫૪, શાતા.૬, ઉપા.૪૬, અન્ત.૧૨-૧૩, અનુત્ત.૧, વિશેષા.૧૪૨૦, દશાયૂ. પૃ.૮૬, નિશીચૂ.૧.પૃ.૨૦, ઉત્તરાયૂ. પૃ.૨૬૦, આવચૂ.૨.પૃ.૩૨, ૬૧, આવમ.પૃ.૧૩૮, આવહ.પૃ.૮૫, ૫૬૨, ભૂમ.પૃ.૫૭, અનુહ.પૃ.૧૦, આવચૂ.૧.પૃ.૫૫૧.

૨. તીર્થો.૪૮૭.

૩. સ્થા.૬૮૧, ૬૮૩, સમ.૧૫૮, તીર્થો. ૧૦૩૧, ૧૧૧૧, મનિ.પૃ.૧૬૮, ભક્ત.૬૭, આવનિ.૧૧૬૬, સ્થાઅ.

પૃ.૪૩૩

૪. સ્થા.૬૮૩, ઔપ.૮, દશા.૧૦.૧, દશાયૂ.પૃ.૮૦, આવચૂ.૨.પૃ.૧૫૦, આવહ.પૃ.૬૭૧.
૫. આવચૂ.૧.પૃ.૫૪૬, નન્દિમ.પૃ.૧૫૦, આવહ.પૃ.૪૧૭-૧૮, ૬૭૧.
૬. આવચૂ.૧.પૃ.૫૪૬, આવહ.પૃ.૬૭૧.
૭. આવચૂ.પૃ.૫૪૬, શાતા.૬, આવહ. પૃ.૬૭૧.
૮. શાતા. ૬-૭, નિર.૧.૨, આવચૂ.૧. પૃ.૫૪૭, આવહ.પૃ.૬૭૧, સ્થાઅ. પૃ.૨૫૬.

૯. અન્ત. ૧, ભગ. ૪.
 ૧૦. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૬૬.
 ૧૧. નિર. ૧. ૧, ભગઅ. પૃ. ૨૨૦,
 સ્થાઅ. પૃ. ૨૫૮.
 ૧૨. અનુત્ત. ૧, નિર. ૧. ૧.
 ૧૩. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૬૭.
 ૧૪. જ્ઞાતા. ૮.
 ૧૫. જ્ઞાતા. ૧૮.
 ૧૬. અનુત્ત. ૧-૨.
 ૧૭. નિર. ૧. ૧-૧૦, અન્ત. ૧૭-૨૬.
 ૧૮. નિર. ૧. ૧-૧૦.
 ૧૯. અન્ત. ૧૬.
 ૨૦. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૭૧, આવચૂ. ૧.
 પૃ. ૫૫૯.
 ૨૧. આવહ. ૬૭૨.
 ૨૨. આવનિ. ૧૩૪, ૧૧૬૫, આવચૂ. ૨.
 પૃ. ૨૭૪, ચંવે. ૧૧૧, પિંડનિમ.
 પૃ. ૩૨, આવહ. પૃ. ૫૩૩, વ્યવભા.
 ૧૦. ૩૮૫, આચ્યાચૂ. પૃ. ૨૨૮,
 આવમ. પૃ. ૨૬૦, વિશેષાકો. ૩૮૬,
 ૩૮૮, આચ્યાશી. પૃ. ૨૪૯.

૨૩. આવનિ. ૧૩૦૨, આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૬૮,
 ૨૦૨, ૨૮૦, દશા. ૧૦. ૧, આવહ. પૃ.
 ૧૭, ભગઅ. પૃ. ૧૧, આવચૂ. ૧. પૃ.
 ૫૫૯, આવહ. પૃ. ૪૮૭-૮૮, ૭૧૩,
 વિશેષા. ૧૪૨૦, વિશેષાકો. પૃ. ૪૧૪,
 જ્ઞાતા. ૧૪૮.
 ૨૪. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૬૭, ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૩૪,
 ઉત્તરાશા. પૃ. ૫૩.
 ૨૫. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૭૦.
 ૨૬. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૭૧.
 ૨૭. દશચૂ. પૃ. ૪૫, ૯૯, નિશીચૂ. ૧. પૃ. ૧૦.
 ૨૮. આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૭૧.
 ૨૯. આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૭૨, સ્થાઅ. પૃ. ૫૧૦.
 ૩૦. અનુત્ત. ૪. સ્થાઅ. પૃ. ૫૧૦.
 ૩૧. દશચૂ. પૃ. ૪૪, વ્યવમ. ૧. પૃ. ૨૪, સૂત્રશી.
 પૃ. ૩૮૭.
 ૩૨. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૭૨, આવહ. પૃ. ૬૮૩.
 ૩૩. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૭૨, આવહ. પૃ. ૬૮૩.
 ૩૪. સ્થા. ૬૯૩, આવહ. પૃ. ૫૮૦, ભગઅ. પૃ.
 ૭૯૬.
 ૩૫. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૬૬.

૨. સેણિય રાજા જિયસત્તુ(૨૭)ના મંત્રીનો પુત્ર. તેના શરીરના કદરૂપા આકારની હાંસી ઉડાવી રાજાનો પુત્ર સુમંગલ(૩) તેને ત્રાસ આપતો હતો. આથી ધૃષ્ણા ઉપજવાથી તેણે સંસારનો ત્યાગ કર્યો. મરતી વખતે તેણે આવતા ભવમાં સુમંગલનું વેર લેવાનો સંકલ્પ (નિદાન) કર્યો. પછીના જન્મમાં તે રાજકુમાર કૃષિઅ થયો જ્યારે સુમંગલ રાજા સેણિય(૧) થયો. ^૧ સેણિય(૨) સેણગ તરીકે પણ જાણીતો છે. ^૨

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૬૬, આવહ. પૃ. ૬૭૮. ૨. આવહ. પૃ. ૬૭૮.

૩. સેણિય આચાર્ય સંતિસેણિઅના ચાર શિષ્યોમાંના એક. ^૧ તેમનાથી સેણિયા શ્રમણશાખા શરૂ થઈ. ^૨

૧. કલ્પ. પૃ. ૨૬૧. ૨. એજન. પૃ. ૨૬૨.

સેણિયા (શ્રેણિકા) સેણિય(૩)થી શરૂ થયેલી શ્રમણ શાખા. ^૧

૧. કલ્પ. પૃ. ૨૬૨.

સેતુંજ (શત્રુજય) આ અને સતુંજય એક છે. ^૧

૧. અન્ત. ૨, આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૯૭.

સેતુંજઅ (શત્રુજય) આ અને સતુંજય પર્વત એક છે.^૧

૧. આવહ.પૃ.૭૧૫.

સેતુંજપવ્વય (શત્રુજયપર્વત) આ અને સતુંજય પર્વત એક છે.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૩૦.

સેય (શ્વેત) જુઓ સેઅ.^૧

૧. સ્થા.૬૨૧.

સેયંકર (શ્રેયસ્કર) અઠ્ઠવાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સ્થા.૮૦, જમ્બૂશા.પૃ.૫૨૪-૨૫, સૂર્યમ.પૃ.૨૮૫-૮૬, સ્થાઅ.પૃ.૭૮-૭૯.

સેયંસ (શ્રેયાંસ) જુઓ સેજજંસ.^૧

૧. સમ.૧૫૮, આવચૂ.૧.પૃ.૧૮૦.

સેયકંઠ (શ્વેતકણ્ઠ) ભવણવર્ષ દેવોના ઈન્દ્ર ભૂયાણંદ(૧)ના વૃષભદળના સેનાપતિ.^૧

૧. સ્થા.૪૦૪, ૫૦૨.

સેયણય (સેયનક) રાજા સેણિય(૧)નો હાથી.^૧ તે જમાનાના ઉત્તમ હાથી તરીકે તેનો ઉલ્લેખ છે.^૨ તેની પીઠ પર બેસી ફરવાનો દોહદ રાણી ધારિણી(૧)એ પૂર્ણ કર્યો હતો.^૩ સેણિયે તે હાથી પોતાના પુત્ર હલ્લ(૩)ને ભેટ આપ્યો હતો.^૪ તે હાથી તેના પૂર્વજન્મમાં એક બ્રાહ્મણ હતો.^૫

૧. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૩૪, ઉત્તરાશા.પૃ.૫૩.

આવચૂ.૧.પૃ.૪૬૪.

૨. ભગ.૫૫૪.

૩. જ્ઞાતા.૧૩.

૪. નિર.૧.૧

૫. આવચૂ.૨.પૃ.૧૭૦-૧૭૧.

સેયપુર (શ્રેયસ્પુર) જ્યાં તિથ્યર સુવિહિએ પ્રથમ ભિક્ષા ગ્રહણ કરી તે નગર.^૧

૧. આવનિ.૩૨૪, આવમ.પૃ.૨૨૭.

સેયભદ્ર (શ્વેતભદ્ર) કોસંબી નગર પાસે આવેલા ચંદોતરણ(૧) ઉદ્યાનમાં વસતો યક્ષ.^૧

૧. વિપા.૨૪.

સેયવિયા (શ્વેતવિકા) આરિય(આર્ય) દેશ કેકયડ્ઢની રાજધાની.^૧ તેની ઉત્તરપૂર્વમાં મિગવણ ઉદ્યાન આવેલું હતું. આ નગરમાં રાજા પએસિ રાજ કરતા હતા.^૨ જ્યારે તિથ્યર મહાવીર આ નગરમાં આવ્યા ત્યારે તે તેમને વંદન કરવા ગયા હતા.^૩ હરિસ્સહ દેવ પણ આ નગરમાં મહાવીરને વંદન કરવા આવ્યા હતા.^૪ મારીઈ પોતાના એક પૂર્વભવમાં આ નગરમાં ભારદ્વાય(૩) બ્રાહ્મણ તરીકે જન્મ્યા હતા.^૫ શિષ્ટવ આસાઢ આ નગરના પોલાસ(૧) ઉદ્યાનમાં રોકાયા હતા.^૬ સેયવિયાની

એકતા વિવિધ રીતે સ્થાપવામાં આવી છે. કેટલાક તેની એકતા ઉત્તર બિહારમાં આવેલા સીતામઢી સાથે સ્થાપે છે, તો કેટલાક બલરામપુરથી છ માઈલના અંતરે અને સહેત-મહેતથી સત્તર માઈલના અંતરે આવેલા બસેદિતા(Basedita) અને સતિઆબિઆ (Satiabia) સાથે સ્થાપે છે.^૭

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩.

૨. રાજ.૧૪૨, સ્થાઅ.પૃ.૪૩૧, વિશેષા. ૧૮૨૩, આવહ.પૃ.૧૮૭.

૩. આવચૂ.૧.પૃ.૨૭૯, આવનિ.૪૬૯, કલ્પવિ.પૃ.૧૬૩, આવમ.પૃ.૨૭૨.

૪. આવચૂ.૧.પૃ.૩૧૫, કલ્પવિ.પૃ. ૧૬૯, વિશેષા.૧૮૭૨, આવહ.પૃ. ૨૨૧.

૫. આવચૂ.૧.પૃ.૨૩૦, કલ્પવિ.પૃ.૪૩, વિશેષા.૧૮૦૯.

૬. આવચૂ.૧. પૃ.૪૨૧,ઉત્તરાનિ.અને ઉત્તરાશા.પૃ.૧૬૦, સ્થા.૫૮૭, નિશીભા. ૫૫૯૯, સ્થાઅ.પૃ.૪૧૧, વિશેષા. ૨૮૦૪, ૨૮૫૬, ૨૮૫૭, આવનિ. ૮૭૨, આવભા.૧૨૯-૩૦.

૭. શ્રભમ.પૃ.૩૯૨, લાઈ.પૃ.૩૩૩.

સેયવી (શ્વેતવી) જુઓ સેયવિયા.^૧

૧. વિશેષા.૧૮૦૯, નિશીભા.૫૫૯૯.

સેયા (શ્વેતા) સક્ક(૩)ની આઠ રાણીઓમાંની એક.^૧ તેનું બીજું નામ સઈ(૧) હતું.^૨

૧. ભગ.૪૦૬.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૭.

સેયાસોય (શ્વેતાશોક) કણગપુર નગરમાં આવેલું ઉદ્યાન. તેમાં વીરભદ્ર(૧) યક્ષનું ચૈત્ય હતું.^૧

૧. વિષા.૩૪.

૧. સેલઅ (શૈલક) ણાયાધમ્મકહાના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધનું પાંચમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૫૫, સમ.૧૯, જ્ઞાતાઅ.પૃ.૧૦.

૨. સેલઅ લવણસમુદ્રમાં આવેલા રયણદીવના પૂર્વ દિશામાં આવેલા વનમાં વસતો યક્ષ. તે વનમાં તે યક્ષનું ચૈત્ય હતું.^૧

૧. જ્ઞાતા.૮૨.

૩. સેલઅ સેલગપુરના રાજા, પઉમાવઈ(૪)ના પતિ અને મંડુઅના પિતા. પોતાના પાંચ સો મન્ત્રીઓ સાથે તેમણે શ્રમણ સુઅ પાસે દીક્ષા લીધી. એક વાર તેમને રોગ થયો અને તેમના પુત્ર મંડુઅએ કરેલી સારવાર અને ઔષધ આદિની વ્યવસ્થાથી તેમનો રોગ મટી ગયો. હવે તે ચારિત્રમાં કંઈક શિથિલ બની ગયા. પરંતુ પંથગ(૧)એ તેમને સન્માર્ગે વાળ્યા.^૧

૧. જ્ઞાતા.૫૫થી, આવચૂ.૧.પૃ.૧૭૩, ૨૦૧, ૩૮૬, સ્થાઅ.પૃ.૧૮૨, ૨૧૮, સમઅ. પૃ.૧૧૮, ગચ્છાવા.પૃ.૭.

સેલગ (શૈલક) જુઓ સેલઅ.^૧

૧. જ્ઞાતા.૫૫, આચાર્ય.પૃ.૨૦૧.

સેલગપુર (શૈલકપુર) જ્યાં રાજા સેલઅ(૩) રાજ કરતા હતા તે નગર. તેમાં સુભૂમિભાગ(૨) નામનું ઉદ્યાન હતું. આ નગરમાં થાવચ્યાપુત્ર આવ્યા હતા.^૧

૧. જ્ઞાતા.૫૫.

સેલપાલ (શૈલપાલ) જુઓ સેલવાલ.^૧

૧. સ્થા.૨૫૬.

સેલપુર (શૈલપુર) તોસિલ(૨) દેશમાં આવેલું નગર. તેમાં ઈસિતલાગ નામનું તળાવ હતું. ત્યાં લોકો ધાર્મિક ઉત્સવો ઉજવતા.^૧ આ અને તોસલિણગર અથવા તોસલિ(૧) એક જણાય છે.

૧. બૃહા.૩૧૪૯-૫૦.

સેલયય (શૈલકક) વચ્છ(૪) ગોત્રની એક શાખા.^૧

૧. સ્થા.૫૫૧.

સેલવાલ (શૈલપાલ) ધરણિંદના લોગપાલનું નામ તેમ જ ભૂયાણંદ(૧)ના લોગપાલનું નામ.^૧

૧. સ્થા.૨૫૬, ભગ.૧૬૯, ૪૦૬.

સેલવાલઅ (શૈલપાલક) અન્ય સંપ્રદાયને માનનાર જે પાછળથી તિથ્યર મહાવીરનો અનુયાયી બન્યો.^૧

૧. ભગ.૩૦૫.

સેલવિઆરી (શૈલવિચારિન્) ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૨, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

સેલા (શૈલા) સક્કરા નામની ત્રીજી નરકભૂમિનું બીજું નામ.^૧

૧. સ્થા. ૫૪૬, જીવા. ૬૭.

સેલેસી (શૈલેશી) વિયાહપણ્ણત્તિના સત્તરમા શતકનો ત્રીજો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૫૯૦.

સેલોદાઈ અથવા સેલોદાગિ (શૈલોદાયિન્) રાયગિહનો અન્યમતવાદી જે પાછળથી તિથ્યર મહાવીરનો અનુયાયી બન્યો.^૧

૧. ભગ.૩૦૫, ૬૩૪.

સેલ્લણંદિરાય (શૈલ્યનન્દિરાજ) ચંપામાં રહેતો રાજકુમાર. દોવઈના સ્વયંવરમાં ભાગ લેવા તેને નિમન્ત્રણ મોકલવામાં આવ્યું હતું.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૧૭.

સેલ્વાર (શિલાકાર) એક આરિય(આર્ય) ઔદ્યોગિક મંડળ.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

સેવાલભક્ષિ (શૈવાલભક્ષિન્) શેવાળ ખાઈને જીવનારા ગંગાતટવાસી વાનપ્રસ્થ તાપસો.^૧

૧. ભગ.૪૧૭, નિર.૩.૩, ઔપ.૩૮.

સેવાલોદાઈ (શૈવાલોદાયિન્) એક અન્યમતવાદી જે પાછળથી તિત્થયર મહાવીરનો અનુયાયી બન્યો.^૧

૧. ભગ.૩૦૫.

સેસમઈ (શેષમતિ) આ અને સેસવઈ એક છે.^૧

૧. સમ.૧૫૮.

૧. સેસવઈ (શેષવતી) જમાલિ(૧) અને પિયદંસણાની પુત્રી અને તિત્થયર મહાવીરની દૌહિત્રી. જસવઈ(૨)નું બીજું નામ.^૧

૧. આયા.૨.૧૭૭, કલ્પ.૧૦૮, આવચૂ.૧.૫.૨૪૫, કલ્પવિ.૫.૧૪૩.

૨. સેસવઈ સાતમા વાસુદેવ(૧) દત્ત(૨)ની માતા.^૧

૧. સમ.૧૫૮, તીર્થો. ૬૦૩, ઉત્તરાક.૫.૩૪૮.

૩. સેસવઈ દક્ષિણ રુયગ(૧) પર્વતના^૧ દિવાયર શિખર ઉપર વસતી^૨ મુખ્ય દિસાકુમારી.^૩

૧. જમ્બૂ.૧૧૪.

૨. સ્થા.૬૪૩.

૩. તીર્થો.૧૫૫.

સેસવતી (શેષવતી) જુઓ સેસવઈ.

૧. તીર્થો.૬૦૩, આવચૂ.૧.૫.૨૪૫, સ્થા.૬૪૩.

સોગંધિય (સૌગન્ધિક) રયણપ્પભા(૨) નરકભૂમિના પ્રથમ કાણ્ડનો આઠમો ભાગ.^૧

૧. સ્થા.૭૭૮.

સોગંધિયા (સૌગન્ધિકા) પરિવ્રાજક સુઅની પ્રવૃત્તિનું કેન્દ્ર આ નગર હતું. તેમનો ભક્ત સુદંસણ(૧૦) આ નગરનો હતો. તિત્થયર અરિક્ષેભિના શિષ્ય થાવચ્યાપુત્ર આ નગરમાં આવ્યા હતા.^૧ આ નગરમાં ણીલાસોગ ઉદ્યાન હતું અને તે ઉદ્યાનમાં સુકાલ(૩) યક્ષનું ચૈત્ય હતું. આ નગરમાં અપ્પડીહ રાજા રાજ કરતો હતો. તેના પૌત્ર જિણદાસ(૭)ને તિત્થયર મહાવીરે દીક્ષા આ નગરમાં આપી હતી.^૨

૧. જ્ઞાતા.૫૫.

૨. વિપા.૩૪.

સોગરિઅ (શૌકરિક) ભૂંડનો શિકાર કરતા શિકારીઓની કોમ. આ કોમ ખાવા માટે બીજા પ્રાણીઓનો વધ પણ કરતા.^૧ આ કોમના સભ્યોને દીક્ષા માટે અયોગ્ય ગણવામાં

આવ્યા છે.^૨

૧. પિંડનિ.પૃ.૯૮, ૩૧૪.

૨. નિશીભા.૩૭૦૮, નિશીચૂ.૨.પૃ.૨૭૧.

સોત્તિય (શ્રોત્રિય) હોમ-હવન-યજ્ઞ કરતા વાનપ્રસ્થોનો વર્ગ.^૧

૧. ભગ.૪૧૭, ભગઅ.પૃ.૫૧૯.

સોત્તિગવર્ધ (શુક્તિકાવતી) ચેદિ નામના આરિય (આર્ય) દેશની રાજધાની.^૧ આ અને સુત્તિમર્ધ એક છે.

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭.

સોત્થિઅ (સ્વસ્તિક) જુઓ સોત્થિય(૧).^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૪, સ્થાઅ.પૃ.૭૯.

૧. સોત્થિય અઠ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સ્થા.૯૦, જમ્બૂશા.૫૩૪-૩૫, સૂર્યમ.પૃ.૨૯૫-૯૬, સ્થાઅ.પૃ.૭૯-૭૯.

૨. સોત્થિય પશ્ચિમ રુયગ(૧) પર્વતનું શિખર. ઈલાદેવી(૧) દેવી ત્યાં વસે છે.^૧

૧. સ્થા.૬૪૩.

૩. સોત્થિય એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. જવા.૯૯.

૪. સોત્થિય (સુસ્થિત) લવણ સમુદ્રનો અધિષ્ઠાતા દેવ. તે અને સુદ્ધિય(૩) એક છે.

૧. જવા.૧૫૪.

સોત્થિયકંત (સ્વસ્તિકકાન્ત) એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. જવા.૯૯.

સોત્થિયકૂડ (સ્વસ્તિકકૂટ) એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. જવા.૯૯.

સોત્થિયજૂઝય (સ્વસ્તિકધ્વજ) એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. જવા.૯૯.

સોત્થિયપભ (સ્વસ્તિકપ્રભ) એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. જવા.૯૯.

સોત્થિયલેસ્સ (સ્વસ્તિકલેશ્ય) એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. જવા.૯૯.

સોત્થિયવણ (સ્વસ્તિકવર્ણ) એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. જવા.૯૯.

સોત્થિયસિંગ (સ્વસ્તિકશૃંગ) એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. જીવા.૯૯.

સોત્થિયસિક્ક (સ્વસ્તિકશિષ્ટ) એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. જીવા.૯૯.

સોત્થિયાવત્ત (સ્વસ્તિકાવર્ત) એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. જીવા. ૯૯.

સોત્થુત્તરવડિંસગ (સ્વસ્તિકોત્તરાવતંસક) એક સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧

૧. જીવા. ૯૯.

સોદામણી (સૌદમિની) જુઓ સોયામણી.^૧

૧. જમ્બુ.૧૧૪.

સોદામિ (સૌદામિન્) ઈન્દ્ર ચમર(૧)ના હયદળનો સેનાપતિ.^૧

૧. સ્થા.૪૦૪.

સોદાસ (સૌદાસ) માંસ ખાવાનો શોખીન રાજા. તે નરમાંસ પણ છોડતો ન હતો.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૫૩૪, ૨.પૃ.૨૭૧, આવહ.પૃ.૪૦૧, આવનિ.૧૫૪૫, વિશેષા. ૩૫૭૭, ભક્ત.૧૪૫, આચાચૂ.પૃ.૧૦૬, આચાશી.પૃ.૧૫૪.

સોપારગ (સોપારક) જુઓ સોપારય.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૪૦૬.

સોપારય (સોપારક) દરિયાકિનારે આવેલું નગર. ત્યાં રાજા સીહગિરિ(૨) રાજ કરતા હતા.^૧ આર્ય વઈરસેણ(૩) આ નગરમાં આવ્યા હતા અને અહીં કેટલાકને દીક્ષા આપી સંઘમાં દાખલ કર્યા હતા.^૨ સુથાર કોકાસ આ નગરનો હતો.^૩ એક વાર આ નગર દીર્ઘ દુકાળમાં સપડાયું હતું.^૪ આર્ય સમુદ્ધ(૧) અને મંગુ આ નગરમાં આવ્યા હતા.^૫ આ નગરમાં પાંચ સો શ્રેષ્ઠિકુટુંબો વસતા હતા.^૬ તેની એકતા મુંબઈની ઉત્તરે સાડત્રીસ માઈલના અંતરે, થાણા જિલ્લામાં આવેલા સોપારા સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૭

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૫૨, આવનિ. ૧૨૭૪, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ. ૧૯૨.

૨. આવચૂ.૧.પૃ.૪૦૬, કલ્પવિ.પૃ. ૨૬૩.

૩. આવચૂ.૧.પૃ.૫૪૦, આવહ.પૃ. ૪૦૯.

૪. આવચૂ.૧.પૃ.૪૦૬, ૫૪૧, આવહ.પૃ. ૪૧૦.

૫. વ્યવભા.૬.૨૪૧, વ્યવમ.૮.પૃ.૪૩.

૬. નિશીચૂ.૪.પૃ.૧૪, બૃક્ષે. ૭૦૮.

૭. જિઓડિ.પૃ.૧૯૭.

સોપ્પારઅ(ગ) (સોપારક) આ અને સોપારય એક છે.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૫૪૦, આવચૂ.૨.પૃ.૧૫૨.

૧. સોમ સક્ક(૩)નો લોગપાલ. સંઝપ્પભ તેમનું હવાઈ જહાજ (વિમાન) છે. સોમા(૭) તેમની રાજધાની છે અને સોમ(૧૧) તેમના સિંહાસનનું નામ છે. તેમના આધિપત્ય નીચે અનેક દેવો છે જેમ કે - સોમકાર્ઠય, સોવદેવકાર્ઠય, વિજજુકુમાર, જોઈસિય(૧), વગેરે. તેમને ચાર રાણી છે - રોહિણી(૫), મદણા(૨), ચિત્તા(૨) અને સોમા(૬).^૧ સક્ક(૩)ના બાકીના ત્રણ લોગપાલોમાંના દરેકને આ જ નામો ધરાવતી ચાર ચાર મુખ્ય પત્નીઓ છે.^૨ સોમ પૂર્વ દિશાનો રક્ષક દેવ છે.^૩

૧. ભગ. ૧૬૫, ૪૦૬, જમ્બૂ. ૧૨,
સ્થા. ૨૫૬.
૨. ભગ. ૪૦૬.

૩. ભગ. ૪૧૭-૧૮, ભગઅ. પૃ. ૫૨૦,
ઉપાઅ. પૃ. ૨૭.

૨. સોમ ઈસાણિંદનો લોગપાલ.^૧ તેને ચાર રાણીઓ છે - પુઠ્ઠવી(૧), રાયી(૩), રયણી(૧) અને વિજજુ(૧). ઈસાણિંદના બાકીના ત્રણ લોગપાલોમાંના દરેકને આ જ નામો ધરાવતી ચાર ચાર મુખ્ય પત્નીઓ છે.^૨

૧. સ્થા. ૨૫૬.

૨. ભગ. ૪૦૬.

૩. સોમ ચમર(૧)નો લોગપાલ.^૧ તેને ચાર રાણીઓ છે - કણગા(૧), કણગલયા(૧), ચિત્તાગુત્તા(૩) અને વસુંધરા(૩).^૨ ચમરના બાકીના ત્રણ લોગપાલોમાંના દરેકને આ જ નામો ધરાવતી ચાર ચાર મુખ્ય પત્નીઓ છે.

૧. ભગ. ૧૬૮, સ્થા. ૨૫૬.

૨. ભગ. ૪૦૬.

૪. સોમ બલિ(૪)નો લોગપાલ.^૧ તેને ચાર રાણીઓ છે - મીણગા, સુભદા(૧૫), વિજયા(૧૦) અને અસણી. બલિના બાકીના ત્રણ લોગપાલોમાંના દરેકને આજ નામો ધરાવતી ચાર ચાર મુખ્ય પત્નીઓ છે.^૨

૧. ભગ. ૧૬૮, સ્થા. ૨૫૬.

૨. ભગ. ૪૦૬.

૫. સોમ મગસિર નક્ષત્રનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૫૭, સ્થા. ૧૭૦.

૬. સોમ અઙ્ઘ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૭૦, સૂર્ય. ૧૦૭, સ્થા. ૮૦, જમ્બૂશા. પૃ. ૫૩૪-૩૫, સૂર્યમ. પૃ. ૨૮૫-૮૬,
સ્થાઅ. પૃ. ૭૮-૭૯.

૭. સોમ ચંપા નગરનો બ્રાહ્મણ જેણાગસિરી(૨)નો પતિ હતો.^૧

૧. જ્ઞાતા. ૧૦૬.

૮. સોમ તિત્થયર પાસ(૧)ના આઠ ગણધરમાંના એક.^૧

૧. સમ. ૮, સ્થા. ૬૧૭.

૯. સોમ ચોથા બલદેવ(૨) અને ચોથા વાસુદેવ(૧)ના પિતા.^૧

૧. આવનિ.૪૧૧, સ્થા.૬૭૨. તીર્થો.૬૦૨. સમવાયાંગ તેમનો ઉલ્લેખ ત્રીજા બલદેવ અને ત્રીજા વાસુદેવના પિતા તરીકે કરે છે.

૧૦. સોમ વાણારસીનો બ્રાહ્મણ જેણે તિત્થયર પાસ(૧) પાસેથી શ્રાવકનાં વ્રત ગ્રહણ કર્યાં હતાં. પછીથી તેણે પાસનું અનુયાયીપણું છોડી દીધું અને તે બીજા કોઈ અન્ય સંપ્રદાયના સંઘમાં જોડાયો. પરંતુ જ્યારે એક દેવે તેને બોધ આપ્યો ત્યારે તે વળી પાછો પાસના સંઘમાં દાખલ થયો. મૃત્યુ પછી તે સક્ક(૩) તરીકે જન્મ્યો.^૧

૧. નિર.૩.૩.

૧૧. સોમ લોગપાલ સોમ(૧)નું સિંહાસન.^૧

૧. ભગ.૪૦૬.

૧૨. સોમ આચાર્ય સુહત્થિ(૧)ના બાર શિષ્યોમાંના એક.^૧

૧. કલ્પ.પૃ.૨૫૭-૫૮.

૧૩. સોમ પૂર્વ દિશાનો દેવ.^૧

૧. ભગ.૪૧૭.

૧૪. સોમ તિત્થયર મહાવીરના તીર્થમાં થયેલા ઋષિ જેમને પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા છે.^૧

૧. ઋષિ.૪૨, ઋષિ(સંગ્રહણી).

સોમકાઈય (સોમકાયિક) સક્ક(૩)ના લોગપાલ સોમના આધિપત્ય નીચેના દેવોનો એક પ્રકાર.

૧. ભગ.૧૬૫.

૧. સોમચંદ (સોમચન્દ્ર) વર્તમાન ઓસપ્પિણી કાલચક્રમાં એરવચ(૧) ક્ષેત્રમાં થયેલા સાતમા તિત્થંકર.^૧ અભયદેવસૂરિ તેમનો ઉલ્લેખ શ્યામચન્દ્ર નામે કરે છે.^૨

૧. સમ.૧૫૯, તીર્થો.૩૨૦.

૨. સમઅ.પૃ.૧૫૯.

૨. સોમચંદ પોયણપુરના રાજા. ધારિણી(૨૮) તેમની પત્ની હતી. માથામાં ધોળો વાળ જોઈ તેમને સંસાર પ્રત્યે ધૃણા થઈ અને તે દિસાપોક્ખિય તાપસ બની ગયા. પસણચંદ તેમનો પુત્ર હતો.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૪૫૬.

સોમજસા (સોમચશા) બ્રાહ્મણ જણાદત્ત(૪)ની પત્ની અને ણારદ(૧)ની માતા.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૯૪, આવનિ.૧૨૯૦, આવહ.પૃ.૭૦૫.

૧. સોમણસ (સોમનસ) ચોથું ગેવિજ્જગ સ્વર્ગીય વાસસ્થાન (વિમાન).^૧

૧. સ્થા.૬૮૫.

૨. સોમણસ તિત્થયર ધમ્મ(૩)એ જ્યાં ધમ્મસીહ(૨) પાસેથી સૌપ્રથમ ભિક્ષા ગ્રહણ કરી હતી તે સ્થળ.^૧

૧. આવનિ.૩૨૪, આવમ.પૃ.૨૨૭.

૩. સોમણસ પખવાડિયાની આઠમનો દિવસ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૪૮.

૪. સોમણસ સોમણસ(૭) હવાઈ જહાજનો (વિમાનનો) વ્યવસ્થાપક દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૮, આવમ.પૃ.૧૮૪.

૫. સોમણસ મહાવિદેહમાં આવેલો વક્ષ્માર પર્વત. તે ણિસહ(૨) પર્વતની ઉત્તરે, મંદર(૩) પર્વતની દક્ષિણપૂર્વે, મંગલાવઈ(૧) પ્રદેશની અર્થાત્ વિજય(૨૩)ની પશ્ચિમે અને દેવકુરુની પૂર્વે આવેલો છે. તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ સોમણસ(૬) છે. તેને સાત શિખરો છે - સિદ્ધ, સોમણસ(૮), મંગલાવઈ(૨), દેવકુરુકૂડ, વિમલ(૧૧), કંચણ(૧) અને વસિક્કૂડ.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૭, સ્થા.૩૧૨, ૪૩૪, ૫૮૦, સૂત્રશી.પૃ.૧૪૭.

૬. સોમણસ સોમણસ(૫) પર્વતના અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૭.

૭. સોમણસ ઈન્દ્ર સણ્કુમાર(૨)નું હવાઈ જહાજ (વિમાન).^૧

૧. સ્થા.૬૪૪, આવમ.પૃ.૧૮૪.

૮. સોમણસ સોમણસ(૫) પર્વતનું શિખર.^૧ સોમણસ(૬) દેવ અહીં વસે છે.

૧. સ્થા.૫૮૦, જમ્બૂ.૮૭.

૯. સોમણસ મંદર(૩) પર્વત પર આવેલું વન. તે ણ્દણવણ(૧)થી ઉપર તરફ ત્રેસઠ હજાર યોજનના અંતરે આવેલું છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૫, જીવામ.પૃ.૨૪૪, સમ.૮૮, પ્રશ્નઅ.પૃ.૧૩૫, સ્થા.૩૦૨.

૧૦. સોમણસ રુચગ(૩)ના અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જીવા.૧૮૫.

સોમણસવણ (સૌમનસવન) જુઓ સોમણસ(૮).^૧

૧. સ્થા.૩૦૨.

સોમણસભદ્ર (સૌમનસભદ્ર) ણ્દીસર(૩)ના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જીવા.૧૮૪.

૧. સોમણસ પખવાડિયાની પાંચમની રાત્રિ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૪૮.

૨. સોમણસા સક્ક(૨)ની રાણી સિવાની રાજધાની. રઈકરગ પર્વત ઉપર તે આવેલી છે.^૧

૧. સ્થા.૩૦૭.

૩. સોમણસા જંબુસુદંસણ વૃક્ષનું બીજું નામ.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૦.

૧. સોમદત્ત ભદ્રબાહુ(૧)ના ચાર અનુગામીઓમાંના એક.^૧

૧. કલ્પ.પૃ.૨૫૫.

૨. સોમદત્ત ચંપા નગરનો બ્રાહ્મણ. તે ભૂયસિરીનો પતિ હતો તથા સોમ(૭) અને સોમભૂઈ(૪)નો ભાઈ હતો.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૦૬.

૩. સોમદત્ત પઉમસંડનો રહેવાસી.^૧ તિત્થયર ચંદ્રખભ(૧)ને સૌપ્રથમ ભિક્ષા આપનાર તે હતા.^૨

૧. આવનિ.૩૨૩.

૨. સમ.૧૫૭, આવનિ.૩૨૭, આવમ.પૃ.૨૨૭.

૪. સોમદત્ત કોસંબી નગરના પુરોહિત. તે વસુદત્તાના પતિ અને વહસ્સઈદત્તાના પિતા હતા.^૧

૧. વિપા.૨૪.

૫. સોમદત્ત જણદત્ત(૨) બ્રાહ્મણનો પુત્ર અને સોમદેવ(૨)નો ભાઈ. બન્ને ભાઈઓએ શ્રમણ સોમભૂઈ(૩) પાસે દીક્ષા લીધી અને અન્નજળનો ત્યાગ કરી દેહ છોડ્યો.^૧

૧. મર.૪૮૩, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૬૮, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૧૧૧.

૬. સોમદત્ત ચંપા નગરનો બ્રાહ્મણ. તિત્થયર મહાવીરે એક ચોમાસુ તેની અગ્નિહોત્રશાળામાં કર્યું હતું.^૧

૧. આવમ.પૃ.૨૮૭.

૧. સોમદેવ બંભથલનો રહેવાસી.^૧ તિત્થયર પઉમખ્પહને તેણે સૌપ્રથમ ભિક્ષા આપી હતી.^૨

૧. આવનિ.૩૨૩.

૨. સમ.૧૫૭, આવનિ.૩૨૭, આવમ.પૃ.૨૨૭.

૨. સોમદેવ કોસંબી નગરના જણદત્ત(૨)નો પુત્ર અને સોમદત્ત(૫)નો ભાઈ.^૧

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૧૧૧, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૬૮.

૩. સોમદેવ દસપુરનો બ્રાહ્મણ. તે રુદ્રસોમાનો પતિ અને રક્ષિય(૧) અને ભગુરક્ષિયનો પિતા હતો.^૧ તેણે પોતાના જ પુત્ર આચાર્ય રક્ષિય પાસે દીક્ષા ગ્રહણ

કરી અને ક્રમશઃ નગ્નતા ધારણ કરી. ^૨

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૩૯૭, ૪૦૧, વિશેષા.૨૭૮૭, આવનિ.૭૭૬, આવહ.પૃ.૨૯૬, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૯૬, કલ્પધ.પૃ.૧૭૨.

૨. આવચૂ.૧.પૃ.૪૦૧, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૯૬થી, ઉત્તરાક.પૃ.૩૭.

સોમદેવકાર્ઠય (સોમદેવકાર્ઠિક) સક્ક(૩)ના લોગપાલ સોમ(૧)ના આધિપત્ય નીચેનો દેવ. ^૧

૧. ભગ.૧૬૫.

૧. સોમપ્પભ (સોમપ્રભ) ગયપુરના રાજા, બાહુબલિના પુત્ર અને સેજજંસ(૩)ના પિતા. ^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૧૬૩, આવમ.પૃ.૨૧૭, કલ્પધ.પૃ.૧૫૩, કલ્પસ.પૃ.૨૦૪, કલ્પશા. પૃ.૧૮૪.

૨. સોમપ્પભ આ નામના બે પર્વતો કુંડલવર દ્વીપમાં છે - એક ઉત્તરમાં અને બીજો દક્ષિણમાં. દરેકને ચાર ચાર રાજધાનીઓ છે - સોમ(૭), સોમપ્પભા, સિવપાગારા અને ણલીયા. દક્ષિણની સોમ(૧)ની છે અને ઉત્તરની સોમ(૨)ની છે. ^૧

૧. ભગઅ.પૃ.૨૦૪.

સોમપ્પભસેલ (સોમપ્રભસૈલ) આ અને સોમપ્પભ(૨) એક છે. ^૧

૧. ભગઅ.પૃ.૨૦૪.

સોમપ્પભા (સોમપ્રભા) સોમ(૧)ની અને સોમ(૨)ની રાજધાની. ^૧ વધુ વિગત માટે જુઓ સોમપ્પભ(૨).

૧. ભગઅ.પૃ.૨૦૪.

૧. સોમભૂઈ (સોમભૂતિ) ઉદેહગણ(૨)ની એક શાખા. ^૧

૧. કલ્પ.પૃ.૨૫૯.

૨. સોમભૂઈ ચંપા નગરનો બ્રાહ્મણ. તે જકૂખસિરીનો પતિ, અને સોમ(૭) અને સોમદત્ત(૨)નો ભાઈ હતો. ^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૦૬.

૩. સોમભૂઈ સોમદત્ત(૫) અને સોમદેવ(૨)ને દીક્ષા આપનાર શ્રમણ. ^૧

૧. ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૧૧૧, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૬૯.

૪. સોમભૂઈ બારવઈના બ્રાહ્મણ સોમિલ(૧)નું બીજું નામ. ^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૫૩૬, આવહ.પૃ.૪૦૪, આચાશી.પૃ.૨૫૫.

સોમભૂતિ જુઓ સોમભૂઈ. ^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૦૬, આવચૂ.૧.પૃ.૫૩૬, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૬૯.

સોમમિત્તા (સોમમિત્રા) તાપસ જણજસની પત્ની.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૧૮૪, ઉત્તરાક.પૃ.૫૦૯.

સોમય (સોમજ) કોચ્છ(૧) ગોત્રની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. સ્થા.૫૫૧.

સોમસિરી (સોમશ્રી) બ્રાહ્મણ સોમિલ(૧)ની પત્ની અને સોમા(૧)ની માતા.

૧. અન્ત.૬, આવચૂ.૧.પૃ.૩૫૮.

૧. સોમા બારવઈના બ્રાહ્મણ સોમિલ(૧) અને તેની પત્ની સોમસિરીની પુત્રી.^૧
જુઓ ગયસુકુમાલ(૧).

૧. અન્ત.૬, આવચૂ.૧.પૃ.૩૫૮.

૨. સોમા બહુપુત્રિયા(૩)નો ભાવી ભવ. તે સોળ વર્ષમાં બત્રીસ બાળકોને જન્મ દેશે અર્થાત્ દરેક વર્ષે એક જોડકાને જન્મ દેશે. પછી તે દીક્ષા લેશે, મૃત્યુ પછી તે સોહમ્મ સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાં સામાનિક દેવ થશે અને છેવટે મહાવિદેહમાં મોક્ષ પામશે.

૧. નિર.૩.૪.

૩. સોમા સિંધુદત્તની પુત્રી અને ચક્કવદ્ધિબંબદત્તની પત્ની.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૭૯.

૪. સોમા તિત્થયર પાસ(૧)ની પરંપરાની શ્રમણી. તે ઉપ્પલ(૨)ની બહેન હતી અને કોરાગ સંનિવેશમાં તિત્થયર મહાવીરના માર્ગમાં આવેલા કેટલાક વિઘ્નોને તેણે દૂર કર્યા હતા.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૬, આવનિ.૪૭૮, વિશેષા.૧૯૩૨, આવહ.પૃ.૨૦૪, આવમ.
પૃ.૨૭૯, કલ્પધ.પૃ.૧૦૬, કલ્પવિ.પૃ.૧૬૫.

૫. સોમા તિત્થયર સુપાસ(૧)ની પ્રથમ શિષ્યા.^૧ જુઓ જસા(૩).

૧. સમ.૧૫૭.

૬. સોમા સક્ક(૩)ના ચાર લોગપાલ સોમ(૧), જમ(૨), વરુણ(૧) અને વેસમણ(૯)માંના દરેકની એક એક રાણીનું નામ.^૧

૧. સ્થા.૨૭૩, ભગ.૪૦૬.

૭. સોમા સક્ક(૩)ના આધિપત્ય નીચેના લોગપાલ સોમ(૧)ની રાજધાની. જુઓ સોમખ્પભ(૨).

૧. ભગ.૧૬૫, ૪૦૬.

સોમાલિઆ (સુકુમાલિકા) જુઓ સૂમાલિયા.^૧

૧. ભક્ત.૧૪૬.

૧. સોમિલ બારવઈનો બ્રાહ્મણ. તે સોમસિરીનો પતિ અને સોમા(૧)નો પિતા હતો.^૧ તે અને સોમભૂઈ(૪) એક છે. જુઓ ગયસુકુમાલ(૧).

૧. અન્ત.૬, આવચૂ.૧.૫.૩૫૯.

૨. સોમિલ મજ્જિમા(૧)નો બ્રાહ્મણ. તેણે મોટો યજ્ઞ કર્યો હતો. તે યજ્ઞમાં ઈંદભૂઈ વગેરે જેવા પ્રસિદ્ધ પંડિતો આવ્યા હતા. જ્યારે આ યજ્ઞ ચાલુ હતો ત્યારે તિત્થયર મહાવીર મજ્જિમામાં આવ્યા હતા.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૩૨૪, વિશેષા.૧૯૯૭, આવહ.૫.૨૨૯, આવમ.૫.૩૦૦, કલ્પધ.૫.૧૧૫, કલ્પવિ.૫.૧૭૯.

૩. સોમિલ વાણિયગામનો બ્રાહ્મણ. તેણે તિત્થયર મહાવીરને કેટલાક પ્રશ્નો પૂછ્યા, તેના મનનું સમાધાન થયું, તેણે મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી અને છેવટે તે મોક્ષ પામ્યો.^૧

૧. ભગ.૬૪૬-૪૭.

૪. સોમિલ અંતગડદસાના દસ અધ્યયનોમાંનું ત્રીજું અધ્યયન.^૧ તે વર્તમાનમાં અસ્તિત્વ ધરાવતું નથી.

૧. સ્થા.૭૫૫, સ્થાઅ.૫૧૨.

૫. સોમિલ વિયાહપણ્ણત્તિના અઢારમા શતકનો દસમો ઉદ્દેશક.^૧

૧. ભગ.૬૧૬.

૬. સોમિલ ઉજ્જેણીનો અન્ય બ્રાહ્મણ. તેને આઠ પુત્રો અને આઠ પુત્રવધૂઓ હતી. અન્યત્વના કારણે તે અગ્નિમાં પડ્યો.^૧

૧. ભૂત્મા.૧૧૫૨-૫૩, ભૂક્ષે.૩૫૯.

૭. સોમિલ વાણારસીનો બ્રાહ્મણ તાપસ.^૧ તે અને સોમ(૧૦) એક છે.

૧. નિર.૩.૩.

સોમિલિઅ (સૌમિલિક) જેણે પોતાના ઉપદ્રવી પડોશીને પાઠ ભણાવ્યો હતો તે શ્રેષ્ઠી.^૧

૧. આવચૂ.૨.૫.૨૯૦.

સોયંધિય (સૌગન્ધિક) આ અને સોગંધિય એક છે.^૧

૧. જીવા.૬૯.

સોયરિઅ (શૌકરિક) આ અને સોગરિય એક છે.^૧

૧. પિંડનિ. ૩૧૪.

૧. સોયામણી (સૌદામિની) રુચગ(૧) પર્વત ઉપર વસતી મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. તીર્થો.૧૬૧, જમ્બૂ.૧૧૪.

૨. સોયામણી વિજજુકુમારીમહત્તરિયા દેવી.^૧ તે અને સોયામણી(૧) એક છે.^૨

૧. સ્થા.૨૫૯, ૫૦૭, આયાહ.પૃ.૧૨૨.

૨. સ્થા.પૃ.૧૯૯.

૩. સોયામણી ધરણ(૧)ની રાણી.^૧ તેના પૂર્વભવમાં તે વાણારસીના શેઠની પુત્રી હતી.^૨

૧. સ્થા.૫૦૮, ભગ.૪૦૬.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૧.

૪. સોયામણી ણાયાધમ્મકહાના બીજા શ્વતસ્કન્ધના ત્રીજા વર્ગનું ત્રીજું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૧.

સોરઠ્ઠ (સૌરાષ્ટ્ર) જુઓ સુરઠ્ઠ.^૧

૧. અનુ.૧૩૦, પ્રજ્ઞા.૩૭, આવચૂ.૨.પૃ.૨૭૮, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૧૨, સૂત્રચૂ.પૃ.૧૨૭.

સોરઠ્ઠિયા (સૌરાષ્ટ્રિકા) માણવગણ(૨)ની એક શાખા.^૧

૧. કલ્પ.પૃ.૨૬૦.

૧. સોરિક અથવા સોરિય (સૌરિક અથવા શૌર્ય) આરિય (આર્ય) દેશ કુસક્ટની રાજધાની.^૧ તે જમણા નદીના કિનારે આવેલી જણાય છે.^૨ તેમાં સોરિયવડેસગ ઉદ્યાન તથા યક્ષ દેવો સોરિય(૩)^૩ અને સુરંભરનાં^૪ ચૈત્યો આવેલાં હતાં. ત્યાં વસુદેવ^૫, સમુદ્રવિજય^૬ અને સોરિયદત્ત(૨)^૭ રાજ કરતા હતા. તિત્યર અરિક્ષેમિ અહીં જન્મ્યા હતા.^૮ તિત્યર મહાવીર આ નગરમાં આવ્યા હતા.^૯ શ્રેષ્ઠી ધણંજય(૧) આ નગરના હતા. આ નગરમાં જણદત્ત(૧) અને સોમજસાના કુટુંબમાં ણારદ(૧)નો જન્મ થયો હતો.^{૧૦} સોરિયની એકતા આગ્રા જિલ્લામાં વટેશ્વર પાસે આવેલા સૂરજપુર અથવા સૌરિપુર સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^{૧૧}

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩.

૨. વિપા.૨૯.

૩. વિપા.૨૯.

૪. આવચૂ.૨.પૃ.૧૯૩, પાક્ષિય.પૃ.૬૭.

૫. ઉત્તરા.૨૨.૧.

૬. ઉત્તરા.૨૨.૩, ઉત્તરાનિ.પૃ.૪૯૬,

પાક્ષિય.પૃ.૬૭, આવનિ.૧૨૮૯-૯૧.

૭. વિપા.૨૯.

૮. કલ્પ.૧૭૧, તીર્થો.૫૧૧, ઓધનિદ્રો.પૃ.

૧૧૯.

૯. વિપા.૨૯, આવચૂ.૨.પૃ.૧૯૩.

૧૦. આવચૂ.૨.પૃ.૧૯૪.

૧૧. લાઈ.પૃ.૩૩૭.

૨. સોરિય કમ્મવિવાગદસાનું સાતમું અધ્યયન.^૧

૧. સ્થા.૭૫૫.

૩. સોરિય જેનું ચૈત્ય સોરિયપુરમાં આવેલું હતું તે યક્ષ.^૧

૧. વિપા.૨૯.

૧. સોરિયદત્ત (શૌર્યદત્ત) વિવાગસુયના પ્રથમ શ્વતસ્કન્ધનું આઠમું અધ્યયન.^૧

૧. વિપા.૨૯.

૨. સોરિયદત્ત સોરિયપુરના માછીમાર સમુદ્દત્ત(૧)નો પુત્ર. એક વાર તેના ગળામાં માછલીનું હાડકું ફસાઈ ગયું. વૈદ્યોએ તેને કાઢવા ઘણા પ્રયત્નો કર્યા છતાં તે કાઢી શકાયું નહિ. તેથી તેને તીવ્ર પીડા થઈ અને અનેક રોગો પણ થયા. આ બધું હાંદિપુરમાં તેણે તેના પૂર્વભવમાં સિરિઅ(૧) રસોઈયા તરીકે જે પાપ કર્યું હતું તેનું પરિણામ હતું.^૧

૧. વિપા.૨૯.

સોરિયપુર (સૌરિકપુર, શૌરિકપુર, શૌરીપુર, શૌર્યપુર અથવા સૂર્યપુર)^૧ જુઓ સોરિય(૧).

૧. કલ્પ.૧૭૧, ઉત્તરાનિ.પૃ.૪૯૫, પાશ્ચિમ.પૃ.૬૭, વિપા.૨૯, ઉત્તરા.૨૨.૧.

સોરિયવડેસગ (શૌર્યાવતંસક) સોરિયપુરમાં આવેલું ઉદ્યાન.^૧

૧. વિપા.૨૯.

સોરિયાણ અથવા સોરિયાયણ (શૌર્યાયન) અરિક્ષ્ણોમિના તીર્થમાં થયેલા ઋષિ જેમને પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા છે.^૧

૧. ઋષિ.૧૬, ઋષિ (સંગ્રહણી).

સોવત્થિઅ (સૌવસ્તિક) અઠ્યાસી ગહમાંનો એક.^૧ આ સોવત્થિય(૧)થી જુદો ગ્રહ છે.

૧. સ્થા.૯૦, સ્થાઅ.પૃ.૭૮-૭૯, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૪-૩૫, સૂર્ય.૧૦૭, સૂર્યમ.પૃ.૨૯૫-૯૬.

સોવત્થિય (સૌવસ્તિક) આ અને સોવત્થિઅ^૧ તથા સોવત્થિયકૂડ એક છે.

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સ્થા.૯૦, સ્થાઅ.પૃ.૭૯.

મોવત્થિયકૂડ (સ્વસ્તિકકૂટ) વિજજુપ્પત્ત(૧) પર્વતનું શિખર જેના ઉપર મલાહયા(૧) દેવી વસે છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૧, સ્થા.૬૮૯.

સોવાગ (શ્વપાક) એક શૂદ્ર કોમ જે કોમના શ્રમણ હરિએસ હતા.^૧

૧. ઉત્તરા.૧૨.૩૭, ઉત્તરાશા.પૃ.૩૬૯.

સોવીર (સૌવીર) જ્યાં ઉદાયણ(૧) રાજ કરતો હતો તે દેશ.^૧ આ દેશમાં શ્રમણો વારંવાર જતા.^૨ તે સિંધુ (૧) નદી ઉપર આવેલો હોઈ તેને લોકો સિંધુસોવીર કહેતા.^૩

૧. ઉત્તરા.૧૮.૪૮, સ્થાઅ.પૃ.૪૩૧,
કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

૨. બૃભા.૨૦૯૫, ઉત્તરાનિ.અને ઉત્તરાશા.
પૃ.૪૧૯.

૩. ભગઅ.પૃ.૬૨૦.

૧. સોહમ્મ (સૌધર્મ) પ્રથમ સ્વર્ગ. તેનો ઈન્દ્ર સક્ક(૩) છે.^૧ તેમાં બાવીસ લાખ વાસસ્થાનો છે^૨ જે તેર પ્રસ્તરો(પત્થરો) ઉપર વહેંચાયેલાં છે.^૩ આ પ્રથમ સ્વર્ગમાં વસતા દેવોનું જઘન્ય આયુષ્ય એક પલ્યોપમ વર્ષ છે^૪ જ્યારે ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય બે

સાગરોપમ વર્ષ છે.^૧

૧. પ્રજ્ઞા.૩૮,૫૨, ભગ.૧૬૯.

૨. સમ.૩૨.

૩. સમ.૧૩.

૪. સમ.૧, અનુ.૧૩૯.

૫. સમ.૨. સ્થા.૧૧૩, અનુ.૧૩૯.

૨. સોહમ્મ (સુધર્મન્) જુઓ સુહમ્મ(૧).^૧

૧. નિશીચૂ.૨.પૃ.૩૬૦.

સોહમ્મકપ્પ (સૌધર્મકલ્પ) આ અને સોહમ્મ(૧) એક છે.

૧. અનુ.૧૩૩, ઉપા.૧૪, જમ્બૂ.૧૨૭, જ્ઞાતા.૧૪, ૧૫૭, ભગ.૩૦૪, આવચૂ. ૧. પૃ.૧૪૧.

સોહમ્મવડિંસગ(ય) (સૌધર્માવતંસક) સોહમ્મ(૧) નામના પ્રથમ સ્વર્ગમાં આવેલું સ્વર્ગીય વાસસ્થાન.^૧ તેમાં વસતા દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય બે સાગરોપમ વર્ષ છે.^૨ સકક(૩) તેમાં વસે છે.^૩

૧. સમ.૧૩,૬૫,ભગ.૧૬૫,૪૦૭,ઉપા.૧૭.

૩. જમ્બૂ.૧૧૫.

૨. સમ.૨.

સોહમ્મવડિંસગ(ય) (સૌધર્માવતંસક) આ અને સોહમ્મવડિંસગ એક છે.^૧

૧. ભગ. ૪૦૭.

હ

હંસ જે પર્વતો, ખીણો, માર્ગના ખૂણાઓ, આશ્રમો, ચૈત્યો અને વનોમાં રહેતા હોય અને કેવળ ભિક્ષા માટે જ વસતીમાં કે ગામમાં આવતા હોય તે પ્રવ્રજિત શ્રમણો અને તેમના અનુયાયીઓ.^૧

૧. ઔપ.૩૮, ઔપઅ.પૃ.૯૨.

હંસગબ્ભ (હંસગર્ભ) રચણાપ્પભા નરકભૂમિના પ્રથમ કાણ્ડનો છઠ્ઠો ભાગ.^૧

૧. સ્થા.૭૭૮.

હંસસ્સરા (હંસસ્વરા) સુવણ્ણકુમાર દેવોનો ઘંટ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૯, આવચૂ.૧.પૃ.૧૪૬.

હણ્ણમંત (હનુમત્) સુગ્ગીવ(૩)એ હણ્ણમંતને સીઆ(૭)ની શોધ કરવા મોકલ્યા, હણ્ણમંત સમુદ્ર પાર કરી લંકાપુરી પહોંચ્યા અને પછી લંકાપુરીને બાળીને ભસ્મ કરી નાખી.^૧

૧. નિશીચૂ.૧.પૃ.૧૦૪-૧૦૫, પ્રશ્નઅ.પૃ.૮૭.

હત્ય (હસ્ત) એક ણકૃમત્ત(૧), તેના અધિષ્ઠાતા દેવ સવિય છે. તેનું ગોત્રનામ કોસિઅ(દ) છે.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૫૫, ૧૫૭, ૧૫૯, સમ. ૫, સૂર્ય. ૩૬.

હત્યકપ્પ અથવા હત્યપ્પ (હસ્તકલ્પ) એક નગર.^૧ તે અને હત્યિકપ્પ એક જણાય છે.^૨

૧. પિંડનિ. ૪૬૧, પિંડનિમ. પૃ. ૧૩૪, જીતભા. ૧૩૯૪-૯૫, આવહ. પૃ. ૭૦૯.

૨. આવહ. પૃ. ૭૦૯.

હત્યલિજજ (હસ્તલીય) જુઓ હત્યલિજજ.^૧

૧. કલ્પવિ. પૃ. ૨૫૯.

હત્યસીસણયર (હસ્તશીર્ષનગર) જુઓ હત્યસીસ.^૧

૧. હત્યસીસ ઉપરનાં ટિપ્પણો જુઓ.

હત્યિ (હસ્તિન) આચાર્ય સંઘસાલિયના શિષ્ય અને આચાર્ય ધમ્મ(૧)ના ગુરુ.^૧

૧. કલ્પ (થેરાવલી) ૭, કલ્પવિ. પૃ. ૨૬૫.

હત્યિકણ્ણ (હસ્તિકણ્ણ) એક અંતરદીવ અને તેના લોકો.^૧

૧. સ્થા. ૩૦૪, નન્દિમ. પૃ. ૧૦૩.

હત્યિકપ્પ (હસ્તિકલ્પ) પાંચ પંડવ શ્રમણો જે નગરમાં આવ્યા હતા તે નગર. ત્યાં તેમણે સાંભળ્યું કે તિત્યયર અરિક્કણ્ણેમિ નિર્વાણ પામ્યા છે.^૧ એવું જણાય છે કે આ નગર સેનુંજથી બહુ દૂર ન હતું. તેની એકતા ગુજરાતમાં ભાવનગર પાસે આવેલા હાથબ સાથે સ્થાપવામાં આવી છે.^૨

૧. આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૯૭.

૨. જિઓડિ. પૃ. ૭૪, લાઈ. પૃ. ૨૮૭.

હત્યિણાઉર અથવા હત્યિણાપુર (હસ્તિનાપુર) જુઓ હત્યિણાઉર.^૧

૧. આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૨૩, ઉત્તરા. ૧૩. ૧, અનુત્ત. ૬, ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૨૧૪, નિર. ૩. ૯, આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૯૨, તીર્થો. ૬૦૮.

હત્યિણાઉર (હસ્તિનાપુર) ગયપુરનું બીજું નામ. તે આરિય (આર્ય) દેશ કુરુની રાજધાની હતી.^૧ તેના પરિસરમાં સહસંબવણ નામનું ઉદ્યાન આવેલું હતું.^૨ બલ(૪)^૩, અદીણસત્તુ(૧)^૪, જિયસત્તુ(૧૬)^૫, સુણંદ(૩)^૬, અણંતવીરિય^૭, પંડુ(૧)^૮, સિવ(૭)^૯, કણ્ણેરુદ્ધત^{૧૦} જેવા રાજાઓ આ નગર ઉપર રાજ કરતા હતા. આ નગર ચક્કવઢિ સણ્ણકુમાર(૩)નું જન્મસ્થાન હતું.^{૧૧} ચક્કવઢિ બંભદત્ત આ નગરમાં આવ્યા હતા.^{૧૨} ગંગદત્ત(૪)^{૧૩} અને સંભૂય(૨)^{૧૪} નિદાન (સંકલ્પ) સાથે આ નગરમાં મરણ પામ્યા હતા. પાંચ પંડવ ભાઈઓના રાજકાળ દરમ્યાન હત્યિસીસના રાજા દમદંતે હત્યિણાઉર ઉપર આક્રમણ કર્યું હતું.^{૧૫} તિત્યયર મુણિસુવ્વય(૧), પાસ(૧), મહાવીર અને આચાર્ય ધમ્મઘોસ(૫)એ અહીં આવી આ નગરને પાવન કર્યું હતું.

તેમણે આ નગરમાં કત્તિઅ(૨) અને ગંગદત્ત(૬) જેવા શ્રેષ્ઠીઓને^{૧૬}, સતી અને અંજૂ(૩) જેવી સ્ત્રીઓને^{૧૭}, રાજા સિવ(૭)ને, પુટ્ટિલ(૨) શ્રેષ્ઠીને^{૧૮} અને રાજકુમાર મહબ્બલ(૧)ને^{૧૯} દીક્ષા આપી હતી. બલ(૧)^{૨૦} અને સુંભ(૩)^{૨૧} જેવા ઉપાસકો (શ્રાવકો) તથા ભીમ(૨) અને ગોત્તાસ(૨) જેવા કૂટચાહો (પ્રાણીઓને ફંદામાં ફસાવનારાઓ)^{૨૨} આ નગરના હતા. એવું ભવિષ્ય ભાખવામાં આવ્યું હતું કે રાજકુમાર ઇંદિસેણ(૬)^{૨૩}, પુરોહિત વહસ્સઈદત્ત^{૨૪}, શ્રેષ્ઠી ઉંબરદત્ત(૧)^{૨૫} અને માઠીમાર સોરિયદત્ત(૨)^{૨૬} આ નગરમાં શ્રેષ્ઠીઓના કુટુંબોમાં જન્મ લેશે. જુઓ ગયપુર અને ણાગપુર.

૧. પ્રજ્ઞા.૩૭, સૂત્રશી.પૃ.૧૨૨, જ્ઞાતા. ૭૩, જ્ઞાતાઅ.પૃ.૧૨૫, નિશીચૂ.૨. પૃ.૪૬૬, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૮.
૨. ભગ.૪૧૭, ૪૨૮, ૬૧૭.
૩. ભગ.૪૨૮.
૪. જ્ઞાતા.૭૩, સ્થાઅ.પૃ.૪૦૧.
૫. આવચૂ.૨.પૃ.૨૭૬.
૬. વિપા.૧૦.
૭. આવચૂ.૧.પૃ.૫૨૦, આવહ.પૃ. ૩૮૨.
૮. જ્ઞાતા.૧૧૭, પ્રશ્નઅ.પૃ.૮૭.
૯. ભગ.૪૧૭, આવચૂ.૧.પૃ.૪૭૧, સ્થાઅ. પૃ.૪૩૧.
૧૦. ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૭૭-૭૮.
૧૧. ઉત્તરાશા.પૃ.૩૮૬, નિશીભા. ૨૫૮૦.
૧૨. ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૭૮-૮૦.
૧૩. આવચૂ.૧.પૃ.૪૭૪-૭૫, સમ. ૧૫૮, તીર્થો.૬૦૮, આવહ.પૃ.૩૫૮.

૧૪. ઉત્તરા. ૧૩.૧, ૨૮, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૨૧૪, ઉત્તરાશા.પૃ.૩૭૬.
૧૫. આવચૂ.૧.પૃ.૪૮૨, આવહ.પૃ.૩૬૫.
૧૬. ભગ.૫૭૬, ૬૧૭, આવચૂ.૨.પૃ. ૨૭૬, સ્થાઅ.પૃ.૫૧૦.
૧૭. જ્ઞાતા.૧૫૭.
૧૮. ભગ.૪૧૮, આવચૂ.૧.પૃ.૪૬૯- ૪૭૨, અનુ.૬, સ્થા.૬૮૧, સ્થાઅ. પૃ.૪૫૬.
૧૯. ભગ.૪૨૮-૪૩૧.
૨૦. નિર.૩.૯.
૨૧. વિપા.૩૩.
૨૨. વિપા.૧૦-૧૧, સ્થાઅ.પૃ.૫૦૭.
૨૩. વિપા.૨૭.
૨૪. વિપા.૨૫.
૨૫. વિપા.૨૮.
૨૬. વિપા.૨૮, ૨૯.

હત્થિણાગપુર (હસ્તિનાગપુર) આ અને હત્થિણાઉર એક છે.^૧

૧. ભગ.૪૨૮.

હત્થિણાપુર (હસ્તિનાપુર) જુઓ હત્થિણાઉર.^૧

૧. ભગ.૬૧૭, આવચૂ.૧.પૃ.૪૭૪, ૫૨૦, વિપા.૨૯.

હત્થિતાવસ (હસ્તિતાવસ) હાથીનું માંસ ખાઈને જીવતા વાનપ્રસ્થ તાપસોનો વર્ગ.^૧ રાયગિહમાં અદ્(૨)ને એક હત્થિતાવસ સાથે વિવાહ (ચર્યા) થયો હતો.^૨

૧. ભગ. ૪૧૭, ભગઅ. પૃ. ૫૭૯, નિર. ૩. ૩., ઔપઅ. પૃ. ૯૦, સૂત્રનિ. ૧૯૦.
૨. સૂત્રચૂ. પૃ. ૪૪૩-૪૪૪.

હત્થિપાલ (હસ્તિપાલ) પાવામજ્જિમાના રાજા. તે તિત્થયર મહાવીરના સમકાલીન હતા. ^૧

૧. કલ્પ. પૃ. ૧૨૨-૨૩, ૧૪૭, સમઅ. પૃ. ૭૩.

હત્થિભૂતિ (હસ્તિભૂતિ) ઉજ્જેણીનો શ્રેષ્ઠિપુત્ર. તેણે પિતા સાથે સંસારનો ત્યાગ કરી શ્રામાણ્ય અંગીકાર કર્યું હતું. ^૧

૧. ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૫૩થી, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ. ૮૪થી, ઉત્તરાક. પૃ. ૩૧થી.

હત્થિમિત્ત (હસ્તિમિત્ર) ઉજ્જેણીના શ્રેષ્ઠી. તેમણે પોતાના પુત્ર હત્થિભૂતિ સાથે સંસાર ત્યાગીને શ્રામાણ્ય સ્વીકાર્યું હતું. તેમણે ક્ષુધાનું દુઃખ સહન કરી શાન્તિપૂર્વક દેહ છોડ્યો હતો. ^૧

૧. મર. ૪૮૫, ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૫૩થી, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા. પૃ. ૮૫થી, ઉત્તરાક. પૃ. ૩૧થી.

હત્થિમુહ (હસ્તિમુખ) એક અંતરદીવ અને તેના લોકો. ^૧

૧. પ્રજ્ઞા. ૩૬, સ્થા. ૩૦૪, નન્દિમ. પૃ. ૧૦૩.

હત્થિલિજ્જ (હસ્તિલીય) ઉદ્દેહગણ(૨)ની એક શાખા. ^૧

૧. કલ્પ. પૃ. ૨૫૯.

હત્થિવાલ (હસ્તિપાલ) જુઓ હસ્થિપાલ. ^૧

૧. કલ્પ. પૃ. ૧૨૩.

હત્થિસીસ (હસ્તિશીર્ષ) જે નગરની ઉત્તરપૂર્વે પુફકરંડઅ(૧) નામનું ઉદ્યાન આવેલું હતું તે નગર. તે ઉદ્યાનમાં ક્યવણમાલપિય યક્ષનું ચૈત્ય હતું. ^૧ તે નગર ઉપર દમદંત^૨, કણગકેઉ(૨)^૩ અને અદીણસત્તુ(૨)^૪ રાજ કરતા હતા. દમદંતના રાજ્યકાળમાં પાંચ પંડવ ભાઈઓએ તેના ઉપર આક્રમણ કરીને તેને લૂંટી સળગાવી દીધું. ^૫ તે નગરમાં વેપાર માટે દરિયો ખેડતા શ્રેષ્ઠીઓ વસતા હતા. ^૬ તિત્થયર મહાવીર આ નગરમાં આવ્યા હતા. ^૭ તેમની પાસે રાજકુમાર સુબ્હાહુ(૧)એ શ્રાવકનાં પ્રતો ગ્રહણ કર્યાં હતાં. ^૮

૧. વિપા. ૩૩.

૨. જ્ઞાતા. ૧૧૭.

૩. જ્ઞાતા. ૧૩૨.

૪. વિપા. ૩૩.

૫. આવભા. ૧૫૧, આવચૂ. ૧. પૃ. ૪૯૨.

- આવહ. પૃ. ૩૬૫.

૬. જ્ઞાતા. ૧૩૨.

૭. વિશેષા. ૧૯૬૪, આવનિ. ૫૦૯, આવચૂ.

૧. પૃ. ૩૧૧, આવમ. પૃ. ૨૯૧.

૮. વિપા. ૩૩.

હત્થુત્તરા (હસ્તોત્તરા) ઉત્તરાફગ્ગુણી નક્ષત્રનું બીજું નામ. તિત્થયર મહાવીરના જીવનનાં પાંચે કલ્યાણકો આ નક્ષત્રમાં થયાં છે. ^૧

૧. આચા.૨.૧૭૫થી, આચાશી.પૃ.૪૨૫, દશાયૂ.પૃ.૬૪, કલ્પયૂ.પૃ.૧૦૨, કલ્પ. અને કલ્પવિ. પૃ.૧૧-૧૩થી આગળ.

હયકણ (હયકર્ણ) એક અંતરદીવ^૧ તેમજ એક અણારિય(અનાર્ય) પ્રજા.^૨

૧. પ્રજા.૩૬, સ્થા.૩૦૪, જીવા.૧૧૨, નન્દિમ.પૃ.૧૦૩. ૨. સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩.

હયમુહ (હયમુખ) એક અંતરદીવ^૧ તેમજ એક અણારિય (અનાર્ય) પ્રજા.^૨

૧. પ્રજા.૩૬. ૨. સૂત્રશી.પૃ.૧૨૩.

હયસન્તુ (હયશત્રુ) મુગ્ગસેલપુરનો રાજા.^૧

૧. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૭૮, ઉત્તરાશા.પૃ.૧૨૧.

હરકંતા (હરકાન્તા) આ અને હરિ(દ) એક છે.^૧

૧. જીવા.૧૪૧.

૧. હરિ એક અજૈન સંપ્રદાય.^૧

૧. નન્દિયૂ.પૃ.૪, ભગઅ.પૃ.૮.

૨. હરિ વાસુદેવ(૨) કણ્ઠ(૧)નું બીજું નામ.^૧

૧. આવનિ.૪૨૨, કલ્પધ.પૃ.૧૩૮.

૩. હરિ અઠ્યાસી ગહમાંનો એક ગહ(ગ્રહ).^૧

૧. સૂર્ય.૧૦૭, સ્થા.૮૦, જમ્બૂશા.પૃ.૫૩૪-૩૫, સૂર્યમ.પૃ.૨૯૫-૯૬, સ્થાઅ.પૃ.૭૮-૭૯.

૪. હરિ દક્ષિણના વિજજુકુમાર દેવોના ઈન્દ્ર. આલભિયામાં રોકાયેલા તિત્થયર મહાવીરને તે વંદન કરવા આવેલા.^૧ તેમનું બીજું નામ હરિકંત(૧) પણ છે.^૨ તેમને છ મુખ્ય પત્નીઓ છે. તેમનાં નામ ધરણ(૧)ની મુખ્ય પત્નીઓનાં નામ જેવાં જ છે.^૩

૧. વિશેષા.૧૯૭૧, આવનિ.૫૧૬, આવયૂ.૧.પૃ.૩૧૫, આવમ.પૃ. ૨૯૩, કલ્પવિ.પૃ.૧૬૮.

૨. ભગ.૧૬૮.

૩. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૫૦૮.

૫. હરિ હરિણોગમેસિનું બીજું નામ.^૧

૧. ભગ.૫૬૭, ભગઅ.પૃ.૭૦૦.

૬. હરિ (હરિત્) જંબુદીવમાં મંદર(૩) પર્વતની દક્ષિણે વહેતી નદી.^૧ તે તિગિંછિદ્ધ નામના સરોવરની દક્ષિણ બાજુમાંથી નીકળે છે, પછી દક્ષિણ તરફ વહેતી તે તેના કુંડમાં પડે છે, પછી તેમાંથી બહાર નીકળી હરિવાસ(૧) ક્ષેત્રમાં વહે છે અને છેવટે પૂર્વ લવણ સમુદ્રને મળે છે.^૨

૧. સ્થા.૫૨૨, ૫૫૫, સમ.૧૪. જીવા.૧૪૧માં તેનું નામ હરકંતા આપ્યું છે.
૨. જમ્બૂ.૮૪, જમ્બૂશા.પૃ.૩૦૮.

૧. હરિએસ (હરિકેશ) એક ચાણ્ડાલ કોમ. હરિએસબલ આ કોમના હતા.^૧

૧. પ્રશ્ન.૪, પ્રશ્નઅ.પૃ.૧૫, ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૫૪, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૨૦૧, આવચૂ.૨. પૃ. ૨૦૬, દશચૂ.પૃ.૪૫, નિશીચૂ.૧.પૃ.૮, ઓઘનિ.૭૬૬.

૨. હરિએસ રાયગિહ નગરનો માળી.^૧

૧. વ્યવમ.૧.પૃ.૨૫.

૩. હરિએસ આ અને હરિએસિજ્જ એક છે.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૮.

હરિએસબલ (હરિકેશબલ) હરિએસ(૧) કોમના શ્રમણ. મયંગતીર જે મયગંગા નામે પણ જાણીતું હતું તે સ્થાનના રહેવાસી બલકોટ્ટ(૧) અને તેની પત્ની ગોરી(૩)ના તે પુત્ર હતા.^૧ તે પ્રભાવશાળી શ્રમણ હતા. તેમની સેવામાં જકૂખ દેવ રહેતા હતા. એક વાર જ્યારે બ્રાહ્મણોએ હરિએસબલનું અપમાન કર્યું ત્યારે જકૂખે હરિએસબલના શરીરમાં પ્રવેશી પેલા બ્રાહ્મણોને બરાબર પાઠ ભણાવ્યો.^૨

૧. ઉત્તરાચૂ.પૃ.૨૦૨-૨૦૩, ઉત્તરાનિ. અને ઉત્તરાશા.પૃ.૩૫૪-૫૬.

૨. ઉત્તરા.અધ્યયન ૧૨, ઉત્તરાક.પૃ.૨૩૫થી, નિશીચૂ.૩.પૃ.૫૮, સ્થાઅ.પૃ.૨૩૭, સ્થા.૩૧૫.

હરિએસા (હરિકેશા) ચક્કવટ્ટિબંભદત્ત(૧)ની પત્ની.^૧

૧. ઉત્તરાનિ.પૃ.૩૭૮.

હરિએસિજ્જ (હરિકેશીય) ઉત્તરજૂઝયણનું બારમું અધ્યયન.^૧

૧. સમ.૩૬, ઉત્તરાચૂ.પૃ.૨૦૧.

૧. હરિકંત (હરિકાન્ત) આ અને હરિ(૪) એક છે.^૧

૧. સ્થા.૨૫૬, ભગ.૧૬૯.

૨. હરિકંત મહાહિમવંત પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા.૬૪૩, જમ્બૂ.૮૧.

હરિકંતદીવ (હરિકાન્તદ્વીપ) હરિકંતપ્પવાયકુંડની મધ્યમાં આવેલો નાનો દ્વીપ.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૦.

હરિકંતપ્પવાયકુંડ (હરિકાન્તપ્રપાતકુણ્ડ) હરિકંતા નદીનો ધોધ પડવાથી બનેલું તળાવ. તેની લંબાઈ પણ બસો ચાલીસ યોજન છે અને પહોળાઈ પણ તેટલી જ છે. તેનો પરિઘ સાતસો ઓગણસાઠ યોજન છે. તેની મધ્યમાં હરિકંતદીવ નામનો નાનો દ્વીપ આવેલો છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૦.

હરિકંતા (હરિકાન્તા) જંબુદીવની નદી.^૧ તે મહાપઉમદ્દહ નામના સરોવરની ઉત્તર બાજુમાંથી નીકળી હરિવાસ(૧) ક્ષેત્રમાં વહીને પશ્ચિમ લવણ સમુદ્રને મળે છે.^૨

૧. સ્થા.૫૨૨, સમ.૧૪, જીવા.૧૪૧.

૨. જમ્બૂ.૮૦.

હરિકણ્ણ (હરિકર્ણ) એક અંતરદીવ અને તેમાં વસતી પ્રજા.^૧ આ અને હત્યિકણ્ણ એક જણાય છે.

૧. પ્રજા.૩૬.

હરિકુલપદુ (હરિકુલપ્રભુ) જે ભાવી તિત્યંકર છે તે વાસુદેવ(૨) કણ્ણ(૧)નું બીજું નામ.^૧

૧. ભક્ત.૬૯.

૧. હરિકૂડ (હરિકૂટ) વિજજુપ્પભ(૧) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા.૬૮૯, જમ્બૂ.૧૦૧.

૨. હરિકૂડ જંબુદીવના ષિસહ(૨) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા.૬૮૯, જમ્બૂ.૮૪.

૩. હરિકૂડ મહાહિમવંત પર્વતનું શિખર.^૧

૧. સ્થા.૬૪૩, જમ્બૂ.૮૧.

હરિક્કંત (હરિકાન્ત) હરિ(૪)નું બીજું નામ.^૧

૧. ભગ.૧૬૯.

હરિગિરિ તિત્યયર પાસ(૧)ના તીર્થમાં થયેલા એક અજૈન ઋષિ જેમને પત્તેયબુદ્ધ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા છે.^૧

૧. ઋષિ.૨૪, ઋષિ(સંગ્રહણી).

હરિચંદ (હરિચન્દ્ર) કુરુચંદ અને તેમની પત્ની કુરુમઈ(૨)નો પુત્ર.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૧૬૯, આવમ.૫.૨૨૧.

૧. હરિચંદણ (હરિચંદન) અંતગડદસાના છક્કા વર્ગનું આઠમું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૧૨.

૨. હરિચંદણ સાગેય નગરના શ્રેષ્ઠી. તેમણે તિત્યયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી હતી અને વિપુલ પર્વત ઉપર તે મોક્ષ પામ્યા હતા.^૧

૧. અન્ત.૧૪.

હરિણેગમેસિ (હરિનૈગમેષિન્) સક્ક(૩)ના પાયદળના સેનાપતિ.^૧ તેમણે તિત્યયર મહાવીરના ગર્ભને દેવાણંદા(૨)ની કૂખમાંથી લઈને તિસલાની કૂખમાં મૂક્યો હતો.^૨ તેમણે જ દેવઈના જીવતા પુત્રોને સુલસા(૧)ના મૃત પત્રોની જગ્યાએ મૂકી દીધા હતા અને તે મૃત પુત્રોને દેવઈના પુત્રોને સ્થાને મૂકી દીધા હતા.^૩ સણંકુમાર, બંભલોગ, મહાસુક્ક અને પાણય સ્વર્ગીય ક્ષેત્રોના ઈન્દ્રોના પાયદળના સેનાપતિઓનું પણ

હરિણેગમેસિ જ નામ છે.^૪

૧. સ્થા.૪૦૪, જમ્બૂ.૧૧૫, આવચૂ.૧.
પૃ.૧૪૦, ૨૩૯, કલ્પધ.પૃ.૩૯,
કલ્પવિ.પૃ.૪૬.	૧.પૃ.૨૩૯, આવમ.પૃ.૨૫૪-૫૫,
સમઅ.પૃ.૧૦૬, સ્થાઅ.પૃ.૫૨૩.
૨. કલ્પ.૨૭-૨૯, ભગ.૧૮૭, ભગઅ.
પૃ.૨૧૮, આવભા.૫૧થી, આવચૂ.	૩. અન્ત.૬, આવચૂ.૧.પૃ.૩૫૭-૫૮.
૪. જમ્બૂ.૧૧૮.

હરિભદ્ર (હરિભદ્ર) એક વિદ્વાન આચાર્ય જેમણે ઉપઈ ખાધેલા મહાણિસીહનો ઉદ્ધાર કર્યો,^૧ અને તેના વિવરણનો કેટલોક ભાગ કાઢી નાખ્યો હતો.^૨ તે શ્રમણી યાકિનીના ધર્મપુત્ર હતા.^૩ તેમણે અનેક મૌલિક ગ્રન્થો તેમજ ટીકાગ્રન્થો રચ્યા છે જેમાંથી કેટલાકનો ઉલ્લેખ મલયગિરિ અને બીજાઓએ કર્યો છે.^૪

૧. મનિ.પૃ.૭૦.
૨. મનિ.પૃ.૧૦૨.
૩. દશહ.પૃ.૨૮૬.
૪. જીવામ.પૃ.૩૪૧, પ્રજામ.પૃ.૩૩૧,
૪૧૮, ૫૫૨, ૬૦૫, ૬૧૧, સૂર્યમ.પૃ. | ૨૮૧, નન્દિમ.પૃ.૨૫૦, કલ્પવિ.પૃ.૧૨,
કલ્પધ.પૃ.૬, ૧૨, ૧૩, ૧૮, બૃહ્લે.
૪૮૫. વિશેષ વધુ માહિતી માટે જુઓ
કલ્પસ.પૃ.૨૩૯થી અને કલ્પલ.પૃ.
૧૭૩થી. |
|--|--|

હરિય (હરિત) એક આરિય (આર્ય) દેશ.^૧

૧. પ્રજા.૩૭.

૧. હરિવંસ (હરિવંશ) એક ઉદાત્ત વંશ.^૧ વીસમા તિત્થંકર મુણિસુવ્વય(૧)^૨ અને બાવીસમા તિત્થંકર અરિટ્ઠ્ઠોમિ^૩ આ વંશના હતા. એરવય(૧) ક્ષેત્રના તિત્થંકર અગ્ગિસેણ(૨) પણ આ જ વંશના હતા.^૪ આ વંશનો ઉદ્ભવ તિત્થયર સીયલના સમયમાં થયો હતો, તે ઉદ્ભવનો સંબંધ હરિવાસ(૧) ક્ષેત્ર સાથે છે અને તે ઉદ્ભવને એક આશ્ચર્ય ગણવામાં આવેલ છે.^૫

૧. કલ્પ.૨, ૧૮, મર.૪૮૭, આચા.૨.
૧૧, વિશેષા.૧૮૪૭, દશહ.પૃ.૩૬,
સૂત્રશી.પૃ.૨૩૬.	૮૮, મર.પૃ.૪૮૭.
૪. તીર્થો.૩૮૧.
૫. કલ્પવિ.પૃ.૧૯, ૩૯-૪૦, કલ્પધ.પૃ.
૩૨, કલ્પશા.પૃ.૩૪-૩૫, સ્થાઅ.પૃ.
૫૨૪, તીર્થો.૮૮૯.
૨. કલ્પ.૨, તીર્થો.૩૮૧, ૫૦૯.
૩. કલ્પ.૨, તીર્થો.૩૮૧, ૫૫૪, મનિ.પૃ.	

૨. હરિવંસ એક પ્રાચીન ગ્રન્થ જેમાં હરિવંસ(૧)ના રાજાઓના જીવનવૃત્તાનું વર્ણન હતું.^૧

૧. દશહ.પૃ.૩૬.

હરિવરિસ (હરિવર્ષ) જુઓ હરિવાસ.^૧

૧. તીર્થો.૫૫.

હરિવસ્સ (હરિવર્ષ) જુઓ હરિવાસ.^૧

૧. સ્થા.૫૨૨.

૧. હરિવાસ (હરિવર્ષ) જંબુદીવનું એક ક્ષેત્ર. તેણિસહ પર્વતની દક્ષિણે અને મહાહિમવંત(૩) પર્વતની ઉત્તરે આવેલું છે. તેની પૂર્વે અને પશ્ચિમે લવણ સમુદ્ર છે. તેનું પરિમાણ (વિસ્તાર) રમ્મગ(૫) જેટલું છે.^૧ તેની મધ્યમાં વિઅડાવર્ધ પર્વત છે.^૨ આ હરિવાસ ક્ષેત્રમાં હરિ(૬) અને હરિકંતા(૧) નદીઓ વહે છે. આ ક્ષેત્રના નામવાળો જ તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ છે.^૩ આ ક્ષેત્ર અકમ્મભૂમિ છે.^૪ આ ક્ષેત્રમાં સદાકાળ સુસમા અર જ હોય છે.^૫ આ ક્ષેત્રમાં ભાઈ-બહેનનાં જોડકાં જ જન્મે છે.^૬ જન્મ પછી ત્રેસઠ દિવસે તેઓ યૌવન પ્રાપ્ત કરે છે.^૭

૧. જમ્બૂ.૮૨, ૧૨૫, સ્થા.૫૨૨, સમ.

૭૩, ૮૪, ૧૨૧, જીવા.૧૪૧, અનુ.
૧૩૦.

૨. જમ્બૂ.૮૨, જીવા.૧૪૧, ભગઅ.પૃ.

૪૩૬. અન્યત્ર સ્થા.૮૭, ૩૦૨,
જીવામ.પૃ.૨૪૪માં વિઅડાવર્ધના

સ્થાને ગંધાવર્ધ પર્વતનો ઉલ્લેખ છે.

૩. જમ્બૂ.૮૨.

૪. સ્થા.૧૯૭, ૩૦૨, ૫૨૨, ભગ.૬૭૫.

૫. ભગઅ.પૃ.૮૮૭, તીર્થો.૫૫.

૬. સ્થાઅ.પૃ.૫૨૪.

૭. સમ.૬૩.

૨. હરિવાસ મહાહિમવંત(૩) પર્વતનું^૧ તેમજણિસહ પર્વતનું^૨ શિખર.

૧. સ્થા.૬૪૩, જમ્બૂ.૮૧.

૨. સ્થા.૬૮૯, જમ્બૂ.૮૪.

હરિવાસકૂડ (હરિવર્ષકૂટ) આ અને હરિવાસ(૨) એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૧, ૮૪.

હરિવાહણ ઇંદીસર(૧) દ્વીપના પશ્ચિમાર્ધનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જીવા.૧૮૩, જીવામ.પૃ.૩૬૫.

હરિસહ જુઓ હરિસ્સહ.^૧

૧. વિશેષા.૧૯૭૨.

૧. હરિસેણ (હરિષેણ) ભરહ(૨) ક્ષેત્રના દસમા ચક્રવર્તિ.^૧ તે કંપિલ્લપુરના રાજા મહાહરિ અને તેમની રાણી મેરાના પુત્ર હતા.^૨ તેમની મુખ્ય પત્ની દેવી(૧) હતી.^૩ તેમની ઊંચાઈ પંદર ધનુષ હતી.^૪ તે ૮૯૦૦ વર્ષ ચક્રવર્તી રાજા રહ્યા, ૯૭૦૦થી કર્ણક ઓછા વર્ષની ઉંમરે તેમણે સંસારનો ત્યાગ કરી શ્રામણ્ય અંગીકાર કર્યું અને દસ હજાર વર્ષની ઉંમરે તે મોક્ષ પામ્યા.^૫ તે તિલ્થંકર ઇમિના સમકાલીન હતા.^૬

૧. સમ.૧૫૮, તીર્થો.૫૬૦, વિશેષા.

૧૭૬૩, આવનિ.૩૭૫, આવમ.
પૃ.૨૩૭.

૨. સમ.૧૫૮, આવનિ.૩૯૭-૯૯,

ઉત્તરાક.પૃ.૩૩૮.

૩. સમ.૧૫૮.

૪. આવમ.પૃ.૨૩૯, આવનિ.૩૯૩, ૩૯૬.

૫. સમ.૯૯, ૯૭, આવમ.પૃ.૨૩૯,
ઉત્તરા.૧૮.૪૨, આવનિ.૪૦૧.

૬. આવનિ.૪૧૯, વિશેષા.૧૭૭૧.

૨. હરિસેણ ઉસભ(૧)ના એક સો પુત્રોમાંનો એક.^૧

૧. કલ્પધ.પૃ.૧૫૨, કલ્પવિ.પૃ.૨૩૬.

હરિસ્સહ ઉત્તરના વિજ્ઞકુમાર દેવોના ઈન્દ્ર.^૧ સેયવિયા નગરમાં જ્યારે તિત્થયર મહાવીર રોકાયા હતા ત્યારે તે તેમને વંદન કરવા ત્યાં ગયા હતા.^૨ તેમને છ મુખ્ય પત્નીઓ છે. તેમનાં નામ ભૂયાણંદ(૧)ની મુખ્ય પત્નીઓનાં નામ જેવાં જ છે.^૩

૧. ભગ.૧૬૯.

૨. આવનિ.૫૧૭, આવચૂ.૧.પૃ.૩૧૫, કલ્પવિ.પૃ.૧૬૯, વિશેષા.૧૯૭૨, આવમ.પૃ.૨૯૩.

૩. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૫૦૮.

હરિસ્સહકૂડ (હરિસ્સહકૂટ) માલવંત(૧) પર્વતનું શિખર.^૧ તેના અધિષ્ઠાતા દેવની રાજધાની હરિસ્સહા છે.^૨

૧. જમ્બૂ.૯૧, સ્થા.૬૮૯, સમ.૧૧૩.

૨. જમ્બૂ.૯૨.

હરિસ્સહા હરિસ્સહકૂડના અધિષ્ઠાતા દેવની રાજધાની.^૧

૧. જમ્બૂ.૯૨.

હલહ(ધ)ર (હલધર) આ અને બલદેવ(૨) એક છે.^૧

૧. ઔપ.૫, ઔપઅ.પૃ.૧૦, રાજ. ૩૫, રાજમ.પૃ.૮૬, પ્રજ્ઞામ.પૃ.૩૬૨.

હલિદ્ધ (હરિદ્ર) મહાવીર જ્યાં ગયેલા તે એક સંનિવેશ.^૧ તે સ્થાન સાવત્થી પાસે આવેલું હતું.^૨

૧. આવનિ.૪૮૦, આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૮, વિશેષા.૧૯૩૪, આવમ.પૃ.૨૮૦, કલ્પધ.પૃ.૧૦૬. કલ્પવિ.પૃ.૧૬૫,

આવહ.પૃ.૨૦૫.

૨. આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૮.

હલિદ્ધુગ (હરિદ્રક) આ અને હલિદ્ધ એક છે.^૧

૧. આવહ.પૃ.૨૦૫.

હલેદુત (હરિદ્રક) આ અને હલિદ્ધ એક છે.^૧

૧. આવચૂ.૧.પૃ.૨૮૮

હલેદુઅ અથવા હલેદુક (હરિદ્રક) આ અને હલિદ્ધ એક છે.^૧

૧. આવમ.પૃ.૨૮૦.

૧. હલ્લ અણ્ણતરોવવાઈયદસાના બીજા વર્ગનું છટું અધ્યયન.^૧

૧. અનુત્ત.૨.

૨. હલ્લ રાયગિહ નગરના રાજા સેણિઅ(૧) અને તેની રાણી ધારિણી(૧)નો પુત્ર. તેણે તિત્થયર મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી, સોળ વર્ષના શ્રામણ્યપાલન પછી મરીને તે

જયંત નામના સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં (વિમાનમાં) દેવ તરીકે જન્મ્યા. ભવિષ્યમાં તે મહાવિદેહમાં જન્મશે અને ત્યાં જ મોક્ષ પામશે.^૧

૧. અનુત્.૨, આવ.પૃ.૨૭.

૩. હલ્લ રાયગિહ નગરના રાજા સેણિઅ(૧) અને તેની રાણી ચેલ્લણાનો પુત્ર. સેણિઅ રાજાએ તેને સેયણય નામનો ઉત્તમ હાથી ભેટ આપ્યો, હલ્લના મોટાભાઈ કૂણિઅએ હલ્લને તે હાથી પોતાને આપી દેવા કહ્યું. હલ્લે ઈન્કાર કરી દીધો અને પોતાના નાના (માતાના પિતા) રાજા ચેડગના શરણમાં હલ્લ જતો રહ્યો. આના કારણે ચેડગ અને કૂણિઅ વચ્ચે યુદ્ધ થયું.^૧ આવું જ તેના જોડકા ભાઈ વિહલ્લ(૧)ની બાબતમાં બન્યું, જે વિહલ્લને સેણિઅએ ઉત્તમ કંઠહાર ભેટ આપ્યો હતો. હલ્લ(૨) અને હલ્લ(૩) એક જણાય છે. સંભવતઃ તેમની માતાના નામમાં કંઈક ગોટાળો થઈ ગયો છે.

૧. આવયૂ.૨.પૃ.૧૬૭,૧૭૧, નિરયં.૧.૧, ભગઅ.પૃ.૩૧૬, આવહ.પૃ.૬૭૯.

હસ્સ (હાસ્ય) દક્ષિણ ક્ષેત્રના મહાકંદિય દેવોનો ઈન્દ્ર.^૧

૧. સ્થા.૯૪.

હસ્સરઈ (હાસ્યરતિ) ઉત્તરના મહાકંદિય દેવોનો ઈન્દ્ર.^૧

૧. સ્થા.૯૪.

હાર દોગિહિદસાનું આઠમું અધ્યયન.^૧

૧. સ્થા. ૭૫૫.

હારદીવ (હારદ્વીપ) રુચગવરાવભાસ(૨) સમુદ્રને ફરતો ઘેરીને આવેલો વલયકાર દ્વીપ. આ દ્વીપને ફરતો ઘેરીને આવેલો સમુદ્ર હારસમુદ્ર છે. હારભદ્ર અને હારમહાભદ્ર હારદીવના બે અધિષ્ઠાતા દેવો છે.^૧

૧. જવા.૧૮૫.

હારપ્પભા (હારપ્રભા) ચંપા નગરના શ્રેષ્ઠી ધણ(પ)ની પુત્રી અને વસંતપુર(૩)ના જિણદત્ત(૪)ની પત્ની. તે અત્યંત રૂપાળી હતી.^૧

૧. આવયૂ.૧.પૃ.૫૩૧, આવહ.પૃ.૩૯૯.

હારભદ્ર (હારભદ્ર) હારદીવના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જવા.૧૮૫.

હારમહાભદ્ર (હારમહાભદ્ર) હારદીવના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જવા.૧૮૫.

૧. હારવર હારસમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જવા.૧૮૫.

૨. હારવર હારવરોદ સમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જવા. ૧૮૫, જવામ. પૃ. ૩૬૮.

૩. હારવર હારસમુદ્રને ફરતો ઘેરીને આવેલો વલયાકાર દ્વીપ. આ દ્વીપને ફરતો ઘેરીને હારવરોદ આવેલો છે. હારવરભદ્ર અને હારવરમહાભદ્ર આ બે હારવરના અધિષ્ઠાતા દેવો છે.^૧

૧. જવા. ૧૮૫, જવામ. પૃ. ૩૬૮.

હારવરભદ્ર (હારવરભદ્ર) હારવર(૩) દ્વીપના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જવા. ૧૮૫.

હારવરમહાભદ્ર (હારવરમહાભદ્ર) હારવર(૩) દ્વીપના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જવા. ૧૮૫.

૧. હારવરમહાવર હારસમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જવા. ૧૮૫.

૨. હારવરમહાવર હારવરોદ સમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જવા. ૧૮૫.

હારવરાવભાસ હારવરાવભાસોદ સમુદ્ર વડે ઘેરાયેલો વલયાકાર દ્વીપ. આ દ્વીપ પોતે હારવરોદ સમુદ્રને વર્તુળાકારે ઘેરે છે. હારવરાવભાસભદ્ર અને હારવરાવભાસમહાભદ્ર તેના બે અધિષ્ઠાતા દેવો છે.^૧

૧. જવા. ૧૮૫.

હારવરાવભાસભદ્ર (હારવરાવભાસભદ્ર) હારવરાવભાસ દ્વીપના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જવા. ૧૮૫.

હારવરાવભાસમહાભદ્ર (હારવરાવભાસમહાભદ્ર) હારવરાવભાસ દ્વીપના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જવા. ૧૮૫.

હારવરાવભાસવર હારવરાવભાસોદ સમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જવા. ૧૮૫.

હારવરાવભાસમહાવર હારવરાવભાસોદ સમુદ્રના બે અધિષ્ઠાતા દેવોમાંનો એક.^૧

૧. જવા. ૧૮૫.

હારવરાવભાસોદ હારવરાવભાસ વલયાકાર દ્વીપને ઘેરીને આવેલો વલયાકાર સમુદ્ર.

હારવરાવભાસવર અને હારવરાવભાસમહાવર આ બે આ સમુદ્રના અધિષ્ઠાતા દેવો છે.^૧

૧. જીવા.૧૮૫.

હારવરોદ વલયાકાર હારવર(૩) દ્વીપને ફરતે ઘેરીને આવેલો વલયાકાર સમુદ્ર. આ સમુદ્ર ખુદ હારવરાવભાસ વલયાકાર દ્વીપથી ઘેરાયેલો છે. હારવર(૨) અને હારવરમહાવર(૨) એ બે તેના અધિષ્ઠાતા દેવો છે.^૧

૧. જીવા.૧૮૫.

હારસમુદ્ર (હારસમદ્ર) વલયાકાર હારદીવ દ્વીપને ફરતે ઘેરીને આવેલો વલયાકાર સમુદ્ર. તે પોતે હારવર વલયાકાર દ્વીપથી ઘેરાયેલો છે. હારવર(૧) અને હારવરમહાવર(૧) એ બે તેના અધિષ્ઠાતા દેવો છે.^૧

૧. જીવા.૧૮૫.

હારિય (હારિત) કોચ્છ ગોત્રની સાત શાખાઓમાંની એક.^૧ આર્ય સામ(૧)^૨, આચાર્ય સાઈ(૩)^૩, શ્રમણ સિરિગુત્ત^૪ અને ગણધર અયલભાયા^૫ આ શાખાના હતા.

૧. સ્થા.૫૫૧.

૨. નન્દિ.ગાથા ૨૬.

૩. એજન.

૪. કલ્પ.પૂ.૨૫૯.

૫. આવનિ.૬૫૦, વિશેષા.૨૫૧૧.

હારિયમાલાગારી (હારિતમાલાકારી) ચારણગણ(૨)ની ચાર શાખાઓમાંની એક.^૧

૧. કલ્પ.પૂ.૨૫૯.

હારોસ (હારોષ) એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ અને તેની પ્રજા.^૧ તેને અરોસ પણ કહેવામાં આવે છે.^૨

૧. પ્રજા.૩૭.

૨. પ્રશ્ન.૪.

હાલાહલા સાવત્થી નગરીની કુંભારણ. તે ગોસાલકની ઉપાસિકા હતી. ગોસાલને તેણે પોતાની કુંભારશાળામાં રોકાવાની રજા આપી હતી.^૧

૧. ભગ.૫૩૯.

હાલિજજ (હાલીય) ચારણગણ(૨)ના સાત કુલોમાંનું એક કુલ.^૧

૧. કલ્પ.પૂ.૨૫૯.

હાસ દક્ષિણના મહાકંદિય વાણમંતર દેવોના ઈન્દ્ર.^૧

૧. પ્રજા.૪૯.

હાસરઈ (હાસરતિ) ઉત્તરના મહાકંદિય વાણમંતર દેવોના ઈન્દ્ર.^૧

૧. પ્રજા.૪૯.

૧. હાસા ઉત્તર રુચગ(૧) પર્વતના વિજય(૨૦) નામના શિખર ઉપર વસતી મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧ આ અને આસા(૧) એક છે.

૧. જમ્બૂ.૧૧૪, સ્થા.૬૪૩, તીર્થો.૧૫૯, આવહ.૫.૧૨૨.

૨. હાસા પંચસેલ દ્વીપની અપ્સરા. યક્ષ વિજજુમાલિની બે પત્નીઓમાંની એક.^૧ જુઓ અણંગસેણ અને પહાસા.

૧. નિશીચૂ.૩.૫.૧૪૦, ૨૬૯, બૃક્ષે.૧૩૮૯.

હિંગુસિવ (હિંજુશિવ) પાડલિપુત્ર નગરમાં આવેલું ચૈત્ય. એક માળીએ પોતાના મળમૂત્ર ઉપર, વંતર દેવનું નામ આપી, આ ચૈત્ય બાંધેલું.^૧

૧. દશચૂ.૫.૪૭, સ્થાઅ.૫.૨૫૭.

હિંદુગદેસ (હિન્દુકદેશ) હિંદુગદેસની એકતા ભરહ(૨) સાથે સ્થાપવામાં આવી છે. આચાર્ય કાલગ(૧) પારસકુલના છત્રુ રાજાઓને ઉજ્જેણીના રાજા ગદ્દભિલ્લ ઉપર વેર વાળવા હિંદુગદેસ લઈ આવ્યા હતા.^૧

૧. નિશીચૂ.૩.૫.૫૯.

હિંદિમઉવરિમગેવિજજગ આ સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં વસતા દેવોનું જઘન્ય આયુષ્ય ચોવીસ સાગરોપમ વર્ષ છે અને ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પચીસ સાગરોપમ છે.^૧ જુઓ ગેવિજજગ.

૧. સમ.૨૪, ૨૫.

હિંદિમગેવિજજગ સૌથી નીચેનો ગેવિજજગ થર(શ્રેણી).^૧ તેના ત્રણ વિભાગ છે — હિંદિમહિંદિમ, હિંદિમમજ્જિમ અને હિંદિમઉવરિમ.^૨ જુઓ ગેવિજજગ.

૧. સ્થા.૨૩૨.

૨. ઉત્તરા.૩૬.૨૧૧, સ્થા.૨૩૨.

હિંદિમમજ્જિમગેવિજજગ આ સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં વસતા દેવોનું જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અનુક્રમે તેવીસ અને ચોવીસ સાગરોપમ વર્ષ છે.^૧ જુઓ ગેવિજજગ.

૧. સમ.૨૩, ૨૪.

હિંદિમહિંદિમગેવિજજગ આ સ્વર્ગીય વાસસ્થાનમાં વસતા દેવોનું જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અનુક્રમે બાવીસ અને તેવીસ સાગરોપમ વર્ષ છે.^૧ જુઓ ગેવિજજગ.

૧. સમ.૨૨, ૨૩.

હિમચૂલ એક દેવ.

૧. મર.૫૨૩.

હિમવ (હિમવત્) આ અને ચુલ્લહિમવંત એક છે.^૧

૧. તન્દુ.૨૫.

૧. હિમવં (હિમવત્) પશ્ચિમ રુચગ(૧) પર્વતનું એક શિખર.^૧

૧. સ્થા.૬૪૩.

૨. હિમવં આ અને ચુલ્લહિમવંત એક છે.^૧

૧. નિશીભા.૧૬.

૧. હિમવંત (હિમવત્) મહાહિમવંત પર્વતનું શિખર.^૧ આ અને હેમવયકૂડ(૨) એક છે.

૧. સ્થા.૬૪૩.

૨. હિમવંત આચાર્ય ખંદિલ(૧)ના શિષ્ય અને આચાર્ય ણાગજજુણના ગુરુ.^૧

૧. નન્દિ.ગાથા ૩૪-૩૫, નન્દિમ.પૃ.૫૨, નન્દિહ.પૃ.૧૩, નન્દિચૂ.પૃ.૧૦.

૩. હિમવંત અંતગડદસાના બીજા વર્ગનું ચોથું અધ્યયન.^૧

૧. અન્ત.૩.

૪. હિમવંત અંધગવણિહ અને ધારિણી(૫)નો પુત્ર. તેણે તિત્થયર અરિક્ષેભિ પાસે શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું અને સેતુંજ પર્વત ઉપર મોક્ષ પામ્યા.^૧

૧. અન્ત.૩, અન્તઅ.પૃ.૨.

૫. હિમવંત આ અને ચુલ્લહિમવંત એક છે.^૧

૧. મર.૪૫૪, જમ્બૂ.૮૮, આવચૂ.૧.પૃ.૨૦૭, નન્દિચૂ.પૃ.૧૦, આવહ.પૃ.૩૯૧, નિશી.૧.પૃ.૧૨.

હિમવય (હૈમવત) જુઓ હેમવય.^૧

૧. નિશીચૂ.૧.પૃ.૧૦૫.

હિમવયકૂડ (હૈમવતકૂટ) જુઓ હેમવયકૂડ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૪.

હિરણ્ણણાભ (હિરણ્યનાભ) પઉમાવઈ(૧૪)ના પિતા. તે અરિષ્ટપુરના રાજા હતા.^૧

૧. પ્રશ્નજ્ઞા.પૃ.૮૯, પ્રશ્નઅ.પૃ.૮૮, ૯૦.

હિરણ્ણવય (હૈરણ્યવત) જુઓ હેરણ્ણવય(૪).^૧

૧. સ્થા.૬૪૩.

હિરિકૂડ (હરિકૂટ) આ અને હરિકૂડ(૩) એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૧.

હિરિમ (હ્રીમ) માતંગો વડે પૂજાતો યક્ષ. તેને આડંબર નામે પણ ઓળખવામાં આવે છે.^૧

૧. આવચૂ.૨.પૃ.૨૨૭, નિશીચૂ.૪,પૃ.૨૩૮, આવહ.પૃ.૭૪૩, આવભા.૨૨૫.

હિરિમિક્ક, હિરિમેક્ક અથવા હિરિમિક્ખ આ અને હિરિમ એક છે.^૧

૧. નિશીયૂ.૪, પૃ.૨૩૮, આવચૂ.૨.૫.૨૨૭, આવહ.૫.૭૪૩.

૧. હિરી (હ્રી) ઉત્તર રુયગ(૧) પર્વતના અવરાજિઅ(૨)શિખર પર વસતી એક મુખ્ય દિસાકુમારી.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૧૪, સ્થા.૬૪૩, તીર્થો.૧૫૯, આવહ.૫.૧૨૨.

૨. હિરી સોહમ્મ(૧) સ્વર્ગીય ક્ષેત્રમાંની એક દેવી. તે રાયગિહમાં તિત્થયર મહાવીરને વંદન કરવા આવી હતી. તેના પૂર્વભવમાં તે રાયગિહના એક શેઠની પુત્રી હતી, તેણે શ્રમણી પુફચૂલા(૧) પાસે શ્રામણ્ય સ્વીકાર્યું હતું.^૧

૧. નિર.૪.૧.

૩. હિરી મહાપઉમદહ સરોવરની અધિષ્ઠાત્રી દેવી.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૦, સ્થા.૧૯૭, ૫૨૨.

૪. હિરી ણાયાધમ્મકહાના દ્વિતીય શ્વતસ્કન્ધના પાંચમા વર્ગનું તેવીસમું અધ્યયન.^૧

૧. જ્ઞાતા.૧૫૩.

૫. હિરી કિંપુરિસ(૩) દેવોના બે ઈન્દ્રો સપ્પુરિસ અને મહાપુરિસ એ બેમાંથી દરેકની રાણીનું નામ.^૧ આ બન્ને રાણીઓ તેમના પૂર્વભવમાં ણાગપુરના શ્રેષ્ઠીની પુત્રી હતી.^૨

૧. ભગ.૪૦૬, સ્થા.૨૭૩.

૨. જ્ઞાતા.૧૫૩.

૬. હિરી પુફચૂલા(૪)નું બીજું અધ્યયન.^૧

૧. નિરિ.૪.૧.

હુઆસણ (હુતાશન) જુઓ હુયાસણ.^૧

૧. આવનિ.૭૭૩.

હુતાસણ (હુતાશન) જુઓ હુયાસણ.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૩૯૬.

હુંડિ (હુંડિન્) જુઓ હુંડિઅ.^૧

૧. આવચૂ.૧.૫.૫૯૧.

હુંડિઅ (હુંડિક) મહુરા(૧) નગરનો ચોર. મૃત્યુ પછી તેનો જન્મ યક્ષ તરીકે થયો.^૧

૧. આવનિ.૧૦૧૯, આવહ.૫.૪૫૪, આવચૂ.૧.૫.૫૯૧.

હુંપઉક્ટ જુઓ હુંબઉક્ટ.^૧

૧. ઔપ.૩૮.

હુંબઉક્ટ હુંડી યા કમંડળ (જલપાત્ર) પોતાની સાથે રાખનાર વાનપ્રસ્થ તાપસોનો વર્ગ.^૧

૧. ભગ.૪૧૭, ભગઅ.૫.૫૧૯, નિર.૩.૩, ઔપ.૩૮.

હુંવઉટ્ટ જુઓ હુંબઉટ્ટ. ^૧

૧. ભગઅ. પૃ. ૫૧૯.

હુયવહરથ્યા (હુતવહરથ્યા) મહુરા(૧) નગરની એક શેરી. એક વાર તે ઉનાળામાં એટલી બધી ગરમ થઈ ગઈ હતી કે તેમાં પ્રવેશવાની કોઈ હિંમત કરતું ન હતું. ^૧

૧. ઉત્તરાચૂ. પૃ. ૨૦૧.

૧. હુયાસણ (હુતાશન) પાડલિપુત્ર નગરનો બ્રાહ્મણ. તેની પત્નીનું નામ જલણસિહા. તેમને જલણ નામનો પુત્ર હતો. ^૧ જુઓ ૬હણ.

૧. આવનિ. ૧૨૯૪, આવહ. પૃ. ૭૦૭, આવચૂ. ૨. પૃ. ૧૯૫.

૨. હુયાસણ એક વાણમંતર દેવ જેમનું ચૈત્ય માહેસ્સરી નગરમાં હતું. ^૧

૧. આવનિ. ૭૭૩, આવહ. પૃ. ૨૯૫, આવચૂ. ૧. પૃ. ૩૯૬.

હૂણ એક અણારિય (અનાર્ય) દેશ અને તેની પ્રજા. ^૧ કાલિદાસ હૂણ પ્રજાને ઓક્સ (oxus) નદીના કાંઠાના પ્રદેશમાં મૂકે છે જ્યારે હર્ષચરિત તેને ઉત્તરાપથમાં પશ્ચિમ પંજાબની આજુબાજુના પ્રદેશમાં મૂકે છે. ^૨

૧. પ્રજ્ઞા. ૩૭, પ્રશ્ન. ૪, સૂત્રશી. પૃ. ૧૨૩, આવચૂ. ૨. પૃ. ૨૪૮.

૨. સ્ટજિઓ. પૃ. ૭, ૨૭.

હેઉવાય (હેતુવાદ) દિહિવાયનું બીજું નામ. ^૧

૧. સ્થા. ૭૪૨.

હેટ્ટિમઉવરિમગેવિજજ આ અને હિટ્ટિમઉવરિમગેવિજજગ એક છે. ^૧

૧. સ્થા. ૨૩૨, સમ. ૨૫.

હેટ્ટિમમજ્જિમગેવિજજ આ અને હિટ્ટિમમજ્જિમગેવિજજગ એક છે. ^૧

૧. સ્થા. ૨૩૨, સમ. ૨૩-૨૪.

હેટ્ટિમહેટ્ટિમગેવિજજ આ અને હિટ્ટિમહેટ્ટિમગેવિજજગ એક છે. ^૧

૧. સ્થા. ૨૩૨, સમ. ૨૨-૨૩.

હેમકુમાર હેમપુરિસ નગરના હેમકૂડ રાજાનો પુત્ર. તેને બળજબરીથી પાંચ સો કન્યાઓ સાથે પરણાવવામાં આવ્યો હતો. અને તે અતિ ભોગથી મૃત્યુ પામ્યો. ^૧

૧. નિશીભા. ૩૫૭૫, નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૨૪૩, બૃહા. ૫૧૫૩, બૃક્ષે. ૧૩૭૧.

હેમકૂડ (હેમકૂટ) હેમપુરનો રાજા. તેને તેની રાણી હેમસંભવાથી હેમકુમાર નામનો પુત્ર હતો. ^૧

૧. બૃક્ષે. ૧૩૭૧, નિશીચૂ. ૩. પૃ. ૨૪૩.

હેમપુર જ્યાં રાજા હેમકૂડ રાજ કરતા હતા તે નગર. ^૧

૧. નિશીચૂ.૩.પૃ.૨૪૩, બૃક્ષે.૧૩૭૧.

હેમપુરિસ (હેમપુરુષ) આ અને હેમપુર એક છે.^૧

૧. નિશીચૂ.૩.૨૪૩.

હેમમાલિણી (હેમમાલિની) ણંદણવણ(૧)માં આવેલા હેમવય(૨) શિખર પર વસતી દેવી.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૪.

હેમવ (હેમવત્) ફાલ્ગુન મહિનાનું અસામાન્ય નામ.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૫૨, સૂર્ય.૫૩.

૧. હેમવત અથવા હેમવય (હેમવત) જંબુદીવનું એક ક્ષેત્ર. તે અકમ્મભૂમિ છે.^૧ તે મહાહિમવંત(૩) પર્વતની દક્ષિણે અને યુલ્લહિમવંતની ઉત્તરે આવેલ છે. તેની પૂર્વે તેમજ પશ્ચિમે લવણ સમુદ્ર છે.^૨ હેમવયના કેન્દ્રમાં સદાવર્ધ (૧) પર્વત આવેલો છે.^૩ રોહિયા અને રોહિયંસા નદીઓ હેમવયમાં વહે છે.^૪ હેમવયની ઉત્તર-દક્ષિણ પહોળાઈ ૨૧૦૫ ઠેક યોજન છે અને તેની પૂર્વ-પશ્ચિમ લંબાઈ ૬૭૫૫ ઠેક યોજન છે અને તેની જીવાનું માપ ૩૭૬૭૪ ઠેક યોજન છે અને તેની ધણુપિટ્ટ ૩૮૭૪૦ ઠેક યોજન છે.^૫ આ ક્ષેત્રમાં સદાકાળ સુસમદૂસમા અર જ હોય છે.^૬

૧. સ્થા.૧૯૭, ૩૦૨, ૫૨૨, પ્રશ્નઅ.

પૃ.૯૬, અનુ.૧૩૦.

૨. જમ્બૂ.૭૬, ૭૮.

૩. જમ્બૂ.૭૭, સ્થા.૮૭, ૩૦૨, જીવા.

૧૪૧, ભગઅ.પૃ.૮૯૭.

૪. જમ્બૂ.૭૪, ૮૦, ૧૨૫, જીવા.૧૪૧.

૫. જમ્બૂ.૭૬, સમ.૩૭-૩૮, ૬૭.

૬. ભગ.૬૭૫, ભગઅ.પૃ.૮૯૭.

૨. હેમવય ણંદણવણ(૧)માં આવેલું શિખર.^૧ તેના ઉપર હેમમાલિણી દેવી વસે છે.^૨

૧. સ્થા.૬૮૯.

૨. જમ્બૂ.૧૦૪.

૩. હેમવય હેમવયકૂડ(૧) ઉપર વસતો દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ.૭૫.

૧. હેમવયકૂડ (હેમવતકૂટ) યુલ્લહિમવંત પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ.૭૫.

૨. હેમવયકૂડ મહાહિમવંત(૩) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ.૮૧.

૩. હેમવયકૂડ આ અને હેમવય(૨) એક છે.^૧

૧. જમ્બૂ.૧૦૪.

હેમસંભવા હેમકૂડ રાજાની રાણી અને રાજકુમાર હેમકુમારની માતા.^૧

૧. નિશીચૂ.૪, પૃ.૨૪૩, બૃક્ષે.૧૩૭૧.

હેમાત્મ પંકખ્યા નરકભૂમિમાં આવેલું વાસસ્થાન.^૧

૧. નિર.૧.૧.

૧. હેરણ્ણવય (હેરણ્ણવત) જંબુદીવનું એક ક્ષેત્ર. તે અકમ્મભૂમિ છે.^૧ તે સિહરિ(૧) પર્વતની દક્ષિણે અને રુપ્પિ(૪)ની ઉત્તરે આવેલ છે. તેની પૂર્વમાં અને પશ્ચિમમાં લવણ સમુદ્ર છે.^૨ તેના કેન્દ્રમાં વટ્ટવેયડ્ઢ માલવંતપરિઆઅ પર્વત આવેલો છે.^૩ તેનાં લંબાઈ, પહોળાઈ વગેરે બધાં માપો હેમવય(૧)નાં માપો બરાબર છે.^૪ હેમવયની અંદર જેવી દશાઓ અને અવસ્થાઓ છે તેવી જ દશાઓ અને અવસ્થાઓ આ ક્ષેત્રમાં છે.^૫ હેરણ્ણવય દેવ તેનો અધિષ્ઠાતા દેવ છે.^૬

૧. સ્થા. ૮૬, ૧૮૭, ૩૦૨, ૫૨૨,
આચાશી. પૃ. ૮૬.

૨. જમ્બૂ. ૧૧૧, સમ. ૩૭, ૩૮, ૬૭.

૩. જમ્બૂ. ૧૧૧, જીવા. ૧૪૧, ભગઅ.

પૃ. ૪૩૬. અન્યત્ર(સ્થા. ૮૭, ૩૦૨,

જીવામ. પૃ. ૨૪૪) વિચડાવઈ^૧
ઉલ્લેખ છે.

૪. જમ્બૂ. ૧૧૧.

૫. ભગ. ૬૭૫, ભગઅ. પૃ. ૮૮૭

૬. જમ્બૂ. ૧૧૧.

૨. હેરણ્ણવય હેરણ્ણવય ક્ષેત્રનો અધિષ્ઠાતા દેવ.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૧.

૩. હેરણ્ણવય સિહરિ(૧) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૧.

૪. હેરણ્ણવય રુપ્પિ(૪) પર્વતનું શિખર.^૧

૧. જમ્બૂ. ૧૧૧, સ્થા. ૬૪૩.

હેહય રાજા ચેડઃ આ વંશનો હતો.^૧

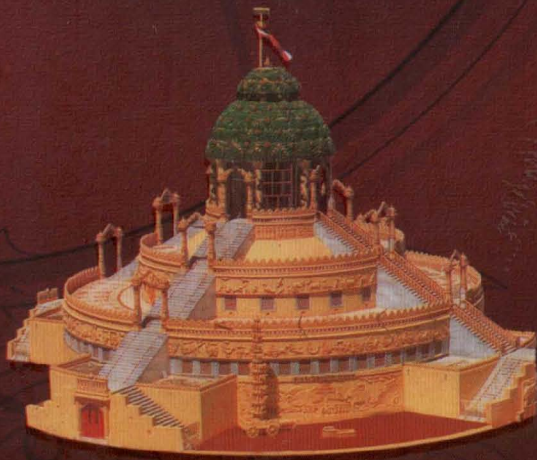
૧. આવહ. પૃ. ૬૭૬, આચાચૂ. ૨. પૃ. ૧૬૪.

હોત્તિય (હોત્રિક) અગ્નિહોત્ર કરનારા^૧ વાનપ્રસ્થ તાપસોનો વર્ગ.^૨

૧. ભગઅ. પૃ. ૫૧૮.

૨. ભગ. ૪૧૭, નિર. ૩. ૩, ઔપ. ૩૮.

ગ્રન્થ સમાપ્ત

श्री १०८ जैन तीर्थ दर्शन भवन ट्रस्ट - पालीताला